ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
2
MARDI
2 AVRIL
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 150 Ֆ. Վեցամսեայ 80 Ֆ.
Արտասահման Տար. 175 Ֆ. Հատը 0,80 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.978

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — No 12.978

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՆԻՐԱՒ ԱՇԽԱՐՀ

—0—

«Ճարպիկ գողը տանտէրը կախել կու-տայ», կ'ըսէ Թրքական հանրածանօթ առածը:

ՄԱԿի մնայուն ներկայացուցիչ Օսման Օլչայ ՄԱԿի Մարդկային Իրաւանց Յանձնաժողովին առջեւ ապացոյցը տուաւ, որ «ճարպիկ գող» մըն է, փորձելով կախել տալ «տանտէր»ը, — այս պարագային Հայը:

Օսմանեան կառավարութիւնը օգտուելով առաջին աշխարհամարտի ներկայացուցած բացառիկ առիթէն, ցեղասպանութիւն գործա՞ծ է թէ ոչ, Թուրքիոյ սահմաններուն մէջ ապրող Հայերէն մէկուկէս միլիոնը կանխամտածուած դիւային ծրագրով մը ոմարդի ու վայրագ միջոցներով կոտորելէ դատ մնացեալը իրենց հայրենի դարաւոր բոյներէն արմատախիլ ըրա՞ծ է թէ ոչ:

Աշխարհի վրայ կա՞յ քիչ-շատ պատմութիւն գիտցող եւ քաղաքականութեամբ հետաքրքրուող պարկեշտ մարդ մը, որ ուրանայ Թուրքին ցեղասպանութիւնը:

Ա՛լ չենք խօսիր Պետութիւններու, մանաւանդ «մեծ»երուն մասին, որոնց դիւանագիտական ներկայացուցիչները շատ լաւ սերտած պէտք է ըլլան գոնէ ժամանակակից պատմութիւնը:

Կարելի՞ է հաւատալ, որ Միացեալ Նահանգներու, Ֆրանսայի, Իտալիոյ, Աւստրիոյ, Ռումանիոյ, Իրանի եւ Իրաքի ՄԱԿի պատուիրակները — առանց յիշելու միւսները — տեղեակ չըլլան Թուրքերուն կողմէ Հայերուն դէմ գործադրուած ցեղասպանական քաղաքականութեան:

Առանց աւելի հեռուները երթալու, յիշե՛նք որ ութսուն տարի առաջ, արիւնարբու սուլթան Ապտիւլ Համիտ 1894ի Սասունի ջարդով սկսաւ Հայերը բնաջնջելու իր դիւային ծրագիրը, զոր շարունակեց 1895ին եւ 1896ին՝ 300.000 անմեղ Հայեր կոտորելով Թուրքիոյ ամբողջ տարածութեան վրայ:

Համատարած այդ ջարդերը ցնցեցին քրիստոնեայ աշխարհի խիղճը: Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ ազնիւ մարդասէրներ հրապարակային հաւաքոյթներու մէջ ուժգնօրէն խարանեցին Համիտը, «Կարմիր Սուլթան» մակդիրը փակցնելով անոր անունին:

Ապտիւլ Համիտի արժանաւոր ժառանգորդ Իթթիհատի սահմանադրակա՛ն կառավարութիւնը 1909ին Կիլիկիոյ մէջ 30 հազար Հայեր ջարդելէ ետք, 1915ին սարքեց Մեծ Եղեռնը, նպատակ ունենալով արմատէն լուծել իր մղձաւանջն եղող Հայկական Հարցը՝ բնաջնջելով Հայութիւնը:

Աշխարհի բոլոր մատենադարաններուն մէջ կարելի է գտնել հազարաւոր պատմական դրքեր, ուր ատարկայական, անաչառ եւ անկողմնակալ կերպով պատկերացուած են մասնաւորաբար 19րդ դարուն եւ առաջին աշխարհամարտի տարիներուն օսմանեան կառավարութեանց կողմէ Պալքանի եւ Փոքր Ասիոյ քրիստոնեաներուն՝ Սերպերու, Պուլկար-ներու, Յոյներու եւ Հայերու դէմ գործուած ցեղասպանական արարքները:

Պատմութեան էջերուն մէջ անջնջելի տառերով արձանագրուած են Թուրքերու գործած անլուր ոճիրները:

Ամերիկա, Ֆրանսա, Իտալիա, Աւստրիա եւայլն ի՞նչ խղճով կը ձայնակցին Թուրք պատուիրակին եւ զօրավիգ կը հանդիսանան անոր անիրաւ պահանջներուն: Մանաւանդ ի՛նչպէս համամիտ կ'ըլլան անոր պաշտպանած անբարոյական եւ գրպարտիչ տեսակէտին: Այսինքն կ'ընդունին որ Թուրքը ո՛չ միայն ցեղասպանութիւն չէ գործած, այլեւ Հայերը պատժած է իբրեւ ապստամբ (?) եւ Անատոլուի Թուրք բնակչութեան ջարդարար (?): Թուրքերը պարզապէս դիմեր են ինքնապաշտպանութեան, ինչ որ Պետութեան մը հիմնական իրաւունքն է եղեր...:

Ա՛յսքան անբարոյացած է աշխարհ:

Մեր միլիոնաւոր նահատակներու պաշտելի յիշատակն է, որ կ'անարգուի նիւթապաշտ քաղաքագէտներու կողմէ:

Հայութեան քաղաքական եւ հողային պահանջները անտեսելէ եւ ուրանալէ վերջ, բարոյական գոհացում մը անգամ կը զլանան այժմ ՄԱԿի արիսպագոսին շուրջ համախմբուած մարդիկ: Ո՛չ միայն կը զլանան այդ փոքր հատուցումը, այլեւ դահիճը սրբացնելով՝ յանցապարտի աթոռին վրայ կը նստեցնեն հայ բազմաչարչար ու անպաշտպան ազգը:

Անիրա՛ւ աշխարհ:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԱՐԱԿԱՐԾՈՒԹԻՒՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԻՋԵՒ

—0—

ԿԻՊՐՈՍ ԵՒ ԵԳԷԱԿԱՆ ԾՈՎ ԵՒ... ՔԱՐԻՒՂ

Մինչ Կիպրոսի հարցը տեւական կերպով թնճուկ մը կը մնայ Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ, նոր միջադէպ մը, նոր տագնապի մը պատճառ եղած է երկու երկիրներու միջեւ:

Ինչ կը վերաբերի Կիպրոսի, նորութիւն չկայ, բայց կացութիւնը ծանրակշիռ բնոյթ ստացած է Թուրքիոյ վարչապետին մէկ յայտարարութեան իբրեւ հետեւանք: Արդարեւ, Էճէվիթ կրկին անդրադարձած է դաշնակցային ձեւի լուծումի մը, կղզիին համար: Յունաստանի Արտաքին նախարարը այս առթիւ ճշդում մը ըրած է եւ մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին ըսած թէ «յունական կառավարութիւնը կը պահպանէ իր դիրքը ինչ կը վերաբերի միջ-համայնական խօսակցութեանց շարունակութեան, նպատակ ունենալով խաղաղ լուծումի մը յանգիլ անկախ, գերիշխան եւ անբաժանելի Կիպրոսի մը շրջագծին մէջ»:

Միւս կողմէ Տէնքթաշ որ Թուրքիա կը գտնուի ներկայիս, լուր մը տարածած է ըստ որուն Թուրք համայնքը պատրաստ է միակողմանի որոշում մը տալու, Նիկոսիայէն անկախ Թուրք - կիպրական անկախ Պետութիւն մը հռչակելով եւ Մոսկուա, որ մօտէն կը հետեւի կղզիին կացութեան, իր կարգին Աթէնքի իր դեսպանին միջոցաւ հաղորդած է յոյն կառավարութեան, որ խորհրդային կառավարութիւնը նպաստաւոր է անկախ եւ գերիշխան Պետութեան մը:

Ասոր կողքին, սակայն, նոր հարց մը ծագած է: Աթէնք եւ Անգարա պէտք է կարենան ճշդել իւրաքանչիւր երկրի ծովային իրաւունքները Եգէականի մէջ: Այս խնդիրը ծագած է մանաւանդ որովհետեւ քարիւղի շերտեր յայտնուած են բայց: Յոյները կը պնդեն որ Եգէականը «յունական լիճ» մըն է եւ թէ Թրքական որեւէ գործունէութիւն անոր ջուրերուն մէջ ապօրինի է: Թուրքիա, ընդհակառակն ինքզինքը ազատ կը համարի շահագործելու իր ափերը շրջապատող գօտիները կամ յունական կղզիներու ջուրերէն դուրս:

Շաբաթ օր Իւմանիթէ յաւելեալ մանրամասնութիւններ կուտար այս առընչութեամբ եւ կը յայտնէր թէ տագնապը սուր բնոյթ առած է Ատլանտեան Ուխտի վերջին ռազմափորձերու ընթացքին, Եգէականի մէջ: Նախ հարց ծագած է թէ ո՞վ պիտի հրամայէ օդանաւային եւ ծովային փորձերը: Ապա, Թուրքիա յայտնած է թէ իր պատերազմական նաւերով օդային նշանակէտերու վրայ կրակել պիտի փորձէ: Աթէնք ընդդիմացած է: Փորձին առեն (անցեալ Հինգշաբթի) յոյն օդանաւեր չեն միջամտած: Ամերիկեան եւ Իտալական միւտորները նախընտրած էին չմասնակցիլ այս փորձերուն, բայց ըստ Թրքական թերթի մը, կէսօրէ ետք, մասնակցած են մեծ ուրախութիւն պատճառելով Անգարայի կառավարութեան, որ յունական օդանաւային հակազդեցութենէ կը վախնար:

Քանի մը շաբաթ առաջ Թրքական պատերազմական նաւ մը շրջած է յունական ջուրերուն մէջ, արհամարհելով յունական ազդարարութիւնները: Այս անգամ ալ Թրքական հալածիչ օդուժը վար առած կ'ըլլայ յունական օդանաւ մը թէեւ Թրքական սպայակոյտը կ'ըսէ թէ «արկածով» ինկած է:

Անգարա կ'ըսէ թէ Յոյներու դիրքին «կարծրացումը» հետեւանք է իրենց վարչակարգի տկարութեան, որովհետեւ այդ վարչաձեւը կրնայ պետական հարուածի մը զոհ երթալ: Իւմանիթէ իրաւացի կերպով դիտել կուտայ թէ այդ մարզին մէջ Անգարա դաս չի կրնար տալ եւ թէ իր «զօրավարները նոյնքան պատճառներ ունին արծարծելու ազգայնամոլութեան կրակը, իրենց ժողովուրդին ուշադրութիւնը հեռացնելու համար տագնապին բուն պատասխանատուներէն»:

Յիշենք նաեւ թէ ինչ կը վերաբերի Եգէականի, Յունաստան կը կռթնի նաեւ 1958ի Ժընեւի համաձայնագրին վրայ, որ Եգէականի շուրջ գտնուող երկիրներուն իրաւունք կուտայ շահագործելու բնական հարստութիւնները այդ ծովուն մինչեւ 200 մեթր յատակը:

Քանի մը տողով

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ կառավարութիւնը հերքեց բրիտանական Օպզերվըր շաբաթաթերթի լուրը, ըստ որուն երեք ամիսէն Անգլիա բոլորովին պիտի հրաժարի Քոնքորտի շինութեան մասնակցելէ, առանց իսկ հատուցում տալու Ֆրանսայի: Թերթը կ'ըսէր նաեւ թէ Մեծն Բրիտանիա ամէն աշխատանք կը դադրեցնէ եւ նոյնիսկ պիտի չյանձնէ Պրիթիշ Էրուէյզի ապրսպրած հինգ օդանաւերը: Ֆրանսա չուզեր հրաժարիլ սակայն եւ նոյնիսկ Համայնավար կուսակցութեան պարագլուխը Մառշէ կը պաշտպանէ Քոնքորտի ծրագիրը:

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Արտաքին նախարարը տասը օրով ընդհատած է իր «երթալ-գալ»երը եւ... ամուսնացած մեծ գաղտնապահութեամբ: Նորապսակ ամոլը Ակապուլքօ կ'անցընէ իր մեղրալուսինը: Քիսինկէրի երկրորդ ամուսնութիւնն է: Առաջինէն ունի երկու զաւակ:

ՀՐԴԵՀՆԵՐԸ կը շարունակուին Փարիզի 9րդ Թաղամասին մէջ: Առջի օր Ֆօպուր Մոնմարթրի մէկ սինեման է որ անմիջապէս պարպուած է եւ շնորհիւ արագութեան զոհ չէ եղած: Ոստիկանութիւնը կը շարունակէ իր հետազօտութիւնները:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ «Ալ Անուար» եւ Գահիրէի «Ալ Ահրամ» թերթերը հրատարակեցին Եգիպտոսի նախագահին մէկ յայտարարութիւնը Հոկտեմբերի արաբ-իսրայէլեան պատերազմի մասին: Անուար էլ Սատաթ յայտարարած է, թէ Հոկտեմբեր 6ին, եգիպտական եւ սուրիական յարձակումէն քանի մը ժամ ետք Գահիրէի խորհրդային դեսպանը՝ Վինոգրադով, հաղորդած է իրեն, թէ Սուրիա կ'ուզէ զինադուլ կնքել եւ այս ուղղութեամբ Խորհ. Միութեան միջամտութիւնը ուզած է: Սատաթ հեռագրած է Սուրիոյ նախագահին եւ պատասխան առած է, թէ Դամասկոս նման դիմում չէ կատարած. «Պատասխանս Վինոգրադովի բուն եղաւ»:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Մարտ 26-27)

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԿԻԵՒԻ ՄԷՋ

Կիեւի պետական Ֆիլհարմոնիի սրահին մէջ Եդուարդ Միրզոյեանի ստեղծագործութիւնները նուագուած են: Եդուարդ Միրզոյեան Հայաստանի Երգահաններու Միութեան վարչութեան նախագահն է: Նուագահանդէսը սկսած է երգահանին «Տօնական նախերգանքով», որուն յաջորդած են անոր «Սիմֆոնիկ պարերը», ապա՝ «Ինտրոդուկցիա եւ անընդհատ շարժում ջութակի եւ նուագախումբի համար»ը. երկրորդ բաժնին մէջ նուագուած է «Լարային նուագախումբի եւ թըմբուկների սիմֆոնիան»:

×

Կ. ԿՈՒԼԻԵՒԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՇԽԱՐՀԸ

« Հայաստան » հրատարակչականը լոյս ընծայած է «Բարի աչքով» գրքոյկը, ուր ամփոփուած են Հայաստանի եւ հայ անուանի արուեստագէտներու նուիրուած բանաստեղծութիւններ եւ ակնարկներ: Ասոնց հեղինակն է բանաստեղծ Կայսին Կուլիեւ, որ Բալկար է (Կաբարդա - բալկարական ինքնավար Հանրապետութիւն): Կուլիեւ բազմիցս այցելած է 'Հայաստան եւ իր ստացած տպաւորութիւնները թուղթին յանձնած է: Գրքոյկը, որ կազմած է Լեւոն Մկրտչեան, կ'ամփոփէ բանաստեղծին «Կոմիտաս», «Անահիտ» շարքերը, եւ Կապուտիկեանի նուիրուած բանաստեղծութիւնը, «Հայ բանաստեղծութեան մեծ աշխարհը», «Նահապետ Քուչակ մեծ քնարերգակ է» եւ այլ մանրապատումներ: Բանաստեղծը գրած է նաեւ յօդուածներ:

×

ՆՈՐ ԺԱՊԱՒԷՆԻ ՄԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

«Երեւան» արուեստանոցին մէջ, ուր կը պատրաստուին ժապաւէններ հեռատեսիլի համար, բեմադիր Մարատ Վարժապետեան երգչուհի Գոհար Գասպարեանի կեանքն ու արուեստագիտուհիին ուղին ներկայացնելու սահմանուած ժապաւէն մը նկարահանելու վրայ է: Բեմադիրը, որ 38 տարեկան է, տասնեակ մը ժապաւէններ պատրաստած է նուիրուած Հր. Ներսիսեանի, Մ. Սարեանի եւ ուրիշներու:

ԾԱԿԸ ՊՏՈՒԿԻՆ

03.— Ի՞նչպէս կը գրուի վէպը սակայն. ի՞նչ է անոր աշխատանքի եղանակը. ի՞նչպէս տեղի կ'ունենայ սեռային աշխարհի հետախուզումը:

Ժամանակի եզրով մը զոր Օշական «վայրկեան» կը կոչէ. «Եթէ դուք հետեւած էք իմ նախկին գործերուս, պիտի տեսնէք որ անոնք հոգեբանական վայրկեաններ են առաւելապէս, որոնց ժամանակին մէջ զետեղումին ու լուսաւորումին համար դրած եմ պահի յատակին կոտր մը բարք («Խոնարհները»): Ծակ-Պտուկը-ի մօտ 500 էջերը նուիրուած են քանի չըհասնող հիմնական վիճակներու ցուցադրումին, խորութեան տիմաճինոն-ին յատուկ ուշադրութեամբ մը» (1): Պատմուածքէն վէպ անցումը կը թուի հիմնուիլ «Վայրկեաններու» բազմապատկումին վրայ որոնց թիւը չի հասնիր 20ի: Իսկ վայրկեա՞նը: Ժամանակի հարուած, որ սակայն ժամացոյցներու ժամանակը չէ: Օշական կուտայ սահմանումը. «Շատ խոռոչած վայրկեաններ, որոնք սեւեռուին շատ մը ճամբաներով միանգամայն»: Շատ մանր դիտուած հեղուկ մը՝ արիւնի, հոգիի, ոճիրի եւ մեղքի նոյնքան իբրայատակի մը վրայ: Տեսակ մը փուէնթիյլիզմ: Տեսակ մը արընթերպդրում փոքըր ու մեծ վիճակներու, որոնք իրենց հանդիպումինները հալեցնեն ու խեղդեն ընդհանուր գործողութեան մը մէջ, բայց ցնեն իրենց մասնակին, անձնացած ու տարրեր» (2): Հատուածին մէջ Օշական երկու յաջորդական փոխաբերութիւններ կը գործածէ. նախ՝ հեղուկը մօտէն դիտուած, խոշորացոյցին տակը վիպասանին, դիտուած բազմաթիւ կողմերէ, կարծէք խոշորացոյցին աչքը, ոսպնեակը բոլոր համայնատես ու շրջուն, եւ ուր կը յայտնուին անտեսանելի մասնիկները հեղուկին մէջ շարժող, անոր ծալքերը: Բայց հեղուկը շարժուն, անըռնելի, հոսուն ու կայուն տարրն է. երեւակայութեան համար անիկա ժամանակին եւ սար մէջ անցնող բաներուն խառնուրդն է, որուն տակ դժուար չէ տեսնել արեան իբրայատակը: Բայց արի՞ւնը: Բարդ «յղացք» մըն է: Սեռն է անիկա ըռնուած մահուան մէջ: Օշականի մօտ սեռը իր ծայրագոյն սահմանը եւ լիութիւնը կը գտնէ մահուան մէջ. այսպէս Շահպազ-ի մէջ: Այսպէս Ծակ-Պտուկը-ի մէջ. «Սիրոյ վայրկեանները գուցէ երկրորդ, վաւերական երեսներն են մահուան վայրկեաններուն: Հեշտութեան անճառելի ալիք մը կը միացնէ երկու վախճաններն ալ: Ու մէկէն միւսը՝ հիւսուածը մարդկային միսն է» (Ե.299): Արիւնը իբրեւ մահ ու սեռ — եւ սէրգրուած է ամբողջ վէպին մէջ: Բազմաթիւ են նշանները. Նազիկի սեռային խաղերը Թոքախտաւոր Թումասիկին հետ կը հասնին Թումասիկի մահուան (44): Նոյն յարաբերութեան պահուն հեռուէն կը հնչէ մեռնող հարսի մը համար զարնուող զանգը. Օշական կը գրէ. «Ու ինչպէս աղջըկան մը միսը բզկտող, խենթացնող, սպաննող բան մը կը դառնայ, երբ մօտիկը բռնենք հոգեվարքներուն ու հեքեաթին հաւասարումով՝ նոյնիսկ մեր մեռելներուն» (Ե. 215–216): Աւելի անդին Նազիկի ու Զաքարի հանդիպումը եւ սիրաբանութը Սահակի հիւանդ անկողնէն անդին, կարծէք մահուան մերձաւորութիւնը միսը դարձնէր աւելի ցանկալի կամ կարծէք ցանկութիւնը իր անսպառ սլացքին մէջ ձգտէր վերջնական սպառումին:

Արիւնը սեռ է եւ մահ, սեռ իբրեւ մահուան ցանկութիւն: Հեղուկն իսկ է կեանքին: Անոր ներկայութիւնը բացայայտ է Օշականի վերոյիշեալ սահմանումին մէջ: Բայց արիւնը նաեւ ուրիշ արիւնն է, թափուած արիւնը որ գիւղի մարդիկը կը նետէ իրարու դէմ: Վէպը լեցուն է նման դէպքերով: Հաճին ինչպէս Զաքարը ամէնէ առաջ մարդասպաններ են ու կիրքի յանձնուած էակներ: Եւ անիկա ամբողջ սերունդներու վրայ: Արիւնը ուղղահայեաց գետն է որ կը պարտադրէ ժառանգականութեան մեծ օրէնքը. գերդաստանները արեան հանգոյցներ են իրենց յատուկ աւտերով. այսպէս՝ Հայրապենց «մանչերը արիւն կը թափէին իրենց հաճոյքին համար ու աղջիկները կը խօսուէին, մինչեւ իսկ իրենց հայրերուն հետ» (201) մինչ Կարմիրենց գերդաստանի տըղաքը կը մեռնին երիտասարդ՝ անծանօթ ախտէ մը բռնուած (նոյն): Ասոր համար Նազիկը, արեամբ, համադրութիւնն է «վայրագ բնազդներուն» հօր գերդաստանին ու մօր տարփանքին. ասոնց մէկ արդիւնքը ժառանգօրէն ճակատագրական» (41):

Վայրկեանը մօտէն դիտուած հեղուկն է, կեանքին հեղուկը ժամանակին մէջ. բայց նաեւ «կէտականութիւն»: Հեղուկի տեսարանումը բազմաթիւ ճամբաներէ այդ հեղուկը կը վերածէ բազմաթիւ կէտերու: Շարժունը, հոսունը կը վերածուին նաեւ կէտերու իրարու մօտիկ ու պատկեր կազմող, կայուն: Կէտերը՝ ոչ տարածութիւն են, ոչ ալ զուտ տեւողութիւն: Կը կցուին իրարու միւսղի գործողութեամբ մը, արարքներու ամբողջութեամբ մը, մինչ իրենք բազմուղի են ու համադրողական: Անոնցմէ կը ժայթքեն արարքները. ասոր համար կը թուին միշտ սեմեր, սահմաններ, ծայրագոյն կէտեր, առանձնացուած, ժամանակի ու գործողութեան մէջ անփոխարինելի:

Վայրկեանները բացառիկ պահեր են, փակագիծներ կարելի է ըսել որոնց ընթացքին խօսողը կը դանդաղեցնէ արտաքին ժամանակը – գործողութեանը– ու կը փորէ վայրկեանը, կ'երկարէ ընթերցումը: Հոն է որ անձնաւորութեան մը հոգեկան թնճուկը կը պարզուի, կը տեսարանուի, յետոյ կրկին հանգուցուելու համար. հոգեկան թանձրութեան մէջ պատուածք մը. «Արուեստագէտը հարկին տակն է մեր կիրքերուն ամբողջ թանձրութիւնը կտրել անցնելու ամէն վայրկեան՝ երեսէն մինչեւ յատակը ու փոխադարձաբար: Վասնզի ուրիշ բան չէ ինքնին կեանքը» (3): Վայրկեանը կեանքին է, ասոր մէկ խտացումը կէտի մը վրայ: Թանձրութիւն ու երես, խորութիւն ու մակերես, հեղուկ ու կէտ ահաւասիկ փոխաբերութիւններու մասեր որոնցմով Օշական կը թելադրէ գրողական արարքին կրկնակ եզր վէպին մէջ. երկու ժամանակներ, որոնցմէ մին գործողութեան ու դէպքերու արտաքին ժամանակն է, պատմելին. եւ միւսը՝ որ կը յայտնուի ընդհատ-ընդհատ, կ'ընդլայնի բաժէին մէջ, արեան տեւողական ժամանակ, անհատական ու ցեղային որուն վերլուծումը կը տարածուի էջերու վրայ:

Ծակ-Պտուկը-ի մէջ Օշական խմբած է մօտաւորապէս 17 վայրկեան — «քանի չհասնող» ինչպէս կ'ըսէր: Աւելորդ է հոս անոնց թուումը. կարեւորները, առնուազն ամէնէն դիւրաւ որոշելիները. Թումասիկի ու Նազիկի վայրկեանը (վէպի սկիզբէն մինչեւ էջ 44): Օշական 37 էջ կը արամադրէ այս սեռային վայրկեանին՝ սկսող Թումասիկի զարկովը դրան վրայ եւ աւարտող անոր սպառումով: Կէս էջ անդին մեռած է ան: Դանդաղեցում եւ արագացում: Դանդաղեցման եղանակաւորումը ակնբախ է Թումասիկի մուտքը որոշող զարկով. 3 զարկեր կը կէտադրեն ներսը սպասող Նազիկի հոգեկան «պատկերը»: Մտապատկերներու արագ անցումը, ներքին տեւողութիւնը կը տեւէ շատ աւելի քիչ քան գրողական տեւողութիւնը, այսինքն՝ պատումներու արձանագրութիւնը: Այդ պահուն Օշական կը գրէ. «Այս ամէնը, մէկ անգամէն, խառն ի խուռն ու շատ արագ: Մեր մտապատկերները իրենց անկանոն խուժումովը կը սահեցնեն մեր մտքին կարգը, որուն չենք անդրադառնար մինչեւ որ շարժումը չմիջամտէ ու միջոցին կամ ժամանակին մէջ չտեղաւորէ զանոնք» (Ե. էջ 9): Ակնյայտօրէն, վայրկեանին մէջ անդրադարձ մըն է հատուածը ուր կը նշմարուի վայրկեան ան-ժամանակ եզրը. անիկա մէկ կողմէն չափազանց արագ ու խիտ է, միւս կողմէ, անոր վերլուծումը մեր աչքին տեւողական է:

Սխալ է կարծել որ 37 էջերու վրայ Օշական «պոռնկագրական» նկարագրութիւններ պիտի ընէ — բան մը որ ոչ մէկ տեղ կը գտնենք իր արտադրութիւններուն մէջ, այլ տեղ, — կամ գրէ հերոսներուն մտապատկերները: Մնացորդացի մէջ յետադային մտապատկերային աշխարհի վերլուծումը պիտի հասնի անպեղելի խորութեան, — տես այդ վէպին մուտքի 30 էջերը, սկսող «Խնամի» բացագանչութեամբ: Ծակ-Պտուկը-ի մէջ վայրկեանը ծածկուած է այլ տարրերով: — Թումասիկի մուտքէն յետոյ կը գրուի անոր հօր պատմութիւնը եւ անոնց բնակութեան հաստատումը Հայրապենց թաղը, «մեղքին ու բոլոր աղտերուն մեծ պղտոտան» (Ե. 19): Հօրենական տունը ձգող Օվակենց Օվակը — Թումասիկի հայրը — պղտոտային վրայ տուն շինելով կը մտնէր մոլութեան, ախտերուն ու մեղքերուն ծիրին մէջ: Հետեւանքը՝ Թումասիկի անկումն է: Այսպէս՝ երեւութապէս արտաքին թուող ու տեղական գոյնի տարր նկատուող պղտոտան ու գիւղին տեղագրութիւնը — գիւղին ընդլայնումը քարտէսին վրայ որ ուրիշ բան չէ եթէ ոչ ընկերային բաժանումի, կարգի, եւ բարոյական տարբերութիւններու տեսանկար — կուգան մտնել վայրկեանին մէջ իբրեւ Թումասիկի իբրայատակ, իբրեւ անոր մարմին ու միսին փակող իրականութիւն, իբրեւ անոր մէկ երեսակը: Ժառանգականութեան սկզբունքի կիրարկման այլ տեսակ, այս անգամ գրուած գիւղի տեղաբանութեան մէջ: Պղտոտան կարեւոր է Նազիկի «հոգեյատակին համար որուն հայրը՝ Հաճի Ստեփան, մազանենդութեան, մոլութեան սեռին ու զէնքին միացումն է ու մայրը՝ Նազիկ «Հարսնուկը» նոյն պղտոտային արդիւնքը: Պղտոտան տապարէցն է նաեւ Նազիկի նշանած ու հօր օգնական Զաքարին: Ահաւասիկ թնճուկը որուն կեդրոնն է պղտոտան՝ կապուող խճուղիին որ կը տանի քաղաք եւ լեռ: Այս բոլորի մուտքը վայրկեանին մէջ անհրաժեշտ է. աւելին՝ ամբողջ վայրկեանը պղտոտային վրայ, անոր բեմին վրայ զարգացող արամ մըն է որուն դերակատարները իրենց մարմիններուն վրայ կը կրեն Պղտոտային «գիրը»: Օշականի մօտ վայրկեան մը անկախ չէ միջոցէն ու ժամանակէն որոնց համեմատ կը դառնայ վայրկեան. հերոսները կապուած են իրենց ամբողջ մարմնով աշխարհին ու հողին, ձուլուած արեան մեծ հեղեղին. ասկէ՝ վէպին մէջ մուտքը գիւղական բարքերուն, սովորութիւններուն, թայֆաներուն, ընկերային ու ցեղային պայքարներուն, նախապաշարումներուն: Այս բոլորը «ճամբաներ» են որոնց մէջէն կը դիտուին մարդիկ:

Ուրիշ վայրկեաններ. ծոցի գիշերը մինչեւ գայթակղութեան ի յայտ գալը (էջ 53–72) կէտադրուած Զաքարի հարցումով. «ո՞վ է»: Վիժումի վայրկեանը ամայի Ջաղացքին մէջ, բայց դուրսէն դիտուած, լսուած, (էջ 113–142), Հաճի Ստեփանի հոգեվարքը (էջ 143–169), եւայլն:

Վայրկեանները եթէ կը դանդաղեցնեն ներկայ գործողութիւնը, անցեալին իրենց յաճախակի յղումները կը կտրեն պատումին միւսղի ընթացքը, եւ կեանքին վերարտադրութիւնը — «կեանքը նոյնիսկ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Բայց Շահնազար իբրեւ յեղափոխական մը չէր գործեր, ինք ո՛չ Հնչակեան, ո՛չ Դաշնակցական էր, այլ հայրենասէր մը, որ կ'ուզէր օգտակար գործ մը տեսնել: Անմեղ յաւակնութիւն մը որ շատ հայրենասէրներ ունեցած են:

Կ'երեւայ որ նախ Ժընեւ հանդիպելով հոն շօշափած էր Արեւմտեան Բիւրոյին տրամադրութիւնները այս մասին:

Բիւրօն ամենայն սիրով տրամադիր էր միանալու, միայն թէ մէկ քանի պայմաններ ունէր. եթէ այդ պայմանները ընդունուէին, յանուն հայրենասիրութեան ամէն զոհողութիւններու յանձնառու պիտի ըլլար միութիւնը իրագործելու համար:

Շահնազար այդ պայմանները կը բերէր Լոնտոն, որոնց գլխաւորներն էին.

Ա. Արփիար պիտի քաշուէր կուսակցութենէն:

Բ. Վահէ Արցրունեան պիտի քաշուէր կուսակցութենէն:

Գ. Լոնտոնի Հնչակեան հրատարակութիւնները պիտի դադրէին:

Դ. Հնչակ անունը պիտի ջնջուէր եւ Դաշնակցական անունով պիտի գործէին ամէնքը:

Ինչպէս կը տեսնուի՝ Դաշնակցութիւնը միութիւն ըսելով կը հասկնար պարզապէս ձուլում:

Հա՞րկ է ըսել որ Միութիւնը չկատարուեցաւ եւ Շահնազար թողուց Լոնտոնը եւ գնաց Մանչեսթըր:

Շահնազար Լոնտոն եկած ատեն մտադիր է եղեր շուտով Փարիզ վերադառնալու, հաւանօրէն եթէ միութեան բանակցութիւնները յաջողէին: Ասոր համար երթուդարձի տոմսակ մը առած էր:

Երբ որոշեց Անգլիա մնալ, տոմսակին դարձի կտորը մնաց քովը: Այդ տոմսակը պարապ չերթալու համար՝ թողուց Լոնտոնը եւ Փարիզ վերադարձաւ:

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Տրէյֆիւսի խնդիրը եւ Հայերը. — Ֆրանսական խանդավառութիւն եւ անգլիական պաղարիւնութիւն. — Գուիտոն Լուսինեան եւ իր բնակարանը. — Իշխանին պատուանշանները. — Շահաբեր առեւտուր մը. — Օրիորդ Մառկրիթ. — Լուսինեան տոհմին զանազան ճիւղերը. — Իշխան Վիթանվալ. — Հոլանտայի Վիլհէլմին թագուհին եւ Մէլիւզինի պատուանշանը. — Լուսինեան իշխանի ազատամտութիւնը. — Եգիպտահայ ասպետը. — Խզում եւ դատավարութիւն:

Տրէյֆիւսի խնդիրն ամէնէն տաք միջոցին էր երբ Փարիզ վերադարձայ:

Ամէն օր ցոյց, ամէն օր իրարանցում, ամէն օր ծեծ փողոցներուն մէջ:

Մենք՝ Հայերս, գրեթէ ամբողջութեամբ, Տրէյֆիւսի կողմն էինք, բայց կը զգուշանայինք ցոյցերու մէջ գործօն մասնակցութիւն մը ունենալէ, որովհետեւ Ֆրանսական կառավարութիւնը իր ներքին գործերուն խառնուող օտարականները իսկոյն դուրս կը հանէ երկրէն: Այսուհանդերձ քանի մը Հայեր գտնուեցան՝ որոնք Տրէյֆիւսի ի նպաստ ազդակներ արձակած ըլլալնուն համար ծեծ կերան ամբոխին կողմէ:

Նոյն միջոցին Փարիզի մէջ հարիւրէ աւելի Հայեր կային որոնք փողոցները պիտակ եւ քաքաուէթ (ամերիքան ֆըստըղը) ծախելով կ'ապրէին: Ասոնց մէջ կը գտնուէին Կեդրոնականի շրջանաւարտները, յեղափոխական գործիչներ, նախկին տեռորիսթներ, ապագայ մէպուսներ, բախտախնդիրներ, եւն. որոնք օրական 10–15 Ֆրանք կը շահէին այդ գործով: Ցետոյ Հրեաներ ալ խառնուեցան իրենց, բայց այդ առեւտուրը նախապէս Հայերն էին հնարած:

Ֆրանսացիները, որ սրճարանը նստած ատեն բան ուտելու սովորութիւն չունէին՝ սկսան կամաց կամաց վարժուիլ: Քաքաուէթը մանաւանդ մեծաքանակ կը սպառէր. Ֆրանսուհիները կը գնէին տասնեակ փաքէթներով իրենց պալկոններուն կերցնելու համար:

Եւ ահա օր մը ազգայնական թերթ մը գրեց որ քաքաուէթ ծախողները բոլորն ալ Հրեայ էին եւ պէտք չէր անոնցմէ առեւտուր ընել:

Հակատրէյֆիւսեան ջերմ շրջանի մէջ այդ գրուածքը անմիջական ազդեցութիւնը ըրաւ: Ոչ թէ միայն գնորդները բոլորովին պակսեցան՝ այլ նոյնիսկ ժողովուրդը սկսաւ փողոցներուն մէջ նախատել խեղճ վաճառողները:

Որովհետեւ իրենցմէ շատեր բարեկամներս էին, եկան գանգատիլ եւ ինծի խնդրել որ ճար մը մտածեմ:

Գացի Լիպրը Փառոլին խմբագրատունը եւ Էտուար Տրիւմոնը տեսայ եւ իրեն բացատրեցի խնդիրը, ըսելով որ քաքուէթը ծախողները Հայեր, այսինքն քրիստոնեաներ էին, որոնք իրենց քիթէն զատ որեւէ նմանութեան եզր մը չունէին Հրեաներուն հետ:

(73 – Շար.)

ՄԱՀԱՑԱԾ ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐ

Ը.

ԳՐԻԳՈՐ ՍՈՒՆԻ

Գրիգոր Սունի (Միրզոյեան) բազմանդամ ընտանիքի մը տասնեւհինգերորդ մանչ զաւակն է, Աշուղ Սունիի, իր հայրը ինչպէս կը կոչէին զինքը:

Փոքր տարիքէն ունէր գեղեցիկ ձայն: Պարագաներու բերմամբ պատանեկութեան շրջանը անցուցած է տարբեր աղարեգի մէջ: Յետոյ զինքը կը գտնենք էջմիածին, Գէորգեան ճեմարանը ուր կը կաղապարուի երաժիշտի խմորը:

Հոն, աշակերտութեան մէջ կը գտնէ երաժշտասէր ընկերներ, որոնց մէջ Սողոմոն Սողոմոնեանը (ապագայ Կոմի - տաս) որմէ կ'որդեգրէ երգեր հաւաքելու եւ դաշնաւորելու արուեստը, եւ, պէտք չէ զարմանալ որ այս երկուքը երբեմն նոյն երգերը դաշնաւորած են իրարմէ տարբեր ձեւերով անշուշտ:

Սունի ուսուցիչ ունեցած է նաեւ Եկմալեանը եւ Կարա Մուրզան:

Շնորհիւ Շուշիի մէջ ապրող բարեհամբաւ ընտանիքի մը աջակցութեան, կ'անցնի Թիֆլիս, յետոյ Բետերսպուրկ ուր կ'ուսանի:

Սունի մեզի կը ներկայանայ թէ՛ դաշնաւորող եւ թէ ստեղծագործող երաժիշտի հանգամանքով բայց իր կազմա - կերպողի եւ համերգներ սարքելով հայ երաժշտութիւնը տարածողի իր յատկութիւնները աւելի սիրցուցած են զինքը:

Կովկասի բոլոր շրջանները այցելելէ վերջ, Պոլսոյ մէջ Կոմիտասի կատարած գործը կ'երկրորդուի նաեւ Սունիի ջան - քերով:

Հինգ սաներու կարգին 1922–23ի շըրջանին Պոլսոյ մէջ ինքն ալ ունեցած է ստուարաթիւ երգչախումբ:

Սունի շատ խանդավառ, զուարճախօս եւ ընկերական մարդ ըլլալով մեծ հա - մակրութեամբ շրջապատուեցաւ երիտասարդութեան կողմէ:

Այդ շրջանին՝ հայկական կեանքի օր ըստ օրէ քայքայումը պատճառ կ'ըլլայ իրեն բախտը փնտռելու Ամերիկայի մէջ:

Սունիի համար գործունէութեան մեծ ղետին կար հոն, եւ աջակցութեամբ նոյնպէս խմբավար Յարութիւն Մեհրաբեանի, կը կազմակերպէ երգչախումբեր, գլխաւոր քաղաքներու մէջ, եւ հովանաւորու - թեամբ եւ քաջալերութեամբ ազնիւ երաժշտասէրի մը՝ Տոքթ. Կիւլէզեան, մեծ յաջողութիւններ կ'արձանագրէ:

1939ի շրջանին առողջութիւնը կը խանգարուի նախ՝ շաքարախտով, ապա՝ կոկորդի խլիրդով, եւ վիրաբուժական տաժանելի գործողութենէ վերջ կը մեռնի Դեկտ. 18ին, կսկծալի հոգեվարքէ մը վերջ:

Իր որդին, Գուրգէն Սունի, բաւական ժամանակ կը շարունակէ հօր կիսատ թողած գործը, կը կազմուի յանձնախումբ որ կը հրատարակէ անտիպ գործերէն մաս մը:

Գրիգոր Սունիի դաշնաւորման ձեւը շատ տարբեր է Կոմիտասինէն, երբեմն աւելի յաջող. երբեմն ալ նուազ եւ աբեմտեան:

Կոմիտասի զուգրնթաց մշակած են բազմաթիւ նոյն երգերը, ինչպէս Ալագեազ, Հոռովել, Ջինչ ու զինչ եւայլն:

Սունի որքան բեղնաւոր եւ գնահատելի աշխատանք կատարած է հայ երգերու դաշնաւորման մարզին մէջ, եթէ տոհմիկ երգերու դաշնաւորման մէջ յաջող է, նչենք Կոտ ու կէս, Վարդն ի բացեր Վանայ ծաղկին, Նանի Պալաս, Սարերի հովին մեռնիմ, եւ սակայն երբ կը հանդիպինք իր անձնական հեղինակութիւններուն, անոնք կը մնան քիչ մը անորոշ ուպէս անհատականութիւն, կը մնան այս կամ այն ազդեցութիւններու մթնոլորտին մէջ եւ տպաւորութիւնը կը թողուն որեւէ երգի, անոնք թէեւ հաճոյքով կ'երգուին եւ կ'ունկնդրուին սակայն դժուար է հոն գտնել մասնաւոր նկարագիր եւ կը մնան, այսպէս ըսելու համար իբրեւ գիւրահաղորդ ռոմանսներ, սովորականի մօտ:

Ասոնցմէ զոր օրինակ՝ Ինձ մի խնդրիր, Միայն քեզ երգերը նուազ յաջող գործեր են քան՝ իր դաշնաւորած տոհմիկ երգերը, Ախ ալ վարդի երգը ունի պարսկական ձայնաշարի ոճը:

Անխոնջ աշխատող մը եղած է սակայն Սունի, Պոլսոյ մէջ իր սարքած համերգները մեծ յաջողութեամբ պսակուած են:

Ունի Արեգնազ, փոքր օփերէթը, որ շատ սիրուն է:

Մեր համերգները սարքող ղեկավար - ները ըստ արժանւոյն տեղ չեն տուած իր մշակումներուն, որոնց մէջ նշելի են Ջինչ ու զինչը, Տույ տույը, Ալագեազ երգին մէջ իր յատկանշական դասաւորումը չորս ձայներուն իբր փոլիֆոնիք բաժանումներու գեղեցիկ նմոյշ:

1954 Թուականին Սորպոնի մէջ սարքեցինք իր յիշատակին նուիրուած ցերեկոյթ մը, տալով իր կենսագրականն ալ իբր ներածութիւն:

Պատուաբեր անուն մը թողած է Սունի մեր երաժշտական պատմութեան մէջ:

Մահէն յետոյ, հրկիզուած մարմնին աճիւնները իր որդւոյն կողմէ փոխադըրուած են Երեւան, ուր կը յաւերժանայ իր յիշատակն ալ:

Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

ՓՐՈՖ. ՃԱՆ ՀԱՆԷՍԵԱՆ

Փրոֆ. Ճան Հանէսեան, ինչպէս հաղորդած էինք առենին, էրմընովիլ ինկած թրքական գիծերու Տի–Սի 10 օդանաւի աղէտի 345 զոհերու կարգին էր: «Ուաշինկթըն Փոսթ» եւ «Ուաշինկթըն Սթար» ամերիկեան թերթերը հաղորդելով Մարտ 3ի աղէտին լուրը, յատուկ սիւնակներով ներկայացուցած են Փրոֆ. Ճան Հանէսեանի գիտական գործունէութիւնը:

Գիտնականը, 49 տարեկան, պաշտօնատար էր Ամերիկեան Ազգային Գիտութեան Հիմնարկութեան եւ հեղինակութիւն մըն էր քաղաքական գիտութեանց եւ միջազգային յարաբերութեանց հարցերու մէջ: Փրոֆեսէօրը Փետրուար 18ին Իտալիոյ մէջ մասնակցած էր արուեստական արբանեակներով ուղղակի հաղորդումներ կատարելու սահմանուած խորհրդաժողովին եւ Ջուիցերիոյ մէջ տեսնուած էր ՄԱԿի ներկայացուցիչներու հետ, ինչպէս նաեւ Փարիզի մէջ Տնտեսական Համա - գործակցութեան եւ Զարգացման Կազ - մակերպութեան ու Իւնեսքոյի պաշտօնատարներու հետ: Փարիզէն օդանաւ առած էր մեկնելու համար Անգլիա, ուպէսզի մասնակցի Սըսեքս համալսարանի գիտահետազօտական խորհրդաժողովին:

Ծնած էր Սիրաքիւս (Նիւ Եորք) եւ շըրջանաւարտ եղած էր տեղւոյն համալսարանէն: Ապա հետեւած էր Հիւս. Քարոլինա նահանգի գոլէճի և Սթրազպուրկի համալսարանի (Ֆրանսա) ինչպէս նաև Ճոն Հոփքին զպրոցի (միջազգ. հարցերու ուսման դպրոց) դասընթացքներուն: Եւ, վերջապէս տոքթորայի աւարտաճառին համար (միջազգային օրէնք) յաճախած էր Քէմպրիճի համալսարանը, Անգլիա:

1954էն մինչեւ 1958 գիտաշխատող էր Գիտութիւններու Ազգային Ակադեմիային: Միջազգային Երկրաբանութեան Տարին զրկուած էր Հիւսիսային եւ Հարաւային Բեւեռներ:

1960–1964ին, փրոֆեսէօրը գիտաշխատող էր Ամերիկեան Համալսարանի մէջ, Նիւ Եորք: Իր այս հանգամանքով ան երկու տարի այցելու փրոֆեսէօր եղած էր Պէյրութի Ամերիկեան Համալսարանը, եւ գիտահետազօտական աշխատանքներ կատարած էր Միջ. Արեւելքի, Ռուսիոյ, Եւրոպայի եւ Խաղաղականի շրջագիծին մէջ: Բազմաթիւ դասախօսութիւններ տըւած էր համալսարաններու եւ գոլէժներու մէջ:

Ուաշինկթըն հաստատուելէ առաջ դասաւանդած էր Ալապամայի, Հաուայիի համալսարանները, ինչպէս նաեւ Քալի - ֆորնիոյ նահանգային գոլէժը (Լոս Անճէլըս): Տնօրէննն էր Զէնքերու Հակա - կշռի Ուսումնասիրման մարմնին, Քալիֆորնիոյ Թեքնոլոժիի հիմնարկութեան, Փասատենայի ինքնամուղի տարրալուծարանի:

Բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններ գըրած, ինչպէս նաեւ հրատարակութեանց մասնակցած էր զէնքերու հակակշռին, արտերկրային հարցերու, միջազգային քաղաքականութեանց եւ օրէնքներու ու Միջ. Արեւելքի խնդիրներու մասին:

Անդամ էր միջազգային բազմաթիւ ընկերութիւններու, ինչպէս, օրինակ, Միջազգային Օրէնքի Ամերիկեան Ընկերութիւն, Ամերիկեան Քաղաքական Գիտու - թեան Ընկերակցութիւն, Քաղաքական եւ Ընկերային Գիտութիւններու Ամերիկեան Ընկերութիւն, Լոնտոնի Հիմնարկութիւն Միջազգային Հարցերու, Միջ. Արեւելքի Հիմնարկութիւն, Բեւեռագիտութեան Ընկերակցութիւն:

Մօտէն հետեւած է հայ կեանքին: Նախագահն էր «Արմինիըն Ըսէմպլի»ի («Հայկական Համախմբում») կեդր. Գործադիր Յանձնախումբին:

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ՏԱՏՐԵԱՆ

Իր գործերը կը ներկայացնէ մինչեւ Ապրիլ 23, ամէն օր, Երկուշաբթիէն Շաբաթ ժամը 10էն 20, Հինգշաբթի օրերը մինչեւ ժամը 22

Galerie Maître Albert
6, Rue Maître Albert
(Métro Maubert-Mutualité)

Տիգրան Տատրեան ծնած է Լիբանան 1929ին, ուսումը կատարած է Փարիզ Գեղարուեստից վարժարանը եւ Ակադեմի Կէօյ: 1957էն 1971 առանձին ցուցահան - դէսներ տուած է Փարիզ, Պէյրութ, Նանթ, Փիւթօ: Մասնակցած է Գերանկախներու, Բաղդատականներու, Սրբազան Արուեստի, Նոր Իրականութիւննե - րու ցուցահանդէսներուն եւ Քանեը–սիւռ–Մէռի նկարչութեան միջազգային 4րդ փառատօնին:

1973ին ֆրանսական Պետութիւնը երկու կուաշ գնած է:

մեռելներու աշխարհին մէջ», — կը դարձնեն ուղղահայեաց էջք: Վայրկեանի տեսութեամբ Օշական կը փորձէ լուծել պատումի ու ժամանակի հարցը, ժամանակի ու պատճառաբանութեան թնճուկը. ժամանակի — գործողութեան — զանդաղեցում մինչեւ անշարժացում եւ զանդաղեցումով պատճառաբանում արարքին:

Վայրկեանները իրենց կարեւորութիւնը կ'առնեն այն հիմնական երեւոյթէն ըստ որու, Օշականի մօտ, ներքին ժամանակի մէջ ոչինչ կը կորսուի: Հոգեբանական ժամանակը — գրեթէ պերկսոնեան տեւողութիւնը — յարաճուն, նորոգուող հոսանք մըն է որուն մէջ անցեալը կը մնայ, եւ կը մնան անոր մանրամասնութիւնները: Մեծ ցնցում մը բաւական է որպէսզի անցեալը վերադառնայ: Հոգեբանական այս երեւոյթը, աւանդական հոգեբանութենէն անդին, ունի կրկնակ տարողութիւն մը. անցեալին մէջ նետուածը նախ՝ ետ–մղուած, ծածկուած արարք ու ցանկութիւն մըն է զոր մարդուն գիտակցութիւնը կը «մոռնայ» կը փորձէ ջնջել: Ասիկա սակայն է նաեւ վիպական հնարք, ինչ որ կարելի է «յետադարձ ակնարկ» կոչել ու լուսաւորում որ կ'առկախէ պատումը եւ կը դառնայ անցեալին: Ասոր կատարեալ օրինակն է հոգեվարքին վայրկեանը:

ԳՐ. ՊԸԼՏԵԱՆ

(Նար. – 2)

(1) Մայրիներու Շուքին տակ, Հայրենիք 1932 Մարտ, էջ 132:

(2) Նոյն, էջ 131:

(3) Մայրիներու Շուքին տակ, Հայրենիք 1932 էջ 130:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (99)

Բ Ո Ռ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՑԵՏՈՅ

10.

Ես այդտեղ վատ ոչինչ չեմ տեսնում, եթէ, ի հարկէ, երկու կողմն էլ ազատ են մնում խարէութիւնից, անարդարու - թիւնից ու վիրաւորանքից: Ուրիշ մար - դոց հետ ունեցած քո նախկին կապերի մասին ես չեմ մտածել: Գիտէի միայն, որ մեր կապը հարկադիր չէ, եւ որ մեզանից ամէն մէկը ազատ է քանդելու, հէնց որ ծանր գայ: Եթէ սխալուած եմ, եւ եթէ դու այլ կերպ ես նայում խնդրին, այն ժամանակ...

Նա նորից լռեց:

— Այն ժամանա՞կ, — շշնջաց կինը՝ առանց նրան նայելու:

— Այն ժամանակ ես անիրաւ եմ եղել դէպի քեզ, եւ դա ինձ շատ է վշտացնում: Միայն արել եմ առանց գիտաւորութեան:

— «Վշտացնո՞ւմ է», «առանց գիտա - ւորութեա՞ն»: Դու քարի՞ց ես, ի՞նչ է, Ֆելիչէ: Միթէ դու կեանքումդ երբեք մի կին չե՞ս սիրել եւ միթէ չե՞ս տեսնում, որ սիրում եմ քեզ:

Ցանկարծ մի բան սեղմուեց Բոռի կրծքում՝ այդ բառը լսելիս: Ինչքա՜ն ժա - մանակ էր անցել այն օրից, երբ նրան ասում էին. «Սիրում եմ քեզ»: Կինը յանկարծ վեր թռաւ ու երկու ձեռքով գրկեց նրան:

— Ֆելիչէ, ե՛լ գնանք միասին, գնանք այս սարսափելի աշխարհից, այս մարդկանցից ու քաղաքականութիւնից: Ի՞նչ գործ ունենք: Գնանք, երջանիկ լինենք: Գնանք Հարաւային Ամերիկա, ուր դու առաջ ապրել ես:

Ցիշողութիւնների պատճառած ուղղակի ֆիզիկական սարսափը վերադարձրեց Բոռի ինքնիշխանութիւնը: Հեռացրեց նրա ձեռքը վզից ու պինդ սեղմեց:

— Ջիտտա, ջանա հասկնալ՝ ինչ որ ասում եմ: Ես քեզ չեմ սիրում, եթէ նոյնիսկ սիրէի էլ, նորից չէի գայ քեզ հետ: Այստեղ՝ Իտալիայում ես գործ ունեմ ու ընկերներ:

— Եւ ուրիշ մէկն էլ, որին աւելի ես սիրում, քան ինձ, — բացականչեց կինը յուսահատ: — Ա՜, ես պատրաստ եմ ձեզ սպանելու: Դու ընկերների մասին չէ, որ մտածում ես, այլ գիտեմ ում:

— Կա՛յ: Ցուզուած ես դու, չեղած բաներ ես երեւակայում:

— Կարծում ես տիկին Բոլլայի մասի՞ն եմ խօսում: Ինձ խաբելը այդպէս հեշտ չէ: Նրա հետ դու միայն քաղաքականութիւնից ես խօսում: Դու նրան էլ այնքան ես սիրում, ինչքան եւ ինձ: Դու միայն կարդինալի մասին ես մտածում:

Բոռը ցնցուեց:

— Կարդինալի մասի՞ն, — կրկնեց մեքենաբար:

— Կարդինալ Մոնտանելլիի, որ աշ - նանը այստեղ քարոզում էր: Կարծում ես չտեսա՞յ քո դէմքը, երբ մեր մօտից էր անց կենում նրա կառքը: Դու ա՛յ, այս չորի պէս սպիտակ էիր: Դու հիմա էլ տերեւի պէս դողում ես, հէնց որ նրա անունը տուի:

— Զգիտես ինչ ես խօսում: Ես ատում եմ կարդինալին: Նա իմ վատթար թըշնամին է:

— Թշնամի թէ ոչ: Բայց դու նրան ամէնից աւելի ես սիրում աշխարհիս երեսին: Նայիր երեսիս ու ասա սուտ եմ, եթէ կարող ես:

Բոռը շուռ եկաւ ու նայում էր պարտէզ: Կինը գողունի դիտում էր նրան ու սարսափում ինքն իր ասածից: Մի տարօրինակ բան կար Բոռի լռութեան տակ: Վերջապէս Ջիտտան կամաց մօտեցաւ նրան ու վախեցած երեխայի պէս գգուշ ձիգ տուաւ թեւից:

— Ճիշդ է, — ասաց Բոռը՝ շուռ տալով դէմքը կնոջ կողմը:

11.

— Կարելի չէ՞, որ մի ուրիշ տեղ պատահեմ. Բրիզիղելլան շատ վտանգաւոր տեղ է ինձ համար:

— Ռոմանիայի ամէն մի թիզ հողը վտանգաւոր է ձեզ համար: Բայց հէնց Բրիզիղելլան ամէն տեղից աւելի ապահով է այժմ:

— Ինչո՞ւ:

— Իսկոյն ասեմ. միայն այդ կապոյտ բաճկոնով մարդը մեր երեսը թող չտեսնի. պէտք է զգոյշ լինել դրանից: — Այո, սարսափելի փոթորիկ էր: Ես չեմ յիշում երբեւիցէ խաղողի որթերը այսպէս խեղճ վիճակի, ինչպէս հիմա:

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Պօղոս Գորգիկեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Գորգիկեան, Պ. Կարօ Գորգիկեան, Տէր եւ Տիկին Արա Գորգիկեան եւ զաւակը, այրի Տիկին Զարուհի Օհանեան, այրի Տիկին Յարութիւն Նալպանտեան, Տէր եւ Տիկին Մելքոն Խաքիճեան, այրի Տիկին Սիմոն Գարանֆիլեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Գարանֆիլեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Մինասեան, Մանուկեան Գէորգ, Գույումճեան եւ Մանուկեան Յովակիմ ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր, հօրաքրոջ, զարմուհիին, մեծ-հօրաքրոջ՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԱՂԱՒՆԻ ԿԻՒԼԷՄԻՐԵԱՆԻ
(ծնեալ Գարանֆիլեան)

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 29ին, 86 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի Ապրիլ 4, ժամը 14ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին եւ մարմինը կը փոխադրուի Իվրիի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ».— Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Պօղոս Գորգիկեանի եւ զաւակներուն:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ-ի

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Ճօլօլեան եւ զաւակները՝ Գլօտ-Հայկ, Տէր եւ Տիկին Խոսրար-Արա եւ Բաթրիս-Արմէն, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան, Ապրիլ 7ի Կիրակին, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, իրենց ողբացեալ եղբօր եւ հօրեղբօր

Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻԻ

մահուան առաջին տարելիցին առթիւ, ինչպէս եւ ի յիշատակ իրենց մօր եւ մեծ մօր ՄԱՐԻԱՄ ՃՕԼՕԼԵԱՆԻ, ՆՈՒԱՐԴ ՍԻՐՈՒՆԻԻ եւ իրենց նահատակ եղբօր եւ հօրեղբօր ՀԱՅԿԻ՝ զոհ 1915ի Եղեռնին:

Ի գիտութիւն անոնց յիշատակը յարգողներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Պր. Եդուարդ Աղամեան կը նուիրէ 150 Փր. ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի օգաւփոխութեան կայանին, փոխան ծաղկեպսակի, Տիկին Լուսաբեր Գայաեանի (ծնեալ Խօլմէզեան) մահուան տխուր առթիւ:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Հայ Կարմիր Խաչի օգափոխութեան կայանը կեդր. ջեռուցումով օժտելու նպատակին կը նուիրեն.—

Պր. Միշէլ Յակոբեան 200 Փր., Սուրէն եւ Գուրգէն Գործունեան եղբայրներ 150, Պր. Մէրամէթճեան (Լա Կարէն), Օր. Տ. Տարտարեան (Ալֆորվիլ), Պր. Անթուան Իսրէնեան, Տիկին Հայկանոյշ Զայրը (Մարսէյլ), Պր. Ժագ Կէօզիմեան, Տէր եւ Տիկին Պարէտ Բամպուքճեան, Պր. Յարութիւն Զուլաքեան (Վիրոֆլէ), Օր. Նւա Մկրտիչեան, Պր. Վահրամ Մոսկոֆեան (Լը Վէզինէ), Տէր-Պօղոսեան ընտանիք, Տիկին Սաթենիկ Մինասեան (Նիս) 100ական: Տոքթ. Միշէլ Գարամանեան, Տէր եւ Տիկին Վահէ Զիլինկիրեան, Օր. Անահիտ Սարգիսեան (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Աղասի Դարբինեան, Օր. Անահիտ Սուքիասեան (Պորտօ), Տէր եւ Տիկին Փիէր Գայսէրլեան (Ժուան լէ Փէն), Պր. Խաչիկ Ճամճեան, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Միլոշեան (Ռիս Օրանժիս), Տիկին Ա. Կոճիկեան, Տէր եւ Տիկին Պարոյր Թուրեան, Պր. Տիգրան Սթամպուլեան (Կրընոպլը), Պր. Զաքարեան (Սէն Կրասիէն), Տոքթ. Արթիւր Յակոբեան (Սարսէլ), Պր. Յովհ. Գալփաքեան (Նիս), Պր. Յակոբ Երանեան (Սարսէլ), Սանճեան հաստատութիւն (Վիլֆրանշ), Պր. Յովհ. Վարժապետեան (Մարսէյլ), Տիկին Աստղիկ Սահակեան (Նիս) 50ական:

(Շար.)

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
ԼԻՈՆ Ս. ՅԱԿՈԲ

Այս Կիրակի առաւօտ, Ծաղկազարդ, պատարագ ժամը 10ին, Դռնբացէքի արարողութիւն ժամը 17ին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս Կիրակի Ծաղկազարդ, առաւօտեան ժամերգութիւն, Անդաստան, պատարագ ժամը 7.45-12:

Երեկոյեան ժամը 17.40ին՝ Դռնբացէք:

Հ. Յ. Դ.

ՊԱՆԿԼՕ – ՔԱՇԱՆԻ Հ. Յ. Դ. Արծիւ ենթակոմիտէի ժողովը այս Չորեքշաբթի Ապրիլ 3, ժամը 20.30ին սովորական հաւաքատեղին: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

×

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը Ապրիլ 6 Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Դ. Իփէկեան ակումբը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

×

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի իր ընկերները, Ուրբաթ (Ապրիլ 5) երեկոյեան ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Ուրբաթ, 5 Ապրիլ: Շատ կարեւոր օրակարգ:
Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԵՂԱՆԱԿԻ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
Հ. Մ. Ը. Մ.-ի
ԼԻՈՆ – ՏԷՍԻՆ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Ապրիլ 6 Շաբաթ երեկոյեան մինչեւ լոյս, Գազինօ Շարպոնիէռի շքեղ սրահը:

Նուագախումբ՝ ԺԱՔ ԳՈԺԱՔԵԱՆԻ
Աթրաքսիոն
ROLAND ET MICHELE
կը ներկայացնեն իրենց
« CHARLEY-SHOW »
Հայկական պարեր ու երգեր «Կռունկ» խումբին կողմէ:
Արեւելեան եոխ պիւֆէ
ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ — ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Մարսէյլի Մշակ. Տան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները, նուիրատուներն ու բարեկամները, վերակառուցման աշխատանքները սկսելէ առաջ, լսելու համար նիւթական եւ բարոյական ընդհանուր տեղեկատուութիւնը՝ սկիզբէն մինչեւ այսօր:

Ապրիլ 19, Ուրբաթ իրիկուն ժամը 20.30ին, Մշակոյթի Տան մէջ, Սէն Պազիլ փողոց:

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔ. ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ
ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Փարիզի եւ շրջակայից Կրօնական Ընկերակցութեան ներկայացուցչական ժողովի 24 աշխարհական նոր անդամներուն ընտրութիւնը պիտի կատարուի 1974 Ապրիլ 28ին՝ Կիրակի օր:

Համաձայն Ծրագիր – Կանոնագրի 12րդ յօդուածի տրամադրութեան,

«Ընտրութեան մասնակցելու համար ամէն անդամ պէտք է վճարած ըլլայ անցեալ տարիներու իր բոլոր անդամատուրքերը, վերջին ընտրութեան թուականէն սկսեալ, եւ առնուազն, մէկ տարիէ ի վեր անդամ արձանագրուած Ընկերակցութեան»:

Կը խնդրենք բոլոր անդամներէն, որոնք ցարդ վճարած չեն իրենց անդամատուրքերը, բարեհաճին ամէնէն ուշ մինչեւ Ապրիլ 5 ներառեալ՝ վճարել, անձամբ կամ իրենց յարմար դատած եղանակով, որպէսզի ընտրող եւ ընտրելի ըլլան:

Կը խնդրենք նաեւ, որպէսզի փափաքողները մինչեւ 1974 Ապրիլ 5ը ներառեալ՝ գրաւոր կերպով իրենց թեկնածութիւնը դնեն ներկայացուցիչներու ժողովին անդամակցութեան, որպէսզի ընտրելիներու ցանկին մէջ երեւին:

Ընտրողներու եւ թեկնածուներու ցանկերը կը փակուին 1974 Ապրիլ 5ին:

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Փարիզ, 23 Մարտ 1974

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Իզմիրի եւ շրջականերու Հայրենակցական Միութեան կողմէ Օթէլ Փավիյոնի շքեղ սրահներուն մէջ Լէշիէիէ փողոց թիւ 36, Մէթրօ Պոն Նուվէլ

Կիրակի Ապրիլ 7, կէսօրէ ետք ժամը 17էն 24

Նուագախումբ ՍԵՐԺ ՄԱԹԷ եւ ՓԱՌԱՏՈՔՍ
Գեղարուեստական բաժին
Մուտք եւ ճաշ 50 փր.

Սեղանները ապահովելու համար հեռաձայնել՝
ՏԻԿԻՆՆԵՐ ՖԵՐՄԱՆԵԱՆ 580-66-27, ՓԱՓԱԶԵԱՆ 206-14-39 եւ ՊԱՐՈՆ ԱՍԼԱՆԵԱՆԻ 357-42-71

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՂՈՐԴՈՒՄՆԵՐ ՎԱՏԻԿԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Ամէն Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի, Ուրբաթ եւ Շաբաթ օրերը, հայերէն լեզուով հաղորդումներ կը կատարուին Վատիկանի Ռատիօկայանէն, Իտալիոյ ժամով 17.45ին հետեւեալ ալիքներու վրայ:

Կարճ ալիք. 48.47, 41.38, եւ 31.10 մեթր, միջին ալիք. 196 մեթր:

The Latest, Best, Complete Textbook
A.B.C. OF ARMENIAN#2
PLUS incorporating the essentials of our earlier books #01 & #1
• READING • CONVERSATION
• GRAMMAR • WRITING
• UNIQUE THREE-WAY DICTIONARY
8-1/2 x 11 256 PAGES
BY FATHER LUKE ARAKELIAN
Mekhitarist of Vienna
• FANTASTIC ILLUSTRATIONS
• PAGES OF COLOR PIX
• ALL ARMENIAN TEXT:
-Translated -Syllabified
-Transliterated
• HISTORICAL FACTS & FIGURES
FOR CHILDREN AND ADULTS, BEGINNERS & ADVANCED
BOOK #2 .... $12.95
RECORD #2 .... 4.95
BOOK & RECORD #2 ... 14.95
BUY TWO SETS & SAVE $4.00
TWO SETS ... ONLY $25.95
ALL ORDERS POSTPAID
SEND FOR FREE LEAFLET
MEKHITARIST PRESS
98 Mt. Auburn Street
Cambridge, Mass. 02138
Tel. (617) 547-2132
QUANTITY LARGE DISCOUNTS

ԱՐՆՈՒՎԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՓՈՐՁԵՐ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ երգչախումբի վարչութիւնը սիրով կը հրաւիրէ գիւղիս եւ շրջանի երիտասարդ ու երիտասարդուհիները, մասնակցելու պատարագի բազմաձայն փորձերուն ամէն Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 20.30ին:

31-33, Rue St. Just
95, Arnouville-les-Gonesse

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պուլ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է.—

Տէր եւ Տիկին Կօթիկ 10, Տիկին Ներսէսեանի թաղումին առթիւ՝ Պ. Ներսէսեան 50, Մարգրիտ Արտեմեանի թաղումին, Պուլ. Օտտոյի Կապոյտ Խաչ 20, Տէր եւ Տիկին Շարիկեան 20, Պ. Պ. Տիրատուրեան 10, Մկրտիչեան 20, Տէր եւ Տիկին Ուլասեան 10, Պ. Պօղոս Արթինեան եւ զաւակը 30, Հայկուհի Օհանեանի թաղումին առթիւ՝ Պ. Սեդրակ Իսքէնտէրեան 10, Օհանեան ընտանիք եւ եղբայրները՝ Գրիգոր, Մեսիա եւ Տադէս 100, այրի Տիկին Նարդուհի Պալեան 20, Նէվշէհեան ընտանիք 20, Մարգարեան ընտանիք 50:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Histoire de l'ARMÉNIE
des origines à 1071
par René GROUSSET
DE L'ACADEMIE FRANÇAISE
Prix 49 Fr. 40, frais d'envoi 3 Fr.

Երկար ատեն է ի վեր սպառած այս գրքին նոր տպագրութեան ապսպրանքներուն համար այժմէն դիմել՝

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6e)
C. C. P. 1278-35 Paris Télép. : 326-88-65

Տրամադրելի է միշտ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ, հեղինակ
H. PASDERMADJIAN
HISTOIRE DE l'ARMENIE,
3e édition, Relié, 36 Fr. Avec frais d'envoi 39 Fr.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
3
MERCREDI
3 AVRIL
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 150 Ֆ. Վեցամսեայ 80 Ֆ.
Արտասահման Տար. 175 Ֆ. Հատը 0,80 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.979

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.979

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԹՈՒՐՔԸ ՆՈՅՆ ԹՈՒՐՔՆ Է ՄԻՇՏ ԵՒ ՅԱՒԻՏԵԱՆ

—0—

Հիթլերական Գերմանիան պարտուեցաւ եւ հրապարակէն քշուեցաւ։ Հրեաներու ցեղասպանութեան պատասխանատու վարիչները դաշնակիցներուն կողմէ Նիւրէմպէրկի մէջ դատուելով իրենց արժանի պատիժը գտան։

Նոյն յաղթական դաշնակիցները, հակառակ 1915 Մայիս 24ի իրենց հանդիսաւոր ազդարարութեան եւ աշխարհամարտի ամբողջ տեւողութեան իրենց արտասանած հրապարակային պաշտօնական ճառերուն, Զինադադարին Թուրք ջարդարներն ու անոնց գործակալները բնաւ անհանգիստ չըրին։ «Նիւրէնպէրկ» չսարքեցին։

Ընդհակառակն, 1920 Մարտ 16ին Անգլիացիք Պոլսոյ Երեսփոխանական Ժողովը պաշարելով ձերբակալեցին խումբ մը Թուրք երեսփոխաններ եւ կարգ մը ուրիշ իթթիհատական վարիչներ, զորս առօք փառօք օդափոխութեան տարին Մալթա։ Մեծ պատիւներ շռայլեցին անոնց, իրենց «ճէնթլմէնութեան» փաստը տալու համար։ Միաժամանակ Հայերու վրիժառու բազուկէն հեռու պահեցին զանոնք։ Եւ օր մըն ալ բոլորը մէկ ազատ արձակեցին՝ փոխանակելով... քանի մը անգլիացի գերիներու հետ։

Երկու չափ, երկու կշիռ։

Ո՞ւր ես արդարութիւն։

Դաշնակցային Գերմանիոյ կառավարութիւնը պարկեշտօրէն խոստովանեցաւ Նացիներու ցեղասպանութիւնը։ Եւ գերմանական արատաւորուած պատիւը մաքրելու, հիթլերականներու գործած մեղքը քաւելու համար նիւթական հսկայական հատուցում ըրաւ Իսրայէլի Պետութեան։ Նախարարապետ Քոնրատ Ատենաուըր Թել-Ավիվ այցելեց։ Վիլլի Պրանտ ծունկի եկաւ հրեայ նահատակներու յուշարձանին առջեւ։ Գերմանիոյ նոր վարիչները նիւթականէն առաջ բարոյական մեծ բաւարարութիւն տուին Հրեաներուն։ Տղամարդու արիութիւն ու հոգիի վեհանձնութիւն ցոյց տուին։

Իսկ ի՞նչ ըրին Թուրքերը։

Ո՛չ միայն չխոստովանեցան Իթթիհատի կառավարութեան գործած ոճիրները, ո՛չ միայն որեւէ փորձ չըրին վերականգնելու Թուրքին արատաւորուած պատիւը, այլ եւ տէր ու պաշտպան կանգնեցան հրէշային Թալէաթներու, Էնվէրներու, Նազըմներու, Պէհաէտտին Շաքիրներու եւ ընկերներուն ծրագրած ու գործադրած տմարդի ու վայրագ ոճիրներուն։

Անգամ մը եւս հաստատեցին այն ճշմարտութիւնը թէ «Թուրքը նոյն Թուրքն է միշտ»՝ սուլթանական, սահմանադրական թէ հանրապետական վարչաձեւի տակ։

Անգարայի վարիչները իրենց քունը փախցուցին այն օրը, երբ միջազգային արիոպագոսի սեղանին վրայ դրուեցաւ ցեղասպանութիւնը։

Գո՛ղ՝ սիրտը դող։

Գիտէին, որ ցեղասպանի դափնեպսակը, առաջին մրցանակը Թուրքին կը պատկանէր։

Իրենց անքնութիւնը մղձաւանջի վերածուեցաւ, երբ երէցներէն վերջ Հայ նոր սերունդի երիտասարդները տէր դարձան հայկական Դատին՝ հաշիւ պահանջելով իրենց ազգի դժբախտութեանց հեղինակներէն։

Եւ ամէն անգամ, որ խօսք կ'ըլլայ «ցեղասպանութեան» մասին, Անգարա իրար կ'անցնի, կռահելով հոտառութեամբ, որ անպայման ծայրը իրեն պիտի հասնի, երբեմն նոյնիսկ երբ «Թուրքիա» կամ «Թուրք» բառերը յիշուած իսկ չըլլան։

Մարսիլիոյ Հայոց եկեղեցւոյ Յուշարձանին առթիւ Անգարայի վարիչներուն յարուցած ծիծաղելի աղմուկն ու ցուցաբարական ճախաւեր արարքը փոխանակ Թուրքերու ճակատէն սրբելու ցեղասպանութեան անքաւելի ոճիրը, ընդհակառակն ծառայեցին վարկաբեկելու զիրենք յաչս քաղաքակիրթ աշխարհի։ Միջազգային մամուլը այդ առթիւ խօսեցաւ Հայկական Ջարդերուն մասին, որոնք սկսեր էին մոռցուիլ հին սերունդին կողմէ եւ որոնց մասին գաղափար չունէր նոր սերունդը։

Այս դէպքը դաս չեղաւ Թուրքերուն, որոնք այս անգամ ալ իրենց դիւանագիտական ամբողջ մեքենան շարժման մէջ դրին, մեծ ու փոքր Պետութեանց ոտքն ինկան, որպէսզի ՄԱԿի Մարդկային Իրաւանց Ենթայանձնախումբի Տեղեկագրէն ջնջել տան 30րդ հատուածը։

Ինչո՞ւ այս իրարանցումը։

Այդ հատուածին մէջ չէ յիշուած Թուրքիոյ անունն անգամ։ Այստեղ պարզապէս կ'ըսուի թէ հայկական ջարդերն է, որ կը կազմեն 20րդ դարու առաջին ցեղասպանութիւնը, համաձայն «Համեմատաբար հարուստ վաւերաթուղթերու թղթածրարի մը»։

Այդ ջարդերը տեղի ունեցան հանգուցեալ օսմանեան կայսրութեան օրով։ Մուսթաֆա Քէմալ ջնջեց այդ կայսրութիւնը իր բոլոր ստորոգելիներով։ Նոյնիսկ կախաղանով պատժեց իրեն դէմ դաւադրութիւն սարքող իթթիհատական պարագլուխներ։

Այժմ Անգարա ինչո՞ւ տէր կը կանգնի օսմանեան կառավարութեան գործած ցեղասպանութեան։

Որովհետեւ Թուրքը նոյն Թուրքն է, ինչպէս երէկ, նոյնպէս այսօր, եւ յաւիտեան։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Նոր բախումներ Քիւրտերու եւ Իրաքցիներու միջեւ

—0—

Քրտական աղբիւրներու համաձայն, Քիւրտերը ծանր պարտութեան մատնած են երեք հազար զինուորէ բաղկացած իրաքեան ջոկատ մը՝ սպաննելով քանի մը հարիւր զինուոր եւ վար առնելով երեք օդանաւ։ Օդանաւերէն երկուքը զինուոր կը փոխադրէին, իսկ երրորդը՝ պարէն։ Լուրը տուած է Քիւրտիստանի ձայն ձայնասփիւռի կայանը։ Իրաքեան ջոկատը ճամբայ ելած էր օգնութեան փութալու համար Ռավանտուզի եւ Զեպարի մօտերը պաշարուած բանակավայրերուն, սակայն Ռավանտուզէն 15 քիլոմեթր հարաւ, Ալիպէյի ձորին մէջ կռուի բռնուելով Քիւրտերուն հետ, ծանր վնաս կրած է։

Զօր. Պարզանի իր կեդրոնատեղիին մէջ կարգ մը յայտարարութիւններ կատարած է լրագրողներու։ Քիւրտերը, նկատել տուած է, պատրաստ են ընդունելու «լուրջ, մեծածաւալ» օժանդակութիւն մը «որեւէ երկրէ»․ այսուհանդերձ չեշտած է, թէ կը նախընտրէ Արեւմուտքի օժանդակութիւնը, հասկցնելով թէ այդ օժանդակութեան վարձատրութիւնը քարիւղը կրնայ ըլլալ։ Պատրա՞ստ է Իսրայէլէ զէնք ստանալու․ «Եթէ Արեւմտեան կառավարութիւնները նման խորհուրդ մը տան մեզի՝ կ'ընդունինք․ Ջուրը ինկած մէկը որեւէ օժանդակութիւն կ'ընդունի»։ Քիւրտ պատասխանատու անձ մը նկատել տուած է, թէ անուղղակի շփում հաստատած են Իսրայէլի հետ եւ սահմանափակ նիւթական օժանդակութիւն կը ստանան Թել Ավիվէ Եւրոպայի մէջ հաստատուած կազմակերպութիւններու ճամբով։ Պարսկաստան, առանց աղմուկի, զէնք կը հայթայթէ Քիւրտերուն Սուրիոյ եւ Թուրքիոյ սահմանագլուխներու ճամբով։

«Քերքիւք Քիւրտիստան է․ սակայն քանիցս ըսած ենք, կառավարութեան, յայտարարած է Պարզանի։ Պատերազմի պարագային Քիւրտերը մտադի՞ր են յարձակիլ քարիւղի հանքերուն վրայ․ «Եթէ պատերազմ ծագի կարելիութիւններ կը ստեղծուին, զորս կ'օգտագործենք»։ Զօրավարը յայտարարած է նաեւ, թէ իրաքեան Քիւրտիստանը կը ծրագրէ միակողմանի ձեւով Քիւրտիստանի ինքնավարութիւնը հռչակել եւ կրնայ աւելի վճռական միջոցներու դիմել, եթէ յարաբերութիւնները Պաղտատի հետ վատթարանան։

Զօր. Պարզանիի բանակը 40.000 հոգիէ կը բաղկանայ։

Պաղտատի մէջ, սակայն ոչ մէկ լուր կայ այս կռիւներուն մասին։ Մամուլի իրաքեան գործակալութիւնը կ'ըսէ թէ քրտական կառավարութեան բազմաթիւ պաշտօնեաներ պատասխանած են ներումի կոչին եւ վերսկսած իրենց աշխատանքը Մուսուլի շրջանը։

Քանի մը տողով

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԵՐՈՒ պաշտօնէութիւնը մերժեց եղած առաջարկները եւ որոշեց շարունակել գործադուլը, որ վեց շաբաթէ կը տեւէ։ Բանթողները կը պահանջեն որ ամսական նուազագոյն աշխատավարձը 1500 Ֆր. ըլլայ, եւ գործադուլի օրերը ամբողջովին վճարուին։ Տնօրէնութիւնները կ'առաջարկեն գործադուլի շրջանի 38 առ հարիւր վճարումը, պարգեւ մը եւ գնելու կարողութեան յառաջդիմութիւնը Յուլիս 1էն (եւ ոչ Յունուար մէկէն ինչպէս կ'ուզէ մանաւանդ Սէ.Էֆ.Տէ.Թէ.ն)։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Ապրիլ մէկին (եւ կատակ չէ...) կազը 14ուկէսէն 40 առ հարիւրի յաւելում կրեց ըստ ճիւղերու։ Երկաթուղին ալ 7,5 առ հարիւր։ Կաթը եւ միսը պիտի հետեւին։

ԿԻՐԱԿԻ օր Փարիզի ձիարշաւին «Թիէրսէ»ն կոտրած է եկամուտի բոլոր մրցանիշները Ֆրանսայի Թիէրսէի պատմութեան մէջ, 9 միլիառ հին ֆրանք մուտք ապահովելով։ Հանրապետութեան Նախագահին մրցանակը կը շահէր՝ Լը Կոռնեստ։

ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ԲՈՒԺԱՐԱՆՆԵՐԸ (քլինիք փրիվէ) արտօնութիւն ստացան իրենց գիները հարիւրէն 12 բարձրացնելու։

ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ մէջ, չորս տարուան ընթացքին 989 մեռեալ եղած է։

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ուսանողները գործադուլի մէջ են։

ԸՆԿ. Յ. ՏԷՐ-ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

«Հայրենիք»էն խոր ցաւով կ'իմանանք թէ Մարտ 29ին, Ուրբաթ օր, իր մահկանացուն կնքած է ընկ. Յովհ. Տէր-Յովհաննէսեան։

Ողբացեալը ծնած էր 1895ին Դատեմ (Խարբերդ) ու պատանեկութենէն իսկ նուիրուած էր հանրային եւ կազմակերպչական աշխատանքներու։ Ճաշակած է Թրքական հալածանքներու համը եւ անկուն ոգիով փարած գաղափարական իր համոզումներուն։ Տէրսիմի, Երզնկայի եւ Էրզրումի շրջաններուն մէջ վարած է ուսուցչական եւ կազմակերպական պաշտօններ, սերտօրէն գործակցած է Սեբաստացի Մուրատի, կամաւորներու խումբերու կազմութեան մէջ, մասնակցած է Հայաստանի ճակատի կռիւներուն եւ հայ գաղթականութեանց հետ անցած է Կովկաս։

Դէպքերու բերումով, ապա անցած է Վլատիկովկաս, Ճափոն եւ հուսկ ուրեմն՝ Ամերիկա, ուր աւարտած է Լենսենկի համալսարանի երկրագործական ճիւղը։

Տարիներու վաստակ ունի Հ. Յ. Դաշնակցութեան մէջ, յատկապէս Ամերիկայի կազմին ուր պատասխանատու մարմիններու մաս կազմած է։ Եղած է նաեւ Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի անդամ (1959-1963)։ Յայտնի բանախօս, ընկ. Յովհ. Տէր-Յովհաննէսեան աշխատակցած է նաեւ «Հայրենիք»ի եւ մինչեւ քանի մը տարի առաջ, մնացած էր իր պարտականութեանց գլուխը, միշտ նոյն կորովով եւ նուիրումով։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Երեքշաբթի, Ապրիլ 2ին, Ուաթըրթաունի Ս. Ստեփանոս եկեղեցւոյ մէջ։

Թուրքերը գոհ չեն «Մոնտ տիփլոմաթիք»էն...

Պոլսոյ թերթերէն կը քաղենք հետեւեալ լուրը.—

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ ՔԱՐՏԷՍ ՄԸ ՈՒՐ ՊՈՆՏՈՍ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԲԱՌԵՐԸ ԿԱՆ

ԱՆԳԱՐԱ.— Անգարայի երեսփոխան Նէճաէթ Եվլիյաքիլ հարցագիր մը տուաւ Ազգ. Ժողովի դիւանի, յիշեցնելով, որ ֆրանսերէն «Լը Մոնտ Տիփլոմաթիք» թերթին մէջ հրատարակուած է Թուրքիոյ վերաբերեալ քարտէս մը, զոր պէտք է վճարանութեան ենթարկել եւ նկատողութեան առնել։

Եվլիյաքիլ հետեւեալ մանրամասնութիւնները կ'ընէ իր տուած հարցագրին մէջ.— Այդ քարտէսին մէջ, Սեւ ծովու եզերքները ցոյց տրուած են իբրեւ Պոնտոս (յոյն), իսկ Արեւելեան Անատոլուն իբր Արմէնիա (Հայաստան)։

Այդ թերթին իբր ռեքլամի դրամ մէկ միլիոն 142 հազար ոսկի վճարուած է»։

×

Թուրք երեսփոխանը կ'ակնարկէ «Մոնտ Տիփլոմաթիք»ի այն թիւն, ուր 12 էջ նուիրուած էր Թուրքիոյ Հանրապետութեան, անոր հիմնադրութեան 50ամեակին առթիւ եւ դժգոհ է որ պատմական ճշմարտութիւններ բուներ են հոն, հակառակ անոր որ ծանուցումի ձեւին տակ դրամ տրուեր է (շուրջ 40 միլիոն հին ֆրանք)։ Այս փոքրիկ լուրը ցոյց կուտայ նաեւ թէ Թուրքերը, զորս «ջենտլմենց» մարդիկ կը նկատենք, աւելի արդիական մեթոդներ կը գործածեն իրենց քարոզչութեան համար քան մենք։

ԾԱԿԸ ՊՏՈՒԿԻՆ

Օշականի մօտ Հոգեվարքի պահը կըրնայ, առաջին ակնարկով մը, Թուիլ գիւղական նախապաշարումի գործածութեան օրինակ մը, տեղական գոյնի ու բարքի պատկերացման նպաստող։ Օշականի գիւղացիները կը հաւատան Հոգեվարքին որուն յաճախանքը կ'ապրի ամէն ծերուկ, որու ընթացքին մարդը իր «հաշիւը» կը մաքրէ աշխարհին հետ. «Իր մեղքերը, վերջնական պատուհասումին նախախայրիքը պիտի գնէին անոր Հոգեվարքին վրայ ու տակաւին չմեռած՝ անիկա պիտի համն առնէր Աստուծոյ կրակին։ Այսպէս էր օրէնքը։ Ու կը հաւատար դեղային, թէ Հոգէառ Գաբրիէլին եւեւէն ինչ կաղած սատանաներ ճամբայ ինկած էին...» (Ե. 151)։ Պահը կատարեալ դատավարութիւն մըն է, որու ընթացքին մեռնողը պիտի խոստովանի իր մեղքերը, պիտի խօսի ու աշխարհին վերադարձնէ վերջին անգամ անոր արձագանգը. վերջին խօսքը ճշմարտութիւն է եւ անոր համար վտանգաւոր (Ե. 171)։ Խոստովանութիւնը վտանգաւոր է որովհետեւ խնդրոյ առարկայ կը դարձնէ գիտակցութիւնն ու դիմակը, ընկերութիւնն ու անոր պարտադրանքը։ Հոն է որ ետ–մըղուածը, ծածկուածը, անասելին իբրեւ ցանկութիւն ու արարք կը վերադառնայ, կը յաղթանակէ։ Հոն է որ մարդը խօսքով, դէմքով ու ձեռքերով կը խաղայ, կը կրկնէ անգիտակից մեծագոյն գաղտնիքը։

Հաճիին Հոգեվարքը երկար տեսարան մըն է, բառին Թատերական իմաստով, որուն մէջ Հաճին կը վերապրի իր անցեալը, կը կրկնէ ինչ որ վէպին մէջ կը մնար մինչ այդ լռելեայն ըսուած–չըսուած։ Անիկա կատարեալ բեմադրութիւն մըն է, իր մուտքով, արարներով ու վերջաբանով, վէպին մէջ մանրանկար Թատերգութիւն մը. — մուտք՝ «Հաճին աչքերը բացաւ» բայց «Հաճին չէր տեսներ... Անիկա առաջին վաւերական վարագոյրն էր Հոգեվարքին» (էջ 150–151)։ Բացումը սակայն գիտակցութեան միւս ծալքն է, անգիտակիցը, Միւս Բեմը, երկու արարներով, որոնցմէ երկրորդը մահն է արդէն եւ անոր մուտքը մարմնէն ներս։ — Առաջին արար՝ ամէնէն երկարը. «Հաճին մինչեւ այդ պահը անկարող որեւէ շարժումի, ձեռքը դուրս նետեց վերմակէն... Մեռելն էր խօսողը.

— Ո՞վ ես։

— Նազիկը, — պատասխանեց աղջիկը, այնքան քաղցր, բնական ու հասուն կնիկ, որ դայեկն ու Խաթունը որոշապէս լսել կարծեցին ձայնը տարիներ առաջ խըղդըւած Հարսնուկին» (էջ 152–153)։ Ընդգծենք սահումը իրականէն՝ ոչ–իրականին, «ֆանթասմ»ին։ Անիկա կը հիմնուի «Նազիկ» անուան երկդիմութեամբ. անունը նաեւ Հաճիի կնոջ անունն է. Նազիկ ու մայրը կը կրեն նոյն անունը։ Փոխանուանական (մեթոնիմիք) այս կապը անգիտակիցի խաղն է որ հոս այնքան ճարտարօրէն կը խաղայ, եւ հեռու է պատահական ըլլալէ։ Անունը իսկական հեռքն է որուն մէջէն կը յառնէ խեղդամահ Հարսնուկին շուքը։ Անունի նոյնութիւնը, նոյն բոպէին, աղջկան մէջ ալ արդէն կ'արթնցնէ սեռային զգայութիւններ. կը հասկնայ «Հօր հմայքը կիներուն վրայ» (էջ 153) որ ուրիշ բան չէ եթէ ոչ իր իսկ ցանկութիւնը տարածուող իր մարմնին վրայ։ Ափը հօր ափին մէջ Նազիկ կը դառնայ Թումասիկին՝ մինչ Թումասիկին հետ կը մտածէր հօր մոլութիւններուն ու կիներուն մասին. «Ու մեղմ ու գարնային էր հոսումը անոր ափին, շատ նման այն շաքարոտ, գրեթէ շրթնային եղկութեան, որուն համը կը դիմանար իր մէջ Թումասիկի օրերէն։ Նայեցաւ դէմքին։ Հոն ալ ինկած էր այն տղայ, անմեղ բանը, որ սիրողներուն անդրանիկ բխումն է կարծես» (էջ 153)։ Այդ պահուն Հաճին իր աղջկան համար «յանկուցիչ եւ թրթըռուն» (էջ 154) է։ Չմոռնալ ձեռքը սակայն, Հաճիի սեղմող ձեռքը որ կը խտացնէ ցանկութեան մահացու եզրը սեռին մէջ։ Չմոռնալ նաեւ որ Օշական կը գրէր. Հայրապենց «մանչերը արիւն կը Թափէին իրենց հաճոյքին համար ու աղջիկները կը խօսուէին, մինչեւ իսկ իրենց հայրերուն հետ» (Ե. էջ 201). ինչ որ հոս կը Թուի ըսուած բամբասանքի ձեւին տակ — անգիտակիցի խաղ — ուրիշ բան չէ եթէ ոչ արենակցական արգիլուած կապն ու զանցումը անոր։

Ոգեվարողը կը մտնէ առաջին արարէ երկրորդ տեսարանէն ներս. «Մահամերձը դէմ դէմի էր իր կնոջ հետ... Երիկ-կնիկ ճակատ ճակատի կուգային երկուքին մահիճին առջեւ։ Զօրս բառ, մինչեւ հիմա կուգայ անոր կզակներէն, եղերապէս նոյնը՝ հեռաւոր գիշերուան մէջ ըսուածին, անկարելի հաւատարմութեամբ մը կրկնուելով շեշտին, ծաւալին, իմաստին վրայ, առեղծեցին ահաւոր գիշերը։ Պառաւը խենթեցաւ» (էջ 154). պառաւը խելայեղ — չեմ կենար խենթութեան սեռային եզրին վրայ — պիտի աղմուկ հանէ արգիլելու համար անցեալին վերադարձը անկողնին վրայ։ Սպանութեան տեսարանը կուգայ սակայն, կտոր–կտոր։ Օշական կը շեշտէ նոյնութիւնը անցեալի տեսարանին ու Հոգեվարքի պահուն. «Այն ատեն, առանց որ մէկը կարենար միջամտել, Հոգեվարքի այս մահիճին մէջ կրկնուեցաւ տարիներ առաջուան ողբերգութիւնը, գրեթէ նոյն սարքուածով, նոյն տեքորով, նոյն մթնոլորտով ու դերակատարներով... Հիմա, արիւնով խառն այս բառերը... իրենց վերսկսման զարհուրելի բրտութեամբը մազի չափ չէին տարբերեր առաջին ներկայացումէն» (1)։ Նոյն անկողինը, նոյն մարդիկը գրեթէ. Խաթունը, Դայեկը եւ կենդանի մտապատկերը Նազիկ Հարսնուկին՝ հոս իր աղջկան մարմնին մէջ։ Կայ նաեւ Նազիկի ափը հօր ափին մէջ՝ սեղմուող ինչպէս մօր վիզը տարիներ առաջ։ Ամբողջական նոյնութիւն մը։ Ներկայացումը փաստօրէն կրկնութիւնն է «առաջին» ներկայացման։ Անոր կեդրոնին արենակցական կապ մը. Հաճիին մայրը որ կը մղէ որդին Հարսնուկի սպանութեան։ Արենակցական կառոյց մը կրկնուող աղջկան մէջ — առուած մեծ մօրմէն, Հարսնուկին նմանելուն համար, — կրկնուող հօր մէջ։

Հոգեվարքի առաջին արարը մեզ կը տանի վէպին մէջ չպատմուած կամ հազիւ գուշակուող հեռաւոր դէպքին, Թընճուկի կեդրոնին ուր սակայն կը գըտնուի այլ բեմ մը, որ բնաւ չէր կրնար գրուիլ. անգիտակից ցանկութիւններու բեմը։ Կրկնակ ներկայացում մը՝ նոյն ներկայացման մէջ ուր մէկը կը կրկնէ միւսը։

Հոգեվարքը, իր մուտքով, երկու արարներով ու «վերջաբանով» (էջ 164) կը կազմէ վէպին մէջ ներկայացումը ժըխտուած, մերժուած արարքին։ Ուրիշ տեղ ուրիշ Հոգեվարք մը կը կրկնէ նոյն դէպքը, այս անգամ մեծ–մօր անկողնին մէջ. «Ու գութ չունէր Հոգէառը։ Սենեակը լեցնող բազմութիւնը սարսափով ու տարուած մտիկ ըրաւ պառաւը, որուն բերնէն Գաբրիէլը Թել–Թել քակեց ու ցուցադրեց Հռչակաւոր ոճիրը ու անոր տակաւին անյայտ մանրամասնութիւնները։ Անիկա փսխել տուաւ երկունքի մահիճին փռփըռուած դաւը իր ամբողջական տեսարանով... Աւելին. անիկա պարտաւորուեցաւ պատմելու գիշերուան պատահարը. Թարմ ու մանրամասնութեանց հանդէսով» (2)։ Նոյն տեսարանը՝ արենակցական կառոյցին միւս մասին մէջ, պառաւի «տեսանկիւնէն»։ Թատերական նոյն տեսարանը. Հոգէառ–Խաթուն, Հարցում–պատասխան նման Հոգեվերլուծարանական երկախօսութեան, նոյն ունկնդիրները։ Ինչպէս կը տեսնուի դէպքը կը ներկայացուի վէպին մէջ երկրորդ անգամ (ուրիշներ ալ կան, գուշակել տուող, նման ցանկութեան ու ետ մղումին տիալեքտիկին, տես էջ 36, 138)։ Խօսո՞ղը. ոչ պառաւը, ոչ ալ Հաճին, այլ բերանը որ կը բացուի ներքին ծակէն. ծակ զոր կը ստեղծէ գիտակցութեան ջնջումը։ Անիկա աներկբայելի ճշմարտութիւնն է սարսափ ու յափշտակում բերող ունկնդիրին վրայ եւ անոր համար ծածկելի (սարսափն ու յափշտակումը նաեւ ընթերցողին ու անոր որ գրողն է, կարծէք Եղիպեան կառոյցը յանկարծ վերսկսէր)։

Ներկայացում տեսարանին մէջ եւ անիկա իր կարգին վէպի մը մէջ. ահա դերը Հոգեվարքին որ սովորական յետադարձ ակնարկը չէ, այլ ան որ կը նայի ներս, Հոգիի վերելքի օրերուն, մանկութեան։ Անիկա միւս լոյսն է որ կը յայտնուի գործողութեան տակ իբրեւ գործողութիւնը կարելի դարձնող բեմ։ Այս իմաստով յետադարձ ակնարկը դարձն է ու վերադարձը ետ–մղուածին, ետ դարձ։

06. Յետադարձ ակնարկը կը յայտնուի շատ աւելի պարզ ձեւի տակ։ Այսպէս՝ վէպի Երկրորդ մասը կը սկսի երեք կիներու գիշերային ուղեւորութեամբ դէպի գիւղէն դուրս գտնուող Ջրաղացը։ Ծոցի գիշերէն մինչեւ վիժումը պատրաստող այս գիշերային ճամբորդութիւնը անցնող ժամանակը կը մնայ անյայտ։ Օշական կը գրէ միայն «կիրճի վայրկեանը» դանդաղեցնող պատումը։ Այդ ժամանակը կը վերակառուցուի Ջրաղացի պատին կըթնած՝ վիժումի արարողութեան հեռուէն ներկայ Խաթունի յիշողութեան մէջ. «Հայրապենց Խաթունը ամուր էր քարի նման, երբ դուռին կղպուելէն ետք աւարտեց առաջին «Հայր Մեր»ը։ Այն ատեն եկաւ իրականութեան։ Ականջ տուաւ։ Ոչինչ։ Խաղաղ էր ներսը։ Ջուրին որոտումը ալ չէր ճնշեր։ Ընելիք չունենալուն՝ յիշեց առաւօտը» (Ե. էջ 130)։ Կը հետեւի առաւօտեան դէպքերու յիշումը։ Ներկայի իրականութիւնը — վիժումը — կը ջնջուի յիշողութեան ժամանակին առջեւ. աւելի ճիշդ՝ համընթաց երկու ժամանակներ նոյն բոպէին կը բացուին. մէկ կողմէ Խաթունը եւ անոր յիշողութեան ժամանակը, միւս կողմէ Ջրաղացէն ներս սահող ժամանակը։ Գործողութիւնը կը կիսուի այսպէս, կը դառնայ երկուքի հակառակ անոր որ կը հաստատուի ներկան բացատրող պատճառականութիւնը։

Ժամանակի խախտումը կրնայ ըլլալ նաեւ Օշականի վէպին յատուկ ապագայի մուտքով ներկային մէջ։ Այսպէս Թումասիկին մահը գրուած է ներկային մէջ անցեալին յղումի ընթացքին. «Օրակեն Թումասիկը — միշտ, մինչեւ մեռնիլը անիկա չեղաւ Թումաս — մեծցաւ անարեւ ու խոնաւ տունէն ներս, մօրը ու անբաժան աղջիկներու շուքին մէջ» (էջ 22)։ Մեր կողմէ ընդգծուած մասը Թումասիկի ներկան յանկարծ կը դիտէ արդէն իբրեւ անցեալ, իբրեւ յիշելի երեւոյթ։ Նոյնը Նազիկին համար. «Նազիկէն պիտի դիմանար, մինչեւ իր վաղաժամ մահը ու մինչեւ այս տողերուն գրըուիլը՝ մեռելոցի այս լացուոր պատկերը» (էջ 200)։ Ապառնի անցեալի յատկանշական գործածութիւն մըն է սա որ կը խախտէ ժամանակի Թաւալի ընկալեալ ուղղութիւնը։ Ուրիշ տեղ երազը կուգայ իբրեւ ապագայի նշան. Նազիկ երազին մէջ կը տեսնէ Թէ կը զարնուի ճակտէն այնպէս ինչպէս տեղի պիտի ունենայ առիկա քիչ անդին (էջ 305, 319)։ Մինչեւ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Էտուարտ Տրիմոն ջերմ կաթոլիկ ու կատաղի հակասեմական, այսուհանդերձ մեծ հայասէր մըն է որ միշտ մեր դատը պաշտպանած է Ապտիւլ Համիտի դէմ։

Խիստ համակրութեամբ մօտիկ ըրաւ ինծ եւ հետեւեալ օրն իսկ իր Թերթին մէջ բացատրեց սխալմունքը եւ հրաւիրեց ժողովուրդը որ չնախատեն քաքուէթ ծախողները որոնք քրիստոնեայ մարտիրոս ցեղի մը կը պատկանէին։

Հալածանքը իսկոյն դադրեցաւ...։

×

Գիշեր մը, Ռիւ Քատէ, Ֆրանմասոններուն մեծ սրահին մէջ, ի նպաստ Տրէյֆիւսի միթինկ մը կար ուր պիտի բանախօսէին Փրէսանսէ, Փիէր Քիյեար եւ ուրիշներ։

Մենք ալ, շատ մը Հայեր, գացինք ներկայ գտնուելու, մանաւանդ որ գիտէինք թէ Քիյեար, իր բանախօսութեան մէջ, հայկական կոտորածներն ալ պիտի յիշատակէր։

Միթինկը լմնալէ ետք, երբ բազմութիւնը դուրս ելաւ՝ նախատական հայհոյչներով ընդունեցաւ դուրսը սպասող հակատրէյֆիւսեան ահագին ամբոխին կողմէ։

Ես կը քալէի Սեդրակ Ամպարեանի հետ, որ միթինկին ճառերէն գրգռուած՝ չկըրցաւ ինքզինքը զսպել եւ

— Վիվ լէ Եուփէն (կեցցե՛ն Հրեաները) գոչեց։

Այդ միջոցին ամէնէն ջերմ ու կատաղի Տրէյֆիւսեանը Փարիզի փողոցներուն մէջ չէր համարձակեր այդպիսի աղաղակ մը արձակել։

Տեսայ որ դիմացի մայթին վրայէն քանի չափ կատաղած հակասեմականներ իրենց գաւազանները բարձրացուցած մեր վրայ կը խուժէին։

Ես որ խոհեմաբար լուռ կեցած էի՝ զոհ պիտի երթայի ընկերոջս անհարկի ցոյցին...։

Այն ատեն անձնապահպանութեան բընազդէն մղուած՝ երկու փառաւոր ապտակ իջեցուցի Սեդրակի երեսին։

— Սալ Ժիւիֆ (աղտոտ Հրեայ) պոռալով։

Որուն յաջորդեց, Թոքերուս բոլոր զօրութեամբը, պայմանադրական աղաղակը.

— Վիվ լ'Արմէ (կեցցէ՛ բանակը)։

Այս գրեթէ վատութեան մօտեցող ընթացքը գլուխս փրկեց. իսկ Սեդրակ քանի մը հարուածներ ընդունեցաւ գլխէն։

Յետոյ սակայն, կամաց կամաց Տրէյֆիւսեանները մեծամասնութիւն կազմել սկըսան եւ փողոցին տէր դարձան, այնպէս որ կրնայինք հանդարտ սրտով «Օռօռ», «Տրուա տը լ'Օմ» եւ այս տեսակ Թերթեր կարդալ փողոցներուն եւ կամ սրճարաններուն մէջ, մինչ առաջ ստիպուած էինք գաղտուկ կարդալ կասկածելի չերեւալու համար։

Կարելի չէ երեւակայել Թէ այդ խնդիրը որքա՛ն գերագրգռած էր Ֆրանսացիներու մէկ մասը եւ ի՛նչ վայրագ մոլեռանդներ դարձուցած էր զիրենք։

Անգլիոյ մէջ երբեք, որեւէ խնդրի առթիւ, այդպիսի տեսարաններ տեղի չէին կրնար ունենալ։

Գաղափարին ծայրայեղ հակառակութիւններու մէջ իսկ Անգլիացին իր պաղարիւնը չի կորսնցներ։

Լոնտոն գտնուած միջոցիս, շատ անգամ կիրակի առտուները Բաշալեանին կամ Արփիարին հետ Հայտ Փարք կ'երթայինք ուր զանազան միթինկներ տեղի կ'ունենան շատ անգամ ընդդիմամարտ կուսակցութիւններու կամ դաւանութիւններու ներկայացուցիչներու կողմէ եւ սակայն երբեք կռիւ տեղի չունենար երկու խմբակցութիւններու միջեւ։

Մեթոտականը, անկլիկանը, աւետարանականը, շաբաթապահը, երիցականը, փրկութեան բանակի հարիւրապետը մէյ մէկ աթոռի վրայ ելած, դէմ դիմաց զիրար կը ջրեն, կը քննադատեն, ամենայն հանդարտութեամբ եւ ժողովուրդը ամէնուն ալ մտիկ կ'ընէ պաղարիւնութեամբ։

Օր մը նոյնիսկ բոլոր այդ կրօնական քարոզիչներուն մէջ, յանկարծ ամբոխկացի անհաւատ մը պզտիկ ամպիոնի մը վրայ բարձրացաւ, զոր հետը բերած էր, եւ սկսաւ բոլոր ուժովը պոռալ.

— Աստուած չկա՜յ, Աստուած չկա՜յ, Աստուած չկա՜յ։

Այդ աղաղակը իսկոյն իր շուրջը հաւաքեց հոն գտնուող եւ կրօնական քարոզներ մտիկ ընող հաւատացեալ ժողովուրդին մեծ մասը, ինչպէս նաեւ մէկ քանի բողոքական հովիւներ։

Մարդը անգամ մըն ալ աղաղակեց.

— Աստուած չկա՜յ...

— Բայց ապացո՞յցը, հարցուց ներկայ բողոքական հովիւներէն մին։

(74 – Շար.)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՂՈՒԹԷՆ

ՇԱՀԵԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ԼԻՈՆ.— Շաբաթ, Մարտ 23, երեկոյին Հայ Ազգ. Տան սրահը դարձեալ սովոր բազմութեամբ մը լեցուած էր լսելու համար Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէի կողմէ կազմակերպուած դասախօսութեանց շարքին երկրորդը: Նիւթ՝ Ինչո՞ւ հետապնդել Հայկական Դատը: Հայ երիտասարդութեան դերը եւ մտահոգութիւնները:

Այս անգամուան մեր դասախօսն էր՝ ընկ. Յակոբ Իսքէնտէրեան: Դասախօսութեան նիւթը, աւելի ճիշդ նիւթերը հետաքրքրական, այժմէական — Հայկական Դատ: Հայ երիտասարդութիւն:

Ընկ. Գեղամ Կանանեան ճիշդ ժամին երեկոյթը բանալով մեզի ծանօթացուց օրուան դասախօսը: Ծնած Միջին Արեւելք, Պէյրութ, հայկական լրիւ դպրոց, համալսարանաւարտ կրթական մշակ, հասկ ուրեմն՝ հանրային գործիչ:

Խանդավառ ծափերու մէջ մեր ընկերը սկսաւ իր դասախօսութիւնը: Մեկնելով պատմական փաստացի հանգրուաններէ, ժամանակագրական կարգով նշեց այն բոլոր ստորոգելիները որոնք կապ ունէին կամ ունեցած էին Հայկական Դատին հետ: Բոլոր ժամանակներու մէջ Հայը տրորուած էր, Հայաստան աշխարհը միշտ տիրակալներու «ոտից կոխան» եղած է, բայց երբեք չէ հրաժարած, հիմա ալ չէ հրաժարած ազատ եւ անկախ ապրելու գաղափարէն: Այսօր ալ, ինչպէս երէկ, հայ աշխարհը երկու հզօրագոյն ուժերու մրցակցութեան զոհն է: Դասախօսը թուեց մեր Դատին ի վնաս անպատեհութիւններն ու դժուարութիւնները: Բայց այդպէս ըլլալով հանդերձ, հայ մարդուն կը մնայ ըլլալ աւելի կորովի, աւելի ուժեղ, աւելի միացեալ անվկանդ կերպով շարունակելու համար մեր արդար Դատին արդար լուծումը:

Այս առթիւ թուեց այն կազդուրիչ երեւոյթները Հայ Դատին առընչութեամբ որոնք կը տարուին հեռաւոր արեւելքէն մինչեւ Հիւսիսային եւ Հարաւային Ամերիկաներ յարաճուն թափով, յատկապէս մեր երիտասարդներու կողմէ:

Դասախօսը առաւելապէս ծանրացաւ հայ երիտասարդութեան վրայ — ազգային կեանքէ հեռացած, հայութենէ պարպուած երիտասարդութեան վրայ: Յիշելով հայրենի երիտասարդութիւնը, ըսաւ թէ անոր, միայն մէկ անգամ կէս ժամ մը տրուեցաւ որ քաջաբար ըսէ թէ ինչ կ՚ուզէ, ի՛նչ բանի կը ձգտի: «Մեր հողերը, մեր հողերը»...:

Անհրաժեշտ է որ արտահայաստանի երիտասարդութիւնը — դպրոց, համալսարան տեսած երիտասարդութիւնը անդրադառնայ իր պայծառատեսութեան, տէր կանգնի իր կոչումին, արժանի եւ պատուաբեր ժառանգորդը դառնայ իր նահատակներուն: Կոչ ըրաւ անոնց որոնք «գործի վրայ» են, որ մօտենան, խօսին, ծանօթանան, ծանօթացնեն մեր մտահոգութիւնները, ցաւերը, նպատակները, ձըգտումները, անոնք ապահովաբար անդրադառնան եւ օգտակար գործի լծուին:

Մեր դասախօս ընկերոջմէն լսեցինք նաեւ մխիթարիչ, կազդուրիչ բաներու մասին յատկապէս Միջին Արեւելքի մեր ազգային, հանրային, կրթական, թատերական, մարզական եւայլն կեանքէն, անոնց համառօտ ամփոփումն իսկ երկար պիտի ըլլար:

Աւելցնենք այսքանն ալ՝ այս դասախօսութենէն ետք, ներկաներու կողմէ եղան բազմազան հարցումներ այլ եւ այլ խնդիրներու շուրջ որոնց ընկերը պատասխանեց փաստացի տուեալներով եւ համոզիչ օրինակներով: Կէս գիշեր էր երբ հարցումները կը շարունակուէին:

Ահա գովելի ձեռնարկ մըն ալ. պէ՛տք, անհրաժե՛շտ մեզի ամէն օրուան համար: Սրտանց կը շնորհաւորենք «Վարանդեան»ի մեր վառվռուն տղաքը եւ կը յուսանք որ նման հաղորդիչ առիթներ պիտի ստեղծեն յաճախ վառ պահելու համար գաղութներու մեր կեանքը:

Ասիկա ցանկութիւնն է, փափաքն է բոլորին, բոլորին, ապացո՞յց, այս տարուան իրենց յաջող ձեռնարկները յատկապէս այս վերջին հրապարակային դասախօսութիւնները:

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՋԸ

այդ եղերական փախճանը — խուրքին մէջ գրուած Նաղիկի մարմնին վրայ անոր գեղեցկութեամբ — Նաղիկ գրկին մէջն է սիրածին. կրկին երկու ժամանակներ՝ պատող իրականութիւնը: Ամէն անգամ ապագան կուգայ ներկային մէջ իբրեւ արդէն եկած ու եղած դէպք եւ ասիկա գրողական ժամանակին մէջ, «մինչեւ այս տողերուն գրուիլը»: Ճակատագրականօրէն — Նաղիկի ճակատը — սահմանուած մարդոց համար, ճակատա-գրուած մարդոց համար ապագան անխուսափելին է որ կը կրեն իրենք իրենց մէջ: Ցանկութիւնը, անսպառ, կը տանի զանոնք իր խաղին մէջ. «Բայց եղերական է զգացումը: Մանաւանդ անոնց համար որոնց օրերը կարճ են կորուած: Կամ՝ որոնց կուրծքին տակ թաղուածը ուրիշ է խմորով: Որ պիտի պատռէ կողերուն վանդակը, ակօս-ակօս, ու պիտի վազէ անմար բոցին նման ու պիտի վառէ մարմինը «գերեզմանէն ալ ետքը (էջ 39):

ԳՐ. ՊԸԼՏԵԱՆ

(Շար. – 3)

(1) Ընդգծումը մեր կողմէ, Ե. էջ 156–157:

(2) Ընդգծումը մեր կողմէ, Ե. էջ 266:

ՍԷՆ-ՌԱՖԱՅԷԼԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏԱՆ ՄԷՋ

ՍԷՆ ՌԱՖԱՅԷԼ.— Մարտ 10ին, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 4ին երկու սպիտակ ինքնաշարժ սրաթռիչ արագութեամբ կը մտնեն Սէն Ռաֆայէլի Հայկ. տան բաց պարտէզէն, կանգ առնելով մուտքի փառաւոր դրան առջեւ: Կառքի դռնակները ընդհուպ բացուելովդուրս կը սլանան 20–30 տարեկան հայ երիտասարդ զոյգեր, ժպտադէմ, զուարթ ու խանդավառ:

«Այսօր եկած ենք անակնկալով մը ձեզ ուրախացնել» կը ձայնէ համակրելի երիտասարդներէն մին:

... 1973ի աշնան, Մարսիլիոյ երիտասարդներու այս խմբակը Հայաստան այցելած ու իրենց շրջագայութեան ընթացքին, ժապաւէնի վրայ հաւաքած տեսարժան վայրեր, յուշարձաններ, պատմական թանկագին արժէքներ են ու իրենց խոր տպաւորութեան լիակատար վայելքին մէջ, ներշնչուած, գաղափարը կը յղանան այդ բոլորը փոխանցել նաեւ այնպիսիներու, որոնք մի անգամ ընդմիշտ զրկուած են Հայրենիքը անձամբ տեսնելու բախտաւորութենէն...:

Պաստառը կը գետեղուի պատին, իսկ Պարոն Թոփեան իր ընկերներու աջակցութեամբ մասնագիտական սարքաւորումը կատարելէ վերջ լուսարձակումը կը սկսի խոր լռութեան մէջ:

Խօսնակ, Օր. Ժանին Տէր-Մինասեան, որուն մայրենի լեզուով արտայայտուիլը յոյժ սփոփիչ՝ ստանդակական մեր կեանքի սրտապնդիչ, մխիթարական երեւոյթներէն մեծագոյնը, որ կը գրաւէ սրտերը յուզումով, յաջողեցաւ մանրամասն բացատրութիւններով բոլորի ուշադրութիւնը կեդրոնացնել շարժապատկերի իւրաքանչիւր մասին, ուր հետզհետէ պարզուող մեր երկրի հսկայաքայլ յառաջդիմութեան նուաճումները, կոթողները, պատմական վայրերն ու բնութեան գեղեցկութիւնները, որոնց հետ միաձոյլ, կենսուրախ երիտասարդներէն արտացոլող հայրենավառ զգացումները, վարակիչ համեմատութեամբ կ՚արձագանգէին սրտերու մէջ:

Եթէ հայրենիքի ցուցադրումը նորութիւն մը չէր մեր տան համար եւ ոչ ալ առաջինը, սակայն մարդասիրական ու ընկերական զգացումներէ առաջնորդուած երիտասարդներու այս ազնիւ ձեռնարկը, առաւել քան գնահատելի՝ մեզի կը մնայ ի բոլոր սրտէ շնորհակալութիւն յայտնել:

Իսկ Հայաստանը, ոչ թէ մի քանի՝ այլ բազմիցս անգամներ միեւնոյն եռանդով ու միշտ ալ նո՛ր հետաքրքրութեամբ կարելի է դիտել անսահման ուրախութեամբ, հպարտանալ, ըմբոշխնել ու երբեք չյագենալ...

×

Մարտ 18ի Երկուշաբթիի պարագան այլ է: Այս անգամ Բարեգործականի Մարսիլիոյ մասնաճիւղի կանանց բաժնի անդամուհիներն են որ կը լեցնեն հայկական տունը — ընդհանուր 55 հոգի:

Կազմակերպիչ, խանդավառ Տիկին Շէլէլէկեանն է որ ուրախ-զուարթ փոխ նախագահուհի Տիկին Խօքսիւզեանի եւ վարչական անդամուհիներով կ՚ուղղուին Տնօրէնութեան սենեակը. Տնօրէնուհիին կողմէ պատշաճօրէն ընդունուելէ վերջ կը մտնեն սրահ:

Ունին որոշ յայտագիր: Բացման խօսքէն վերջ, Պ. Պապայեանն է առաջին խօսողը, որ հակիրճ կերպով պարզելով մեր տառապանքի անբացատրելի տարիները, ամէն տեսակ զրկանքի, անլուր չարչարանքի ենթարկուած, վիշտերու բեռան տակ կքած բայց երբեք չընկրկած Հայն է որ կրցած է տոկալ իր ուժեղ կամքի զօրութեամբ, որ կ՚ապրի այսօր հպարտ իր անցեալովն ու ներկայով:

Պր. Մ. Նազարեան հոգեշահ խօսքերով խրախուսեց ներկաները, Ս. Գրքէն օրինակներ մէջբերելով, ծանրացաւ խոր հաւատքի ուժին. անով կարելի է միայն յաղթահարել բազմապիսի նեղութիւններու:

Պր. Նազարեանի խօսքը հազիւ վերջացած, ահա կը հնչէ երգը: Տիկին Տէտէեանի հայրենաշունչ երգերու ցանկը ճոխ է, իսկ ինքը միշտ բարեհաճ ու ժպտուն՝ կը ջանայ գոհացնել ընդառաջելով բոլորի բաղձանքին:

Միութեան քարտուղարուհի Տիկին Պապայեանի արտասանութիւնը Սիպիլի «Հայ լեզու»ն գիտակից ըմբռնումով, խորաթափանց շեշտով ու արտայայտութիւններով խլեց բուռն ծափեր:

Յայտնութիւն մըն էր Տիկին Մօրենօն, երբ իր քաղցրահնչիւն ձայնի թրթռացումները յանկարծ ծաւալեցան սրահին մէջ. «Իմ հեռաւոր հայրենիք»ով, որուն յաջորդող «Ո՛վ Մեծասքանչ»ը վարակիչ դարձաւ վերածուելով խմբերգի:

Տիկիններ Տէտէեան եւ Մօրէնօ փոխն ի փոխ իրենց երգերով պարուրեցին հոգիները ինչպէս նաեւ Տիկին Քիւլասեան իր հաճելի լեցուն ձայնով:

Յայտագրի մաս կազմող պատարագի երգեցողութիւնը, խմբակ մը տիկիններու կողմէ կատարուած, ոչ միայն յաջող այլ եւ շատ յուզիչ էր: Տիկին Ռիչար հանդարտ շեշտով մի քիչ յուզուած քաջալերական խօսքեր ուղղեց ներկաներուն:

Երկու ժամ տեւող այս հաճելի հաւաքոյթը վերջ գտաւ Տիկին Շէլէլէկեանի, ինչպէ՛ս բացման, նոյնպէս փակման խօսքերով:

Լ. Փ.

ՊՈՒՏ'Մ ԺՊԻՏ

— Հայրս կ՚ըսէ որ մենք սերած ենք կապիկներէն, կ՚ըսէ Մօրիս:

— = Լաւ, կ՚ըսէ ուսուցիչը, ձեր ընտանիքին պատմութիւնը մեզ չի հետաքրքրեր:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (100)

ԲՈՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ

11.

Բոռը թեւերը սեղանին դրաւ ու կախեց գլուխը վրան, կարծես սաստիկ յոգնած լինէր կամ գինուց ծանրացած: Կապոյտ բաճկոնով վտանգաւոր մարդը արագ մի հայեացք գցելով շուրջը երկու ագարակատէր տեսաւ, որոնք մի շիշ գինու դիմաց տարուայ բերքից էին խօսում, այլ եւ մի քնկոտ սարեցի, որ գլուխը սեղանին էր դրել:

Դա սովորական պատկեր էր Մարրատիի նման ետ ընկած մի անկիւնում, եւ կապոյտ բաճկոնով մարդը վճռեց վերջապէս, որ դրանց խօսակցութեանը ականջ դնել չարժէ: Խմեց իր գինին ու անցաւ միւս սենեակը: Այնտեղ կանգ առաւ, յենուեց հաշուասեղանին ու անփոյթ խօսում էր գինեպանի հետ: Մէջէ մէջ նայում էր միայն բաց դրանը, որտեղից երեւում էին սեղանի առաջ նստած երեքի կերպարանքները: Երկու ագարակատէրերը դանդաղ իրենց գինին էին խմում ու տեղական բարբառով խօսում եղանակից, իսկ Բոռը խռմփում էր, իբրեւ մի մարդ, որի խիղճը հանգիստ է բոլորովին:

Վերջապէս լրտեսը երեւի հասաւ այն եզրակացութեանը, որ զուր էր ժամանակ կորցնում: Վճարեց իր հաշիւը եւ, ելնելով գինետնից, նեղ փողոցով ցած իջաւ: Բոռը յօրանջելով ու ձիգ գալով բարձրացաւ եւ կտաւէ շապիկի թեւովն սկսեց ծոյլ-ծոյլ աչքերը տրորել:

— Դժուար գործ է, — ասաց, գրպանից մի ծալովի դանակ հանեց ու կտրեց մի պատառ հաց: — Դրանք ձեզ շա՞տ են նեղացնում վերջերս, Միքէլէ:

— Օգոստոսի մոծակներից էլ անտանելի են: Մարդ մի վայրկեան հանգիստ չունի դրանց ձեռքից: Ուր էլ գնաս, յետեւիցդ մի լրտես է քաշ գալիս, նոյնիսկ սարերում, ուր առաջ չէին համարձակւում մագլցել, հիմա երեք-չորսը միասին են երեւում: Այնպէս չէ՞, Ջիննօ՛: Հէնց դրա համար էլ վճռեցինք, որ դու եւ Դոմինիկօն քաղաքում իրար հանդիպէք:

— Լաւ, բայց ինչո՞ւ Բրիզիգելլա: Սահմանագծի քաղաք է, միշտ լրտեսներով լիքը:

— Բրիզիգելլան այժմ խիստ յարմար տեղ է. այժմ այնտեղ են հաւաքւում ուխտաւորները Իտալիայի բոլոր կողմերից:

— Բայց չէ՞ որ այդ քաղաքը քչերի ճամբին է:

Այնտեղից մօտիկ է Հռոմը. բայց դէպի արեւելք գնացողներից շատերն էլ մի պըտոյտ են անում՝ այնտեղ պատարագին ներկայ լինելու համար:

— Ես չեմ իմացել, որ Բրիզիգելլայում այդպէս մի մասնաւոր բան կայ:

— Այնտեղ է ապրում կարդինալը: Ձե՞ք յիշում, ինչպէս քարոզում էր նա Ֆլորենցիայում Դեկտեմբերին: Այդ նոյն կարդինալ Մոնտանելլին է, որ կարծեմ մեծ իրարանցում էր առաջ բերել այնտեղ:

— Այո, կարծեմ, բայց ես քարոզի չեմ գնում:

— Սակայն իսկական սուրբի համբաւ ունի:

— Ինչո՞վ է ստեղծել այդ համբաւը:

— Չգիտեմ: Երեւի նրանով, որ իր բոլոր ռոճիկը բաժանում է աղքատներին ու ինքը ապրում է գիւղական քահանայի նման, տարին 4–5 հարիւր սկուդով:

— Չէ, — առարկեց Ջիննօն, — միայն այդ չէ: Ոչ միայն իր փողն է տալիս, այլ ամբողջ կեանքը անց է կացնում խեղճերին ու հիւանդներին հոգալով: Առաւօտից մինչեւ երեկոյ խնդրող խնդրողի վրայ է գալիս: Ես էլ, Միքէլէ, ձեզնից պակաս չեմ ատում հոգեւորականներին, միայն սրբազան Մոնտանելլին բնաւ նման չէ միւս կարդինալներին:

— Ճիշդ է, նա աւելի յիմար է, քան սրիկայ, — առարկեց Միքէլէն: — Այսպէս թէ այնպէս, ամէնքի խելքը գնում է նրա համար, եւ ուխտաւորները սովորաբար մի պտոյտ են անում ու գալիս նրա օրհնութիւնը ստանալու: Դոմինիկօն մտադիր էր այնտեղ գնալ վաճառականի հագուստով՝ մի տուփ էժան խաչեր ու համրիչներ վզին: Այդ իրերը այնտեղ սիրով են գնում ու խնդրում են կարդինալին, որ ձեռք դիպցնի. վերջը կախում են երեխաների վզից, որ չար աչքի չգան:

— Սպասեցէք: Իսկ ես ի՞նչպէս եմ գնալու: Ուխտաւորի հագուստո՞վ: Իմ այս հագուստը բաւական յարմար է, միայն կարծեմ լաւ չէ այնտեղ էլ, այստեղ էլ նոյն հագուստով երեւամ: Դա վերջը մի ապացոյց կը դառնայ ձեր դէմ, եթէ, բան է, բռնուեմ:

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Պօղոս Գորգիկեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Գորգիկեան, Պ. Կարօ Գորգիկեան, Տէր եւ Տիկին Արա Գորգիկեան եւ զաւակը, այրի Տիկին Զարուհի Օհանեան, այրի Տիկին Յարութիւն Նալպանտեան, Տէր եւ Տիկին Մելքոն Խաքիճեան, այրի Տիկին Սիմոն Գարանֆիլեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Գարանֆիլեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Մինասեան, Մանուկեան Գէորգ, Գույումճեան եւ Մանուկեան Յովակիմ ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր, հօրաքրոջ, զարմուհիին, մեծ-հօրաքրոջ՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԱՂԱՒՆԻ ԿԻՒԼԷՄԻՐԵԱՆԻ
(ծնեալ Գարանֆիլեան)

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 29ին, 86 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի Ապրիլ 4, ժամը 14ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին եւ մարմինը կը փոխադրուի Իվրիի Քոմինալ (անսիէն) գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ-ի

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Ճօլօլեան եւ զաւակները՝ Գլօտ-Հայկ, Տէր եւ Տիկին Խտուար-Արա եւ Բաթրիս-Արմէն, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան, Ապրիլ 7ի Կիրակին, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, իրենց ողբացեալ եղբօր եւ հօրեղբօր

Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻԻ

մահուան առաջին տարելիցին առթիւ, ինչպէս եւ ի յիշատակ իրենց մօր եւ մեծ մօր ՄԱՐԻԱՄ ՃՕԼՕԼԵԱՆԻ, ՆՈՒԱՐԴ ՍԻՐՈՒՆԻԻ եւ իրենց նահատակ եղբօր եւ հօրեղբօր ՀԱՅԿԻ՝ զոհ 1915ի Եղեռնին:

Ի գիտութիւն անոնց յիշատակը յարգողներուն:

EXPOSITION
DE CARTES
GÉOGRAPHIQUES
à impression en relief

Karl WENSCHOW GmbH.
éditeur cartographique et imprimeur offset

ORGANISATION GLORIG
ARSAVIR GLORIKIAN

HOTEL MODERNE
PLACE DE LA REPUBLIQUE
DU 3 AU 8 AVRIL
DE 10 HEURES A 19 HEURES

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Ուրբաթ, 5 Ապրիլ: Շատ կարեւոր օրակարգ:
Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Վահագն Իչգալացեան, Օր. Օր. Լօրա եւ Լիտիա Իչգալացեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի առաւօտ, Ապրիլ 7, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՎԱՀԱԳՆ ԻՉԳԱԼԱՑԵԱՆԻ

մահուան 10րդ տարելիցին ի յիշատակ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Կրընոպլէն հայր եւ որդի Նշան եւ Սահակ Քիւրաճեան, այրի Տիկին Մարիոնս Թամամեանի մահուան տխուր առթիւ (Տէսին, Մարտ 21ին) 100 Փր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի:

ԵՂԱՆԱԿԻ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
Հ. Մ. Ը. Մ.-ի
ԼԻՈՆ – ՏԷՍԻՆ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Ապրիլ 6 Շաբաթ երեկոյեան մինչեւ լոյս, Գազինօ Շարպոնիէռի չքեղ սրահը:
Նուագախումբ՝ ԺԱՔ ԳՈԺԱՔԵԱՆԻ
Աթրաքսիոն
ROLAND ET MICHELE
Կը ներկայացնեն իրենց
« CHARLEY-SHOW »
Հայկական պարեր ու երգեր «Կռունկ» խումբին կողմէ:
Արեւելեան եոխ պիւֆէ
ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ — ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

Հ. Յ. Դ.

ՊԱՆԿԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ Հ. Յ. Դ. Արծիւ ենթակոմիտէի ժողովը այս Չորեքշաբթի Ապրիլ 3, ժամը 20.30ին սովորական հաւաքատեղին: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

×

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը Ապրիլ 6 Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Գ. Իփէկեան ակումբը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

×

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէին ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի իր ընկերները, Ուրբաթ (Ապրիլ 5) երեկոյեան ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 50 Փր. Տէր եւ Տիկին Լեւոն Մալաթեանէ փոխան ծաղիկի, ողբացեալ Վաղինակ Մկրեանի մահուան առթիւ:

«ՅԱՌԱՋ»ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ոմն (Փարիզ) 300 Փր. կը նուիրէ:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ԱՋՆԻՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Կը լրանայ «Յառաջ»ի նոր շրջանի հրատարակութեան 29րդ տարին ինչպէս նաեւ մեր բաժանորդներու մեծ մասին բաժանորդագրութեան շրջանը:

Տպագրական օրէ օր աւելցող ծախքերը եւ մանաւանդ թուղթի գինին անհամեմատական եւ շարունակական յաւելումը, ծանր կացութեան մատնած են «Յառաջ»ի վարչութիւնը, որու միակ եկամուտը կը կազմեն իր բաժանորդագրութիւնները, ազդերու եւ հատավաճառութեան հասոյթները: Այս իսկ պատճառով կը խնդրենք որ մեր բաժանորդները պարտաճանաչ գտնուին — ինչպէս միշտ — կանխիկ նորոգելով իրենց բաժանորդագրութիւնը:

Իրենց դիւրութեան համար, մեր բաժանորդները կրնան նաեւ իրենց վճարումները կատարել «Յառաջ»ի տեղական ներկայացուցիչներուն.—

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կարօ Յովսէփեանի եւ Յակոբ Խաչիկեանի

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Նշան Քիւրաճեանի

ՇԱՒԻԼ.— Գր. Կիւլեանի

Շնորհակալութեամբ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»ի

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Իսիի եւ շրջականներու Հայրենակցական Միութեան կողմէ Օթէլ Փավիյոնի չքեղ սրահներուն մէջ Լէշիքիէ փողոց թիւ 36, Մէթրօ Պոն Նուվէլ

Կիրակի Ապրիլ 7, կէսօրէ ետք ժամը 17էն 24

Նուագախումբ ՍԵՐԺ ՄԱԹԷ եւ ՓԱՌԱՏՈՔՍ

Գեղարուեստական բաժին

Մուտք եւ ճաշ 50 Փր.

Սեղանները ապահովելու համար հեռաձայնել՝ ՏԻԿԻՆՆԵՐ ՖԵՐՄԱՆԵԱՆ 580-66-27, ՓԱՓԱԶԵԱՆ 206-14-39 եւ ՊԱՐՈՆ ԱՍԼԱՆԵԱՆԻ 357-42-71

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

ՇԱԲԱԹ, յիշատակ յարութեան Ղազարու, կիրակնամուտի ժամերգութիւն ժամը 16.30ին:

ԿԻՐԱԿԻ, Ծաղկազարդ եւ Աւետումն Ս. Աստուածածնի. սկիզբ ժամերգութեանց 8.15ին, Պատարագ 10ին, Դռնբացէք 16ին:

Արարողութիւնները տեղի կ'ունենան նախագահութեամբ Եւրոպայի Հայոց կաթ. Պատուիրակ եւ Փարիզի առաջնորդ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ:

ԼԻՈՆ Ս. ՅԱԿՈԲ

Այս Կիրակի առաւօտ, Ծաղկազարդ, պատարագ ժամը 10ին, Դռնբացէքի արարողութիւն ժամը 17ին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս Կիրակի Ծաղկազարդ, առաւօտեան ժամերգութիւն, Անդաստան, պատարագ ժամը 7.45-12:

Երեկոյեան ժամը 17.40ին՝ Դռնբացէք:

×

ՊՈՒԼՎ. ՕՏՏՈՅԻ Ս. ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Ծաղկազարդ, առաւօտեան ժամերգութիւն 8.30ին, պատարագ 10ին, Դռնբացէք 16.30ին:

ՎԱԼԱՆՍ
Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ԿԻՐԱԿԻ, Ծաղկազարդ, ժամերգութեան սկիզբ ժամը 8ին, պատարագ 10ին, Դռնբացէք 17ին:

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ ԱՌԱՔ. ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Փարիզի եւ շրջակայից Կրօնական Ընկերակցութեան ներկայացուցչական ժողովի 24 աշխարհական նոր անդամներուն ընտրութիւնը պիտի կատարուի 1974 Ապրիլ 28ին՝ Կիրակի օր:

Համաձայն Ծրագիր – Կանոնագրի 12րդ յօդուածի տրամադրութեան,

«Ընտրութեան մասնակցելու համար ամէն անդամ պէտք է վճարած ըլլայ անցեալ տարիներու իր բոլոր անդամատուրքերը, վերջին ընտրութեան թուականէն սկսեալ, եւ առնուազն, մէկ տարիէ ի վեր անդամ արձանագրուած Ընկերակցութեան»:

Կը խնդրենք բոլոր անդամներէն, որոնք ցարդ վճարած չեն իրենց անդամատուրքերը, բարեհաճին ամէնէն ուշ մինչեւ Ապրիլ 5 ներառեալ՝ վճարել, անձամբ կամ իրենց յարմար դատած եղանակով, որպէսզի ընտրող եւ ընտրելի ըլլան:

Կը խնդրենք նաեւ, որպէսզի փափաքողները մինչեւ 1974 Ապրիլ 5ը ներառեալ՝ գրաւոր կերպով իրենց թեկնածութիւնը դնեն ներկայացուցիչներու ժողովին անդամակցութեան, որպէսզի ընտրելիներու ցանկին մէջ երեւին:

Ընտրողներու եւ թեկնածուներու ցանկերը կը փակուին 1974 Ապրիլ 5ին:

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Փարիզ, 23 Մարտ 1974

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
4
JEUDI
4 AVRIL
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 150 Ֆ.	Վեցամսեայ	80 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 175 Ֆ.	Հատը	0,80 Ֆ.

50րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 12.980
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
50e ANNÉE — N° 12.980

ՈՎ ԵՒՍ Է ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

ԺՈՐԺ ՓՈՆՓԻՏՈՒ ՄԵՌԱՒ ՊԱՇՏՕՆԻՆ ՎՐԱՅ

ԻՐ ՔԱՋՈՒԹԻՒՆԸ ԲՈԼՈՐԻՆ ՀԻԱՑՈՒՄ ԿԸ ՊԱՏՃԱՌԷ

ՓՈՀԷՐ Կ'ԱՊԱՀՈՎԷ ՓՈԽԱՆՑՄԱՆ ՇՐՋԱՆԸ

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՊՐԻԼ 22էՆ ՄԱՅԻՍ 7 ԱՄԷՆԷՆ ՈՒՇԸ

Հիւանդութիւնը գաղտնիք չէր, բայց ոչ ոքի մտքէն կ'անցնէր այսքան արագընթաց վախճան մը: Երեքշաբթի առտու, դեռ նախատեսուած էր որ Նախագահ Փոնփիտու կէսօրէն ետք պիտի ընդունէր Ռուանտայի Նախագահը, կարճ հաղոր - դագրութիւն մը կը յայտնէր սակայն թէ այդ ընդունելութիւնը ինչպէս նաեւ գալիք օրերու ժամադրութիւնները յետաձգուած են: Ու ժամը 21.58ին, ձայնասփիւռ թէ հեռատեսիլ կը դադրեցնէին յանկարծ իրենց յայտագիրը շատ լակոնական ծեկոյցի մը ընթերցումը տալու համար.— «Հանրապետութեան Նախա - գահը մեռաւ 1974 Ապրիլ 2, ժամը 21ին»: Հաղորդագրութիւնը կը կրէր Փրոֆ. Վիննեալուի ստորագրութիւնը:

Ամէն բանէ առաջ, մէկ բառ կուգայ բոլորին շրթունքներուն վրայ կամ գրչին ծայրը՝ քաջութիւնը: Արդարեւ, Ժորժ Փոնփիտու մեռաւ «ոտքի» ինչպէս կ'ը - սեն, մինչեւ վերջին վայրկեանը ասպարէզ կարդալով հիւանդութեան: Ոչ ոք գու - շակեց թէ որքան ծանր է Նախագահ Փոնփիտուի առողջական վիճակը եւ դեռ Չորեքշաբթի առտու, կարելի չէր ստոյգ գիտնալ թէ ի՞նչ հիւանդութենէ մեռած է Ֆրանսայի Նախագահը:

1972ին էր սակայն, որ հիւանդութեան առաջին նշանները կը յայտնուէին: Կը խօսուէր դումի (կրիփ) մասին, բայց պարզ էր որ Փոնփիտու աւելի լուրջ ցաւէ մը կը տառապէր ու ուռած դէմքը եւ ծանրացած քալուածքը չէին կրնար չմըտահոգել: Օռոռի խմբագիրը, Ռոլան Ֆօռ, վկայութիւն մը կը բերէ Չորեք - շաբթի առտու, պատմելով թէ անցեալ Մարտին, երբ Ելիզէ էր քանի մը պաշտօնակիցներու հետ եւ կը խօսակցէր Ֆրանսուազ Ժիրուի հետ, Նախագահ Փոնփիտու մօտեցած է ու հարցուցած. «Ի՞նչ բանի մասին կը խօսիք»: «Նիքսընի դժբախտութեանց մասին, անշուշտ», պատասխանած է Ֆրանսուազ Ժիրու, ու Փոնփիտու նստելով ըսած է «ամէն ոք իր հոգերն ունի, Նիքսըն՝ Ուաթըրկէյթը իսկ ես՝ պիտի մեռնիմ»:

Նախագահ Փոնփիտու գիտէր ուրեմն թէ դատապարտուած է: Կը խօսուի Քահլէրի հիւանդութեան մասին, որ տեսակ մը ոսկորի քանսեր է բայց ոմանք այդ հիւանդութեան նշանները չեն տեսներ: Մէկ բան ապահով է, սակայն, թէ Փոնփիտու քորթիզոնի դեղերու դարմանումի տակն էր ինչ որ կը բացատրէ իր ուռած դիմագիծը: Գիտնալով հանդերձ իր վիճակին ծանր բնոյթը, հաւանական է որ ոչ ինք, ոչ իսկ զինքը խնամող բժիշկը նախատեսած էին այս առաջընթաց մահը: Նախագահ Փոնփիտու կը կարծէր թէ պիտի դիմանայ տակաւին, պիտի տոկայ, ու երբ Երեքշաբթի կէսօրէ ետք, կը զգար թէ այլեւս պարտուած է ու կ'որոշէր ձայն-հեռատեսիլէն ուղերձ մը ընել Ֆրանսայի ժողովուրդին, ժամը 19ին, արդէն ուշ էր ու արեան ընդհանուր թունաւորում մը (սեփթիսեմի) թոյլ չէր տար որ Նախագահը իր քաղաքական կտակը ընէ ժողովուրդին:

Ոմանք կրնան խնդրոյ առարկայ ընել իր քաղաքականութիւնը, ոմանք կրնան համաձայն չըլլալ պետական ղեկավարին հետ, բայց ոչ ոք կրնայ խոր յարգանք ու ակնածանք չունենալ հանդէպ մարդուն: Մարդուն, որ նման նաւապետին, մնաց ղեկը ձեռքին, առանց յայտնելու իր խոր տառապանքը, բացառիկ արժանաւորութեամբ: Ցոյց տուաւ թէ մեծ ղեկավար մըն է, ու մանաւանդ մեծ մարդ մը, ինչ որ աւելի կարեւոր է ու աւելի հազուագիւտ:

Իւմանիթէի խմբագիրն իսկ, յիշելով հանդերձ թէ նոյն կողմը չէին գտնուեր, չի վարանիր իր հիացումը յայտնելու հանդէպ մարդուն որ քաջութեամբ ու արժանաւորութեամբ դէմ դրաւ հիւանդութեան ու մահուան:

×

Երեքշաբթի գիշեր, ուրեմն, Քէ տը Պէթիւնի իր բնակարանին մէջ, մեռաւ Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախա - գահը: Հոն կը քաշուէր ամէն անգամ որ անհանգիստ էր, չէր սիրեր Ելիզէն ու չէր վարժուեր: Տիկին Քլօտ Փոնփիտու կը խնդրէր որ ոչ մէկ պաշտօնական անձնաւորութիւն այցելէ, ու հսկումը կ'ընէր միայն իր ընտանիքով շրջապատուած: Այդ իսկ պատճառով, ոչ Նախագահ Փոհէր, որ այդ մահով Հանրապետութեան Նախագահ կը դառնար, ժամանակաւո - րապէս, ոչ Ազգ. Ժողովի Նախագահը, ոչ ալ Նախարարապետը կրնային երկրին պաշտօնական ցաւակցութիւնները ներ - կայացնել Տիկին Փոնփիտուի: Չորեք - շաբթի առտու է միայն, որ Փիէր Մէսմէր կ'երթար խոնարհելու Նախագահին առջեւ: Նախորդ իրիկունը, կարճ յայտարարութիւն մը ըրած էր: Տիկին Փոնփիտու չէր ուզեր նաեւ ազգային յու - ղարկաւորութիւն, ու Չորեքշաբթի առտու հաւանական կը նկատուէր, որ յուղարկաւորութիւնը կատարուի Հինգշաբթի օր, Օրվիլիէ, ուր Նախագահը անցուցած էր իր վերջին շաբաթավերջը, ընտանեկան մտերիմ շրջանակին մէջ: Նախագահ Փոնփիտու պաշտօնական վերջին տեսակցութիւնը ունեցած էր Ուրբաթ իրիկուն Արտաքին նախարար Ժոպէրի հետ, ու վերջին ընդունելութիւնը ըրած էր Արեւելեան Գերմանիոյ նոր դեսպանին:

Երեքշաբթի իրիկուն Ելիզէի ընդհանուր քարտուղարը Էտուար Պալատիւր, կարգով կը հեռաձայնէր՝ Ալէն Փոհէրի, Էտկար Ֆօռի ու Փիէր Մէսմէրի հաղորդելու համար Նախագահին մահը: Չորեքշաբթի օր, երկրորդ անգամ ըլլալով, Ալէն Փոհէր կը փոխադրուէր Ելիզէ, ապահովելու համար փոխանցման շրջանը: Նոյնը ըրած էր 1969ին երբ տը Կոլ կը քաշուէր: Ըստ Սահմանադրութեան նախագահական ընտրութիւնները պէտք է տեղի ունենան ամէնէն կանուխը աթոռը թափուր մնալէն քսան օր ետք ու ամէնէն ուշը՝ 35 օր, ինչ որ կը նշանակէ Ապրիլ 22էն Մայիս 7ի շրջանին: Աթոռը թափուր կ'ըլլայ այն վայրկեանէն երբ Սահմանադրական Խորհուրդը պաշտօնապէս կը յայտարարէ, ինչ որ կ'ընէր Չորեքշաբթի առտու 11ին:

Չորեքշաբթի առտու, Ազգ. Ժողովին առջեւ խօսք կ'առնէին Քաղաքական պարագլուխները: Յուզումը պարզ է, մեծ է ամէն կողմ, բայց ընտրապայքարը հաւանաբար չուշանայ քանի ժամանակը կարճ է եւ թեկնածուներն ալ պակաս չեն, ապահովաբար:

Յիշենք թէ Ժորժ Փոնփիտու, Գ. Հանրապետութենէն ի վեր, 4րդ նախագահն է որ կը մեռնի պաշտօնի գլուխ: Նախորդները եղած են՝ Սատի Գարնօ (սպան - նուած 1894ին), Ֆելիքս Ֆօռ (1899) եւ Փօլ Տումէր (սպաննուած 1932ին):

×

Արտասահմանի մէջ ալ, յուզումը մեծ է: Լիւքսանպուրկի Իններու ժողովին, նիստին նախագահը, Գերմանիոյ Արտաքին նախարար՝ Շէլ, կ'ընդհատէր ժո - ղովը ու իր յարգանքի խօսքը կ'արտասանէր հանդէպ պետական դէմքի մը, որ իր դերը կատարած է քաղաքական միջազգային բեմին վրայ:

×

Ժորժ Փոնփիտու ծնած էր 1911ին Քանթալի պզտիկ գիւղ մը՝ Մոնպուտիֆ: Շատ փայլուն ուսումներ կատարած է եւ աւարտած Էքօլ Նորմալը ու առաջին եկած է գրականութեան ակրեկասիոնի մրցումին: Հեղինակ է երկու հատորի՝ ուսումնասիրութիւն մը Բրիտանիկոսի վրայ ու Ծաղկաքաղ մը ֆրանսական բանաստեղծութենէն: Գրականութեան փրոֆեսէօր եղած է Մարսէյլ 1935էն 1944, այդ թըւականին մտած է տը Կոլի դրասենեակը: 1954ին ընդհանուր տնօրէն է Ռոչիլտ դրամատան, բայց 1958ին երբ տը Կոլ իշխանութեան գլուխ կը վերադառնայ, իր մօտ կը կանչէ: 1962ին Նախարարապետ կը նշանակուի Տըպրէի տեղ ուր կը մնայ մինչեւ 1968 Յուլիս 10: Հարկ է չմոռնալ որ ճակատագրական դեր խաղաց 1968ի Մայիսեան դէպքերուն եւ տիրա - կան եղաւ իր միջամտութիւնը Կրընէլի բանակցութեանց:

1969 Յունիս 15ին կ'ընտրուէր Հանրապետութեան Նախագահ, ձայներու 58, 22 առ հարիւր համեմատութեամբ:

1935ին ամուսնացած էր Քլօտ Քահուրի հետ, ունէր մէկ մանչ, Ալէն, որ բժիշկ է ու երեք թոռնիկ:

× Չորեքշաբթի առտու, Ազգ. Ժողով հասածատեն է միայն որ Ընկերվարական կուսակցութեան պարագլուխը՝ Ֆ. Մի - թերան կարճ յայտարարութիւն մը կ'ընէր, շեշտելով թէ օրը՝ յարգանքի ու խորհրդածութեան օր է միայն, ու կը յայտնէր թէ Փոնփիտու տուաւ պետական մարդու մը օրինակելի պատկերը:

× 1972ի Օգոստոսին է որ Նախագահ Փոնփիտու գրի առած է իր վերջին փափաքը՝ մտերիմ թաղում մը, Օրվիլիէ: Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ, ոչ ալ յուշարձան, պարզ շիրմաքար մը, իր անունով ու ծննդեան եւ մահուան թուականներով:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՑԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Մարտ 28)

ՄԱՐԳԱՐՏԱՆՄԱՆ ՔԱՐԸ

Պեռլիտը, որ հրաբխային քար մըն է, արտաքնապէս կը նմանի մարգարիտի հատիկին: Բայց անոր լայն գործածութիւնը միայն վերջերս կարելի եղաւ իրագործել: Այժմ պեռլիտը սքանչելի լցանիւթ է թեթեւ կրագիւսի համար: Իր անսովոր յատկութիւններուն համար (բարձր ջերմաստիճանով անիկա կ'ուռի) այդ նիւթը դարձած է սքանչելի ձայնամեկուսիչ եւ ջերմամեկուսիչ: Համապատասխան մշակումի ենթարկուած պեռլիտէն կարելի է պատրաստել կրագիւսը փոխարինող շինարարական առարկաներ, պատրաստել ապակեթել: Մարգարտանման քարը այսօր կը կիրարկուի նաեւ թուղթի մշակումին համար, իբրեւ ամրացնող նիւթ կը գործածուի նաեւ բանուածքները եւ կաշիները ներկելու ատեն:

Հայ քիմիագէտները պեռլիտի հիման վրայ մշակած են նոր նիւթ մը, որուն անունը դրած են կանագիտ: Անիկա իր յատկութիւններով կը գերազանցէ ամէնէն ընտիր քուարց աւազը, որուն պաշարները աշխարհի մէջ արագօրէն սպառելու վրայ են:

Արագածի լանջերուն այժմ հաստատուելու վրայ է «Արագածի պեռլիտ» մեծ համակառոյցը: Արզնիի բիւրեղապակիի գործարանին առընթեր կառուցուելու վըրայ է փորձնական արտադրամաս մը, որու տարեկան արտադրութիւնը պիտի հասնի երեք հազար թոն կանագիտի: Անիկա անհրաժեշտ է բիւրեղապակիի արտադրութեան համար: Ժամանակի ընթացքին պեռլիտն ու կանագիտը հիմնական նախանիւթերը պիտի դառնան ապակիի բոլոր ձեռնարկութիւններուն համար:

ԾԱԿԸ ՊՏՈՒԿԻՆ

Դ. եւ վերջ

Ժամանակի այս խախտումները որոնցմով Օշականի վէպը կը մտնէ արդիականութեան մէջ, կարելի է կարդալ դէպքերու ներկայ եւ ապագայ մեկնաբանութիւններուն մէջ։ Ներկան յանկարծ կը տեղափոխուի ապագային մէջ, եւ կը դիտուի երրորդի մը տեսանկիւնէն․ լուսարձակի խաղ, մօտէն եւ հեռուէն, ինչ որ կարելի է նկատել նաեւ դէպքին բազմաթիւ ու մէկ ընդլայնումը։ Այսպէս է որ Հաճիի մահուան անկողնին շուրջ հաւաքուած մարդիկ հոգեվարքը կը տեսնեն ներկային մէջ բայց նաեւ ապագային․ «Այս հոգեվարքը, որուն առաջին ու երկու վարագոյրները անծանօթ էին այցելուներուն, իր վերջարանին տարօրինակ թեթեւութեամբը գայթակղութեան մը չափ ծանր եկաւ դեղին բոլոր խաւերուն։ Շաբաթներով պիտի քննադատէին զայն Էրայէթը, Օվակենց Առաքելը…» (էջ 165)։ Ահաւասիկ ներկային զալիք մեկնաբանութիւնը գրուած ներկային հետ, ինչ որ կ՚արտագրէ տեսանկիւնի շրջում, կը մտնէ երկրորդ եսը մը առաջինին մէջ։ Յատկանշական է սա հատուածը նաեւ, վերինէն անմիջապէս յետոյ եկող․ « — Աստուծոյ հրաշքը, — կը մռլտար հաչան Դատէնը, մօքէն նախանձելով այս վեհափառ շիջումին… Թաղումէն երկու շաբաթ վերջն ալ ան կը կրկնէր իր մաղթանքը…» (Ե․ էջ 165)։ Ապագային մուտքը վայրկեանէն ներս, անոր վրայ այսպէս յետադարձ ակնարկ մը դէպքը կը դարձնէ հանգոյց մը, անդադար վերլուծելի ու մեկնաբանութեան ենթար — կուող։ Վայրկեանը այս ձեւով կը կրկնուի երկու կամ բազմաթիւ անգամներ այլ մարդոց մտքերուն մէջ, այնպէս որ ան կը դառնայ համակարգի մը մէկ տարրը։ Արդիւնք․ վայրկեաններու բաղդումը իրար վրայ խեղդող գործողութիւնը ներքին տեւողութեան մէջ։

Իրեր, արարքներ, դէպքեր խորութեան վերածելու այլ ձգտում մը կ՚աշխատի անոնց « խորհրդանշականացման » մէջ։ Արարքները կը դադրին սահմանափակ — ուելէ իրենց անմիջական «իմաստին» մէջ ու կը դառնան խորհրդանշաններ։ Որոշ տեղեր, կայքեր կ՚առնեն խորհուրդ ու կ՚ըլլան նշան։ Այսպէս է պղոտան։ Գիւղէն դուրս կան լեռն ու կիրճը․ «Լեռը՝ անակնկալն է։ Կիրճը՝ ոճիրը» (էջ 115), մէկը՝ ապաստանարան զէնքի մարդոց ազատութեան ու իշխանութեան, սան — ձարձակութեան, միւսը՝ մութ, «զարհուրելի» ոճիրն է ուր Թշնամին չի զար դիմացէն այլ կը մնայ պահուած ու դաւադիր։ Կիրճը ժայռոտ, մթին զանգուած մըն է որուն մէջէն նեղ ճամբան՝ քարով ու ջուրով խճողուած կ՚երթայ Ջրաղացի աւելի մութ կառոյցին։ Կիրճն ի վեր ճամբորդութիւնը կը տանի վիժումին ու սպանութեան։ Այս ճամբուն վրայ ամէն տարր կը հագնի այլ երեւոյթ ու իմաստ․ «Մութը կը նպաստէր զգայութեանց այս այլակերպումներուն» (էջ 120)։ Եւ այլակերպումը ջուրի հեղեղէն կը ստեղծէ «հսկայական աւազան» մը որ կ՚եռայ նըման դժոխային աւազանի․ Դայեկը կը տարուի անով ինչպէս եկեղեցիի Դատաստանի Պատկերով։ Աւազանին մէջ կը կարծէ տեսնել «պատկերին մազէ կա — մուրջը, որուն վրայէն պիտի անցնէր, հարիւրներով արդանդախեղդ մանուկները իր քամակին ու թեւերէն կախելով։ Մտապատկերը այնքան զօրաւոր էր, որ կը շփոթուէր իրականութեան հետ։ Դայեկը վախցաւ խաչ իսկ հանելու» (էջ 121) թերեւս անոր համար որ գիտակցութիւնը ինքզինք տեսաւ մահուան աւանդա — կան տիպարին մէջ, զոնէ ոգիներուն, սատանաներուն հետ իր մեղսակցութեան համար․ քիչ անդին՝ անոր հայհոյանք — ներուն հեղեղը դեւերու դէմ իր մէջ ի յայտ կը բերէ մոգի մութ երեսը որ լեզու կը գտնէ դեւերուն հետ, ճիշդ անոր համար որ կը վանէ զանոնք։ Իր մոգական ուժով, «իր խաղերով ու յանդգնութիւնովը անոր մէջ լուսաւորեց Ջաղացին այս մռայլ խորհուրդը» (էջ 123)։

Ջրաղացը որուն տակէն կ՚անցնի հեղեղը «այլուրային իրականութիւն» մըն է (էջ 136) եւ անոր մէջ շարժող «Դայեկին շարժուն ստուերը ուրուային երանգ մը» (էջ 137) կ՚առնէ խաթունի երեւակայութեան։ Ջրաղացը կը դառնայ այլ իրականութիւն։ Երեւակայութեան համար անիկա խորհրդանշանն է արգանդին, կեանքի վերարտադրութեան մեքենան դարձող հեղեղին առջեւ։ Բայց այս պահուն Ջրաղացը իր վաւերական իմաստէն, վերածուող մահուան ու ոճիրի մեքենայի։ Արեան, ջուրի, մութի, դեւերու, Աստուծոյ ոգեկոչումները Ջրաղացը կը դարձընեն կայուն միթոս մը։ Վիժումի տանող ճամբան կը տանի ոչ թէ լոյսին այլ մութին, աղտին եւ էջք մըն է ոճիրի «դժոխքին» մէջ, տեսակ մը խորհրդագրծութիւն (ինիսիասիոն) դէպի «կեանքի» ու կիրքի ծակը։ Պէտք է ստորագծել սա ծիսային, արարողական նկարագիրը վիժումի տեսարանին եւ զայն նախորդող վերելքին։ Անով սա պառաւները Նազիկը կը հագորդեն «կեանքին», ու սեւին միւս երեսին որ թապուն է, ընկերութիւնն է բայց նաեւ մահը։ Ծակը կը տանի ջուրին, «լիճին» «հորերուն» (էջ 302), ներքին ջուրեր առանք թելադրող մահ ու սեռային ներքին աշխարհ։

Ջրաղացի ճամբորդութեան զուգահեռ ու հակընթաց, վէպի վերջաւորութեան կը գրուի Նազիկի վերելքը դէպի լեռ, դէպի Զաքարի մարմինը եւ ցանկութեան ու զէնքի ձգողութիւնը, Կրկին խորհրդանշանականացման փորձ՝ աւարտող մահուան գերագոյն միութեամբ՝ « քարայրի » սեմին։

Այսպէս տեղեր ու տարրեր, արարքներ ու դէպքեր նշաններ են, ընթեռնլի՝ ցանկութեան կրկնակ — մահ ու սեռ — ուղեցոյցով։ Ցրուած են անոնք վէպի տարածքին ինչպէս մանիկները երա — զին, կազմող իւրայատուկ լեզու լեզուէն անդին։

«Մի մոռնաք, որ ինծի համար զոնէ արուեստը սեռն է (սէքս) եւ այդ մարզին վրայ կարծեմ թէ խարազատութիւնը ուշ փնտռուելիք առաքինութիւն մըն է» (1)։ Ահաւասիկ հաստատում մը որուն վրայ հիմնուելով կարելի է հեռեւցնել Օշականի վէպին միթական, «զաղտնալխտական» եղը որ չի սպառիր իրականութեան մը վերարտադրութեամբ։ Ճիշդ է սակայն։ Ի՞նչ է, ի վերջոյ, Ծակ-Պտուկը եթէ ոչ հետախուզութիւն մը սեռի աշխարհէն ներս, սեռի հորին ուր կը յայտնուի ցանկութեան անսպառ, անսպառելի ու անհատնում «էութիւնը», անոր անյատակ խորութիւնը, անոր ծակը։ Ամէն ցանկութիւն ծակ է ու կը հոսի անդադար․ սոր համար է նաեւ ցանկութիւն լիութեան։ Վէպին մէջ անոր բացայայտ կորուգիծն է Նազիկի հմայքին երգը․

«Սիրեմ, Նազիկ ընգուրնիդ,
Օսկի գրբիչէն քաշած»

յօրինուած «անծանօթ աշուղի» մը կողմէկ իբրեւ հաւաքական ցանկութիւն եւ ուղղուած երկու Նազիկներուն։ Երգը՝ իր այս կամ աւելի կարճ ձեւին տակ կը կրկնուի առնուազն 9 անգամ և կը փակէ վէպը։ Այդ «օսկի գրիչէն քաշած» յօնքերուն մասին Օշական յատկանշական կերպով կը գրէ․ «Անոնք անոր ճակատին՝ խօսող ու շոկուած բերանի մը պէս, մըշտական հրաւէր մը կը ներկայացնէին» (էջ 27)։ Յօնքերը՝ բերան՝ խօսքի վայր ու հրաւէր, սեռային նշան բայց խորունկ ծակ՝ հասնող արեան գետին։ Ահաւասիկ երգին իսկական տարողութիւնը։ Վէպը՝ իր անդադար յղումներովը այդ երգին, շրջագայութիւն մըն է ծակին շուրջ, բռնուած անոր հմայքին ու սարսափին ձգողութեան մէջ, գրելով լեզուին սնանկութիւնը, առնուազն «աղքատութիւնը» եւ «կեղծիքը» (էջ 42) ճիշդ անոր համար որ անսպառ ցանկութեան դէմ լեզուն կը մնայ մասնակի։ Ասիկա սակայն մէկ ձգտումն է Օշականի վէպին։

Միւսը, միթականին տակ, անոր իրբեւ հէնք, կայ «իրական կեանքի» սկըզբունքը ճիշդ այնպէս ինչպէս մահուան սկզբունքը է նաեւ իրականութեան սկըզբունք։ Օշական իր վէպը կը գրէ իբրեւ իսկական ու վաւերական պատմութիւն որուն դէպքերն ու անձերը եղած ու ապրած են։ Կը գրէ․ «Ինծի համար անկարելի է գրեթէ ամբողջովին հնարովի մարդերով վէպ յօրինել» (2)։ Ասիկա սեսպանականօրէն ըսուած։

Վէպին մէջ խօսողը կը յայտնուի իրբեւ ենթակայութիւն մը․ «Ս․ Կիպրիանոսի, Ս․ Մարկոսի, Անտոն ճգնաւորի անունները լսած եմ ես այդ բանաձեւերուն մէջ» (էջ 127, ընդգծումը մեր կողմէ), ինչ որ վէպը կը մտցնէ ապրուածի սահմաններուն մէջ։ Նոյնը Նազիկի յօնքերուն առընչութեամբ․ «Այդ յօնքերուն յիշատակը մինչեւ այսօր չէ ելած գլխին պատկերներէն» (էջ 27)․ պատումը կը դառնայ հոս յիշատակի եւ սոր հմայքին վերծանումն ու տեսարանումը։ Կուզայ պատումին գրուիլը․ «Նազիկէն պիտի դիմանար, մինչեւ իր վաղաժամ մահը ու մինչեւ այս տողերուն գրուիլը՝ մեռելացի լացուոր պատկերը» (էջ 200)։ Վէպը՝ յիշատակարանն է այդ պատկերին․ գրութիւնը՝ յուշագրութիւն մը գըրուած Նազիկի մեծ հմայքին տակ։

Իրական ու իրապաշտ այս բոլորը․ բայց իրականութեամբ մը որ կը հասնի միթական չափերու։ Յիշատակը՝ այն չափով որ կը մնայ, իբրեւ հետք, յիշողութեան մը մէջ ունի կրկնակ հմայք ու ցանկութիւն։ Մէկ կողմէ յուշայրողին ցանկութիւնը յիշատակը այլակերպող․ միւս կողմէ յիշատակին հմայքը յուշագիրը իրեն ենթարկող, զինք պահող ծակ պատուկին ձգողութեան մէջ։ Այսինքն՝ Միթոսին։ Վէպի ամբողջ սեռայնակա — նութիւնը կը հիմնուի խորունկ ջուրերու, հորերու, հեղուկ տարածութիւններու հմայող սարսափին վրայ, որուն տեղը այդ «տողերուն գրուիլ»ն է նաեւ։ Կը մնայ կարդալ այն մօտիկութիւնը զոր խօսողը կը մտցնէ պատմածին հանդէպ․ «Ու ձայնէն կը սթափի ըսելդ կուզայ, մեռնող Նոր Հարսը, Նազիկին առջեւ, մեռած չես գիտեր ինչու եւ ինչ ցաւով» (էջ 40), մօտիկութիւն՝ ուր կը ջնջուի յիշատակը գրութենէն բաժնող ժամանակը։ Գրութիւնը, ահա միթոսին այնքան մօտիկ, անոր մէջ գրեթէ․ իրակա՞ն, անիրակա՞ն, բայց գրուող։

Գրուող եւ սոր համար ուղղուող ընթերցողին, երկրորդ դէմքին։ Այս ալ ուրիշ մէկ յատկանիշը Օշականի վէպին որ կ՚առնէ ընթերցողը իր ծիրին մէջ ու աշխատանքին։ Աւանդական վէպը ունի ընթերցող — հեղինակ «մեղսակցութեան» պահեր երբ կը յղուի ընդհանուր փորձառութիւններու։ Նման «մեղսակցութիւն» է օրինակ հետեւեալը․ «Մեր կեանքին էն դժբախտ օրն է ան, երբ մենք կը հասկընանք սէրը։ Երբ, մինչեւ այդ մեզի համար անորոշ եղելութիւն մը յանկարծ կը ճչուի, կը պայծառանայ ու իր մերկութեան անգութ ուժովը մեզ կը նուաճէ։ Ո՛չ գիրքերը, ո՛չ ծնողքը, ոչ ալ տէրտէրը դեր ունին այդ գիտակցութեան մէջ։ Կը քալես, քու ճամբադ, սովորական պարտէզներուն մէջէն ու ահա ես կը կենաս։ Ձայն մըն է, որ կը բռնէ քեզ, զոր լսեր ես շատ անգամներ, բայց այդ պահուն միայն անիկա կը դպի քու ներքին ջուրերուդ (…)։ Ձայնը քեզի կ՚ըսէ աճաւոր գիտութիւնը։ Կը ճանչնաս եր-

---

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

— Ապացոյցը անմիջապէս պիտի տամ, պատասխանեց անհաւատ բանախօսը գըրպանէն խոշոր ժամացոյց մը հանելով։

Յետոյ ժամացոյցը ժողովուրդին ցոյց տալով ըսաւ․

— Տեսէ՛ք ժամը տասը՝ տասը վայրկեան անցած է, մինչեւ ժամը տասը քսան անցած՝ այսինքն տասը վայրկեան, պայմանաժամ կուտամ Աստուծոյ որ եթէ գոյութիւն ունի՝ յայտնուի ու գիս կեցած տեղս ջախջախէ…

Այս ըսելով՝ ժամացոյցը ամպիոնին վրայ դրաւ, թեւերը ծալեց եւ աչքը սեղանին վրայ ուղղած՝ խրոխտաբար սպասեց։

Ամբողջ բազմութիւնը լուռ ու հանդարտ կեցաւ։

Երբ տասը վայրկեանը լրացաւ՝ մարդը յաղթականօրէն պոռաց․

— Տեսա՞ք որ Աստուած գոյութիւն չունի․ ասիկա առաջին ապացոյց։ Հիմա տեսնենք միւս ապացոյցները…

Եւ իր խօսքը շարունակեց ամբողջ ժամ մը ուղղակի իր ունկնդիրներուն հաւատքին ու համոզումներուն դէմ խօսելով։

Ոչ ոք փորձեց խանգարել բանախօսը։

Ուրիշ անգամ մը, Պօէրներու յաղթութիւններու շրջանին, երբ ամէն Անգլիացիներու հայրենասիրութիւնը այնքա՛ն դժնդակ փորձութեան մը ենթարկուած էր, ուրիշ անգլիացի ճառախօս մը, Հայտ Փարքի մէջ, հազարաւոր բազմութեան մը առջեւ, ամբողջ երկու ժամ խօսեցաւ ըսելով որ Անգլիացիները երբեք յաղթու — թիւն մը չէին տարած, թէ անոնք միայն վայրենի Զուլուներու եւ Սուտանցի տէրվիշներու դէմ կրնային կռուիլ ու յաղ — թել եւայլն։

Ամենայն պաղարեամբ մտիկ ըրին գինքը, միայն մարդ մը, իր կեցած տեղէն դիտողութիւն մը ըրաւ ըսելով․

— Կարծեմ Թրաֆալկարի նաւատորմին մէջ Ֆրանսացիներուն յաղթած ենք…

— Այն ալ դիպուածի եւ Ֆրանսական ծովակալին մէկ սխալմունքին արդիւնքն էր, պատասխանեց անորոք քննադատը։

Երեւակայեցէ՛ք որ Ֆրանսացի մը պատերազմի, նոյնիսկ խաղաղութեան ժամանակ այդպիսի նախատական ոճ մը գործածէ՝ հրապարակով՝ բանակին կամ նաւատորմին հանդէպ։ Ապահովաբար վայրկեանի մը մէջ զինքը կտոր կտոր կ՚ընեն։

Ուրիշ իրողութիւն մըն ալ աչքիս զարկած է, որ ցոյց կուտայ երկու ազգերուն նկարագրի տարբերութիւնը։

Ամէն անգամ որ ամբոխային մեծ հաւաքոյթ մը ըլլայ Փարիզի փողոցները, հազարաւոր ոստիկաններ հարկաւոր են բարեկարգութիւնը պահպանելու համար։ Նոյնիսկ հետեւակ ոստիկանները բաւական չըլլալով՝ հեծեալ ոստիկաններ մէջտեղ կը հանուին։ Իսկ Լոնտոն հարիւր հազարաւոր բազմութեան մէջ հազիւ մէկ քանի տասնեակ ոստիկաններ կ՚երեւան։

Թրանսվալի պատերազմին ժամանակ Վիքթորիա Թագուհին Ուինտսորի դըղ — եակը կը մնար եւ ամիսներէ ի վեր Լոնտոն չէր եկած։ Երբ յաջորդական պարտութիւններէ ետքը՝ վերջապէս Անգլիացիները փայլուն յաղթութիւն մը տարին՝ ծանուցուեցաւ թէ Թագուհին Լոնտոն պիտի գար։

Իր գալստեան օրը Փաթինկթոնի կայարանէն մինչեւ արքայական պալատը, Թափօրին անցնելու ճամբաները լեցուած էին անհամար բազմութեամբ մը, առանց ամենափոքր անցք մը թողելու կառքերու կամ հանրակառքերու համար, որոնց երթեւեկը դադրած էր։

Ո՛չ մէկ զինուոր, ո՛չ մէկ ոստիկան կը տեսնուէր փողոցներուն մէջ։ Բայց երբ Թագուհիին կառքը երեցաւ, որուն առջեւէն միայն երկու ձիաւոր կ՚երթային, ամբոխը ինքնաբերաբար մէկ կողմ քաշուեցաւ ու ճամբայ բացաւ արքայական ընտանիքը բերող կառքերուն։

Եւ ոչ իսկ ամենափոքր արկած մը, միջադէպ մը, կռիւ մը տեղի ունեցաւ այդ ահագին բազմութեան մէջ, որ մէկ միլիոնէ աւելի էր, ինչպէս թերթերը ծանուցին։

Փարիզ՝ նմանօրինակ առիթներու մէջ, ինչպէս Նախագահ Ֆելիքս Ֆօրի յուղարկաւորութեան, գնդապետ Մառշանի ու Թրանսվալի Նախագահ Քրիւկէրի գալստեան օրերը, որոնց ներկայ գտնուեցայ, հակառակ ոստիկանական բացառիկ միջոցներու՝ ընդհարումներ, արկածներ եւ նոյնիսկ մահեր պակաս չեղան։

(75 – Շար․)

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ
ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

գին նիւթը, ողջ կամ թաղուած այն կնիկ-ներն ու աղջիկները, որոնք խօսեցուցին կիները քեզմէ զաղտնի ու լռեցուցին երբ դուն մօտեցար» (էջ 37)։ Մենքէն դուն-ին անցումը հոս անսովոր ոչինչ ունի. երկ-րորդ դէմքը անորոշն է։ Ուրիշ տեղ սա-կայն երկրորդ դէմքը ընթերցողի ուժա-կան ներկայութեան յղում է. «Ու դրէք աղջկան ռունգերուն չուրջը բուրումի, թեւաւոր ու գրգռող այդ անտես բայց հզօրագէս իրական կեանքին, հօտերու կեանքին բազմարեղուն դաշտը (...)։ Ու դրէք մէկուն մայրը՝ սուզուած՝ իր ցաւերուն, երկնցած կնիկի վախերուն ու հէնհնուքներուն, զոհուող դրացիի իր բարեպաշտ պարկեշտութեանը խորը (...) Ու միւսին մեծ մայրը՝ ճակատագրին դէմ զառնացած (...) որ մոռցած ըլլայ մի-նակը գեղին ամբողջ լեզուն կապելու (...) Ամէկ աշխարհը (...)։ Ան տառապի մանուանդ իր բաժինովը, պոռնիկին մահուան մէջ իր մեղսակցութեամբ։ Ու պտըտցուցէք այս ահաւոր զաղտնիքը Համի Թաթունի... հողին մէջ...։ Այն ատեն հասկնալի կը դառնայ, թէ ինչպէս գիւղական բարքերու անդութ հսկողու-թիւնը անզօր մնաց, կամ չեղեցաւ իր նպատակէն, ու այս երկու ոզաքը իրա-րու գիրկ նետեց» (էջ 36, ընդգծումները մեր կողմէ)։ Երեք էջերու վրայ երկա-րող այս «հսկայ» նախադասութիւնը կը հպատակի համոզելութեան սկզբունքին. կը ձգտի ընթերցողին հասկնալի դարձնել Թումասիկի ու Նազիկի հանդիպումը։ Խաղանը սակայն ուղղակի յղումն է ըն-թերցողին, կոչ—հրամայականով — անոր երեւակայութեան աշխատանքին ու աըւ-եալ իրականութեան հանդամանքներուն։ Ընթերցողը կ'անցնի գլխուղի իր դերէն կառուցողի, կազմողի, մասնակցողի այ-լապէս ներզործօն դերին։ Հիմնական շրջում մը ընթերցողի տեղին։ Եւ կարելի է ընդհանրացնել երեւոյթը Օշականի միւս վէպերուն ալ վրայ, որոնց ընթերցումը սահանք մը չէ գիրերու վրայէն, այլ դե-րակատարում, ներկայացման մասնակ-ցութիւն։ Ընթերցումը այլեւս սահեծում է եւ ոչ կրկնում։

Օշականի վէպը կը պահանջէ ընթեր-ցողի ենթակայութիւնը որ հպատակու-թիւն չըլլայ, երեւակայութիւնը որ օրի-նապահութիւն չէ, անկախութիւնը եւ ոչ թեթեւատութիւնը։ Ասիկա անոր համար որ ընթերցողն է գրութեան «հերոսը»։ Անոր անգիտակիցը։ Ընթերցումը՝ այս իմաստով հարց ու պատասխան մը չար-ժող թատերական երկախօսական կառոյ-ցի մը մէջ։ Արդիականութիւնը նման իրագործումի. ասոր փաստարկումը՝ ան-հեթեթ։ Օշական միակը որ կը կարդաց-ուի։ Ինչ որ կը նշանակէ թէ դեռ չէ «սկսած». իսկական երկախօսութիւնը կը մնայ ապառնի։ Ահա սահմանը այս գրու-թեան։

ԳՐ. ՊԷԼՏԵԱՆ

(1) Մայրիներու Շուքին Տակ, «Հայ-րենիք», Մարտ 1932, էջ 132։ Ե

(2) Նոյն, էջ 131։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆԸ

—o—

Ե.

Նախորդ յօդուածներուս մէջ գրած էի թէ յաջորդիւ պիտի անդրադառնամ Հայ Մշակոյթի Տան, պետական շրջանակնե-րու մօտ արժանացած գնահատանքներու մասին, առ այդ անհրաժեշտ կը նկատեմ նախ ներկայացնել Տան պաշտօնական բացման արարողութիւնը։

Մօտ ութ տարի առաջ էր Կիրակի Փե-տրուար 7ին կատարեցինք Մշակոյթի Տան պաշտօնական հանդիսաւոր բացումը։

Զարդարած էինք մուտքէն մինչեւ սը-րահները զորգերով, զորս Պրն. Գ. Պա-գըրճեան սիրայօժար տրամադրած էր մեզի։

Օրուան նախագահն էր Պրն. Մուշեղ Ճիլֆրճեան։

Հրաւիրուած էին 9րդ եւ 10րդ Թաղա-մասի երեսփոխանները եւ քաղաքապետ-ները իրենց օգնականներով եւ գործակից-ներով։ Քասփէրէյթ եւ Տիկինը, Ժէրվիլ Ռէաշ 9րդի քաղաքապետ, Պրն. Մարքիւս 10րդի երեսփոխան, եւայլն։

Այս հանդիսութեանց մանրամասնու-թիւնը պիտի տանք սորեւ թարգմանա-բար 9րդ Տէռնիէռ Ֆրանսերէն պարբե-րաթերթէն, կրկնութիւններու տեղի չտա-լու համար։

Ժողովուրդը խուռներամ լեցուցած էր սրահները եւ անցքերը։ Հայկական տա-րազներով Հայուհիներ հրաւիրեալ պաշ-տօնական հիւրերը կ'առաջնորդէին Շ. Միսաքեան սրահը։

Թերթին ճակատը զետեղուած էր հրա-ւիրեալներու սրահին լուսանկարը, ուր կ'երեւին Գերապայծառ Ամատունի, Տի-կին Քասփէրէյթ, Պր. Քոլիպօ, քաղա-քապետը, Պր. Ճիլֆրճեան, իսկ բեմին վրայ Պր. Քասփէրէյթ խօսած պահուն։

Երկրորդ նկար մը, հայկական տարազ-ներով Հայուհիներ, որոնք շրջապա-տած են Տիկին Քասփէրէյթը։

Ահա թէ, սոյն նկարներուն տակ, ինչ կը գրէր Ֆրանսերէն թերթը.—

«Մեր 9րդ Թաղամասը»

«Պաշտօնական բացումը Պլէօ փողոցի Հայ Մշակոյթի Տան»։

«Կիրակի Փետրուար 7ին տեղի ունեցաւ պաշտօնական բացումը նորաստեղծ Հայ Մշակոյթի Տան Փարիզի մէջ։ Այս տունը որ հիմնուած է 1935ին Մոնմորանսիի մէջ, կուգայ փոխադրուիլ 9րդ Թաղամասը, շնորհիւ Ֆրանսայի Հայերու նուիրա-տուութեանց։ Այս բազմայարկ տունը կը պարունակէ հաւաքոյթի մեծ սրահ մը, թանգարան մը, գրադարան մը, ճաշա-րան մը, երիտասարդական ակումբ մը, Հայ Կապոյտ Խաչի մասնաբաժին մը»։

«Ժողովրդային հսկայ խուժում մը տե-ղի կ'ունենար այս տօնախմբութեան առ-թիւ որ տեղի կ'ունենար ներկայութեամբ Պր. Մուշեղ Ճիլֆրճեանի, իրը պատուոյ նախագահ, Հայ Մշակ. Տան եւ նախա-գահութեամբ Պր. Հրանտ Սամուէլեանի, որ նախագահն է Հայ Գաղթականաց կազ-մակերպութեան»։

«Առաջին կարգի վրայ՝ բազմաթիւ անձ-նաւորութիւններ, որոնց կարգին կը նըշ-մարուէին Գերապայծառ Կարապետ Ամա-տունի, ընկերակցութեամբ բազմաթիւ կրօնաւորներու, Սէն նահանգի քաղաքա-պետի ներկայացուցիչ Տէր եւ Տիկին Քասփէրէյթ, Պր. Ժէրվիլ Ռէաշ 9րդի քաղաքապետ, Պ. Պ. Պիսքառ Գոլիպօ, Մարքիւս, Սալմոնա եւ ուրիշներ որոնց թուումը դժուար է մեզ համար։

«Պր. Հրանտ Սամուէլեան խօսքը տը-ւաւ փաստաբան Պր. Յովիկ Եղիազար-եանի, անդամ Տան Յանձնախումբի որ փայլուն պերճախօսութեամբ մը գծեց Հայաստանի ողբերգական անցեալը (ա-ռաջին քրիստոնեայ Պետութիւնը) ոգե-կոչելով հայ ժողովուրդի տառապանք-ները, շնորհակալութիւն յայտնելով Ֆը-րանսայի, այն մարդասիրական ընդունե-լութեան համար որ ցոյց տուաւ հայ գաղթականներուն»։

«Խօսք առաւ Ֆրետերիք Ֆէյտի, հա-յերէնի փրոֆեսէօր, Արեւելեան օտար լեզուներու եւ խօսեցաւ հայկական մշա-կոյթի մասին, որմէ յետոյ երկու մեներ-գող մեծ հմտութեամբ երգեցին եւ որոնց միացաւ հայկական երգչախումբ մը խանդավառելով ներկայ հասարակու-թիւնը։

«Խօսք տրուեցաւ երեսփոխան Պր. Կապ-րիէլ Քասփէրէյթին, որ արտայայտուե-ցաւ հետեւեալ կերպով. նախ շնորհաւո-րեց Մշակոյթի Տան ղեկավարները իրենց հիանալի յաջողութեան համար, ապա յի-շեց պատմական այն կապը որ գոյութիւն ունի Ֆրանսայի եւ Հայաստանի խաչա-կիրներու թուականէն սկսեալ, շրջան մը երբ Ֆրանսացի իշխան Լիւզինեան եղաւ թագաւորը փոքր Հայաստանի, եւ վեր հանեց մասնակցութիւնը հայ ժողովուր-դի երկու պատերազմներու ընթացքին։

«Պր. Ժէրվիլ Ռէաշ, 9րդ քաղաքապետը խնդակցութիւնը յայտնեց, այն առւր-քին հանդէպ որ Մշակոյթի Տունը կը բերէ 9րդ Թաղամասի մշակոյթին եւ գնահա-տեց հայ ժողովուրդի արժանիքները։

Պր. Պիսքառ Փարիզի քաղաքապետա-րանի խորհրդականը գնահատանքով խօ-սեցաւ պատերազմի ընթացքին իրեն հետ գործակցած Հայերու, 1914ի պատերազ-մին եւ ազատ Ֆրանսայի ուժերուն։

«Պատրաստուած էր ճոխ պիւֆէ եւ շքեղ սեղան մը, որ հրամցուեցաւ ներկա-ներուն, ապա հրաւիրուեցան անձնաւո-րութիւնները այցելել շէնքին բոլոր յար-կաբաժինները։

«Սքանչելի եւ յաջող հիմնարկութիւն մը որով 9րդ Թաղամասը հպարտութիւն կը զգայ»։

Լսեցի՞ր հայ ժողովուրդ թէ ի՛նչ կ'ըսեն Ֆրանսացի պետական դէմքերը։

Հպարտացիր եւ ուրախ լեր։

Պ. ՋՊՈՒՔՃԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԵԼԻՈՊՈԼՍՈՅ հայ կաթողիկէ եկե-ղեցիին կից սրահին մէջ տեղի ունեցած է մեծարանքի երեկոյթ մը՝ նուիրուած Ներսէս Շնորհալիի, մեծ Հայրապետին մահուան 800ամեակին առթիւ։ Բացումը կատարած է հայ կաթողիկէ թեմին ա-ռաջնորդ Ռափայէլ Եպս. Պայեան, որմէ ետք բանախօսած է Իգնատիոս – Պետրոս ԺԶ. Կաթողիկոս – Պատրիարքը։

ՀԵԼԻՈՊՈԼՍՈՅ «Յուսաբեր» ակումբին մէջ, Փետրուար 21ին, տեղի ունեցած է Վարդանանքի տօնակատարութիւնը։ Բաց-ման խօսքը եւ Վարդանանցի պատմա-կանը ըրած է օրուան նախագահը՝ Կայծ Կոկանեան։ Բանախօսը՝ Յովհաննէս Վրդ. Ահմարանեան ներկայացուցած է Վար-դանանքի պատմական արժէքը, անոր խորհուրդը։ Փակման խօսքը կատարած է Եգիպտահայոց առաջնորդական տեղա-պահը Ներսէս Ծ. Վրդ. Բապուճեան։

ՊՈԼՍՈՅ մէջ, Մարտ 16ին, Գալֆայեան Սանուց Միութիւնը իր հիմնարկութեան չորրորդ տարեդարձը յիշատակած է մաս-նաւոր հանդիսութեամբ մը։ Բացումը կատարած է Երուանդ Սեւան, որմէ ետք Միութեան վարչութեան քարտուղարու-հին՝ Տիկին Ալիս Տէր–Ստեփանեան, տե-ղեկագրով մը ներկայացուցած է Միու-թեան գործունէութիւնը։

ՌՈՒՍԷԻ (Պուլկարիա) օփերան Մարտ 7ին եւ 10ին ներկայացուցած է Ռոսսինիի «Պարպիէ տը Սեվիյ»ը։ Ռոզինայի դերը մեծ յաջողութեամբ կատարած է Պոլ-սահայ երգչուհի Ալիս Մանուկեան։ Երգ-չուհին մասնաւոր հրաւէրով Պուլկարիա այցելած է երգահանդէսներ տալու հա-մար։

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ քաղաքապետարանի դաշտին վրայ, Մարտ 24ին, տեղի ունե-ցած է Լիբանանի քալելու ախոյենու-թեան մրցումը։ Ախոյեան դարձած է Էլի Տաքէսեան, Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզիկ, որ նոր մացանիչ մը հաստատած է։ 12 մար-զիկներ մասնակցած են այս մրցումին, որ տասը քիլոմեթր էր։ Հ. Մ. Ը. Մ. ապահոված է նաեւ խմբական առաջ-նութիւնը։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (101)

Բ Ո Ռ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՑԵՏՈՅ

11.

— Ձեզ չեն բռնի։ Հիանալի հագուստ կայ ձեզ համար. նոյնիսկ անցագիր։

— Ո՞ւմ։

— Իսպանացի ուխտաւորի. մի ապաշ-խարող աւագակ Սիերրայից։ Անցած տա-րի հիւանդացել էր Անկոնում. մերոնցից մէկը խղճալով՝ մի առեւտրական նաւ է գնում ու բերում Վենետիկ, ուր ծա-նօթներ ունի։ Իբրեւ շնորհակալութեան նշան՝ նրանց է թողնում իր թղթերը, ո-րոնք հրաշալի կերպով յարմար են գալիս ձեզ։

— Ապաշխարող աւազա՞կ։ Հապա ոս-տիկանութի՞ւնը։

— Է՛, հանգիստ եղէք։ Նա արդէն ան-ցրել է իր տաժանակիր աշխատանքը սրա-նից մի քանի տարի առաջ եւ այժմ թա-փառում է սրբատեղիները՝ իր հոգու փըր-կութեան համար։ Սխալմամբ սպանել է իր որդուն մի ուրիշի տեղ եւ իրեն յանձ-նել է ոստիկանութեան ձեռքը խղճի խայ-թից։

— Ծե՞ր է շատ։

— Այո, բայց սպիտակ մօրուքն ու կեղ-ծամը ձեզ պէտք եղածի չափ ծեր կը դարձնեն, իսկ բոլոր մնացած նշանները յարմարւում են ձեզ։ Հին զինուոր է ե-ղած, կաղ, դէմքին մի սպի, ինչպէս դուք. յետոյ նա էլ է Իսպանացի, այն-պէս որ եթէ պատահէք իսպանացի ուխ-տաւորների, հիանալի կերպով խօսքի կը բռնուէք միասին։

— Իսկ ո՞ւր կը հանդիպեմ Դոմինիկո-յին։

— Դուք կը միանաք ուխտաւորներին մի քառուղիում, որ ցոյց կը տանք ձեզ քարտէզի վրայ, եւ նրանց կ'ասէք, որ լեռներում կորցրել էիք ձեր ճամբան։ Յետոյ, երբ քաղաք կը հասնէք, բոլորի հետ միասին կը գնաք ձիերի հրապարա-կը՝ կարդինալի ապարանքի հանդէպ։

— Ա՛, ասել է յամենայն դէպս ապրում է ապարանքում, չնայելով, որ սուրբ է։

— Ինքն ապրում է մի թեւում, իսկ մնացած ամբողջ շէնքը դարձրել է հի-ւանդանոց։ Այսպէս, ուրեմն, միւսների հետ միասին կը սպասէք կարդինալի դուրս գալուն, իսկ Դոմինիկոն կը մօտենայ ձեզ իր ապրանքների հետ ու կ'ասի. «Դուք ուխտաւորների հե՞տ էք եկել, հայր»։ Իսկ դուք կը պատասխանէք. «Մի թըշ-ուառ եմ ես»։ Այն ժամանակ նա ցած կը դնի իր տուփը ու թեւով կը սրբի դէմ-քը. իսկ դուք վեց սոլդի կ'առաջարկէք մի համրիչի։

— Յետոյ նա կը նշանակի, ի հարկէ, տեսակցութեան տեղը։

— Այո, մինչդեռ ժողովուրդը Մոնտա-նելլիին դիտելու կը լինի, նա մի կերպ կը յաջողեցնի հասցէն ձեզ յայտնելու։ Այդպէս է մեր ծրագիրը. բայց եթէ չէք հաւանում, կարող ենք Դոմինիկոյին իմաց տալ եւ այլ կերպ կարգադրել։

— Ոչ, հիանալի է սարքած։ Միայն ջա-նացէք, որ մօրուքն ու մազերը բոլորո-վին իսկականի նման լինեն։

×

— Դուք ուխտաւորների հե՞տ էք եկել,

Բոռը եպիսկոպոսական պալատի աս-տիճանների վրայ նստած, իր խճճուած սպիտակ մազերի միջից նայեց հարցնո-ղին ու տուաւ պայմանի պատասխանը մի շատ, դողդոջ ձայնով ու նկատելի իս-պանական առոգանութեամբ։

Դոմինիկօն հանեց վզից կաշուէ փոկը, խաչերով համրիչներով լիքը տուփը դը-րաւ սանդուխի աստիճանին։ Գիւղացի-ների եւ ուխտաւորների բազմութիւնը, որ չուրջը նստոտել էին սանդուխի վրայ կամ թափառում էին տօնավաճառի հրա-պարակում, ոչ մի ուշ չդարձրեց թէեւ, բայց իբրեւ զգուշութիւն, շարունակեցին նրանք շինովի խօսակցութիւնը։ Դոմինի-կօն խօսում էր տեղական բարբառով, իսկ Բոռը կոտրտուած իտալերէնով՝ խառն իսպաներէն բառերի հետ։

— Նորին սրբազնութիւնը, նորին սրբազնութիւնը դուրս է գալիս, — գո-չեց ժողովուրդը պալատի դրան մօտից։ — Ետ քաշուեցէք, կարդինալը գալիս է։

Երկուսն էլ ելան ոտքի։

— Ահա՛, հայր, — ասաց Դոմինիկօն՝ Բոռի բուռը կոխելով մի սրբի պատկեր՝ թղթի մէջ փաթթած, — այս էլ առէք խնդրեմ եւ աղօթեցէք ինձ համար, երբ Հռոմ հասնէք։

Բոռը կոխեց պատկերը ծոցից ներս ու շուռ եկաւ, որ նայի մանուշակի հա-գուստով, կարմիր գլխարկով մարդուն, որ կանգնած էր սանդուխի գլխին ու ձեռքերը պարզած օրհնում էր ժողովրդին։

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ-ի

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Ճօլօլեան եւ զաւակները՝ Գլօտ–Հայկ, Տէր եւ Տիկին Ժոսուար–Արա եւ Բաթրիս–Արմէն, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան, Ապրիլ 7ի Կիրակին, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, իրենց ողբացեալ եղբօր եւ հօրեղբօր

Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻԻ

մահուան առաջին տարելիցին առթիւ, ինչպէս եւ ի յիշատակ իրենց մօր եւ մեծ մօր ՄԱՐԻԱՄ ՃՕԼՕԼԵԱՆԻ, ՆՈՒԱՐԴ ՍԻՐՈՒՆԻԻ եւ իրենց նահատակ եղբօր եւ հօրեղբօր ՀԱՅԿԻ՝ զոհ 1915ի Եղեռնին:

Ի գիտութիւն անոնց յիշատակը յարգողներուն:

×

Այրի Տիկին Նուարդ Թօփալեան – Պարսամեան եւ զաւակները՝ Լօյսվարդ, Յարութիւն եւ Հրայր կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԱՂԱՊԱՊ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ – ԹՕՓԱԼԵԱՆԻ

մահուան 3րդ տարելիցին ինչպէս նաեւ ՅԱԿՈԲ, ՎԱՌՎԱՌ եւ ՍՐԲՈՒՀԻ ԹՈՒՄԱՅԵԱՆԻ յիշատակին:

Այս Կիրակի առաւօտ (Ապրիլ 7) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

Այս տխուր առթիւ, Տիկին Պարսամեան – Թօփալեան կը նուիրէ 40 Փր. Սեբաստիոյ Նահանգային Մուրատ Ռուսմնասիրաց Միութեան, 40 Իսիի Մշակոյթի Տան (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 20 Փր. «Յառաջ»ի:

×

ՏԻԿԻՆ ՄԱՔՐՈՒՀԻ ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆԻ յիշատակին, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ, Ծաղկազարդ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Կը խնդրուի յիշատակը յարգողներէն ներկայ գտնուիլ:

×

Այրի Տիկին Վահագն Իչգալացեան, Օր. Օր. Լօրա եւ Լիտիա Իչգալացեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի առաւօտ, Ապրիլ 7, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՎԱՀԱԳՆ ԻՉԳԱԼԱՑԵԱՆԻ

մահուան 10րդ տարելիցին ի յիշատակ:

Ի գիտութիւն ողբացելին յիշատակը յարգողներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պր. Լեւոն Տօնիկեան կը նուիրէ 100 Փր. «Ֆրանսա – Հայաստան Բարեկամութիւն» ընկերակցութեան իր կնոջ մահուան քառասունքին առիթով:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Վալանսի մասնաճիւղի վարչութիւնը եւ անդամուհիները իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Պր. Սարգիս Զօքաքլեանի եւ զաւակներուն իրենց կնոջ եւ մօր՝ Մարի Զօքաքլեանի կսկծալի մահուան առթիւ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Քերովբէ Կիւմիւշեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի Տիկին Լերթողեան 50 Փր. կը նուիրէ Կարմիր Խաչի օգնութեան կայանին եւ Տիկին Արշալոյս Սարգիսեան 50 Փր. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի օգնութեան կայանին (ստանալ «Յառաջէն):

ԵՂԱՆԱԿԻ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի

ԼԻՈՆ – ՏԷՍԻՆ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Ապրիլ 6 Շաբաթ երեկոյեան մինչեւ լոյս, Գազինօ Շարպոնիէռի չքեղ սրահը:

Նուագախումբ՝ ԺԱՔ ԳՈԺԱՔԵԱՆԻ

Աթրաքսիոն

ROLAND ET MICHELE

Կը ներկայացնեն իրենց

« CHARLEY-SHOW »

Հայկական պարեր ու երգեր «Կռունկ» խումբին կողմէ:

Արեւելեան նոխ պիւֆէ

ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ — ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Իզմիրի եւ շրջականներու Հայրենակցական Միութեան կողմէ Օթէլ Փավիյոնի չքեղ սրահներուն մէջ Լէշիէիէ փողոց թիւ 36, Մէթրօ Պոն Նուվէլ

Կիրակի Ապրիլ 7, կէսօրէ ետք ժամը 17էն 24

Նուագախումբ ՍԵՐԺ ՄԱԹԷ եւ ՓԱՌԱՏՈՔՍ

Գեղարուեստական բաժին

Մուտք եւ ճաշ 50 Փր.

Սեղանները ապահովելու համար հեռաձայնել՝ ՏԻԿԻՆՆԵՐ ՖԵՐՄԱՆԵԱՆ 580–66–27, ՓԱՓԱԶԵԱՆ 206–14–39 եւ ՊԱՐՈՆ ԱՍԼԱՆԵԱՆԻ 357–42–71

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ռընէ Թորոսեան իր սիրելի բարեկամին՝ Ճան Հանէսեանի (զոհ Թրքիշ էռլայնզի օդանաւային արկածին) յիշատակին 50 Փր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

ՇԱԲԱԹ, յիշատակ յարութեան Ղազարու, կիրակնամուտի ժամերգութիւն ժամը 16.30ին:

ԿԻՐԱԿԻ, Ծաղկազարդ եւ Աւետումն Ս. Աստուածածնի. սկիզբ ժամերգութեանց 8.15ին, Պատարագ 10ին, Դռնբացէք 16ին:

Արարողութիւնները տեղի կ՚ունենան նախագահութեամբ Եւրոպայի Հայոց Կաթ. Պատուիրակ եւ Փարիզի առաջնորդ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ:

ԼԻՈՆ Ս. ՅԱԿՈԲ

Այս Կիրակի առաւօտ, Ծաղկազարդ, պատարագ ժամը 10ին, Դռնբացէքի արարողութիւն ժամը 17ին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս Կիրակի Ծաղկազարդ, առաւօտեան ժամերգութիւն, Անդաստան, պատարագ ժամը 7.45–12:

Երեկոյեան ժամը 17.40ին՝ Դռնբացէք:

×

ՊՈՒԼՎ. ՕՏՏՈՅԻ Ս. ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Ծաղկազարդ, առաւօտեան ժամերգութիւն 8.30ին, պատարագ 10ին, Դռնբացէք 16.30ին:

ՎԱԼԱՆՍ

Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ԿԻՐԱԿԻ, Ծաղկազարդ, ժամերգութեան սկիզբ ժամը 8ին, պատարագ 10ին, Դռնբացէք 17ին:

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի Ծաղկազարդի տօնին առթիւ պատարագ կը մատուցուի:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԺՈՂՈՎՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

83, Rue Louis Blanc — Lyon 69006

ԿԻՐԱԿԻ Ապրիլ 7, Ծաղկազարդի պատարագ ժամը 10.30ին, Ուռօրհնէք:

ԿԻՐԱԿԻ Ապրիլ 14, ԶԱՏԻԿ, պատարագ ժամը 10.30ին:

Կը պատարագէ ու կը քարոզէ Գրիգոր Վրդ. Ղազարեան

×

ՍԷՆ ԺԵՌՈՄԻ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Ծաղկազարդ, ժամերգութիւն ժամը 8.30ին, պատարագ ժամը 10ին, Դռնբացէք 17ին:

×

ՍԷՆ Թ՚ԱՆԹՈՒԱՆԻ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

ՇԱԲԱԹ, կիրակնամուտ, երեկոյեան ժամերգութիւն եւ «Լոյս Զուարթ» ժամը 17ին:

ԿԻՐԱԿԻ, Ծաղկազարդ, սկիզբ ժամերգութեան եւ Անդաստան ժամը 8ին, հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10ին, Դռնբացէք՝ 17ին:

Հ. Յ. Դ.

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը Ապրիլ 6 Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Գ. Իփէկեան ակումբը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

×

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի իր ընկերները, Ուրբաթ (Ապրիլ 5) երեկոյեան ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. « Քրիստափոր » խումբի ժողովը, այս Երկուշաբթի (Ապրիլ 8) իրիկուն ժամը 8.30ին Մշակոյթի տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ՚ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ԱԶՆԻՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Կը լրանայ «Յառաջ»ի նոր շրջանի հրատարակութեան 29րդ տարին ինչպէս նաեւ մեր բաժանորդներու մեծ մասին բաժանորդագրութեան շրջանը:

Տպագրական օրէ օր աւելցող ծախքերը եւ մանաւանդ թուղթի գինին անհամեմատական եւ շարունակական յաւելումը, ծանր կացութեան մատնած են «Յառաջ»ի վարչութիւնը, որու միակ եկամուտը կը կազմեն իր բաժանորդագրութիւնները, ազդերու եւ հատավաճառութեան հասոյթները: Այս իսկ պատճառով կը խնդրենք որ մեր բաժանորդները պարտաճանաչ գտնուին — ինչպէս միշտ — կանխիկ նորոգելով իրենց բաժանորդագրութիւնը:

Իրենց դիւրութեան համար, մեր բաժանորդները կրնան նաեւ իրենց վճարումները կատարել «Յառաջ»ի տեղական ներկայացուցիչներուն.—

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կարօ Յովսէփեանի եւ Յակոբ Էսքիճեանի

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Նշան Քիւրաճեանի

ՇԱՒԻԼ.— Գր. Կիւլեանի

Շնորհակալութեամբ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»ի

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Ուրբաթ, 5 Ապրիլ: Շատ կարեւոր օրակարգ:

Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՍԷՍ ՇՆՈՐՀԱԼԻԻ ՄԱՀՈՒԱՆ 800ԱՄԵԱԿԻՆ

եւ

ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻԻ

նուիրուած՝

Միջին Ֆրանսայի հայահոծ քաղաքներու մէջ

Պիտի խօսի՝ Ապրիլ 12–22

ՀԱՅՐ ԻՍԱՀԱԿ ՎՐԴ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Տնօրէն, Պէյրութի Ս. Գրիգոր Ցխուսեան վարժարանին

Նախաձեռնութեամբ «Հայ Հասարակութիւն Սէն–Շամոնի» երիտասարդաց Միութեան եւ սիրայօժար մասնակցութեամբ Լիոնի, Վալանսի, Վիէնի, Սէն–Էթիէնի եւայլն, Հայ Ազգ. Միութեանց:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէսինի եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

Տէր–Սահակեան եղբայրներ իրենց հօր՝ Մարտին Տէր–Սահակեանի մահուան 4րդ տարելիցին, Տէր եւ Տիկին Սերոբ Ղազարեան իրենց ծնողաց մահուան քառասունքին, այրի Տիկին Մարիամ Մանուկեան եւ դուստրը իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Փիլիպպոս Մանուկեանի մահուան քառասունքին, այրի Տիկին Անժէլ Էլպէքեան եւ զաւակները իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Սիրական Էլպէքեանի մահուան քառասունքին առիթներով 100ական Փր.: Փիլիպպոս Մանուկեանի յիշատակին փոխան ծաղկեպսակի, այրի Տիկին Աննա Մուրատեան 50, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պիւլպիւլեան (Առոէյ) 30, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Նաճարեան 20, (Մարսիլիա): Այրի Տիկին Վարդուհի Նաճարեանի մահուան քառասունքին առթիւ, Տէր եւ Տիկին Վարդան Նաճարեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Երէցեան, Տէր եւ Տիկին Աստուր Թութլեան, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Թութլեան, Տիկին Մառի Կէօյօղլեան, այրի Տիկին Փերեկա Աստուրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Սարըգարապետեան 50ական Փրք.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Վալանսի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է, մէջինքի առթիւ տրուած հետեւեալ նուէրները.—

Տիկ. Պրնազեան 100, Օր. Ժանէթ Խաչիկեան 50, Տիկ. Մարտիրոսեան 30, Տիկ. Սիմոնեան, Տիկ. Շահինեան, Տիկ. Օհանեան 20ական, Տիկիններ Գիզիրեան, Իսահակեան, Քէչէճեան, Թորոսեան, Մնացիկեան, Եաղճիեան, Տօնիկեան, Գիզիրեան, Բանոյեան, Մաղաքեան, Սարգիսեան, Յովսէփեան 10ական, Գուրգույեան 5 Փրանք:

×

Կապոյտ Խաչի Տէսինի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է այրի Տիկին Սահակեանէ եւ իր զաւակներէն, իրենց ամուսնոյն եւ հօր մահուան առթիւ 100 Փր., Տէր եւ Տիկին Վահան Հախվերդեանէ Տիկին Կիւլիւմիա Ասլանեանի մահուան առթիւ 50 Փր. դըպրոցին փոխան ծաղկեպսակի: Արրահամ Խրիմեանէ, փոխան ծաղկեպսակի, Տիկ. Մարինոս Թամամեանի մահուան առթիւ 10 Փր. դպրոցին: Նոյն առթիւ փոխան ծաղկեպսակի Սարգիս Համասեանէ (Մարսէյլ) 20 Փր. դպրոցին:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Հայ Կարմիր Խաչի օգնութեան կայանը կեդր. Ջեռուցումով օժտելու նըպատակով եղած են հետեւեալ նուէրները.

Պ. Մեսրոպ Սիմաւոնեան (Քոլոմպ) 40, Տէր եւ Տիկին Տիրան Մանիկոֆ, Պր. Կրէկուար Զարկարեանց (Ավրանշ), Տիկին Նոյեմի Պալեան (Մարսէյլ), Պր. Նուպար Մանուկեան, Պր. Բարսեղ Պօղոսեան, Տիկին Հերմինէ Դանիէլեան (Մարսէյլ) 30ական, Տէր եւ Տիկին Մինաս Ճիհանեան, Պր. Պօղոս Գէորգեան, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Տէօվլէթեան, Պր. Հրանդ Արէլեան, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Ածտէրեան, Պր. Գրիգոր Մուշմուլեան, Տէր եւ Տիկին Վաղարշակ Կարապետեան (Փավիյոն–սու–Պուա), Պր. Անդրանիկ Գալուստեան (Մարսէյլ), Տիկին Սապոնճեան (Ռոմէնվիլ), Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Վարժապետեան (Քաշան), Պր. Պետրոս Տաքէսեան (Կրօլէ), Օր. Աղաւնի Գալայճը (Մարսէյլ) 20ական Փր.:

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ
5
VENDREDI
5 AVRIL
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 150 Ֆ. Վեցամսեայ 80 ֆ.
Արտասահման Տար. 175 Ֆ. Հատը 0,80 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.981
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
50e ANNÉE — N° 12.981

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՖՐԱՆՍԱ ՄԱՐԴ ՄԸ ԿՈՐՍՆՑՈՒՑ

Մարդը, որ մեռաւ, ապրիլեան մշուշոտ իրիկուն մը, աւելի մեծցաւ իր մահով: Պահ մը գոնէ, բարեւի կեցուց չակերտաւոր բարեկամները ու բոլոր ընդդիմադիրները: Ոչ ոք գուշակած էր թէ ամիսներէ ի վեր, անսովոր քաջութեամբ, Մարդը կը տոկար մինչ Նախագահը կը շարունակէր երկրին ճակատագիրը վարել: Դիմագիծը տգեղօրէն ուռած էր, քալուածքը քաշքշուած, բայց քօղարկուած կը մնար ֆիզիքական սուր տառապանքը: Գիւղացի ծնած այս ազնուականը, գիտէր թէ ամբոխը քաջերը կը սիրէ ու պետական ղեկավարը իրաւունք չունի անձնատուր ըլլալու մարդկային տկարութեանց:

Մահը, սակայն, յաղթեց:

Ժորժ Փոմփիտուի կորուստը կանխահաս էր, ոչ միայն անոր համար, որ անձը դեռ տէրն էր իմացական իր բոլոր կարողութեանց, այլ մանաւանդ՝ որովհետեւ յաջորդ չունէր, եթէ նոյնիսկ յաջորդները շատ էին:

Նախագահը կը մեռնէր այնպիսի ատեն մը, երբ Ֆրանսա անորոշութեան մէջ թաղուած էր: Անորոշ ներկայ մը, իր ընկերային, ելմտական ու տնտեսական ծանր տագնապով: Նոյնքան եւ աւելի անորոշ ապագայ մը, իր անծանօթ հեռանկարներով:

Թեկնածուները չեն պակսիր ու աթոռամարտը պիտի չուշանայ: Պատշաճութիւնը կը պարտադրէ, որ մրցակցութիւնները դեռ հրապարակ չելլեն բայց հաւանաբար վերջին Հոդուցը դեռ չըսուած, ընտրապայքարը սկսի:

Բոլորին համար Նախագահը կանուխ մեռաւ: Սպասողներ կային արդէն, բայց կը խորհէին թէ քիչ մըն ալ ժամանակ ունին ու պատրաստութիւնները չէին լրացած: Հաշիւները լաւ եղած էին բայց հաշուի չէր առնուած մահը, որ կուգայ յանկարծ, անժամանակ, ու առանց հաշուի ընելու: Մեծամասնութիւնը ունէր թեկնածուներ, բայց ոչ՝ թեկնածու: Մէկը, ճամբու դրուած վարչապետ, չէր վայելեր բոլորին վստահութիւնը, միւսը, նախարար, մոռցնել չէր տուած ուղղափառներուն թէ մաս ունեցած էր նախորդին մեկնումին մէջ ու նաեւ չէր կրցած համոզել թէ ինք չէ երկրին տնտեսական կացութեան պատասխանատուն: Կար անշուշտ Երրորդ Մարդը, որ տարիներու ընթացքին գիտցած էր ամէնուն հետ լաւ ըլլալու քաղաքականութիւն մը վարել:

Միաժամանակ երեւան կ'ելլէր նաեւ չորրորդ մը, զոր ոմանք կը նկատէին անհետացողին բուն ժառանգորդը, քանի երեք անգամ վայելած էր նոյն վստահութիւնը: Ու դիմացը՝ Ձախը: Միացած, երեսփոխանական ընտրութիւններէ ի վեր: Հոն ալ կայ պարագլուխ մը, որ կը սպասէ ու հաւանաբար լաւագոյն ու վերջին պատեհութիւնն է, որ կը ներկայանայ իրեն: Պէտք ունի սակայն համայնավարներու ձայներուն ու գիտէ թէ այդ ձայները, կը նշանակեն նաեւ ազատութեան կաշկանդում: Անդին նաեւ ուրիշներ:

Կարեւորը սակայն այս աթոռամարտը չէ: Կարեւորը՝ Ֆրանսան է, որ մարդ մը կը փնտռէ: Ու մինչ իր տագնապը կ'ապրի, Եւրոպան կը կաղայ ու Ամերիկան կ'ուզէ միշտ իր տիրապետութիւնը պարտադրել, զգալի կը դառնայ պարապը զոր կը ստեղծէ մարդու մը բացակայութիւնը, շրջանի մը մէջ, ուր դէպքերը աւելի մեծ են քան դէմքերը: Անկախ քաղաքական բոլոր տեսակէտներէ, Ֆրանսա գիտակից է թէ ի՛նչ կորսնցուց: Պարզապէս՝ Մարդ մը:

«ՅԱՌԱՋ»

ՇԱԲԱԹ ՕՐ ԱԶԳ. ՍՈՒԳ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ ՆՈԹՐ-ՏԱՄԻ ՄԷՋ

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՕՏԱՐ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐ ՆԵՐԿԱՅ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՆ

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԹԱՂՈՒԵՑԱՒ ՕՐՎԻԼԼԻ, ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՕՐ

Հինգշաբթի առաւօտ պարզ արարողութիւն մը տեղի կ'ունենար Սէն Լուի-ան-Լ'Իլ եկեղեցին, ի ներկայութեան միայն Նախագահին ընտանիքին ու կառավարութեան անդամներուն եւ իր մօտիկ գործակիցներուն: Ըստ Նախագահին փափաքին պատարագը կը կատարուի Գրիգորեան ծէսով: Հռոմէական Եկեղեցւոյ մէջ, Ս. Գրիգոր Պապին կը վերագրուի, Զ. դարուն, Գրիգորեան երգին հաւաքումը: Պահպանուած է շնորհիւ տպագրութեան ու մանաւանդ Սոլէմի Պենետիկտեան - ներուն, որոնցմէ խումբ մըն է արդէն որ պիտի կատարէ երգեցողութիւնը:

Ապա, Օրվիլլէի փոքրիկ գերեզմանատան մէջ է որ Նախագահ Փոմփիտու պիտի գտնէ իր վերջին հանգիստը:

Շաբաթ օր է միայն, որ Ֆրանսա պաշտօնական արարողութեամբ մը իր յարգանքը կը մատուցանէ Նախագահին: Նոթր-Տամի հանդիսաւոր պատարագին ներկայ պիտի ըլլան բազմաթիւ պետական ղեկավարներ ինչպէս հաւանաբար՝ Նիքսըն եւ Պոդգորնի, ապահովաբար Հայնման եւ Վիլի Պրանտ, Էտինպուրկի դուքսը, Պօտուէն թագաւորը, Քանատայի վարչապետը, Ուիլսըն, Հիթ, Նախագահ Լէոնէ եւ վարչապետ Ռումոր, Սէնկոր, բազմաթիւ երկիրներ նաեւ երեք օրուան Ազգային Սուգ հռչակած են, ինչպէս Պրազիլ, Պարսկաստան, Արժանթին, Սպանիա, Քուէյթ, Իրաք, Հայիթի, Քոսթա-Ռիքա, Փարակուէյ:

Ֆրանսայի համար նախարարապետ Փիէր Մէսմէռ յայտարարեց թէ Ազգ. Սուգ հռչակուած է Շաբաթ օր, ինչ որ կը նշանակէ թէ փակ կը մնան բոլոր պաշտօնատուներն ու դպրոցները, ինչպէս նաեւ զուարճութեան բոլոր վայրերը: Ֆրանսա պիտի չմասնակցի երգի Էօրովիզիոնի մրցումին: Կարգ մը թատրոններ սակայն բաց կը մնան Շաբաթ եւ կը փակեն Հինգշաբթի:

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Նախագահ Փոմփիտու Էտուար Պալատիւրի յանձնած էր իր վերջին փափաքներու գրաւոր վկայութիւնը.— «Կ'ուզեմ Օրվիլլէ թաղուիլ: Ո՛չ ծաղիկ կ'ուզեմ, ոչ ալ ծաղկեպսակ, ո՛չ ալ անշուշտ յուշարձան: Պարզ քար մը, անունովս եւ ծննդեան ու մահուան թուականներս: Պատարագ մը կը մատուցուի Փարիզ, Սէն-Լուի-ան-Լ'Իլ: Կ'երգուի Գրիգորեան ծէսով»:

Զորեքշաբթի իրիկուն հանդիսաւոր պատարագ մը կը մատուցուէր Մատլէնի եկեղեցին, աւելի քան 3000 հոգիի ներկայութեան:

×

Ալէն Փոհէր Էլիզէ կը փոխադրուէր միայն Ուրբաթ օր, Նախագահ Փոմփիտուիի թաղումէն ետք:

×

Պօղոս Զ. Պապը Զորեքշաբթի օր պատարագ մը մատուցած է եւ Նախագահ Փոհէրի ուղղած է ֆրանսերէն ցաւակցական հեռագիր մը:

Ամէն կողմ յուզումը ու զարմանքը մեծ եղած են ու բոլորը հիացումով կ'արտայայտուին մարդուն մասին, որ ոտքի մեռաւ: Այս եւ մանաւանդ իր հիւանդութեան գաղտնի պահուելուն մասին, քննադատութիւններն ալ պակաս չեն: Ոմանք կը խորհին թէ երկիրը պէտք է գիտնար, ու տարի մըն է պատրաստուէր:

× Հինգշաբթի առտու, վերջին պահուն կը հաղորդուէր թէ բոլոր թատրոններն ու սինեմաները փակ կը մնային Հինգշաբթի օր:

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐԸ

Նախագահական աթոռին արդէն իսկ թեկնածու արձանագրուած են Քրիսթիան Ֆուշէ, որ ըստ իրեն ամէնէն հաւատարիմ ներկայացուցիչն է տը Կոլի եւ 71ին քաշուած է Իւ. ԷՏ. Էռ.էն զոր կոլիստ չի նկատեր «այլեւս կոլիզմի մէջ չենք: Եռանդ չկայ այլեւս, իտէալ չկայ»:

Աջի աւանդական թեկնածուն, որ ազգայնական աւանդութիւնը կը ներկայացնէ, Ժան-Մարի Լը Փէն թեկնածու է: Պրըթոն, 45 տարեկան նախագահն է Ազգային Ճակատի:

Թեկնածու է նաեւ յանուն տրոցկիստներու «Բանուորական Պայքար» կազմակերպութեան Օր. Արլէթ Լարկիյէ, 34 տարեկան, սթենօ-տաքթիլօ Քրետի-Լիոնէի մէջ, որ ներկայիս պարագլուխներէն է գործադուլի շարժումին:

Այս չընտրուելիքներու կողքին, հաւանական ընտրելիները դեռ լուռ կը մնան: Պատշաճութիւնը պատրուակ ալ է որ ժամանակ ունենան քիչ մը խորհելու: Գաղտնիք չէ որ Շապան-Տելմաս կազմ ու պատրաստ է, բոլոր Թռուցիկները, հանրագրերը պատրաստած է շաբաթներէ ի վեր: Համակրութիւն կը վայելէ բայց տուրքի յայտարարութեան խնդիր մը ունի, որ չէ մոռցուած: Ժիսքար չի կրնար հաւանութիւնն ունենալ Իւ. Տէ. Էռ.ի եւ այդ պատճառով հաւանական է որ Էտկար Ֆօռ առիթէն օգտուի թէեւ կը խօսուի նաեւ Փիէր Մէսմէռի մասին, որ առաւելութիւնն ունի անշահախնդիր ու պարկեշտ ըլլալու եւ նաեւ «պատմական կոլիստ» մը:

Գալիք օրերը աւելի յստակ կը դարձնեն պատկերը:

Ցաւակցական հեռագիրները կը տեղան ամէն կողմէ ուղղուած Ալէն Փոհէրի, Մէսմէռի կամ Տիկին Փոմփիտուի: «Յառաջ»ի խմբագրութիւնը իր կարգին հետեւեալ ցաւակցական հեռագիրը ղրկած է Էլիզէի դիւանին.— «Յառաջ» Փարիզի հայերէն օրաթերթ, կը միանայ բովանդակ Ֆրանսայի սուգին այն դառն կորուստին առթիւ, զոր կը կրէ երկիրը յանձին Հանրապետութեան իր քաջ Նախագահին»:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Մարտ 28)

ԱԼԻՍ ՇԱՀՄԻՐԵԱՆԻ ՀԱՄԵՐԳԸ

Երգչուհի Ալիս Շահմիրեան (Մարսէյլէն) Մարտ 27ին, Հայֆիլհարմոնիայի մեծ դահլիճին մէջ համերգի մը մասնակցեցաւ, որու ընթացքին երգեց «Անոյշ» օփերայի եզրափակիչ տեսարանին մէջ: Ապա «Քարմէն» օփերայէն հատուած մը ներկայացուց: Երգչուհին շնորհաւորութիւններ ստացաւ ներկաներէն, ինչպէս Ս. Կապուտիկեան, Լ. Զաքարեան, ճարտարապետ Եդ. Իւթիւճեան, Ֆրանսայի հեռատեսիլի բեմադիր Ժ. Կոտեպէր եւն.:

Երգչուհիին ընկերակցեցաւ Հայաստանի պետական երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Յովհ. Չէքիճեանի:

×

ՇԱՐԺԵՐԸ ՉԷԶՈՔԱՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Բազմայարկ տուները երկրաշարժներէ պաշտպանելու համար հայ մասնագէտները ինքնատիպ ձեւ մը մշակած են, որ կը կոչուի «երկրաշարժական հարուածամեղմիչ»:

Շէնքի կրաղիւսէ հիմին տակ, կողքի պատերու երկայնքին կը զետեղուին ձգաթողի կտորներ: Ասոնք թէ՛ իրարու եւ թէ շէնքին հիմին հետ կը շաղկապուին պողպատէ թերթերով, որոնք կը զօդուին: Շարժերու ատեն այդ առաձգական «բարձերը» հարուածին ամբողջ ուժը իրենք կը ստանան եւ կը չէզոքացնեն. շէնքը այդ ձեւով կը պաշտպանուի աւերումէ:

×

Գ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱԽՈՅԵԱՆ

Կարագանդայի մէջ (Ղազախստան) աւարտած ըմբշամարտի մրցումներուն, Գուրգէն Բաղդասարեան պարտութեան մատնեց եօթը մրցակիցներ եւ դարձաւ Խորհ. Միութեան երիտասարդ դասի ախոյեան (57 քիլօ ծանրութիւն):

Գ. Բաղդասարեան Մայիսին պիտի մասնակցի Եւրոպայի ախոյենական մրցաշարքին, որ տեղի պիտի ունենայ Լեհաստանի մէջ:

×

ՈՏՆԱԳՆԴԱԿ

Գրոզնիի մէջ տեղի կ'ունենան ոտնագնդակի պատանեկան մրցումները, որոնց կը մասնակցին վեց խումբեր՝ Մոսկուայէ, Լենինգրադէ, Հայաստանէ եւ այլ վայրերէ: Առաջին երեք մրցումներուն Հայաստանի խումբը յաղթանակներ ապահովեց եւ այժմ կը գտնուի ցանկին գլուխը: Երեք մրցումներէն ետք Հայաստանի խումբը ապահովեց հինգ կէտ:

Քանի մը տողով

ՅՈՒՆԱԿԱՆ Հէլլենիքոս Վռոաս (Հիւսիսի Յունաստան) թերթը որ Սելանիկ լոյս կը տեսնէ կ'ամբաստանէ Թուրքիան որ պատերազմ կը պատրաստէ Յունաստանի դէմ: Ըստ թերթին, Թուրքիա զինուորական ձեռնարկած է մինչ Թրքական մամուլը հրահանգ ստացած է հակայոյն տրամադրութիւններ արծարծելու թուրք բնակչութեան մօտ: Պատճառը Եգէականի խնդիրն է, որու անդրադարձած էինք առջի օր:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ մէջ ահագին աղմուկ բարձրացած է այն տեղեկագրին շուրջ որ հրապարակուած է եւ ուր կը յայտնուին սպայակոյտին անհոգութիւնները պատերազմին ընթացքին: Զօր. Էլազար, սպայակոյտին պետը, հրաժարած է:

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

ՍԻՐՈՒՆԻ ԵՒ ԱՐՃԷՇ ՔԱՂԱՔԸ

—o—

Ա.

Մեծ է Սիրունին որովհետեւ մեծ եղած են իր ծառայութիւնները հայ ժողովուրդին եւ մեծ՝ իր յաջողութիւնները: Անոր հիմնական մտահոգութիւնը եղաւ պրպտել դարերու խորը, պրպտել անվերջ, պատռել քօղը դարերուն եւ տեսնել հայ աշխարհը իր ընդերքին մէջ: Պրպտում գրադարաններու, դիւանատուներու, շիրիմներու, վանքերու: Դիմումներ պատմաբաններու, բանասէրներու գիտնականներու, քիչ մը լոյս ցանելու համար օտար գիտնականին եւ անոնցմով ալ գիտական աշխարհին թէ ուրկէ կուգար հայ ժողովուրդը:

Սիրունին անուն մը չէ ինծի համար. աւելի քան կէս դար առաջ ճանչցանք զինքը որուն շատ բան կը պարտինք խաւեանի մեր պաշտօնավարութեան առաջին վարանոտ շրջանի դեռատի ուսուցչուհիներս: Մեր մտածումները, գաղափարները կը կաղապարէր, ազգային նկարագիր կը կերտէր մեր մէջ, աղբիւրն էր մեր հոգեկան զարգացումին:

Տակաւին շատ երիտասարդ կեդրոնականը աւարտելէ վերջ իր գաղափարային մարզանքներուն սկսած էր Կոմիտասի, Վարուժանի, Սիամանթօի, Զարդարեանի եւ այլոց մտերմութեան մէջ: Ուր որ ազգային ձեռնարկ մը կար, հոն էր Սիրունին: Կը խօսէր, կը յուզէր, կը գրէր, կը ներշնչէր, կը վառէր, ջահ մըն էր լուսաւոր որ կը լուսաւորէր երիտասարդ հոգիները:

Այսպէս ճանչցանք Սիրունին երբ մոլեգին պատերազմը եկաւ եւ զգետնեց ամէն բան: Ամէնի փոթորիկէն վերապրողներս, նետուած զանազան ափերու վրայ, կորսնցուցած էինք մէկզմէկ:

Սիրունի հակառակ այդ քանդիչ ազդեցութեանց, տոկացեր ու շարունակեր էր իր մշակութային կեանքը Պուքրէշի իր ճգնաւորի խուցին մէջ. ինչպէս կը սիրէր յեղյեղել — տասը տարի ալ սահմանափակներու երկիրը տուայտելէ վերջ: Այդ տարիները չըկեցին, չքամեցին զինքը. ընդհակառակն խօսեցաւ, գրեց, հատորներ լեցուց կուտակ կուտակ: Իր երկասիրութեանց ցուցակը որ յիշուած է զանազան առիթներով, սարսափ կ'ազդէ տեսնողին. ափսոս, տակաւին նոյնքան ալ կիսաւարտ ձեռագիրներ ունի որոնց համար սապէս կը գրէր ինծի, իր վերջին 1973 Մարտ 27ի նամակին մէջ — մահէն տասը օր առաջ — «Բժիշկները լուրջի առին սրտիս ըրած կատակները եւ կ'ուզեն ռէժիմի տակ պահել զիս, կը շարունակեմ անոնց տիրապետութեան տակ մնալ որպէսզի պատրուակ չտամ սա սիրտ բռնած միսի կտորին:

Միակ մտահոգութիւնս, սեղանիս վրայ դիզուած կիսաւարտ նիւթերն են որոնք կը չարչարեն ուղեղս չաշխատած ատենս ալ: Կը մոռնամ բեռը տարիներու խոնջէնքին, սուգը որ միշտ կը կոտտայ ներսս եւ չար վհուկը որ աչքերուս լոյսը հետզհետէ կը գողնայ, աւաղ, արդէն քիչ բան թողած է անկէ: Միակ բանը որ չզլացաւ ինծի յիշողութիւնս է եւ ոգնելու ուխտը զոր գրչի իմ եղբայրներս կտակ թողուցին ինծի: Այդքանն ալ բաւ է որպէսզի փորձեմ դիմանալ»:

×

Սիրունի իր անթիւ երկասիրութեանց շարքին՝ գրքոյկ մը ունի «Նոթեր Արճէշ քաղաքէն» որ առանձինն ապացոյցը կուտայ անոր անչափելի հայասիրութեան եւ ազնաջան որոնումներուն: Իր շահեկանութեանը համար կը փորձեմ պատմել զայն:

ԱՐՃԷՇ Ռումանիոյ մէջ գեղեցիկ քաղաք մըն է իր վանքով, եկեղեցիով, գիրքով եւ շքեղութեամբ: Արեւելքի մէջ Վանայ ծովուն մօտ Հայերն ալ ունէին Արճէշ անունով քաղաք մը նոյնպէս իր գեղեցիկ վանքով: Աւանդութիւնը կ'ըսէր թէ Հայաստանի Արճէշէն գաղթող Հայերն են շիներ Կարպաթներու Արճէշը:

Խղճամիտ եւ անխոնջ պրպտում պէտք էր. չէր բաւեր քանի մը արձանագրութիւն, կարգ մը նմանութիւններ մեռած գաղութի մը դիակին վրայ իսկական գիտազննութիւն էր հարկաւոր, Սիրունի շատ մը գիրքեր իրար կ'անցընէ, հին աղբիւրներու կը դիմէ, ամէն պատմիչներու ենթադրութիւնները կը հաւաքէ, գիտուն պատմաբաններու, ցեղագիրներու կոչ կ'ընէ: Առաջին անգամ Արճէշի վանքը կ'երթայ Զաւէն Պատրիարքի ընկերակցութեամբ: Անոր կառոյցին մէջ կը տեսնեն հայ զարդարանքներու հետքեր: Կը դիմեն հերթապահ վանականին որ իրենց ցոյց կուտայ վանքի մը հիմնադրին Նէակոյէ Պասարապ Վօտայի գերեզմանը: Մեծ կ'ըլլայ իրենց զարմանքը երբ կը տեսնեն դամբանաքարը եզերուած ամբողջովին հայկական զարդարանքներով: Սիրունի իսկոյն կ'առնէ ուրուագիծը զոր Զաւէն Պատրիարք Վիեննա պիտի տանէր հայ ճարտարապետութեան մեծանուն պրպտողին՝ Փրոֆ. Սթրզիգովսքիի:

Պուքրէշ վերադառնալէ վերջ Սիրունի կը սկսի լծուիլ լուրջ գործունէութեան. փնտրել մեր եւ Արճէշի կապը եւ ռումէն գիտնականներուն առիթներ ընծայել: Փաստեր տալ ապացուցանելու համար թէ Արճէշի եպիսկոպոսական աթոռը շարունակութիւնն է Հայաստանի համանուն քաղաքէն Ռումանիա գաղթած հայ հոգեւորականներու աթոռին:

Առաջին նշդրակը զարկաւ Համտէուն. Պոկտան Փէթրիչէյքու Համտէու, ռումէն մեծ պատմաբանը, միեւնոյն ատեն բանաստեղծ թատերագիր, հնաբան, ցեղագիր, բանասէր ստուգաբան, քրոնիկագիր, քննադատ-երգիծագիր, գիտնական եւ լեզուական մեծ պաշարի տէր: Ամբողջ կէս դար իր տաղանդին եւ հմտութեան կնիքը դրած է Ռումէն գրականութեան վրայ, մէկ խօսքով մտքի տիտան մը որ ամբողջ գրադարան մը գրած է: Իր պատմական հետազօտութեանց կարգին շատ շահեկան ուսումնասիրութիւն մը հրատարակած է 1888ին ուր կ'ըսէ թէ Արճէշի վանքը Հայերու հին գաղթականութեան մը գործն է:

Համտէու կապ մը չունէր հայ ժողովուրդին հետ, բայց Ռումանահայ գաղութը շատ բան կը պարտի այս մեծ գիտնականին որ պրպտեց Հայուն անցեալը, անոր շինարարական դերը ռումէն հողին վրայ եւ սերմերը՝ զորս հայ միտքը ցանած էր հոն:

Ու հանգոյցը քակելու համար Համտէու կը ստիպուէր նախ ճշդել թէ ո՞վ է հիմնած Արճէշ քաղաքը: Իր պրպտումները այն համոզման կը հասցնէին զինքը թէ Վանայ Արճէշը եւ Կարպաթեան լեռներունը՝ սերտ կապ ունին իրարու հետ եւ կ'եղբայրացնէր.

Ա) Քանի որ Ռումէնները ոչ մէկ ատեն գաղութներ ունեցած են Հայաստանի մէջ, մինչ Հայերը ունեցած են Ռումանիոյ մէջ:

Բ) Քանի որ հայկական Արճէշը անկասկած աւելի հին է քան ռումանական Արճէշը:

Գ) Քանի որ Արճէշի մօտ ԺԳ. դարու ընթացքին Հայոց գաղթավայրեր կը հաստատուին Թլմաչի հայ եպիսկոպոսով:

Դ) Եւ որովհետեւ բոլոր ասոնց ինչպէս եւ երկու անուններու կատարեալ նմանութիւնը չեն կրնար դիպուածի պարզ խաղ մը ըլլալ:

Որոշ է որ ռումէն Արճէշ քաղաքը Արճէշ գետին մօտ, միջին դարուն ընթացքին գաղթավայր դարձուցին Արճէշ լիճին մօտ գտնուող Արճէշ քաղաքէն պանդխտող Հայերը:

Եղան անանկներ որ փորձեցին ուրանալ անցեալը կամ խեղաթիւրել: Սիրունի կ'ըսէ անոնց. «Եկուր, ո՛վ մարդ, եկիր դուն Արճէշի բարձունքը որպէսզի ձորերը տեսնես, տեսնես քարերը որոնք այնպէս աղուոր կը խօսին. զննէ զարդերանքը որոնք կը պատմեն թէ ո՛ր վարպետն է հիւսեր անոնց ու ականջ տուր աճիւններուն, որպէսզի դարերուն գաղտնիքը փոխան քեզի»:

Համտէուի իր ծանօթ յօդուածին մէջ կ'ըսէր.

«Եթէ ոչ գեղեցիկ՝ որպէս բանաստեղծութիւն, առնուազն շատ աւելի ճիշդ են որպէս պատմութիւն՝ հետեւեալ տողերը Տոսոֆթէյ եպիսկոպոսի եւ Միրոն Քոսթինի.

«Շինուած հայ պանդուխտներէ, մեր իշխաններէն նորոգուած.

«Յաճախ շարժեցար եւ յաճախ յարութիւն առիր.

«Նէակոյէն եւ Մաթէյը եւ մեր առաջին թագաւորը

«Կարգաւ կեցան, սրբավայր, քեզ նորոգելու փափաքով.

«Այս էին Ռումէնները անցեալին մէջ եւ այսպէս ալ կը մեծնան,

«Երբ օտարէն բան մը կ'առնեն կը նորոգեն եւ կը ռումանացնեն»:

Եւ Սիրունին կ'աւելցնէ. «Այսպէս ենք տուեր մեր հոգին օտարին. մեր ներսէն միշտ բան մը մատաղ ըրեր ենք անոր որպէսզի իր սրտին մէջ թրծէ զայն յետոյ, ու ա՛լ չյիշէ թէ ո՛ւրկէ եկաւ այդ կայծը իր երակներուն մէջ»:

ԶԱՐՈՒՀԻ ԱՐՇԱԿՈՒՆԻ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԶԱՐԳԱՑՆԵԼ ՀԱԿԱԿՐՕՆ ՊԱՅՔԱՐԸ

«Սով. Հայաստան» թերթը՝ «Աշխատաւորների աթեիստական դաստիարակութիւնը» խորագրեալ խմբագրականով (Մարտ 27) դիտել տալէ ետք, թէ «Մարքսիզմ-լենինիզմը ունի իր լուրջ հակառակորդները, ի թիւս այլոց՝ կրօնը», յիշատակած է Լենինի տեսակէտը. «Մեր կուսակցութիւնը բանուոր դասակարգի առաջատարական գիտակից, առաջաւոր մարտիկների միութիւն է: Մի այդպիսի միութիւնը չի կարող եւ պէտք չէ անտարբեր վերաբերուի դէպի անգիտակցականութիւնը, դէպի տգիտութիւնը կամ խաւարամոլութիւնը, ինչպէս կրօնական հաւատալիքներն են»:

Այնուհետեւ «Սով. Հայաստան» գրած է.

— Սոցիալիզմը գծեց կրօնից մարդկանց մասսայական ազատագրման ուղին: Մասսայական - աթեիստական շարժումը մեր երկրում ծաւալուեց մեծ Հոկտեմբերից անմիջապէս յետոյ:

« Ժողովրդական տնտեսութեան մէջ մանր սեփականատիրական տարրերի վերացումը, արդիւնաբերութեան եւ գիւղատնտեսութեան սոցիալիստական հիմունքներով վերակառուցումը, ժողովրդական մասսաների քաղաքական եւ կուլտուրական վերելքը եւ սոցիալիզմի յաղթանակը վճռական նշանակութիւն ունեցան աթեիստական աշխարհայեացքի յաղթանակի համար: Պատմական կարճատեւ ժամանակահատուածում մեր երկրում սոցիալիստական վերափոխութիւնների հետեւանքով տեղի ունեցաւ կրօնից հաւատացեալների մասսայական հեռացում, եւ գիտական աթեիզմը ձեռք բերեց սոցիալիստական ամուր յենարան:

« Սոցիալիստական հասարակութեան մէջ, ուր եկեղեցին անջատուած է Պետութիւնից եւ դպրոցը եկեղեցուց, մարդկանց գիտակցութեան մէջ կրօնական մնացուկների պահպանումը պէտք է բացատրել բնակչութեան շրջանում տարուող աթեիստական եւ կուլտուր - մասսայական աշխատանքների թերութիւններով:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Լոնտոնէն Փարիզ հասնելէս քիչ ետքն էր՝ երբ իրիկուն մը ճաշարանին մէջ տեսայ Պ. Տիգրան Տօղրամաճեանը, կամ ինչպէս կ'անուանէինք՝ Տիգրանիկ աղան, իշխան Գուիտոն Լուսինեանի գրաշարապետը, որ ըսաւ.

— Կ'ուզէ՞ս Լուսինեան իշխանին քարտուղարը ըլլալ:

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ գործս:

— Ֆրանսահայ բառգիրքին աշխատիլ ու փորձերը սրբագրել:

— Ուրի՞շ:

— Նորին Արքայական Բարձրութեան ուղղուած հայերէն նամակներուն պատասխանել:

— Շատ նամակ կը ստանա՞յ:

— Հազիւ ամիսը քանի մը հատ:

— Ո՞ւր պիտի աշխատիմ:

— Իր վիլլային մէջ, ուր մասնաւոր սենեակ մը պիտի յատկացուի քեզի:

— Լաւ, կ'ընդունիմ:

— Ուրեմն վաղն առտու միասին երթանք իրեն քով, որպէսզի պայմաններու մասին համաձայնինք:

Առաջին անգամն էր որ Լուսինեան Իշխանին պիտի ներկայանայի, իր անունը յաճախ լսած էի թէեւ, բայց երբեք առիթ ունեցած չէի զինքը տեսնելու:

Հետեւեալ առտու Տիգրանիկ աղայի հետ գացինք Ավընիւ տը Նէօյյի, ուր կը բնակէր իշխանը:

Խոշոր շէնքի մը խորը երկյարկ տաղաւար մըն էր վիլլան 5–6 սենեակէ բաղկացած:

Առջեւը փոքրիկ պարտէզ մը կը տարածուէր մէկ քանի ծառերով:

Պարտէզի դրան վրայ տախտակ մը կար, ուր կը կարդացուէին սա բառերը.

«ՎԻԼԼԱ ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ»:

Իշխանին աշխատութեան սենեակը կը գտնուէր պարտէզին վրայ եւ դուռով մը կը հաղորդակցէր պարտէզի հետ:

Տիգրանիկ աղա ուղղակի զիս առաջնորդեց այդ սենեակը, ուր կը գտնուէր ծերունի իշխանը, խոշոր այլ խիստ պարզ գրասեղանի մը քով նստած:

Երբ ներս մտանք՝ հոլանի խարտեաշ մանկամարդ կին մը, գիրուկ ու բաւական գեղեցիկ, գաւաթի մէջ դեղ մը կուտար անոր:

Յետոյ իմացայ որ այդ կինը Օր. Մարկրիթ տը Պօտուէնն էր, իշխանին քարտուղարը, տնտեսուհին, խոհարարուհին, կնքապահը եւ դիւանապետը:

Պայմաններու մասին շուտով համաձայնեցանք եւ նոյնօրն իսկ գործի սկսայ:

Իշխանը իր այս Ֆրանսահայ մեծ բառարանը պատրաստած էր 1876ին, բայց ձեռագիր վիճակի մէջ՝ մնացած էր տարիներով: Յետոյ երբ վերջապէս Տիկին Լամպէրի առատաձեռնութեամբ որ ամբողջ տպագրութեան ծախքը նուիրած է, ձեռնարկած էր զայն հրատարակելու, հարկ տեսած էր ամբողջական սրբագրութեան մը:

Ահաւասիկ այդ սրբագրութեան գործին պիտի աշխատէինք միասին:

Ինէ առաջ իշխանը ուրիշ քարտուղարներ ունեցած էր երկու սեռէ, որոնց մէջ կը յիշեմ Տիկին Արշակուհի Թէոդիկ, Տիկին Զապէլ Եսայեան, Պարոն Հրաչեայ Աճառեան, եւայլն:

Երբ ես գացի իր քով առաջին հատորին կէսը արդէն տպագրուած էր եւ միւս կէսին ձեռագիրներն ալ պատրաստ էին, հետեւաբար երկրորդ հատորին սրբագրութիւնները սկսանք ընել:

Գործը մեքենական պարզ աշխատութիւն մըն էր առանց մտային յոգնութեան եւ կրցայ շատ դիւրաւ վարժուիլ, մանաւանդ որ շատ աւելի խելացի աշխատութիւն մըն էր քան ինչ որ կ'ընէինք Եանէսքոյի հետ:

Բառագրքին պատրաստութեան համար իշխանին աղբիւրներն էին նախ՝ Ֆլամարիոնի ութ հատոր հանրագիտարանը որուն մէջ ամբողջ Ֆրանսերէն բառերուն ստուգաբանութիւնները եւ լատինական կամ յունական արմատները կը գտնուին, յետոյ Նորայրի, Նուպարեանի եւ Տէմիրճիպաշեանի բառարանները, Ալիշանի Հայբուսակը եւ Քաջբերունիի երկհատոր գիտական բառարանը:

Իշխանը թէեւ լեզուաբանական հմտութիւն չունէր, բայց բառեր գտնելու մասին բաւական ճաշակ ու կարողութիւն ունէր եւ իր շինած բառերուն շատը կարելի է խիստ վայելչօրէն գործածել:

Այս պատկերազարդ մեծածախս հրատարակութեան ամբողջ ծախքերը վճարած է, ինչպէս ըսի, Տիկին Լամպէր, որուն նուիրուած է բառգիրքը:

Այդ տիկինը բարեկամուհին է եղեր Մառի իշխանուհիին, այսինքն Լուսինեան իշխանի կնոջ, որ տարիներէ ի վեր մեռած էր եւ որուն ջրաներկ կենդանագիրը կը զարդարէր վիլլային ընդունելութեան սրահը:

(76 – Շար.)

«ՍՄԿԿ կենտկոմի «Գիտա–աթեիստա–կան պրոպագանդայի ապարէզում խոշոր թերութիւնների եւ այն բարելաւելու միջոցառումների մասին» որոշման մէջ նշուած է, որ «... շատ կուսակցական կազմակերպութիւններ անբաւարար են իրականացնում բնակչութեան շրջանում գիտա – աթեիստական պրոպագանդայի ղեկավարումը, որի հետեւանքով գաղափարական աշխատանքի այդ կարեւորագոյն տեղամասը գտնւում է բարձիթողի վիճակում », որ աթեիստական աշխատանքը, մեծ մասամբ, կատարւում է առանց տեղական կեանքի եւ կենցաղի պայմանները հաշուի առնելու, առանձին կուսակցական կազմակերպութիւններում բացակայում է պատասխանատուութիւնը աթեիստական աշխատանքի վիճակի համար, չի իրականացւում սիստեմատիկ վերահսկողութիւն: Որոշ դէպքերում կուսակցական կազմակերպութիւնների գաղափարական աշխատանքի ոլորտից դուրս են մնում արտադրական կոլեկտիվների հետ չկապուած կամ քիչ կապուած մարդկանց բազմաթիւ խմբեր (տնային տնտեսուհիներ, թոշակառուներ եւայլն), որոնք հեշտութեամբ կարող են ընկնել եկեղեցու սպասաւորների ազդեցութեան տակ: Այդ տեսակէտից շատ անելիքներ ունեն յատկապէս էջմիածնի, Հոկտեմբերեանի, Կրասնոսելսկի, Կալինինոյի, Գուգարքի, Սեւանի, Սպիտակի եւ այլ շրջանների կուսակցական, սովետական եւ հասարակական կազմակերպութիւն – ները:

« Հանրապետութեան մի շարք շրջաններում տարածւում է գտել հաւատաց – եալների ուխտագնացութիւնը դէպի այսպէս կոչուած «սուրբ վայրերը»: Իւրաքանչիւր տարի կրօնական տօների օրերին Երեւան քաղաքի Նորքի թաղամա – սում, Խոր Վիրապում, Գեղարդում եւ Հանրապետութեան այլ վայրերում հաւաքւում են հազարաւոր հաւատացեալ – ներ, գրանից օգտուելով զանազան խարդախ տարրեր զբաղւում են հիւանդու – թիւնների «բուժմամբ»՝ հեքիմութեամբ, գուշակութեամբ եւ խարէութեամբ:

«Լուրջ թերութիւններ գոյութիւն ու – նեն հանրակրթական դպրոցների աշխատանքներում: Գիտութիւնների հիմունք – ները յաճախ չեն կապւում աշխարհի մատերիալիստական ըմբռնման հետ, չեն ուղղւում ընդդէմ կրօնական բացատրութիւնների:

«Դպրոցներում քիչ ուշադրութիւն է դարձւում այն երեխաների աթեիստական դաստիարակութեան վրայ, որոնց ընտանիքներում մեծ ազդեցութիւն ունեն հաւատացեալ ծնողները, մեծահասակները:

« Հանրապետութեան մի շարք շրջանների որոշ դպրոցներում երբեմն դպրոցականները դուրս են մնում հասարակական կազմակերպութիւնների ուշադրութիւնից, եւ չկրելով աթեիստական ազդեցութիւն, հեշտութեամբ կուլ են գնում կրօնին, դառնում հաւատացեալներ »:

Թերթին խմբագրականը վերջ գտած է հետեւեալ յիշեցումով.— «Աշխատաւորների աթեիստական դաստիարակութեան յետագայ բարելաւումը կուսակցութեան Բազկոմ – շրջկոմների, սկզբնական կազմակերպութիւնների, գաղափարական ճակատի բոլոր աշխատողների, պրոպագանդայի, ագիտացիայի, մամուլի, հեռուստատեսութեան եւ ռադիոյի, մասսայա – կան ինֆորմացիայի օրգանների առաջ – նահերթ եւ կարեւոր խնդիրներից մէկն է»:

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆԻ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ – ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ ԻՍԻԻ ՄԷՋ

—o—

Ուրբաթ, Մարտ 22ին, Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ տեղի ունեցաւ Պ. Կարօ Մեհեանի դասախօսութիւն – հարցազրոյցը, կազմակերպութեամբ շրջանի Զա – ւարեան կոմիտէի:

Երեկոն՝ մէկ ժամ ուշացումով (ժամը 21·30ին), բացուած յայտարարեց Պր. Յարութիւն Շիրվանեան, յայտնելով որ օրուան նիւթն է՝ Հայ Դատի, Հայաստանի ներքին սահմաններու, Հայաստանի անկախութեան, հայրենադարձու – թեան, Հ. Յ. Դ. քաղաքական առաջա – դրութիւնները հարցերը, զորս պիտի արծարծէ եւ ընդհանուր պատկերը պիտի տայ Պր. Կարօ Մեհեան, որուն խօսքին աւարտին՝ ներկաներ պիտի ընեն հարցումներ, որեւէ մարզին մէջ:

Ապա հրաւիրեց օրուան դասախօսը, որ շուրջ քսան վայրկեանի մէջ ներկայացուց իր նիւթը: Ստորեւ կուտանք ամբողջութիւնը Կ. Մեհեանի խօսքին, կարելիութեան սահմաններուն մէջ, բացականերն ալ իրագեկ պահելու նպատակով:

«Եթէ փորձենք Հայութիւն բառով յատկանշուող զանգուածը մտապատկերել, կը դժուարանանք: Եւ այս՝ այն պատճառով, որ յատկապէս Առաջին Աշխարհամարտէն ետք՝ մեր ժողովուրդը, ենթարկուած՝ ահաւոր եղեռնին, ցրուած է ի սփիւռս աշխարհի: Կարծէք թէ դժուա – րացած է նաեւ Հայաստան բառով մտապատկերուած պարագան: Մինչեւ Աշխարհամարտ, երբ Հայաստան կ'ըսէինք՝ մենք կը հասկնայինք այն ընդարձակ հողա – մասը, որ դարերու ընթացքին՝ նախ իբրեւ պետական գոյութիւն մե՛րն էր եղած եւ որուն վրայ մեր ժողովուրդը կայք հաստատած էր եւ իբրեւ իր օրրանը կ'ապրէր այնտեղ: Այսօր, 1918էն ետք, երբ Հայաստանի անկախութիւնը հռչակուեցաւ, որմէ յետոյ խորհրդայնացաւ երկիրը, երբ Հայաստան ըսենք՝ մեր կամքէն անկախ, այդ բառը մեր մէջ կը մտապատկերէ այն երեւուն հազար քառակուսի քիլոմեթր տարածութեամբ հողը, որ այսպէս կամ այնպէս, պետական կեանք մը ունի եւ որմէ դուրս կը մնայ սակայն այն ընդարձակ մասը, որ կը կոչուի Պատմական Հայաստան:

«Այս երկու անպատ իրողութիւններուն հետեւանքով մեր ժողովուրդը դըրուած է ծանր, այո՛, ծանր եւ դժուար լուծելի հարցերու առջեւ եւ նաեւ՝ իր կարողութենէն վեր, կարելիութիւններ ստեղծելու հարկադրանքին առջեւ: Դուք գիտէք մասնաւորապէս որ Ցիւնամեակէն ասդին, երբ մինչեւ այդ թուականը Դաշնակցութիւնը Ամբողջական Հայաստանի հարց կը դնէր, ձայնակցողներ չունէր: Ոչ միայն ձայնակցողներ չունէր, այլ եւ վերապահութեամբ, ոմանք հեգնանքով կը վերաբերէին եւ չէին կրնար ըմբռնել կամ ընդունիլ որ Հայաստանը պէտք է ամբողջական ըլլայ: Ցիւնամեակը մեզ բերաւ այն իրողութեան առջեւ, որ հայ ժողովուրդը այսօր, խօսքը կը վերաբերի անոնց որոնք հայօրէն կ'ապրին եւ պարպուած չեն Հայութենէն ներքնապէս, իւրացուցած են այդ առաջադրութիւնը եւ Ամբողջական Հայաստանի նպատակը գրեթէ համահայկական դարձած է:

«Երբ Ամբողջական Հայաստան կ'ը – սենք, դարձեալ կը գտնուինք նոյն կատարկուած իրողութեան առջեւ: Այն հողամասը, որ Խորհրդային Հայաստան անունը կը կրէ եւ որ փաստօրէն մաս կը կազմէ Խորհրդային Միութեան, առաւել կամ նուազ չափով պետական կառոյց մը ունենալով, այն հողամասերը որոնք Խորհրդային Միութեան մէջ կը գտնուին եւ պատմականօրէն մեզի կը վերաբերին, բայց կը պատկանին այսօր՝ 50 եւ աւելի տարիներէ ի վեր, Ազրբէջանին եւ Վրաստանին, ինչպէս նաեւ Նախիջեւանը՝ ինքնավար շրջան անունին տակ, եւ այն ընդարձակ հողամասը որ Թուրքիոյ տիրապետութեան տակ կը գտնուի եւ զոր կ'ոըրակենք Պատմական Հայաստան: Ուրեմն, երբ Ամբողջական Հայաստանի պահանջը կ'իւրացնենք, մենք անհրաժեշտութեան առջեւ կը գտնուինք այդ պահանջն ու նպատակը իրականացնելու հարկադրանքին տակ:

«Հայաստանի սահմաններու ընդար – ձակման խնդիրը քմահաճոյքի, նախասիրութեան, ռոմանթիզմի, մեծ հայրենիք ունենալու խնդիր չէ: Հայ ժողովուրդի գոյատեւման, անոր ապագային եւ նոյնիսկ գոյութեան հետ պայմանաւորուած հարց է: Այդ Ամբողջական Հայաստանը կրնայ լրանալ Ամբողջական Հայութեամբ:

«Այսօր ունինք երկու սփիւռքներ՝ ներքին (խորհրդային), եւ արտաքին (ար – տասահմանի), որոնք վտանգուած են այլասերման հարցով: Երբ կը խօսինք Ամբողջական Հայաստանի մասին, մեր ուշադրութենէն չի կրնար վրիպիլ նաեւ այն իրողութիւնը, որ այդ կորսուած հողամասին վրայ տիրապետութիւնը կը շարունակուի. երէկ՝ օսմանեան կայսրութիւնը, այսօր՝ Թուրք Պետութիւնը, աւելի լաւ զինուած ապահովաբար, աւելի լաւ կազմակերպուած, քան երէկ, օսմանեան կայսրութեան ատեն, մեր ժողովուրդը աւելի քիչ ենթակայ է այլասերման վտանգին՝ քան միւս երկիրներուն մէջ: Թուրքիան այսօր օժանդակութիւնը կը վայելէ երկու հզօր Պետութիւններու՝ Խորհ. Միութեան, որ կ'աշխատի ամէն գնով իրեն մօտեցնել Թուրքիան, եւ Միացեալ Նահանգները, որոնք առաւել եւս կը պաշտպանեն Թուրքիոյ ամբողջականութիւնը: Փաստօրէն, եթէ կ'ուզէք, Միացեալ Նահանգներու սահմանը կը սկսի Արաքս գետէն: Այս պայմաններուն մէջ Հայաստանի ամբողջացման խնդիրը բաւական կը ծանրանայ: Չեմ ուզեր իրողութիւնները ծածկել, այլ կ'ուզեմ զանոնք դնել իրենց ղաւն մերկութեան մէջ, որպէսզի մենք կարենանք յստակ կերպով ըմբռնել մեր դոյավիճակը, մեր դժուարութիւնները որոնց հանդիպած ենք ու պիտի հանդիպինք, եւ իբրեւ հետեւանք ատոր՝ ազդուին եւ հաւաքարար պէտք է աշխատինք: Այլեւս այս բոլորը ո՛չ թէ խօսակցութեան, մամուլի ու յօդուածի կամ բեմէն ճառերու նիւթ դարձնելով, այլ՝ քաղաքական լուրջ, ծրագրուած եւ համազգային աշխատանքի վերածելով»:

(Յաջորդով՝ հարց–պատասխանի մասը)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՍԷՆ ԺԵՌՈՄԻ Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՍԷՆ–ԺԵՌՈՄ .— Գարուն է: Աշակերտներուն վարդագոյն այտերը կը ժպտին եւ աչուկները կը փայլփլին արտակարգօրէն: Սէն–Ժեռոմ թաղամասի հայ վարժարանին գարնան նուիրուած հանդէսն է: Բոլոր աշակերտները ուրախ են եւ հպարտ: Այսօր բեմէն պիտի արտասանուին հայերէն լեզուով:

Հանդէսին պատուոյ նախագահն է Յակոբ Եպս. Վարդանեան: Դպրոցին նոր ներկուած պատերը եւ գեղեցիկ վարա – գոյրներով զարդարուած սրահը նեղ կուգար հանդիսականներուն:

Բացման խօսքը ըրաւ Թաղ. Խորհուրդի ատենապետ երիտասարդ Պր. Գ. Մինասեան եւ շնորհակալութիւն յայտնեց Սըրբազանին, դպրոցին ուսուցիչ Տ. Եղիշէ Քհնյ. Փանոսեանի եւ բոլոր ներկանե – րուն, քաջալերեց աշակերտները:

Հանդէսը սկսաւ աշակերտներու կողմէ երգուած «Առաւօտ լուսոյ»ով, Ս. Ներսէս Շնորհալիի, նուիրուած Հայրապետին յիշատակին իբրեւ ծաղկեփունջ մը ձօնածաղիկի: Ապա «Ծաղկիր ազատ իմ հայրենիք», «Ով Մեծասքանչ դու լեզու» ու «Հայաստանի վէրքի երգիչ»՝ ընկերակցութեամբ Պ. Շահէ Փանոսեանի ձեռնադաշնակի կատարմամբ:

Աշակերտները, բարձրախօսին առջեւ, յաջորդաբար արտասանեցին յստակ առոգանութեամբ եւ շատ յաջող՝ Դ. Վարուժանէն, Ե. Չարենցէն, Մ. Նալբանդեանէ եւ Ա. Իսահակեանէ հայրենասիրական քերթուածներ:

Անոյշ եւ մեղմ ձայնով մեներգեցին Արմէն Կարօ Կիւրկէքեան եւ Վարդուհի Մինասեան: Աշակերտներու ելոյթներուն բուռն կերպով ծափահարեցին ներկաները: Հանդիսականները հիւրասիրուեցան:

Բարձրագոյն դասարանի աշակերտու – հիները պարեցին հայկ. պարեր, ղեկա – վարութեամբ Տիկ. Օրթա Գարակէօզ – եանի: Հանդէսին փակը աւելցուցին Արենոյշները պարերով, ղեկավարութեամբ Տիկ. Մանուշ Շահմիրեանի, եւ Քոչարի նուագախումբը իր նուագով:

Հայուն գարունը միշտ ուրախ ըլլայ իր փոքրիկներով:

Խօսք առաւ Յակոբ Եպիսկ.ի, որ իր գնահատականը եւ շնորհակալութիւնը յայտնեց: Խօսեցան նաեւ Պ. Կ. Ճանիկեան եւ Պր. Վ. Պանտիկեան, որ շեշտեց ըսելով.— «Հրապարակաւ եւ հպարտու – թեամբ կը յայտարարեմ որ Մարսէյլի ամէնէն լաւ կազմակերպուած հայ դըպրոցն է Սէն Ժեռոմի դպրոցը», թելադրեց որ տուներէն ներս հայերէն խօսին փոքրիկներուն հետ:

Ամէնէն վերջ ներկայացուեցաւ «Դդումի վաճառականը», խիստ ծիծաղաշարժ զաւեշտը. ներկաները կուշտ ու կուռ խընդացին եւ ծափահարեցին դերակատար աշակերտները՝ Պէաթրիս Խաչատուր – եան, Մարիձա Մինասեան, Նատին Հօ – թոթեան, Աղաւնի Խօրտէկեան, Տանի Տէր–Մինասեան:

Յակոբ Եպիսկ.ի Պահպանիչով եւ Հայր Մերով փակուեցաւ հանդէսը:

ԵՂԻՇԷ ՔՀՆՅ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (102)

ԲՈՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ

11.

Մոնտանելլին ծանր իջնում էր սանդուխից, մինչ ամբոխը խռնւում էր շուրջը՝ ձեռքը համբուրելու: Երբ անց էր կենում, շատերը ծունր էին իջնում ու նրա վերարկուի ծայրերը տանում էին իրենց շրթունքին:

— Խաղաղութիւն ձեզ, որդիքս:

Այդ յստակ արծաթի ձայնը լսելով՝ Բոռը կախեց գլուխը: Սպիտակ մազերը թափուեցին դէմքին: Դոմինիկօն տես – նելով, թէ ինչպէս ուխտաւորի ցուպը դողում էր նրա ձեռքում՝ զարմանքով մըտածեց.

«Ա՛յ քեզ հրաշալի դերասան»:

Նրանց մօտ կանգնած կինը կռացաւ ու վերցրեց իր երեխային:

— Գնա՛նք, Ջիկկօ, նորին սրբազանութիւնը թող օրհնի քեզ, ինչպէս Փրկիչը օրհնում էր երեխաներին:

Բոռը մի քայլ արեց դէպի առաջ ու կանգ առաւ: Ի՜նչ սարսափ: Բոլոր այդ օտար մարդիկ, այդ ուխտաւորներն ու լեռնցիները կարող էին մօտենալ նրան ու խօսել հետը, եւ նա կը դնի ձեռքը նրանց երեխաների գլխին: Կարելի է այդ գեղջուկ երեխային սա էլ «Ճարինօ», ինչպէս երբեմն ասում էր...

Բոռը նորից նայեց սանդուխին ու շուռ եկաւ, որ ոչինչ չտեսնի: Ա՛, հնար լինէր մտնէր մի անկիւն, խցկեր ականջները, որ էլ չլսէր այդ ձայնը: Չէ՛, դա մարդկային ուժից վեր է արդէն: Մօտ, այդպէս մօտ լինես, որ հերիք է ձեռքդ մեկնես նրա հագուստին դիպչելու համար եւ...

— Չէ՞ք կամենայ ինձ մօտենալ, բարեկամս, — ասաց մի մեղմ ձայն. — ինձ այնպէս երեւաց, թէ դողացիք:

Բոռի սիրտը կանգնեց բախելուց: Մի ակնթարթ ոչինչ չէր զգում, բացի արեան անախորժ ճնշումից, որից կարծես պայթելու էր կուրծքը: Յետոյ արիւնը ետ նահանջեց՝ այրելով ամբողջ մարմինը, եւ բարձրացրեց աչքերը:

Աստուածային կարեկցութեամբ նրան նայող լուրջ ու խոր հայեացքը անսովոր մի քնքշութիւն ստացաւ, երբ նրա դէմքը տեսաւ:

— Քիչ ետ քաշուեցէք, բարեկամներս, — ասաց Մոնտանելլին՝ դառնալով: — Հետը խօսել եմ ուզում:

Ամբոխը կամաց ետ–ետ քաշուեց մի մեղմ շշուկով, եւ Բոռը, որ անշարժ կանգնած էր՝ ատամները սեղմած ու աչքերը գետին, զգաց իր ուսին Մոնտանելլիի ձեռքի թեթեւ հպումը:

— Մի մեծ վիշտ էք ունեցած: Չէ՞ք կարող մի բանով օգնել:

Բոռը լուռ շարժեց գլուխը:

— Ուխտաւո՞ր էք:

— Ես մի թշուառ մեղաւոր եմ:

Մոնտանելլիի հարցի պատահական յարմարումը իրենց պայմանաւոր այն շիւղը դարձաւ, որից բռնեց Բոռը: Իր պատասխանը բոլորովին մեքենական էր: Նա դողում էր իր ուսը այրող ձեռքի թեթեւ շօշափման տակ:

Կարդինալը աւելի ցած կռացաւ:

— Կարելի է ինձ հետ առանձին խօսել կը կամենայիք: Եթէ որեւէ կերպով ձեզ օգտակար լինել կարող եմ...

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ-ի

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Ծօլօլեան եւ զաւակները՝ Գլօտ–Հայկ, Տէր եւ Տիկին Խաչատուր–Արա եւ Բաթրիս–Արմէն, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան, Ապրիլ 7ի Կիրակին, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, իրենց ողբացեալ եղբօր եւ հօրեղբօր

Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻԻ

մահուան առաջին տարելիցին առթիւ, ինչպէս եւ ի յիշատակ իրենց մօր եւ մեծ մօր ՄԱՐԻԱՄ ԾՕԼՕԼԵԱՆԻ, ՆՈՒԱՐԴ ՍԻՐՈՒՆԻԻ եւ իրենց նահատակ եղբօր եւ հօրեղբօր ՀԱՅԿԻ՝ զոհ 1915ի Եղեռնին:

Ի գիտութիւն անոնց յիշատակը յարգողներուն:

×

Այրի Տիկին Վահագն Իչգալացեան, Օր. Օր. Լօրա եւ Լիտիա Իչգալացեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի առաւօտ, Ապրիլ 7, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՎԱՀԱԳՆ ԻՉԳԱԼԱՑԵԱՆԻ

մահուան 10րդ տարելիցին ի յիշատակ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

ՏԻԿԻՆ ՄԱՔՐՈՒՀԻ ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆԻ յիշատակին, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ, Ծաղկազարդ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Կը խնդրուի յիշատակը յարգողներէն ներկայ գտնուիլ:

×

Այրի Տիկին Նուարդ Թօփալեան – Պարսամեան եւ զաւակները՝ Լոյսվարդ, Յարութիւն եւ Հրայր կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԱՂԱՊԱՊ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ – ԹՕՓԱԼԵԱՆԻ

մահուան 3րդ տարելիցին ինչպէս նաեւ ՅԱԿՈԲ, ՎԱՌՎԱՌ եւ ՍՐԲՈՒՀԻ ԹՈՒՄԱՅԵԱՆԻ յիշատակին:

Այս Կիրակի առաւօտ (Ապրիլ 7) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

×

Մ. Կարապետեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ ժամը 11ին իրենց կնոջ եւ մօր՝

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

մահուան 9րդ տարեդարձին առթիւ եւ Կարապետեան ու Եայլաեան գերդաստաններուն, Եղեռնի բազում նահատակներուն եւ համայն ննջեցեալներուն յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

×

Պ. Նշան Տընկճեան (Նիւ–Ճըրզի) կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իր սիրելի ընկերոջ՝

ՃԷՅՄՍ ԽԸՏԸՐՇԱՀԻ
(Տիգրանակերտցի)

յիշատակին, Երկուշաբթի, Մեռելոց, Ապրիլ 15, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կարօյտ Խաչի Տէսինի վարչութիւնը ընկերուհի Հռիփսիմէ Գրիգորեան – Թամամեանի մօր մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի 50 Ֆր. կը նուիրէ Հայ Մշակոյթի Տան շինութեան:

ԵՂԱՆԱԿԻ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
Հ. Մ. Ը. Մ.-ի

ԼԻՈՆ – ՏԷՍԻՆ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

որ տեղի պիտի ունենային այս Շաբաթ իրիկուն

Ազգային Սուգին պատճառով, ի յարգանս Նախագահին յիշատակին:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Ուրբաթ, Ապրիլ 5 ժամը 20.30ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը:
Շատ կարեւոր օրակարգ

Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

ՇԱԲԱԹ, յիշատակ յարութեան Ղազարու, կիրակնամուտի ժամերգութիւն ժամը 16.30ին:

ԿԻՐԱԿԻ, Ծաղկազարդ եւ Աւետումն Ս. Աստուածածնի. սկիզբ ժամերգութեանց 8.15ին, Պատարագ 10ին, Դռնբացէք 16ին:

Արարողութիւնները տեղի կ'ունենան նախագահութեամբ Եւրոպայի Հայոց Կաթ. Պատուիրակ եւ Փարիզի առաջնորդ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ:

ԼԻՈՆ Ս. ՅԱԿՈԲ

Այս Կիրակի առաւօտ, Ծաղկազարդ, պատարագ ժամը 10ին, Դռնբացէքի արարողութիւն ժամը 17ին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս Կիրակի Ծաղկազարդ, առաւօտեան ժամերգութիւն, Անդաստան, պատարագ ժամը 7.45–12:

Երեկոյեան ժամը 17.40ին՝ Դռնբացէք:

×

ՊՈՒԼՎ. ՕՏՏՈՅԻ Ս. ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Ծաղկազարդ, առաւօտեան ժամերգութիւն 8.30ին, պատարագ 10ին, Դռնբացէք 16.30ին:

ՎԱԼԱՆՍ
Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ԿԻՐԱԿԻ, Ծաղկազարդ, ժամերգութեան սկիզբ ժամը 8ին, պատարագ 10ին, Դռնբացէք 17ին:

ՇԱԻՎԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի Ծաղկազարդի տօնին առթիւ պատարագ կը մատուցուի:

×

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ

Այս Կիրակի, Ծաղկազարդ, Պատարագ ժամը 10.45ին: Դռնբացէք՝ 17.30ին:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԺՈՂՈՎՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

83, Rue Louis Blanc — Lyon 69006

ԿԻՐԱԿԻ Ապրիլ 7, Ծաղկազարդի պատարագ ժամը 10.30ին, Ուռօրհնէք:

ԿԻՐԱԿԻ Ապրիլ 14, ԶԱՏԻԿ, պատարագ ժամը 10.30ին:

Կը պատարագէ ու կը քարոզէ
Գրիգոր Վրդ. Ղազարեան

×

ՍԷՆ ԺԵՌՈՄԻ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Ծաղկազարդ, ժամերգութիւն ժամը 8.30ին, պատարագ ժամը 10ին, Դռնբացէք 17ին:

×

ՍԷՆ Թ'ԱՆԹՈՒԱՆԻ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

ՇԱԲԱԹ, կիրակնամուտ, երեկոյեան ժամերգութիւն եւ «Լոյս Զուարթ» ժամը 17ին:

ԿԻՐԱԿԻ, Ծաղկազարդ, սկիզբ ժամերգութեան եւ անդաստան ժամը 8ին, հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10ին, Դռնբացէք՝ 17ին:

×

ՊՕՄՈՆԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ԿԻՐԱԿԻ, Ծաղկազարդ, սկիզբ ժամերգութեան 8.30ին, Պատարագ 10.30ին:

ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԸ
ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Կանոնագրի թիւ 5 յօդուածին համաձայն, վարչութեան մէկ մասը նորոգելի ըլլալով Փարիզի Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ իր անդամներէն անոնց որոնք կը փափաքին մասնակցիլ վարչութեան:

Թեկնածուները պարտին Աղքատախնամի գրասենեակը դիմել գրաւոր ամէնէն ուշը մինչեւ Ապրիլ 20 (77, Ռիւ Լաֆայէթ, Փարիզ 9րդ):

ԴԻՒԱՆ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Փարիզի Շրջանային Կոմիտէի կողմէ

Կը խօսի

ԸՆԿ. ԲԺ. Բ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Չորեքշաբթի Ապրիլ 10, երեկոյեան ժամը 21ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, Ռիւ Պլէօ — Մեթրօ Քատէ

Նիւթ.— ՀԱՅ ԴԱՏԸ ԱՅՍՕՐ ԵՒ Հ. Յ. Դ. ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐԸ

il y a plusieurs manières d'exposer du meuble

nous, nous avons choisi pour notre exposition
— le standing de fabrication
— la variété : style, rustique, contemporain
— l'agrément du lieu (30 minutes de Lyon par les bords de Saône)

ouvert le dimanche

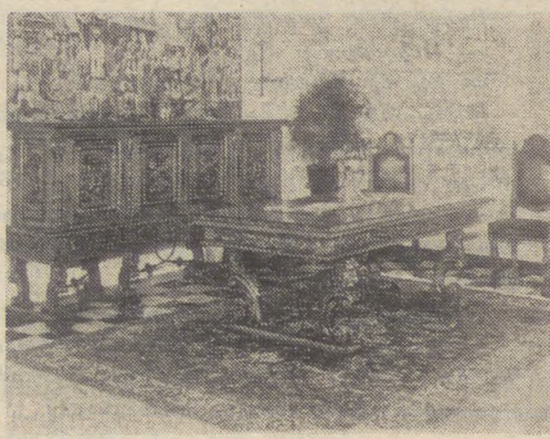

Direction : V. MARKARIAN

PARCIEUX MEUBLES

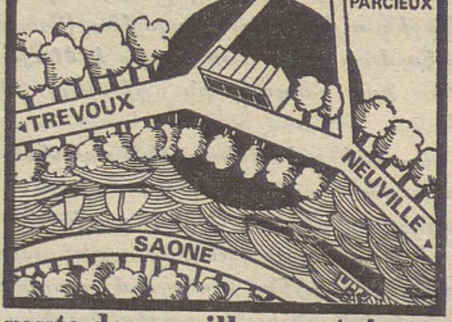

route de neuville.... trévoux

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ԱԶՆԻՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ
ԱՊՐԻԼ 8ԻՆ

Կը լրանայ «Յառաջ»ի նոր շրջանի հրատարակութեան 29րդ տարին ինչպէս նաեւ մեր բաժանորդներու մեծ մասին բաժանորդագրութեան շրջանը:

Տպագրական օրէ օր աւելցող ծախքերը եւ մանաւանդ թուղթի գինին անհամեմատական եւ շարունակական յաւելումը, ծանր կացութեան մատնած են «Յառաջ»ի վարչութիւնը, որու միակ եկամուտը կը կազմեն իր բաժանորդագրութիւններու, ազդերու եւ հատավաճառութեան հասոյթները: Այս իսկ պատճառով կը խնդրենք որ մեր բաժանորդները պարտաճանաչ գտնուին — ինչպէս միշտ — կանխիկ նորոգելով իրենց բաժանորդագրութիւնը:

Շնորհակալութեամբ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»ի

Հ. Յ. Դ.

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը Ապրիլ 6 Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Գ. Իփէկեան ակումբը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

×

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի իր ընկերները, Ուրբաթ (Ապրիլ 5) երեկոյեան ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. « Քրիստափոր » խումբի ժողովը, այս Երկուշաբթի (Ապրիլ 8) իրիկուն ժամը 8.30ին Մշակոյթի տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Մարսէյլի Մշակ. Տան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները, նուիրատուներն ու բարեկամները, վերակառուցման աշխատանքները սկսելէ առաջ, լսելու համար նիւթական եւ բարոյական ընդհանուր տեղեկատուութիւնը՝ սկիզբէն մինչեւ այսօր:

Ապրիլ 19, Ուրբաթ իրիկուն ժամը 20.30ին, Մշակոյթի Տան մէջ, Սէն Պազիլ փողոց:

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերը կը ծանուցանեն բոլոր հայրենակիցներուն այս տարուան արձակուրդի ծրագիրը:

Քոյրերը կը ստանձնեն պարտականութիւնը՝ իրենց յանձնուած աղջիկները տանիլ «Թորրի» Հռոմի կանաչազեղ բլրան վրայ, Հռոմէն 80 քիլմ. հեռաւորութեամբ:

Թորրիէն 28 քիլմ., «Գաթինոյի» բլրան վրայ, կազմակերպուած է նաեւ հայ մանչերու համար ամառնային արձակուրդ մը հայ կաթողիկէ քահանաներու հոգածութեամբ: Մանչերը կ'ընդունուին 9–13 տարեկան:

Արձանագրութիւններու համար հեռաձայնել 93–50–91, բայց նախընտրելի է անձամբ ներկայանալ դըպրոց՝ տեղեկութիւններ ունենալու համար:

167, Avenue des Caillols
13012 MARSEILLE

Արձանագրութիւնները կը փակուին Ապրիլ 30ին:

ՇԱԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ
6
SAMEDI
6 AVRIL
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 150 Ֆ.	Վեցամսեայ	80 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 175 Ֆ.	Հատը	0,80 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.982

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — No 12.982

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՈՒՄԲԱԿՈԾԵԼ ԱՆԸՆԴՀԱՏ ՀՈԳ ՉԷ ԹԷ «ԹՈՒՂԹԷ ՇԵՐԵՓ»ՈՎ

—0—

Հայութեան արդար եւ անկորնչելի իրաւունքները չմոռնալու եւ ամէն պատեհ առթիւ Հայ Դատը արծարծելու համար անհրաժեշտ է անընդհատ ռմբակոծել աշխարհի ճակատագիրը վարելու յաւակնող Մեծերը, որոնք պատասխանատու են մեր ազգի դժբախտութեանց:

Տարագիրներս օգնաւ, թնդանօթ կամ հիւլէական ռումբ ու հրթիռ չունինք անչուշտ ռմբակոծումի համար: «Թուղթէ շերեփ»ն է միայն մեր զէնքը:

Շուրջ հարիւր տարի առաջ (1878ին), Խրիմեան Հայրիկի հայրենասիրական պատգամին հետեւելով, թուղթէ շերեփը երկաթէ շերեփի վերածեցինք: Մեր իրաւունքները զէնքով պահանջեցինք: Հեղեղանման արիւն թափեցինք յանուն ազատութեան եւ անկախ հայրենիքի: Մեր համբանքին կէսը զոհելու գինով ստեղծեցինք Հայկական Պետութիւն: Առատ խոստումներ ստացանք «անկախ եւ միացեալ Հայաստան»ի համար: Յետոյ՝ ուրացում եւ մոռացում:

Այսօր բաժնուած ենք երկու հատուածներու, — Հայրենիք եւ Սփիւռք: Եւ յաճախ չենք հասկնար իրարու լեզուն: Հայրենիքը փոխանակ աջակցելու սփիւռքի ազգապահպանման ճիգերուն եւ միասնականութիւն ստեղծելու, երկփեղկում կը քարոզէ «Հրէի եւ հեթանոսի» խտրութիւն դնելով ազգային զանազան կազմակերպութեանց միջեւ:

Այս քաղաքականութիւնը կը ջլատէ, կը տկարացնէ Հայկական Դատ հետապնդելու մեր աշխատանքները: Օգտուողը կ'ըլլայ Թուրքը, որ ցնծութեամբ կը դիտէ մեր պառակտումը: Եւ հրապարակը ազատ գտնելով, սանձարձակ շարժման մէջ կը դնէ իր հակահայկական քարոզչական մեքենան, ամէն ճակատի վրայ:

Ջէին բաւեր Անգարայի գործակալներուն հակահայ հրատարակութիւնները, այժմ լրբութիւնը ա'յնքան առաջ են տարած, որ ՄԱԿի պաշտօնական մէկ հիմնարկութեան (Մարդկային Իրաւանց Ենթայանձնախումբի) ժողովին մէջ դեսպան Օսման Օլչայ մը Հայերը կ'ամբաստանէ իբրեւ օսմանեան Պետութեան դէմ ապստամբ եւ Անատոլուի Թուրքերը ջարդող (?): Հայը կը դարձնէ արիւնարբու դահիճ, իսկ Թուրքը զոհ՝ իբրեւ անմեղ գառնուկ...:

Ա'յս չէ սակայն ցաւալին: Բո'ւն ողբերգութիւնն ա'յն է, որ իր այս ամբաստանութիւնները աններելի մեղսակցութեամբ կը վաւերացուին Ամերիկայի, Ֆրանսայի, Իտալիոյ պէս Հայկական ողբերգութեան հանրածանօթ մեծ Պետութեանց եւ այլ միջակ երկիրներու պաշտօնական ներկայացուցիչներուն կողմէ:

Ընդվզեցուցիչ է երեւոյթը: Եւ կարելի չէ բառ գտնել որակելու համար ա'յնքան դիջում եւ համակերպում Թրքական սուտ ու զրպարտիչ վերագրումներուն, յանուն նիւթական շահերու ապահովումին:

Ո՞ւր մնացին արդարութիւն, ճշմարտութիւն, պարկեշտութիւն կոչուած վեհ ու վսեմ սկզբունքները, որոնցմով պէտք է առաջնորդուին աշխարհի քաղաքակիրթ Պետութիւնները:

Տարասփիւռ Հայութեան աւագ պարտականութիւնն է միահամուռ ձայն բարձրացնել՝ բողոքելու համար պատմական ճշմարտութեան ա'յսքան վրան-բաց կերպով խաչուելուն դէմ:

Ընդվզումի, բողոքի նամակներով եւ հեռագիրներով ռմբակոծել ՄԱԿի ընդհանուր քարտուղարը, Մարդկային Իրաւանց Յանձնախումբը եւ ներկայացուցիչները բոլոր այն Պետութեանց, որոնք Թրքական սուտերուն եւ զրպարտութեանց զորավիգ հանդիսացան, պահանջելով արդարութեան եւ ճշմարտութեան վերականգնումը:

Ռմբակոծել անընդհատ, հոգ չէ թէ... Թուղթէ շերեփով:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՓՈՆՓԻՏՈՒ ՀԱՋԻՒ ԹԱՂՈՒԱԾ, ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐԸ ՇԱՐՈՒԵՑԱՆ

ՇԱՊԱՆ - ՏԵԼՄԱՍ, ԷՏԿԱՐ ՖՈՌ, ԱԼԷՆ ԿՐԻՎԻՆ ԿԱԶՄ ՈՒ ՊԱՏՐԱՍՏ ԵՆ

ԱԹՈՌԱՄԱՐՏԸ ՍԿՍԱՒ

ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Գրիգորեան պարզ, խորունկ այլ տպաւորիչ մեղեդին դեռ կը հնչէր Սէն-Լուան Լ'Իլի մատրան մէջ: Նախագահը դեռ փոս չէր դրուած, արդէն ծայր տուած էր աթոռամարտը:

Աւելի քան երբեք, կօլիզմը ցոյց կուտայ թէ չինծու կուսակցութիւն մըն է, որ հազիւ ինքզինքը պահպանեց տը Կօլի մեկնումէն ետք, ու այսօր, երբ ձախը միացեալ ճակատ կը պարզէ, ինք չի կրնար իսկ, գոնէ սուգի այս քանի մը օրերուն, չյայտնել իր ներքին պառակտումը: Շապան-Տելմաս, շատոնց պատրաստ էր ու այն սարսափով թէ ուշ կը մնայ, ժամ առաջ, մինչ Փոնփիտու փոքրիկ գերեզմանատուն մը կ'առաջնորդուէր, կը յայտարարէր թէ թեկնածու է: Քիչ ետք, Էտկար Ֆօռ չէր հերքեր որ չէ, մինչ Ֆուշէ բոլորէն առաջ յայտնած է թէ ինքն է՝ բուն, միակ, հարազատ Կօլիստը:

Պարզ է որ մեծամասնութեան պարզած պատկերը գեղեցիկ չէ: Տը Կօլ կ'ըսէր «Ինձմէ ետքը՝ պարապը չէ այլ՝ շատ-լեցունը»: Քիչ մը յապաղումով, կ'իրականանայ իր գուշակութիւնը, ժառանգական պատերազմը սկսած է:

Այս պայմաններու մէջ, Մէսմէռ պիտի փորձէ համոզել իր ընկերները, որ քաշուին ու համաձայնին մէկ անձի շուրջ ինչ որ կարելի ալ չէ: Դեռ կայ Ժիսքար տ'Էսթէնը, որ յարգելով պատշաճութեան նըւազագոյնը, կը սպասէ Երկուշաբթիի, մինչ Միթերան, հաւատարիմ կուսակցական կանոնագրին, կը սպասէ որ Ընկերվարական բացառիկ համագումարը զինքը նշանակէ:

Արդէն իսկ մեծամասնութիւնը չորս թեկնածու ունի: Ընդունելով հանդերձ թէ Ֆուշէ մեծ աղմուկ չի կրնար հանել, պէտք է ընդունիլ թէ Շապան-Ֆօռ-Ժիսքար պայքար մը աւելի սուր բնոյթ ունի: Շապան կը վայելէ Տըպրէի, Կիշառի եւ ուղղափառ կօլիստներու օժանդակութիւնը, իր դէմ ունի «փոնփիտուական» ճակատը ինչպէս Մէսմէռ, Շիռաք: Այս ճակատին կրնայ ի հարկին միանալ Ժիսքար իր կուսակիցներով եթէ որոշէ չներկայանալ: Ամէն պարագայի մէջ, Հինգշաբթի իրիկուն կարելի չէր եղած համոզել որ Շապան եւ Ֆօռ քաշուին ի նպաստ երրորդ թեկնածուութեան մը, օրինակ Մէսմէռ:

Թեկնածուներու այս առաջին ցանկին մէջ յիշենք նաեւ Ալէն Կրիվին (ծայրայեղ-ձախ), Ալէն Պուսքէ (ծայրայեղ-աջ):

×

Մինչ այս արշաւը սկսած է, աշխարհի մեծերը ժամէ ժամ Փարիզ կը ժամանեն: Պաշտօնապէս կը յայտնուէր թէ Նիքսըն որոշած է ներկայ գտնուիլ Շաբաթ առաւօտեան պատարագին: Փարիզ կուգան նաեւ Թուրքիոյ վարչապետը Պիւլէնթ Էճէվիթ եւ փոխ-վարչապետը, Մոնաքոյի իշխանը, Պելժիոյ թագաւորը, Հոլանտայի թագուհին, Փորթուկալի վարչապետը, Սենեկալի նախագահը, որ դպրոցական ընկերը եղած է Նախագահին եւ կը մնար մտերիմ բարեկամը, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ այլ անձնաւորութիւններ որոնց մէկ մասին անունները տուած էինք արդէն երէկ: Իսրայէլի կողմէ ներկայ կ'ըլլայ միայն Փարիզի դեսպանը:

×

Հինգշաբթի օր, Հանրապետութեան առժամեայ Նախագահը՝ Ալէն Փոհէր կարճ ուղերձ մը արտասանեց, ուր չեշտեց «ինչ որ ալ ըլլան մէկուն կամ միւսին քաղաքական նախընտրութիւնները, բոլորս հիացանք Նախագահին պահանջկոտ խղճահարութեան վրայ իր պարտականութեանց գործադրութեան մէջ եւ իր բացառիկ քաջութեան»:

×

Արաբական աշխարհը չի ծածկեր իր մտահոգութիւնը քանի Փոնփիտուի արաբասէր քաղաքականութիւնը գաղտնիք չէր: Լիբանանեան Ալ Նահր համար «ուրիշ տը Կօլ մը կորսնցուցին Արաբները»: Գալով Հրեաներուն, կը փորձեն արժեցնել Ֆրանսայի հրեայ բնտրական մարմնի ուժը եւ Թրիպիւն Ժիւիվը կը գրէ արդէն թէ Ֆրանսայի 600 հազար Հրեաները «լռութեան եւ համակերպումի համայնք մը չէ»:

Քանի մը տողով

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ հարաւային եւ կեդրոնական - արեւմտեան 10 նահանգներու մէջ փոթորիկ մը մեծ վնասներ հասցուցած է եւ 320 հոգիի մահուան պատճառ դարձած: Օհայոյի մէջ քաղաք մը կիսով քանդուած է: Քանատայի Օնթարիօ նահանգին մէջ ալ զօրաւոր փոթորիկին հետեւանքով 8 հոգի մեռած է:

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ Թագաւորը Գահիրէ ժամանեց Մերձ. Արեւելքի շուրջ խօսակցելու համար նախագահ Սատաթի հետ: Գահիրէէն հասած լուրերու համաձայն, Հիւսէյն հաւանաբար յայտարարէ, թէ կը ճանչնայ Պաղեստինի Ազատագրութեան Կազմակերպութիւնը, իբրեւ միակ ներկայացուցիչը պաղեստինցի ժողովուրդի:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ ՆԱԽԱԳԱՀ ՓՈՄՓԻՏՈՒԻ

Այս Կիրակի առաւօտ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, պատարագի ընթացքին, մասնաւոր հոգեհանգիստ կը կատարուի Ֆրանսայի Հանրապետութեան նորոգ հանգուցեալ Նախագահ՝

ԺՈՐԺ ՓՈՆՓԻՏՈՒԻ

յիշատակին

×

Կաթող. Պատրիարք Սերովբէ Արք. ցաւակցական հեռագիրներ ղրկած է Հանրապետութեան Նախագահութեան Դիւանին եւ Տիկին Ժորժ Փոնփիտուի: Սերովբէ Արք Մանուկեան նաեւ ներկայ կ'ըլլայ Նոթր - Տամի հանդիսաւոր պատարագին, Շաբաթ առտու, ընկերակցութեամբ Գիւտ Եպիսկ.ի:

Ներկայ կ'ըլլայ նաեւ հայ կաթողիկէ եկեղեցւոյ առաքելական վարիչ՝ Հ. Նիկողոս Ծ. Վ. Քեհեայեան:

×

Ամենայն Հայոց Վազգէն Կաթողիկոսը ցաւակցական հեռագիր մը ղրկած է Տիկին Ժորժ Փոնփիտուի եւ Փարիզի Արքեպիսկոպոս՝ Կարդինալ Մարթիի:

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Մարտ 29)

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՆԵՐՈՒ ԱՅՑԸ

Հին հայկական ճարտարապետական յուշարձաններուն, հնագիտական պեղումներուն, ինչպէս նաեւ հայ ճարտարապետներու աշխատանքներուն ծանօթանալու համար Հայաստան ժամանած են քառասունէ աւելի Ֆրանսացի ճարտարապետներ եւ հնագէտներ: Ասոնք պիտի այցելեն Կիրովական, Ալավերդի, Հաղպատ, Սեւան, Գառնի, Էջմիածին եւ այլ վայրեր: Ֆրանսացի մասնագէտներու խումբը կը գլխաւորէ ճարտարապետ Եդուարդ Իւթիւճեան: Այցելուները տասը օր պիտի մնան Հայաստան:

×

« Ն. ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ »
ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԸ

Յիսուն տարի առաջ հիմնուած է «Նիկողայոս Տիգրանեան» երաժշտական դըպրոցը: Հինգ տասնամեակի ընթացքին 2500 հոգի շրջանաւարտ եղած են. ասոնցմէ շատերը ներկայիս ծանօթ երաժիշտներ, միջազգային մրցումներու դափնեկիրներ դարձած են: Դպրոցին ուսուցչական կազմը 45 հոգիէ կը բաղկանայ, իսկ աշակերտութեան թիւն է 500:

×

ԿՐՏՍԵՐ ԳՐԱԳԷՏԸ

Հայաստանի Գրողներու Միութեան ամէնէն երիտասարդ անդամներէն մէկը դարձած է բանաստեղծ Ալբերտ Իսաջանեան, որ 15 տարիէ ի վեր արկածի մը հետեւանքով հաշմանդամ է եւ անկողին կը մնայ: Անոր գրչին կը պատկանին քնարական բանաստեղծութիւններ եւ վերջերս լոյս տեսած «Ոչ, հայրիկ, ես մեծ բան եմ կորցրել» վիպակը:

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

ՍԻՐՈՒՆԻ ԵՒ ԱՐՃԷՇ ՔԱՂԱՔԸ

Բ. եւ վերջ

Յետագային Թորոս Թորամանեանն էր որ պիտի փորձէր վերարծարծել հայկական ծագումը Արճէշի վանքին, յիշելով թէ հայ ժողովուրդին մէջ ալ կայ աւանդութիւն մը նման ռումանական աւանդութեան ՄԷՇԹԷՐ ՄԱՆՕԼԷԻ մասին: Ան սապէս կ'ըսէր «Անահիտ» ի մէջ հայ ճարտարապետութեան նուիրուած յօդուածի մը մէջ.

«Արդեօք դիպուածակա՞ն է նոյն աւանդութեան գտնուիլը իրարմէ անհունապէս հեռու երկիրներու մէջ. անշուշտ ոչ: Ամենայն հաւանականութեամբ Հայաստանէն անընդհատ գաղթերու միջոցաւ այս աւանդութիւնը հասեր է մինչեւ Ռումանիա:

Վասպուրականի (Վան) Սենեքերիմ թագաւորի ժամանակակից Վասիլ Բ. կայսրն էր որ Հայերու մեծ գաղթականութիւն մը տարաւ Մակեդոնիա – ինչպէս կը վկայէ Ստեփանոս Ասողիկ — կարելի է որ այդ գաղթականութեան մէկ հատուածն էր որ կը գտնուէր անշուշտ Հայաստանի արճէշցիներէն ալ: Արդեօք կապ չունի՞ աւանդութիւնը Հայերու Արճէշին հետ եւ անով ալ շատ մօտիկ Աղթամար կղզին մէջ շինուած ծովային պարիսպներուն հետ, որոնք ըստ Թոմա Արծրունիի, գերմարդկային հրաշքներ էին ճարտարապետ Մանուէլի կողմէ իրագործուած: Արդեօք Վասպուրականի մէջ համբաւ եւ հռչակ ունեցող այս Մանուէլը չէ՞ Ռումանիոյ աւանդութեան պատմած Մէշթէր Մանօլէն:

Բացորոշ է որ Հայերը դարերու ընթացքին ճարտարապետներ եւ քարակոփներ հայթայթեցին Բիւզանդիոնի յետոյ Օսմանեան աշխարհին: Մանուէլ կրնայ հոնկէ Արճէշ բերուած ըլլալ, զոր ժողովրդական բանաստեղծութիւնը զայն դարձուցած է առասպելական Մէշթէր Մանօլէնը:

ՄԷՇԹԷՐ ՄԱՆՕԼԷՆ.— Աւանդութիւնը կ'ըսէ թէ Մանօլէն է շիներ Արճէշի վանքը. ո՞վ չի գիտեր անոր հէքեաթը: Մէշթէր Մանօլէն երազ մը կը տեսնէ այն գիշեր երբ առտուն հիմը պիտի դնէր ծրագրած չքեղ տաճարին: Իր երազին մէջ ձայն մը կ'ըսէ իրեն թէ շէնքը պիտի չկանգնի եթէ հիմքի պատին մէջ չհիւսեն առաջին կինը որ պիտի գայ իր ամուսնոյն ճաշը բերելու:

×

Արթննալուն պէս Մանօլէ կը պատմէ ընկերներուն իր ահաւոր երազը եւ ամէնքն ալ երդում կ'ընեն որ պիտի գործադրեն: Առտուն, ո՛վ սարսափ, հեռուէն կ'երեւայ յանկարծ Ֆլօրան, Մանօլէի դեռատի կինը որ ամուսնոյն ճաշը կը բերէ: Մանօլէ կը պաղատի Աստուծոյ որ կարկուտ, մրրիկ թափէ վար որպէսզի Ֆլօրա չկարենայ մօտենալ: Հակառակ յորդ հեղեղին, անձնուէր կինը միշտ կը յառաջանայ: Հաւատարիմ իր ըրած ուխտին, Մանօլէ իր կինը կը հիւսէ պատին մէջ ու տաճարը կը բարձրանայ այնպէս հըպարտ, այնպէս աննման: Քերթուածի ձեւով դրուած է ճիշդ այն հատուածը ուր դժբախտ կինը տակաւ կը հիւսուի պատին մէջ.

«Կը շինուէր պատը,
Միշտ կը բարձրանար,
Ու կը ծածկէր գայն
Մինչեւ սրունքները.
Ա՜հ, չէր խնդար ան,
Այլ կ'ըսէր տխուր,
«Մանօլէ, Մանօլէ,
Վարպետ Մանօլէ,
Կատակդ բաւ է...»
Մանօլէ միշտ լուռ
Կը հիւսէր պատը...

Կը շինուէր պատը,
Միշտ կը բարձրանար,
Ու գայն կը ծածկէր
Մինչեւ կողերը,
Մինչեւ շրթները,
Մինչեւ աչքերը
Ու եղուկ իրեն
Ալ չէր երեւար...

Միայն կը լսուէր
Իր դողդոջ ձայնը
Պատերուն մէջէն,
«Մանօլէ, Մանօլէ,
Վարպետ Մանօլէ,
Պատը կը սեղմէ,
Կեանքս կը մարէ...

Ու Սիրունի կ'եզրակացնէ.

«Մեր մէջ գիտցնենք մէյ մէկ Մանօլէ, ի՛նչ փոյթ թէ ան եղած է կամ ոչ. զայն մեր ներսը ստեղծենք. մեր փցուն ճիգն ու տքնութիւնը պիտի չկրնան տաճարը կանգնել եթէ անոր մէջ մեր հոգին չհիւսենք: Մեր սրտէն բան մը մատաղ ընենք որպէսզի քարը բարձրանայ քարին վրայ ու գմբէթը հանգչի տաճարին վրայ»:

Սիրունի կը փակէ գրքոյկը Արճէշ գետին ուղղուած սրտամորմոք մենախօսութեամբ մը.

«Արճէշ, տասը օր է ահա կ'ունկընդրեմ երգիդ ու դեռ ան չըսաւ իր գաղտնիքը ինծի. տասը օր է ահա, ափերուդ կուգամ առտու իրիկուն՝ որպէսզի պատմես թէ ինչու այդքան քաղցր կ'երեւիս ինծի ու այդքան տխուր. թէ ինչու այսպէս ներսս յուզում կը ցանէ ջուրերուդ երգը:

«Իրա՞ւ անցան իմ պապերս այս հովիտներէն. ինչո՞ւ հապա չձգեցին մեզ իրենց քայլերուն հետքը: Իրա՞ւ հոս եկան իմ հէք պապերս նոր հայրենիք մը որոնելու փախչելով աղէտներէն: Տուր, տուր անունը հեռուներէն եկող այն կարաւանին որ ափերդ քերելով բոլորն ի վեր բարձրացաւ ու ալ հոն ըրաւ իր վերջին կայքը:

«Ըսէ, ո՞վ շինեց Արճէշի վանքը. ո՞վ էին անոնք ու ի՞նչ բարբառ ունէին. չգիտե՞ս, ինչո՞ւ քեզ Արճէշ ըսին եւ ո՞ւր է հիմա անոնց աճիւնը:

«Իրա՞ւ հէքեաթ է Մէշթէր Մանօլէն. իրա՞ւ չէ եղած ան. հապա ո՞վ կանգնեց Արճէշի վանքը այդպէս չքեղ ու հպարտ. ուրկէ՞ կուգար ան եւ ուրկէ՞ գիտէր քարերը շարել քարերուն վրայ, գմբէթ կարկառել անոնց ալ վրայ ու ամէնուն վրայ տնկել Քրիստոսի խաչը:

«Դուն լսե՞ր ես այն միւս Արճէշը որ հոն է, հեռուն, եզերքը անուշ լճի մը ուր դարերը կը լողան: Անոր մօտն էր երբեմն դրախտը ու Աստուած հոն կ'իջնէր մարդոց խօսելու: Հոն էր որ կանգ առաւ տապանը ու հոն տնկեց Նոյ Նահապետը առաջին այգին: Հոն էր որ Հայկը իր սերմը ցանեց՝ հսկայ Բելը փշրելէ յետոյ: Հոն էր որ գեղեցիկ Արան գլլեց Շամիրամը ու արհամարհեց:

«Արճէշը սակայն պատասխան չունի: Ջուրէ ձոր կ'անցնի, հովիտէ հովիտ, միշտ երգելով իր մռայլ երգը: Ան կը վազէ չփոթած երբ իր անունը կուտամ ու կը փախչի, կը փախչի վախնալով կարծես որ մարդ կ'իմանայ իր ջուրերուն պատմած հէքեաթը»:

Մեծ է Սիրունին միտքով, սրտով ու հոգիով. անոր մեծութեան մասին գաղափար մը ունենալու համար կը բաւէ կարդալ Գեր. Գարեգին Արքեպիսկ. Սարգիսեանի գրած «Դուն բան չտեսար» խորագրով կուռ եւ յուզիչ յօդուածը, տպաւորուած՝ Պուքրէշի ճգնաւորի խուցին մէջ տրուած այցի մը առթիւ:

ԶԱՐՈՒՀԻ ԱՐՇԱԿՈՒՆԻ

ԳԱՒԱՌԻ ԽՈՆԱՐՀՆԵՐԸ

Դուք տեսա՞ծ էք գեղեցիկ եւ անոտնակոխ անտառները կոյս, ուր, բնութեան ծոցը, Աստուծոյ այգիին մէջ, զանազան եւ զարմանազան ծառերու հետ, վայրի պտղատու ծառեր հասակ նետած տեսակ մը աղերսանքով կը նային ձեզ...:

Դուք տեսա՞ծ էք հեռաւոր անտառներու կողին — լեռներու եւ ձորերու վրայ — բնութեան ամէնէն անմեղ, ամէնէն մաքուր կենդանին, որ բնութեան օրրանին մէջ, մարդոցմէ հեռու իր լոգանքը կ'առնէ՝ ազատ եւ հպարտ... եւ յանկարծ չար մարդուն զակուով կը գետնուի վայրագօրէն...:

Դուք տեսա՞ծ էք խոնարհ գիւղացիները կորիճ՝ ոլորուած բազուկներով եւ բաց կուրծքերով, որոնք ակօս ակօս հողը կը ճեղքեն ու հատիկներ կը նետեն վաղուան հացին ի խնդիր:

Ու արեւուն տակ քրտնած եւ հպարտ, հողէ փարչերով լեցուն ջուրը կը պարպեն՝ անուշ–անուշ...:

Դուք տեսա՞ծ էք գաւառի խոնարհները, անկեղծ ու միամիտ, որ մաքուր շրթներով, խնդուն դէմքերով, հեզ դուռը կը բանան ձեր առջեւ: Եւ ուրախութեան ճիչերով ինչե՛ր, ինչե՛ր չեն հրամցներ իրենց ունեցածէն, իրենց չունեցածէն՝ ազնիւ ու անկեղծ սիրտով, զուարթ մըտածումով:

Դուք տեսա՞ծ էք գաւառի տղաքը՝ բոցաշունչ եւ հաստաբազուկ, թէեւ ծարաւ լուսաւոր քաղաքներու հմայքին, յառաջդիմութիւններուն, բոլորն ալ պատրաստ ապրելու եւ այրուելու աստուածատուր հայրենիքի զոհասեղանին առջեւ:

Դուք տեսա՞ծ էք գաւառի աղջիկները՝ հեզամոռունչ եւ քիչ մը հեթանոս, մշտաժպիտ ու ազնիւ, սալորի աչքերով. երբ իրենց «պոյին–պոսին» կը նայիս խելքդ կը թռի՛ — կարծես լեռնային եղնիկներու անմեղութիւնն ունենային անոնք իրենց կաթնահամ աչքերով:

Դուք տեսա՞ծ էք գաւառի մէջ ծնած հայ մանուկները, որոնք անստոյգ ճակատագրի դրօշմով կը մեծնան՝ կրակ ու բոց աչքերով, առանց Մեսրոպի մարգարիտները ճանչնալու, եւ կը խորթանա՛ն, կը խորթանա՛ն արիւնոտելով սիրտը իմ աննման ազգիս:

Օ՛, այս հատիկները, պիտի պոռթկան, պիտի պոռթկան օր մը՝ յանուն արդարութեան:

Դուք տեսա՞ծ էք գաւառի ծերերը կարօտանե՛նչ հոգիով, որոնք տակաւին հայրենի հողին եւ ջուրին կրակը իրենց սիրտին կը հիւծին այս ափերուն վրայ՝ տրամաթախիծ երգերով...

Ասլանի պէս եկան այս ափերը, քարէն հաց հանեցին, հիւծեցան եւ այրեցան, մոխրացան իրենց ծննդավայրին պէս: Եւ մեծցուցին վարդանման սերունդ մը՝ բոցավառ աչքերով՝ յոյսի եւ հայրենիքի համար: Ճարտարապետնե՛ր, արուեստագէտնե՛ր, գրագէտներ... շուկայի մեծ գլուխներ:

Բայց հայրիկները ծերացան — ահա՛ չարան–չարան գաւառի գերեզմանատուները տուն–տեղ եղած կը քնանա՛ն, կը քնանա՛ն... Օ՛, տեսէք, հազար հազար են անոնք, ճերմակ քարերու տակ պառկած:

Ցեղին ձայնին ոտնաձայնը կը լսեն — Հայրենի՛ք, հայրենի՛ք, հայրենի՛ք:

Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Իշխանը բաւական արկածալից կեանք մը ունեցած է: Իր կրթութիւնը, եղբօրը հետ առած է Վենետիկի վանքը ուր յետոյ երկուքն ալ վարդապետ ձեռնադրուած են Ամբրոսիոս Գալֆայեան եւ Խորէն Գալֆայեան անունով: Երկու եղբայր, Գաբրիէլ Այվազովսքի վարդապետին հետ եկած են Փարիզ վարելու համար Մուրատեան վարժարանը: Յետոյ երեքն ալ գժտուելով Մխիթարեան Միաբանութեան հետ, դարձած են հայ եկեղեցւոյ գիրկը, բայց մինչդեռ Այվազովսքի եւ Խորէն Գալֆայեան վարդապետ մնացած են միշտ, Ամբրոսիոս խալփախը մէկ կողմ նետած եւ եղած է Պարոն Գալֆայեան:

Նոյն միջոցին է որ ճանչցած է մեծահարուստ պառոնի մը հոմանուհին՝ որուն սիրահարը եղած է:

Ամբրոսիոս իր եղբօր հետ հեղհեղուկ մականունը փոխած է նախ՝ Նարպէյ եւ ետքը Լուսինեան դառնալով եւ Ամբրոսիոս կղերաբոյր անունն ալ փոխելով՝ Գուիտոն տոհմիկ ու ազնուական անունին եւ Իշխան տիտղոսն ալ շնորհելով ինքզինքին:

Ծերունի պառոնը մեռնելով՝ իր ամբողջ հարստութիւնը թողած է իր մանկամարդ հոմանուհիին, ինք ամուրի ըլլալով:

Այն ատեն հոմանուհին ամուսնացած է իր սիրահարին հետ եւ եղած է իշխանուհի Մառի Լուսինեան եւ որովհետեւ իր հարստութիւնը կը ներէր՝ երկու ամուսինները սկսած են ճշմարտապէս իշխանական կեանք մը վարել Փարիզի մէջ, հեղհեղուկ յարաբերութիւններու փայլուն շրջանակ մը կազմելով:

Իշխանուհին պառոնէն խոշոր տուն մը ժառանգած է որուն տարիներով վարձակալը եղած է Վիքթոր Հիւկօ, որուն հետ, այս առթիւ, Լուսինեանները մօտէն ծանօթացած են: Մառի իշխանուհին՝ մանկամարդ, գեղանի, մտացի ու խիստ տաղանդաւոր դաշնակահար, կրցած է հմայել Ֆրանսացի մեծ քերթողը որուն գրական երեկոյթներուն ներկայ կը գտնուէին եղեր իշխանն ու իշխանուհին: Վիքթոր Հիւկոյի մահուընէն ետքը՝ կառավարութիւնը անոր բնակած տունը ծախու առած է Լուսինեաններէն եւ կարծեմ տունն ալ մեծանուն բանաստեղծին նուիրուած թանգարանի մը վերածած է, տունը գտնուած փողոցին անունն ալ «Ավընիւ Վիքթոր Հիւկօ»ի դարձնելով:

Իրենց կեղծ իշխանութեան փայլը չնսեմացնելու համար (նօպլէս օպլիժ) Մառի իշխանուհին իր հարստութիւնը առատօրէն շռայլած է բարեգործական եւ կրօնական հաստատութիւններու եւ մեծածախս ընդունելութեանց, այնպէս որ իր մահուընէն ետքը. — Մառի գրեթէ երիտասարդ մեռած է — մեծ բան մը չէ կրցած թողուլ:

Կ'ըսէին թէ իր մնացորդ հարստութիւնը ամբողջովին կտակած է իր մանչ զաւկին զոր ունեցած էր պառոնէն եւ զոր Լուսինեան որդեգրած ու հարազատացուցած (լէժիթիմէ) էր, իր արքայական անունը տալով անոր: Իշխանուհին սակայն իր զաւկին պարտք թողած էր իշխանին որոշ ամսական մը տալ մինչեւ անոր մահը: Լուսինեանի գլխաւոր ապրուստը այդ ամսականն էր:

Երբ ես զինքը ճանչցայ շատ համեստ կեանք մը կը վարէր: Իր միակ պերճանքն էր միաձի կառք մը որով իր պտոյտները եւ այցելութիւններ կը կատարէր:

Սակայն իշխանը բացի իր այդ որոշ եկամուտէն կլորիկ գումար մը ձեռք կը բերէր իր պատուանշաններու առուտուրովը:

Այդ պատուանշանները երկու տեսակ էին. «Օրտըր տը Մէլիւզին» (Մելուսինի կարգ) եւ «Օրտըր տը Մոն Սինայի է տը Սէնթ Գաթէրին» (Սինա լերան եւ Սրբուհւոյն Կատարինէի կարգ): Առաջինը սահմանուած էր արքայական եւ իշխանական ընտանիքներու անդամներուն, իսկ երկրորդը կը տրուէր հասարակ մահկանացուներու: Մելիւզին Լուսինեանց ցեղի պաշտպան պարիկն էր, միւս պատուանշանը իր ծագումը առած էր աւանդութեան մը վրայ որուն համեմատ Լուսինեանները հիմնած էին Սինա լերան վրայ գտնուող Սրբուհւոյն Կատարինէի վանքը:

Ամէն ինքզինք յարգող պատուանշաններու պէս ասոնք հինգ աստիճաններու կը բաժնուէին:

Գուցէ տարօրինակ թուի ընթերցողներուն եթէ ըսեմ որ Ֆրանսացիներ եւ օտարականներ անընդհատ դիմում կ'ընէին պատուանշանի արժանանալու համար:

(77 – Շար.)

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆԻ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ – ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ ԻՍԻԻ ՄԷՋ

—O—

(Բ. եւ վերջին մաս)

Այնուհետեւ, ներկաներուն կողմէ կատարուեցան հարցումներ, որոնց տրուած պատասխաններն ալ սեփականութիւնը կը դարձնենք մեր ընթերցողներուն, ամբողջական պատկերը տալու համար օրուան դասախօսութեան:

ՀԱՐՑ.— Ի՞նչպէս կրնայ ժողովուրդը մասնակցիլ Հայ Դատին նպաստող աշխատանքներուն:

ՊԱՏ.— Հայ Դատը հոսանքային քաղաքականութեան եւ հոսանքային նպատակներուն հետ առնչութիւն ունեցող խնդիր չէ, հետեւաբար իւրաքանչիւր Հայ պարտաւոր է իր մասնակցութիւնը բերելու համայն Հայութեան այս Դատին: Այս հարցին մէջ, մենք մեզի հետ ունինք, մտածումով, մեր Երկրի ժողովուրդը եւ այդ ժողովուրդին հետ նաեւ մտաւորականութեան մեծ մասը, որ հայօրէն կ'ապրի, հայօրէն կը մտածէ եւ ենթակայ չէ կուսակցական նեղմտութիւններու, կամ՝ աթոռի եւ անձնական կիրքի բերումով, նախընտրութիւնը չունի այսօրուան վարչաձեւին ծառայելու եւ անոր թրքասիրական քաղաքականութեան հետեւելու: Նոյն մտաւորականութիւնը մեզի հետ նաեւ զգացակից է, բայց գործակից չի կրնար ըլլալ: Ո՛չ թէ չուզեր ըլլալ, այլ չի կրնար ըլլալ, որովհետեւ իր պայմանները թոյլատու չեն:

Հոս կ'ուզեմ փոքրիկ ծանօթութիւն մը տալ այն դժուարութեան մասին, որ յառաջացաւ Հայ Դատի հետապնդման շուրջ համազգային աշխատանք տանելու գործին մէջ, որպէսզի պարզ ըլլայ ամէն մէկ Հայու համար, թէ ինչ անտեղի եւ անհիմն պատճառաբանութիւններ պատճառ կը դառնան, որպէսզի մենք չկարենանք դոնէ մինչեւ այսօր, համամիտ ըլլալով հանդերձ հողերու հետապնդման աշխատանքին եւ նպատակին մէջ, գործակցութեան հնարաւորութիւն ստեղծել: Ուրիշ հոսանքներու կողմէ մէջտեղ դրուեցաւ այն առաջարկը, որ այժմէն պէտք է յայտարարենք, որ եթէ այդ հողերը ստանանք՝ պէտք է միանան Խորհրդային Հայաստանին: Ուշ արթնցած հոսանքներու կողմէ բերուած այս առաջարկը միանգամայն զարմանք կը պատճառէ, որ այդ հողերու վերատացման կը կցեն նաեւ այն յայտարարութիւնը թէ այդ հողերը պէտք է միանան Խորհրդային Հայաստանին: Այդ խնդիրը իբրեւ քաղաքական աշխատանք, պէտք է մաս կազմէ միջազգային քաղաքական ոլորտներուն: Արդ, եթէ մենք այժմէն ելլենք եւ յայտարարենք, թէ ստացուելիք հողերը պէտք է կցուին Խորհրդայի՛ն Հայաստանին, այդ պարագային պէտք է նկատի ունենալ որ այն Պետութիւնները, որոնք հակախորհրդային քաղաքականութիւն ունին, ի՞նչ վերաբերում կրնան ցոյց տալ մեր Դատին եւ անոր իրականացման տեսակէտին: Ուրիշ հարց մը եւս: Այդ հողերու վերստացման խնդիրը այսօրուան խնդիր չէ. կրնայ եւ վաղուանը չըլլալ, կրնայ եւ յաջորդ սերունդներուն ծառայել իբրեւ աշխատանքի նիւթ: Մենք չենք գիտեր տակաւին թէ մինչեւ այդ հողերու ստացման թուականը Խորհրդային Միութիւնը իբրեւ միութիւն պիտի մնա՞յ այսօրուան վիճակին մէջ, թէ ոչ: Ուրեմն, հողերու ստացման խնդիրը հանգրուաններու խնդիր է: Նախ ստանանք եւ յետոյ՝ կը մտածենք, թէ ինչ պիտի ընենք: Մենք արդէն, խօսքս Դաշնակցութեան մասին է, տասնամեակներէ ի վեր Միացեալ Հայաստանի բանաձեւը դրած ենք, հետեւաբար սկզբունքով ընդունած ենք, աղաղակած ենք որ այդ հողերը պէտք է միանան Հայաստանին: Խորհրդային է, թէ ոչ, ուրիշ հարց է: Եթէ հոսանքներէն ոմանք կ'ուզեն կառքը դնել եզներէն առաջ, որպէսզի չկարենանք յառաջանալ, այդ պարագային ամէն մէկ չէզոք կոչուած Հայու պարտականութիւնն է իր ձայնը միացնել այն կազմակերպութեան, որ Հայ Դատի հետապնդման խնդիրը գերագոյն եւ առաջնահերթ նպատակ կը նկատէ, առանց վիճելու աւելորդ տեղը եւ բերել իր բարոյական աջակցութեան հետ նաեւ նիւթական մասնակցութիւնը:

ՀԱՐ.— Ըստ միջազգային իրաւագիտութեան, հողի մը վրայ ժողովուրդ մը պէտք է ներկայացնէ առնուազն 60–65 առ հարիւր տոկոս մը, հետեւաբար, միջազգային իրաւագիտութեան առջեւ ի՞նչ տրամաբանական լուծում կայ հայկական հողերը վերագտնելու համար:

ՊԱՏ.— Պէտք է ըսել որ այդ ուղղութեամբ եւս մենք ուժեղ չենք, բայց մենք ունինք նաեւ ուրիշ իրողութիւն մը, զոր չունէինք մինչեւ 1920: Հայկական Հարցը կար. կը խօսէին մեծ Պետութիւնները այդ մասին, սակայն իրաւական տուեալ չունէինք: Սեւրի դաշնագրին կառչած ենք այն պատճառով, որ առաջին եւ միակ պաշտօնական տուեալն է, որ եթէ չի տար մեզի անմիջապէս մեր հողերը, այսուհանդերձ կը վաւերացնէ թէ այդ հողերը կը պատկանին հայ ժողովուրդին: Եւ այդ դաշնագիրը ստորագրուեցաւ այն ատեն, երբ այդ հողերը պարպուած էին հայ բնակչութենէ:

ՀԱՐՑ.— Մարտ 6ին՝ ՄԱԿի նստերէն մէկուն մէջ, թուրք ներկայացուցիչը կրցած է՝ կարգ մը Պետութիւններուն իսկ աջակցութեամբ, ջնջել տալ Հայերուն հանդէպ Թուրքին գործած ցեղասպանութեան վերաբերեալ յօդուածը. այդ առթիւ ի՞նչ կը մտածէ ընել Դաշնակցութիւնը:

ՊԱՏ.— Ինչպէս Ամերիկայի Հայերը իրենց բողոքի ձայնը բարձրացուցած էին, նոյնպէս ալ Ֆրանսայի եւ այլ գաղութներու Հայութիւնն ալ պէտք է իր բողոքի ձայնը բարձրացնէ կատարուած անարդարութեան դէմ: Քաղաքական եւ յեղափոխական աշխատանքներու համար անհրաժեշտ է մթնոլորտը: Մենք յեղափոխական աշխատանք չէինք կրնար կատարել, եթէ հայ գրականութիւնը մթնոլորտ ստեղծած չըլլար: Յիսնամեակէն ասդին այդ մթնոլորտը գրեթէ ստեղծուեցաւ: Բողոքի ձայն պէտք է բարձրացնէ նաեւ Պարսկաստանի մեր Հայութիւնը:

ՀԱՐՑ.— Հայը այսօր, Պարսկաստանէն մինչեւ Ամերիկա եւ այլուր, կը գտնուի մեծ հարցականի մը առջեւ, թէ արդեօք հայ ժողովուրդը կրնա՞յ իր քարոզչական մեքենան արդիականացնել եւ կեանքի կոչել հսկայական վարչական մարմին մը՝ իր պաշտօնէութեամբ, որովհետեւ սրահներու մէջ նստիլ խօսելով, քանի մը Հայեր քով քովի հաւաքուելով զրոյցի նիւթ ընելով Հայ Դատ չի լուծուիր:

ՊԱՏ.— Ինչպէս քիչ առաջ կ'ըսէի, քաղաքական աշխատանքի համար անհրաժեշտ է մթնոլորտը, ինչ որ բաւական հասունցած վիճակ մը կը պարզէ այսօր: Ես չեմ փորձեր ըսելու որ քաղաքական աշխատանքները անպայման լուծում մը չեն տար Հայ Դատին, այլ քաղաքական վերիվայրումներն են որ դէպի լուծում պիտի տանին մեր Դատը, հետեւաբար մենք պատրաստ պէտք է ըլլանք այդ յարափոփոխ դէպքերուն առեն եւ ստեղծուած նոր պայմաններուն մէջ պէտք է տանինք քաղաքական աշխատանք: Այսօր երբ վրդոված ենք ՄԱԿի Մարտ 6ի դէպքին համար, ուր ջնջուած է հայկական ցեղասպանութեան վերաբերող յօդուածը, պահ մը ենթադրենք որ հակառակը պատահէր, այսինքն՝ ՄԱԿի անդամ Պետութիւններէն մօտ հարիւր ներկայացուցիչներ քուէարկէին եւ ըսէին որ այդ հողերը պէտք է Հայաստանին տրուին, այդ պէտք էն իրականացնող տարրը ո՞վ պիտի ըլլայ: ՄԱ՞Կը: Անշուշտ չեմ ուզեր ըսել որ պէտք չէ քաղաքական աշխատանք կատարել, այլ պէտք չէ միայն քաղաքական աշխատանքին վրա՛յ յոյս դնել:

Մինչեւ Եղեռնի Յիսնամեակը, արտասահմանի աջ եւ ձախ հոսանքները չէին խօսեր հայկական հողերու մասին, Միացեալ Հայաստանի մասին, ի՞նչ պատահեցաւ որ անոնք մէկ անգամէն սկսան հետաքրքրուիլ: Որովհետեւ Հայաստանէն ուրիշ հով մը փչել սկսաւ, հայ երիտասարդութիւնը մեր հողերը, մեր հողերը գոչեց: Եւ այսօր, ուրախ ենք յայտարարելու որ այսօր ԺԱՖերն ալ մեզի հետ միաձայն են որ այդ հողերը պէտք է ստանանք եւ Հայկական Դատը պէտք է լրանայ: Ուրեմն պէտք է ծաւալել այս շարժումը:

Այնուհետեւ տեղի ունեցան նաեւ բազմազան հարցումներ, որոնց տրուեցան բաւարար պատասխաններ:

Երեկոն, որ տեւեց շուրջ երկուքուկէս ժամ, եղաւ առիթ մը, որպէսզի ներկաներ արծարծէին իրենց մտահոգութիւնները եւ լուսաբանուէին՝ կարգ մը ազգային – քաղաքական հարցերու շուրջ:

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆԸ

(Զ. եւ վերջ)

Հնարաւորութեան սահմանին մէջ ներկայացուցինք Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը մեր հայրենակիցներուն, ծագումէն սկսեալ մինչեւ մեր օրերը: Սակայն այս Տունը ապրելու համար սնունդի պէտք ունի անշուշտ եւ այդ սնունդը նիւթական եկամուտներն են: Տունը պաշտօնապէս ճանչցուած է Ներքին նախարարութենէն եւ նորանոր պարտադրութիւններու ենթակայ է:

Յանձնախումբը իր կարելին ի գործ կը դնէ, բայց այդ բաւական չէ, հայ ժողովուրդն ալ իր մասնակցութիւնը պէտք է բերէ իր Տունին:

Նկատի պէտք է ունենալ որ նման հիմնարկութեան մը կարիքներուն հասնիլը դիւրին գործ չէ: Ճիշդ է որ բոլոր տունէն օգտուող կազմակերպութիւնները կը մասնակցին ծախքերուն իրենց համեստ կարողութեան սահմաններուն մէջ, սակայն անոնք չենք կրնար բաւարարել պիւտճէն փակելու:

Երախտագիտութեամբ աւելցնենք որ Պր. Մուշեղ Ճիլէրճեան յանձն առած է տարեկան 6000 Փրանքի յատկացումով մը օժանդակել տան ծախքերուն:

Նկատի ունենալ պէտք է որ միմիայն պետական եւ այլ տուրքերու համար կը վճարուի աւելի քան 3000 Փրանք, ասոնց վրայ պէտք է աւելցնել կեդրոնական ջերմութեան, ելեկտրականութեան, հեռախօսի, գրենական, մաքրութեան եւ պահապանի ծախքերը, որոնք օրէ օր յաւելումներու կ'ենթարկուին:

Այս բոլորէն դուրս, շէնք մը որ ամէնօրեայ երթեւեկներու առարկայ դարձած է, անհրաժեշտութիւն ունի նորոգութեանց եւ բարենորոգումներու, աւելի կարենալ պայծառանալու, փայլուն վիճակի հասնելու եւ իրեն արժանի տեղը գրաւելու համար:

Մշակոյթի Տունը ձեռնարկ մըն է որ պատիւ կը բերէ Հայութեան Փարիզի պէս լոյս քաղաքի մը մէջ, իր թատերական, երաժշտական, գրական եւ լսարանական ձեռնարկներով:

Սխալ պիտի ըլլար հատուածական գաղափարներով խորթ աչքով նայիլ այս հաստատութեան վրայ, ան կը պատկանի ամբողջ Հայութեան, մարդիկ այսօր կան վաղը չկան, բայց Տունը կը մնայ յաւիտեան:

Երախտապարտ ըլլանք հայ ժողովուրդին որ սկիզբէն ի վեր իր լումաներով մեծապէս օժանդակեց ձեռնարկին:

Երախտագիտութիւն բոլոր անոնց որոնց անունները արձանագրուած են մուտքի մարմարեայ տախտակին վրայ, նուազագոյն մէկ միլիոն հին Փրանք վճարումով, պէտք է նոր անուններով ճոխացնենք զայն:

Յանձնախումբը ունի նաեւ պատուոյ անդամակցութեան տոմսերու դրութիւն մը տարեկան 100 Ֆր. վճարումով, նաեւ կայ օժանդակ անդամներու տոմսեր 10 Փրանք վճարողներու:

Կոչ կ'ընենք նաեւ մեր սիրելի հայրենակիցներուն, որ հարսանիքի, ծնունդներու, փոխան ծաղկեպսակի եւ այլ առիթներով միշտ յիշեն Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը:

Ու շատ փափաքելի է որ Հայութիւնը գայ աչքերովը տեսնելու իր Մշակոյթի Տունը եւ այցելելու Թանգարանը, դռները բաց են բոլորին առջեւ. կարելի է նաեւ հոն ստանալ զովացուցիչներ, սուրճ եւ նոյնիսկ փափաքողներու համար կերակուր:

Կրցա՞նք բացատրուիլ...:

Պ. ՋՊՈՒՔՃԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (103)

ԲՈՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ

11.

Բոռն առաջին անգամ չխտակ ու հաստատ նայեց Մոնտանելլիի դէմքին: Ինքնիշխանութիւնը արդէն վերստացել էր:

— Աւելորդ է, — ասաց նա, — ինձ օգնել չի կարելի:

Ամբոխից բաժանուեց մի ոստիկան ու մօտեցաւ կարդինալին:

— Ներեցէք իմ միջամտութեանը, ձերդ սրբազնութիւն: Կարծեմ, ծերը այնքան էլ խելքը գլխին չէ, թէեւ մարդու բնաւ վնաս չունի տուած, թղթերն էլ կարգին են, այնպէս որ մենք հանգիստ ենք թողնում նրան: Եղած է տաժանակիր աշխատանքի մի մեծ ոճրի պատճառով, այժմ էլ իրեն ապաշխարանքի է տուած:

— Մի մեծ ոճի՛ր, — կրկնեց Բոռը՝ գլուխը ծանր շարժելով:

— Շնորհակալ եմ, կապիտան, խնդրեմ, մի վայրկեան հեռանաք: Բարեկամս, անյոյս չէ ոչինչ, երբ մարդ լուրջ զղջում է: Կարելի է այս երեկոյ կ'անցնէք ինձ մօտ:

— Ձերդ սրբազնութիւնը կարո՞ղ է իր մօտ ընդունել մի մարդու, որ իր հարազատ մարդուն մահ է պատճառել:

Հարցը արուած էր կոչի տոնով, եւ Մոնտանելլին ետ քաշուեց ու ցնցուեց, կարծես հարուած ստացաւ:

— Աստուած չանի, որ քեզ դատապարտեմ, ինչ էլ որ լինի ձեր յանցանքը, — պատասխանեց հանդիսաւոր կերպով: — Նրա աչքին մենք ամէնքս ենք մեղաւոր, եւ մեր արդարութիւնը կեղտոտ չորի է նման: Երբ ինձ մօտ գաք, ձեզ այնպէս կ'ընդունիմ, ինչպէս ես աղօթում եմ, որ Նա ինձ ընդունի հանդերձեալում:

Բոռը մի յանկարծակի կրքոտ շարժումով ձեռքերը պարզեց առաջ:

— Լսեցէք, — ասաց նա, — եւ դուք, քրիստոնեաներ, լսեցէք բոլորդ էլ: Յոյս կա՞յ մի մարդու համար երկնքում կամ երկրի վրայ, եթէ սպանել է իր հարազատ որդուն, որ սիրում էր իր հօրը ու հաւատում էր նրան, որ արիւնն էր նրա արիւնից, ու ոսկորը նրա ոսկորից, եթէ ստով ու խաբէութեամբ նա մահուան գիրկն է մղել իր այդ որդուն: Ես խոստովանել եմ Աստծու ու մարդոց առաջ, կրել եմ մարդոց տուած պատիժը, ու նրանք ներել են ինձ: Բայց ե՞րբ է ասելու Աստուած՝ «հերիք է», ե՞րբ պէտք է Նրա օրհնութիւնը սրբի անէծքը հոգուս վրայից: Ի՞նչ թողութիւն կարող է ուղղել իմ գործած յանցանքը:

Տիրեց մահանման լռութիւն, եւ Մոնտանելլին նայող ամբոխը տեսաւ, թէ ինչպէս բարձրանում ու իջնում էր նրա կրծքից կախուած խաչը:

Նա վերջապէս վեր առաւ ձեռքերը ու տուեց իր օրհնութիւնը՝ ոչ բոլորովին հաստատ շեշտով:

— Ողորմած է Աստուած ու գթառատ, — ասաց նա: — Նրա գահոյքին տարէք ձեր բեռը, որովհետեւ ասուած է. «Մի՛ արհամարհի խորտակուած ու վշտահար սիրտը»:

Դարձրեց գլուխը ու անցաւ հրապարակի միջով՝ կանգ առնելով տեղ-տեղ ժողովրդին խօսելու համար, կամ գիրկը առնելու երեխաներին:

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

ԿԻՐԱԿԻ, Ծաղկազարդ եւ Աւետումն Ս. Աստուածածնի. սկիզբ ժամերգութեանց 8·15ին, Պատարագ 10ին, Դռնբացէք 16ին:

Արարողութիւնները տեղի կ'ունենան նախագահութեամբ Եւրոպայի Հայոց Կաթ. Պատուիրակ եւ Փարիզի առաջնորդ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ:

ԼԻՈՆ Ս. ՅԱԿՈԲ

Այս Կիրակի առաւօտ, Ծաղկազարդ, պատարագ ժամը 10ին, Դռնբացէքի արարողութիւն ժամը 17ին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս Կիրակի Ծաղկազարդ, առաւօտեան ժամերգութիւն, Անդաստան, պատարագ ժամը 7·45–12:

Երեկոյեան ժամը 17·40ին՝ Դռնբացէք:

×

ՊՈՒՂՎ. ՕՏՏՈՅԻ Ս. ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Ծաղկազարդ, առաւօտեան ժամերգութիւն 8·30ին, պատարագ 10ին, Դռնբացէք 16·30ին:

ՎԱԼԱՆՍ

Ս. ԳՐ. ԼԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ԿԻՐԱԿԻ, Ծաղկազարդ, ժամերգութեան սկիզբ ժամը 8ին, պատարագ 10ին, Դռնբացէք 17ին:

ՇԱԻԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի Ծաղկազարդի տօնին առթիւ պատարագ կը մատուցուի:

×

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ

Այս Կիրակի, Ծաղկազարդ, Պատարագ ժամը 10·45ին: Դռնբացէք՝ 17·30ին:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԺՈՂՈՎՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

83, Rue Louis Blanc — Lyon 69006

ԿԻՐԱԿԻ Ապրիլ 7, Ծաղկազարդի պատարագ ժամը 10·30ին, Ուռօրհնէք:

ԿԻՐԱԿԻ Ապրիլ 14, ԶԱՏԻԿ, պատարագ ժամը 10·30ին:

Կը պատարագէ ու կը քարոզէ
Գրիգոր Վրդ. Ղազարեան

×

ՍԷՆ ԺԵՐՈՄԻ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Ծաղկազարդ, ժամերգութիւն ժամը 8·30ին, պատարագ ժամը 10ին, Դռնբացէք 17ին:

×

ՍԷՆ Թ'ԱՆԹՈՒԱՆԻ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

ՇԱԲԱԹ, Կիրակնամուտ, երեկոյեան ժամերգութիւն եւ «Լոյս Զուարթ» ժամը 17ին:

ԿԻՐԱԿԻ, Ծաղկազարդ, սկիզբ ժամերգութեան եւ անդաստան ժամը 8ին, հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10ին, Դռնբացէք՝ 17ին:

×

ՊՕՄՈՆԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ԿԻՐԱԿԻ, Ծաղկազարդ, սկիզբ ժամերգութեան 8·30ին, Պատարագ 10·30ին:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ոմն (Փարիզ) կը նուիրէ 300 ֆր.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՏԷՄԻՆ.— Այրի Տիկին Գրիգորեան – Թամամեան, Տէր եւ Տիկին Վրէժ Գրիգորեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Գրիգորեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արամ Գրիգորեան եւ զաւակը (Կուատըլուփ), Օր. Շաքէ Գրիգորեան, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Թամամեան եւ զաւակները (Հալէպ), Տէր եւ Տիկին Իսահակ Դաղէսեան եւ զաւակները (Տիթրօյթ), այրի Տիկին Գոհար Ագկիւլեան, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Հայրապետեան եւ զաւակները (Մէյրէօլ), Տէր եւ Տիկին Երանոս Երեմեան եւ զաւակները (Հայաստան), Տէր եւ Տիկին Տօնապետ Տօնապետեան եւ զաւակը, այրի Տիկին Խումար Պողոյեան եւ զաւակները (Հայաստան), Տէր եւ Տիկին Նշան Քիւրէճեան եւ զաւակները (Կրընոպլը) շնորհակալութիւն կը յայտնեն Կապ. Խաչի Տէմինի մասնաճիւղին եւ բոլոր անոնց որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, հեռագրով կամ նամակով մասնակից եղան իրենց սուգին

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻՆՈՍ ԹԱՄԱՄԵԱՆԻ
(Բալուի Ուզունօպա գիւղէն)
մահուան տխուր առթիւ:

ՓԱՌԱՏՕՆ

ԼԻՈՆ.— Կիրակի Մայիս 19, Սալ Ռամոյի մէջ, մասնակցութեամբ ծանօթ երգչուհի ԼԻՆ ՏՈՒՐԵԱՆԻ եւ Նայիրի պարախումբին:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Փարիզի Շրջանային Կոմիտէի կողմէ

Կը խօսի

ԸՆԿ. ԲԺ. Բ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Չորեքշաբթի Ապրիլ 10, երեկոյեան ժամը 21ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, 17, Ռիւ Պլէօ — Մեթրօ Քատէ

Նիւթ.— ՀԱՅ ԴԱՏԸ ԱՅՍՕՐ ԵՒ Հ. Յ. Դ. ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԸ

ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Կանոնագրի թիւ 5 յօդուածին համաձայն, վարչութեան մէկ մասը նորոգելի ըլլալով Փարիզի Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ իր անդամներէն անոնց որոնք կը փափաքին մասնակցիլ վարչութեան:

Թեկնածուները պարտին Աղքատախնամի գրասենեակը դիմել գրաւոր ամէնէն ուշը մինչեւ Ապրիլ 20 (77, Ռիւ Լաֆայէթ, Փարիզ 9րդ):

ԴԻՒԱՆ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՂՈՐԴՈՒՄՆԵՐ

ՎԱՏԻԿԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Ամէն Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի, Ուրբաթ եւ Շաբաթ օրերը, հայերէն լեզուով հաղորդումներ կը կատարուին Վատիկանի Ռատիոյկայանէն, Իտալիոյ ժամով 17·45ին հետեւեալ ալիքներու վրայ:

Կարճ ալիք. 48·47, 41·38, եւ 31·10 մեթր, միջին ալիք. 196 մեթր:

Հ. Յ. Դ.

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը Ապրիլ 6 Շաբաթ երեկոյ ժամը 8·30ին, Գ. Իփէկեան ակումբը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» խումբի ժողովը, այս Երկուշաբթի (Ապրիլ 8) իրիկուն ժամը 8·30ին Մշակոյթի տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

Pour :
VENDRE
ACHETER
LOUER
GERER

Immeubles — Appartements — Villas — Locaux

J. TORANIAN
Conseil immobilier
Administrateur de Biens
FNAIM

ETUDE RIVE-GAUCHE
122, Bd Raspail
PARIS (6e)
Tél. : 548-67-61 — 222-70-63
544-19-46 — 544-11-25

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Իզմիրի եւ շրջականներու Հայրենակցական Միութեան կողմէ Օթէլ Փավիյոնի շքեղ սրահներուն մէջ Լէշիքիէ փողոց թիւ 36, Մէթրօ Պոն Նուվէլ

Կիրակի Ապրիլ 7, կէսօրէ ետք ժամը 17էն 24

Նուագախումբ ՍԵՐԺ ՄԱԹԷ եւ ՓԱՌԱՏՈՔՍ

Գեղարուեստական բաժին

Մուտք եւ ճաշ 50 ֆր.

Սեղանները ապահովելու համար հեռաձայնել՝ ՏԻԿԻՆՆԵՐ ՖԵՐՄԱՆԵԱՆ 580–66–27, ՓԱՓԱԶԵԱՆ 206–14–39 եւ ՊԱՐՈՆ ԱՍԼԱՆԵԱՆԻ 357–42–71

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵՊԶԱՐՔՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
13, Rue du Perche — Paris (3e)

ԱՒԱԳ ՇԱԲԹՈՒԱՆ
ժամերգութիւններու եւ պատարագներու
ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

7 Ապրիլ, Կիրակի, Ծաղկազարդ: Ձայնաւոր պատարագ եւ ուռօրհնէք ժ.ը 11ին

11 Ապրիլ, Աւագ Հինգշաբթի: Ժամերգութիւն ժամը 17ին, պատարագ ժամը 17·30ին

12 Ապրիլ, Աւագ Ուրբաթ: Ժամերգութիւն ժամը 17·30ին, երկրպագութիւն Ս. Խաչին ժամը 18ին

13 Ապրիլ, Աւագ Շաբաթ: Ժամերգութիւն ժամը 17ին, հանդիսաւոր պատարագ ժամը 18ին:

ԱՐԴԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւնը
կը ներկայացնէ

Հայերէն խօսուն առաջին երկար ժապաւէնը, պատրաստուած Լիբանանեայ շարժանկարիչ Վ. Սուրենեանի կողմէ

ՎԵՐԱԾՆԱԾ ՀԱՅՐԵՆԻՔ ՀԱՅՈՑ

Գունաւոր ֆիլմ

Բացման խօսք՝ ՌՈՒԲԷՆ ՄԵԼԻՔ

Երեքշաբթի Ապրիլ 30 ժամը 20·45ին

CHAILLOT-GALLIERA

նորակառոյց սրահին մէջ յատկապէս տրամադրուած

28, Avenue George V — Paris (8e) (Métro George V et Alma-Marceau)

Տոմսերու գին՝ 15 եւ 30 ֆր.

Տեղերու թիւը սահմանափակ ըլլալով, կը խնդրուի կանխաւ ապահովել հեռաձայնելով Հ. Բ. Ը. Մ.ի

11, Square Alboni — Paris (16e) — No 870-03-18

ԳԱՐՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԱՊՐԻԼ 10ԷՆ ԱՊՐԻԼ 24

ՆՈՐ ԳԻՆ՝ ՓԱՐԻԶԷՆ - ՓԱՐԻԶ 2550 ՖՐ.

(Օդանաւային սակերու յաւելման իբրեւ հետեւանք)

Այս գինին մէջն են.—

— Երթուդարձ օդանաւային տոմսը
— Բնակութիւն երկու հոգինոց սենեակ (բաղնիք) եւ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ՓԱՆՍԻՈՆ՝ Մոսկուա եւ Երեւան, Ա. կարգ:

Դիմել գրասենեակ՝ մանրամասնութեանց եւ պայմաններու համար:

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ
SONIA COUMRYANTZ
TRIM VOYAGE
MONDOTOURS
2, Rue de Sèze — PARIS (9e)
Téléphone : 742-57-84 et 073-30-64
de 9 h. 30 à 18 h. — tous les jours

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Լիոնէն մեկնումը օդանաւով
VOTRE AGENCE DE VOYAGES ARMENIENNE
agence de voyages SEVAN
50, Cours de la Liberté — LYON — Téléph. : 60-13-66
de 10 h. à 19 h. — tous les jours

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
JACQUES CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87, La Canebière, Marseille 1er Téléphone : 62-03-44 et 64-09-49
de 15 h. à 19 h. — tous les jours

ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ
7
DIMANCHE
7 AVRIL
1974

LE NUMERO 0.80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 150 Ֆ. Վեցամսեայ 80 Ֆ.
Արտասահման Տար. 175 Ֆ. Հատը 0,80 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.983
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
50e ANNÉE — N° 12.983

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

—0—

Բնութեան զարթօնքին հետ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին եւս, քրիստոնէական այլ եկեղեցիներուն պէս, կը զարդարուի այսօր ծաղիկներով եւ ձիթենիի դալար ոստերով։

Ծաղկազա՛րդ։

Ինչպէս ձմրան տխուր ու մռայլ օրերուն կը յաջորդէ արեւաշող գարունը, այնպէս ալ ծոմապահութեան եւ ապաշխարութեան քառասուն օրերէն ետք եկեղեցին կը պճնուի տօնական զգեստով։ Թանձր վարագոյրով ծածկուած խորանը կը բացուի ծաղիկներով զարդարուն եւ լոյսերով փողփողուն։

Ծաղկազա՛րդ։

Հանդիսաւոր ոգեկոչումը Յիսուսի Երուսաղէմ մուտքին։

Փրկիչը ծնած էր ընտանի կենդանիներու համեստ մէկ մսուրին մէջ։ Ապրած էր խոնարհ մարդոց ընկերութեան մէջ, աղքատ ու թշուառ։ Հրէութեան մրջնաբերդը երթալու համար ընտրեց կենդանիներու ամէնէն արհամարհուածը։

Սակայն իր հրաշքներու համբաւով ճանչցուած ու յարգուած ժողովրդական զանգուածներէ՝ Երուսաղէմ կը մտնէր յաղթական։ Ճամբու ամբողջ երկայնքին բազմութիւնները կ'ողջունէին զինքը ձիթենիի եւ արմաւենիի ոստերով։ Կը փառաբանէին զայն ովսաննաներով եւ գոհաբանական աղօթքներով։ Նախանձը չարժելով ոարուեիներուն։

Ինք որ կ'արհամարհէր ամէն մեծաբանք ու պատիւ, այդ օրը կը հասնէր փառքի գագաթնակէտին՝ համեստ ու խոնարհ մարդոց ինքնաբուխ զեղումներով։

Իր ամբողջ կեանքի միակ պայծառ օրը պիտի ըլլար այդ։

Երուսաղէմ հասնելով, Յիսուս մտաւ տաճարը եւ խարազանով սկսաւ դուրս հանել «աղաւնեվաճառներն ու կնողները», ցրուեց «հատավաճառներու» սեղանները, վռնտեց բոլոր փարիսեցիներն ու դպիրները, մաքսաւորներն ու կեղծաւորները, որոնք աղօթքի տունը դարձուցեր էին «այր աւազակաց»։

Կատղեցան քահանայապետները, դպիրներն ու ժողովուրդի գլխաւորները, որոնք վճռեցին մահուամբ պատժել նոր վարդապետութեան քարոզիչը։

Վաղորդայն չունեցաւ Ծաղկազարդը, որուն չուտով պիտի յաջորդէր Գեթսեմանին։ Թշնամիներուն ձեռքը պիտի յանձնուէր իր մէկ աշակերտին ձեռքով, երեսուն արծաթի փոխարէն։

Գեթսեմանին նախադուռը կազմեց դէպի Գողգոթա տանող ճամբուն վրայ։

Ծերերը, քահանապետներն ու դպիրները չարչարանքներով դատեցին զայն եւ տարին հռոմէական կուսակալ Պոնտացի Պիղատոսին, որ ձեռքերը լուաց հանդիսաւորապէս՝ անմեղի մը արեան պատասխանատուութիւնը վրայէն նետելու համար։ Ու խղճի ամենայն հանդարտութեամբ դատապարտեց զայն խաչելութեան։

Ամբոխը, որ ովսաննաներով ողջունած էր զինքը երէկ, «ի խաչ հա՛ն զդա» կը գոռար։

Գողգոթան վերջակէտ մը չեղաւ։

Հրաշափառ յարութիւնը պիտի յաղթէր մահուան, յաւերժացնելով անունն ու վարդապետութիւնը խաչեցեալին։

Ծաղկազարդը աւետաբերն էր Զատիկին, նախատօնակը։

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐԸ ՍՈՒՐ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ

—0—

ԱՌԱՋԻՆ ՇՐՋԱՆԸ՝ Մայիս 5ԻՆ
ԵՒ Ի ՀԱՐԿԻՆ՝ ՄԱՅԻՍ 19ԻՆ

—0—

Ուրբաթ իրիկուն, վերջին հասնողն էր նախագահ Նիքսըն, որ ինչպէս նախորդները կ'առաջնորդուէր հիւրանոցը, ուր սեւ շղարշով ծածկուած, կը տիրէր Նախագահ Փոմփիտուի նկարը։ Մինչ բոլոր նախորդ ղեկավարներուն ըսուած էր թէ ոչ մէկ խօսք պիտի արտասանեն, Նիքսըն ոգեկոչեց Նախագահին յիշատակը ու իր հիացումը յայտնեց Փոմփիտուի մեծ քաջութեան համար։

Իրմէ առաջ, ամբողջ օրը նախարար Միշէլ Ժոպեր Օրլի մնացած էր կարգով ընդունելու համար աւելի քան 50 պետական թէ կառավարական ղեկավար։ Շաբաթ առտու կը հասնէր Ժիւլիանա Թագուհին, որ ուղղակի Նոթր–Տամ կ'երթար։

Շաբաթ, յարգանքի, սուգի, խոկումի ու աղօթքի օր էր բայց եւ այնպէս թեկնածուները անհամբեր էին։ Այդ անհամբերներուն առաջինը, Շապան–Տելմաս գրեթէ ապահոված էր Իւ. Տէ. Էռ.ի օժանդակութիւնը Շաբաթ օր եւ կը մնար իրեն բոլորովին համոզել Կիրակի օր։ Էտկար Ֆօռ սակայն կը յայտարարէր թէ քաշուելու միտք չունի մինչ Բարեփոխողները կը յայտնէին թէ զօրավիգ կը կենան Ֆօռի։ Ժիսքար դեռ լուռ կը մնար։ Բոլորովին անկարելի չէր նկատուեր որ ինք ալ իր թեկնածութիւնը դնէ Երկուշաբթի։ Հաւանական էր նաեւ որ Երկուշաբթի օր, պաշտօնապէս հաղորդուի Միթերանի թեկնածութիւնը, միացեալ Ձախի համար, ինչ որ արդէն կասկած չէր վերցներ։

Կան նաեւ բազմաթիւ այլ թեկնածուներ, որոնք դեռ մաղէ չեն անցած։ Արդարեւ, ի տես այս 11 թեկնածուներուն, հարկ է ճշդել թէ ի վերջոյ առտուն կանուխ ելլողը չի կրնար թեկնածու ըլլալ երկրին բարձրագոյն առենակալութեան եւ վերջին խօսքը կը պատկանի Սահմանադրական Խորհուրդին։ Իւրաքանչիւր թեկնածու պէտք է կարենայ հարիւր «կնքահայր» ներկայացնել, տասը տարբեր նահանգներէ։

× Նիքսընէն առաջ հասած էր նախագահ Պոդգորնի։ Պատուիրակութիւնը կազմուած էր 28 հոգիէ եւ լրագրողները կ'ըսեն թէ կարելի չէր զանազանել զաղտնի ոստիկանները քաղաքական դէմքերէ։

× Մարոքը կը ներկայացնէր գահաժառանգը, տասը տարեկան, զոր նախաբար Ժոպեր իր հովանաւորութեան տակ կ'առնէր։

Քանի մը տողով

ԷՌ–ՖՐԱՆՍԻ պաշտօնէութեան մէկ մասին գործադուլը, Ապրիլ 9էն 16, կը տկարէ ընկերութիւնը որ փոփոխութիւններ կատարէ իր ժամանակացոյցին մէջ։ Ճամբորդներուն կը յանձնարարուի նախապէս տեղեկանալ։

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հաղորդեն, թէ Յունաստանի ապսպրած 38 Ֆանթոմ–4 օդանաւներէն առաջինը հասած է զինուորական օդակայան մը, Աթէնքի մօտ։

ՍՔԱՆՏԻՆԱՒԵԱՆ երկիրները՝ Շուէտ, Նորվեկիա, Ֆինլանտա, Դանիա եւ Իսլանտա պահանջեցին, որ աշխարհ առաւել ճնշում բանեցնէ Չիլիի վրայ քաղաքական հալածանքներուն դէմ։ Վերոյիշեալ երկիրներու Արտաքին նախարարները համաձայնեցան նաեւ քննութեան առնել, թէ ի՛նչ ձեւով կարելի է ճնշում բանեցնել Փորթուկալի վրայ, ապահովելու ինքնավարութիւն շնորհէ ափրիկեան իր գաղթավայրերուն։ Սքանտինաւեան երկիրները որոշեցին դեռ չճանչնալ Կինէ–Պիսօն, որ անցեալ տարի անկախ հռչակուած էր փորթուկալեան Կինէի ըմբոստներուն կողմէ։

Մ Ա Տ Ր Ի Կ Ա Լ

Ես աղքատ եմ ու տնանկ. —
Աշնանավերջի ծառերուն պէս,
Թափանցիկ բոլոր իրերուն պէս
Ես ոչինչ ունիմ պահած —
Յիշատակ իսկ չունիմ՝ վերապրելու
համար,
Բայց ես հովն եմ՝ միշտ նորագուած.
Բայց ես գիտեմ
Թէ դուն հարուստ ես ու մեծատուն
Տխրութեան չափ՝ որ չէ լացած.
Մաքուր աչքեր՝ ուր լոյսն իսկ
կը զտուի,
Կ'ազնուանան խորք ու տարազ.
Դուն անոյշ համակերպութիւն՝
երբ հրաժեշտը ողջոյն
է գեղեցկութեան
Եւ մեկնումը՝ երբե՛ք բաժանում,
Երբ, ինչպէս գիտեմ,
Դուն այլափոխութիւնն ես սիրոյս։

—

Ծ Ա Ղ Ի Կ

Մեծատառ, բոլոր թերթերու առաջին
էջին վրայ գրէ,
Թէ այս առաւօտ, աշխարհի մէջ որեւէ տեղ,
Ծնաւ ծաղիկ մը անպայման։

Որովհետեւ ծաղիկ մը ծնա՛ւ — այս մէկը
ճշմարիտ է —
Ուրախութեան պէս պայթեցաւ բան
մ'անկասկած
Որեւէ տեղ, սրտէն մինչեւ փողոց։

Ուստի, աւելի կարեւոր քան բոլոր
պատերազմներն ու ոսկին,
Նկարագրէ։ Մարդիկ գիտնան,
Լուսեղէն բողբոջումն անծանօթ այդ
ծաղկին։

Տուր իրեն սիրած անունդ, սիրած գոյնդ
ու ձեւդ,
Եւ ապա, ցնծագին ու անվարան՝
Օրն այս հռչակէ Ազգային Տօն։

ԶՈՒԼԱԼ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս Ապրիլ 1–2)

ԽՄԲԱՎԱՐ Օ. ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆ

Խմբավար Օննիկ Ասատուրեան, Լիբանանէն, Մարտ 28ին ղեկավարած է Հայաստանի Սենֆոնիք նուագախումբը, Հայֆիլհարմոնիայի մեծ սրահին մէջ։ Պէթհովէնի 7րդ սենֆոնին եւ Լիսթի Փրելիւտները *նուագուած են։ Համերգին մասնակցած է Լուսինէ Զաքարեան, որ երգած է հատուածներ եւրոպական եւ հայ դասական օփերաներէ, հայ երգահաններու ստեղծագործութիւններէ։*

×

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԵՐԳԻՉՆԵՐ ԵՒ ՊԱՐՈՂՆԵՐ

Երեւանի օփերան ութ օր տրամադրուած է օփերայի եւ պալէի խումբերուն երիտասարդ երգիչներուն եւ պարողներուն։ Անոնց մասնակցութեամբ ներկայացուած են «Ռոմէօ եւ Ժիւլիէթ», «Լէյլի եւ Մեջնուն», «Ժիզէլ», «Կարապի լիճը» պալէները, «Անոյշ», «Պարպիէ տը Սեվիլ» եւ այլ օփերաներ։ Խմբավարներն եղած են Եուրի Դաւթեան եւ Յակոբ Ոսկանեան։

×

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ՆՈՐ ԲԵՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Թիֆլիսի հայկական պետական տասմաթիկ թատրոնը բեմադրած է Երեւանցի թատերագիր Գէորգ Սարգսեանի «Սէրը ծովափին» կատակերգութիւնը։ Այս թատրոնը հայկական ամէնէն հին թատրոնն է Խորհ. Միութեան մէջ, հիմնուած ըլլալով 115 տարի առաջ։

Թիֆլիսի Հալաբար թաղամասին մէջ գտնուող այս թատրոնին բեմին վրայ խաղացած են Սիրանոյշ եւ Պ. Ադամեան, Վ. Փափազեան եւ Հ. Ներսիսեան, Յ. Աբէլեան եւ Ի. Ալիխանեան եւ բեմի այլ վարպետներ։

×

ՊԷՅՐՈՒԹ – ԵՐԵՒԱՆ ՕԴԱՅԻՆ ԳԻԾ

Ապրիլ մէկին Պէյրութէն Երեւանի օդակայանը ժամանած է «Միտըլ Իսթ Էրլայնս» օդանաւային ընկերութեան ինքնաթիռ օդանաւը։ Ասով բացումը կատարուած է Պէյրութ – Երեւան – Պէյրութ օդային կանոնաւոր հաղորդակցութեան Միտլ–Իսթի *միջոցաւ։*

Բացման արարողութեան ներկայ գտնուած են պետական պաշտօնատարներ, որոնք բարի գալուստ մաղթած են Լիբանանի օդանաւային ընկերութեան պատուիրակութեան. զայն գլխաւորած է ընկերութեան փոխ – նախագահը Սամի Մուսֆի։

Երեւանի եւ Պէյրութի միջեւ կանոնաւոր օդային հաղորդակցութիւն հաստատուած է մօտ հինգ տարիէ ի վեր եւ այդ ժամանակամիջոցին խորհրդային օդանաւերով 110.000 հոգի ճամբորդած է այդ գիծով։

«Միտըլ Իսթ Էրլայնս»ի Պօյինկ օդանաւերը (123 տեղնոց) շաբաթական երկու թռիչք պիտի կատարեն Պէյրութի եւ Երեւանի միջեւ։

ՀԷՐՈԼՏ ՊԸՔԸՍԹԸՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

ԽՄԲ. — Այսօր, Ապրիլ 7, մահուան առաջին տարելիցն է, ողբացեալ Յ. Ճ. Սիրունիի: Յարգելու համար այդ թուականը եւ կանխելով իրեն նուիրուելիք Յուշի հանդիսութիւնը, կը սկսինք հրատարակել իր ինքնակենսագրական նոթերէն հատուած մը զոր մեզի տրամադրեց իր եղբայրը Գր. Ճօլօլեան:

Գիտենք որ Սիրունիի զանազան աշխատասիրութիւններու ձեռագիրներուն ստուար բաժինը, գրաւման տակ կը մնայ ռումէն իշխանութեանց մօտ: Միայն ինքնակենսագրական ձեռագիրներէն որոշ մաս մը, որ արդէն ռումանական ակադեմին կամ պատմութեան թանգարանը չեն շահագրգռեր, եղբայրը կրցած է հետը բերել:

Այդ նոթերը կը վերաբերին Սիրունիի պատանեկութենէն սկսեալ, իր կեանքի յաջորդական հանգրուաններուն, որոնց ամբողջութիւնը միայն հատորով մը կարելի է տալ:

Ակսեալ Ատափազարի իրենց ընտանեկան գերդաստանին շառաւիղին վերաբերեալ ծանօթութիւններէն, Սիրունի հետզհետէ կը պատմէ թէ ինչպէս իրենց անձնական մայրը, հերոսական քաջութեամբ, զիրենք արբեցող հօր մը ձեռքէն փրկելով, յաջողած է Պոլիս փախցնել, հակառակ Համիտի դաժան ռեժիմին եւ ոստիկանութեան խիստ հսկողութեան, որպէսզի զանոնք մարդ ընէ, ապաւինած լոկ իր բազուկներու ուժին:

Իր յուշերուն մէջ կը պատմէ իր եւ իր Հայկ եղբօրը Իզմիտի մէջ անցուցած չորս ամիսները, պահ մը տեղւոյն Մխիթարեան վարժարանին իբր սան, էսահեանի իր երեք տարիները մինչեւ աւարտական կարգ, Կեդրոնականի ամբողջական շրջանը, իր գրական առաջին փորձերը, Համիտի օրով իր բանտարկութիւնը, Սահմանադրութեան գինովութեան շրջանը. էսահեան եւ Կեդրոնական Սանուց Միութիւններու հիմնադրութեան մէջ իր դերը, լրագրական ու հրապարակագրական իր գործունէութիւնը, յանուն «Ազատամարտ»ի իր երկրորդ բանտարկութիւնը, թափառական տարիները, զինադադարի եռուզեռ կեանքը ու ապա Ռումանիոյ մէջ շուրջ կէս դարու իր բեղնաւոր կեանքը եւ վերջապէս 1944ի իր ձերբակալութիւնն ու ահռելի ամբողջ տասը տարի:

Դժբախտաբար այս վերջին շրջանին վերաբերեալ դէպքերուն ակնարկելու ատեն, յաճախ գոհացած է միայն էջերուն գլուխը վերնագիր տող մը զետեղել, զոր անշուշտ հետզհետէ կը մտադրէր ընդլայնել: Բայց իր անհատնում աշխատանքները առիթ չեն տուած իրեն ինչպէս կը զանգատէր յաճախ, զանոնք լրացնելու անհրաժեշտ մանրամասնութիւններով, թէեւ երբեմն այդ վերնադիր տողերն անգամ ինքնին կը բացատրեն շատ մը եղելութիւններ:

Ներկայ նոթերու շարքը, միջանկեալ մաս մըն է իր փոթորկայոյզ կեանքէն փրցուած որ կը վերաբերի իր երկրորդ բանտարկութեան, 1913ին, իբր «Ազատամարտ»ի պատասխանատու Տնօրէն:

Որը օրին նոթագրած բանտի իր յուշերը թուղթին յանձնելու ատեն, յայտնի է որ գրական մասնաւոր ճիգ չէ կատարած ան, այլ ջանացած է իր եւ ուրիշ բանտարկեալներու կեանքը պատմել, յաճախ տեսակ մը խօսակցական պարզ ոճով, եւ սակայն հոն կը տողանցեն այդ օրերուն հայ հանրային կեանքին մէջ ծանօթ դէմքերէն շատեր ու նաեւ դէպքեր ու վկայութիւններ, որոնք այդ շրջանին որոշ մէկ պատկերը կուտան: Այդ տեսակէտով ուրեմն շահագրգռական բնոյթ մը կը ներկայացնէ ան:

Ու օր մըն ալ, պէտք եղաւ որ ինքս քաւեմ «Ազատամարտ»ի մեղքերը:

Ինչպէս պատմած եմ «Ազատամարտ»ի սերունդին նուիրած իմ յուշերուս մէջ՝ Պատասխանատու—Տնօրէնն էի թերթին ու ես էի որ անոր անունով կը քաշկռտուէի դատարանէ դատարան: Ինչպէս պատմած եմ դարձեալ՝ ատեն մը Իթթիհատը սաստիկ կատղած էր «Ազատամարտ»ի դէմ, ու առիթի մը կը սպասէր առաջին հարուած մը տալու համար:

Անգլիացի յայտնի դէմքի մը՝ Հէրոլտ Պըքըսթընի մէկ գրութեան հրատարակութիւնը «Ազատամարտ»ի մէջ, յարմար պատրուակ մը եղաւ: Այդ յօդուածը առիթ բռնելով՝ Ճէմալ Փաշա պատերազմական ատեան յանձնեց «Ազատամարտ»ը, «իբրեւ տարրերու մէջ խռովութիւն սերմանող», ինչպէս բանաձեւն էր օրուան:

Անգամ մը, 1913 Նոյեմբերի վերջերը, Ճեմալ Պէյ՝ որուն յաճախ կը ներկայանայի երբ հրամանատարն էր Պոլսոյ պաշտպան բանակին, արդէն բացորոշ կերպով սպառնացեր էր ինծի՝

— Սէնի տէօրթ այ հափըսա խաթըրբանայըմ (*Քեզ չորս ամիս բանտը պիտի պառկեցնեմ*):

Այնպէս որ երբ կոչնագիրը ստացայ Դեկտեմբեր 14ի Շաբաթ օրը պատերազմական ատեան ներկայանալու համար՝ արդէն գիտէի թէ չորս ամսուան պատիժ մը կը սպասէ ինծի:

Աննախատեսելի զուգադիպութեամբ մը, այդ Շաբաթ գիշերը հիւրեր պիտի ունենայի ես՝ ինչպէս ամէն Սուրբ Յակոբի:

— Մայր, ըսի, Ուրբաթ տօնենք այս տարի անունս:

— Ի՞նչ կ՚ըսես, տղաս, պատասխանեց հէք կինը. Ուրբաթ գիշեր Սուրբ Յակո՞բ կ՚ըլլայ:

Պատրուակ մը գտայ համոզելու համար խեղճ մայրս, ու բարեկամներուս ալ իմացուցի թէ Ուրբաթ գիշեր գան փոխանակ Շաբաթ իրիկուան: Արդէն բոլորը գիտէին թէ պատերազմական ատեան կանչուած է թերթը:

Այն գիշերը շատ հիւր ունեցանք մեր համեստ յարկին ներքեւ: Կը յիշեմ որ եկած էին Գարեգին Խաժակը, Փանոս Թէրլէմէզեանը, Դանիէլ Վարուժանը, Սարգիս Մինասեանը, դերասան Ազեանը, Գեղամ Բարսեղեանը, ու դեռ շատերը գրչի ընկերներէս ու տան բարեկամներէս:

Մինչեւ առտուան մօտ, ժամանակ մը անցուցինք: Բոլորը գիտէին որ յաջորդ գիշերը տունը պիտի չըլլամ: Միայն մայրս էր որ ի զուր կը ջանար բան մը կռահել:

Առտուն կանուխ մը ելայ, «Ազատամարտ» հանդիպեցայ պահ մը, ու յետոյ ուղղակի գացի պատերազմական ատեան, որ Հարպիէի բակն էր այն ատեն: Պէտք եղաւ ժամեր սպասել՝ մինչեւ որ կարգս գար ատեան ելլելու:

Դարձեալ չարի պէս՝ յաջորդ օրը, Կիրակի, պիտի տօնուէր Յակոբ Գուրգէնի յոբելեանը: Յոբելեանը սարքուած էր էսահեան Սանուց Միութեան անունով, ու ես եւս քանի մը խօսք պիտի ընէի հանդէսին մէջ՝ յանուն Նախաձեռնող Միութեան: Պատերազմական ատեանի նըրբանցքին մէջ է որ քանի մը տող գրեցի, ու ղրկեցի Հայկանոյշ Մառքին՝ որպէսզի իմ տեղս կարդայ հանդէսին պահուն:

Ամբողջ երեք ժամ սպասեցի ես հոդ, այդ ցուրտ ու խոնաւ նրբանցքներուն մէջ: Ու շատեր կային ինծի պէս որոնք կը սպասէին հոն առտուընէ ի վեր:

Վերջապէս կարգը իմս էր դատուելու: Տեսակ մը արհամարհանքով մտայ ես ներս: Գիտէի որ աչքկապուք մըն էր ըլլալիք դատավարութիւնը, ու ինչքան ալ ճարտասան դառնայի՝ չորս ամսուան պատիժ պիտի վճռէր պատերազմական ատեանը: Այսպէս հրահանգ ունէր:

Դատավարութիւնը արձանագրելու առթիւ, «Ազատամարտ» կը գրէր ի միջի այլոց իր Դեկտ. 18ի թիւին մէջ.

«Պատերազմական ատեանի առջեւ տեղի ունեցած դատավարութեան ատեն, մեր Պատասխանատու — Տնօրէնը իր խօսած պաշտպանողականին մէջ ի վեր հանեց հետեւեալ կէտերը.

«Ա. Ազատամարտի նպատակն էր հայրենիքին շահերուն ծառայել՝ հրատարակելով ինչ որ կը խորհին արտասահմանի մէջ՝ բարեկամ թէ թշնամի:

«Բ. Պըքըսթըն երկար ատեն ճանչցուած է իբր Թուրքիոյ բարեկամ եւ իր գրուածքը տպելով՝ նպատակ ունեցած էինք Թուրքիոյ կարծերուն ծանօթ անձնաւորութեան մը կարծիքը ներկայացնել:

«Գ. Նոյն կարգի արտատպումներ առհասարակ կ՚ընեն Թուրքերէն թերթերը, առանց որեւէ հետապնդումի առարկայ ըլլալու:

«Դ. Ազատամարտ որեւէ կերպով իր համամտութիւնը չէր յայտնած յօդուածին մէջ արտայայտուած միտքերուն:

«Ե. Ազատամարտ որեւէ դիտում չէր ունեցած տարրերու համերաշխութեան վնասելու. ընդհակառակն:

«Այս փաստերը անզօր մնացին ու պատերազմական ատեանը արձակեց իր ծանօթ վճիռը»:

×

Հէրոլտ եւ Նոէլ Պըքըսթըն եղբայրները քննական պտոյտ մը կատարած էին 1913ին Արեւելեան Հայաստանի մէջ: Լոնտոն դառնալնուն՝ հրատարակութեան տուեր էին անոնք իրենց տպաւորութիւնները: Ճանչցուած իբրեւ հեղինակութիւն Մերձաւոր Արեւելքի հարցերուն մասին՝ Պըքըսթըն եղբայրները բնականաբար չահագրգռութիւն ստեղծեցին քաղաքական շրջանակներուն մէջ իրենց յայտարարութիւններով: Լոնտոնի մեր թղթակիցը, Մ. Բ. Փափազեան, որուն չահեկան յօդուածները այն օրերուն կը փնտռուէին թերթին մէջ, այդ տպաւորութիւնները, իրենց ընդհանուր գիծերուն մէջ, հասցուց «Ազատամարտ»ին:

Նախ լոյս տեսան Հէրոլտ Պըքըսթընի տեսութիւնները, «Հայերը եւ Հայկական Հարցը» խորագրին տակ, «Ազատամարտ»ի 1913 Դեկտ. 3/16ն եւ 4/17ի թիւերուն մէջ: Տալէ յետոյ հայկական գաւառներու դժնդակ պատկերը եւ դժգոհութեան չարժառիթները հայ գիւղացիին, Հէրոլտ Պըքըսթըն կ՚եզրակացնէր.

«Երբեմնի այս արգաւանդ ու բազմամարդ երկիրը այժմ անապատ մըն է: Ո՛չ մէկ յառաջդիմութիւն կարելի է, ո՛չ ալ նոյնիսկ դերրնական ջանքեր կրնան յաղթահարել այն արգելքներուն եւ աղէտներուն, որ Թուրք «կառավարութիւնը» կը նշանակէ: Հողին բարեբերութիւնը, ոռոգման տակ, բացայայտ է բոլոր անոնց որոնք յանձն կ՚առնեն քննելու թէ ի՛նչ են կատարած Հայերը հակառակ անթիւ խոչերու: Այս ժխտական դանդաղ, հետեւանք Թուրքին կառավարելու ճակատագրական անկարողութեան, որով ամբողջ ժողովուրդի մը զարգացման բնատուր եւ ինքնաբուխ բարգաւաճումը կասեցուցած եւ անդամալուծած է, սճանտալ մըն է Եւրոպայի ճակտին:

«Որքան ատեն որ Թուրքը կը մնայ ան՝ ինչ որ է ներկայիս, միշտ ալ իր գերիշխանութիւնն ու տիրապետումը պիտի չարունակեն մնալ անէծք մը եւ արատ մը երկրագունդի երեսին: Ամէն առիթ ունէր, եւ խղճալիօրէն թերացաւ օգտուիլ անկէ: Աշխարհագրականօրէն, Պոլսէն աւելի նպաստաւոր դիրքով մայրաքաղաք մը ո՞ւր կարելի է գտնել: Թուրքը ժառանգեց բիւզանդական կայսրութեան ճոխութիւնն ու մշակոյթը, բայց ի՛նչ վիճակի հասցուց զանոնք:

«Իսկական բարենորոգումներ անհրաժեշտ են, եթէ կ՚ուզուի որ ապագայ խլրտումներու առաջքն առնուի: Ասոր ստիպողականութիւնը այն ժամանակ ըզգալի կը դառնայ, երբ բուն երկրին մէջ, գիւղացիներուն եւ կազմակերպեալ կուսակցութեան լիդրներուն հետ խօսակցիք, որոնք միեւնոյն նոր դիրքը բռնած են: Այլեւս հաւատք չունին անոնք «ներսէն եկող» բարենորոգմանց վրայ: Պետութեանց կողմէ վարչական քոնթրոլ կը պահանջեն: Ասիկա լաւագոյն լուծումն է: Առով Թուրքիոյ բաժանումը յառաջ չի գար: Հիմնական կէտը հոն է որ, Կառավարիչը կամ կառավարչական Խորհուրդը, պէտք է պատասխանատու ըլլայ Պետութեանց եւ Բ. Դրան հետ գործ մը չունենայ: Եթէ Հայերը յոյսերնին կըտրեն այդպիսի քոնթրոլէ մը, կը մնայ մէկ ուրիշ միջոց: Ո՛ւր որ գացինք, բոլորն ալ անկեղծօրէն եւ ջերմեռանդօրէն կը նային ռուսական ծրագրին: Իրենց աչքին առջեւ է միշտ՝ ռուսական ու թրքական Հայաստանի հակապատկերները: Անոնք գիտեն թէ Ռուսիա զոնէ կը շնորհէ իրենց ապահովութիւն, օրէնք եւ տարրական արդարութիւն: Ռուսիա կը սպասէ առիթին: Ո՞վ պիտի արգիլէ զինքը, երբ առիթը ներկայանայ»:

Մեր թղթակիցը իրենց ընդհանուր գիծերուն մէջ տալէ յետոյ Հէրոլտ Պըքըսթընի կարծիքները՝ կ՚աւելցնէր թէ «բազմաթիւ հատուածներ, նախադասութիւններ եւ բառեր դուրս ձգած եմ վերոյիշեալ թարգմանութեան բնագրէն, գրաքննական ջիղերու վրդովում չպատճառելու համար»:

Եւ սակայն վրդովեցան գրաքննութեան ջիղերը: Ան պատերազմական ատեան կանչեց «Ազատամարտ»ը ճիշդ այս յօդուածին համար:

Հէրոլտ Պըքըսթըն անցողակի միայն ըսած էր իր տեսակէտը թէ պէտք է նախապատուութիւն տալ ռուսական ծրագրին ի մասին հայկական նահանգներու մէջ բարենորոգումներու ներմուծման: Այդ մասին աւելի որոշ ու աւելի վճռական է եղած իր եղբայրը, Նոէլ Պըքըսթըն, որուն տեսակէտները լոյս տեսան «Ազատամարտ»ի Դեկտեմբեր 14/27ի եւ 15/28ի թիւերուն մէջ, այսինքն ճիշդ այն օրերուն երբ կը դատուէի ու կը դատապարտուէի ես իր կրտսեր եղբօրը տեսութեանց համար:

Նոէլ Պըքըսթըն ուղղակի ջատագով կը հանդիսանայ ռուսական ծրագրին, ու գինք այդ համոզման բերողը հայ շրջանակներու մէջ յառաջ եկած հիմնական յեղաշրջումն է տեսակէտներու, որովհետեւ, կ՚ըսէ, Հայերը իրենք ալ սկսած են յարիլ դէպի Ռուսիա:

«Թէ՛ Ռուսիոյ եւ թէ Թուրքիոյ մէջ, քննութեանս գլխաւոր նպատակը եղաւ՝ բոլոր դասակարգերուն եւ կուսակցութեանց կարծիքները իմանալ այս կէտին վրայ: Ամենուրեք տեսայ որ համոզումի հսկայ վերափոխում մը յառաջ եկած է, մասամբ, անտարակոյս, եւրոպական քոնսէռէն յուսահատած: Կ՚ընդունին թէ Հայոց դիմումը Անգլիոյ, ապարդիւն մնալէ գատ, մասնաւորապէս աղետալի ալ եղաւ՝ Ռուսիան խորթացնելով: Այդ բանը ստիպեց որ Ռուսիա արգելք կանգնի 1895ի բարենորոգման դէմ, երբ, կոտորածներէն վերջ, Անգլիա ծրագիր մը մէջտեղ դրաւ: Բայց, նոյնպէս, ռուսական վարչութիւնն ալ հիմնովին փոխուած է: Դէպի հին Ռուսիա դարձ մը՝ աներեւակայելի կը նկատուի: Ռուսացումը փորձուեցաւ իբրեւ քաղաքականութիւն՝ թէ՛ Կովկասի եւ թէ՛ Հայաստանի մէջ, բայց անյաջող անցնելով մէկ կողմ դրուեցաւ ամբողջովին: Բաղդատութեան դնելով ներկայ փոխարքային ազատական քաղաքականութիւնը իր նախորդին հետ, կարելի է ըսել թէ վայրագ քաղաքականութիւնը մոռցուած է»:

Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ

(Շար. — 1)

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

«ՋԱՀԱԿԻՐՆԵՐԸ»

—0—

Արեւմտահայ միտքի եւ հոգիի ծաղկումին սատարած 16 ջահակիրներու «կեանքի վէպը» ընութագրած է Պոլսեցի ծանօթ մտաւորական եւ գրագէտ Տոքթ. Եդուարդ Սիմքէշեան: Ու զանոնք ընութագրած է սիրով եւ խանդաղատանքով, այլ նաեւ խուզարկու միտքով, պատկերացումի եւ վերլուծումի ճամբաներով: Այսպէս է, որ Հ. Ղեւոնդ Ալիշանէն մինչեւ Ա. Զօպանեան եւ Տ. Զրաքեան, անցնելով Գ. Օտեանի, Մ. Պէշիկթաշլեանի, Պ. Դուրեանի, Եղիշէ Արք. Դուրեանի, Թլկատինցիի եւ այլ ջահակիր դէմքերու բովէն, հեղինակը վերակենդանացուցած է երկարաձիգ ժամանակաշրջան մը, իր տարանջատ փուլերով եւ միջավայրերով, նկարագիրներով, ինչպէս նաեւ այլազան ձգտումներով: Այսուհանդերձ, ան յաջողած է գտնել եւ համադրական սեւեռումով պայծառ դարձնել ժամանակաշրջանին ընդհանրական նկարագիրը՝ գրականութեան, արուեստի, ազգային եւ համամարդկային առաջդրութիւններու գիծով:

Դէմքերը, որոնք տեղ գտած են այս հատորին մէջ, փաղանգի մը հոյլն են, արդարեւ, արեւմտահայ միտքն ու գիրը, իրենց այլազան երեսներով ու զանազանումներով, յորդ ու զեղուն, պերճ ու գրաւիչ դիմագիծ ստացած են անոնց եւ իրենց նմաններուն վաստակով: Ուստի՝ աւելի՝ բուռն թափով սլացք մըն է արձանագրուած իմացական եւ արուեստի զոյգ հանդերձէն ներս: Եւ պէ՞տք է զարմանալ, որ անոնցմէ ոմանց չունչին տակ

գաղափարականացուած մտաւորական – գրագէտը, 1920ական Թուականներէն յայսոր ճգնած է քալել Ջահակիրներու ակօսած ճամբով իր աշխատանքի, տքնումի եւ նուիրումի եռքն ալ խառնելով այլապէս չքեղ բերքին արեւմտահայ միտքին եւ գրչին:

Աւանդ մանրամասնելու անոր բեղուն գործունէութեան երեսները Պոլսոյ հայ մշակութային կեանքին մէջ, յիշենք միայն, որ անոր անունը կամ ծածկանունները («Մխծեռնակ», «Ս. Վարդեան») կրող յօդուածները, մենագրութիւնները, քրոնիկները եւայլն, ընդհանրապէս մշակութային – գրական հարցերու, դէմքերու մասին, եւրոպական միտքով պատուաստուած եւ հայրենական ապրումներով օծուն գրագէտի մը սրտայոյզ չողարձակումները եղան: Կը հետեւի, ուրեմն, որ Տոքթ. Եդ. Սիմքէչեանի համար Ջահակիրները ներշնչումի, ապրումի եւ ձգտումներու անսպառ աղբիւրներ եղած են. ջինջ ակ մը, ուրկէ կարելի է քաղել կենարար աւիւնը կեանքին:

Աւելի ակներեւ է «Ջահակիրներ» խորագրեալ անոր հատորին ներաքանչիւր էջին մէջ: Որովհետեւ ան գրադատական երակով մը չէ միայն, որ կապուած է անոնց. իմացական դատումները, որքան ալ տարօրինակ Թուին ոմանց համար, Եդ. Սիմքէչեան կատարած է սիրտի լարերու Թրթռացումով: Աւով բսել կ'ուզուի, Թէ անոր խօսքը կը մեկնի առաւելապար սիրտէն՝ կազմելու համար հոգեկան պատկերներու վրայ խարսխուած կենդանագրութիւններ:

Գեղագիտական մօտեցումին կ'աւելնայ հմայուած գիտակցութիւնը՝ դառնալու համար գեղեցիկ շողարձակում մը հոգեկան եւ իմացական սեւեռումներու:

Անսեթեւեթ, բայց բարախուն գրչով ան պատկերացուցած է դէմքերու արտաքին միջավայրը, շրջապատի մԹնոլորտը, ա՛յն որ ստացական գիծով կը կոչուի կնիք, դրոշմ. այլ սակայն յատկանշականը դէմքերու ներքին «կեանք»ի, դիմագիծի կամ նկարագրի բնուԹագրումն է: ԵԹէ դէմքերու ծննդավայրի եւ ապրած միջավայրի նկարագրուԹեամբ ան բացայայտած է անոնց երազային եւ վիպական բնանկարը, անոնց շունչն ու հրապոյրը (օրինակ՝ Ոսկեղջիւրը, Խասգիւղը), միւս կողմէ քերԹուածներու, արձակ էջերու եւ միտքերու մեկնաբանուԹեամբ պեղած է հոգին իր տիպարներուն այնքա՛ն գգայուն, գեղուն եւ խորաԹափանց ծալքով, որ պարզաբանում – ները յաճախ գրական խմորով շաղախուած են: Օրինակ, վերլուծելով Մ. ՊէշիկԹաշլեանի քերԹողուԹեան յատկանիշները, ան շարահիւսած է քերԹողին ռոմանԹիկ խառնուածքին բոլոր երեսները՝ յատին մանրամասնուԹեամբ: Հատուած մը տարեւ.

— Իր բանաստեղծութեան ոգին ան – սահման նախրանէ մըն է արդէն, ուր միշտ հով մը կը փչէ եւ զինքը կը տանի իր զովարար հոսանքին հետ, կը թրջէ իր արծարէ թեւերը աղբիւրներու ջուրին մէջ, կ'ըլլայ նայեատ եւ իրեն կը ժպտի ալեակի մը խորէն, պահ մը վերջ ծառանոյշ մըն է, որ գաղտնաբար կը գգուէ զինքը եւ պուրակներուն ամբողջ խունկը կը թափէ իր հոգիին: Այդ հովը կ'երգէ նաեւ լեռներէն, բարձունքներէն, իր երազած բնաշխարհին պարտէզներէն, կ'անցնի հովիտէ հովիտ եւ կ'իջնէ վերջապէս սիրոյ անտառը: Հո՛ն, խոնարհ, խան – դաղատ, պաղատագին քուրմ մըն է որ կը սպասէ իրեն, պատրաստ զինքը ողջունելու աշխարհին ամէնէն մեղրածոր բառերով: Հո՛ն, խոտերուն վրայ սիրահար զոյգեր նստեր են եւ մտիկ կ'ընեն ճիւղերուն վրայ դողացող անհուն մրմունջին, կամ աղջիկներ, սիրոյ նաժիշտներու պէս, ձեռք ձեռքի տուած կը պարեն ու կ'երգեն: Հո՛ն, եդեմական երանութիւն մը կը հսկէ, աստղեր կը մաղուին տերեւներէն, եւ լուսնկան կը փշրուի սադարթներուն վրայ ու կը ցոլցլայ աղբիւրներուն մէջ»:

Գեղապա՞շտ խառնուածք: Անկասկած: Տոքթ. Եդ. Սիմքէչեանի վերլուծական տողերը, մենագրական բնոյԹի էջերը, գրադատական սահմանումները դաշն ամբողջուԹիւն մը կազմած են, որուն շնորհիւ դէմքերը վիպական տիպարներու երեւոյԹը ստացած են իրենց լոյսերով եւ ստուերներով, իրենց մտորումներով, տենչերով, անդոհանքներով եւ ընկերային ու ազգային մտահոգուԹիւններով:

Այսպէս է, որ «Ջահակիրներ»ու 280 էջերը վէպի մը տպաւորուԹիւնը կը ստեղծեն: Եւ ինչո՛ւ չէ, երբ հեղինակը երախտագէտ զաւկի մը գուրգուրոտ վերաբերումով մօտեցած է ջահակիր դէմքերուն եւ զանոնք ողջունած է անմեկնելի խանդավառուԹեամբ եւ սիրով:

Այս հատորը առաջինն է «Ջահակիրներ»ու հրատարակելի շարքին, եւ երկրորդը արդէն իսկ պատրաստուԹեան մէջ է:

«Թրքահայ Ուսուցչաց ՄիուԹիւնը» եւ մեկենաս Մկրտիչ Մելիքեան, անկասկած, նախաձեռնարկ պիտի ըլլան երկրորդ հատորին հրատարակուԹեան եւս, իբրեւ մեծապէս գնահատելի գործ:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՏԱՐԵԱՆ

—0—

Ահաւասիկ Տ. Տարեանի վերջին արտադրուԹիւններու ցուցահանդէսը: Բայց ի՞նչպէս ընԹեռնլի դարձնել զանոնք երբ անոնք կը հրաժարին որեւէ ձեւէ, յայտնակերտումէ, դրականուԹենէ ու խօսքէ:

*Գոյնը՝ ամէնէն առաջ բայց ոչ իր պայ*Թումին մէջ ինչպէս էր առիկա Տարեանի նախկին գործերուն, որոնցմէ քանի մը նմոյշներ կը գտնէ այցելուն: Չկան այլեւս գոյնի պզտիկ խմբումները, հծումները կտաւի մակերեսին որոնք կը Թուէին գրեԹէ երեւակայական հիւլէական դաշտեր. չկան ուրեմն՝ գոյնի ցրւումի միատարր պաստառները ու Տարեանի աշխատանքը կը դառնար էապէս նիւԹի, մաԹիէրի փնտռտուք, իջած սոր ամէնէն տարրական ու քառսային եզրին: Կային նիւԹի հաստ խաւերէն յայտնուող մասեր, ձեւեր եկող կարծէք անծանօԹ աշխարհէն որ հողն է:

Նոր գործերը կը խօսին շրջափոխումէ մը:

Նախ՝ ներկայուԹիւնը այստեղ դծանկարներու (կրավիւր) կարեւոր խումբի մը ուր Տարեանի գոյնի Թեքնիքը կը բախի մետաղին, գիծին, այսինքն՝ դծանկարի պարտադրանքներուն: Արդիւնքը աւելի քան հաճոյիչ է: Քանի մը հիմնական գոյներով ու գիծերով ստացուած համադրուԹիւն մըն է, ինքնարու, պահուող գրեԹէ, նուազ հաղորդական քան կտաւները բայց աւելի Թելադրական:

Գծանկարներուն եւ կտաւներուն մէջ կը տիրապետեն հորիզոնական գոյնի շերտեր. կապոյտ, կանաչ, դեղին, կարմիր, սրճագոյն, մակադրուող իրարու վրայ, անհաւասար, կարծէք ըլլային հողի խաւեր հեռուէն ու մօտէն դիտուած, կամ աչքերու հորիզոնին մնացած, հեռաւոր տարածուԹիւններու տպաւորուԹիւնը: Երբեմն միագոյն մակերեսին տակ (ճերմակ, կանաչ), կը յայտնուին նախկին շրջանէ մնացած բազմագոյն հծումներ. անցումի գործեր որոնք կը փակեն քառսային կալուածը: Ամէն պարագայի նոր արտադրուԹիւններու մէջ գոյները աւելի Թանձր ու հաստատ, աւելի խիտ ու խիստ են, կարծէք աչքը աւելի մօտեցած ըլլար նիւԹի կառոյցին: — Կրնաք ձեր երեւակայուԹեամբ Թափառիլ անոնց վրայ, այդ ճամբաներուն ուր պիտի գտնէք մանրանկար նախագծումը ամբողջ ներքին աշխարհի մը, ճամբաներ՝ դացող դէպի ստեղծումը դեռ անձեւ ձեւերու:

Շրջափոխութիւնը այս անհնարին հաւասարակշռուԹիւնն է գոյներու պայԹումին եւ «ձեւերու» պրկումին. առկէ հանդարտուԹեան, խաղուԹեան այն տպաւորուԹիւնը ձեր աչքին, որը սակայն ուրիշ բան չէ եԹէ ոչ տիրապետումը տարրերուն: Տարեանի արուեստը կը դառնայ այսպէս աւելի ջղուտ, մկանային, լեցուն:

Անոր արտադրուԹիւններուն մէջ կը գտնեմ հողի ու նիւԹի խորուԹիւնը եղածյանկարծ մակերես ու հողի հաճոյք: Խաւերու խորուԹիւն ուր ինչ որ կը Թուի եկած ըլլալ գործի արուեստէն ուրիշ բան չէ եԹէ ոչ հողին յայտնակերպումը Թանձրէն: Այս բոլորը քիչ հանդիպելի կիրքով մը, վստահուԹեամբ մը որոնք կը ճչդեն Տարեանի փորձին վաւերականուԹիւնը:

Պ. Գ.

- ՀԱՅԱՍՏԱՆ -

ՉԱՐԵՆՑԱՒԱՆԻ ԲԱՐԵԿԱՐԳՈՒՄԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

Չարենցաւանի գլխաւոր պողոտային շինարարական աշխատանքները սկսած են: Պողոտան, որ Չարենց անունը պիտի կրէ, մէկ քիլոմեԹր երկարուԹիւն պիտի ունենայ: Նախագիծով պողոտային տակ երկյարկանի կառատուներ պիտի հաստատուին՝ 650 ինքնաշարժի համար:

Չարենցաւանը, որ արդէն ժամանակակից քաղաքի մը տեսքը ստացած է, մեծ ապագայ ունի: Ժամանակի ընԹացքին ա՛լ աւելի պիտի ընդարձակուի եւ գեղեցկանայ: Այս տարի 7.000 քառ. մեԹր ընդհանուր տարածուԹեամբ շէնքեր պիտի շինուին 350 ընտանիքներու համար:

Ծրագրով պիտի բարեկարգուի քաղաքին հանրային պարտէզը, որ պիտի դառնայ բնակիչներուն հանգիստի, պտոյտի, կեդրոնը: Հոն պիտի հաստատուին գրադարանը, երախաներու զուարճուԹեան ծառայող խաղերու հրապարակներ, շարժանկարի սրահ, եւայլն:

Քաղաքը ներկայիս ունի 23.000 բնակիչ: Հինգ տարիէն բնակչուԹեան Թիւը կը հասնի 40.000ի:

×

Jean FOLLAIN-ի ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Մարտ 24էն Ապրիլ 7 Սէրճլը տը լա Լիպրեռիի (*) մէջ, յիշատակի ցուցահանդէս մը կազմակերպուած էր նուիրուած Ժան Ֆոլէնի:

Ասպարէզով փաստաբան Ժան Ֆոլէն գնահատուած անուն մըն է ֆրանսական արդի բանաստեղծներու շարքին մէջ եւ իր արկածալի մահը, 1972ին, մեծ յուզում պատճառեց գրական շրջանակներուն:

Այս ցուցահանդէսին մէջ համախմբուած էր ինչ որ կրնայ պատկերացնել բանաստեղծին կեանքն ու գործը — նկարներ, ձեռագիրներ, նամակներ, փաստաԹուղԹեր: Նոյն ատեն լոյս կը տեսնէ Ֆոլէնի յետ–մահու գործը՝ Քոլէժ, ուր հեղինակը կը պատմէ իր ուսանողական յիշատակները, միշտ հաճելի ու սահուն ոճով:

Ցուցահանդէսին մէջ կարելի էր նաեւ տեսնել բանաստեղծին կիսանդրին, գործ՝ Տարիս Կամսարականի եւ գիրք մը (սպառած) զոր զարդանկարած է՝ Գառզու:

(*) 117, Bd. St. Germain.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (104)

ԲՈՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ

11.

Նոյն օրը, երեկոյեան, Բոռը գնաց պայմանադրուած տեսակցավայրը՝ սուրբ պատկերի յետեւում դրած ցուցումի համեմատ:

Տեղական բժշկի տունն էր դա, «սեկտի» մի գործունեայ անդամի: Դաւադիրներից շատերը հաւաքուած էին արդէն, եւ Բոռի ներս մտնելիս նրանց ցոյց տուած բերկրանքը մի աւելորդ ապացոյց էր իրենց պետի ժողովրդականուԹեանը:

— Մենք շատ բախտաւոր ենք, որ դուք այստեղ էք, — ասաց բժիշկը, — բայց շատ աւելի բախտաւոր կը լինէինք, եԹէ հեռանայիք: Ձեր ձեռնարկածը չափազանց վտանգաւոր է, եւ ես ինքս անձամբ հակառակ եմ: Մի՞Թէ դուք վստահ էք, որ ոստիկանուԹեան մէկներից ոչ մէկը չի նկատել այսօր հրապարակում ձեր ներկայուԹիւնը:

— Ա՛, ն–նկատելը նկատել է, բայց չ–չէ ճանաչել: Դոմինիկօն հ–հիանալի էր սարքել: Բայց ո՞ւր է ինքը, չեմ տեսնում:

— Դեռ չի եկել: Ուրեմն ամէն ինչ անցաւ կարգին: Է՞: Կարդինալը տուա՞ւ ձեզ իր օրհնուԹիւնը:

— ՕրհնուԹի՞ւնը: Այդ դեռ ոչինչ, — ասաց Դոմինիկօն, մտնելով դռնից: — Ռիվարեց, նոր տարուայ կարկանդակի պէս միշտ մի անակնկալ կայ ձեր մէջ: Ի՞նչ նոր տաղանդներ էք ունեցել:

— Ի՞նչ բան, — հարցրեց Բոռը՝ ձիւ- տալով:

Նա ընկաւ բազմոցի Թիկունքին ու ծխում էր իր սիգարը: Դեռ միշտ ուխտաւորի հագուստն էր իր վրայ, միայն սպիտակ մօրուքն ու կեղծամը հանել դրել էր սեղանին:

— Ես երեւակայել չէի կարող, որ դուք այդպէս հրաշալի դերասան էք: Կեանքումս դեռ այդպիսի բան տեսած չէի: Արտասուել տուիք նորին սրբազնուԹեանը:

— Ի՞նչպէս: Հապա,, պատմեցէք, Ռիվարեց:

Բոռը ցնցեց ուսերը: Նա լռելու էր տրամադիր, եւ միւսները տեսնելով, որ նրանից բան չեն հասկանալու, դիմեցին Դոմինիկոյին: Երբ վերջինս պատմեց հրապարակի տեսարանը, մի երիտասարդ գործաւոր, որ չէր ծիծաղում միւսների հետ միասին, նկատեց դժգոհ դէմքով:

— Անշուշտ, շատ ճարպիկ է խաղը. միայն չեմ տեսնում օգուտը ինչ է:

— Օգո՞ւտը: — Ա՛յ, — պատասխանեց Բոռը: — Այժմ ես կարող եմ գնալ այս կողմերը, ուր կամենում եմ, ու անել, ինչ ուզում եմ, եւ ոչ ոք ոչինչ չի կասկածի: Վաղը ամբողջ քաղաքում յայտնի կը լինի այդ պատմուԹիւնը, եւ եԹէ պատահեմ մի լրտեսի, պիտի մտածի. «Ահա գիժ Դիեկօն, որ իր մեղքերն էր խոստովանում տօնավաճառի հրապարակում»: Իսկ դա մի շատ մեծ շահ է, խոստովանեցէք:

— Այո, ի հարկէ: Բայց եւ այնպէս, մի՞Թէ չէր կարելի այդտեղ հասնէիք առանց կարդինալի հետ խաղի ելնելու: Նա անչափ բարի մարդ է, ինչո՞ւ նրան խաբել:

— Ինձ վրայ նա կարգին մարդու տպաւորուԹիւն արաւ, — ծուլօրէն համաձայնեց Բոռը:

— Է՛, Թող, Սանդրօ: Այստեղ մենք կարդինալի պէտք չունենք, — ասաց Դոմինիկօն: — Եւ եԹէ սրբազան Մոնտանելլին ընդունած լինէր Հռոմում իրեն առաջարկուած պաշտօնը, այժմ Ռիվարեցը նրան չէր խաբի:

— Չընդունեց, որովհետեւ չէր ուզում այստեղի գործը Թողնել:

— Աւելի ճիշդ, որովհետեւ չէր ուզում Թունաւորուել Լամբրուշինիի արբանեակներից մէկի ձեռքով: Նրանք հակառակ են իրար, անկասկած: Երբ մի կարդինալ, մանաւանդ այսպէս ժողովրդական, ինչպէս Մոնտանելլին է, դերադասում է այս ետ ընկած անկիւնը, դա մենք գիտենք, Թէ ինչ է նշանակում. չէ՞, Ռիվարեց:

Բոռը ծխի օղակներ էր բաց Թողնում:

— Կ–կարելի է պ–պատճառը «խորտակուած ու վ–վշտահար սիրտը» լինի, — նկատեց նա՝ գլուխը ետ ձգելով, որ աչքերով օղակներին հետեւի: — Իսկ այժմ, պարոններ, անցնենք մեր գործին:

Ու երկար– բարակ սկսեցին վերլուծել պէնքերի փոխադրուԹեան ու Թաքցնելու զանազան ծրագրերը: Բոռը լսում էր լարուած ուշադրուԹեամբ՝ մէջէ մէջ ընդհատելով խօսողներին, ուղղելու համար մի սխալ ցուցում կամ մերժելու համար մի անզգոյշ առաջարկ:

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ
ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

ԱՒԱԳ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, յիշատակ տասը կուսանաց, երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը 16.30ին։

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, յիշատակ ընթրեաց Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8ին, ընթրեաց պատարագ 10ին, Ոտնլուայ 16ին, Խաւարում 19.30ին։

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, յիշատակ Չարչարանաց եւ Խաչելութեան, երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 17ին։

Արարողութիւնները տեղի կ՚ունենան նախագահութեամբ Եւրոպայի Հայոց Կաթ. Պատուիրակ եւ Փարիզի առաջնորդ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ։

×

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի Ծաղկազարդի տօնին առթիւ պատարագ կը մատուցուի։

×

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԺՈՂՈՎՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

83, Rue Louis Blanc — Lyon 69006

ԿԻՐԱԿԻ Ապրիլ 14, ԶԱՏԻԿ, պատարագ ժամը 10.30ին։

Կը պատարագէ ու կը քարոզէ Գրիգոր Վրդ. Ղազարեան

×

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵՔԶԱՐՔՈՒԹԵԱՆ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, Rue du Perche — Paris (3e)

ԱՒԱԳ ՇԱԲԹՈՒԱՆ
ժամերգութիւններու եւ պատարագներու
ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

11 Ապրիլ, Աւագ Հինգշաբթի: Ժամերգութիւն ժամը 17ին, պատարագ ժամը 17.30ին

12 Ապրիլ, Աւագ Ուրբաթ: Ժամերգութիւն ժամը 17.30ին, երկրպագութիւն Ս. Խաչին ժամը 18ին

13 Ապրիլ, Աւագ Շաբաթ: Ժամերգութիւն ժամը 17ին, հանդիսաւոր պատարագ ժամը 18ին։

×

ԼԻՈՆ Ս. ՅԱԿՈԲ

ԱՒԱԳ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, յիշատակ տասը կուսանաց, ժամերգութիւն ժամը 17ին։

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, յիշատակ ընթրեաց, պատարագ ժամը 10ին, Ոտնլուայ ժամը 16ին, կարգ չարչարանաց ժամը 19.30ին։

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, յիշատակ չարչարանաց, Թաղման կարգ ժամը 18ին։

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ժամերգութիւն եւ պատարագ 8–11, Ոտնլուայ 16.45ին, Խաւարում 19.45ին։

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, յիշատակ չարչարանաց և խաչելութեան առաւօտեան ժամերգութիւն 8.40, կարգ Թաղման 17։

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, ժամերգութիւն 8.40ին, ընթերցուածք եւ ճրագալոյցի պատարագ 16.15–18։

×

ՍԷՆ ԺԵՌՈՄԻ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, փոքրիկներու հաղորդութիւն ժամը 9ին, պատարագ 10ին, Ոտնլուայ 16ին, Խաւարում 20ին։

ՈՒՐԲԱԹ, Թաղում 17ին։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Փարիզի Շրջանային Կոմիտէի կողմէ

կը խօսի

ԸՆԿ. ԲԺ. Բ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Չորեքշաբթի Ապրիլ 10, երեկոյեան ժամը 21ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, 17, Ռիւ Պլէօ — Մեթրօ Քառէ

Նիւթ.— ՀԱՅ ԴԱՏԸ ԱՅՍՕՐ ԵՒ Հ. Յ. Դ. ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐԸ

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէին Երեքշաբթի, Ապրիլ 9, ժամը 20.30ին, Պօմոնի եկեղեցւոյ կից սրահը

կը խօսի

ԲԺ. Բ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Նիւթ՝ ՍՓԻՒՌՔԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՃԳՆԱԺԱՄԸ ԵՒ ԻՐ ՊԱՐՏԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը իր անկեղծ ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Պօղոս Գորգիկեանի եւ զաւակներուն ինչպէս նաեւ ընկերուհիներ Լիւսի Ամիրեանի եւ Մարի Գորգիկեանի իրենց մօր եւ ազգականին ընկերուհի Աղաւնի Կիւլէմէրեանի մահուան տխուր առթիւ։

ԱՊՐԻԼ 24Ը
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Չորեքշաբթի, Ապրիլ 24ին համազգային նախաձեռնութեամբ եւ նախագահութեամբ երեք յարանուանութեանց հոգեւոր պետերուն։

ՊՈՒԼՎ. ՕՏՏՈՅԻ Ս. ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, յիշատակ տասը կուսանաց, ժամերգութիւն 18.30ին։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, յիշատակ ընթրեաց ժամերգութիւն 8.30ին, պատարագ 10ին, մանուկներու հաղորդութիւն, իրիկունը՝ Ոտնլուայ ժամը 17ին, Խաւարում 20ին։

ՈՒՐԲԱԹ, յիշատակ չարչարանաց խաչելութեան, Թաղում, ժամը 17ին։

×

ՎԱԼԱՆՍ
ՍՒ. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 9ին, յիշատակ տասը կուսանաց ժամը 18ին։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ժամերգութիւն 8ին, հաղորդութեան պատարագ 12ին, Ոտնլուայ՝ 18ին, չարչարանաց խաւարում 20.30ին։

ՈՒՐԲԱԹ, Թաղում՝ 18ին։

×

ՊՕՄՈՆԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, սկիզբ ժամերգութեանց 8.30ին, պատարագ ընթրեաց յիշատակի 10.30, Ոտնլուայ 17, գիշերը՝ կարգ խաւարման 20։

ՈՒՐԲԱԹ, երեկոյ յիշատակ Թաղման ժամը 17ին։

×

ՍԷՆ Թ՚ԱՆԹՈՒԱՆԻ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, հաղորդութիւն աշակերտներու եւ փոքրիկներու 9ին, ճաշու ժամերգութիւն 11ին, Ոտնլուայ 17ին, Խաւարում 20ին։

ՈՒՐԲԱԹ, յիշատակ չարչարանաց եւ խաչելութիւն ժամը 17ին։

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» խումբի ժողովը, այս Երկուշաբթի (Ապրիլ 8) իրիկուն ժամը 8.30ին Մշակոյթի տան մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ կ՚ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, Ահարոնեան ակումբը։ ԿԱՐԵՒՈՐ ՕՐԱԿԱՐԳ։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ի յարգանս Նախագահ Ժորժ Փոմփիտուի յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Ճանիկեան 30 Ֆր. կը նուիրեն «Ֆրանսա–Հայաստան Բարեկամութեան Միութեան»։ (Ստանալ «Յառաջ»էն)։

CHAMPAGNE

N. Fringhian

CHATEAU DE BOURSAULT
Société Anonyme au Capital de 1.500.000 Francs
Siège Social à BOURSAULT, 51200 Epernay
Tél. (26) 50-42-21

R.C. 69 B 4
I.N.S.E.E. 424-51-076-0002
N.M. 2.739.212

TARIF 1974

1/2 bouteille — 18.00 par carton de 12 et de 24
Bouteille — 31.00 par carton de 3 — 6 — 12
Magnum — 64.00 par carton de 6 et de 12

Nos prix s'entendent toutes taxes comprises. Franco à domicile pour la France. Les expéditions de moins de douze bouteilles sont faites en port dû. Payable à la commande par banque, CCP, mandat. En contre remboursement ajouter 4 F. de frais. Adresser et rédiger à l'ordre de : S. A. Champagne, Château de Boursault CCP 1402.70 *Chalons-sur-Marne* — 51.200 EPERNAY

Agent général : M. LEON TANELIAN — 628-42-50 — 936-19-56

— Toutes les commandes reçues avant le 15 *Avril, bénéficieront de l'ancien tarif, environ moins* 10 %

Correspondance : Champagne N. FRINGHIAN, 60, *Rue de la Boëtie, Paris 8e*

Liste des dépositaires en France

PARIS
RAFFI traiteur — 60 Rue Lafayette — Paris 9e — 770-12-92
Rest. ANOUCH — 12, Rue Cadet — Paris 9e — 246-54-17
Epic. ARAXE — 47, Rue de Trévise — Paris 9e
Rest. ARCHE DE NOE — 42, Rue Descertes — Paris 5e
Epic. BALTAYAN — 6, Rue Lamartine — Paris 9e
Epic. CHIRAG — 26, Rue de Trévise — Paris 9e
Rest. YAR — 2, Rue Robert Estienne — Paris 8e
Epic. NIGOGHOSSIAN — 121, Av. Henri Barbusse — 95400 Arnouville
Epic. HAIRABEDIAN — 7, Rue de Tracy — Paris 2e

LYON
Super-Marché BAHADOURIAN — 20, Rue Villeroy — Lyon 3e
Rest. KARNIG — 198, Rue Garibaldi — Lyon 3e
Rest. JACQUES — 55, Rue Dunoir — Lyon 3e
Rest. LE CHICHE — 4 Rue François Garcin — Lyon 3e

VALENCE
Café SIMONIAN — 27, Rue Bouffier — Valence
Epic. MARDIROSSIAN — 29 Rue Bouffier — Valence
Rest. LES CEDRES — à Granges les Beaumont
L'AUBERGE PROVENÇALE — M. TEPELIAN — 9, Bd. Marre Desmarais 26200 Montélimar — 01-29-88
Bar TOM-POUCE — M. KEIEIAN — 145, Rue de Croze, 84 Pertuis, 799111 porte 756

MARSEILLE
Epic. TAHMISSIAN — Vallon de Tuves, St. Antoine - Marseille 15e — 60-54-30
Epic. DER-MESROBIAN — 18, Av. de la Figonne — Marseille 12e
Epic. MINASSIAN — 2, Bd. des Grands Pins — Marseille 10e
Rest. LE PIMENT ROUGE — 20, Rue Beauvau — Marseille 1er — 33-19-84
Rest. LE SEVANA LIDGE — 128, Route Nationale de St. Antoine, Marseille 15e M. Kodjagueuzian — 51-03-34
Hôtel Rest. LE KING — Quartier St. Jean, La Ciotat — 08-49-38
Bar de l'HORLOGE — 7, Rue François Donzel — La Ciotat
LA NIÇOISE traiteur-boulanger — 27, Rue des Poilus — La Ciotat

ԱՄԱՌՈՒԱՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԸ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

26 ՕԳՈՍՏՈՍԷՆ 14 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

Եսաեան Սանուցի հետ

ՓԱՐԻԶԷՆ ՓԱՐԻԶ ՕԴԱՆԱՒՈՎ

Անմրցելի գինով եւ ամենահանգստաւէտ պայմաններով

Ցայտագիրը պիտի ծանուցուի ի մօտոյ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
9
MARDI
9 AVRIL
1974

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 0,80 F.

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 150 Ֆ.	Վեցամսեայ	80 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 175 Ֆ.	Հատը	0,80 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.984

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — No 12.984

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԻՆՔՆԱՎԱՐՈՒԹԻ՞ՒՆ -- ՇԱՏ ԲԱՐԻ ԲԱՅՑ ՔԱՐԻ՞ՒԴԸ...

—0—

Իրաքի նախագահ Ահմէտ Հասան Էլ-Պաքր Մարտ 11ին հանդիսաւորապէս յայտարարելով Քիւրտիստանի «ինքնավարութիւն»ը, երկու չորսթ պայմանաժամ տուեր էր Մոլլա Մուսթաֆա Պարզանիի՝ ընդունելու կառավարական ծրագիրը:

Պայմանաժամը լրացաւ Մարտ 26ին: Սակայն Պարզանի առանց նկատի առնելու պայմանաժամը, ինքնավարութեան հռչակման առաջին վայրկեանէն իսկ բացարձակապէս մերժեց Պաղտատի պարտադրած պայմանները եւ զէնքի դիմեց:

Միջազգային մամուլն ու ձայնասփիւռը պարբերաբար տեղեկութիւններ կը հաղորդեն կռիւներու մասին, որոնք ցարդ նպաստաւոր կը թուին Քիւրտերուն:

Ցօժարակամ չէ, որ Քիւրտերը կռուի ճակատ կը նետուին կրկին: 1961էն մինչեւ 1970 Մարտ 11ի իրաքեւքիւրտ համաձայնագիրը շուրջ տասը տարուան կռիւներու ընթացքին մեծ կորուստներու ենթարկուեցան Հիւսիսային Իրաքի Քիւրտերը, մանաւանդ թնդանօթներու եւ օդանաւերու ռումբերով: Ու եթէ այսօր դարձեալ կ'ապստամբին, պատճառը ա՛յն է, որ, ըստ իրենց, Պաղտատի կառավարութիւնը չէ յարգած յիշեալ համաձայնագրի պայմանները:

Փարիզաբնակ էմիր Քեամուրան Պէտրխան՝ վեթերան ղեկավար քիւրտ ազատագրական շարժումներուն եւ Եւրոպայի մէջ բանբեր Մոլլա Պարզանիի Քիւրտ Դեմոկրատ կուսակցութեան, Լը Մոնտի ուղղուած նամակով մը կը յայտնէ թէ Իրաքի Քիւրտերն ու Արաբները ուրախութեամբ ողջուներ էին 1970 Մարտ 11ի համաձայնագիրը, որ վերջ կը դնէր եղբայրասպան կռիւներուն:

Սակայն կառավարութիւնը չէ գործադրած իր յանձնառութիւնները: Մարդահամար չէ կատարած՝ ճշդելու համար ինքնավար Քիւրտիստանի սահմանները: Չէ յարգած Հանրապետութեան փոխ-նախագահի պաշտօնը Քիւրտի մը յանձնելու պայմանը: Կառավարութեան անդամ հինգ քիւրտ նախարարները իրական ո՛չ մէկ արժէք կը ներկայացնէին, որովհետեւ երկրին իշխանութիւնը ձեռքն է Յեղափոխական Խորհուրդին, որ ամբողջովին կը բաղկանայ Պաասականներէ: Ատոր համար է, որ Պարզանի պահանջեր էր քիւրտ Դեմոկրատ կուսակցութեան երկու անդամներ առնել Յեղափոխական Խորհուրդին մէջ: Այս խնդրանքն ալ մերժուեր է:

Քանիցս աճարեկումներ փորձուած են Պարզանիի եւ քիւրտ վարիչներու դէմ: Հեղինակները ո՛չ փնտռուած եւ ոչ ալ անշուշտ ձերբակալուած են: Իրաքեան օդանաւեր ռմբակոծած են Սինճար լերան քրտական գիւղերը, խիկական նպատակ ունենալով Քիւրտերը հեռացնել իրենց բոյներէն եւ տեղը Արաբներ բնակեցնել: Քրտական ուրիշ շրջաններ, ինչպէս Քէրքիւք, Տիյալ եւ Նինուէ նոյն բախտին ենթարկուեր են: Անցեալ տարի քառասուն հազար Քիւրտեր քշուեր են դէպի Իրան: Այս տարի ալ Մուսուլի շրջանէն դէպի Թուրքիա պիտի քշուին երեսուն հազար Քիւրտեր:

Կը կարծենք սակայն, որ Քիւրտերու դժգոհութեան բուն պատճառը Քէրքիւքի նաւթահորերն են: Ինքնավար Քիւրտիստան մը կարենալ ապրելու եւ բարգաւաճելու համար պէտք ունի նիւթական միջոցի եւ հաստատուն աղբիւրներու: Մուսուլ - Քէրքիւքի շրջանը միայն կը ներկայացնէ այդ կարելիութիւնը: Քիւրտերը կը պահանջեն Պաղտատի կառավարութեան հետ հաւասար չափով բաժնել քրտաբնակ շրջաններու քարիւղի հասոյթները:

Ուրեմն ներկայ քիւրտեւիրաքեան կռիւները տեղի կ'ունենան քարիւղի համար:

Երկու տարի առաջ Պաղտատի կառավարութիւնը ազգայնացուց «Իրաք Փէթրոլիոմ Քըմփընի»ն եւ Իրաքի կառավարութիւնը կը ստանայ քարիւղի ամբողջ հասոյթը: Չուզեր բաժին հանել Քիւրտերուն:

Միաժամանակ միջազգային շահեր ալ կարեւոր դեր կը խաղան այնտեղ: Խորհրդային Միութիւնը, որ էր երբեմն կ'աջակցէր Քիւրտերուն, Պաղտատի կառավարութեան հետ բարեկամական դաշինք կնքելէն ի վեր փոխած է իր քաղաքականութիւնը:

Իսրայէլ, որ ձեռքի տակէ կ'աջակցէր քրտական շարժումներուն՝ նեղ կացութեան մէջ է ներկայիս եւ չի կրնար օգտակար ըլլալ: Անգլիա բոլորովին ձեռնթափ եղած՝ իր ներքին հոգերով կը զբաղի: Ուաշինկթըն նոյնպէս պարտաւորուած ըլլալով բարեկամանալ արաբական աշխարհին հետ՝ կը զգուշանայ օգնել Քիւրտերուն: Իրանի կառավարութիւնը, որ աւելի քան տասը տարիէ ի վեր կ'աջակցէր Քիւրտերուն, անցեալ Հոկտեմբերին Պաղտատի հետ դիւանագիտական յարաբերութիւնները վերահաստատած ըլլալով, շատ սահմանափակած է իր օժանդակութիւնը:

Ներքին եւ արտաքին այս բոլոր պարագաները նկատի առնելով, ստիպողական կը դառնայ խաղաղ բանակցութեանց միջոցաւ գտնել արդար եւ երկուստեք ընդունելի լուծում մը, առաջքն առնելու համար նոր արիւնահեղութեանց:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱՒԱՆԱԲԱՐ ՇԱՊԱՆ - ՄԻԹԵՐԱՆ ՄԵՆԱՄԱՐՏ ՄԸ

—0—

Կիրակի առտու Իւ. Տէ. Էռ.ի Ազգ. Խորհուրդը կ'որոշէր զօրավիգ կենալ Շապան-Տելմասի: Ծանօթ է որ Իւ. ԷՏ. Էռ.ը թեկնածու չի նշանակեր այլ նեցուկ կ'ըլլայ թեկնածուներէն մէկուն: Պէտք է ըսել սակայն թէ մեծ խանդավառութեամբ չէ որ այդ որոշումը տրուեցաւ, բայց Պորտոյի քաղաքապետը կատարուած իրողութեան առջեւ դրաւ իր ընկերները եւ ոմանք նոյնիսկ քիչ անվայել չգտան Հինգշաբթի օրուան իր աճապարանքը: Կայ նաեւ Էտկար Ֆօռը եւ Ֆուշէն: Այս վերջինը, պարզ է, խորհրդանշական թեկնածութիւն մը կը դնէ եւ որեւէ ձեւով չի խորհիր թէ կրնայ ընտրուիլ: Երկուշաբթի առտուան մեծ հարցականը կը մնար Ժիսքար տ'Էսթէն որ միայն ժամը 12ին, Շամալիէռի մէջ պիտի յայտնէր իր միտքը:

Մեծամասնութեան այս հրմշտուքին դիմաց Ձախը միացեալ ճակատ մը կը ներկայացնէ եւ Երկուշաբթի օր կասկած չկար որ միակ թեկնածուն է Ֆրանսուա Միթերան: Ընկերվարական պարագլուխը պիտի նախընտրէր անշուշտ, որ գոնէ առաջին շրջանին համայնավարները տարբեր թեկնածու մը ունենային բայց Մառշէ կը փորձէ սկիզբէն իսկ նեղ կացութեան մատնել Միթերանը, որու համար համայնավար մասնակցութիւնը Աքիլլէսի կռունկ մըն է:

×

Շաբաթ օր Նոթր-Տամը լեցուած էր աշխարհի մեծերով: Շուրջ 60 պետական կամ կառավարական ղեկավար, որոնց մէջ ամէնէն մեծ ուշադրութիւնը կը գրաւէին Նիքսըն եւ Պոդգորնի, Նիքսըն կը հանէր նման ամերիկեան վրտէթի մը, իր անվերջանալի կառքով:

Նիքսըն չփորձեց անգամ ծածկել թէ հոգեհանգիստի չէր եկած այլ՝ մարդ տեսնելու եւ 24 ժամ Փարիզի իր դեսպանատունը վերածեց Սպիտակ Տան, ու շարան շարան մարդ ընդունեցաւ: Կիրակի առաւօտ նախաճաշը կ'առնէր Պոդգորնիի հետ եւ տեսակցութիւնը կը տեւէր երկու ժամ: Նախապէս, Շաբաթ օր, այցելութիւն մը տալէ ետք նախագահ Փոհէրի, ընդունած էր Իտալիոյ նախագահը Ճիովաննի Լէոնէ, Ուիլըն, Պրանտ, Դանիոյ վարչապետը, եւն., եւն.: Նիքսըն նաեւ «ամբոխի լոգանք» մը կ'առնէր, ինչպէս կ'ըսուի հիմա, երբ փողոց ելլելով Ֆրանսացիներու ձեռքը կը սեղմէր, մինչ ամէն կողմէ շրջապատուած կը մնար զինուած գաղտնի ոստիկաններով, որոնք տեղ գրաւած էին նաեւ տանիքներու վրայ:

Այս ամբողջը, անշուշտ, կոչուած է ցոյց տալու Ամերիկացիներուն թէ ինք, Նիքսըն, սիրուած մարդ է Եւրոպայի մէջ եւ թէ Ուաթըրկէյթը կամ տուրք չվճարելը կապ չունին իր վարկին հետ: Մեկնած պահուն, արդէն, կ'անտեսէր թէ ինչու եկած է եւ կը յայտնէր թէ Փարիզը շատ կը սիրէ, շատ կարեւոր խօսակցութիւններ ունեցած է «տխուր պայմաններու մէջ» եւ նորէն կու գայ, իբրեւ զբօսաշրջիկ:

Շաբաթ օրուան հիւրերուն, ամէնէն հետաքրքրական նմոյշը կը մնար Մարոքի գահաժառանգը, տասը տարեկան: Արտաքին նախարարը՝ Ժոպէր, որ Մէքնէս ծնած է, իր մասնաւոր հոգատարութեան տակ առած էր Սիտի Մոհամէտ իշխանը: Թագաւորը չէր կրցած գալ տրուած ըլլալով որ Մոհամէտի ծննդեան տօնն է եւ մահմետական արքայ մը չի կրնար բացակայ ըլլալ իր երկրէն:

× Նախագահ Փոնփիտուի առողջութիւնն ու վերջին օրերու վիճակը դեռ շատ մելան հոսեցնել պիտի տայ: Ֆրանսուա Մօրիաքի տղան, Ժան Մօրիաք, իր լուրերը քաղելով զանազան նախարարներէ Ֆրանս-Փրէսին տուած է յօդուած մը, ուր կը նկարագրէ Նախագահ Փոնփիտուի վիճակը, նախարարաց Խորհուրդի Մարտ 27ի նիստին: Մօրիաք կ'ըսէ թէ Փոնփիտու շատ գէշ էր արդէն, չէր կրնար ոչ խօսիլ, ոչ աչքերը բանալ: Խօսած է բացառաբար իր հիւանդութեան մասին, տխրութեամբ այլ քաջութեամբ: Կիրակի իրիկուն Ներքին նախարարը Շիրաք երբ կառքին մէջ կը լսէ այս տեղեկութիւնները, շունչը կ'առնէ, սխող կայանը, Եւրոպա Մէկ եւ անմիջապէս բուռն կերպով կը հերքէ: Շիրաք կ'ըսէ թէ բուսածը բացարձակապէս իրականութեան չի համապատասխաներ եւ հրէշային է նման բաներ ըսել, ուզելով այն տպաւորութիւնը թողուլ թէ Փոնփիտու արդէն իսկ ինքզինքին տէրը չէր: Մօրիաք եւ Ֆրանս-Փրէս ըսին թէ բան չեն փոխեր ըսուածէն:

ԵՐԵՒԱՆ <=> ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Ապրիլ 3-4)

ԹԱԼԻՆ - ԵՐԵՒԱՆ ՕԴԱՅԻՆ ԳԻԾ

Ապրիլ 2ին Թալինէն (Էսթոնիոյ մայրաքաղաքը) Երեւանի օդակայանը ժամանած է ճամբորդական ինքնաթիռ օդանաւ մը: Այսուհետեւ շաբաթական երեք անգամ կանոնաւոր թռիչք տեղի պիտի ունենայ Էսթոնիոյ մայրաքաղաքէն Երեւան:

×

ԵՐԳԱՀԱՆ Է. ԱՐԻՍՏԱԿԷՍԵԱՆ

Մոսկուայի մէջ դաշնակահար Ելենա Թոթուլեան նուագած է Երեւանցի երգահան Էմին Արիստակէսեանի դաշնակի սոնաթը: Է. Արիստակէսեան Հայաստանի Երգահաններու Միութեան վարչութեան առաջին քարտուղարն է:

Երգահանը վերջին տարիներուն յօրինած է սէնֆոնի մը լարային նուագախումբի, քսելոֆոնի եւ դաշնակի համար, դաշնակի սոնաթ, երգերու շարք մը՝ «Սահակ Պարթեւի հինգ շարականները», երկու երգչախմբային պոէմներ, յօրինուած Չարենցի եւ Պ. Սեւակի քերթուածներու վրայ եւայլն:

×

ՆՈՐ ԺԱՊԱՒԷՆ

Բեմադիր Էդմոնդ Քէօսայեան աւարտած է «Լքուած հէքեաթների կիրճը» ժապաւէնին պատրաստութիւնը: Ժապաւէնին նիւթը առնուած է Սերօ Խանզադեանի «Այրուած տունը» վիպակէն: Նկարահանումները կատարուած են Զանգեզուրի մէջ:

Քանի մը տողով

ԼԻԲԻՈՅ նախագահին ձեռքէն առնուած են «քաղաքական, վարչական եւ աւանդական պարտականութիւնները», ըստ եգիպտական Տեղեկատուութեան գործակալութեան: Նոյն աղբիւրին համաձայն Գնդ. Քատաֆի կը պահէ կարգ մը պաշտօններ, ինչպէս լիբիական բանակի հրամանատարութիւնը. այսուհետեւ իր ամբողջ ժամանակը պիտի յատկացնէ գաղափարախօսական հարցերու: Գնդապետին պաշտօնները սահմանափակելու որոշումը տուած է Յեղափոխութեան Խորհուրդը, որ բաղկացած է 11 հոգիէ: Իրականին մէջ սակայն ոչ մէկ բան յստակ է եւ Երկուշաբթի առտու կ'ըսուէր թէ Քատաֆի նախագահ կը մնայ եթէ նոյնիսկ վարչապետ Ճալուտի դիրքը ամրապնդուած է: Այս վերջինը Փարիզ էր Շաբաթ եւ Կիրակի, բայց մերժեց որեւէ յայտարարութիւն ընել այս մասին:

ԻՐԱՔԻ մէջ մասնակցի զօրակոչ կատարելու որոշում տրուած է: Թէեւ Պաղտատի ձայնասփիւռը չէ ճշդած պատճառը, բայց ասիկա դէտերու կարծիքով կապ ունի Քիւրտերու դէմ պատերազմի մը հաւանականութեան հետ:

ԿՈԼԱՆԻ ճակատին վրայ բախումները շարաթավերջին սաստկացած են: Իսրայէլեան օդուժը երկու անգամ միջամտած եւ ռմբակոծած է սուրիական դիրքեր Հերմոնի բարձունքներուն վրայ:

ՀԷՐՈԼՏ ՊԸՔԸՍԹԸՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Բ.

Նօէլ Պըքըսթըն յետոյ նկատի կ'առնէ Հայոց վախերը ռուսական ծրագրին յաջողութեան պարագային, ու ինքն իսկ կը հերքէ զանոնք.

ա.— Թրքական Հայաստանի համար ազգային ինքնավարութիւն մը անկարելի կ'ըլլայ Ռուսիոյ ներքեւ:

Պատասխան.— Որեւէ պարագայի ներքեւ՝ անկարելի է այդ բանը արդէն Թրքական Հայաստանի մէջ: Պետութիւնները թոյլ չեն տար, եւ ժողովուրդներն ալ չափազանց բաժան են, որպէսզի յաջող ելք մը ունենայ ատիկա:

բ.— Ռուսական բրէսթիժն ու մտազարգացումը կը թուլցնէ հայ պուրժուազիին ազգային զգացումը: Փառասիրութիւնը եւ պաշտօններ ձեռք անցընելու տենչը՝ կը վատասերէ բարեկեցիկ դասակարգը, մինչ ռուսական արուեստը, թատրոնը եւ գրականութիւնը իրենց կը գրաւեն զարգացած դասը: Հայ միլիոնատէրներ կը հաստատուին քաղաքով կամ հանքերով, կը մոռնան իրենց լեզուն եւ կ'արհամարհեն իրենց եկեղեցին եւ գիւղացիութիւնը:

Պատասխան.— Իրողութիւն մըն էր որ ռուսասէր Հայերէն ոմանք, որոնք նոյնիսկ հայերէն ալ չեն խօսիր, այլ միայն ռուսերէն, այսինքն գինուորական սպաները, հռչակաւոր են իրենց ազգային եկեղեցիին հանդէպ տածած զուրգուրանքին եւ առատաձեռնութեան համբաւով:

գ.— Ռուսական գերիշխանութիւնը ոչ միայն հակազգային, այլեւ անհաւասար է: Պաշտօնական դիրքերը առհասարակ Ռուսերուն կը տրուին:

Պատասխան.— Ասիկա անարդարութիւն է, սակայն անոր հետեւանքը կ'ըլլայ ազգային զգացումի զարթնում: Կառավարական պաշտօնէութեան մէջ գտնուող Հայ մը, օրինակի համար, ինծի ըսաւ թէ ինքզինքը միշտ նկատած էր Ռուս մը. բայց երբ իր ազգականներէն ոմանք պաշտօնէ վտարուեցան Կալիցինի ռէժիմին տակ, թունդ Հայ մը դարձաւ ինք... Ազգային զգացումը կրնայ գոյութիւն ունենալ առանց քաղաքական ինքնավարութեան ալ, ինչպէս ներկայիս պարագան է Ռուսիոյ գերիշխանութեան ներքեւ ապրող Հայոց:

Սոյն ջատագովականէն յետոյ Նօէլ Պըքըսթըն կ'աւելցնէր թէ «մեր այս տողերը գրելուն նպատակը ռուսական գերիշխանութեան չարիքները ծածկել չէ', այլ նոր ու անձնական հետազօտութեանց արդիւնքը հրապարակել»:

Իր կարգին Լոնտոնի մեր թղթակիցը տալով Նօէլ Պըքըսթընի յօդուածին սոյն թարգմանութիւնը դիտել կուտար թէ «բաւական խառն զգացում մը առաջ բերած է այդ յօդուածը տեղւոյն հայասէր Անգլիացիներու շրջանակին, մանաւանդ ազատականութեան աւելի յառաջադէմ ու արմատական շարքերուն մէջ, որոնք հիմնովին հակառակ են Հայկական Հարցի «ռուսական լուծման»: Իրենց հաստատ համոզումն է ամէն գնով հեռու պահել Ռուսիան Հայաստանէն, պնդել ընդհանուր եւրոպական քօնթրօլի եւ երաշխաւորութեան վրայ, եւ մնացածը թողուլ աւելի յառաջադէմ պետութեանց «խաղաղ թափանցման» եւ բարերար ազդեցութեան:

ՎՐԴՈՎՈՒՄ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Անտարբեր չմնաց Անգլիոյ հանրային կարծիքը «Ազատամարտ»ի բանտարկութեան հանդէպ: Նախ Հէրօլտ Պըքըսթըն ինքն է որ «Թայմզ»ի Յունուար 10ի թիւին մէջ լոյս կ'ընծայէր հետեւեալ բաց նամակը.

«Թուրքիոյ բարեկարգութեան նկատմամբ պարկեշտ ջանքերը քաջալերելու մեծագոյն իղձը ունենալուս համար, ապահով եմ թէ՝ այդ երկրին տեւական շահերուն նախանձախնդիր եղող ոչ մէկ անձ պիտի ծածկէ իր վրդովումը երբ իմանայ թէ՝ «Երիտասարդ Թուրք» կուսակցութիւնը, որ երկար ատենէ ի վեր ազատութեան բարեկամ կը նկատուէր, պիտի հաւանէր եւ պիտի պաշտպանէր ճնշողական այն միջոցները որոնց լուրը ստացայ այս պահուս Պոլսէն: Քանի մը օր առաջ, այդ մայրաքաղաքին ղեկավար թերթին Ազատամարտի խմբագիրը Պատերազմական Ատեանին առաջեւ հանուեցաւ, արտատպած ըլլալով անցեալ Դեկտեմբերին Քօբէնփօրըրի բըվիւի մէջ հրատարակուած մէկ յօդուածս, ուր ուրուագծուած էին Արեւելեան Թուրքիոյ Հայերուն կրած կարգ մը հարստահարութիւնները ու տառապանքը: Թէեւ խմբագիրը չէ հաստատած թէ ինք համաձա՞յն է այդ յօդուածին թէ ոչ, — բայց ան դատապարտուած է չորս ամսուան բանտարկութեան եւ 80 ոսկի տուգանքի»:

«Տէյլի Նիւզ, իր 15 Յունուարի թիւին մէջ Թայմզէն արտատպելով Հէրօլտ Պըքըսթընի այդ բաց-նամակը, խմբագրականի նիւթ կ'ընէր զայն, խիստ խօսքերով քննադատելով այդ իրողութիւնը եւ երկիւղ յայտնելով որ մամուլի դէմ գործ դրուած այդ կարգի ընթացքները աւելի կը ծանրացնեն կացութիւնը: Ի վերջոյ խորհուրդ կուտար Երիտասարդ Թուրքերուն որ «չկործանեն փայլուն յոյսերը երկու մեծ յեղափոխութեանց, մերժելով նոյն իսկ համաձայնեցնելու իրենց հպատակ ցեղերը»:

«Մանչեսթըր Կարտիան» եւս իր 5 Փետրուարի թիւին մէջ կը հրատարակէր Մ. Բ. Բ. ստորագրութեամբ եւ «Բռնակալութիւնը Հայաստանի մէջ» խորագրով բաց-նամակ մը, ուր նամակագիրը զայրոյթ կը յայտնէ Երիտասարդ-Թուրքերու որդեգրած մեթոտներուն դէմ:

«Ազատամարտ»ի պարագան նոյն իսկ Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովի առեանը ելաւ: Երեսփոխան մը, Փօնսօնպի, հարցում ուղղեց, Երեսփ. Ժողովի Փետր. 17ի նիստին մէջ, արտաքին գործերու նախարարին թէ իրա՞ւ է որ Պոլսոյ «Ազատամարտ» հայերէն թերթին խմբագիրը պատերազմական ատեան հանուած եւ չորս ամսուան բանտարկութեան եւ 80 ոսկի դրամական տուգանքի դատապարտուած է հրատարակած ըլլալուն համարթարգմանութիւնը Անգլիոյ մայրաքաղաքին մէջ լոյս տեսած յօդուածներու՝ հայկական նահանգներու կացութեան մասին:

Հարցապնդող երեսփոխանը կը փափաքէր գիտնալ թէ Պոլսոյ անգլիական դեսպանին հրահանգ ղրկուա՞ծ է այդ առթիւ ձեռնարկ մը կատարել:

Արտաքին նախարարը պատասխանեց թէ անպաշտօն տեղեկութիւն ստացած է երկու վճիռներուն մասին:

Յետոյ դիտացուց թէ Թուրք հպատակ մը ենթակայ է Թուրք օրէնքներու, եւ թէ հետեւաբար ի վիճակի չէ հրահանգ մը տալու Պոլսոյ անգլիական դեսպանին պաշտօնական ձեռնարկ մը ընել:

Այսուհանդերձ մենք լուր ունեցանք թէ Պոլսոյ անգլիական դեսպանատան կողմէ բարեկամական թելադրութիւն մը եղած է Բ. Դուռ, ու մասամբ այդ թելադրութեան հետեւանքն է կայսերական ներումը որ կարճեցուց բանտարկութեան շրջանը:

ՀԱՄԱԿՐԱՆՔԻ ԱԼԻՔԸ

Բանտարկութիւնս վրդովում յառաջ բերաւ հայ հանրային կարծիքին մէջ: Բայց ան, միեւնոյն ատեն, համակրանքի նոր ալիք մը ստեղծեց թերթին շուրջ:

Պրուսայէն Դեկտ. 17 թուականով «Ազատամարտ»ին ուղղուած թղթակցութիւն մը կը ծանուցանէր թէ պատերազմական ատեանին վճիռը տեղւոյն երիտասարդութեան մէջ խոր ցաւ առաջ բերած է եւ կ'աւելցնէր թէ անշուշտ «Պ. Յ. Ճ. Սիրունին բանտարկութեան զրկանքները սիրով եւ գաղափարականի յամառ տոկունութեամբ պիտի տանի», իսկ 80 ոսկի տուգանքը, կ'ըսէր, «մեր ամենախոր համոզումով, հայ ժողովուրդը ինք պէտք է վճարէ, պզտիկ հանգանակութիւններով»:

Քանի մը օր յետոյ, Դեկտ. 21ին, ուրիշ նամակագիր մը, այս անգամ Պէպէքէն, կը գրէր «Ազատամարտ»ին որ եթէ ամէն համակիր կամ թերթը սիրող յանձն առնէ գոնէ մէկ մէկ ղրուշ վճարել, վստահ եմ որ քանի մը անգամ կրկինը պիտի հաւաքուի ձեր 80 ոսկի տուգանքին: Իսկ եթէ երբեք կարելի ըլլար Պ. Ճօլօլեանի բանտարկութիւնն ալ բաժնել, վստահ եմ թէ այնքան ուրիշներ պիտի գտնուէին այդ բանը սիրով յանձն առնող. անոնք մէկ մէկ օր միայն բանտը մնալով, իրեն՝ օրուան մը իսկ բաժին պիտի չիյնար»:

Նշանակալից էր Երուանդ Պէյ Աղաթօնի նամակը Ժընեւէն, 1914 Յունուար 6 թուականով: «Այսօր ցաւելով կարդացի, կը գրէր, ձեր Պատ. Թերթի 80 ոսկի տուգանքի դատապարտութիւնը: Ազգին, ինչպէս կառավարութեան օգտակար ըլլալու նպատակով հրատարակուած էր սոյն դատապարտութեան պատճառ եղող յօդուածը. բայց կ'երեւայ թէ Պոլսոյ Պատերազմական Ատեանը չէ կրցած հասկնալ զայդ: Ուրեմն, Ազգին պարտականութիւնն է այդ գումարը վճարել: Ներփակեալ ձեզ կը ղրկեմ հինգ ոսկի չէք մը. կը յուսամ թէ երկու տասնեակ ազգայիններ պիտի կրնան գտնուիլ ընդհանուր Հայութեան մէջ՝ ձեր այդ բեռը թեթեւցնելու»:

Բայց ինչ որ պոռթկումն էր այդ ընդհանուր համակրանքին՝ այցելութիւններն էին զորս օրն ի բուն կ'ընդունէի բանտին մէջ:

Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ

(Շար. — 2)

ՍՏԵՓԱՆ ԷԼՄԱՍԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐԷՆ

—0—

«Յառաջ»ի Փետրուար 7ի թիւին մէջ Պ. Ա. Պարթեւեանի յօդուածին երբ յաւելում, կուտամ երգահան ու դաշնակահար Ստեփան Էլմասի (Էլմասեան) ինծի ուղղած նամակներէն հետաքրքրական մէջբերումներ, որոնք կը պատկերացնեն թէ' հայ մարդն ու մեծ արուեստագէտը՝ եւ թէ իր ինքնայատուկ ու յախուռն նկարագիրը՝ երաժշտական կարծիքներ յայտնելու իւրայատուկ ոճով:

Կուտամ մէջբերումները ըստ կարգի:

Իր առաջին նամակին մէջ (1924 Յուլիս 27) կը գրէր. «Մտքերս եւ զգացումներս աւելի' լայն ասպարէզ գտած են Միքիէ Սենֆոնիէի մէջ, մանաւանդ դաշնակը, որ ամէնէն կատարեալ գործիքն է եւ որն մտքերուս հաւատարիմ արձագանգը եղած է»:

Երկրորդ նամակէն (1924 Օգոստ. 30). «Էլէժիի մը ձեռագիրը Շթայնկրեպըրի մօտ օր տեսնելու կը սպասէ...: Խօսքերու նիւթը մեր խեղճ սիրելի Հայաստանի ողբերգութեան վրայ է: ... Արուեստին ծառայելը մարդասիրութեան ծառայել ըսել է: Արուեստը, կ'իմանամ գեղարուեստը, ունի յարգը՝ մարդուն բարոյականը բարձրացնելու ու զգացումները զարգարելու»:

Երրորդ նամակէն (1924 Հոկտ. 6).

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 - 1909

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Պատուանշան ծախելը, ըստ օրէնի, դրամաշորթութիւն նկատուած ըլլալով իշխանը կը զգուշանար Ֆրանսացիներու հետ գործ ունենալէ եւ կամ անոնց ձրիաբար կը շնորհէր: Իսկ օտարականներու համար խնդիրը տարբեր էր: Անոնք հեռաւոր երկիրներէ եկած ընդհանրապէս Հարաւային Ամերիկայէն, Եգիպտոսէն կամ ափրիկեան գաղթականութիւններէ, չէին կրնար վտանգել իշխանը, մանաւանդ որ ամէն ինչ վարպետութեամբ տեղի կ'ունենար:

Օրինակի համար պատուանշանի սիրահար Արժանթինցի ռասթա մը կուգար իշխանին դուռը ափ առնելու:

Կառապան Պազիլ պարտէզին դուռը կը բանար.

— Ի՞նչ կը փափաքիք, պարոն, կը հարցնէր տարապայման մեծարանքով մը:

— Կ'ուզէի Նորին Բարձրութեան՝ իշխանին հետ տեսակցութիւն մը ունենալ:

— Նախապէս ունկնդրութիւն խնդրա՞ծ էք:

— Ոչ, պարոն:

— Ուրեմն կը ցաւիմ ըսելու որ իշխանը չի կրնար ձեզ ընդունիլ, տեսէ՛ք ինչ գրուած է...

Եւ Պազիլ ցոյց կուտար մարդուն՝ դրան վրայ գրուած ծանօթագրութիւն մը, որ կ'ըսէր. «Իշխանին հետ տեսակցելու համար հարկ է նախապէս նամակով ժամադրութիւն մը ուզել, բացատրելով այցելութեան նպատակը»:

— Կը ներէք, չէի գիտեր, կը պատասխանէր մարդը, ուրեմն այդպէս կ'ընեմ, մնաք բարով:

— Երթաք բարով, պարոն:

Հետեւեալ օրը նամակը կուգար, գրեթէ սա ոճով գրուած.

«Արժանթինցի հայրենակիցներէս անոնք՝ որոնք Ս. Կատարինէ կարգին ասպետ ըլլալու պատիւը ունին՝ խորին հիացումով խօսած ըլլալով ինծի Ձեր Արքայական Բարձրութեան նկատմամբ, փափաքեցայ օգուտ քաղել իմ Փարիզ գտնուելէս Ձեր Արքայական Բարձրութեան ներկայանալու եւ իմ ամենախորին ակնածանքներս յայտնելու համար:

«Կը յուսամ որ Ձեր Արքայական Բարձրութիւնը այս շնորհը պիտի չզլանայ ինծի»:

Ցայտնի էր որ մարդը պատուանշան խնդրելու դիտաւորութիւն ունէր:

Օրիորդ Մարկրիթ իշխանին կողմէ կը պատասխանէր՝ ժամադրութիւն մը տալով մարդուն:

Արժանթինցին երբ երկրորդ անգամ Վիլլային պարտէզին դուռը կը բախէր, Պազիլ իսկոյն զայն ներս կը հրամցնէր ու կ'առաջնորդէր իշխանին աշխատութեան սենեակը, ուր քիչ յետոյ կ'երթար զայն կը գտնէր Օրիորդ Մարկրիթ եւ ինքզինքը կը ներկայացնէր ըսելով.

— Նորին Բարձրութեան անձնական քարտուղարը, Տը Պօտուէն:

Մարդը կը խոնարհէր մինչեւ գետին:

— Իշխանը թէեւ այսօր քիչ մը անհանգիստ է, կը շարունակէր Մարկրիթ, բայց ձեզ պիտի ընդունի:

— Շատ երախտապարտ եմ, Օրիորդ:

— Միայն թէ, պարոն, բժիշկը իրեն արգիլած է երկար եւ յոգնեցուցիչ խօսակցութիւնները, ուստի պիտի խնդրէի որ եթէ մասնաւոր բան մը ունիք հաղորդելիք Նորին Բարձրութեան՝ հաճէիք ինծի ըսել...

Մարդը քիչ մը շփոթած կը պատասխանէր.

— Այսինքն, Օրիորդ, Նորին Արքայական Բարձրութեան իմ հայրենակիցներուս հանդէպ ցոյց տուած բարեացակամութենէն քաջալերուած՝ իրմէ շնորհ մը պիտի խնդրէի...

— Ի՞նչ շնորհ, խօսեցէք պարոն:

— Պիտի խնդրէի որ ես ալ ընդունուէի Ս. Կատարինէ կարգին ասպետներուն մէջ:

— Չեմ կարծեր որ իշխանը ձեր խնդիրքը մերժելու պատճառ մը ունենայ. մանաւանդ եթէ մեր ասպետներէն յանձնարարականներ ալ ունիք միասին:

— Բնականաբար ունիմ օրիորդ:

Եւ մարդը գրպանէն մէկ քանի նամակներ կը հանէ ու կը յանձնէ Օրիորդին:

— Ասոնք անշուշտ իրենց արժէքը ունին, կը շարունակէ Օրիորդ Մարկրիթ, բայց բաւական չեն, կարգ մը ձեւակերպութիւններ ալ կան որոնք անհրաժեշտ են:

— Ի՞նչ ձեւակերպութիւն, պատրաստ եմ պէտք եղածը ընել:

— Նախ հարկ է որ պատուանշանի մասին ձեր խնդիրքը գրաւոր կերպով մատուցանէք եւ այդ գրութեան կցուած ըլլան ձեր անձին մասին կենսագրական ծանօթութիւններ եւ յիշուած ըլլան այն արարքները, որոնցմով իրաւունք ունենալ կը կարծէք Լուսինեանց ասպետական կարգին մէջ մտնելու:

Այս նախապատրաստական տեսակցութենէն ետքը խնդրարկուն կ'առաջնորդուէր քովի հիւրասրահը, ուր իշխանը արդէն բազմած է թիկնաթոռի մը մէջ:

(78 — Շար.)

«Բարձր զգացումներ կը յայտնէք մեր դժբախտ ազգին մասին. որքան դժբախտութիւնը մեծ է, այնքան մեր սէրը կ'աւելնայ...: Միշտ կ'ըսէի, երիտասարդ տարիքէս ի վեր, որ մեր գիտութեամբ, գրականութեամբ, արուեստներով, տաղանդներով պէտք ենք օտարին քով ճանչցուիլ, մանաւանդ մեր մեծ հոգիով»:

Չորրորդ նամակէն (1924 Նոյ. 29). «Արցունքով արտասանուած անուն մը մեր սրտին մէջ աւելի՛ խոր տեղ մը կը բռնէ. այս անունը եզակի է. Հայաստան: Կ'ըմբռնէ՞ք` որքա՛ն Հայու սրտով կարդացի ձեր` մեր սիրելի հայրենիքին մասին տուած լուրերը եւ որքան ալ երջանիկ պիտի համարուիմ իմ եղբայրներէս աւելի՛ ընդարձակօրէն ճանչցուելով...: Դաշնակը եթէ հոգի մը ունի, կը կարծեմ որ իմս է. կը գրաւէ բոլո՛ր միտքս եւ մտքերուս ծաղիկը անոր տուած եմ: Օփերա գրելու փափաքը զիս անտարբեր ձգած է եւ կը ձգէ. խօսքերը ձայնով արտասանելով` երաժշտական մտքի զօրութիւնը կը կորսուի, մինչդեռ դաշնակային շարագրութիւն մը, կ'իմանամ գրական, լ'էսանս տը լա միւզիքալիթէն է: Եթէ օփերայի փարթիսիոն մը դաշնակի համար թարգմանուի եւ ատոր վրայ նուագուի, նշանակութիւն մը չունի, բացի սենֆոնիք եւ մելոտիք մասերէն: Ուստի մի՛ կարծէք որ օփերա մը, երաժշտական իմաստով խօսելով, արժէք մը ունի: Նուագախումբին ու երգերուն գործողութիւնները եւ բեմադրութիւնն ամբողջութիւնն են որ աւելի մտքերնուս կը գրգռէ»:

Իր կարծիքն ուզած էի Ռիշար Վակների երաժշտութեան մասին, որուն հիացողներէն եղած էի երիտասարդ տարիներուս: Ահա՛ Էքմալի պատասխանը` իր հինգերորդ նամակին մէջ (1925 Յունուար 11). «Երկու խօսք Վակների երաժշտութեան վրայ: Ուժեղ տպաւորութիւն մը բրած է այս իմ վրաս, երբ առաջին անգամ 1880ին լսեցի: Ճիշդ Թանհաուզըր կը ներկայացնէին Վիէննայի օփերան, եւ այն տպաւորութիւնը մինչեւ այսօր կը տեւէ: Ազնիւ շունչով գրուած երաժշտութիւն` տարածուն շքեղութեամբ մը, որ մեր մէջ կը թափանցէ եւ մեզ կը վերացնէ, ինչպէս ուվերթիւրը (բացման նուագ) եւ երգերը Մայսթըրսինկըրի մէջ, նաեւ երգչախումբը` ինչպէս ուխտաւորներունը, նուագախումբով միացած: Չէ՛ կարելի աւելի շքեղ գրուիլ: Բայց նոյնը չեմ կրնար ըսել իր Թեթրալոժիին համար, որուն մէջ կ'ուզէ բնութեան այլ եւ այլ ձայները երաժշտութեան լեզուով լսեցնել. այս` սոսկում կուտայ ինձ...»:

Վեցերորդ նամակէն (1925 Փետր. 21). «Որքա՛ն զգալի եղաւ ինձ ձեր փափուկ ուշադրութիւնը, ընծայելով ինձ ֆրանսերէն – հայ բառարանը: Բայց ինչո՞ւ այս ձանձրոյթը առիք: Գիտնալով թէ այս` ձեր փափուկ զգացումներէ ծագած է` կ'ընդունիմ սիրով ի յիշատակ ձեզ: Կարելի՞ է որ չյիշեմ այս պարագային ընդարձակ գրադարանս, որ փճացուցին (Թուրքերը) եւ անոր հետ ի՛նչ թանկագին թուղթեր...»:

Վակների մասին իր գրած տողերը չէին համոզած զիս, հետեւաբար մանրամասնութիւններ ուզած էի իրմէ: Կը գրէր ինծի. «Դժուարին է ինձ, եթէ ոչ անկարելի, բացատրել միտքս մայրենի լեզուովս, եթէ կ'ուզէք որ Վակների վրայ աւելի ընդարձակ խօսիմ»: Հետեւաբար ֆրանսերէնով կը շարունակէր իր նամակը, ըսելով որ Վակներ անկասկած նորաստեղծ երգահան մըն է, որ ակնառու տեղ մը կը գրաւէ վիպագրութեան մէջ: Բայց պէտք չէ մոռնալ, որ Վակները չէ՛ վիպագրութեան բուն ստեղծիչը, այսինքն հայրը, այլ Վեպերն է: «Վերջին նամակովս տուած էի ձեզի զգացած լաւ տպաւորութիւններս Թանհաուզըրի մասին. նոյնը կրնամ ըսել նաեւ Լոհենկրինի եւ Թրիսթան ու Իզէօլթի մասին: Աքանչելի են նուագախումբին եւ երգի բաժիններուն միաձուլումը եւ համադրութիւնը: Մէկը միւսը կը լրացնէ: Ինքնատիպ են իր մտածումները, իսկ երաժշտութիւնը միշտ ազնիւ է ու լեցուն (կը խօսիմ միայն իր երեք գործերուն մասին). ձայները սակայն կը հասնին երբեմն վերջին սահմաններուն (ինչ որ բռնի է) եւ փայլուն ճառագայթ մը կը բռնկի յաճախ: Այս բոլորը տպաւորիչ են, սակայն կարելի չէ՛ գտնել գեղեցկութեան հետքն անգամ...: Ի՞նչ ըսել երգիչներուն պարտադրուած ձայներուն, որոնք շատ յաճախ ճիչեր են քան թէ երգեր...: Ի՞նչ ըսել ընտրուած նիւթերուն մասին, որոնք գրեթէ բոլորը առնուած են գերման դիցաբանութենէն: Ո՛չ մէկտեղ յուզում ինչպէս` օրինակի համար` Ռիկոլեթթոյի մէջ, եւայլն: Կ'ուզէի տեսնել, թէ Վակներ պիտի կրնա՞ր այսպիսի նիւթերուն երաժշտութիւնը գրել եւ ըլլալ իր մրցակիցներուն բարձրութեան վրայ...: Միշտ նոյն նիւթերը եւ միշտ նոյն երաժշտութիւնը, որոնք ի վերջոյ կը յոգնեցնեն մեզ եւ կը զրկեն մեզ հրապոյրէ եւ անակնկալներէ: ... Չխօսինք Թեթրալոժիին մասին, որ իր անհատնում վայրի տեսարաններով, կռիւներով, հրդեհներով եւն. թէեւ կը հետաքրքրէ աչքերնիս, բայց ո՛չ մէկ կերպով` զգացումնիս...: Ի՞նչ ըսել անվերջ ողջագուրումներուն, անհատնում խօսակցութեանց, որոնք մեր ճաշակը կը խաթարեն եւ մեզ կը յոգնեցնեն...: Ի՞նչ ըսել վերջապէս բնութեան տարրերուն ցուցադրման, վիշապի մը գալուն բեմին վրայ, եւ այս ամէնը երաժշտութեամբ արտայայտուած...: Իսկապէս, ասիկա հոգիին սարսուռ եւ ձանձրոյթ կը պատճառէ...»:

Էքմալի ութերորդ նամակէն (1925 Մայիս 25). «Ստացայ «Բազմավէպ»ի թիւը: Շնորհակալութիւններս: Մեծ ուրախութեամբ կարդացի անոր մէջ մեր երաժըշտանոցին (Երեւան) նուիրուած յօդուածը: Խնդրեմ, իսկոյն պահանջեցէք Շթայնկրեպըր Հրատարակիչէն (Լայփցիկ), որպէսզի երկուքական օրինակ ղրկէ իր մօտ հրատարակուած գործերէս` Երեւանի Երաժշտանոցին` միացնելով քանի մը օրինակներ բացատրական թերթիկներէն: Ձեր կողմէ հարկաւ երկու տող կը գրէք (Երեւան), իմացնելով այս առաքումը, որպէսզի այնտեղի թերթերուն մէջ յիշեն հրատարակութիւններս` Շթայնկրեպըրի մօտ: Փարիզի հրատարակչիս ալ կը գրեմ, որ նոյնը ընէ»:

Հարցուցած էի բարեկամիս, թէ իր գործերուն ինչո՞ւ հայկական վերնագիրներ չէ տուած: Իր տասներեքերորդ նամակին մէջ (1925 Նոյ. 24), կը պատասխանէր. «Եթէ գործերուս հայ անուն մը տուած չեմ, տուած եմ անոնց հայ շունչը: Տանս մելոտիներս սկսած էի առաջները Տանս արմենիէն անուանել, յետոյ փոխեցի...»:

Իր տասնեւչորրորդ նամակը (1926 Յունուար 30), դժբախտ լուրով մը կը սկսի. «Սիրելի բարեկամս, միտքս տխուր` եղբօրս մահուան ցաւագին լուրէն, չկրցայ աւելի առաջ ձեզի գրել: Տրտմութիւնս աւելի՛ խորունկ է` իր վերջը աղխաւոր պայմաններու մէջ տեղի ունենալուն համար, հեռաւոր Զմիւռնիոյ եղերական, ուր իր հարստութիւնն ու կալուածները կորսնցուցած է: Կինը եւ հինգ զաւակները մեծ հոգ կը պատճառեն ինձ...: Ստացայ (Թէոդիկի) տարեգիրքը: Հաճութեամբ կարդացի անոր մէջ ձեր (իմ մասիս) գրութիւնը: Ստացայ նաեւ «Բազմավէպ»ի թիւը եւ նոյնքան մեծ հաճութեամբ կարդացի անոր մէջ ալ ձեր գրածը»:

Իր տասնհինգերորդ նամակէն (1926 Փետր. 2). «Ձեռագիրներս տալէ յետոյ կը պատռեմ, ուստի եւ ոչ հատ մը իսկ ունիմ ձեզի ղրկելու եւ գոհացնելու համար, եւ օրինակի համար, էթիւտները կամ մէկ քանի ուրիշներ նորէն օրինակելը ինծ համար պատիժ մըն է, ինչպէս որ դիւրաւ կրնաք ըմբռնել. բայց կը խոստանամ նոր ձեռագիրներս հրատարակուելէ վերջ բոլորը ձեզի տալ... Նոր երկասիրութիւններուս մէջ Սիւիթ տէ փոյէմներս կան, որոնցմէ Մելոտի կոչուածները կրնամ Մելոտի արմենիէն կոչել: Չէ՞ որ իբր Հայ բոլոր հեղինակութիւններս ազգիս նուիրուած են, միթէ հա՞րկ է մէկ քանիներու վրայ միայն այս «նուիրումը» նշանակել»:

Իր տասնեւիններորդ նամակէն (1927 Մայիս 8) «Ականջներս կը տանջեն զիս... Ձեր բանաստեղծութիւնը կարդալէս ետք գրեցի ներփակեալ երգը»:

Իր քսաներորդ նամակէն (1927 Սեպտ. 9). «Տարիներէ ի վեր կը պոռամ որ իր ազգակիցներուն գնահատուած արդիւնքներովն է որ ազգ մը ինքզինքը կը ճանչցնէ, եւ այս` ընտիր կերպով: Ձեր այս մտքով ըմբռնած կէտը շատ ճիշդ է...»:

Իր քսանեւմէկերորդ նամակէն (1927 Նոյ. 4). «17 տարեկան հասակիս քաղցր յուզումներէս մին կը յիշեցնէք, ղրկելով ինծ ձեր Հոկտեմբեր 30ի քարտը, որուն վրայ կը ճանաչեմ Լիսթի սալոնը. Պելվետէրի տունն էր: Վայմար Արեւմուտքի Աթէնք կը կոչուէր, բայց ի՞նչ եղաւ նա զինուորականութեան գերակշռութիւնովը...»:

Իր քսանեւերկրորդ նամակէն (1928 Մարտ 25). «Ստացայ «Ժամանակ»ի երկու թիւերը: Ամէն ճիւղերու մէջ ունինք տաղանդներ. ինչ որ չունինք` զանոնք մշակելու միջոցներն են. այս մասին ալ որբ մնացած ենք...»:

Իր քսանեւերրորդ նամակէն (1928 Օգոստ. 7). «Շնորհակալութեամբ ընդունած եմ ձեր ուղղած թերթը. միշտ սիրով կը կարդամ մեր ազգակիցներուն յաջողութիւնները` գեղարուեստներու մէջ: Բայց այդ օրիորդին (Հ. Արսէն Ղազիկեանի քրոջ դուստր` Մարի Պոտուրեանին կ'ակնարկէ) մասին ի՞նչ կարծիք կ'ուզէք որ յայտնեմ, զինքը ո՛չ տեսած, ոչ ալ լսած եմ. եթէ իր զարնուածքը իր գեղեցիկ դէմքին նման տպաւորիչ է, պէտք է հաւատալ որ հոգիով կը նուագէ, եւ այս` շատ բան է այսօրուան թմրած դաշնակահարներու աշխարհին մէջ...: Կը մաղթեմ որ ինք բացառութիւններուն մէջ ըլլի»:

Իր քսանեւհինգերորդ նամակէն (1929 Յունիս 30). «Այս վերջերս աւարտած եմ փօէմներուս Սիւիթը, կոչուած` Մելոտի արմէնիէն: Ասոնք են. Փաթրի, Տուլէօր (այս` ձեր «բանաստեղծութեան» խօսքերէն է` բայց վերատեսնուած):

Amour, sur le lac de Van, Paysanne et Paysan, Langueur, Danse sacrée, Tristesse et Espoir.

«Դեռ չեմ գիտեր ո՞ւր պիտի հրատարակուին»:

Իր տասնեւվեցերորդ նամակէն (1929 Յուլիս 16). «Ձեր ամսոյս 6ի բացիկը (այս բառը սիրեցի) ընդունած եմ: Կը նկատեմ` հայերէն գրութիւններու մէջ իմ մասիս միշտ «Լիսթի աշակերտ» կոչումը. միթէ կը կարծե՞ն թէ արժէք կամ գովեստ մը կուտան: Խնդալու է...: Կը մոռնան թէ ալ 17 տարեկան չեմ. միւս կողմէ, ճիշդ այս տարիքն ունէի երբ սկսայ առաջին գործս` վեց էթիւտները գրել եւ յետոյ այս վարպետին նուիրել...: Աւելի զատ գիտնալու է որ իր դաշնակի ինքնաստեղծ հեղինակութիւնները զիս անտարբեր ձգած են` լիթէռաթիւր, փոէզի, շարմ, էմոսիոն եւայլն տեսակէտէ: Կրանտիլոքան, վիտ եւ շատ շատ անգամներ էմփրովիզասիոնի յատկութիւնը ունին: Կը գնահատեմ միայն իր թրանսքրիփսիոնները...»:

Իր քսանեւութերորդ նամակէն (1930 Յունուար 19). «Ընդունած եմ ձեր ղրկած «Ապագայ»ի մէկ թիւը, որուն մէջ Երեւանի Երաժշտանոցին առած յառաջդիմութեան քայլերը մեծ հաճութեամբ կարդացի: Ի՛նչ հեռաւորութեան մէջ ենք մեր երկրէն եւ անոր մէջ գտնուած ազգակիցներէն...»:

Իր երեսուներորդ նամակէն (1930 Նոյ. 30) «Ազգ մը կը նուաղի (չիջի), երբ բարձր մտքեր եւ մեծ զգացումներ չի մշակեր»:

Իր երեսունեւվեցերորդ նամակէն (1935 Նոյ. 21). «Կ'ուղարկեմ ձեզի նոր հրատարակութիւն մը` Մարթիր. ասոր խօսքերուն վերնագիրն էր «Ան վուայան էօն թապլօ տ'էմէ Ռափէն» կին մը ներկայացնելով Հայաստանի նահատակութիւնը»:

Իր երեսունեօթներորդ և վերջին նամակէն (1936 Փետր. 27). «Սիրելի բարեկամ, միշտ սիրով կը կարդամ ձեր գրութիւնները եւ կը ճանչնամ արուեստին ծառայելու ձեր զգացումները` խօսելով անդադար գործերուս մասին...: Միշտ ձերդ անկեղծօրէն` Ս. Էքմալեան»:

1937 Օգոստոս 11ին կը վախճանէր Ժընեւի մէջ այս հայրենասէր ու մեծ արուեստագէտը: Ծնած էր 1864 Դեկտ. 24ին Զմիւռնիա:

ՅԱԿՈԲ-ԳՐԻԳՈՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (105)

ԲՈՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ

11.

Երբ ամէնքն իրենց կարծիքը յայտնեցին, ինքն էլ տուեց մի քանի գործնական խորհուրդներ, որոնք իսկոյն ընդունեցին առանց որեւէ առարկութեան: Դրանով էլ աւարտուեց խորհրդակցութիւնը:

Վճռեցին, գոնէ մինչեւ Ռիվարեցի հեռանալը չհաւաքուեն ուշ ժամանակ` ոստիկանութեան ուշադրութիւնը չհրաւիրելու համար: Ժամը իննին ամէնքը ցրուեցին, բացի բժշկից, Բոռից ու Դոմինիկոյից, որոնք մնացել էին մի քանի մասնաւոր կէտերի մասին խօսելու: Երկար ու տաք վիճաբանութիւնից յետոյ Դոմինիկօն նայեց ժամացոյցին.

— Տասնւկէսն է. ժամանակն է ցրուելու, որ գիշերուայ պահապանը մեզ չնշմարի:

— Ե՞րբ է անց կենում նա, — հարցրեց Բոռը:

— Կէս գիշերին մօտ. ուզում եմ տանը լինել մինչեւ նրա երեւալը: Գիշեր բարի, Ջորդանօ: Միասի՞ն ենք գնում, Ռիվարեց:

— Ոչ. կարծում եմ առանձին – առանձին աւելի ապահով է: Ո՞ւր կը տեսնուենք նորից:

— Կաստել-Բոլոնեզում. դեռ չգիտեմ ինչ տարազով կը լինեմ, բայց նշանաբանը գիտէք արդէն: Կը մեկնէք վաղը, չէ՞:

Բոռը հայելու առաջ ուշադիր կերպով դնում էր իր մօրուքն ու կեղծամը:

— Վաղը առաւօտ, ուխտաւորների հետ: Յաջորդ օրը ես կը հիւանդանամ ու կը մնամ մենակ հովուի խրճիթում, յետոյ կ'երթամ աւելի կարճ ճամբով, սարերի միջով: Ձեզանից առաջ կը լինեմ ձորում: Գիշեր բարի:

Եկեղեցու աշտարակից ժամացոյցը կէսգիշեր էր խփում, երբ Բոռը մտաւ ուխտաւորներին յատկացրած մեծ ու դատարկ ամբարանոցը: Ամբողջ յատակը ծածկուած էր մարդկային անճոռնի կերպարանքներով. սրանց մեծ մասը խռմփում էր, եւ օդն անտանելի ծանր էր ու հեղձուցիչ: Նա ետ քաշուեց զզուանքով, բոլորովին անօգուտ էր այդտեղ քնել փորձելը: Վճռեց գնալ մի մարագ ճարել կամ մի այլ ծածկած տեղ, ուր գոնէ մաքուր լինէր ու հանգիստ:

Հրաշալի գիշեր էր. լիալուսինը փայլում էր երկնքում: Բոռն աննպատակ թափառում էր փողոցներում` մտածելով տրտում առաւօտեան տեսարանը: Եւ ինչո՞ւ համար համաձայնեց Դոմինիկոյին, որ Բրիզիգելլայում իրար հանդիպեն: Եթէ հէնց սկզբից այդ ծրագիրը վտանգաւոր յայտարարած լինէր, մի այլ տեղ կ'ընտրէին եւ ինքն էլ, Մոնտանելլին էլ ազատուած կը լինէին այդ զզուելի կատակախաղից:

«Ինչպէս փոխուել է փադրէն: Ձայնը միայն նոյնն էր բոլորովին, հինը, երբ ասում էր «քարինօ»...

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ
ՍՈՒՐԲ ՇԱԲԱԹ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

ԱՒԱԳ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, յիշատակ տասը կուսանաց, երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը 16·30ին։

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, յիշատակ ընթրեաց Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8ին, ընթրեաց պատարագ 10ին, Ոտնլուայ 16ին, Խաւարում 19·30ին։

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, յիշատակ Չարչարանաց եւ Խաչելութեան, երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 17ին։

Արարողութիւնները տեղի կ'ունենան նախագահութեամբ Եւրոպայի Հայոց կաթ. Պատուիրակ եւ Փարիզի առաջնորդ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ։

×

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի Ծաղկազարդի տօնին առթիւ պատարագ կը մատուցուի։

×

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԺՈՂՈՎՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

83, Rue Louis Blanc — Lyon 69006

ԿԻՐԱԿԻ Ապրիլ 14, ԶԱՏԻԿ, պատարագ ժամը 10·30ին։

Կը պատարագէ ու կը քարոզէ Գրիգոր Վրդ. Ղազարեան

×

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵՔԶԱՐՔՈՒԹԵԱՆ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
13, Rue du Perche — Paris (3e)
ԱՒԱԳ ՇԱԲԹՈՒԱՆ
ժամերգութիւններու եւ պատարագներու
ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

11 Ապրիլ, Աւագ Հինգշաբթի: *ժամերգութիւն ժամը 17ին, պատարագ ժամը 17·30ին*

12 Ապրիլ, Աւագ Ուրբաթ: *ժամերգութիւն ժամը 17·30ին, երկրպագութիւն Ս. Խաչին ժամը 18ին*

13 Ապրիլ, Աւագ Շաբաթ: *ժամերգութիւն ժամը 17ին, հանդիսաւոր պատարագ ժամը 18ին։*

×

ԼԻՈՆ Ս. ՅԱԿՈԲ

ԱՒԱԳ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, յիշատակ տասը կուսանաց, ժամերգութիւն ժամը 17ին։

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, յիշատակ ընթրեաց, պատարագ ժամը 10ին, Ոտնլուայ ժամը 16ին, կարգ չարչարանաց ժամը 19·30ին։

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, յիշատակ չարչարանաց, Թաղման կարգ ժամը 18ին։

×

**ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ**

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ժամերգութիւն եւ պատարագ 8–11, Ոտնլուայ 16·45ին, Խաւարում 19·45ին։

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, յիշատակ չարչարանաց և խաչելութեան առաւօտեան ժամերգութիւն 8·40, կարգ Թաղման 17։

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, ժամերգութիւն 8·40ին, ընթերցուածք եւ Ճրագալոյցի պատարագ 16·15–18։

×

ՍԷՆ ԺԵՌՈՄԻ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, փոքրիկներու հաղորդութիւն ժամը 9ին, պատարագ 10ին, Ոտնլուայ 16ին, Խաւարում 20ին։

ՈՒՐԲԱԹ, Թաղում 17ին։

×

ՊՈՒԼՎ. ՕՏՏՈՅԻ Ց. ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, յիշատակ տասը կուսանաց, ժամերգութիւն 18·30ին։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, յիշատակ ընթրեաց ժամերգութիւն 8·30ին, պատարագ 10ին, մանուկներու հաղորդութիւն, իրիկունը՝ Ոտնլուայ ժամը 17ին, Խաւարում 20ին։

ՈՒՐԲԱԹ, յիշատակ չարչարանաց խաչելութեան, Թաղում, ժամը 17ին։

Հ. Յ. Դ.
ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8·30ին, Ահարոնեան ակումբը։ ԿԱՐԵՒՈՐ ՕՐԱԿԱՐԳ։

ԱՊՐԻԼ 24Ը
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Չորեքշաբթի, Ապրիլ 24ին համազգային նախաձեռնութեամբ եւ նախագահութեամբ երեք յարանուանութեանց հոգեւոր պետերուն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ – Սէն Ժեռոմի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Սամուէլեանէ իրենց հօր ողբացեալ Արշակ Սամուէլեանի *մահուան քառասունքի հոգեհանգստեան առթիւ 100 Փր., Տիկին Ռումանէ 50, Սէն Ժեռոմէն օրն Խաչիկ Գողոյեանի մահուան առթիւ 50 Փր.։*

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Թորգոմ Նալպանտեան, այրի Տիկին Աղաւնի Կիւլէմէրեանի *մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն՝ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին 50 Փր. (ստանալ «Յառաջ»էն եւ «Յառաջ»ին 50 Փր.։*

×

Տէր եւ Տիկին Հմայեակ Յովնանեան կը նուիրեն 50 Փր. ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի օգափոխութեան կայանին, փոխան ծաղկեպսակի, ողբացեալ Խաչիկ Տէօվլէթեանի մահուան տխուր առիթով։

Տիկին Ժանէթ Պէնտէրճեան կը նուիրէ 70 Փր., փոխան ծաղկեպսակի, նոյն նպատակին համար նոյն առիթով։

*ԱՄԱՍԻԱՅԻՆԵՐՈՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ԵՒ ՃԱՇ*

Ապրիլ 28ին, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ։

Մանրամասնութիւնները յետագային։

ՎԱԼԱՆՍ
Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 9ին, յիշատակ տասը կուսանաց ժամը 18ին։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ժամերգութիւն 8ին, հաղորդութեան պատարագ 12ին, Ոտնլուայ՝ 18ին, *չարչարանաց խաւարում 20·30ին։*

ՈՒՐԲԱԹ, Թաղում՝ 18ին։

×

ՊՕՄՈՆԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, սկիզբ ժամերգութեանց 8·30ին, պատարագ ընթրեաց յիշատակի 10·30, Ոտնլուայ 17, գիշերը՝ կարգ խաւարման 20։

ՈՒՐԲԱԹ, երեկոյ յիշատակ Թաղման ժամը 17ին։

×

ԿԸՐՆՈՊԼԸ

Զատկուան առթիւ, պատարագ կը մատուցուի Սաքրէ–Քէօրի մատրան մէջ, Երկուշաբթի Ապրիլ 15ին։ Ժամերգութիւնը կը սկսի 9·30ին։ Կը պատարագէ Յովհ. Քհնյ. Կարապետեան։

×

ՍԷՆ Թ'ԱՆԹՈՒԱՆԻ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, հաղորդութիւն աշակերտներու եւ փոքրիկներու 9ին, ճաշու ժամերգութիւն 11ին, Ոտնլուայ 17ին, Խաւարում 20ին։

ՈՒՐԲԱԹ, յիշատակ չարչարանաց եւ խաչելութիւն ժամը 17ին։

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Փարիզի Շրջանային Կոմիտէի կողմէ

կը խօսի

ԸՆԿ. ԲԺ. Բ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Չորեքշաբթի Ապրիլ 10, երեկոյեան ժամը 21ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, 17, Ռիւ Պլէօ — Մեթրօ Քաւէ

Նիւթ.— ՀԱՅ ԴԱՏԸ ԱՅՍՕՐ ԵՒ Հ. Յ. Դ. ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐԸ

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէին Երեքշաբթի, Ապրիլ 9, ժամը 20·30ին, Պօմոնի եկեղեցւոյ կից սրահը

կը խօսի

ԲԺ. Բ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Նիւթ՝ ՍՓԻՒՌՔԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՃԳՆԱԺԱՄԸ ԵՒ ԻՐ ՊԱՐՏԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի եկեղեցւոյ Շինութեան Ֆոնտը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի Խորէն Գոտոյեանի *մահուան առթիւ.— Ռիշար Գոտոյեան 1000, Տանիէլ Թուռթ 200, Օննիկ Նալպանտեան 200, Ժան Փափազեան 200, Դաւիթ Տարթրեան 200, Պերճ Յակոբեան 200, ԳրիգորՍտեփանեան 100։*

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Մարսէյլի Մշակ. Տան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները, նուիրատուներն ու բարեկամները, վերակառուցման աշխատանքները սկսելէ առաջ, լսելու համար նիւթական եւ բարոյական ընդհանուր տեղեկատուութիւնը՝ սկիզբէն մինչեւ այսօր։

Ապրիլ 19, Ուրբաթ իրիկուն ժամը 20·30ին, *Մշակոյթի Տան մէջ, Սէն Պաժիլ փողոց։*

ՓԱՐԻԶԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Պատուոյ անդամակցութեան համար
Պր. Գէորգ Պայրճեան 100
Պր. Յակոբ Գույումճեան 100
Պր. Ժիրայր Դատաւորեան 300

ՆՈՒԷՐ

Առնուվիլ լէ Կոնէսի Անարատ Յղութեան վարժարանին օրն 100 Փր. կը նուիրէ ի յիշատակ իր գերդաստանի ննջեցելոց։

ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԸ
ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Կանոնագրի թիւ 5 յօդուածին համաձայն, վարչութեան մէկ մասը նորոգելի ըլլալով Փարիզի Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ իր անդամներէն անոնց որոնք կը փափաքին մասնակցիլ վարչութեան։

Թեկնածուները պարտին Աղքատախնամի դրասենեակը դիմել գրաւոր *ամէնէն ուշը մինչեւ Ապրիլ 20 (77, Ռիւ Լաֆայէթ, Փարիզ 9րդ)։*

ԴԻՒԱՆ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ

ԱՐԴԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւնը
կը ներկայացնէ
Հայերէն խօսուն առաջին երկար ժապաւէնը, պատրաստուած Լիբանանահայ շարժանկարիչ Վ. Սուրեանի կողմէ

ՎԵՐԱԾՆԱԾ ՀԱՅՐԵՆԻՔ ՀԱՅՈՑ

Գունաւոր փիլմ
Բացման խօսք՝ ՌՈՒԲԷՆ ՄԵԼԻՔ
Երեքշաբթի Ապրիլ 30 ժամը 20·45ին
CHAILLOT-GALLIERA
նորակառոյց սրահին մէջ յատկապէս տրամադրուած
28, Avenue George V — Paris (8e) (Métro George V et Alma-Marceau)
Տոմսերու գին՝ 15 եւ 30 փր.
Տեղերու թիւը սահմանափակ ըլլալով, կը խնդրուի կանխաւ ապահովել հեռաձայնելով Հ. Բ. Ը. Մ.ի
11, Square Alboni — Paris (16e) — No 870-03-18

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Histoire de l'ARMÉNIE
des origines à 1071
par René GROUSSET
DE L'ACADEMIE FRANÇAISE
Prix 49 Fr. 40, frais d'envoi 3 Fr.

Երկար ատեն է վեր սպառած այս գրքին նոր տպագրութեան ապսպրանքներուն համար այժմէն դիմել՝

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6e)
C. C. P. 1278-35 Paris Télép. : 326-88-65

Տրամադրելի է միշտ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ, հեղինակ
H. PASDERMADJIAN
HISTOIRE DE L'ARMENIE,
3e édition, Relié, 36 Fr. Avec frais d'envoi 39 Fr.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
10
MERCREDI
10 AVRIL
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82
Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 150 Ֆ.	Վեցամսեայ	80 ֆ.
Արտասահման	Տար. 175 Ֆ.	Հատը	0,80 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.985
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
50e ANNÉE — N° 12.985

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՇԱՐԺՄԱՆ ՄԷՋ ԴՆԵԼ ԲԱՐԵԿԱՄ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հանրապետական Թուրքիոյ իրերայաջորդ կառավարութիւնները յիսուն տարիէ ի վեր անտանելի վիճակ մըն են ստեղծած Պոլսոյ եւ գաւառի Հայութեան համար։

Անհերքելի փաստերը արձանագրած ենք օրը օրին, դէպքերու մատնանշումով, թուականներով եւ թուանշաններով։ Բացայայտ իրողութիւն է չկամութիւնը ո՛չ միայն Պոլսոյ, այլ եւ Անգարայի պատասխանատու վարիչներուն։

Հայերու հանդէպ ոչ-բարեացակամ — չըսելու համար թշնամական — վերաբերումը հիմնական սկզբունք է դարձած Թուրքերուն համար։

Քանիցս բողոքած ենք Անգարայի կառավարութեան կողմէ Լօզանի դաշնագրին փոքրամասնութեանց վերաբերեալ յօդուածներու բացէ ի բաց բռնաբարման դէմ։

Սակայն մեղանչումը միայն Լօզանի դաշնագրին դէմ չէ, դաշնագիր, որով յաղթական դաշնակիցները պարզապէս գլուխ կը ծռէին երէկի թշնամի եւ պարտուած Թուրքիոյ անմարսելի պահանջներուն առջեւ։ Հանրապետական Թուրքիա կը մեղանչէ նոյնիսկ իր Սահմանադրութեան դէմ։ Սահմանադրութիւն՝ որ հաւասար իրաւունքներ կը ճանչնայ բոլոր Թուրք քաղաքացիներուն, որոնց շարքին Հայերուն, որոնք հաւատարիմ քաղաքացիներ են։

Սահմանադրութեան տրամադրութեանց խախտումին դէմ քանիցս բողոքի ձայն բարձրացուց Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարք Շնորհք արքեպիսկոպոս ո՛չ միայն աւանդական «թաքրիր»ներ ներկայացնելով, այլ նաեւ անձամբ ներկայանալով Պոլսոյ եւ Անգարայի պատասխանատու վարիչներուն։

Ձայն բարբառոյ յանապատի։

Քաղաքավարական ալա թուրքա ընդունելութիւն, պաշտօնական խոստումներ, պաշտօնատունէ պաշտօնատուն փոխանցում։ Արդիւնքը՝ դէրօ։

Սրբազան Պատրիարքը վերջին անգամ 1974 Յունուար 4ի տարեկան տեղեկագրով կը հաստատէր թէ «շարունակուեցան այս տարի եւս այն կարգ մը սեղմումներն ու սահմանափակումները, որոնք սկսած էին Կիպրոսի դէպքերէն ասդին, եւ աւելի սաստկացած վերջերս՝ յատկապէս մեր համայնքային վարժարաններէն ներս»։

Հայ «համայնք»ին դէմ կիրարկուած սեղմումներն ու խտրութիւնները նոր չեն եւ կապ չունին Եանըքեանի դէպքին եւ Մարսիլիոյ Յուշարձանին հետ։

Ըստ Պատրիարքին, Կիպրոսի դէպքով սկսեր են անոնք, այսինքն քսան տարի առաջ, 1954ին։ Գիտենք որ յաջորդ տարին, 1955 Սեպտ. 6-7ի գիշերը «Ջարդարար»ներու խուժանը՝ դեմոկրատ կառավարութեան կողմէ բիրերով եւ քանդիչ երկաթներով զինուած՝ քարուքանդ բրաւ Պոլսոյ քրիստոնեաներու խանութները։ Պոլսոյ եւ արուարձաններու մէջ եկեղեցիներ քանդուեցան, գերեզմանատուներ սրբապղծուեցան։ Հայերը ո՛չ մէկ կապ ունէին Կիպրոսի հետ։ Աթաթիւրքի Սելանիկի տան մէջ ռումբ պայթեցնողն ալ Թուրք մըն էր։ Թուրքերը սուտ պատրուակ մը ստեղծեցին՝ «կեավուր»ներուն «դաս» մը տալու համար։ Սակայն իրենք խայտառակուեցան քաղաքակիրթ աշխարհին առջեւ, որ անգամ մը եւս ականատես եղաւ թրքական բարբարոսութեանց։

Պատրիարքին ու «համայնք»ի անուանական, գրեթէ անգոյ մարմինները ո՛չ մէկ կարողութիւն ունին արժեցնելու Թուրքիոյ Հայոց տարրական իրաւունքները, որոնք կը բռնաբարուին կէս դարէ ի վեր, Կիպրոսի դէպքէն շատ առաջ։ Զանազան կողմերէ, մասնաւորաբար ամերիկահայ գաղութին կողմէ պատկան իշխանութեանց մօտ կատարուած բողոքները ո՛չ մէկ արդիւնքի յանգեցան։

Վստահ՝ անպատիժ մնալէն, Անգարայի Հանրապետակա՜ն, ժողովրդավարակա՜ն կառավարութիւնը քայլ մը աւելի առաջ երթալով, 1973ի դպրոցական վերամուտին անընդունելի խիստ արգելքներ յարոյց հայկական վարժարաններուն դէմ։

Հայրենի կառավարութիւնը հնարաւորութիւն չունի պաշտպանելու Թուրքիոյ Հայոց իրաւունքները։

Սփիւռքի հայ կազմակերպութեանց պարտականութիւնն է շարժման մէջ դնել նախ՝ Լօզանի դաշնագիրն ստորագրող դաշնակից Պետութիւնները, յետոյ նաեւ ուրիշ բարեկամ Պետութիւններ։

Այս տեսակէտէն յատկանշական երեւոյթ է Լիբանանի Խորհրդարանի հայ երեսփոխաններուն ներկայացուցած Յուշագիրը Արտաքին Նախարարին, խնդրելով որ անիկա անհրաժեշտ քայլերն առնէ դիմելու համար Թրքական պատկան մարմիններուն եւ բարեկամ երկիրներուն մօտ, որպէսզի Թուրք կառավարութիւնը սահման մը դնէ ցեղային խտրականութեան քաղաքականութեան, յարգէ Լօզանի դաշնագիրը եւ տառացիօրէն գործադրէ Մարդկային Իրաւանց Համաշխարհային Յայտարարութեան հիմնական սկզբունքները, այն է՝ պահպանել փոքրամասնութեանց իրաւունքներն ու ազատութիւնը։

Հայ Դատի Պաշտպան Կեդրոնական Յանձնախումբն ու իր մասնաճիւղերը զանազան երկիրներու մէջ՝ պէտք է կրկնապատկեն իրենց աշխատանքները այս ուղղութեամբ, բարոյական ազդեցութիւն բանեցնելու համար Հանրապետական Թուրքիոյ կառավարութեան վրայ, յուսալով յանգիլ դրական արդիւնքի մը։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱԹԱԿՏՈՒՄԸ ԿԸ ՇԵՇՏՈՒԻ

ԺԻՍՔԱՐ Տ'ԷՍԹԷՆ՝ ԹԵԿՆԱԾՈՒ

Երկուշաբթի ճիշդ ցերեկին է որ Շամալիէռի (Օվերնեի) իր քաղաքապետարանին մէջ, Ֆրանսայի Տնտեսական եւ Ելմտական նախարարը՝ Վալէրի Ժիսքար տ'Էսթէն կը յայտարարէր թէ ինք ալ թեկնածու է։ «Դեռ շաբաթ մը չկայ, կ'ըսէր թեկնածուն, կ'անհետանար Նախագահ Ժորժ Փոմփիտու։ Խորհեցայ, դեռ կը խորհիմ, որ անոնք որոնք կը ներշնչուին իր յիշատակէն պէտք է միանային Ֆրանսայի ժողովուրդին սուգին, անոր յաջորդութեամբ մտահոգուելէ առաջ»։ «Նետելէ ետք այս քարը» Շապանի պարտէզին մէջ, Անկախ Հանրապետականը կը շարունակէ, ըսելէ ետք թէ իր թեկնածութիւնը կը դնէ.— «Ինչո՞ւ այս թեկնածութիւնը։ Ի՞նչ ընելու համար։ Նախ ինծի բնական կը թուի որ այս խորհրդակցութեան մէջ գտնուի մարդ մը, որ տանելով պաշտօն մը զոր իրեն վստահած է Նախագահ Փոմփիտու եւ որու իր վստահութիւնը պահած է մինչեւ ծայրը։ Պատրաստ էի քաշուելու իր կողմէ նշանակուած նախարարապետին առջեւ։ Իրեն ըսի. կրնայ հրապարակաւ յայտնել»։ Պարզելէ ետք այն պատկերը զոր կ'ուզէ տալ երկրին, Ժիսքար տ'Էսթէն կ'եզրակացնէ.—

«Ի՞նչպէս պիտի տանիմ այս պայքարը։ Պիտի ուզէի նայիլ Ֆրանսայի աչքերուն խորը, ըսել անոր պատգամս ու լսել իրը։ Պիտի ջանամ օրինակելի ընտրապայքար մը տանիլ, աւելի լայն տեղ տալով գաղափարներուն քան նիւթական միջոցներուն։ Ոչ ոքի վրայ պիտի յարձակիմ, ըլլան անոնք երէկուան Նախագահական մեծամասնութեան թեկնածուներ թէ ընդդիմութեան թեկնածուներ։ 18 տարուան հանրային կեանքի մէջ, ատիկա միշտ իմ կանոնս եղած է, միտք չունիմ փոխելու։ Եւ հիմա, թող իւրաքանչիւր թեկնածու իր քաղաքականութիւնը առաջարկէ եւ թող Ֆրանսան ըլլայ շահողը»։

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ՄԻԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՄԲ՝

ՄԻԹԷՐԱՆ

Միւթիւալիթէի մէջ, Ընկերվարական բացառիկ համագումարը միաձայնութեամբ կ'որոշէր որ Ֆրանսուա Միթերան թեկնածու ըլլայ։ Կ'ուզէ՞ք որ թեկնածու ըլլամ, կ'ըլլամ» կ'ըսէր Ձախի պարագլուխը, որ կ'ուզէ ամբողջ ժողովուրդի մը «յոյսը կրել»։

Իր քաղաքականութիւնը կը կոթնի հինգ գլխաւոր կէտերու վրայ.—

Ա) Աւելի՛ ազատ մարդիկ։
Բ) Աւելի՛ արդար ընկերութիւն մը։
Գ) Աւելի՛ զօրաւոր դրամ մը։
Դ) Աւելի՛ եւրոպական ժողովուրդ մը։
Ե) Աւելի՛ ներկայ Ֆրանսա մը։

Միթերան շեշտած է նաեւ. «Զենք դատապարտեր շահը, բայց շահը պէտք չէ տէրն ու տիրականն ըլլայ»։

Միթերան շատ յստակ կերպով շեշտեց հետեւեալ կէտը.— «Իմ դերս չէ երկրին ներկայացնել կառավարութեան ծրագիր մը։ Բայց կ'ուզեմ ըսել որ հասարակաց ծրագրին եւ ընկերվարական ծրագրին հիմնական որոշումները պիտի պաշտպանուին»։ Այս կեցուածքը թոյլ կուտայ նաեւ իրեն «որոշ հեռաւորութիւն» առնել հասարակաց ծրագրին հետ։ Միթերան կ'ուզէ, ինչպէս բոլորը, Ֆրանսայի թեկնածուն ըլլալ եւ ոչ՝ հոսանքի մը, ու այդ նպատակով ունի նաեւ գեղեցիկ բանաձեւումներ ու ծափահարութիւններու տակ է որ կ'եզրակացնէ իր ելոյթը. «Վաղը՝ առաւօտ լուսոյ»։

Ներկայիս 18 թեկնածուներ կան, ամէն տեսակի, բայց գլխաւոր պարագան անշուշտ մեծամասնութեան պարզած պատկերն է իր չորս թեկնածուներով։ Կ'ըսուի թէ Շապան եւ Ժիսքար ճէնթլմէն ըկրիմընթ մը գոյացուցած են իրենց միջեւ երկրորդ շրջանին համար բայց եւ այնպէս պատկերը ազուոր չէ, Փինէի համար նոյնիսկ՝ դայթակղութիւն մըն է։ Էտկար Ֆօռ որ սկիզբը յայտնած էր թէ մինչեւ ծայրը պիտի երթայ, որոշած է մինչեւ Շաբաթ մտածել ու կ'ըսուի թէ եթէ Շաբաթ քաշէ իր թեկնածութիւնը, Ժան-Ժաք Սերվան Շրէպէր իրը պիտի դնէ։

Յատուկ է նաեւ մէկ երեւոյթ։ Բոլորը կը փորձեն Ֆրանսան «փրկել» իր երկուութենէն (աջ եւ ձախ) եւ կոչ կ'ընեն կեդրոնին, վերահաստատելու համար կեդրոնը։ Զանազան ձեւերու տակ այս է Ժիսքարի փնտռածը, իր կոչով, Շապանի «նոր ընկերութիւնը» տարբեր բան չէ եւ մանաւանդ Էտկար Ֆօռ, որ այլեւս վստահ չէ թէ ամէնուն հետ լաւ ըլլալը զինքը կրնայ փրկել։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Ապրիլ 3-4)

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

Աւ. Իսահակեանի ծննդեան 100ամեակին առթիւ, 1975 Հոկտեմբերին, «Հայաստան» հրատարակչութիւնը պատրաստած է բանաստեղծին ստեղծագործութիւններու հաւաքածոն՝ վեց հատորով։ Հրատարակչականը վերջերս լոյս ընծայած է հաւաքածոյին առաջին հատորը։ Զայն կազմած, ծանօթագրած եւ յառաջաբանը գրած է Տոքթ. Արամ Ինճիկեան։ Հատորին մէջ ամփոփուած են բանաստեղծին քնարական ստեղծագործութիւնները։ Երկրորդ հատորին մէջ պիտի զետեղուին քնարերգութեան քերթուածները, աւանդավէպերը, առակներն ու անոր կատարած թարգմանութիւնները։

Այս տարի «Հայաստան» հրատարակչականը նոր գիրքեր եւ գրքոյկներ ու ալպոմներ լոյս պիտի ընծայէ։

Պիտի հրատարակուի Ղազարոս Աղայեանի երկերու հաւաքածոյին երրորդ հատորը, ուր պիտի ամփոփուին գրագէտին յօդուածները, յուշերն ու նամակները։ Լոյս պիտի տեսնէ Գ. Սունդուկեանի ստեղծագործութիւններու հաւաքածոյին երրորդ հատորը, ուր տեղ պիտի գտնեն հեղինակին «Սէր եւ ազատութիւն», «Կտակ» թատերախաղերը, «Վարինկի վէճիլը», «Համալի մասլահաթները» եւ «Հաղիզի մասլահաթները» արձակ աշխատութիւններն ու հրապարակախօսական նամակները։ «Էմմա», «Ալեմգիր» վիպակները եւ «Ժայռ» տաղը պիտի զետեղուին Վրթանէս Փափազեանի երկերու ժողովածուին երրորդ հատորին մէջ։

Նախատեսուած է հրատարակել Նահապետ Քուչակի տաղերը ամփոփող գիրք մը, Յովհ. Թումանեանի «Կոնատ աղջիկը», «Տէրն ու ծառան», Աւ. Իսահակեանի «Կտակ» եւ Յովհ. Շիրազի «Համամարդկային» խորագրուած գիրքերը։

Կարեւոր տեղ յատկացուած է բանաստեղծական հատորներու հրատարակութեան։ Պիտի հրատարակուին Յ. Շիրազի «Քնար Հայաստանի» երրորդ գիրքը, Պարոյր Սեւակի երկերուն 5րդ հատորը, Սիլվա Կապուտիկեանի, Գէորգ Էմինի ստեղծագործութիւններու առաջին հատորները։

Արձակի մարզին մէջ ծրագրուած են՝ Ս. Խանզադեանի «Լոյսին ընդառաջ» վէպը, Զարզանդ Դարեանի «Այս հին աշխարհը», Գ. Մահարիի երկերու ժողովածուին երրորդ հատորը, Ստ. Կուրտիկեանի պատմուածքներու հաւաքածոն, եւայլն։

Պիտի հրատարակուին Սուրէն Աղաբաբեանի գրականագիտական յօդուածներու հաւաքածոն, Ռուբէն Զարեանի «Աւետիք Իսահակեան» յուշագրութիւնը։

ՀԷՐՕԼՏ ՊԸՔԸՍԹԸՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Գ.

ՆԵՐՍԻ ԽՕՎՈՒՇՆԵՐԸ

Երկու օր մնացի Պատերազմական Ատեանի բանտը:

Երկուշաբթի, իրիկուան, գիս բերին Մէտթէրհանէ, Պոլսոյ կեդրոնական բանտը: Հոտս միասին էր Մուսթաֆա Սուպհի պէյ, Իփհամի նախկին խմբագիրը՝ որ դատապարտուեր էր ինծ հետ միեւնոյն օրը:

Գիշեր էր երբոր բանտ հասանք. մեզ մտցուցին իսկոյն ներսի խօվուշները՝ ուր առհասարակ եղեռնագործներ կան: Մեզ համար անշուշտ հաճելի էր մէկ կողմէ ներսը մնալը, ուր դիտելիք ամբողջ աշխարհ մը կար. բայց փարկաբեկիչ էր մամուլի աշխատաւորի մը համար կողք կողքի պառկիլ ոճրագործի մը, աւազակի մը հետ: Մանաւանդ զրկուած մնալ այցելու ընդունելէ, ու կիրակիէ սպասել որ մէկը գայ ու հեռդ քանի մը վայրկեան տեսնուի վանդակորմին ետեւէն: Վիրաւորական էր «Ազատամարտ»ի վարկին համար ալ:

Սրտմտած այս վերաբերումէն «Ազատամարտ» հետեւեալը կը գրէր իր Դեկտ. 19ի թիւին մէջ.—

«Ցաւով կը հաղորդենք որ Կեդրոնական Բանտի Տնօրէնութիւնը, անըմբռնելի կողմնակալութեամբ մը, տարօրինակ եւ մամուլի արժանապատուութեան համար վիրաւորական րէժիմի մը տակ կը պահէ թերթիս պատասխանատու – տնօրէն Յակոբ Ճօլօլեանը, որ այդ բանտը փոխադրուած է Երկուշաբթիէն ի վեր, չորս ամիս բանտարկութեան դատապարտուած ըլլալով Պատերազմական Ատեանին կողմէ: Մեր ընկերը հոն կը մնայ հասարակ ոճրագործներու հետ միասեղ, եւ թոյլ չի տրուիր սովորական օրերէն դատ ուրիշ որեւէ ատեն տեսնել զինքը: Նոյնիսկ մամուլի Վերատեսչութեան կողմէ յատուկ յանձնարարութեամբ Կեդրոնական Բանտի Տնօրէնութեան մօտ ղրկուած լրագրողներ չեն արտօնուիր զինքը տեսնելու:

Բողոքելով այս քմահաճ ընթացքին դէմ, մենք չենք կրնար ձեռնհաս իշխանութեան չյիշեցնել որ մամուլի յանցանքներու համար դատապարտուած լրագրողներու հանդէպ սահմանադրական կառավարութիւնը պարտաւոր է յարգանքով վերաբերիլ, որովհետեւ մամուլի յանցանքով դատապարտութիւն մը դատապարտեալին քով կ'ենթադրէ գաղափարական զոհողութեան զգացում մը՝ որ արժանի է ամէն ակնածանքի: Պէտք կա՞յ յիշեցնելու նաեւ որ Թանինի խմբագրապետ Հիւսէյին Ճահիտ պէյ, իր բանտարկութեան ատեն, շատ աւելի մարդավայել վերաբերումի մը առարկայ եղած էր նոյնիսկ հակառակորդ դահլիճի մը՝ Քեամիլ Փաշայի կառավարութեան օրով, ուր հրամայած էր բանտին մէջ յատուկ սենեակ մը յատկացնել իրեն եւ թոյլ տալ որ համակիրներ ամէն օր կարենան այցելել անոր»:

«Ազատամարտ»ի այս տողերը իրենց ազդեցութիւնը ունեցան իսկոյն: Ներքին Գործերու Նախարարութիւնը այն առտուն իսկ հրահանգ ղրկեց բանտ որպէսզի առանձին սենեակ մը փոխադրուիմ: Բանտի տնօրէնը անձամբ եկաւ ինծ հաղորդել որ հիւանդանոցի կողմը պիտի մնամ յետ այսօրիկ: Խնդրեցի իրմէ որ նոյն շնորհը ըլլայ Մուսթաֆա Սուպհիին ալ՝ որ ինծ հետ կը մնայ բանտը: Հաւանեցաւ պայմանաւ որ երաշխաւորեմ անոր համար ալ: Նոյն օրն իսկ մեր նոր յարկաբաժինը գացինք:

«Ազատամարտ» իր 1914 Յունուար 1ի թիւին մէջ կը հրատարակէր հետեւեալը «Կացանը Կեդրոնական բանտին մէջ» խորագրով.—

«Ազատամարտ» նոր տարին կը թեւակոխէ՝ բանտին մէջ ունենալով իր պատասխանատու – տնօրէնը, որ ինչպէս յայտնի է, չորս ամսուան բանտարկութեան դատապարտուած է Պատերազմական Ատեանին կողմէ: Պ. Յակոբ Ճօլօլեան (Յ. Ճ. Սիրունի) որ այժմ կը գտնուի Կեդրոնական Բանտը (Մէտթէրհանէ) իր բանտարկութեան առաջին օրէն ի վեր ընդունեցաւ համակրական բազմաթիւ այցելութիւններ՝ ընկերներու, պաշտօնակիցներու եւ ծանօթ անձնաւորութիւններու կողմէ: Տօնական օրերու առթիւ շատեր փափաք յայտնած են այցելելու մեր ընկերոջ: Այս առթիւ տեղեկութիւն առնելու համար խմբագրութեանս մօտ եղած բազմաթիւ դիմումներու պատասխանելով, կը հաղորդենք թէ ձեռնհաս իշխանութեանց կողմէ եղած մասնաւոր կարգադրութեամբ կարելի է ամէն օր այցելել Պ. Ճօլօլեանի»:

Ցաճախ կ'այցելէի ես սակայն ներսի խօվուշները: Երկու օրը զոր անցուցի Պէքիր–Աղա Պէօլիւյիին մէջ ու Մէտթէրհանէի ներսը ապրած 3–4 օրս՝ նոր աշխարհ մը բացեր էին ինծ: Ամէն մէկ քայլիդ նոր տիպար մը դէմդ կ'ելլէր, նոր ցաւ մը ու նոր ախտ մը, ու ամէն վայրկեան կեանքի տարբեր մէկ դասը:

Խնդրեր էի հետեւաբար բանտի տնօրէնէն՝ որ թոյլ տայ ներսի խօվուշները պտըտիլ երբեմն: Ի՜նչ նիւթեր քաղեցի ես այս թափառումներուս միջոցին: Անոնցմէ մէկ քանին առաջ ըրի պատմուածքներու որոնք լոյս տեսան «Ազատամար»ի մէջ «Բանտի Յուշատետրէս» խորագրին ներքեւ:

Ու դեռ չգրուած որքա՜ն նիւթեր կան՝ որոնք երեսուն տարի է ման կուգան մըտքիս մէջ, ու ինչ տիպարներ որոնք դեռ մէջս կ'ապրին անտիպ, որոնց ուժով ես կը զննեմ յաճախ մարդիկն ու իրենց բարքերը:

Հիւանդանոցի բաժինը՝ ուր պիտի անցնէի բանտարկութեանս շրջանը՝ տուած է ան ալ տիպարներ ու բարքեր ինծի: Բայց այդ տիպարները դիտուած իրենց ախտին ու իրենց հոգեւարքին մէջ՝ այնքան լրիւ չէին կրնար տալ քեզ կեանքը, որքան հոն, խօվուշներուն խորը՝ ուր աշխարհ մը կը բաբախէր դեռ, յաճախ հեգնելով դուրսի աշխարհը:

ՉԷԹԷՃԻ ԻՊՐԱՀԻՄ

Բանտի տնօրէն Իպրահիմ պէյն էր «Չէթէճի Իպրահիմ»ը: Այս տիտղոսը կցուած կը մնայ պոչին՝ այն օրէն ի վեր երբ Ռումէլիի կողմը ինքն ալ իր չէթէն ունէր տեղւոյն քրիստոնեայ տարրերը ճնշելու համար: Ցետոյ ժանտարմա էր գրուեր, ու կամաց կամաց բարձրացեր Իթթիհատի հետ իր կապերուն շնորհիւ: Վերատին իշխանութեան գլուխ գալուն՝ Իթթիհատը Մէտթէրհանէի տնօրէն կարգեր էր զինքը, որպէսզի հսկէ բանտին վրայ Կերբերոսի մը պէս:

Առաջին օրերուն՝ շատ պաղ էր հետս: Բայց երբ Ներքին նախարարութենէն հրահանգ ստացաւ որպէսզի հիւանդանոցի բաժինը փոխադրուիմ եւ այցելու ընդունիմ որեւէ ատեն՝ փոխուեցաւ վերաբերումը: Ամէն առտու անգամ մը կը հանդիպէր ինծի, ու կը հարցնէր անպատճառ.

— Պիր էմրինիզ վա՞ր մը (հրաման մը ունի՞ք):

Բացառիկ հաճոյակատարութենէ մը չէր բխեր անշուշտ իր այս հետաքրքրութիւնը: Իր այցերը ինծի պատրուակ էին յաճախ սորվելու համար որ մօ՞տս են թուրք բանտարկեալները զորս հաճած էր ինծ հետ միեւնոյն սենեակին մէջ զետեղել բանտին տնօրէնութիւնը:

Ըսեմ, արդար ըլլալու համար՝ թէ բոլոր փափաքներս կատարած է Իպրահիմ պէյը: Աւելի դատ՝ ընդառաջ գացած է բոլոր թելադրութիւններուս: Այսպէս, սիրով ընդունեցաւ երբ առաջարկեցի մատենադարան մը հիմնել բանտին մէջ: Ցետոյ բանտի բակին մէջ, որուն վրայ կը նայէր իմ պատուհանս, հողը հերկել ու ծաղիկ ցանել տուի:

Երբեմն կուգար մօտս կը նստէր, ու կը կանչէինք այս կամ այն բանտարկեալը՝ իրենց արկածները պատմել տալու:

Չէթէճի Իպրահիմը ապերասան պաշտօնի մը պիտի յատկացնէր տարի մը յետոյ Իթթիհատը: Անոր վստահուեցաւ տեղահանութիւնը Բիւթանիոյ շրջանին: Այդ նահանգին վերապրողները մինչեւ այսօր ալ սոսկումով կը յիշեն այն սարսափները զորս ի գործ դրաւ այս մարդը զէնքերու խուզարկութեան պատրուակին տակ, մանաւանդ Ատափազարի մէջ՝ ուր ծեծով ու տանջանքով խոստովանցնել կուտար ձերբակալուածները:

ԲԱՆՏԻՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԸ

Հանրային կեանքիս փառասիրութիւններէն մէկն է եղեր մատենադարան հիմնել: Նախ ունեցած եմ իմ սեփական գրքերս: Չորս անգամ ժողված ու չորս անգամ տարտղնած եմ: Երբ բանտը մըտայ, 1908ի սկիզբը՝ ընտրեալ գրքերու մթերք մը ունէի տունը. Կեդրոնականցիի նախասիրութիւններս մէկիկ մէկիկ հաւաքեր էին զանոնք: Զապթիէ տարուեցան անոնք, Զապթիէին հետ ալ այրուելու անոնք, Հուրրիէթին: 1915ին երբ թաքստոց մտայ՝ մատենադարան մը ձըգեցի տունը երեսի վրայ, գրեթէ ամբողջ հայ նոր գրականութիւնը: Զինադադարին նոր փորձ մը ըրի՝ գրքերու նոր դէզ մը շարելու համար դարակներուս մէջ. վերջին պանդխտութիւնը զայն ալ տարտղնեց 1922ին: Ու հիմա, 22 տարի յետոյ, երբ Պուքրէշէն Արձէշ եմ եկեր օդի վտանգէն փախելով, ցանուցիր եղած է դարձեալ գրադարանս՝ հայագիտական գրքերու ու հայ պարբերականներու հարուստ պաշարով:

Անձս միայն խորհած չեմ: Ուր գացած եմ՝ փորձած եմ շուրջս ալ օժտել: Սկըսեալ Կեդրոնականէն՝ որ ինծի կը պարտի հայ նոր գրականութեան ու հայերէն պարբերականներու իր ճոխ գրադարանը, ու սկսեալ Խասեան Սանուց Միութենէն՝ զոր ես օժտեցի հայերէն եւ ֆրանսերէն գրքերու չորս դարակներով, ամբողջ մընացեալ կեանքս գիրք ժողվելով ու դասաւորելով անցաւ: Զինադադարին յանուն Հայ Արուեստի Տան պիտի ստանձնէի Ազգ. Մատենադարանի ղեկավարութիւնը՝ առանց ատեն ունենալու սակայն զանիկա ճահիճէն հանել ու կեանքի կոչել: Ռումանիոյ գաղութը, իր կարգին առաւելապէս իմ ջանքերուս կը պարտի իր ճոխ մատենադարանը՝ ներկայիս ամփոփուած Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

Բանտին մէջ ալ հանգիստ չմնացի: Մէտթէրհանէի ներքին խօվուշը մնացած քանի մը օրերուս՝ գրքի, լրագրի, թուղթի կտորի մը սովը քաշեր էի: Անկէ՝ մէջս ծագեցաւ բանտը գրադարանով մը օժտելու քիչ մը տարօրինակ գաղափարը: Բարեբախտաբար բանտի տնօրէնը՝ որ կոշտ ու կոպիտ մարդ մըն էր ինքը, բայց իր օրով բանտին մէջ նորութիւններ մտցնել կ'ուզէր, սիրով իւրացուց թելադրութիւնս: Իսկոյն դարակներ ապըսպրեց բանտին արհեստանոցը՝ ուր կահագործարան ալ կար, միւս կողմէ Թուրք թերթերուն մէջ հրատարակուած կոչով մը կը խնդրէր հեղինակներէն եւ մասնաւորներէ «որպէսզի գրենական նուիրատուութիւններ ընեն մատենադարանին, իսկապէս օգտակար ու արդիւնաւոր գործ մը կատարած ըլլալու համար այդ կերպով»:

«Ազատամարտ»ի մէջ իմ ալ հետեւեալ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Մարկրիթ կը կատարէ արարողապետի պաշտօնը եւ քանի մը բառով կը ներկայացնէ այցելուն ու կը բացատրէ այցելութեան պատճառը:

Իշխանը Արժանթինի մէջ գտնուող իր ասպետներուն որպիսութեան մասին տեղեկութիւններ կը հարցնէ եւ ունկնդրութիւնը կը լրանայ:

— Կարծեմ լաւ ազդեցութիւն մը գործեցիք Նորին Բարձրութեան վրայ, կը փսփսայ Օրիորդը այցելուն դէպի դուռը առաջնորդելով:

— Իրա՞ւ կ'ըսէք Օրիորդ:

— Այդ մասին վստահ եմ, խնդրագիրը փութով ղրկեցէք, ես ալ իմ կողմէս կ'աշխատիմ գործը յաջողցնելու:

— Ո՜հ, Օրիորդ, անհունապէս շնորհակալ եմ:

Խնդրարկուն կը մեկնէր եւ քանի մը օր ետքը իր խնդրագիրը կը մատուցանէր կենսագրական ծանօթութեամբ մը, որուն մէջ մի առ մի կը յիշէր իր արժանիքները, օրինակի համար անկեղծ քրիստոնեայ մը ըլլալը, որբեր ու այրիներ պաշտպանելը, հրդեհի մը միջոցին իր կեանքը վտանգի դնելով երկու մանուկներ ազատելը, աղջկան մը պատիւը պաշտպանելու համար մենամարտիլը, զինուորական ծառայութեան միջոցին ցոյց տըրուած քաջագործութիւնները, եւն., եւն.:

Քանի մը օր ետքը մարդը ուրիշ նամակ մը կը ստանար Օրիորդ Մարկրիթէն, սապէս խմբագրուած.

«Նորին Արքայական Բարձրութեան դիւանատունը պատիւ ունի ծանուցանելու ձեզ որ իր խնդրագիրը, յարակից թուղթերով ներկայացուցած է իշխանին նկատառման եւ Նորին Բարձրութիւնը բարեհաճած է նպաստաւոր ընդունելութիւն մը ընել խնդրարկուին:

«Այս ուրախառիթ լուրը հաղորդելով ձեզ կը խնդրենք որ այսինչ օր, այսինչ ժամուն հաճիք ներկայանալ Նորին Բարձրութեան վիլլան՝ հարկ եղած վերջնական ձեւակերպութիւնները լրացնելու»:

Պատուանշանի սիրահարը կըկին մինչեւ Ավրնիւ տը Նէօյյի կուգար, որ Փարիզի պարիսպներէն դուրս, կեդրոնէն հեռու, թաղ մըն է:

Մարկրիթ առանձին կ'ընդունէր այցելուն ու բերանացի կերպով ալ կը հաղորդէր աւետիսը, աւելցնելով.

— Թէեւ իշխանը շատ դժուարահաճ է պատուանշան շնորհելու մասին, բայց այս անգամ բացառապէս հաւանութիւն յայտնած է, շնորհիւ իր ասպետներուն կողմէ ձեր բերած յանձնարարագիրներուն:

— Արդեօք կրնա՞մ յաւակնիլ Մէլիւզինի կարգին արժանանալու, կը հարցնէ մարդը վեհերոտ կերպարանքով մը:

— Դժբախտաբար անկարելի է, այդ կարգը վերապահուած է միմիայն արքայական հին ընտանիքներու, իշխանը նոյնիսկ չուզեց, հակառակ քանիցս եղած դիմումներու՝ Մէլիւզինի պատուանշանը շնորհել Սերպիոյ Աղեքսանդր թագաւորին, առարկելով թէ անոր սերունդը մինչեւ խաչակրութիւնները չի հասնիր...:

Մարկրիթ առանց վարանելու սասնկ ահագնութիւններ կը գլորցնէր այնպիսի բնական ձեւով մը որ անկարելի էր կասկածիլ իր խօսքերուն անկեղծութեան վրայ:

— Այսպէս ուրեմն կը շարունակէր, կը ցաւիմ ըսելու որ պէտք է խպառ հրաժարիք Մէլիւզինի պատուանշանէն:

— Լաւ ուրեմն, քանի որ անկարելի է, կը գոհանամ Սինա Լերան Ս. Կատարինէի պատուանշանով, միայն թէ կը փափաքէի առաջին կարգը ունենալ:

— Առաջին կարգ, ինչո՞ւ չէ, բայց այդպիսի բարձր պատուանշան մը ծանր յանձնառութիւններ կը դնէ ձեր վրայ:

— Ի՞նչ յանձնառութիւն, օրիորդ:

— Բնական է որ պատուանշանը իբրեւ շնորհ մը պիտի տրուի ձեզ, ձեր արժանիքներուն համար, առանց նիւթական փոխարինութեան մը, բայց ըստ օրինի, պարտաւոր էք ձեր կողմէ նիւթական նուէր մը ընել Սինա լերան վրայ հաստատուած Ս. Կատարինէ վանքին, քանի որ այդ հինաւուրց հաստատութեան պաշտպան ասպետը պիտի անուանուիք:

— Յօժարակամ եւ իբրեւ սրբազան պարտականութիւն մը այդ նուէրը պիտի ընեմ:

— Այս մասին տարակոյս չունինք: Արդ, սիրելի պարոն, նուէրներ պատուանշաններու ստիճանին համեմատ սահմանուած են: Եթէ առաջին կարգի պատուանշան մը ունենաք՝ պէտք է որ երկու հազար Ֆրանք վճարէք վանքին, ուր 400է աւելի կոյսեր կ'ապրին...

— Երկու հազար Ֆրա՜նք, կը գոչէ մարդը սահմռկած:

— Այո, պարոն, բայց ի՞նչ հարկ առաջին կարգի պատուանշանի մը, կրնաք ուրիշ կարգ մը առնել եւ միշտ պիտի նկատուիք Լուսինեան ասպետ մը:

(79 – Շար.)

կոչ՝ լոյս տեսաւ այս ամիս.—

«Բանտարկեալց Ազատութիւն»

Կեդր. Բանտ, Յունուար 9

Բանտը խորհրդաւոր դպրոց մըն է, ուրկէ շատ անգամ տկար հոգիները դուրս կ'ելլեն զօրացած, տգէտները՝ լոյսի տարտամ կաթիլներով մկրտուած, ու յաճախ ալ, աւա՜ղ անմեղ էակներ՝ թաթխուած մեղքին սկզբնաւորութեանը մէջ, ընդունակ դարձած՝ աւելի ծանրաբեռն խղճով վերադառնալու համար բանտ, կեանքի ու մահուան այս խորհրդաւոր դպրոցը:

Շատե՛րը պիտի փրկուէին մոլորելու հակամէտ այս հոգիներէն, եթէ լաւ ընկերներ գտնուէին՝ բանտին մէջ իրենց ժամանակաւոր բնակութեանը միջոցին: Ընթերցումը, ո՛վ պիտի կարենար ժխտել, լաւագոյն ընկեր մը պիտի ըլլար:

Այդ մտածումով է որ խորհուած է հոս, բանտին մէջ, ամէն լեզուէ գրքերու յատուկ մատենադարան մը հիմնել՝ բանտարկեալներուն համար, ինչ որ շատ աւելի կենսաբեր եւ օգտակար պիտի ըլլար անոնց:

Յուսով եմ որ ամէն Հայ, — ըլլայ հեղինակ, հրատարակիչ կամ ոչ, — պիտի փութայ իր աջակցութիւնը բերել՝ հիմնելի մատենադարանին, որուն համար տրամադրուելիք գիրքերը կարելի է ղրկել ուղղակի Կեդրոնական Բանտին Տնօրէնութեան, եւ կամ Ազատամարտի խմբագրութեան՝ ուրկէ կարելի է հասցնել հոս:

Յակոբ Ճօլօլեան

Մեր կոչերը անարձագանգ չմնացին: Արդարեւ բաւական գիրք ժողվեցինք չուտ մը, ու զետեղեցինք դարակներուն մէջ: Բաւական թիւով ալ հայերէն գիրք նուէր ստացանք:

Շաւարշ Միսաքեանն ու Թէոդիկը ինծ պատմած են յետոյ՝ թէ իրենց բանտ գտնուած միջոցին դեռ խլեակներ կը մնային գրադարանէն:

Թէոդիկ, իր «Ամէնուն Տարեցոյցը»ներուն 1916–1920 միացեալ հատորին մէջ էջ 233, կուտայ հետեւեալ ծանօթութիւնը.

«Պարտէզին մէկ անկիւնը թխմուած՝ հինումին չէնք մը կար փայտաշէն, զոր բանտի տնօրէննիս՝ մատենադարանի էր վերածեր եւ ուր՝ տաճկերէնէ զատ՝ հայերէն ալ խել մը գիրքեր կային: Ո՞ւր տեղերէն մոլորեր մտեր էր հոդ 1669ին Ամսթերտամ տպուած Դաւրիժեցի Առաքել վրդ.ի «Հայոց Պատմութիւն»ը: Օրերով թափառեցայ անոր մահադին էջերուն մէջ, տեսնելով տողանցքը՝ հայատակ, պաղթական վայրավատին Հայութեան նո՛յն երաշխէպին, յընթացս անցեալ դարերու»:

Ց. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ

(Շար. – 3)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԸՆԴ. ԺՈՂՈՎԸ

—0—

Ա.

Մարտ 26 եւ 27ին Ակադեմիայի նիստերու դահլիճին մէջ տեղի ունեցած է Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի ընդհանուր ժողովը:

Բացումը կատարած է Ակադ. Վ. Համբարձումեան, որ իր ներածական խօսքին մէջ գիտել տուած է, թէ 1973ին Հանրապետութեան Գիտութիւններու Ակադեմիայի հիմնարկութիւններուն մէջ մշակուած են 475 նիւթեր ընդգրկող 138 հարցեր: Լուրջ արդիւնքներ ձեռք ձգուած են ուսողափիտութեան, բնագիտութեան, աստղաբնագիտութեան, հաշուիչ – մասնագիտութեան բնագաւառներուն մէջ: Շարք մը հետազօտութիւններ, բացի իրենց տեսաբանական արժէքէն, գործնական մեծ նշանակութիւն ունին: Կարեւոր աշխատանքներ կատարուած են քիմիագիտութեան հիմնարկութեան մէջ: Երկրաբանութեան ճիւղը հրատարակած է «Հայաստանի երկրաբանութիւնը» բազմահատորեակին երկու հատորները եւ «Հայաստանի բրածոյ փաունայի ատլաս»ը, եւայլն:

Տեսաբանական եւ գործնական լայն աշխատանքներ կատարած են կենսաբանական գիտութիւններու բաժնի հաստատութիւնները: Մանրէակենսաբանները շարունակած են գործօն օժանդակութիւն ցոյց բերել Հայաստանի մանրէակենսաբանական արդիւնաբերութեան զարգացումին: Բուսաբանութեան հիմնարկութիւնը, իր կարգին, օգտակար աշխատանք կատարած է: Ցոյց տրուած է, որ արդիւնաւէտ է ղեղաբոյսերու մշակումը առանց հողի: Հայ կենդանաբաններու ուշադրութեան կեդրոնը մնացած է Հայաստանի կենդանական աշխարհին ուսումնասիրութիւնը: Կարեւոր արդիւնքներ ձեռք ձգած են նաեւ միւս ճիւղերը:

Ընդհանուր ժողովին Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի 1973ի գործունէութեան հիմնական աշխատանքներուն մասին զեկուցած է Ակադեմիայի նախագահութեան գլխաւոր քարտուղարը՝ Ակադ. Ս. Բակունց:

— Մեծ աշխատանք կատարուած է հիմնարկութիւններու կառոյցները կարգի դնելու, մեծ եւ հրատապ հարցերը լուծելու, հետազօտութեանց մակարդակը բարձրացնելու, երիտասարդ մասնագէտներ պատրաստելու համար: 1972ի համեմատութեամբ ա՛լ աւելի ընդլայնուած է արդիւնաբերական եւ գիւղատնտեսական ձեռնարկութիւններու, ինչպէս նաեւ օտար երկիրներու հետ կնքուած պայմանագիրներու հիման վրայ իրականացուող գիտական մշակումներու ծաւալը:

Միջազգային կապերը ընդլայնուած են: Երկարաձգուած է Հունգարիոյ Գիտութիւններու Ակադեմիայի հետ կնքուած գիտական համագործակցութեան պայմանագիրը: Տասը նոր հարցեր համատեղ աշխատանքով պիտի լուծուին Արեւելեան Գերմանիոյ հետ: Անցեալ տարի մեծ թիւով օտար գիտնականներ այցելած են Հայաստան՝ ծանօթանալու համար հայ գիտնականներու գործերուն:

Ներկայիս Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի մէջ կ'աշխատին աւելի քան 6.700 հոգի, որոնցմէ 158ը տոքթէօր եւ 836ը գիտութեան թեկնածու է: Անցեալ տարի 83 մասնագէտներ գիտական աստիճան ձեռք ձգելու համար աւարտաճառեր ներկայացուցած են:

Զեկուցաբերը գիտել տուած է նաեւ, որ Ակադեմիայի կարգ մը հիմնարկութիւններ դժուարութեանց կը հանդիպին՝ նիւթական եւ թեքնիք պատճառներով. սակաւ խիստ անդրադարձ կ'ունենայ հետազօտական աշխատանքներու մակարդակին եւ թափին վրայ: Զգալի կերպով թերակատարուած է շինարարութեան ծրագիրը: Բազմաթիւ հիմնարկութեանց շէնքեր, ինչպէս հասարակական գիտութիւններու, մանրէակենսաբանութեան, հողաքիմիական եւայլն չեն շինուած կամ շահագործման յանձնուած:

- ՀԱՅԱՍՏԱՆ -

ՃԵՌՆՈՑՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱՏՈՒՆ

Դիլիջանի մէջ ձեռնոցներու նոր գործատուն մը շինուելու վրայ է, որուն տարեկան արտադրութիւնը մօտ 750.000 զոյգ ձեռնոց պիտի ըլլայ: Պիտի օգտագործուի 44 թոն թել: Նոր գործատան մէջ պիտի բանին ճափոնական 50 ինքնաշխատ մեքենաներ, որոնց մէկ օրուան արտադրութիւնը 3000 զոյգ ձեռնոց պիտի ըլլայ:

×

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹՆԵՐ

Դպրոցականներու դարնան արձակուրդէն օգտուելով, Երեւանի սրահներէն ոմանք տրամադրուած են պատանիներու եւ աղջիկներու: Եօթը օր շարունակ պատանեկան տասնեակ մը խումբեր հնչեցուցած են եւրոպական եւ հայկական երգեր, եղանակներ, յատկապէս հայ երգահաններու այն ստեղծագործութիւնները, որոնք յօրինուած են մանուկներու եւ պատանիներու համար: Հայֆիլհարմոնիայի մեծ դահլիճին մէջ տեղի ունեցած նուագահանդէսով մը վերջ գտած են համերգները:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ

ՃԵՌՆԱՐԿԸ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԷՋ

—0—

Նոր բան ըսած չենք ըլլար հաստատելով, թէ Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղի պարահանդէսը, որ տեղի ունեցաւ Մարտ 17ին, մեծ յաջողութիւն արձանագրեց, շնորհիւ խաչուհիներու եւ Նոր Սեւրանդի «Ս. Թէհլիրեան» նորակազմ խումբի անդամներու ժրաջան աշխատանքին:

Ժամանակէն առաջ արդէն «Փարատօքս» նուագախումբը բեմին վրայ էր եւ կը հնչեցնէր հայկական եւ եւրոպական եղանակներ, առաջին իսկ վայրկեանէն ստեղծելով խանդավառ մթնոլորտի ըստեղծումին: Նուագախումբի գլխաւոր անդամներն են Արամ–Անտրէ Փափազեան, Սերժ Տէր–Մաթէոսեան եւ Ալեքսան Երամեան, երեքն ալ Մխիթարեանի նախկին աշակերտներ: Նորակազմ «Սեւան» նուագախումբը, իր կարգին, տասնեակ մը հայկական եղանակներ նուագեց: Օր. Տագէսեանի մասնակցութիւնը խանդավառութիւն ստեղծեց, իսկ Օր. Այտա Ամիրայեան շատ գեղեցիկ ձայնով երգեց «Ճէյրանի պէս», «Աշուղ եմ» եւ այլ երգեր, արժանանալով ծափերու:

Կ'արժէ յիշատակել, որ հանդէսին յաջողութիւնը կը պարտինք մեծ թիւով երիտասարդներու ներկայութեան՝ շուրջ 150 հոգի: Ներկայ էին «Նայիրի», «Նաւասարդ» եւ «Սօսի» պարախումբերու անդամները, որոնք պարեցին «Փարատօքս», «Սեւան» եւ «Պետիկ» նուագախումբերու ընկերակցութեամբ:

Կապոյտ Խաչի հանդիսութեան ներկայ էին չորս հարիւրէ աւելի հանդիսականներ: Հոն էր նաեւ Սեւրանի քաղաքապետը՝ Թիւթան, որ կը հովանաւորէր հանդիսութիւնը:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ՊՈՒՏ'Մ ԺՊԻՏ

Ութամեայ Մարին դասարանին մէջ մատը կը բարձրացնէ.

— Ի՞նչ կ'ուզես, Մարի, կը հարցնէ ուսուցչուհին:

— Ես չեմ հասկնար թէ ինչո՞ւ պատմութեան գիրքին մէջ Քրիստափոր Գոլոմպոսի անունին քով գրուած է 1451–1506:

Լիսի մատը կը բարձրացնէ.

— Դուն գիտե՞ս, Լիսի, կը հարցնէ ուսուցչուհին:

— Այո՛:

— Ըսէ՛, ուրեմն:

— Անպայման իր հեռաձայնի թիւերն են:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (106)

ԲՈՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ

11.

Փողոցի միւս ծայրից երեւաց դիշեպահը՝ լապտերը ձեռքին, եւ Բոռը մտաւ մի նեղ, ոլորուն փողոց: Մի քանի քայլից մայր եկեղեցու հրապարակումն էր, եպիսկոպոսարանի ձախ թեւի մօտ: Հրապարակը ողողուած էր լուսնի լոյսով եւ ոչ ոք կար, միայն նկատեց, որ եկեղեցու կողմնակի մուտքը բաց էր: Երեւի մոռացել էին փակել, թէ չէ ո՞վ էր եկեղեցի մտնելու այդպէս ուշ գիշերով: Արդեօք ներս չմտնէ՞ր ու չպառկէ՞ր այնտեղ մի նստարանի վրայ: Այնտեղ, անշուշտ, շատ աւելի լաւ է, քան խեղդուած ամբարանոցում: Առաւօտեան դուրս կ'ելնէր մինչեւ ծառայողների գալը, եւ եթէ նոյնիսկ վրայ էլ հասնէին, պիտի մտածէին, որ գիժը Դիեկօն անկիւնում աղօթելիս է եղել, երբ դռները կողպել են:

Մի ակնթարթ ականջ դրաւ դրանը, յետոյ ներս մտաւ իր հանդիստ քայլուածքով, որ պահած էր դեռ իր կաղութեանն հակառակ: Լուսնի լոյսը ներս էր թափում պատուհաններից ու փռում էր մարմար յատակին երկար շերտերով: Սեղանի շուրջը մասնաւորապէս ամէն բան որոշ երեւում էր ցերեկուայ պէս: Սեղանի առաջ ծունկի էր եկած կարդինալը՝ գլխաբաց ու ձեռքերը կրծքին:

Բոռը ետ քաշուեց սիւների մէջ: Արդեօք աւելի լաւ չէ՞ր լինի, որ հեռանար նախքան Մոնտանելլին նկատելը: Դա, ի հարկէ, ամէնից խոհեմն էր, գուցէ եւ ամէնից ազնիւը: Բայց եւ ի՞նչ վնաս, եթէ քիչ աւելի մօտ գնայ մի անգամ էլ նայելու փադրէին, այժմ, երբ ամբոխը չկար ու պէտք չկար առաւօտեան կատակերգութիւնը կրկնելու:

Գուցէ սա վերջին դէպքն էր նրան տեսնելու: Եւ վերջապէս փադրէն հօ չէ՞ր նշմարելու: Կամաց կը մօտենայ գաղտուկ ու կը նայի մի անգամ միայն: Յետոյ կ'ելնի դուրս ու կը դառնայ իր գործին:

Սիւների ստուերների միջով կամաց առաջ սպրդեց դէպի սեղանի վանդակը ու կանգնած մնաց կողմնակի մուտքի մօտ: Եպիսկոպոսական գահի ստուերը բաւականաչափ լայն էր նրան ծածկել կարողանալու համար, եւ նա շունչը բռնած կքեց գետնին:

— Իմ խե՜ղճ տղաս: Աստուած իմ, խե՜ղճ տղաս:

Այդ ընդհատուող շշունջը մի այնպիսի անսահման յուսահատութիւն ունէր իր մէջ, որ Բոռն ակամայ դողաց: Յետոյ լսուեց մի խոր ու ծանր հեծկլտանք՝ առանց արցունքի, եւ Մոնտանելլին կոտրատում էր ձեռքերը ֆիզիկական ցաւից տանջուող մի մարդու նման:

Բոռը չգիտէր, որ փադրէն այդպիսի տանջանք էր կրում: Ի՜նչպէս յաճախ ասում էր ինքն իրեն դառն վստահութեամբ. «Նրա մասին անհանգստանալու կարիք չկայ: Նրա վէրքը վաղուց է փակուած»: Եւ ահա այժմ, այդքան երկար տարիներից յետոյ վէրքը բացուել էր նրա առաջ, ու նա տեսնում էր, թէ ի՜նչպէս արիւնոտ էր դեռ: Եւ ի՜նչ հեշտ էր հիմա բուժելը: Բաւական էր վեր բարձրացնի իր ձեռքը, մի քայլ առաջ անցնի ու ասի. «Ե՛ս եմ, փադրէ՛»: Հապա Ջեմման՝ իր մի շերտ սպիտակ մազերով: Ա՜խ, եթէ ներել կարողանար: Եթէ կարողանար իր յիշողութեան մէջ սպանել անցեալը, որ այնքան խոր փորագրուել էր այնտեղ, նաւաստին, շաքարեղէգի տնկարանները, շրջիկ թատրոնը: Ոչ, կարելի չէ հնարել մի աւելի մեծ տանջանք, քան այդ ցանկութիւնը, երբ գիտես, որ ի զուր է, որ չես կարողացել, որ չես համարձակուի ներելու:

Մոնտանելլին ոտքի ելաւ վերջապէս, խաչակնքեց երեսը եւ հեռացաւ սեղանից: Բոռն աւելի խոր մտաւ ստուերի մէջ, վախենալով, որ կը տեսնի, որ իր սրտի բաբախը կը մատնի յանկարծ: Վերջապէս շունչ քաշեց թեթեւացած: Մոնտանելլին անց էր կացել մօտից եւ այնքան մօտիկ, որ նրա մանուշակագոյն վերարկուն թեթեւ քսուել էր Բոռի այտին:

Անցել էր ու չէր տեսել նրան:

Չէր տեսել: Վա՜հ, ի՞նչ էր արածը: Չէ՞ որ դա վերջին դէպքն էր, միակ թանկագին վայրկեանը, եւ ձեռքից բաց էր թողնում: Մի դող անցաւ մարմնով, եւ դուրս ելաւ լոյսի շերտը:

— Փադրէ:

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
ՅԱՌԱՋԸ

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ
ՍՈՒՐԲ ՇԱԲԱԹ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, յիշատակ ընթրեաց Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8ին, ընթրեաց պատարագ 10ին, Ոտնլուայ 16ին, Խաւարում 19·30ին:

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, յիշատակ Չարչարանաց եւ Խաչելութեան, երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 17ին:

Արարողութիւնները տեղի կ'ունենան նախագահութեամբ Եւրոպայի Հայոց Կաթ. Պատուիրակ եւ Փարիզի առաջնորդ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ:

×

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Արարողութիւնները տեղի կ'ունենան ըստ Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ ժամանակացոյցին, բացի Հինգշաբթիի արարողութիւններէն, որոնք չկան:

×

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԺՈՂՈՎՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

83, Rue Louis Blanc — Lyon 69006

ԿԻՐԱԿԻ Ապրիլ 14, ԶԱՏԻԿ, պատարագ ժամը 10·30ին:

Կը պատարագէ ու կը քարոզէ Գրիգոր Վրդ. Ղազարեան

×

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵՔԶԱՐՔՈՒԹԵԱՆ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, Rue du Perche — Paris (3e)

ԱՒԱԳ ՇԱԲԹՈՒԱՆ
ժամերգութիւններու եւ պատարագներու
ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

11 Ապրիլ, Աւագ Հինգշաբթի: Ժամերգութիւն ժամը 17ին, պատարագ ժամը 17·30ին

12 Ապրիլ, Աւագ Ուրբաթ: Ժամերգութիւն ժամը 17·30ին, երկրպագութիւն Ս. Խաչին ժամը 18ին

13 Ապրիլ, Աւագ Շաբաթ: Ժամերգութիւն ժամը 17ին, հանդիսաւոր պատարագ ժամը 18ին:

×

ԼԻՈՆ Ս. ՅԱԿՈԲ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, յիշատակ ընթրեաց, պատարագ ժամը 10ին, Ոտնլուայ ժամը 16ին, կարգ չարչարանաց ժամը 19·30ին:

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, յիշատակ չարչարանաց, Թաղման կարգ ժամը 18ին:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ժամերգութիւն եւ պատարագ 8–11, Ոտնլուայ 16·45ին, Խաւարում 19·45ին:

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, յիշատակ չարչարանաց եւ խաչելութեան առաւօտեան ժամերգութիւն 8·40, կարգ Թաղման 17:

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, ժամերգութիւն 8·40ին, ընթերցուածք եւ Ճրագալոյցի պատարագ 16·15–18:

×

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

Աւագ Հինգշաբթի, Ընթրեաց պատարագ ժամը 10·30ին, Ոտնլուայ 16ին, Խաւարում 20ին: Ոգբը կ'երգէ Օր. Սոնիա Նիկողոսեան:

Աւագ Ուրբաթ, Թափօր Թաղման 17ին

Աւագ Շաբաթ, Ճրագալոյց Ս. Զատկի ժամերգութիւն ժամը 17·15ին, պատարագ 18ին:

Կիրակի ԶԱՏԻԿ, Յարութիւն Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, ժամերգութիւն 9·15ին, պատարագ 10·45ին:

Երկուշաբթի, յիշատակ մեռելոց, պատարագ ժամը 10·30ին:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Փարիզի Շրջանային Կոմիտէի կողմէ

կը խօսի

ԸՆԿ. ԲԺ. Բ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Զորեքշաբթի Ապրիլ 10, երեկոյեան ժամը 21ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, 17, Ռիւ Պլէօ — Մեթրօ Բատէ

Նիւթ.— ՀԱՅ ԴԱՏԸ ԱՅՍՕՐ ԵՒ Հ. Յ. Դ. ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐԸ

Հ. Յ. Դ.
ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս Զորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8·30ին, Ահարոնեան ակումբը: ԿԱՐԵՒՈՐ ՕՐԱԿԱՐԳ:

ԱՊՐԻԼ 24Ը
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Չորեքշաբթի, Ապրիլ 24ին համազգային նախաձեռնութեամբ եւ նախագահութեամբ երեք յարանուանութեանց հովուապետերուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Վիէնէն Պ. Գարեգին Բարունակեան իր կնքահօր՝ Սուրէն Սահակեանի մահուան առթիւ 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման, փոխան ծաղկեպսակի:

×

Քերովբէ Կիւմիշեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Արշաւիր Գաբրիէլեան, Տէր եւ Տիկին Նուրհան Գաբրիէլեան եւ Տէր եւ Տիկին Գեղամ Թորոսեան 50ական ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 6600 Ֆր. Անիէռ – Պուա Քոլոմպի իր մասնաճիւղին ի նպաստ կայանի նոր շէնքի շինութեան:

ԱՄԱՍԻԱՅԻՆԵՐՈՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՃԱՇ

Ապրիլ 28ին, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

ՍԷՆ ԺԵՌՈՄԻ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, փոքրիկներու հաղորդութիւն ժամը 9ին, պատարագ 10ին, Ոտնլուայ 16ին, Խաւարում 20ին:

ՈՒՐԲԱԹ, Թաղում 17ին:

×

ՊՈՒԼՎ. ՕՏՏՈՅԻ Ս. ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, յիշատակ ընթրեաց ժամերգութիւն 8·30ին, պատարագ 10ին, մանուկներու հաղորդութիւն, իրիկունը՝ Ոտնլուայ ժամը 17ին, Խաւարում 20ին:

ՈՒՐԲԱԹ, յիշատակ չարչարանաց խաչելութեան, Թաղում, ժամը 17ին:

×

ՎԱԼԱՆՍ
Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 9ին, յիշատակ տասը կուսանաց ժամը 18ին:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ժամերգութիւն 8ին, հաղորդութեան պատարագ 12ին, Ոտնլուայ՝ 18ին, չարչարանաց խաւարում 20·30ին:

ՈՒՐԲԱԹ, Թաղում՝ 18ին:

×

ՊՕՄՈՆԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, սկիզբ ժամերգութեանց 8·30ին, պատարագ ընթրեաց յիշատակի 10·30, Ոտնլուայ 17, գիշերը՝ կարգ խաւարման 20:

ՈՒՐԲԱԹ, երեկոյ յիշատակ Թաղման ժամը 17ին:

×

ԿԸՐՆՈՊԼԸ

Զատկուան առթիւ, պատարագ կը մատուցուի Սաքրէ–Քէօրի մատրան մէջ, Երկուշաբթի Ապրիլ 15ին: Ժամերգութիւնը կը սկսի 9·30ին: Կը պատարագէ Յովհ. Քհնյ. Կարապետեան:

×

ՍԷՆ ԹԱՆԹՈՒԱՆԻ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, հաղորդութիւն աշակերտներու եւ փոքրիկներու 9ին, ճաշու ժամերգութիւն 11ին, Ոտնլուայ 17ին, Խաւարում 20ին:

ՈՒՐԲԱԹ, յիշատակ չարչարանաց եւ խաչելութիւն ժամը 17ին:

ԱՐԴԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւնը
կը ներկայացնէ

Հայերէն խօսուն առաջին երկար ժապաւէնը, պատրաստուած Լիբանանահայ շարժանկարիչ Վ. Սուրենանի կողմէ

ՎԵՐԱԾՆԱԾ ՀԱՅՐԵՆԻՔ ՀԱՅՈՑ

Գունաւոր ֆիլմ

Բացման խօսք՝ ՌՈՒԲԷՆ ՄԵԼԻՔ

Երեքշաբթի Ապրիլ 30 ժամը 20·45ին

CHAILLOT-GALLIERA

Նորակառոյց սրահին մէջ յատկապէս տրամադրուած

28, Avenue George V — Paris (8e) (Métro George V et Alma-Marceau)

Տոմսերու գին՝ 15 եւ 30 ֆր.

Տեղերու թիւը սահմանափակ ըլլալով, կը խնդրուի կանխաւ ապահովել հեռաձայնելով Հ. Բ. Ը. Մ.ի

11, Square Alboni — Paris (16e) — No 870-03-18

LES VENDREDIS DE LA QUATRA

QUATRA 74

SOUS LE HAUT PATRONAGE
ET LA PRÉSIDENCE EFFECTIVE
DE SON PRÉSIDENT D'HONNEUR
ARNO BABADJANIAN

SALLE GAVEAU

VENDREDI 10 MAI 1974 A 21 HEURES

UNIQUE CONCERT DE GALA

AVEC

MEDEA ABRAHAMIAN
ARNO BABADJANIAN
LYNE DOURIAN
RAFFI PETROSSIAN
AIDA BASMADJIAN
MARC BERKOVITZ
JEAN FRANÇOIS BLONDEAU
YVES COUESSE
MICHEL GASTAUD
IRINA GOSDANIAN
GERARD MASSON
RICHARD VIEILLE

RÉSERVATIONS PAR TÉLÉPHONE
920 - 15 - 50 LE MATIN
260 - 74 - 78 L'APRÈS-MIDI

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
11
JEUDI
11 AVRIL
1974

LE NUMERO 0.80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 150 Ֆ. Վեցամսեայ 80 ֆ.
Արտասահման Տար. 175 Ֆ. Հատը 0,80 Ֆ.

50րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.986
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
50e ANNÉE — No 12.986

«ԵՄՔ ԵՒ ՄՆԱՄՔ ՎԱՍՆ ԱՄԵՆԵՑՈՒՆ»...

— Ռ —

Արժէքի գիտակցութեան, նուիրումի եւ ծառայութեան հանգամանք մը կը խտանայ Թուրքիոյ Հայոց պատրիարք Շնորհք Արք. Գալուստեանի այս տողին մէջ՝ զոր արտագրած ենք իր յուզիչ մէկ նամակէն, ուղղուած Պոլսոյ «Մարմարա» օրաթերթի խմբագրութեան, ծերունազարդ եւ բազմավաստակ գրագէտ Յակոբ Մնձուրիի ցրուած էջերուն հատորով մը հրատարակութեան առթիւ։

Թէ ո՛վ է Մնձուրի եւ ինչո՛ւ ցարդ ցիրուցան մնացած են իր գործերէն շատեր՝ կը պարզուի ընդհանուր գիծերու մէջ, երբ կարդաք հրատարակուած կենսագրական տողերը ու գրողին իսկ կողմէ ներկայացուած «հաշուեկշիռը»։

Անհաւասիկ գաղութ մը, որ գիտէ շարժիլ՝ յառաջապահութեամբ իր հովուապետին։ Անհաւասիկ ժողովուրդ մը, որ գիտէ սթափիլ՝ երբ իր հոգեմտաւոր կեանքի առաջնորդները — պատրիարք, գրող, հրապարակագիր ու մտաւորական — կը գտնեն իրեն թէ անաւարտ գործեր կան, անտեսուած պարտականութիւններ։ Հազիւ տեղեկացած՝ թէ Մընձուրի տակաւին 244 պատմուածքներ ունի պոլսահայ մամուլի զանազան թուականներու հաւաքածոներուն մէջ, ինքնաբեր յատկացումներով կը փութայ գոյացնել անոնց անջատ հատորով հրատարակութեան համար անհրաժեշտ նըւիրատուած 16 կամ 26 հազար ոսկին։

Երեւոյթը «ուսանելի» է, մէկէ աւելի կողմերով։

— Ինչո՞ւ ցարդ մէկտեղուած չեն այդ պատմուածքները։ Հարցում մը, որ ի զօրու է ոչ միայն Մնձուրիի ցիրուցան էջերուն առընչաբար, այլեւ հին ու նոր բազմաթիւ դէմքերու մոռցուած, հոս ու հոն լքուած վաստակին համար։ Զենք ուզեր խորացնել հաւանական պատճառներու մասին որեւէ հաստատում կամ խորհրդածութիւն եւ կը գոհանանք արձանագրելով տխուր փաստը։ — Հայ Մամուլի մօտաւորապէս հարիւր տարիներու հաւաքածոներուն մէջ (1860–1960) թաղուած կը մնան հազարաւոր ստեղծագործական, վերլուծական, պատմական եւ քննադատական աշխատասիրութիւններ՝ որոնք վստահօրէն յաւելեալ լոյս, արժէք եւ աղբիւր կրնան դառնալ ապրող ու յետնորդ սերունդներու համար. քրտինք ու վաստակ՝ որ կա՛յ թէեւ, սակայն ՉԿԱՅ. կը մնայ անթափանցելի։

— Ինչո՞ւ միշտ ու ամէն տեղ ունեցած ենք հանրային անմիջական եւ առօրեայ պահանջներու ընթացք տուող մարդիկ, միութիւններ եւ հաստատութիւններ՝ սակայն չենք ունեցած համաժողովրդային դրամագլուխով որեւէ Հրատարակչական, որուն պարտականութիւնը ըլլար պրպտել, դասաւորել, հրատարակել եւ ցրուել՝ անտեսումի դատապարտուած արժէքաւոր գործեր։

Հարցում մը, որուն արծարծումը կրնայ շա՛տ հեռուները տանիլ մեզ ու տըխուր հետեւութիւններու մղել։ Կը գոհանանք ըդդծելով որ մենք ծրագրումի, մշակութային – գիտական առումով լայնաշունչ աշխատասիրութիւններու, հեռատեսութեամբ եւ հանրային նախանձախնդրութեամբ յոգնելու տրամադիր հաւաքականութիւն չենք կրցած ըլլալ գրական մարզերու մէջ. եւ եթէ չունենայինք այն քանի մը կեդրոնները՝ որոնք մինչեւ այսօր կը տքնին անտիպ ձեռագիրներու կամ ցիրուցան գործերու փրկութեան համար, կրնային մատնուած ըլլալ արգահատելի կացութեան։

Ընդհանուրէն անցնելով մասնակիին՝ Պոլսահայութեան նախաձեռնութեան մէջ կ'ուզենք մատնանշել արժէքներու գիտակցութեան չօշափելի փաստը։

Մամուլէն տեղեկանալով որ երկու – երեք երիտասարդ գրողներ որոշած են նախաձեռնել Մնձուրիի ցրուած էջերուն հատորով հրատարակութեան, Թուրքիոյ Հայոց հովուապետը 5000 Թրքական ոսկի կը տրամադրէ «Մարմարա»յի կողմէ յայտարարուած Հրատարակութեան Հիմնադրամին ու իր նամակին մէջ կը շեշտէ.

— «Յստակ թող ըլլայ բոլորիս մըտքին մէջ թէ մեր ընելիքը մոռցուած պարտքի մը հատուցումը միայն պիտի ըլլայ, փրկելու համար վտանգուած հանրային վարկ մը եւ անուն մը, միաժամանակ ի լոյս աշխարհ հանելու եւ մեր ժողովուրդի վայելքին մատուցանելու համար թաղուած գրական գանձեր։

«... Մենք ոչ միայն մեր օրհնութիւնը կուտանք այս ձեռնարկին այլ նաեւ կը հովանաւորենք գործը։

«Գործողներուն համար ունինք յաջողութեան սրտագին օրհնութիւն։ Սիրելի Մնձուրիին ալ մօտ ապագային «աչքդ լոյս» ըսելու ակնկալութիւն եւ ուրախութիւն։ Եմք եւ մնամք վասն ամենեցուն։ Աղօթարար Շնորհք Արք. Գալուստեան»։

Եթէ դիտել տանք անմիջապէս թէ քանի մը օրուան ընթացքին գոյացած է արդէն անհրաժեշտ գումարը՝ ինքնին ի յայտ կուգայ նաեւ գիտակցութեան, նուիրումի եւ ծառայութեան այն ոգին, որ յատուկ է Պոլսահայութեան։

Ի՞նչ «թաղուած գանձեր» փրկուած կ'ըլլային կորուստէ, եթէ Պատրիարք Հօր օրինակով շարժող հովուապետներ ունենայինք քիչ մը ամէն տեղ, եթէ «եմք եւ մնամք վասն ամենեցուն»ով խորհրդանշող ընծայումի տրամադրութիւնը պետերէն թափանցէր հօտերուն, առաջնորդելու կոչուած դէմքերէ՝ առաջնորդուողներուն։

Այսօր ալ տակաւին ուշ չէ՝ պայմանաւ որ մշակումով ուզենք ընթանալ. փրնտռենք խիկապէս «փրկուելու» արժանի գործեր՝ որոնք կը քնանան «Մասիս»ներու, «Ազդակ»ներու, «Մեհեան»ներու, «Արեւելք»ներու, «Բիւզանդիոն»ներու եւ «Հայրենիք»ներու հաւաքածոներուն մէջ, կամ կը մրափեն առօրեայ պարբերական մամուլի էջերուն վրայ...։

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ՇԱՊԱՆ ՄԵՐԺԵՑ ՔԱՇՈՒԻԼ

ՄԷՍՄԷՐ ԵՏ ԱՌԱՒ ԻՐ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԻՒՆԸ

ԷՏԿԱՐ ՖՕՌ ԿԸ «ՄՏԱԾԷ»

ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏԸ ՁԿՐՑԱՒ ՓՐԿԵԼ ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆԸ

Երեքշաբթի օր, յանկարծ մէջտեղ կ'ելլէր նոր եւ այլեւս անսպասելի թեկնածութիւն մը։ Արդարեւ, Մէսմէր յաջողումով տեղի տալով հակա–Շապան ճակատի ճնշումներուն, կը դնէր իր թեկնածութիւնը, միակ նպատակ ունենալով մեծամասնութեան միասնականութիւնը փրկել։

Նախարարապետը փառամոլ մէկը չէ։ Անշահախնդիր ալ պարկեշտ, սկիզբէն մերժած էր թեկնածու ըլլալ, խորհելով թէ իր կարողութենէն վեր պաշտօն մըն է բայց Հինգշաբթի օր, մինչ փոփ կ'իջնէր նախկին նախագահը, եւ երեսփոխաններ ժամը 4ին, Ազգ. Ժողով կը փութային լսելու համար ողբացեալ նախագահին թաղմանական գովքը, որոշուած էր, որ իրիկունը դնէ իր թեկնածութիւնը։ Հարցը այն է թէ լուրը ականջը հասած ըլլալով Շապան–Տելմասի, անսպասելի կերպով ժամը 4ին արդէն Ֆրանս–Փրէս կը հաղորդէր թէ Շապան թեկնածու է։ Մարդը չէր ուզած ժամանակ կորսնցնել եւ ուշ մնալ, հոգ չէ թէ շատ վայել չըլլար թաղումէն առաջ իսկ, աթոռին թեկնածու ըլլալ բայց պարզ է որ պէտք չէ բարոյական ժամանակավրէպ սկզբունքներ փնտռել քաղաքականութեան մէջ, այսինքն տեղ մը ուր ոչ բարոյական կը մտնէ, ոչ ալ սկզբունք։

Ուրեմն մեծամասնութիւնը խաղի եկած էր։ Խաղի եկած էին նաեւ կատաղի «Փոնփիտուլէնները», ինչպէս Ժիւյէ, Շիրաք, որ կ'ուզէին առաջքն առնել Շապանի ընտրութեանն։ Թեկնածուները կը շատնային, ու Էտկար Ֆօռէ եաք, Ժիսքար Երկուշաբթի բեմ կը բարձրանար, բայց իր ելոյթին մէջ, փոքրիկ նախադասութիւն մը կը տեղաւորէր՝ «պատրաստ էի քաշուելու նախարարապետին թեկնածութեան աջեւ»։ Ասոր իբրեւ հետեւանք է որ Երեքշաբթի առտու, յանկարծ կը լսուէր Մէսմէրի սրտառուչ կոչը, «ի տես ժորժ Փոմփիտու մեծամասնութեան բազմաթիւ թեկնածութիւններով ստեղծուած կացութեան, Ֆրանսայի սպառնացող վըտանգին պատճառով նման պակասումով մը, վճռած եմ ներկայանալ Ֆրանսացիներուն քուէարկութեան եթէ այս թեկնածուները քաշուին։ Իրենցմէ այդ է ուզածս»։

Մէսմէրի կոչը յուսահատութեան յապաղած կոչն էր։ Կը տեսնէր Կօլիսմի պարզած ողբալի պատկերը, ու վերջին փորձ մը կ'ընէր փրկելու մեծամասնութեան դիրքը։ Քիչ եաք, Ժիսքար տ'Էսթէնի գրասենեակը պիտի հաղորդէր շատ կարճ գեկոյց մը, ուր կը յիշուէր պարզապէս Ժիսքարի ըսած նախադասութիւնը, նախորդ օրը։ Այլ խօսքով, ձեւով մը ըսել էր թէ տրամադիր էր քաշուելու։ Կը մնար Շապան–Տելմաս, որ Մաթինեօն կ'երթար կէսօրէ եաք, ու իր տեսակցութիւնը Մէսմէրի հետ կը տեւէր միայն 3 վայրկեան։ Պարզ է որ Փոնփիտուի ճամբու դրած նախարարապետը գացած էր «Ո՛չ» ըսելու։

Ժամը 6ին պիտի տար մամուլի իր ասուլիսը, բայց անկէ առաջ արդէն, Մէսմէր նոր յայտարարութիւն մը կ'ընէր.— «Դրուած պայմանները լրացած չըլլալով, որոշած եմ թեկնածութիւնս չդնել Հանրապետութեան նախագահութեան։ Որոշումս անդառնալի է»։

Այլեւս պարզ էր որ Շապան մերժած էր քաշուիլ։ Եւ երբ ժամը 6ին, մամուլի ասուլիսի ընթացքին Շապան կը հաստատէր իր թեկնածութիւնը ու նաեւ բացատրելու համար իր աճապարանքը, չէր վարաներ յայտնելու թէ Հինգշաբթի օր լսած էր թէ ժամը 18ին թեկնածութիւն մը պիտի դրուի եւ այդ էր պատճառը որ իրը դնէ ժամ առաջ, վասնզի կ'ըսէ Շապան «նկատեցի որ եթէ ձգեմ որ ժամը անցնի, այլեւս ժամը պիտի չըլլայ», որեւէ կասկած չէր մնար։

Շապան–Տելմաս նաեւ համոզուած է եղեր որ միայն ինք կրնայ ճամբան կտրել Միթերանի աջեւ, իր ինչպէս բոլորին ծրագիրն է փոխել, բարեփոխել կացութիւնը։ Շապան կ'ուզէ իրագործել իր «նոր ընկերութիւնը» որ կէս ճամբան մընացեր է։

Անկէ եաք Ժիսքար տ'Էսթէն անշուշտ ետ չառաւ իր թեկնածութիւնը, մինչ Էտկար Ֆօռ որոշեց մտածել մինչեւ Շաբաթ։

×

Տրուած ըլլալով թեկնածութիւններու առատութիւնը, ասոնց թիւը այլեւս կը յայտնուի օրուան եւ ժամուան համաձայն։ Այլ խօսքով կարելի է ըսել թէ Չորեքշաբթի օր ժամը 9ին, 22 թեկնածու կար։ Ասոնց մէջ անշուշտ անխուսափելի ու յաւիտենական Ֆերտինան Լոփը, այժմ 90 տարեկան, որու ծրագիրն էր, ժամանակին, Սէն–Միշէլի պողոտան մինչեւ ծով երկարել...։

Քանի մը տողով

ԷՌ–ՖՐԱՆՍԻ օդաչուները ութ օրուան գործադուլի դիմեցին։ Այս շարժումը հետեւանք է իրենց մէկ ընկերոջ դէմ ձեռք առնուած կախակայումի միջոցին։ Արդարեւ, բազմաթիւ օդաչուներ դէմ են Ռուասիի օդակայանին եւ ասոնցմէ մէկը առջի օր «հանդիպելէ» ետք Ռուասի, վերջին կայանը ընտրած էր Օրլի։ Օդաչուները որոնք բնակարան ալ առած էին Օրլիի շուրջ, կ'ուզեն որ Էռ–Ֆրանս հաստուցումներ վճարէ իրենց փոխադրութեան համար։ Երթեւեկը գգալապէս կը տուժէ։

ԹՐՔԱԿԱՆ Տի. Սի 10 օդանաւին աղէտէն ետք, քննիչ յանձնախումբը իր վերջնական տեղեկագիրը յանձնեց ուր կը հաստատուի, թէ օդանաւային պատմութեան ամէնէն մեծ աղէտը հետեւանք է պայուսակներու դրան գէշ գոցուելուն։ Եղեռնափորձի մը հաւանականութիւնը վերջնապէս ջնջուած է։

ԻՐԱՔԻ կառավարութեան մաս կազմող հինգ քիւրտ նախարարներ պաշտօնազրկուած են նախագահ Պաքրի որոշումով։ Ասոնք փոխարինուած են ուրիշ հինգ Քիւրտերով, որոնք Պաղտատի կառավարութեան յարած են։ Ասոնց մէջ է Պարզանիի զաւակը։ Պաշտօնազրկուած քիւրտ նախարարները Պարզանիի միացած էին։ Վերջին շաբաթներուն իրաքեան բանակի քիւրտ սպաներ, ինչպէս նաեւ քիւրտ պաշտօնեաներ Քիւրտիստան մեկնած են։

ՓԱՐԻԶԻ մէջ Թուրքիոյ վարչապետը տեսակցութիւն մը ունեցած է Յունաստանի Արտաքին նախարարին հետ եւ առաջարկած է անոր «մինչեւ ներկայ հարցերու լուծումը նոր խնդիրներ չյարուցանել»։ Լուրջ տարակարծութիւններ կան այժմ Աթէնքի եւ Անգարայի միջեւ Կիպրոսի եւ Եգէական ծովի հարցերուն մասին։

ԻՍՐԱՅԵԼԵԱՆ օդանաւ մը վար առնուած է Սուրիացիներու կողմէ Հերմոնի բարձունքին վրայ։ Օդանաւը՝ Ֆանթոմ մը, ինկած է Լիբանան, երկու օդանաւորդները ազատած եւ գերի բռնուած են Լիբանանցիներու կողմէ։ Թել Ավիվի համաձայն օդանաւը ինկած է մեքենայի խանգարումի հետեւանքով։

ԼԻԲԻՈՅ գահընկէց Թագաւորը՝ Իտրիս Սենուսի եգիպտահպատակ դարձած է։

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ, Փաքիստան եւ Պանկլա Տէշ համաձայնագիր մը կնքեցին, որով Փաքիստանցի 195 գերիները ազատ պիտի արձակուին։ Ասոնք Հնդկաստան կը գտնուին եւ Պանկլա Տէշ կ'ուզէր դատել զանոնք իբրեւ պատերազմական ոճրագործներ։ Առանձին համաձայնագիրով մըն ալ Փաքիստան եւ Հնդկաստան որոշեցին դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատել իրենց միջեւ։

ՀԷՐՕՍՏ ՊԸՔԸՍԹԸՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Դ. եւ վերջին մաս

Երուանդ Օտեան, մեր այս ձեռնարկին առթիւ, Ժամանակի Յունուար 16ի թիւին մէջ լոյս ընծայեց հետեւեալ սրամիտ ատմսը.—

ԵՐԲԵՄՆ ՉԱՐԻՔԷՆ ԲԱՐԻՔ ԿԸ ԾՆԻ

Այս խօսքը, որ իմաստունին մէկը ըսած է անշուշտ, շատ կը յարմարի իմ Յ. Ճ. Սիրունի բարեկամիս՝ որուն բանտարկութիւնը ոչ ոքի համար գաղտնիք մըն է այլեւս:

Բայց Յ. Ճ. Սիրունի սովորական բանտարկեալ մը չէ: Ուրիշ մը իր տեղը բանտ մտած վայրկեանէն խորին թախծութեան մէջ պիտի թաղուէր ու մինչեւ իր ազատման վայրկեանը սիրտ պիտի չունենար բանով մը զբաղելու, մինչդեռ Սիրունի հազիւ Կեդրոնական Բանտը մտած՝ կը հարցնէ բանտապահին.

— Ո՞ր կողն է մատենադարանը:

— Մատենադարան չունինք, կը պատասխանէ մարդը:

— Չունի՞ք. ուրեմն հատ մը հիմնենք:

Եւ խաեան Սանուչի հիմնադիրը կը ձեռնարկէ գործի: Խնդրագիր մը կ'ուղղէ բանտի տնօրէնութեան որ խիկոյն ուշադրութեան կ'առնէ զայն եւ ապագայ մատենադարանին համար տեղ մը կը սահմանէ: Իսկ գիրքե՞րը: Անոնք ալ կամաց կամաց պիտի հաւաքուին նուիրատուութիւններով: Սմբատ Բիւրատ արդէն խսկ ղրկած է իր «Բաճոէ բաճո»ի հինգ հատորները եւ Ճանկիւլեան իր «Ճգնաժամ»ը:

Սիրունիի նպատակն է, ինչպէս կ'երեւայ, բանտը կրթարանի մը վերածել: Մատենադարանէն յետոյ, հիմա կ'աշխատի նաեւ թատերախումբ մը կազմակերպել որ բարոյալից ներկայացումներու շարք մը պիտի տայ, մասնաւոր սրահի մը մէջ:

Յետոյ պիտի հիմնուի նաեւ «Բանտարկելոց Ակումբ»ը որ գրական ու գիտական ասուլիսներ պիտի կազմակերպէ Սիրունիի ղեկավարութեան ներքեւ:

Երգչախումբի մը ծրագրին ալ կայ, բայց դեռ սաղմնային վիճակի մէջ:

Իսկ գրական հանդէսի մը հրատարակման համար կը սպասուի օրինական գործողութիւններու աւարտումին:

— Ցաւալին այն է որ, ըսած է մեր բարեկամը, հազիւ երեք ամիս պիտի կրնամ մնալ բանտը եւ չեմ գիտեր թէ պիտի կըրնամ բոլոր այս գործերը ի գլուխ հանել: Բանտարկութիւնս երկարելու համար խնդրագիր մը մատուցած եմ, բայց տակաւին անպատասխանի է մնացած:

Այսպէս ուրեմն, խրատուինք չունի՞մ ըսելու որ չարիքէն բարիք ծնած է այս անգամ եւ թէ օրէնքը լաւ ընտրած է իր մարդը:

Սիրունիի նման պէտք է տասը բանտարկեալ եւս եւ ահա երէկուան չարագործները վաղուան մեհենականներ պիտի ըլլան թերեւս:

Երուանդ Օտեան

Յ. Գ.— Վերջին ժամուն կ'իմանամ թէ մեր բարեկամը Հակալքօլական Ընկերութեան մը հիմերն ալ դնելու վրայ է: Շընորհաւորութիւններ:

Նոյն

×

Կիկօ հետեւեալ կերպով նկարագրած էր իր մէկը այցը բանտ.—

ԱՅՑ ՄԸ ... ՍԻՐՈՒՆԻԻՆ
ՈՐ Ի ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԾԱԿ

Իբրեւ ճշմարիտ քրիստոնեայ եւ կէտ առ կէտ հետեւող մը Աւետարանին – խոստովանիմ եւ հաւատամ – անջի օր ելայ Կեդրոնական Ծակը գացի՝ Ազատամարտի պատասխանատու – տնօրէն, Մալաթիոյ երկօրեայ առժամեայ երեսփոխան, նոր մարտիրոս եւ նախկին հերոս՝ Յակոբ էֆ. Ծօլօլեանը կամ՝ այլ անուամբ՝ Պ. Յ. Ճ. Սիրունին... մխիթարելու համար:

Անշուշտ գիտէք որ Պ. Յ. Ճ. Սիրունի մէկ քանի շաբաթէ ի չեր ծակն է ... ի քաւութիւն եւ ի թողութիւն ընտանիք Թղթակից Փափազեանի գործած յանցանքերուն:

Եւ անցեալ հինգշաբթի օր Ազատամարտի խմբագիր եւ Հայ ամուսնաթող տիկիններու... փաստաբան Ներսէս Փափազեանի եւ մեր կայսրութեան եւթական նախարար Պ. Հայկ Կոչկարեանի ընկերակցութեամբ, (այս ռէքլամներուն համար փարա չեմ առներ), ճամբայ ինկայ դէպի այն ծակը, որուն մէջ երբեմն մենք ալ ինկած էինք... ճիշդ այս օրերուն:

Նախ մտանք պղպղաճառի մը խանութը եւ Ամասիայի խնձոր, Եաֆայի նարինջ եւ Արաբիոյ արմաւ գնելէ յետոյ ուղղուեցանք բանտերու կեդրոնականը, ուր Կեդրոնականի նախկին շրջանաւարտը օգափոխութիւն կ'ընէ իր խանգարուած առողջութիւնը –Տիվանը Հարպի բժիշկներուն խորհրդով – վերստին գտնելու համար:

...Կառուխան մը ցոյց կուտայ բանտին հիւանդանոցը, որու կից սենեակներէն մէկուն մէջ կը բնակին Սիրունին ու մէկ քանի Թուրք բանտարկեալներ...

Մաքուր չէնք որ այնքան կ'ըլլայ. իսկ հիւանդանոցի անուան այնքան վայել որ...

Սիրունին կը փնտռենք մենք:

— Պուլուրո՛ւն էֆէնտիլէր, քիմի՞ արատըրըդ.. կ'ըսէ սիրուն ու մտացի դէմքով երիտասարդ Թուրք բանտարկեալ մը՝ որ քարտուղարն է իշխան Սապահէտտինի եւ որ յմահ բանտարկութեան դատապարտուած է...

— Ագոր վէլէտի Առաքել էֆէնտի, կ'ըսէ Փափազեան իր անկլօ–սաքսօն... թուրքերէնովը:

— Աննատըմ, Ծօլօլեան էֆէնտի, շիմտի կէլիր.. պույուրուն.. պուրասը պիզիմ բէյմի գապուլլար սալօնու..

Հրաշալի սալօն մը... աղտո՛տ, աղտո՛տ, աղտո՛տ, վերջապէս ամէն կողմ գերագոյն աղտոտութիւնով օծուն սրահ մը, ուր կառուխանները կերակուր կ'եփեն, կը ծխեն ու կը պառկին եւ ուր կարգ մը կենդանիներ, ազատ համարձակ կը շրջագային, բանտին մէջ պաշարման վիճակ գոյութիւն չունենալուն համար:

Վերջապէս Սիրունի ներս կը մտնէ:

— Վա՛յ, բարի եկեր էք...

— Վա՛յ... բարի տեսանք... ո՞ւր ես, մարդ Աստուծոյ...

— Այս՛, հիմա բանտին տնօրէնին քովէն կուգամ...

— Ի՞նչ ունիս հետը...

— Էֆէնտիմ... ես հիմա բանտին դեր–տնօրէնն եմ... բանտին մէջ մատենադարան կը հիմնեմ կոր...

— Աստուած խելք ու համբերութիւն տայ...

— Ամէն, կը վերջացնէ Պ. Հայկ Կոչկարեան, որ կարծես պապային տունն ըլլար, լայնօրէն փռուած էր... ճէնկիզ խանի օրերէն մնացած քանափէի մը վրայ:

— Է՛յ, գո՞ւրսը ինչ կայ, տղաք...

— Ինչ կ'ուզես որ...

— Հայկական խնդիրը ի՞նչ կ'ըլլայ կոր...

— Եփելու վրայ է. միայն թէ դեռ խըրվամը չէ գտեր.. իշալլահ քանի մը օրէն աղէկ մը կ'եփի տէ... բայց դուն ի՞նչ կ'ընես նայինք...

— Նոր Շէրլօք Հօլմսի մը պատահեցայ հոս. անունը փօլիս Մէհմէտ է... անանկ բաներ ըրած է որ... հիմա բանտակից է ինծի... գողութեան վարպետ մըն է, ճշմարիտ առաւ փախաւ մը... ատոր պատմութիւնները կը գրեմ կոր... տարուան մը նիւթ ունիմ բանտէն ելլամ նէ...

— Վա՛յ վա՛յ չըսե՞ս որ բանտէն ելլելէդ վերջը տարի մը պիտի գրես եւ անկէ վերջ մէկ տարի ալ մենք պիտի դատապարտուինք կարդալու...

— Ի՞նչ ընես օղլում... աս բանտը խօլայ կը պառկուի՞..

— Իրիկունները ի՞նչ կ'ընէք...

— Թատերական ներկայացումներ կը սարքեմ.. նուագահանդէս կուտամ եւ քիչ օրէն թերթ մըն ալ պիտի հրատարակեմ բանտ անունով.. մարդ պէտք է ամէն տեղ իր նմանին օգտակար ըլլայ...

... Ցանկարծ Սիրունի ոտքի ելաւ...

— Ի՞նչ կայ հարցուցինք:

— Ունկնդրութիւնը վերջացած է պարոններ.. որովհետեւ ճիշդ այս ժամուն բանտին տնօրէնին մօտ ժողով մը ունինք...

— Ի՞նչ ժողով է, կը հարցնեմ հետաքրքիր:

— Հօս ալ խաեան Սանուց Միութեան մասնաճիւղը պիտի հիմնեմ, կ'ըսէ Պ. Սիրունի ձեռքերը բալթօին գրպանը դըրած եւ ուսերը թօթվելով...

Դուրսը սակայն թեթեւօրէն կը ձիւնէր, կծու ձուրտի մը ընկերացած ու Սիրունի դէպի ժողով կը վազէր...

Ճիշդ երգած է Դաւիթ մարգարէ երբոր ըսած է. «խույլու խույունոաճ վազ կէչմէզ»:

Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԸՆԴ. ԺՈՂՈՎԸ

—0—

Բ.

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի տարեկան ընդհանուր ժողովի Մարտ 27ի նիստին զեկուցած են Ակադ. Գ. Ղարիբեան եւ Ակադ. Բ. Առաքելեան: Առաջինը ներկայացուցած է այն աշխատանքները, որոնք 18 տարիներէ ի վեր կատարուած են հիւլէական ելեկտրոնի ուսումնասիրութեան մարզին մէջ: Երկրորդին զեկուցումը նուիրուած է հնագիտական աշխատանքներու եւ ձեռք ձըգուած արդիւնքներու մասին:

Ակադ. Բ. Առաքելեան նկատել տուած է, թէ վերջին տասը տարիներուն համաշխարհային հնագիտութիւնը գըղալի կերպով ընդարձակած է հետազօտութիւններու սահմանը եւ կարգ մը հին քաղաքակրթութիւններ յայտնաբերած է արեւմտեան եւ արեւելեան կիսագունդերուն վրայ: Ասոնք հնարաւորութիւն կուտան վերստեղծելու միլիոնաւոր տարիներու ընթացքին մարդկային հասարակութեան զարգացման պատմութիւնը: Հայաստանի մէջ եւս հնագիտական պեղումները կ'ընդգրկեն պատմական մեծ ժամանակաշըրջան մը՝ սկսեալ հին քարի դարէն մինչեւ մեր օրերը: Եւրոպայի որոշ հնագէտներու կարծիքով հին քարի դարու սկզբնական շրջանին Հայկ. լեռնաշխարհի վըրայ մարդ չէ ապրած, մինչդեռ հետազօտողները հոն յայտնաբերած են քարի ճարտարարուեստ մը, որ 800.000էն մէկ միլիոն տարի առաջ գոյութիւն ունեցած է:

Այնուհետեւ զեկուցաբերը մանրամասն խօսած է հայ ազգի եւ անոր պետականութեան ձեւաւորման պատմութեան մասին, յիշատակած է Ուրարտուի Պետութեան մեծ դերը հայկական լեռնաշխարհի ցեղերու ընկերային – տնտեսական, քաղաքական եւ մշակութային զարգացման գործին մէջ:

Հայ ազգի նիւթական մշակոյթի, ճարտարապետութեան պատմութեան ուսում-

---

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

— Ի՞նչ է արդեօք միւս կարգերուն գիները:

— Երկրորդ կարգի համար հազար Ֆրանքի նուէր մը պիտի տաք, երրորդի համար՝ հինգ հարիւր, չորրորդը՝ երեք հարիւր, իսկ հինգերորդը միմիայն երկու հարիւր Ֆրանք:

Մարդը պահ մը մտածկոտ ճակատը կը շփէ:

— Արդեօք կարելի չէ՞ հինգ հարիւր ֆրանքով երկրորդ կարգի պատուանշան մը ունենալ կը հարցնէ ի վերջոյ:

— Անկարելի է, պարոն այդ գումարը դիւանատան գանձարանը պիտի չմտնէ, որպէսզի կարենայինք զեղչ մը ընել, այլ ուղղակի պիտի ղրկուի Սինա լերան վանքը:

Ասպետցուն եթէ հարուստ եւ առատաձեռն է, ձայն չի հաներ եւ կը հաւանի պահանջուած գումարը «ցնծալու», հակառակ պարագային՝ երեսր կը պնդցնէ ու կը սկսի սակարկութեան: Եւ ի վերջոյ կը յամառի ութ հարիւր ֆրանքէն աւելի չտալ երկրորդ կարգի պատուանշանի մը համար:

Համաձայնութեան ժամը հասած է:

— Ես առանձին բան չեմ կրնար ընել՝ բայց անգամ մը հաղորդեմ ձեր խնդիրքը Նորին Բարձրութեան, կ'ըսէ գործին մէջ եփած օրիորդը:

Օրիորդը պահ մը անյայտ կ'ըլլայ եւ յետոյ կը վերադառնայ՝ ըսելով.

— Իշխանը հաւանեցաւ ձեր խնդիրքը ընդունելու, բայց որպէսզի այդ կերպով զրկանք մը չըլլայ իր հովանաւորութեան տակ գտնուող վանքին՝ հրամայեց որ պակասեալ երկու հարիւր Ֆրանքը իր արկղէն տրուի:

Այս կերպով իշխանը, առերեւոյթ, ո՛չ թէ բան մը առած չէր ըլլար իր տուած պատուանշանին փոխարէն, այլեւ գրպանէն ալ վրայ տուած կ'ըլլար:

Մարդը կրկին եւ կրկին երախտագիտութիւնը յայտնելէ ետքը, թղթապանակը կը հանէր եւ ութ հարիւր Ֆրանքը կը դնէր սեղանին վրայ՝ հարցնելով.

— Ե՞րբ արդեօք կրնամ ստանալ ասպետական հրովարտակը:

— Երբ ասպետական կարգի շնորհումը ստանաք իշխանին կողմէ, կը պատասխանէր Մարկրիթ ամենայն լրջութեամբ:

— Այսի՞նքն...:

— Օրը եւ ժամը ձեզի կ'իմացնենք նամակով: Չմոռնամ յիշեցնելու որ պաշտօնական, այսինքն սեւ զգեստով պէտք է ներկայանաք նոյն օրը:

— Բնականաբար, օրիորդ:

Մարդը կը մեկնէր ու քանի մը օր ետքը հրաւէր կը ստանար գալու «շնորհումի արարողութեան»:

Այդ օրը իշխան Լուսինեան իր Մէլիքինի ու Սինա Լերան Ս. Կատարինէ մեծ ժապաւէնները եւ մէկ քանի ռուսական, ռումանական եւ ֆրանսական պատուանշանները կախած, մեծ սրահին մէջ, ոտքի, կ'ընդունէր ասպետցուն:

Քիչ մը վերջը, Օր. Մարկրիթ, արծաթ ափսէի մէջ դրած, կը բերէր հրովարտակը եւ ամենայն պատկառանքով կը ներկայացնէր իշխանին:

Ասպետցուն նախապէս իրեն տրուած պատուէրին համաձայն ծունկի կուգար:

Այն ատեն իշխանը ափսէին մէջէն կ'առնէր հրովարտակը, քանի մը հանդիսաւոր խօսքեր կ'ուղղէր նորընծային, յիշեցնելով անոր Լուսինեան ասպետի մը պարտականութիւնները: Մարդը կը համբուրէր իշխանին ձեռքը եւ հրովարտակը կ'առնէր երկիւղածութեամբ:

Արարողութիւնը այսպէս կը վերջանար:

Մարդը մուրատին հասած էր եւ եղած էր Սինա Լերան Ս. Կատարինէի ասպետ:

Բայց դեռ ուրիշ բան մը կը մնար. հրովարտակը ստացած էր բայց պատուանշան չկար մէջտեղ:

Իշխանին քովէն մեկնելէն ետքը, երբ Օրիորդ Մարկրիթի շնորհաւորութիւնները կ'ընդունէր, նորընծայ ասպետը քիչ մը շփոթած կը կմկմար.

— Բայց, Օրիորդ, կարծեմ իշխանը մոռցաւ հրովարտակին հետ պատուանշան ալ տալու...

— Ոչ, պարոն, մոռացում չկայ, կը պատասխանէր Մարկրիթ նազելի ժպիտով մը, իշխանը միայն հրովարտակը կը շնորհէ, իսկ պատուանշանը, եթէ կ'ուզէք, կրնաք առնել այս հրովարտակը ցոյց տալով:

— Ուսկի՞ց պիտի առնեմ:

— Հասցէն ձեզի կը հաղորդեմ: Միայն թէ հարկ է մասնաւոր վճարում մը ընէք:

— Մասնաւոր վճարո՛ւմ, բայց արդէն պէտք եղածը վճարեցի, կ'ըսէ մարդը դժգոհ դէմքով մը:

(80 – Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

ՄՈՌՆԱԼՈՒ Է...

—0—

Սանթիէի թաղամասը՝ հայրենակիցի մը կանացի հագուստներու վաճառատան մէջ հանդիպեցայ երկու երիտասարդ Թուրքերու, մէկը ուսուցիչ էր միւսն ալ գաւառի օգնական, եկած էին Փարիզ իրենց մասնագիտութիւնը կատարելագործելու: Ուսուցիչը հետաքրքրուելով հարցուց.

— Էֆէնտին ալ Հա՞յ է, ո՞ր կողմերէն է: Վաճառականը պատասխանեց.— Տիգրանակերտցի է: — Վա՛յ ուրեմն վաթանտաշներ ենք, մենք երկուքս ալ հոն պաշտօնավարած ենք երեք տարի, շատ գեղեցիկ պարսպապատ քաղաք մըն է աշխարհի վրայ միակն է: Ու դառնալով ինծի՝ ե՞րբ հեռացած էք Տիարպէքիրէն, կրկին այցելա՞ծ էք ձեր ծննդավայրը:

Ըսի.— 1915ի հայկական ջարդերէն հրաշքով ազատած Հայերէն մէկն եմ, երբ Տիարպէքիր ջարդուած ընտանիքիս ու բոլոր ազգականներուս աճիւնները փնտռելո՞ւ թէ քանդուած ու հրկիզուած մեր տուներուն փլատակները տեսնելու:

— Ճանըմ բան մըն է որ իրարու մէջ կատարուած է, մոռնալու է. ընտանիքներու մէջ ալ վէճեր եւ ըսի-ըսաներ կը պատահին, ժամանակ մը վերջ իրար կը հաշտուին կը մնայ կ'երթայ. մոռնալու է...:

— Ուրեմն մէկուկէս միլիոն ջարդուած Հայերու վրայ կատարուած հրէշային ոճիրները, ազգ մը արմատախիլ ընելու, փճացնելու մտօք կատարուած արարքները, ընտանեկան վէճերու ըսի-ըսաներու հետ բաղդատութեա՞ն կը դնէք, ես որ այդ ջարդերէն հրաշքով մազապուրծ ճողոպրածներէն մէկն եմ ի՞նչպէս կ'ուզէք որ մոռնամ: Մինչեւ օրս խղճի տէր Թուրք մը չգտնուեցաւ, որ ելլէր դատապարտէր կատարուած ճիւաղային ոճիրները, դուք որ զարգացած երիտասարդներ էք, ինչու չկարդացի՞ք օտար ականատեսներու կողմէ նոյնիսկ ձեր այն օրուան դաշնակից՝ գերմանացի ականատեսներու փաստացի վկայութիւնները հայկական ջարդերու մասին, ինչո՞ւ չէք դատապարտեր կատարուած անմարդկային արարքները:

Այսօրուան գերմանական իշխանութիւնները ոչ միայն դատապարտեցին համաշխարհային երկրորդ պատերազմի ընթացքին կատարուած ջարդերը, այլեւ զոհերուն եւ անոնց ընտանիքներուն վնասուց հատուցումներ ըրին. շատեր ալ մինչեւ իրենց մահը դումարներ պիտի ստանան, իսկ դուք ընդհակառակն ոչ թէ պախարակեցիք, դատապարտեցիք այդ օրուան ղեկավարները, այլեւ մեղսակիցներ դարձաք, անոնց ամէնէն գըլխաւոր պատասխանատու Թալէաթի աճիւնները առօք փառօք Պոլիս փոխադրեցիք, վրան ալ յուշարձան մը կանգնեցուցիք, տարին անգամ մը ծաղկեպսակներով ուխտի կ'երթաք անոր շիրիմին վրայ, արդարացնելով կանխամտածուած ոճիրները, այսօր արտասահման կուգաք կրկին Հայ կը փնտռէք, վաթանտաշ:

Այսօր Հայեր չկան. Թուրքիա թշուառութեան մէջ կը տուայտի, մուրացկաններու պէս օր մը Ամերիկայի, ուրիշ օր մը Ռուսիոյ ձեռք կ'երկարէ. ձեր երիտասարդները արտասահման կուգան հաց ճարելու, ամենածանր, ամենադժուարին գործերու մէջ կ'աշխատին, վատառողջ մթնոլորտի մէջ: Հայերը կը տեսնէ՞ք, ուր որ գացած են, դիրքերու տիրացած են. բլլայ գիտական, առեւտրական ասպարէզներու մէջ: Եւ աւելցուցի.— Այս ալ իմացէք Ջարդարար չէրքէզ Րէշիտ պէյը առիթով մը ըսած էր. Հայերը մաղտանոզի թոխումի կը նմանին (աղատզեղի հուն), որքան կը կորես, այնքան կ'աճին. այս անգամ արմատէն պիտի հանենք հունտերը: Այդ կուսակալը իբր ջարդարար կը փնտռուէր, անձնասպան եղաւ:

Տարիներ առաջ զոյգ մը Ֆրանսացիներ Թուրքիա այցելած՝ Վան քաղաքի կեղրոնական կարգ մը թաղամասերէն տեսարաններ նկարած, յետադային ալ 45 վայրկեան տեւող Ֆիլմի մը վերածած ըլլալով հանրութեան ներկայացուցին: Վան քաղաքի տեղացիները այր եւ կին ցնցոտիներով, կարկտուած հագուստներով փողոցները կենդանիներու աղբերը կը հաւաքէին, կովերու կղկղանքները խմորի պէս շաղելով իրենց բնակած խեղճ ու կրակ տուներու դուրսի կողմի պատերուն կը փակցնեն, արեւին տակ չորնալէն ետք (թաքաքի վերածուած) իբր վառելանիւթ կը գործածեն. Նմանապէս ցուցադրեցին զոյգ մը կովերով քաշուած կառք մը որ միս կը փոխադրէր, հազարաւոր ճանճեր պար բռնած կ'ընկերանային կառքին: Վան քաղաքը որ այն ժամանակ, երբ Հայեր կային, մօտաւորապէս երեք հարիւր հազար բնակիչ ունէր, այսօր միայն տասնըհինգ հազար բնակիչ ունի:

— Էֆէնտի, ըսաւ ուսուցիչը, դաւառները ծերունիներ տեսանք, անիծելով կ'անիծեն պատճառ դարձողները: Անոնք կ'ըսեն.— Մենք Հայերուն հետ եղբօր պէս կ'ապրէինք: Հայերնիս իրարու հետ կը բաժնէինք, պատճառ եղողներուն՝ պօյնի ալթնտա գալսըն: Խօսքը ուրիշ ուղղութեամբ դարձնելու համար ըսին.— Այս կողմերը գինետուն մը չկա՞յ, որ օղի ունի. երթանք մէկ մէկ օղի մը խմենք:

— Ես օղին չեմ սիրեր, ըսի ու դուրս ելայ:

ԹՈՐԳՈՄ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԻ

—0—

Հայ Սէրէնկիւլեան Գրական Մրցանակի դատական կազմը 1974ի իր մրցանակը յատկացուց Պ. Եղուարդ Հայրապետեանի «Անմահների երթը» ինքնատիպ թատերգութեան:

Հայկ Սէրէնկիւլեան Գրական Մրցանակի դատակազմը իր վեցերորդ մրցանակն է զոր կը յանձնէ հրատարակութեան:

1975ի մրցանակին մասնակցելու համար դատակազմը կոչ կ'ուղղէ Սփիւռքի բոլոր գրողներուն ընդհանրապէս, իսկ մասնաւորապէս երիտասարդներուն, որ դիմեն իրեն իրենց գրական ստեղծագործութիւններով — վէպ, պատմուածք, թատերգութիւն, օտար լեզուով հայանպաստ գրութիւններ, ուղարկելով իրենց ձեռագիրները նախընտրաբար մեքենագրուած:

Այս առթիւ կը յիշեցնէ որ 1975ի համար ղրկուելիք գրութիւնները պէտք է ղրկուած ըլլան մինչեւ Հոկտ. 1974:

ԴԱՏԱԿԱԶՄ

Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ ԳՐ. ՄՐՑԱՆԱԿԻ

Հասցէ.—
Jury du Prix Littéraire
HAIG SERINGULIAN
17, Rue Bleue
75009 PARIS (FRANCE)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

—0—

Ուրբաթ երեկոյ, Մարտ 23ին, Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին սրահը լեցուն էր աշակերտութեամբ եւ հիւրերով: Պահ մը ետք՝ պիտի ցուցադրուէր Հայաստան այցելած ուխտաւորի մը կողմէ նկարահանուած ժապաւէն մը, առընթեր մեկնաբանութեամբ եւ երաժշտութեամբ:

Կը մարին սրահին լոյսերը եւ մութին մէջ կը լուսաւորուի դրախտավայր Հայաստան աշխարհը: Ահա մենք՝ ներկաներս, խումբ մը զբօսաշրջիկներու հետ կը սկսինք շրջիլ Երեւանի պողոտաներուն վրայ, կ'այցելենք Էջմիածին, Ս. Հռիփսիմէ, զոյգ շուկան եւ յանկարծ՝ մեր աչքերուն առջեւ կը պարզուի Հրազդան լայնատարած ոռնադնդակի դաշտը. հոն, ուր հրաշքներ գործեծին Արարատի մեր տղաքը:

Այնուհետեւ կը շարունակենք մեր այցելութիւնները դէպի Գառնի, Գեղարդ, Դիլիջան, Սեւան, առանց մոռնալու կերպասահիւսութեան գործարանը, երկար կը յամենանք օփերային շուրջը, կը մըտնենք համալսարան, մանկավարժական հիմնարկը:

Յաջորդ օրերու ընթացքին ուխտի կ'երթանք Օշական, ապա կ'այցելենք հայ գիտական մաքի լուսարձակ Բիւրական, Ջուարթնոց եւ, Երեւանեան կապուտակ գիշեր մը, ներկայ կ'ըլլանք Հայաստանի երգի-պարի համոյթին: Կը թնդայ հայ երգը, կը լեցուին մեր սրտերը հայ ժողովուրդի յաւերժական ոգիով:

Ու այսպէս, աւելի քան մէկ ժամ, հոգեկան անչափելի ապրումներ ունենալէ ետք մեր հայրենի պատմարժէք վայրերուն արուած այցելութիւններով, կը լուսաւորուի վարժարանին սրահը:

Ժապաւէնը, որ մկրտուած էր Տասը օր ի Հայաստան անունով, կարելի է նկատել իբրեւ արուեստի գործ մը, որուն մէջ կային բնական եւ հարազատ գոյներ, առօրեայ կեանքէն վերցուած բնական պատկերներ: Եւ այս բոլորը ամբողջացած՝ պատշաճ երաժշտութեամբ եւ մեկնաբանութեամբ:

Սրտագին շնորհակալութիւն պարոններ Վ. Զիլինկիրեանի եւ Գէորգ Գէորգեանի, այս գեղեցիկ ու տպաւորիչ ժապաւէնի վարժարանէն ներս ցուցադրութեան համար, որուն առաջին վայելողները եղան մեր աշակերտուհիները:

Հ. Գ.

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

նախրութեան համար կարեւոր դեր խաղացած են Գառնիի (1949), Արմաւիրի, (1962) եւ Արտաշատի (1970) պեղումները: Անոնք հնարաւորութիւն տուած են յայտնաբերելու շատ կարեւոր ճարտարապետական յուշարձաններ, հին արուեստի ստեղծագործութիւններ: Ձեռք ձգուած է մեծ քանակութեամբ հնագիտական նիւթ, որուն շնորհիւ կարելի կը դառնայ լայնօրէն պատկերացնել հին Հայաստանի մշակոյթին պատմութիւնը: Պեղումները ցոյց տուած են, որ Ք. Ա. 4րդ դարէն եւ անոր յաջորդող դարերուն հայ ազգը ոչ միայն շփում ունեցած է յունա-հելլենական աշխարհի քաղաքակրթութեան հետ, այլեւ գործօն մասնակցութիւն բերած անոր ձեւաւորումին:

Արդէն սկսած են միջնադարեան Դուինի, Լոռիի մեծ քաղաքներու, Ամբերդ, Վահրամաբերդ ամրոցներու եւ այլ բնակավայրերու պեղումները:

— Ներկայիս, աւելցուցած է ղեկուցաբերը, հնագիտութիւնը կ'օգտագործէ բնական գիտութիւններու ընձեռած նոր եղանակներն ու միջոցները:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (107)

ԲՈՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ

11.

Իր սեփական ձայնի հնչիւնը, որ բարձրացաւ ու նուաղեց տաճարի կամարների տակ, մի անմիտ սարսափ թափեց վրան, ու նա նորից մտաւ ստուերի մէջ: Մոնտանելլին կանգնել էր սիւնի մօտ, անշարժ, աչքերը լայն բացած ու ականջ դնելով՝ մահասարսուռ մի սարսափով համակուած: Բոռն ասել չէր կարող, թէ ինչքան տեւեց այդ դրութիւնը, մի վայրկեա՞ն, թէ մի յաւիտենականութիւն: Նա ուշքի եկաւ վախից, երբ տեսաւ, որ Մոնտանելլին գեղեւում է, ու շարժւում են նրա շրթունքները առանց որեւէ հնչիւնի:

— Արթի՛ւր, — լսուեց մի մեղմ շշուկ:

— Այո՛, խորն էր ջուրը:

Բոռն առաջ եկաւ:

— Ներեցէք, ձերդ սրբազնութիւն: Ես կարծում էի, որ քահանաներից մէկն է:

— Ա՛, ուխտաւորը:

Մոնտանելլին վայրկենաբար ուշքի եկաւ, թէեւ Բոռը նրա մատի սաֆիրի անհանդարտ փայլփլուկից տեսնում էր, որ դողում էր դեռ:

— Ի՞նչ էք ուզում, բարեկամս: Այժմ ուշ է, եւ գիշերները եկեղեցին փակ է լինում:

— Ներեցէք, ձերդ սրբազնութիւն, եթէ վատ եմ վարուել: Տեսայ դուռը բաց էր, մտայ ներս աղօթելու: Եւ երբ տեսայ քահանային, ինչպէս կարծում էի, որ աղօթում էր խորասուզուած, սպասեցի, որ իր օրհնութիւնը խնդրեմ:

Ու մեկնեց փոքրիկ թիթեղէ խաչը, որ Դոմինիկոյից էր ստացել: Մոնտանելլին վեր առաւ Բոռի ձեռքից եւ վերադառնալով դէպի սեղանը՝ նրա վրայ դրաւ մի վայրկեան:

— Առէք, որդիս, ձեր խաչը ու գնացէք խաղաղութեամբ, — ասաց նա: — Ողորմած է տէրը եւ գթառատ: Գնացէք Հռոմ ու խնդրեցէք նրա պաշտօնեայի՝ սուրբ հօր օրհնութիւնը: Եւ խաղաղութիւն լինի ձեզ:

Բոռը կախեց գլուխը, որ օրհնութիւն ստանայ, եւ դանդաղ շուռ եկաւ դէպի դուռը:

— Սպասեցէք, — կանչեց Մոնտանելլին:

Բոռը կանգ առաւ՝ մի ձեռքը զոհասեղանի վանդակին:

— Երբ դուք Հռոմում սուրբ հաղորդութիւն ստանաք, — ասաց նա. — աղօթեցէք այն մարդու համար, որ զրկել է խորին վիշտը, այն մարդու համար, որի վրայ ծանրացած է Աստծու աջը:

Իր ձայնի մէջ արցունք կար, ու Բոռի վճռականութիւնը սկսեց տատանուել: Մի վայրկեան էլ ու կը մատնուէր: Բայց թափառական կրկէսի միտքը նորից տիրեց նրան, եւ նա յիշեց Յովնանի նման, որ պէտք է մնար իր դայրոյթի մէջ:

— Ո՞վ եմ ես, որ նա իմ աղօթքը լսի: Ես մի բորոտ եմ, մի թափառաշրջիկ: Եթէ ես կարողանայի նրա գահոյքին մատուցանել իբրեւ նուէր, ձերդ սրբազանութեան նման, մի սուրբ կեանք ու հոգի՝ զերծ արատից ու զերծ ծածուկ անարգութիւնից...

Մոնտանելլին կտրուկ շուռ եկաւ:

— Նրան նուէր մատուցանելու, — ասաց նա, — մի խորտակուած սիրտ ունեմ միայն:

×

Մի քանի օրից Պիստոյայի վրայով Բոռը Ֆլորենցիա վերադարձաւ հանրակառքով: Ուղղակի գնաց Ջեմմայի մօտ, բայց նրան տանը չգտաւ: Մի տոմսակ թողեց, թէ կը մտնի յաջորդ առաւօտ, գնաց տուն, յուսալով, որ իր աշխատութեան սենեակը ազատ կը լինի Զիտայի յարձակումից: Նրա նախանձոտ յանդիմանութիւնները գրգռում էին իր ջղերը, եւ վախենում էր, նորից կը լսի:

— Բարի երեկոյ, Բիանկա, — ասաց նա, երբ աղջիկը դուռը բացաւ: — Տիկին Ռեննին այսօր եկե՞լ է այստեղ:

Աղջիկը զարմացած նայեց նրան:

— Տիկին Ռեննի՞ն: Մի՞թէ վերադարձել է:

— Ի՞նչպէս թէ, — հարցրեց Բոռը՝ ապշած կանգ առնելով:

— Նա յանկարծ մեկնեց ձեր գնալուց անմիջապէս յետոյ եւ բոլոր իրերը թողեց այստեղ: Չասաց անգամ, թէ ո՛ւր է գնում:

— Ինձնից անմիջապէս յետո՞յ, այսինքն՝ ճիշդ երկու շաբաթ առաջ:

— Այո, պարոն, միեւնոյն օրը. եւ բոլոր իրերն անկարգ թափուած են ներսը: Բոլոր դրացիները այդ մասին են խօսում:

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պ. Պետրոս Սարաճեան, զաւակներն ու թոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ–մօր՝
ՍԱԹԵՆԻԿ ՍԱՐԱՃԵԱՆԻ
(Ծննդ. Շախլամեան)
մահուան տարելիցին առթիւ այս Երկուշաբթի — Մեռելոց — առաւօտ Պոմոնի Ս. Գրիգոր–Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ:
Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ԱՄԱՍԻԱՑԻՆԵՐՈՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՃԱՇ

Ապրիլ 28ին, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ:
Մանրամասնութիւնները յետագային:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է ընկերուհի Մարի Գորգիկեանէ 100, Տէր եւ Տիկին Ամիրայեանէ 100 եւ Տէր եւ Տիկ. Վարուժան Գորգիկեանէ 200 Ֆր. փոխան ծաղկեպսակի ընկերուհի Ազաւնի Կիւլէմէրեանի մահուան տխուր առթիւ:

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ
ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, յիշատակ ընթրեաց Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8ին, ընթրեաց պատարագ 10ին, Ոտնլուայ 16ին, Խաւարում 19.30ին:
ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, յիշատակ Չարչարանաց եւ Խաչելութեան, երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 17ին:
ՇԱԲԱԹ, Ճրագալոյց Զատկի, սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 16ին:
ԿԻՐԱԿԻ, ԶԱՏԻԿ, յարութիւն Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, սկիզբ ժամը 8ին, բազմաձայն պատարագ 10ին: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ:
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Մեռելոց. պատարագ ժամը 10ին, յաւարտ պատարագի հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:
Արարողութիւնները տեղի կ՚ունենան նախագահութեամբ Եւրոպայի Հայոց Կաթ. Պատուիրակ եւ Փարիզի առաջնորդ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ:

×

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Արարողութիւնները տեղի կ՚ունենան ըստ Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ ժամանակացոյցին, բացի Հինգշաբթիի արարողութիւններէն, որոնք չկան:

×

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԺՈՂՈՎՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

83, Rue Louis Blanc — Lyon 69006
ԿԻՐԱԿԻ Ապրիլ 14, ԶԱՏԻԿ, պատարագ ժամը 10.30ին:
Կը պատարագէ ու կը քարոզէ
Գրիգոր Վրդ. Ղազարեան

×

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵՔԶԱՐՔՈՒԹԵԱՆ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
13, Rue du Perche — Paris (3e)
ԱՒԱԳ ՇԱԲԹՈՒԱՆ
ժամերգութիւններու եւ պատարագներու
ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

11 Ապրիլ, Աւագ Հինգշաբթի: Ժամերգութիւն ժամը 17ին, պատարագ ժամը 17.30ին
12 Ապրիլ, Աւագ Ուրբաթ: Ժամերգութիւն ժամը 17.30ին, երկրպագութիւն Ս. Խաչին ժամը 18ին
13 Ապրիլ, Աւագ Շաբաթ: Ժամերգութիւն ժամը 17ին, հանդիսաւոր պատարագ ժամը 18ին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ժամերգութիւն եւ պատարագ 8–11, Ոտնլուայ 16.45ին, Խաւարում 19.45ին:
ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, յիշատակ չարչարանաց և խաչելութեան առաւօտեան ժամերգութիւն 8.40, կարգ Թաղման 17:
ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, ժամերգութիւն 8.40ին, ընթերցուածք եւ Ճրագալոյցի պատարագ 16.15–18:
ԿԻՐԱԿԻ, ԶԱՏԻԿ, ժամերգութիւն նախատօնակ եւ անդաստան 7.40ին, պատարագ 9.40ին, ընթերցում Հայրապետական Շնորհաւորագրին եւ քարոզ 11.15ին:
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Մեռելոց. սկիզբ 8ին, պատարագ եւ հոգեհանգիստ 9.40ին:

×

ՊՈՄՈՆԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, սկիզբ ժամերգութեանց 8.30ին, պատարագ ընթրեաց յիշատակի 10.30, Ոտնլուայ 17, գիշերը՝ կարգ խաւարման 20:
ՈՒՐԲԱԹ, երեկոյ յիշատակ Թաղման ժամը 17ին:
ՇԱԲԱԹ, Ճրագալոյց, ժամը 16.30ին:
ԿԻՐԱԿԻ, ԶԱՏԻԿ սկիզբ ժամերգութեանց 8.30ին, պատարագ 10.30ին:
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Մեռելոց. առաւօտեան ժամերգութիւն 8.30ին, պատարագ 10ին, պաշտօն հոգեհանգստեան 11.45ին:

×

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

Աւագ Հինգշաբթի, Ընթրեաց պատարագ ժամը 10.30ին, Ոտնլուայ 16ին, Խաւարում 20ին: Ողբը կ՚երգէ Օր. Սոնիա Նիկողոսեան:
Աւագ Ուրբաթ, Թափօր Թաղման 17ին
Աւագ Շաբաթ, Ճրագալոյց Ս. Զատկի ժամերգութիւն ժամը 17.15ին, պատարագ 18ին:
Կիրակի ԶԱՏԻԿ, Յարութիւն Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, ժամերգութիւն 9.15ին, պատարագ 10.45ին:
Երկուշաբթի, յիշատակ մեռելոց, պատարագ ժամը 10.30ին:

×

ՍԷՆ ԺԵՌՈՄԻ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, փոքրիկներու հաղորդութիւն ժամը 9ին, պատարագ 10ին, Ոտնլուայ 16ին, Խաւարում 20ին:
ՈՒՐԲԱԹ, Թաղում 17ին:
ՇԱԲԱԹ, Ճրագալոյց, գիրքերու ընթերցում 17ին, պատարագ 18ին:
ԿԻՐԱԿԻ, ԶԱՏԻԿ. սկիզբ ժամը 8.30ին, պատարագ 10ին:
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Մեռելոց. ժամերգութիւն 8.30ին, պատարագ 10ին, հոգեհանգիստ 11.30ին:
Կը խնդրուի ժողովուրդէն իւղադինը չմոռնալ:

×

ՊՈՒԼՎ. ՕՏՏՈՅԻ Ս. ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, յիշատակ ընթրեաց ժամերգութիւն 8.30ին, պատարագ 10ին, մանուկներու հաղորդութիւն, իրիկունը՝ Ոտնլուայ ժամը 17ին, Խաւարում 20ին:
ՈՒՐԲԱԹ, յիշատակ չարչարանաց խաչելութեան, Թաղում, ժամը 17ին:
ՇԱԲԱԹ, Ճրագալոյց. ժամերգութիւն 17ին:
ԿԻՐԱԿԻ ԶԱՏԻԿ, սկիզբ 8.30ին, հանդիսաւոր պատարագ 10ին: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ ՆՇԱՆ Քհնյ. ԳՈՒՄՈՒՄՃԵԱՆ:
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յիշատակ մեռելոց. առաւօտեան ժամերգութիւն 8.30ին, պատարագ 9.45ին, հոգեհանգիստ համայն ննջեցելոց 11.10ին:
Ծանօթ.— Գերեզմանօրհնէքի համար, Երկուշաբթի պատարագէն ետք Տէր Հայրը պիտի ըլլայ ժամը 14.30էն 17 Սէն–Լուիի գերեզմանատունը:
Երեքշաբթի Ապրիլ 17, ժամը 14.30էն 17, Լը Գանէի գերեզմանատունը:

×

ՎԱԼԱՆՍ
Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ժամերգութիւն 8ին, հաղորդութեան պատարագ 12ին, Ոտնլուայ՝ 18ին, չարչարանաց խաւարում 20.30ին:
ՈՒՐԲԱԹ, Թաղում՝ 18ին:
ՇԱԲԱԹ, Ճրագալոյց. ժամը առաւօտեան 9ին, Խթման արարողութիւն 5ին:
ԿԻՐԱԿԻ, ԶԱՏԻԿ, սկիզբ ժամը 8ին, պատարագ 10ին, ժամերգութիւն 18ին:
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Մեռելոց. սկիզբ ժամը 9ին, պատարագ 10ին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Պօղոս Գորգիկեանի, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Ամիրայեանի, ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն, իրենց մօր, մեծմօր, հօրաքրոջ՝ Այրի Տիկին Ազաւնի Կիւլէմէրեանի մահուան առթիւ:
Այս գոյժին առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Ամիրեանէ 100 Ֆր. փոխան ծաղկեպսակի:

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԼՈՒՍԱՐՁԱԿՈՒՄ

կազմակերպուած
Հ. Բ. Ը. Միութեան Վալանսի
Երիտասարդաց Ակումբին կողմէ
Ուրբաթ Ապրիլ 26, ժամը 20.30ին Հ. Բ. Ը. Միութեան Ե. Հիւսիսեան սրահին մէջ
6, Rue Faventine — VALENCE
Կը բանախօսէ Պր. ԺԵՐԱՐ ՏԷՏԷԵԱՆ
(Մոնփելիէի
համալսարանի փրոֆեսէօրներէն)
Նիւթ ունենալով Հայերը՝ ասորական շրջանէն մինչեւ խաչակիրները:
Ամէն ոք սիրով կը հրաւիրուի:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Տէր եւ Տիկին Արամ Աւետիսեան 50 ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ԱՊՐԻԼ 24Ը
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Չորեքշաբթի, Ապրիլ 24ին համազգային նախաձեռնութեամբ եւ նախագահութեամբ երեք յարանուանութեանց հոգեւոր պետերուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Մարտ 17ի հանդէսին առթիւ.—
Տիկ. Զիլինկիրեան եւ Պր. Պալեմեան Վարուժան 50ական, Տէր եւ Տիկ. Սարմայեան Յակոբ 100, Տէր եւ Տիկ. Երամեան 500 Ֆր.:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կը խօսի՝ ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ
Նիւթ՝ ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԶԱՐԹՕՒՔԻ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԺԹ. ԴԱՐՈՒՆ
Ուրբաթ, Ապրիլ 19, երեկոյեան ժամը 8.30ին, Իսիի Հայ Մշակոյթի տան մէջ 45, Ռիւ տը լա Տէֆանս
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ

ՀԱՅԿ. ԱՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ ՀԻՄՆԱՐԿԻՆ ՄԷՋ
150, Ռիւ էթիէն Տոլէ, 22րդ յարկ
Ուրբաթ՝ Ապրիլ 19, ժամը 20.30ին
Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէին

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

Հայ Դատի – Հայաստանի ներքին սահմաններու, ձուլման վտանգին — Հայաստանի ներքին կեանքին եւ Հ. Յ. Դ. քաղաքական առաջադրութիւններուն մասին
Բոլոր հարցումներուն կը պատասխանէ
ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ
— Ամէն ոք իրաւունք ունի հարցումներ ուղղելու եւ կամ գրաւոր պատրաստել կանխապէս վերոյիշեալ հարցերուն շուրջ
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԼԻՈՆ Ս. ՅԱԿՈԲ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, յիշատակ ընթրեաց, պատարագ ժամը 10ին, Ոտնլուայ ժամը 16ին, կարգ չարչարանաց ժամը 19.30ին:
ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, յիշատակ չարչարանաց, Թաղման կարգ ժամը 18ին:
ՇԱԲԱԹ, Ճրագալոյց Զատկի, ընթերցուածք ժամը 16ին, պատարագ 17ին:
ԿԻՐԱԿԻ, ԶԱՏԻԿ, ժամերգութիւն 8.30ին, պատարագ 10ին:
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Մեռելոց. ժամերգութիւն 8.30ին, պատարագ 10ին, յետ պատարագի հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

×

ԿԸՐՆՈՊԼԸ

Զատկուան առթիւ, պատարագ կը մատուցուի Սաքրէ–Քէօրի մատրան մէջ, Երկուշաբթի Ապրիլ 15ին: Ժամերգութիւնը կը սկսի 9.30ին: Կը պատարագէ Յովհ. Քհնյ. Կարապետեան:

×

ՍԷՆ ԹԱՆԹՈՒԱՆԻ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, հաղորդութիւն աշակերտներու եւ փոքրիկներու 9ին, ճաշու ժամերգութիւն 11ին, Ոտնլուայ 17ին, Խաւարում 20ին:
ՈՒՐԲԱԹ, յիշատակ չարչարանաց եւ խաչելութիւն ժամը 17ին:
ՇԱԲԱԹ, Ճրագալոյց, սկիզբ ժամը 16.30ին, Խթման պատարագ 18ին:
ԿԻՐԱԿԻ, ԶԱՏԻԿ. սկիզբ ժամը 8ին, պատարագ 10ին, Հայրապետական պատգամ եւ քարոզ 11ին:
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Մեռելոց. սկիզբ 8ին, պատարագ 10ին, հոգեհանգիստ 11ին: Կէսօրէ ետք գերեզմանօրհնէք:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Հայ Կարմիր Խաչի օգափոխութեան կայանը կեդրոնական ջեռուցումով օժտելու նպատակին կը նուիրեն.—
Գասպարեան հաստատութիւն (Ալպի) 300 Ֆր., Տոքթ. Ե. Ալեքսանեան 250, Պր. Ժան Նարկիզեան, Պ. Վահան Բուրթուղալեան, Տիկին Սիրարփի Նահապետեան (Նիս) 200ական: Պր. Տէր–Մինասեան (Սէն–Քլու), Տէր եւ Տիկին Սոմայեան (Րիւէյ), Տիկին Վեհանոյշ Շամլեան (Մարսէյլ), ոմն (Տրակինեան) 150ական, Պր. Սեդրակ Տաւուտեան, Տիկին Արշալոյս Ճրնկլտրեան (Սէնթ Էթիէն), Պր. Յովհ. Շըրըքճեան (Շընըվիէ), Տէր եւ Տիկին Բոպէր Տօնապետեան, Տիկին Ա. Մալաքեան, Տէր եւ Տիկին Ժաք Պաթմանեան, Պր. Ապրօ Խանճեան, Տէր եւ Տիկին Գլաք Ղազարեան, Պր. Գ. Ճիկէրճեան, Տիկին Անահիտ Սարըեան (Մարսէյլ), Օր. Շուշան Գարա (Նիս) 100ական, Պր. Ժան–Փիէր Գիպարեան 75, Պր. Պ. Ֆրէնկեան, Մարգարեան – Իգմիրլեան ընտանիք, Տիկին Հայկուհի Կիւլպոլեան (Կուրէնվիլ), Պ. Արամ Տօնէլեան (Պուաքոլոմպ), Պր. Արա Մինասեան (Քուրպըվուա), Տէր եւ Տիկին Ի. Գույումճեան (Մէօտոն) 50ական:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՂՈՐԴՈՒՄՆԵՐ ՎԱՏԻԿԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Ամէն Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի, Ուրբաթ եւ Շաբաթ օրերը, հայերէն լեզուով հաղորդումներ կը կատարուին Վատիկանի Ռատիոյկայանէն, Իտալիոյ ժամով 17.45ին հետեւեալ ալիքներու վրայ:
Կարճ ալիք. 48.47, 41.38, եւ 31.10 մեթր, միջին ալիք. 196 մեթր:

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ
12
VENDREDI
12 AVRIL
1974

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 0,80 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 150 Ֆ.	Վեցամսեայ	80 ֆ.
Արտասահման	Տար. 175 Ֆ.	Հատը	0,80 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.987

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — No 12.987

Ի՞ՆՉ ՊԱՏԿԵՐ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ ԿՈՒՍԱԿՐՕՆ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Այս օրերուն, պարբերաբար, տարբեր լեզուներով լոյս տեսնող մամուլի մէջ կը հանդիպինք կաթոլիկ եկեղեցւոյ հոգեւորականներու թիւը ներկայացնող վիճակագրական տեղեկութիւններուն։

Վիճակագրական գործերու մասնագէտներ, բծախնդիր ուսումնասիրութիւններ կը կատարեն այն մասին թէ՝ ի՞նչ կոյսավիճակ ունին դպրեվանքերը, քանի՞ ուսանողներ կ'արձանագրուին եւ ի՞նչ համեմատութիւն կը ներկայացնեն ժառանգաւորները՝ նախորդ տարիներու բաղդատմամբ։ Ի՞նչ վիճակ կը ներկայացնեն եկեղեցականները, մէկ տարուան ընթացքին քանի՞ հոգի կը մահանան։

Տարեկան վիճակագրութիւնները իրարու հետ կը բաղդատեն, տեսնելու եղրակացութիւններու յանգելու համար։ — Ամէն տարի զգալի նուազում կը ներկայացնեն վիճակագրութիւնները, ժառանգաւորներու թիւը եւ նորընծաները կը նուազին, զգալի մէկ տոկոսը վարդապետութենէ կը հրաժարի, տարեցները կը փախճանին։

Այս կացութեան առջեւ, պատասխանատուները հարց կու տան թէ յառաջիկային — մանաւանդ 2000 թուականէն յետոյ — ի՞նչ գոյավիճակ պիտի ստանայ եկեղեցականութիւնը։

Կաթոլիկ եկեղեցւոյ, քսան — երեսուն հազար հաշուող միաբանական կարգերն իսկ, իրենց հերթին, մտահոգուած են. իսկ ամէնէն աւելի մտահոգուողները թեմական եպիսկոպոսներն են, նկատի ունենալով որ ատեճանաբար կը պակսին հոգեւորականները եւ տեղ — տեղ աշխարհականներ կը կատարեն որոշ արարողութիւններ եւ կը բաժնեն Ս. Հաղորդութիւնը։

Կարեւոր եւ շահեկան հարց է. ի՞նչ վիճակ կը ներկայացնէ Հայ հոգեւորականութիւնը։ Հանդիսաւոր առիթներով, Հայ եկեղեցւոյ վարչական կառոյցի մասին հետաքրքրական խօսքեր կ'ըսուին եւ եկեղեցւոյ ազգային առաքելութեան շուրջ յօդուածներ կը գրուին։ Ի վերջոյ, Հայ եկեղեցւոյ վարչական կառոյցին մէջ հիմնական տեղ կը գրաւեն նաեւ եկեղեցականները։

Առաջին իսկ հերթին, բոլորի համար շահեկան է իմանալ թէ ի՛նչքան եկեղեցականներ ունի Հայոց եկեղեցին։

Կուսակրօն եկեղեցականներու թիւը հեշտութեամբ կարելի է ճշդել, նկատի ունենալով որ իւրաքանչիւր միաբանութիւն (Աթոռ) իր հրատարակած օրացոյցներու վերջաւորութեան լրիւ կերպով կու տայ նաեւ ցանկը իր միաբանութեան անդամներուն։ Դժբախտաբար, սակայն, քահանաներու լրիւ ցանկը չունինք մեր տրամադրութեան տակ։ Կ. Պոլսոյ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցի եկեղեցական օրացոյցը լրիւ կերպով կու տայ նաեւ այնտեղ պաշտօնավարող քահանաներու անունները։ Ինչքա՜ն լաւ կ'ըլլար, եթէ միւս օրացոյցները եւս իրենց թեմերու եւ առաջնորդներու անուններուն հետ տային նաեւ իւրաքանչիւր թեմի մէջ պաշտօնավարող քահանաներու անունները։ Տըրուած ցանկերուն մէջ կը յայտնուին նաեւ եկեղեցականներու ծննդեան եւ ձեռնադրութեան թուականները, ինչ որ հնարաւոր կը դարձնէ գտնել եւ ճշդել թէ տարիներու ընթացքին վիճակագրական ի՞նչ գոյավիճակ կը ներկայացնեն ձեռնադրութիւնները, եկեղեցականներու թիւը կը պակսի՞ թէ կ'աւելնայ, եւ ի՞նչ է եկեղեցականներու միջին տարիքը։

1974 թուի Ս. Էջմիածնայ եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեանց, Երուսաղէմի եւ Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքութեանց գրպանի օրացոյցներէն մեկնելով, կ'ուզենք տալ թուական պատկերը Հայ. եկեղեցւոյ կուսակրօն եկեղեցականներուն։

Նախ քան այդ վիճակագրութիւնը, յայտնենք որ Երուսաղէմի եւ Թուրքիոյ եպիսկոպոսական դասը կը համարուի նաեւ Ս. Էջմիածնի Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան միաբան. այսպէս ալ արձանագրուած է Ս. Էջմիածնի օրացոյցի «Միաբանք Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի, եպիսկոպոսունք» վերնագրին տակ։

Հետեւաբար, նախ ներկայացնենք իւրաքանչիւր միաբանութեան վիճակագրութիւնը եւ այնուհետեւ պակսեցնենք թիւը այն բոլոր եպիսկոպոսներուն, որոնք մասնանշուած են ե՛ւ Երուսաղէմի ե՛ւ Ս. Էջմիածնի օրացոյցներուն մէջ։

Հայ եկեղեցւոյ նուիրապետական Աթոռներու միաբանութիւնը հետեւեալ պատկերը կը ներկայացնէ։

	Կթղ.	Արք.
Ս. Էջմիածին	1	13
Անթիլիաս	1	8
Երուսաղէմ	—	7
Պոլիս	—	—

	Պատրիարք
Երուսաղէմ	1
Պոլիս	1

	Եպս.	Ծ.վրդ.
Ս. Էջմիածին	13	9
Անթիլիաս	—	4
Երուսաղէմ	3	9
Պոլիս	1	—

	Վրդ.	Աբղ.
Ս. Էջմիածին	10	9
Անթիլիաս	19	1
Երուսաղէմ	28	3
Պոլիս	4	—

Նկատի ունենալով որ Երուսաղէմի եւ Պոլսոյ եպիսկոպոսները ներառուած են նաեւ Ս. Էջմիածնի օրացոյցին մէջ, անհրաժեշտ է որ երկու Աթոռներու եպիսկոպոսները պակսեցուին՝ եպիսկոպոսական դասին իսկական թիւը ունենալու համար։ Անհրաժեշտ է յիշատակել նաեւ որ Ս. Էջմիածնի միաբանութեան վարդապետներուն մէջ կը յիշատակուին նաեւ անունները այն վարդապետներուն՝ որոնք Երուսաղէմ կամ Անթիլիաս ձեռնադրըուած են ու այլեւս մաս չեն կազմեր իրենց միաբանութեան։

Հայ եկեղեցւոյ նուիրապետական Աթոռները իրենց միաբանութեամբ հետեւեալ պատկերը կը ներկայացնեն.

Կաթողիկոս՝ 2, պատրիարք՝ 2, արքեպիսկոպոս՝ 19, եպիսկոպոս՝ 13, Ծ. Վրդ. 22, վարդապետ՝ 61, աբեղայ՝ 13։

Ընդհանուր գումար՝ 132։

Ուրեմն՝ վեց միլիոն հաշուող Հայութիւնը 132 կուսակրօն եկեղեցականներ ունի։

Կուսակրօն եկեղեցականները ինչպէս յայտնեցինք, վարչական, հովուական, կրթական եւ վանքերու մէջ այլազան պաշտօններու կոչուած են։ Վարչական գործը, որ առաւելաբար թեմերու Առաջնորդութիւնն է, հետեւեալ պաշտօնական կոչումներով կը ներկայացուին օրացոյցներու մէջ.— Առաջնորդ, Առաջնորդական փոխանորդ, Առաջնորդական տեղապահ, Հայրապետական պատուիրակ, Հայրապետական պատուիրակի փոխանորդ, կաթողիկոսական փոխանորդ, առանց նկատի ունենալու հոգեւոր հովիւները։ Կ'ենթադրենք որ ժողովուրդին համար բաւական դժուար է վերոյիշեալ կոչումներու տարբերութիւնը հասկնալ եւ այնքան ալ դիւրին չէ պատասխանել թէ ինչո՞ւ այդպէս տարբեր կոչումներ ունին։

Ձեռնադրութեան Մաշտոցը, ազգ. եւ թեմական կանոնադրութիւնները, ինչպէս նաեւ միաբանական կանոնադրութիւնները ճշդորոշած են թէ ի՛նչ իրաւունքներ եւ պարտականութիւններ ունին եկեղեցականները. իսկ ծառայութիւնն ու զոհողութիւնը, մանաւանդ եկեղեցական, ազգային, մշակութային գործերու նուիրումի ոգին, ու տակաւին այլ պարտականութիւններ, որպէս անգիր օրէնք՝ իւրաքանչիւր եկեղեցականի խղճի եւ կոչումին պարտականութիւններն են։

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

Թեհրան

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐԸ

—o—

ԼԸՔԱՆԻՒԷ՝ ԺԻՍՔԱՐԻ ԿՈՂՔԻՆ

—o—

Չորեքշաբթի օր, նախ էտկար Ֆօռ վերջնապէս կը յայտնէր թէ թեկնածու չէ Հանրապետութեան Նախագահութեան, ապա նոյն օրը Լըքանիւէ ճաշելէ ետք Ելմտական նախարարին հետ, կը յայտնէր թէ կարծիքի շատ նոյնութիւններ կան եւ որոշած է զօրավիգ կենալ Ժիսքար տ'Էսթէնի թեկնածութեան։

Ֆիկառօ – Սօֆրէս հանրային կարծիքի առաջին քննութիւն մը որ լոյս տեսաւ Հինգշաբթի օր, փոքրիկ առաւելութիւն մը կու տայ Ժիսքարի Շապան–Տելմասի վրայ, արդարեւ առաջինը, առաջին շըրջանին կ'առնէ 27 առ հարիւր, իսկ Շապան՝ 26 առ հարիւր։ Ասոնցմէ առաջ կուգայ Միթերան ձայներու 36 առ հարիւրով։ Ընդհանուր կարծիքն այն է սակայն, որ Շապանը պիտի շահի։

× Շապանի գլխաւոր ծրագիրն է փոխել ընկերութիւնը բայց ոչ՝ ընկերութիւն փոխել մինչ Ժիսքար աւելի լայն նախագահական մեծամասնութիւն մը կ'ուզէ։

Միթերան, Ֆրանս–Սուարի տուած իր տեսակցութեան մէջ կ'ըսէ թէ առաջին անգամ ըլլալով յաղթանակը կարելի կը նկատէ։ Մամուլի ասուլիս մը պիտի տայ Ուրբաթ առտու, Թուր Մոնփարնաս, ուր կը տեղաւորուէր Հինգշաբթի օր։

ԿՈԼՏԱ ՄԷՅՐ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՒ

—o—

ՆՈՐ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿՐՆԱՆ ԸԼԼԱԼ ՕԳՈՍՏՈՍԻՆ

Իսրայէլի վարչապետ՝ Տիկին Կոլտա Մէյր իր հրաժարականը ներկայացուց, որովհետեւ խոր տարակարծութիւններ եւ բաժանումներ յառաջ եկած են իր կուսակցութեան (Աշխատաւորական) մէջ եւ, հետեւաբար, անկարելիութեան առջեւ կը գտնուի իր պաշտօնը շարունակելու։

Ատենէ մը ի վեր արդէն, Իսրայէլ տագնապի մէջ էր, ճիշդ այն ատենէն երբ հրապարակուեցաւ քննիչ յանձնախումբին տեղեկագիրը, Հոկտեմբերեան պատերազմին շուրջ։ Հոն կը պարզուէր որ Իսրայէլ պատրաստ չէ գտնուած եւ այդ կացութեան, ու առաջին օրերու պարտութեանց պատասխանատու կը նկատուէր անշուշտ օրուան կառավարութիւնը։ Տիկին Կոլտա Մէյր, այդ ուղղութեամբ դժուարութիւններ ունի իր իսկ կուսակցութեան ծոցը։ Տիկին Կոլտայ Մէյր քաշուած ատեն յայտարարած է. «Այլեւս ծայրը հասած եմ։ Որոշումս կապ չունի Տայեանի հարցին հետ։ Ես այլեւս վերջակէտի հասած եմ»։

Քանի մը տողով

ՖՐԱՆՔԵՒԹՐՔԱԿԱՆ յարաբերութիւնները բարելաւելու ճամբուն վրայ են կը գրեն Թուրք թերթերը եւ գլխաւորաբար Պոլսոյ Միլլիէթը, որ կը խորագրէ «Մարսէյլի միջադէպին հարցը փակուելու վրայ է»։ Ֆրանսական թերթերը, ի շարս որոնց Ֆիկառօ, կը յիշեն այս առթիւ թէ Անգարա միշտ » դեսպան չունի Փարիզ իբրեւ հետեւանք 1973 Փետրուարին, Մարսէյլի մէջ, Հայկական յուշարձանի մը բացման հանդիսութեան, «պայմաններու մէջ զորս Թուրքերը նախատական նկատեցին»։

ՊԷՅՐՈՒԹԻ «Ալ Նահար» թերթին համաձայն Իրաքի փոխ–Նախագահը՝ Սատտամ Հիւսէյն ամբաստանած է Մ. Նահանգները, որ Պարսկաստանի ճամբով մեծ քանակութեամբ զէնք ու ռազմամթերք կը հայթայթէ Քիւրտերուն։ Հիւսէյն յայտարարած է նաեւ, թէ Իրաքի 95.000նոց բանակը զինուորական գործողութեանց դեռ չէ ձեռնարկած քրտական 20.000նոց ուժերուն դէմ. «սակայն երկար ժամանակ լուռ պիտի չմնանք. որոշած ենք ուժով վերջ տալ ըմբոստութեան, եթէ քաղաքական ճամբով կարելի չըլլայ վերջ տալ անկարգութեանց»։

ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ պատուիրակութիւն մը, գլխաւորութեամբ Զօր. Շիհապի, Ուաշինկթըն ժամանեց, որպէսզի Քիսինկէրի ներկայացնէ Դամասկոսի առաջարկները Իսրայէլեան–սուրիական սահմանագծին մասին։ Թել Ավիվ իր առաջարկները ներկայացուցած է արդէն Քիսինկէրի, երբ Զօր. Տայեան Ուաշինկթըն կը գտնուէր։ Կոլանի ճակատին վրայ 30րդ օրն ըլլալով հրետանին եւ հրասայլերը շարժման մէջ դրուած են երկուստեք։

ՊԵԼՖԱՍԹԻ կեդրոնը բազմաթիւ ռումբեր պայթեցան նիւթական մեծ վնասներ հասցնելով եւ ութ հոգի վիրաւորելով։

ՄԱՏՐԻՏԻ Քուպայի հիւպատոսարանի մուտքին ռումբ մը պայթեցաւ, մեծ վնաս հասցնելով շէնքին։ Վիրաւոր չկայ։ Սպանիա արտաքսած են Քուպացի 25 հազար տարագիրներ։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ Գիտութիւններու Ակադեմիայի թղթակից անդամներէն ուսուցիչ Իգոր Շաֆարեվիչ բուռն կերպով դատապարտեց իշխանութիւնները, որ 1969էն ի վեր առանց դատավարութեան հոգեբուժարանի մէջ բանտարկած են Զօր. Պ. Գրիգորենկօն։ Դատապարտագիրը ստորագրած է նաեւ Սոլժենիցին։

ՃԱՓՈՆԻ մէջ 840.000 հոգի գործադուլի դիմեցին, պահանջելով աշխատավարձքի յաւելում եւ գործադուլ ընելու իրաւունքի վերահաստատում։ Գործադուլ կատարողները կառավարական եւ հանրային սպասարկութեանց պաշտօնեաներ են։

ՄԱՐԴԸ ԵՒ ԻՐ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐԸ

—0—

Մարդ անհատի իրաւունքները դարերու պատմութիւն ունին։ Անոնք անբաժան են իր բնութենէն եւ ծնած են մարդկային այն խոր տենչէն, որ կը ձգտի ապրելու արժանի եւ վայել կեանքի մը, ուր տիրեն փոխադարձ յարգանքն ու սէրը եւ ուր պաշտպանուին ո՛չ միայն իր անհատական իրաւունքները այլ նաեւ իր պատկանած ազգին կամ ժողովուրդին ազատութիւնը, մտածելակերպը եւ ինչքերը։

Այդ իրաւունքները կապ ունին մեր ամէնօրեայ կեանքին հետ եւ սկզբունքով խտրութիւն պէտք չէ ըլլայ մեծ ու փոքր ազգերուն կամ այր մարդու, կնոջ ու երախային միջեւ։

Անհատի իրաւունքէն մեկնելով է, որ կը հասնինք ժողովուրդի մը, ազգի մը իրաւունքներուն։ Հոն եւս ամէն ազգ կամ ժողովուրդ ազատ է իր ըմբռնած ձեւով որոշելու իր քաղաքական դիրքորոշումը եւ ընկերային ապրելակերպը։

Պատմութեան ընթացքին զանազան ժողովուրդներու կարգին Հայերն ալ ունեցած են մարդկային իրաւունքները սահմանող օրէնքներ։

Իբրեւ փաստ աւատապետական շրջանէն մեզի հասած են օրինագրքեր, ուր կը բացատրուին զանազան հասարակական յարաբերութիւններ, ըլլան անոնք ամուսնական–ընտանեկան հարցերու, ստացուածքներու թէ քրէական յանցանքներու առնչութեամբ։

Նման աշխատասիրութիւններէն յիշենք Յովհաննէս Իմաստասէրի (Օձնեցի) «Կանոնագիրք Հայոց»ը և Մխիթար Գոշի «Դատաստանագիրք»ը, որ 13րդ դարուն կը գործածուէր Կիլիկիոյ Թագաւորութեան մէջ։

Դարեր ետք, Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան ստեղծումով եւ 10 Դեկտեմբեր 1948ի Մարդկային Իրաւանց Յայտարարութեամբ՝ անհատական ազատութիւններն ու իրաւունքները միջազգային ճանաչում եւ արժէք կը ստանային ու միաձայնութեամբ կ'ընդունուէին բոլոր անդամ երկիրներու կողմէ։

Այս Յայտարարութիւնը, որ մարդկային առումով իր տեսակին մէջ առաջինն էր, ունէր մէկ խօսք՝ հաւասարութիւն եւ պաշտպանութիւն բոլոր մարդոց, ինչպէս նաեւ մեծ ու փոքր ազգերու իրաւունքներուն։

Միացեալ Ազգերու կողմէ որդեգրուած համաշխարհային Յայտարարութիւնը մարդու իրաւունքները կը բաժնէր երկուքի.—

Ա.— Քաղաքական եւ քաղաքային։

Բ.— Տնտեսական, ընկերային եւ մշակութային։

Քաղաքական եւ քաղաքային բաժնի ծիրին մէջ կ'իյնան գլխաւորաբար մարդ անհատի ապրելու, ազատութեան եւ ապահովութեան իրաւունքը, նոյնպէս օրէնքի առջեւ բոլորի հաւասարութիւնը։

Ստրկութիւնը, անմարդկային վերաբերումները, քմահաճօրէն անհատներու ձերբակալութիւնը եւ արտաքսումը դէմ է մարդկային խղճին եւ իրաւունքին։ Անհատին պէտք է առիթ տրուի պաշտպանելու իր անձը, նախքան իր մասին վճիռին բանաձեւումը։

Մեր անձնական կեանքը, ընտանիքը, տունը եւ յայտարարութիւնները պէտք է պաշտպանուին քմահաճօրէն եղած միջամտութիւններու դէմ։

Ամէն անհատ իրաւունք ունի ունենալու հպատակութիւն մը եւ ոչ մէկ երկիր իրաւունք ունի անձի մը հպատակութիւնը բռնի իր ձեռքէն ետ առնելու։

Քաղաքային գետնի վրայ տակաւին, մենք իրաւունք ունինք ամուսնանալու, կազմելու ընտանիք եւ այդ ընտանիքը պէտք ունի պաշտպանութեան։

Ամէն անձ նոյնպէս իրաւունք ունի սեփականատէր ըլլալու։

Յայտարարութիւնը այս բաժնին մէջ, իբրեւ հիմնական ազատութիւն կը թուէ խօսքի, մտածումի, խղճի, կրօնքի, կարծիքի ազատութիւնը, ինչպէս նաեւ միութիւններու եւ խաղաղ ընկերակցութիւններ կազմելու ազատութիւնը։

Յայտարարութեան տնտեսական, ընկերային եւ մշակութային ծիրին մէջ կ'իյնան աշխատանքի եւ տարբեր մը ընտրութեան իրաւունքը եւ այդ պէտք է ըլլայ իրաւացի, արդար եւ նպաստաւոր պայմաններով ու անհատը պաշտպանուի գործազրկութեան դէմ։

Այր թէ կին նոյն պաշտօնին համար պէտք է վարձատրուին հաւասար վճարումով. իսկ հանգիստի թէ հաճոյքի ժամերը իրաւունքն են բոլոր անձերուն։

Մարդը իրաւունք ունի կեանքի մը, ուր կարելի ըլլայ բժշկական դարմանումներ ստանալ, ընկերային սպասարկութիւններէ եւ ընկերային ապահովագրութիւններէ օգտուիլ, իսկ մայրեր եւ երախաներ պէտք ունին յատուկ գուրգուրանքի։

Այս բաժնի գլխաւոր կէտերէն է նաեւ ուսման իրաւունքը։ Իւրաքանչիւր անհատ ազատ է մասնակցելու իր միջավայրի մշակութային կեանքին։

Փիլիսոփաներու եւ պատմական մեծ դէմքերու կողմէ քաղաքականութեան առաջին օրէն իսկ գրուած այդ օրէնքները 10 Դեկտեմբեր 1948ի Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան ընդհանուր ժողովին մէջ միաձայնութեամբ վաւերացուեցան, վերահաստատելով անոնց արժէքները։

1948ի Յայտարարութիւնը սակայն միջազգային իրաւագիտական գետնի վրայ ոչ մէկ արժէք կը ներկայացնէր։ 18 տարիներ ետք միայն, ՄԱԿի 16 Դեկտեմբեր 1966ի Ընդհանուր ժողովին, Յայտարարութիւնը իր երկու բաժիններով կը փոխարինուէր միջազգային երկու համաձայնագրերով եւ միաձայնութեամբ կ'ընդունուէր ժողովին կողմէ։

Հետաքրքրական է գիտնալ, թէ այդ երկու համաձայնագրերէն տակաւին որեւէ մէկը ի զօրու չէ, հակառակ 8 տարիներ անցնելուն եւ միաձայնութեամբ ընդունուելուն։

Համաձայնագրերը իբրեւ դաշնագիր ի զօրու կը դառնան այն ատեն, երբ ստորագրուի 35 պետութիւններու կողմէ։ Մինչեւ 15 Փետրուար 1973, միայն 19 պետութիւններ ստորագրած են իւրաքանչիւր դաշինք, իսկ 9 ուրիշներ՝ պատրաստակամութիւն յայտնած...

Այսօր, Յայտարարութենէն 26 տարիներ ետք, դեռ կը տիրէ այն տպաւորութիւնը, թէ մարդկային իրաւունքներու պաշտպանութիւնը կը մնայ միայն խօսք իսկ զայն ընդունող երկիրները ստորագրելու քաջութիւնը չունին...

Ինչո՞ւ այս վերապահութիւնը եւ ինչո՞ւ առաջքը չառնել այն անարդարութիւններուն, որոնց կ'ենթարկուին մարդկային իրաւունքները, կամ այն սեղմումներուն, որոնց ենթակայ են փոքրամասնութիւնները, ինչպէս օրինակ Թուրքիոյ Հայ թէ այլ փոքրամասնութեանց պատկանող վարժարանները։

Օրէնքը լեզուի, կրօնքի, մշակոյթի ազատութեան իրաւունք կուտայ, մինչդեռ դաշինքը ընդունող պետութիւնը կ'անտեսէ ամէն օրէնք, իսկ ՄԱԿը կը մնայ իր գիտողի դերին մէջ, անկարող՝ ինքզինք պարտադրելու։

Մինչեւ ե՞րբ տակաւին պէտք է սպասել, որ 16 պետութիւններ եւս բարեհաճին ստորագրել սոյն դաշինքները, որպէսզի անոնք ստանան իրաւագիտական միջազգային արժէք։

Մինչեւ ե՞րբ..

ԶԱՐԵՀ ՏԵՐՎԻՇԵԱՆ

ՄԱՀԱՑԱԾ ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐ

Թ.

Վ. ՍՐՈՒԱՆՁՏԵԱՆՑ ՄԻՀՐԱՆ. ԹՈՒՄԱՃԵԱՆ

—0—

Կոմիտասեան սաներէն մէկն էր նաեւ Վաղարշակ Սրուանձտեանց, եղբօրորդին անուանի մտաւորական եւ ազգագրագէտ Գարեգին Եպս. Սրուանձտեանցի։ Ծնած է Վան, 1891ին։

1920–22ի շրջանին Պոլիս հիմնուած երգչախումբը ղեկավարած է ինքն ալ։ Հինգ սաները միասնաբար նոր եռանդ մը ստեղծեցին Հայ խմբերգային երաժշտութեան տարածման մէջ, եւ շարունակեցին իրենց վարպետին գործը, յաւերժացնելով անոր անունը։

Սրուանձտեանց, իր ընկերներուն հետ մեկնելով Փարիզ հետեւած է Ռընէ Լըմոնմանի դասաւանդութեանց, յետոյ՝ անցած է Պերլին, շարունակելու համար իր ուսումը։

1928էն սկսեալ զինքը կը գտնենք Ամերիկա, ուր կը մնայ շուրջ 30 տարի։

Այնտեղ ունեցած է բեղնաւոր գործունէութիւն, կազմակերպելով երգչախումբեր, տուած է բազմաթիւ համերգներ։

Մեռած է Ֆրէզնօ, 1958ին։

Սկզբնական շրջանին եղած է ճարտար մշակող ժողովրդական երգերու, որոնցմէ ամէնէն աւելի սիրուածն էր Սիրունիկը. (թէեւ այս երգը քիչ մը հեռու է հայկական բնուած ոճէն)։

Սրուանձտեանց յօրինողութեան ճիւղին մէջ երկու տարբեր ուղիներու հետեւեցաւ։ Մինչ կը դաշնաւորէր շարք մը ժողովրդական երգեր, ինչպէս Նօազան, Հռոմ, Սարէն եկաւ, Գիմի լից, եւայլն որոնք զլուխը կը կրեն փոքր ինչ Կոմիտասեան ոճին, աւելի ուշ ինքնուրոյն գործերու շարք մը հրապարակեց, Հայ գեղջուկ երգեր, Հայ պարեր, Հոգիի ճայներ, Նոր երգեր, եւայլն ինչպէս նաեւ մանկական երգեր, որոնք սակայն որակով թոյլ կը մնան բաղդատմամբ առաջին գործերուն, եւ տպաւորութիւնը կը թողուն աւելի առեւտրական միտումներու։ Ասոնց կարգէն է նաեւ Ջիթունիի Պրճինկօ երգին եղանակաւորումը, թէեւ այս վերջինին մրցանակաւորը, միջանկեալ բանիք՝ ինքը չէր ինչպէս կը նշէ հրատարակուած պրակին վրայ, այլ ստորագրեալս։

Սրուանձտեանցի գործունէութիւնը առաւելապէս գնահատելի է որպէս հայ երաժշտութիւնը օտար երկինքներու տակ տարածելու համար իր կազմակերպած համերգներուն համար։

Ամերիկայի բազմաթիւ քաղաքներու մէջ այս տեսակէտով մեծ եւ օգտակար գործունէութիւն ունեցաւ, ուր շրջապատուած էր երաժշտասէր հասարակութենէ մը։

Իր անունը մեր երաժշտական պատմութեան մէջ կապուած կը մնայ որպէս Կոմիտասի արժանաւոր սան, եւ իր գործը շարունակող անխոնջ մշակ։

×

Մեր յօդուածաշարքին մէջ յիշուած վախճանեալ երաժիշտներու վերջինը եղաւ Միհրան Թումաճեան։

Հինգ սաներէն մէկն ալ ինքն էր։

Կատակախօս մարդ, հաճելի էր իր ընկերութիւնը։ Հաճելի էր նաեւ իր ղեկավարելու ձեւը որ կը համեմէր ինքնուրոյն սրամտութեամբ։

Ծնած Սեբաստիա 1890ին, աստանդական կեանք վարած է, դէպքերու բերմամբ փոխելով քաղաքէ քաղաք։

1910ին Պոլիս անցնելով մաս կը կազմէ Կոմիտասի խումբին, եւ անոր հոգածութեան առարկայ կը դառնայ։

Մեծ եղեռնի տարիներուն կրկին վարելով թափառական կեանք, կը գտնենք

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

— Այսինքն նուէր մը ըրիք Ս. Կատարինէի վանքին համար, որուն պակասը լրացուց իշխանը եւ իշխանն ալ ձեզի ստեպետութեան ստորինանը շնորհեց ձրիաբար, ի՞նչպէս կ'ուզէք որ միեւնոյն ատեն պատուանշանն ալ տայ... իշխանը, պէտք է գիտնալ որ տիրող իշխան մը չէ, իր ստացուածքները Կիլիկիա, Անտիոք, Երուսաղէմ, Կիպրոս, եւայլն յափշտակուած են իրմէ, այս պարագային ի՞նչպէս կ'ուզէք որ մեծամեծ ծախքերու ենթարկուի։ Իսկ պատուանշանը կրնաք ծախու առնել պարոն այսինչէն... դիւանատունս երբեք չի գրաղիր այդ խնդրով եւ ինք այդ վաճառումին մէջ որեւէ բաժին չունի։

— Եւ ի՞նչ կ'արժէ պատուանշան մը։

— Սինա լերան եւ Ս. Կատարինէի երկրորդ կարգի պատուանշան մը, կարծեմ հարիւր յիսուն ֆրանք է։

Մարդը կը ստիպուի պատուանշանը ծախող մարդուն հասցէն առնել եւ երթալ։

Հա՞րկ է ըսել որ իշխանը պատուանշաններու վաճառումէն ալ շահ մը ապահոված է իրեն։

Բնականաբար պատուանշանի այս առեւտուրը ամէն անգամ կէտ առ կէտ իմ պատմած ձեւովս չէր կատարուեր, բայց ընդհանրապէս այդ կերպով տեղի կ'ունենային սակարկութիւնները պզտիկ տարբերութիւնով մը։

Տարեկան մեծկակ հասոյթ մը ապահոված էր իրեն Լուսինեան իշխանը պատուանշանի այս հանճարեղ գաղափարովը եւ պէտք է խոստովանիմ որ եթէ իր ստացած գումարները Ս. Կատարինէի եւ Սինա լերան չէին ղրկուեր, այսուհանդերձ ամէնքն ալ նուէրներու կը յատկացուէին։

Ով որ իշխանին դիմում ընէր ձեռնունայն չէր դառնար եւ գոնէ իր յուսացածին քառորդը կը ստանար։ Ոչ թէ միայն Հայեր՝ այլ նոյնիսկ բազմաթիւ Ֆրանսացիներ դիմում կ'ընէին իր քսակին եւ ամէնուն ալ կրցածին չափ կը հասնէր։

Ասկէ զատ մէկ քանի Ֆրանսերէն թերթերու ալ նպաստներ սահմանած էր, որոնք իբր թէ Լուսինեանց տոհմին արքայական շահերը կը պաշտպանէին եւ կը պահանջէին, ատեն ատեն, որ Կիպրոսը կամ Անտիոքը Գուիտոն իշխանին վերադարձուին։

Այդ թերթերէն մին միեւնոյն ատեն Նափոլէոնեան շահերն ալ կը պաշտպանէր, որովհետեւ միմիայն Կիպրոս կղզին Լուսինեանց տրուիլը պահանջելով չէր կրնար ապրիլ։ Այդ թերթը որ Պորտոյի մէջ կը հրատարակուէր «Լ'Էկլը» (Արծիւ) կը կոչուէր եւ շաբաթը անգամ մը լոյս կը տեսնէր։ Իր ամէն մէկ թիւին մէջ անպատճառ հատուած մը կար ի նպաստ Լուսինեան իշանին։ Օր մը Աւստրիոյ կայսեր դէմ կը յարձակէր ըսելով թէ Ֆրանց–Եօզէֆ իրաւունք չունէր իր տիտղոսներուն մէջ յիշատակելու «Թագաւոր Երուսաղէմի» տիտղոսը, որ օրինաւորապէս Լուսինեան ցեղին սեփականութիւնն էր, արքայական ցեղ մը, որուն վերջին կենդանի շառաւիղն էր Գուիտոն Լուսինեան, քաջարի արքայազունը որ պատեհ առիթի մը կը սպասէր իր սուրը պատեանէն քաշելու եւ իր իրաւունքները զինուորութեամբ պաշտպանելու համար։

Ուրիշ օր մը անգլիական կառավարութեան դէմ կը յարձակէր ու զայն աւազակ ու յափշտակիչ կը կոչէր Կիպրոս կղզին գրաւած ըլլալուն համար, մինչդեռ ըստ օրինի պէտք էր որ զայն վերադարձուցած ըլլար Գուիտոն Լուսինեանի, որ անոր օրինաւոր տէրն էր դարերէ ի վեր։ Բայց, կը յաւելուր նպաստընկալ թերթը, «Թո՛ղ Անգլիա լաւ գիտնայ թէ Լուսինեան իշխանի բիւրաւոր ասպետները արթուն կը հսկեն եւ թոյլ պիտի չտան որ նենգամիտ Ալպիոն իրենց քաջարի իշխանին ստացուածքը իր ձեռքին տակ պահէ»։ Իսկ աւելի յաճախ իր սլաքները կ'ուղղէր Ապտիւլ Համիտի, որ Կիլիկիան ու Տաւրոսի լեռնաշղթան յափշտակած էր իշխանին ձեռքէն...։

«Քաջէ՛ քու նուիրական սուրդ եւ առաջ քալէ» հրաւէր կը կարդար Լուսինեան իշխանին, որ այդ ժամանակ Բաոնկիլէի պէս խաղաղաւոր գործիքի մը մէջէն թըթուածին կը շնչէր ապրելու համար։

Յաճախ Ֆրանսայի անօթի բանաստեղծներ, — անօթի բանաստեղծը՝ հանճարի պէս՝ հայրենիք չունի, — 40–50 ֆրանք առնելու համար երկար գիւցազներգութիւններ կը գրէին իշխանին վրայ, որոնց մէջ Լուսինեան, իր ասպետներուն գլուխը անցած, երեւակայական յաղթանակներ կը տանէր ոչ նուազ երեւակայական թըշնամիներու դէմ։

Մարկրիթ այս հաղներգութիւնները կարդալով՝ իշխանին մանկական կեղծ գիրահաւանութեամբ մը կ'ըսէր անոր.

— Mon petit prince, est-ce que vraiment vous avez fait tout cela?

(Պզտիկ իշխանս, իրաւցնէ այս ամէն բաները ըրա՞ծ ես)։

— Թերեւս, կը պատասխանէր ծերուկը ամենայն լրջութեամբ։

(81 – Շար.)

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԻՐՔԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

—0—

«Գրական Թերթ»ի մէջ, Կարպիս Սուրէնեան կարգ մը խորհրդածութիւններ կատարած է Արուսեակ Մուրադեանի պատրաստած՝ «Յունարան դպրոցը եւ նրա դերը հայերէնի քերականական տերմինաբանութեան ստեղծման գործում» մենագրութեան մէջ:

Կարդալով այս գիրքը եւ ծանօթանալով յունարան դպրոցի (Ե.–Է. դար) մեծ դէմքերու գործունէութեան, յօդուածագիրը երախտագիտութեան զգացում մը տածած է անոնց հանդէպ: Ինչո՞ւ:

— Նախ. որովհետեւ բազմաթիւ գեղեցիկ, իմաստալից, համով բառեր, որ մեր լեզուի հնադարօրեայ հայն ու զարդն են, նրանք են ստեղծել: Օրինակ՝ երեւակայութիւն, արական, իգական, ընդհանրական, բացարձակ, դրական, կորնթարդ, եզրակացութիւն, կատակերգութիւն, բացատրութիւն եւայլն, եւայլն: Ասես՝ տնկել են ամուր ծառեր, որոնք, դարերին դիմանալով, այսօր հպարտ կանգնած են մեր լեզուի չքեղ անտառում: Ի՛նչ փոյթ թէ, նրանց տնկիներից շատերն էլ թոյլ են եղել ու չորացել: Բնական չէ՞: Ո՞ր ստեղծագործ ու նորարար այգեպանին կարելի է պախարակել իր չյաջողած փորձերի համար:

«Երկրորդ. որովհետեւ նրանք մեր լեզուի նախնական քերականութիւնն են ստեղծել, թարգմանելով նշանաւոր Դիոնիսիոս Թրակացու «Քերականական արուեստ գիրք»ը՝ առաջին համակարգուած քերականութիւնը, ապա եւ մեկնելով հասկացութիւն առ հասկացութիւն, զարգացնելով այդ արուեստը կամ գիտութիւնը: Այսպիսով նրանք փորձել են բանականօրէն կարգաւորել ու ամրացնել են մեր լեզուի հիմքերը, կերտելով մօտ երկու հարիւր տերմին, որոնցից հարիւրը այսօր մեր քերականական տերմինաբանութեան չէնքի հիմնական սիւներն են: Իսկ չէ՞ որ կայուն տերմինաբանութիւնը, առհասարակ, գիտական յստակ, ամուր մտածողութեան յենակէտն է, մշակոյթի զարգացման անհրաժեշտ հիմքերից մէկը: Ի դէպ, նրանք ստեղծել ու մեկնել են նաեւ գրականագիտական, տաղաչափական տերմիններ...

«Երրորդ. որովհետեւ նրանք, այդ հնաբամիտ ու հեռատես լեզուաշինարարները, մայրենի լեզուի տարրերն օգտագործելով ստեղծել են բառակազմական միջոցներ, մանաւանդ ձկուն նախածանցները, որոնց չնորհիւ Հայոց լեզուն դարերով հարստացել ու հարստացել է, եւ որոնք այսօր էլ գործնականօրէն կիրառում ենք՝ նոր բառեր կերտելու համար: Բայց այդ գործնական աւանդից բացի, դարերի խորքից նրանք մեզ տալիս են, իրենց յաջողութիւններով ու սայթաքումներով, նաեւ մի բարոյական դաս. հրաժարուել մեր լեզուին խորթ օտարաբանութիւններից, իսկ երբ անհրաժեշտ է՝ օտար բառը ընդունել խելացի եւ ճաշակաւոր մօտեցումով, ականջ դնելով մայրենի լեզուի ոգուն եւ երաժշտութեանը, հարստացնելով եւ ոչ թէ աղճատելով լեզուն:

«Չորրորդ. որովհետեւ նրանք, յունական մեծ մշակոյթի կենտրոններում ուսանած քաջահմուտ գիտուններ, չեն հրապուրուել օտար փառքով, այլ վերադարձել են հայրենիք եւ իրենց տաղանդը նուիրել դժուար գործին՝ հայրենի մշակոյթի ստեղծմանն ու զարգացմանը, թարգմանելով գիտա–փիլիսոփայական բազում երկեր, մշակելով գիտական լեզու եւ գիտական տերմինաբանութիւն զանազան բնագաւառներում, ստեղծելով իրենց սեփական մեծարժէք գործերը, հիմնելով հայրենի բարձրագոյն դպրոցներ: Եթէ այսօր զարմանալով հպարտանում ենք, որ մի չարք հին երկերի հայերէն թարգմանութիւնները բնագրի ուժ են ստացել աշխարհի աչքին՝ յունարէն բնագրերի կորստեան պատճառով, ապա դա նրանց՝ յունաբանների չնորհքն է...»:

—

գինքը Փարիզ, իր ընկերներուն հետ:

Միհրան Թումաճեանի նպաստը հայ երաժշտութեան՝ յօրինողէ աւելի պէտք է փնտռել ցիրուցան ապաստան գտած հայերու կողմէ յիչողութեամբ կատարուած առհմիկ երգերու հաւաքման մէջ:

Ամերիկայի մէջ մասնաւորաբար հանգիպեր է Ակնցի, Պիթլիսցի, Էրզրումցի, Տիգրանակերտցի եւ չատ չատերու կողմէ երգուած գողտրիկ նմոյչները երգողներու եւ զանոնք գրի առնելով հաւաքելու աշխատանքին նուիրուեր է:

Ասոնց մէջ կան բանահիւսութիւններ, առակներ, հայրենի երկիրներու յատուկ պատմուածքներ, գուսանական տաղեր, աղօթքներ, եւայլն:

Հայ գեղջուկ կեանքին հետ կապ ունեցող բարքեր, թէեւ անտաչ եւ նախնական որոնք առաղձ կը ծառայեն հայ մշակոյթի ծաղկման, եւ որոնք հաւաքելով եւ կազմելով ստուար հատորներ՝ անչուչտ ազգագրական տեսակէտով թանկագին աշխատանք մըն է որ ժառանգ կը թողու Թումաճեան:

Աւելի առաջ չունինք այս աշխատութիւնները որպէսզի կարենայինք մանրամասնել, սակայն, գործը ինքնին կը նկատուի մեր ֆոլքլորային կեանքը ներկայացնող գնահատելի նպաստ մը:

Միհրան Թումաճեան իր կեանքի վերջին շրջանը ապրեցաւ Հայրենիքի մէջ, ուր մեծ գոհունակութեամբ ընդունեցան իր աշխատանքը եւ հրատարակեցին մէկ հատոր, «Թարգմանելչ» եաք:

Իր անունն ալ պատուաբեր տեղ մը կը գրաւէ մեր երաժշտական պատմութեան մէջ:

Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

×

ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

—0—

«Գարուն» ամսագիրը հրապարակած է «Երեք անսովոր նամակներ», որոնցմէ մէկը ուղղուած է «Գիւղատնտեսական մեխանիզացիայի եւ էլեկտրիֆակացման ինստիտուտի» տնօրէն Կիմ Ալեքսանդրեանի:

Նամակագիրը՝ Մարգօ Ղուկասեան արծարծած է հարց մը, որ իւրայատուկ է Հայաստանի, նկատի առնելով երկրին մշակելի հողերու առանձնայատկութիւնը: Այսպէս, համաձայն կատարուած ուսումնասիրութիւններուն, մշակելի հողերը հետեւեալ խմբաւորումին ենթարկուած է. մինչեւ մէկ հեկտար տարածութիւն ունեցող հողակտորները Հայաստանի ամբողջ մշակելի հողերուն 62,6 տոկոսը կը կազմեն, իսկ մինչեւ 5 հեկտարնոց հողերը՝ 90,6 տոկոսը: 5–10 հեկտարնոց հողերը՝ 5, 8, 10–25 հեկտարնոցները՝ 2, 9, 25–50 հեկտարնոցները՝ 0,6 եւ 50էն աւելի հեկտար տարածութիւն ունեցող հողերը՝ 0,1 տոկոս:

Ուրեմն, Հայաստանի ամբողջ վարելահողերուն 62,6 տոկոսը բաղկացած է այստեղ–այնտեղ ցրուած քառորդ հեկտար, կէս հեկտար, մօտ մէկ հեկտար «կտորբրդուչ» տարածութիւններէ: Միւս կողմէ, ցան ու ցրիւ հողերը տարածուած են լեռնահովիտներու, լանջերու վրայ եւ իբրմէ բաժնուած են ձորերով, լեռնային գետակներով, մեծ քարակտորներով ու մէկ մասը կը կազմեն թեք ու դարեվեր լանջերու, զառիթափներու ու քարափներու, որոնցմէ բաղկացած է Հայաստանի տարածութեան 77,9 տոկոսը:

Նամակագիրը պարզելէ ետք երկրին մշակելի հողերու կազմը, հարց տուած է այնուհետեւ, թէ «Համապատասխան ի՞նչ մեքենաներ ունենք, ձեւով, չափսով եւ մանաւանդ՝ դիրքով իւրօրինակ այդ հողակտորները մշակելու ու բերք ստանալու համար: Մշակելու, բերք ստանալու եւ մանաւանդ՝ պահպանելու համար: Ոչինչ. համարեա թէ ոչինչ»:

Ուրախանալի երեւոյթ է, որ Հայաստանի մէջ արտադրուած հաչուական մեքենան կը բանի Գերմանիոյ, Լենինգրադի, Լեհաստանի մէջ, էլեկտրական հոսանքը փոխող մեքենաներ կը ղրկուին աշխարհի 50է աւելի երկիրներ, ժամացոյց, քոնեակ եւայլն, «սակայն, ինչո՞ւ մոռանալ, որ մեր Հանրապետութեան գիւղատնտեսութեան համար անհրաժեշտ են փոքր չափսերի ճկուն ու դիմացկուն, համարեա թէ ամենադնացի պէս մի բան», հարց տուած է նամակագիրը: Նման մեքենաներ չկան Հայաստանի մէջ:

Նամակագիրը, ապա, մէջբերած է խօսակցութիւն մը, որ ունեցած է անտառագէտ Յովսէփ Դանիէլեանի հետ: Այս վերջինը պատկերացնելով անտառապատման աշխատանքները դիտել տուած է, թէ իրենք, ձեռքի ուժով, բահով ու քլունգով ծառ ու թուփ կը տնկեն, խնամեն, աճեցնեն, պայքարին վնասատուներու դէմ:

— Ձեռքո՞վ, բահով ու քլունգո՞վ:

— Այո: Միայն եւ միայն: Հայաստանում մինչեւ այժմ չկայ ոչ մի գիտական հիմնարկ, ոչ մի գիտաչխատող, որ յատուկ մեր ունեցած անտառի համար պիտանի մեքենայ ստեղծած լինի: Մի խօսքով, մեխանիզացիա չունենք:

— Իսկ բանուորական ո՞ւժ:

— Առ այժմ չնչին տոկոսով ապահովւում ենք, բայց գնալով, քչերն են համաձայնւում բահով ու քլունգով աչխատել: Իմ կարծիքով, եթէ մեր աչխատանքները չմեքենայացուեն, ապա 5–10 տարի յետոյ դժուար թէ մենք աչխատող ունենանք: Չմոռնանք, որ աչխատանքը մեծ թեքութիւնների վրայ է կատարւում:

— Ենթադրենք, թղթի վրայ մեքենան նախագծուեց: Ո՞րտեղ է կառուցուելու:

— Ձեզ յայտնի՞ է, որ Իջեւանում կայ անտառատնտեսութեան մեքենաշինական գործարան: Այնտեղ որոշ մեքենաներ արտադրում ենք, բայց ոչ մեր Հանրապետութեան պայմաններին համապատասխան: Դրանք առաքւում են այլ Հանրապետութիւններ, որտեղ լանջերի թեքութիւնն աւելի պակաս է: Իսկ եթէ յատուկ մեզ համար նախագծուի եւ ապահովուի ինժեներա–տեխնիկական կադրերով, պլանաւորուի, ապահովուի նիւթը՝ մետաղը և այն ամէնը, ինչ պէտք է, ապա, իմ կարծիքով, գործը տեղից կը չարժուի»:

ԱՐՏԱԳԱՂԹԻ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԶԱՆԱԶԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

—0—

Միացեալ Նահանգներու մէջ կատարուած հանրային կարծիքի քննութիւն մը ցոյց տուած է, թէ չափահաս տասը Ամերիկացիներէն մէկը կը փափաքի գաղթել այլ երկիր: Արդարեւ, 14 միլիոն Ամերիկացիներ, 18 տարեկանէ վեր, այո՛ պատասխանած են, երբ իրենց հետեւեալ հարցումը տրուած է. «Եթէ հնարաւորութիւն ունենայիր, պիտի փափաքէի՞ր ուրիչ երկիր երթալ եւ հաստատուիլ»: 14 միլիոն Ամերիկացի կը նչանակէ Մ. Նահանգներու բնակչութեան 10 տոկոսը: Այս տոկոսը միայն չորս էր համաչխարհային պատերազմի աւարտին, եւ ամէնէն բարձրը՝ 12 տոկոս արձանագրած էր 1971ին:

Արտագաղթել փափաքող Ամերիկացիները — մեծ մասը 18էն 29 տարեկան — ընդհանրապէս իրենց երկրին նմանող վայր մը կ՚ուզեն հաստատուիլ: Ամէնէն չատ մատնանչուած անունը Քանատա եղած է, ապա՝ Աւստրալիա եւ Անգլիա:

Քանի մը այլ երկիրներու մէջ կատարուած հանրային կարծիքի նմանօրինակ քննութիւն մը հետեւեալ պատկերը պարզած է.

Արտագաղթել կ՚ուզեն Անգլիացիներու 39 տոկոսը (ընդհանրապէս Նոր Զելանտա եւ Աւստրալիա), Զուիցերացիներու 21 տոկոսը (Մ. Նահանգներ, Աւստրալիա), Քանատացիներու 15 տոկոսը (դէպի Միացեալ Նահանգներ), Աւստրալիացիներու 13 տոկոսը (դէպի Անգլիա, Նոր Զելանտա), Սպանացիներու 13 տոկոսը (դէպի Գերմանիա, Ֆրանսա):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (108)

ԲՈՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ

11.

Բոռը ետ դարձաւ եւ, առանց մի բառ ասելու, ծառուղիով դիմեց չխտակ Ջիտայի բնակարանը: Սենեակները ճիչդ առաջուայ վիճակին էին: Բոռի առած նըկարները բոլորն էլ իրենց սովորական տեղերում: Ոչ մի տեղ ո՛չ նամակ, ո՛չ տոմսակ:

— Պարոն, — ասաց Բիանկան՝ երեւալով դրան մէջ, — մի պառաւ կին ձեզ է հարցնում:

Բոռը ետ նայեց զայրացկոտ դէմքով:

— Ի՞նչ էք ուզում, ի՞նչ էք յետեւից ման գալիս:

— Մի պառաւ ձեզ հետ խօսել է ուզում:

— Ի՞նչ է ուզում: Ասացէք, որ ես չ–չեմ կարող այժմ. գործ ունեմ:

— Նա գալիս է գրեթէ ամէն երեկոյ, ձեր գնալուց յետոյ, պարոն, եւ հարցնում է, ե՞րբ էք վերադառնալու:

— Հարցրէք, ի՞նչ է ուզում, բայց ոչ, լաւ է, ինքս կը գնամ:

Պառաւն սպասում էր Բոռի բնակարանի դրանը: Հագուստները աղքատ էին, դէմքը այրուած ու կնճռոտ. գլխին գցած մի գոյնզգոյն չալ: Երբ Բոռը ներս եկաւ, պառաւը բարձրացաւ նստած տեղից ու նայեց նրան իր սեւ, սուր աչքերով:

— Դո՞ւք էք այն կաղ պարոնը, — ասաց նա՝ դիտելով ոտքից գլուխ: — Ես ձեզ յանձնարարութիւն ունեմ Ջիտա Ռեննիից:

Բացաւ իր աչխատանոցի դուռը եւ ներս թողեց նրան: Մտաւ ինքն էլ նրա յետեւից ու փակեց դուռը, որ Բիանկան չլսի իրենց խօսածը:

— Նստեցէք խնդրեմ: Իսկ այժմ ասացէք՝ ո՞վ էք դուք:

— Այդ ձեր բանը չի: Ես եկել եմ ասելու, որ Ջիտա Ռեննին գնացել է իմ տղայի հետ:

— Ձեր տղայի հե՞տ:

— Այո, պարոն: Եթէ ինքներդ չնորհք չունէք ձեր սիրեկանին պահելու, պիտի չզանգատուէք, երբ ուրիչները խլում են նրան ձեր ձեռքից: Իմ տղայի երակներում արիւն է վազում, ոչ թէ ջուր: Գնչու է նա:

— Ա՛խ, ուրեմն գնչո՞ւ էք դուք: Ուրեմն Ջիտան վերադարձաւ իւրայիններին գի՞րկը:

Պառաւը զարմանքով ու արհամարհանքով նայեց նրան: Է՛հ, այդ քրիստոնեաներն այնքան հպարտութիւն անգամ չունեն, որ բարկանան, երբ նրանց անպատւում ես:

— Դուք ա՞յն տեսակ մարդ էիք, որ ձեզ հետ մնար: Մեր կանայք երբեմն տալիս են իրենք իրենց այնպէս աղջկային քմայքից կամ լաւ փողի համար: Բայց գնչու արիւնը նրանց միշտ ետ է քաչում նորից դէպի գնչու ցեղը:

Բոռի դէմքն այնպէս սառն էր ու անտարբեր, ինչպէս առաջ:

— Ուրեմն վերադարձաւ նորից Գնչուների թափառախո՞ւմբը, թէ միայն գնաց ձեր տղայի հետ:

Պառաւը ծիծաղեց:

— Ձի՞նի՞ ուզում էք հետեւէք ու ետ դարձնէք: Շատ ուչ է արդէն, պարոն. դրա մասին առաջ պէտք է մտածէիք:

— Ոչ, ես միայն ուզում էի եղելութիւնն իմանալ, եթէ միայն կարող էք ասել:

Պառաւը ցնցեց ուսերը: Հայհոյել անգամ չարժէր այդ մարդուն, որ այդպէս հեզութեամբ լսում էր բոլորը:

— Բանն այսպէս է. Ջիտան պատահում է փողոցում տղայիս հէնց այն օրը, երբ դուք նրան թողել էիք, տղաս խօսեցնում է նրան մեր լեզուով եւ երբ տեսնում է, որ նա, իր գեղեցիկ չորերին հակառակ, մեզանից է, սիրահարւում է վրան այնպէս, ինչպէս սիրահարւում են մեր տղամարդիկ, եւ առնում է նրան ու բերում մեր կայանը: Ջիտան պատմում էր մեզ իր վիչտը, լաց էր լինում ու հեծում էր խեղճը ու մեզ բոլորիս յուզում: Մխիթարեցինք, ինչով կարողացանք:

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկ. Համեստուհի Սահակեան, զաւակները ու թոռները, ինչպէս նաեւ Սահակեան, Թէրզեան, Ռենիէ, Երանոսեան, Շուգատարեան, Տէր-Արսէնեան եւ Ուզուրլեան ընտանիքները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, եղբօր եւ ազգականին՝

ՍՈՒՐԷՆ ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, Տէսինի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ, այս Երկուշաբթի առաւօտ (Մեռելոց):

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Պ. Նշան Տընկճեան (Նիւ-Ճըրզի) կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իր սիրելի ընկերոջ՝

ՃԷՅՄՍ ԽԸՏԸՐՇԱՀԻ

(Տիգրանակերտցի)

յիշատակին, Երկուշաբթի, Մեռելոց Ապրիլ 15, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պ. Պետրոս Սարաճեան, զաւակներն ու թոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ-մօր՝

ՍԱԹԵՆԻԿ ՍԱՐԱՃԵԱՆԻ

(Ծնեալ Շահլամեան)

մահուան տարելիցին առթիւ այս Երկուշաբթի — Մեռելոց — առաւօտ Պոմոնի Ս. Գրիգոր-Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այրի Տիկ. Սահակ Աւագեան, Տիկին Լաֆերուզ, զաւակները ու թոռը, Տէր եւ Տիկին Գալուստ Աւագեան եւ զաւակները Տէր եւ Տիկ. Արամ Աւագեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժեռար Առաքելեան եւ զաւակը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ ժամը 11էն ետք, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին, 295 ռիւ Պուալօ:

ՍԱՀԱԿ ԱՒԱԳԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Հորոյեան ընտանիք (Մարսէյլ) Բարսեղ Հորոյեանի մահուան առաջին տարելիցին առիթով կը նուիրէ «Յառաջ»ին 50 Ֆր:

ՆՈՒԻԷՐ

Տէր եւ Տիկին Տիգրան Ղազարեան (Մարսէյլ) կը նուիրեն 20 Ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Աղաւնի Կիւլէմէրեանի մահուան առթիւ, Տիկին Մարիամ Ակոնայեան 50 Ֆր. կը նուիրէ փոխան ծաղկեպսակի, «Յառաջ»ին:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ
ԲԱՑՈՒՄ

ԾՈՎԵԶԵՐԵԱՅ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆԻՆ

2 ՅՈՒԼԻՍ

Ա. խումբ 2 Յուլիս – 31 Յուլիս

Բ. խումբ 31 Յուլիս – 29 Օգոստոս

6 – 14 տարեկան մանուկներու արձանագրութեան համար դիմել Հայ Կարմիր Խաչի կեդրոնատեղին

15 ռիւ Ժան Կուժոն, 75008 Փարիզ

Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ առաւօտները ժամը 10 – 12

ԼԻՈՆԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Օրիորդ Օտէթ Ֆէլլահեանի

181, ռիւ Տիւկէքլէն, 69003 Լիոն – Հեռաձայն 62 83 42 կամ

Տիկին Նուարդ Տէյիրմէնճեանի

19, ռիւ Րոպէր, 69006 Լիոն — Հեռաձայն 24 65 24

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Օրիորդ Լուիզ Թիւֆէնքճեանի

82, ռիւ Գիյոմ Հիւկ, Պէլ տը Մէ, 13 Մարսէյլ

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ
ՆԻՒԱԳ ՇԱԲԱԹ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

ՇԱԲԱԹ, Ճրագալոյց Զատկի, սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 16ին:

ԿԻՐԱԿԻ, ԶԱՏԻԿ, յարութիւն Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, սկիզբ ժամը 8ին, բազմաձայն պատարագ 10ին: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Մեռելոց. պատարագ ժամը 10ին, յաւարտ պատարագի հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

×

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Արարողութիւնները տեղի կ'ունենան ըստ Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ ժամանակացոյցին:

×

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԺՈՂՈՎՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

83, Rue Louis Blanc — Lyon 69006

ԿԻՐԱԿԻ Ապրիլ 14, ԶԱՏԻԿ, պատարագ ժամը 10.30ին:

Կը պատարագէ ու կը քարոզէ Գրիգոր Վրդ. Ղազարեան

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, ժամերգութիւն 8.40ին, ընթերցուածք եւ ճրագալոյցի պատարագ 16.15–18:

ԿԻՐԱԿԻ, ԶԱՏԻԿ, ժամերգութիւն նախատօնակ եւ անդաստան 7.40ին, պատարագ 9.40ին, ընթերցում Հայրապետական Շնորհաւորագրին եւ քարոզ 11.15ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Մեռելոց. սկիզբ 8ին, պատարագ եւ հոգեհանգիստ 9.40ին:

×

ՊՈՄՈՆԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ՇԱԲԱԹ, Ճրագալոյց, ժամը 16.30ին:

ԿԻՐԱԿԻ, ԶԱՏԻԿ սկիզբ ժամերգութեանց 8.30ին, պատարագ 10.30ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Մեռելոց. առաւօտեան ժամերգութիւն 8.30ին, պատարագ 10ին, պաշտօն հոգեհանգստեան 11.45ին:

×

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

Աւագ Շաբաթ, Ճրագալոյց Ս. Զատկի ժամերգութիւն ժամը 17.15ին, պատարագ 18ին:

Կիրակի ԶԱՏԻԿ, Յարութիւն Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, ժամերգութիւն 9.15ին, պատարագ 10.45ին:

Երկուշաբթի, յիշատակ մեռելոց, պատարագ ժամը 10.30ին:

×

ՍԷՆ ԺԵՌՈՄԻ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՇԱԲԱԹ, Ճրագալոյց, գիրքերու ընթերցում 17ին, պատարագ 18ին:

ԿԻՐԱԿԻ, ԶԱՏԻԿ. սկիզբ ժամը 8.30ին, պատարագ 10ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Մեռելոց. ժամերգութիւն 8.30ին, պատարագ 10ին, հոգե-հանգիստ 11.30ին:

Կը խնդրուի ժողովուրդէն իւղագինը չմոռնալ:

×

ՊՈՒԼՎ. ՕՏՏՈՅԻ Ս. ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՇԱԲԱԹ, Ճրագալոյց. ժամերգութիւն 17ին:

ԿԻՐԱԿԻ ԶԱՏԻԿ, սկիզբ 8.30ին, հանդիսաւոր պատարագ 10ին: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ ՆՇԱՆ ՔՀՆՅ. ԳՈՒՄՈՒՄՃԵԱՆ:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յիշատակ մեռելոց. առաւօտեան ժամերգութիւն 8.30ին, պատարագ 9.45ին, հոգեհանգիստ համայն ննջեցելոց 11.10ին:

Ծանօթ.— Գերեզմանօրհնէքի համար, Երկուշաբթի պատարագէն ետք Տէր Հայրը պիտի ըլլայ ժամը 14.30էն 17 Սէն-Լուիի գերեզմանատունը:

Երեքշաբթի Ապրիլ 17, ժամը 14.30էն 17, Լը Գանէի գերեզմանատունը:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ.Յ.Դ. Սողոմոն Թէհլիրեան խումբի ժողովը այս Ուրբաթ (Ապրիլ 12) ժամը 21ին սովորական հաւաքատեղին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ
ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կունենայ 20 Ապրիլ Շաբաթ օր, ժամը 15ին Մշակոյթի Տան մէջ 17 ռիւ Պլէօ

Օրակարգի վրայ է վարչական ընտրութիւնը:

Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Կանոնագրի թիւ 5 յօդուածին համաձայն, վարչութեան մէկ մասը նորոգելի ըլլալով Փարիզի Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ իր անդամներէն անոնց որոնք կը փափաքին մասնակցիլ վարչութեան:

Թեկնածուները պարտին Աղքատախնամի գրասենեակը դիմել գրաւոր ամէնէն ուշը մինչեւ Ապրիլ 20 (77, Ռիւ Լաֆայէթ, Փարիզ 9րդ):

ԴԻՒԱՆ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ԱՐԴԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւնը կը ներկայացնէ

Հայերէն խօսուն առաջին երկար ժապաւէնը, պատրաստուած Լիբանահայ շարժանկարիչ Վ. Սուրեանի կողմէ

ՎԵՐԱԾՆԱԾ ՀԱՅՐԵՆԻՔ ՀԱՅՈՑ

Գունաւոր ֆիլմ

Բացման խօսք՝ ՌՈՒԲԷՆ ՄԵԼԻՔ

Երեքշաբթի Ապրիլ 30 ժամը 20.45ին

CHAILLOT-GALLIERA

նորակառոյց սրահին մէջ յատկապէս տրամադրուած

28, Avenue George V — Paris (8e) (Métro George V et Alma-Marceau)

Տոմսերու գին՝ 15 եւ 30 ֆր.

Տեղերու թիւը սահմանափակ ըլլալով, կը խնդրուի կանխաւ ապահովել հեռաձայնելով Հ. Բ. Ը. Մ.ի

11, Square Alboni — Paris (16e) — No 870-03-18

il y a plusieurs manières d'exposer du meuble

nous, nous avons choisi pour notre exposition
— le standing de fabrication
— la variété: style, rustique, contemporain
— l'agrément du lieu (30 minutes de Lyon par les bords de Saône)

ouvert le dimanche

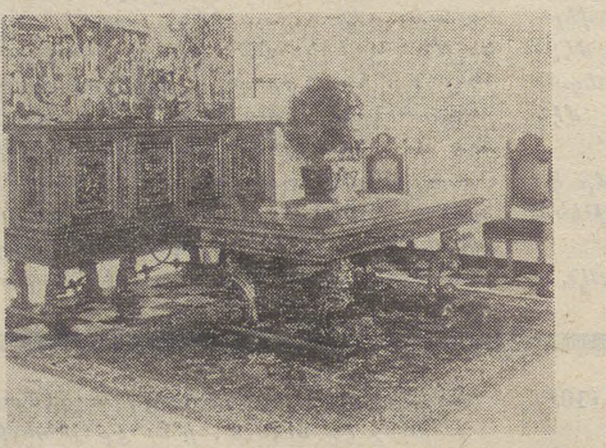

Direction : V. MARKARIAN

PARCIEUX MEUBLES

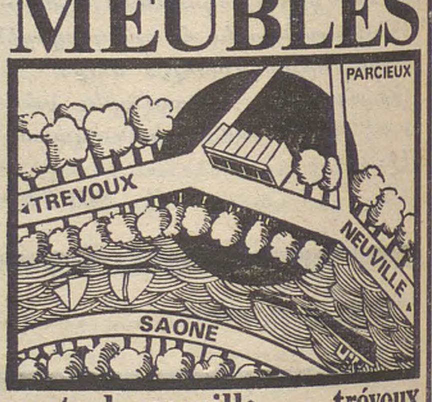

route de neuville.... trévoux

ԼԻՈՆ Ս. ՅԱԿՈԲ

ՇԱԲԱԹ, Ճրագալոյց Զատկի, ընթերցուածք ժամը 16ին, պատարագ 17ին:

ԿԻՐԱԿԻ, ԶԱՏԻԿ, ժամերգութիւն 8.30ին, պատարագ 10ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Մեռելոց. ժամերգութիւն 8.30ին, պատարագ 10ին, յետ պատարագի հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

×

ԿԸՐՆՈՊԼԸ

Զատկուան առթիւ, պատարագ կը մատուցուի Սաքրէ-Քէօրի մատրան մէջ, Երկուշաբթի Ապրիլ 15ին: Ժամերգութիւնը կը սկսի 9.30ին: Կը պատարագէ Յովհ. Քհնյ. Կարապետեան:

×

ՍԷՆ Թ'ԱՆԹՈՒԱՆԻ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

ՇԱԲԱԹ, Ճրագալոյց, սկիզբ ժամը 16.30ին, Խթման պատարագ 18ին:

ԿԻՐԱԿԻ, ԶԱՏԻԿ. սկիզբ ժամը 8ին, պատարագ 10ին, Հայրապետական պատգամ եւ քարոզ 11ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Մեռելոց. սկիզբ 8ին, պատարագ 10ին, հոգեհանգիստ 11ին: Կէսօրէ ետք գերեզմանօրհնէք:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵՔԶԱՐՔՈՒԹԵԱՆ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, Rue du Perche — Paris (3e)

ԱՒԱԳ ՇԱԲԹՈՒԱՆ
ժամերգութիւններու եւ պատարագներու
ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

12 Ապրիլ, Աւագ Ուրբաթ: Ժամերգութիւն ժամը 17.30ին, երկրպագութիւն Ս. Խաչին ժամը 18ին

13 Ապրիլ, Աւագ Շաբաթ: Ժամերգութիւն ժամը 17ին, հանդիսաւոր պատարագ ժամը 18ին:

×

ՎԱԼԱՆՍ
Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ՇԱԲԱԹ, Ճրագալոյց. ժամը առաւօտեան 9ին, Խթման արարողութիւն 5ին:

ԿԻՐԱԿԻ, ԶԱՏԻԿ, սկիզբ ժամը 8ին, պատարագ 10ին, ժամերգութիւն 18ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Մեռելոց. սկիզբ ժամը 9ին, պատարագ 10ին:

ՇԱԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ
13
SAMEDI
13 AVRIL
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 150 Ֆ.	Վեցամսեայ	80 ֆ.
Արտասահման	Տար. 175 Ֆ.	Հատը	0,80 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.988

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.988

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԱՏԹԷՈՍ ԶԱՐԻՖԵԱՆ

1894 — 1924

(Մահուան յիսնամեակին առթիւ)

—O—

Մեծ եղեռնը հնձեց մեր մտաւորականութեան ընտրանին, – գրագէտ, բանաստեղծ, բժիշկ, փաստաբան, ճարտարապէտ, արուեստագէտ, հրապարակագիր, հանրային գործիչ և հոգեւորական հովիւ: Դաժանը առաջին եւ ամենածանր հարուածը տուաւ ազգին առաջնորդներուն, դիւրաւ իրագործելու համար ցեղասպանութեան իր դիւային ծրագիրը:

Զինադադարին, երբ հանդարտեցաւ փոթորիկը, տեսանք թէ ո՛րքան ահաւոր էր աննախընթաց աղէտին գոյացուցած բացը:

Արեւմտահայութեան վերապրող բեկորները անապատներէն ազատելով համախմբուած Պոլիս ու Կիլիկիա՝ ապրեցան խանդավառութեան եւ յոյսի օրեր: Միջին սերունդը, որու ուսերուն էր ծանրացած նահատակներու թողած բացը գոցելու դժուարին աշխատանքը, զինուած ինքնապաշտպանութեան բնազդով եւ տոգորուած ջերմ հայրենասիրութեան ու զոհողութեան ոգիով, գործի լծուեցան:

Շատ չանցաւ Պոլիս վերստին դարձաւ արեւմտահայ մշակոյթի նախանձելի կեդրոն մը: Ստեղծուեցաւ վիճակ մը, որ շատ կը յիշեցնէր 1908էն 1913ի Հայկական Զարթօնքի շրջանը:

Բախտորոշ այդ օրերուն յայտնաբերուեցան նոր տաղանդներ, խոստմնալից սկսնակներ, որոնցմէ ոմանք յետագային պիտի դառնային ծանօթ անուններ:

Այդ տաղանդաւոր նորերէն մէկն էր Մատթէոս Զարիֆեան, մինչ այդ ճանչցուած իբրեւ մարզանքի ուսուցիչ ու մարզիկ միանգամայն:1919ին Ճակատամարտի մէջ սկսաւ հրատարակութեան տալ բանաստեղծութեանց պատառիկներ, որոնք շուտով ուշադրութիւն գրաւեցին եւ քաջալերութեան արժանացան:

Ո՞վ էր երկչոտ քայլերով Հայ գրականութեան անդաստանէն ներս մտնել փորձող 25ամեայ այս երիտասարդը:

1894 Յունուար 4ին Մատթէոս Զարիֆեան ծնած էր Պոլիս՝ Կէտիկ Փաշա թաղը, որու ազգային նախակրթարանը աւարտելէ վերջ մտած էր Սկիւտարի Պէրպէրեան վարժարանը:

Սկիւտարի հետ անբաժանելիօրէն կապուած էր տարաբախտ Պետրոս Դուրեանի անունը: Պէրպէրեանի աշակերտները անոր շունչով ոգեւոր, անոր հմայքին ենթակայ, պաշտամունք ունէին «Սկիւտարի սոխակ»ին հանդէպ: Ու ամէն տարի, բանաստեղծի մահուան տարելիցին, խումբով ուխտի կ'երթային Պաղլարպաշըի գերեզմանատունը՝ թարմ ծաղիկներով զարդարելու անոր դամբարանը եւ սրտաբուխ ուղերձով մը խոնարհելու անոր յիշատակին առջեւ:

Եթէ ոչ Դուրեան, գոնէ բանաստեղծ մը դառնալու մարմաջը կար իւրաքանչիւր Պէրպէրեանցիի մէջ:

Պատանի Մատթէոս անմասն չէր անշուշտ այդ մարմաջէն: Սակայն տարիներ վերջ միայն պիտի յայտնաբերուէր իր բանաստեղծի տաղանդը:

Նկարագրով ըմբոստ՝ Զարիֆեան դպրոց պիտի փոխէր յաճախ՝ ընդվզելով տեսչական կարգադրութեանց դէմ: Այդպէս է, որ Պէրպէրեանէն կ'անցնի Պարտիզակ, Մր. Զէմպըրի ամերիկեան բարձրագոյն վարժարանը, ուսկից կը հեռացուի 1911ի գարնան եւ նոյն տարուան աշնան կը մտնէ Պէյքէր Ռոպէրթ քոլէժը, հուսկ ուրեմն վերադառնալու համար իր «հին սէրերուն»՝ Պէրպէրեան վարժարանը, որուն շրջանը կ'աւարտէ 1913ին: Ու կը մեկնի Ատանա, իբրեւ մարզանքի եւ անգլիերէնի ուսուցիչ ազգային վարժարանի: Այնտեղ հիւանդանալով, 1914ի գարնան դարմանումի համար կ'երթայ Լիբանան: Շուտով կը ծագի մեծ պատերազմը եւ իբրեւ պահեստի ենթասպայ կը ծառայէ Օսմանեան բանակին մէջ:

1919ին Պոլիս վերադառնալով, ուսուցչական պաշտօնի կը կոչուի Պէրպէրեան վարժարանին մէջ:

Սակայն հիւծախտը – կարծես մենաշնորհը մեր բանաստեղծներուն – սկսած էր արդէն իր աւերը գործել մարզիկի իր հուժկու մարմնին մէջ:Կը զգար, որ դատապարտուած էր: Ու կ'աճապարէր թուղթին յանձնելու իր զգայուն սրտին յոյզերը:

1921ին լոյս ընծայեց քերթուածներու իր առաջին հատորիկը՝ Տրտմութեան եւ խաղաղութեան երգեր, որ կը պարունակէր 64 տաղեր եւ որուն յաջորդեց երկրորդը 1922ին, կեանքի եւ մահուան երգեր, 67 տաղ: Երկու հատորիկներն ալ նոր տպագրութեան արժանացան Երուսաղէմի Սրբոց Յակոբեանց տպարանէն: Իսկ քոյրը՝ գրագիտուհի Սիրան Զարիֆեան (Սէզա) 1956ին Պէյրութի մէջ հրատարակեց ստուար հատոր մը՝ նուիրուած եղերաբախտ բանաստեղծի կեանքին ու գործին, նախապէս հրատարակուած բանաստեղծութեանց վրայ աւելցնելով իր Անտիպները, Օրագրութեան էջերը, Նամակները ու Արձակի փորձերը:

Երեսուն տարեկան էր, երբ Մեծ կղզիի մենութեան մէջ, երկար տառապանքներէ վերջ առյաւէտ բաժնուեցաւ այս անցաւոր աշխարհէն, 1924 Ապրիլ 9ին: Իրմէ 16 տարի առաջ, 1908ին, նոյն Իշխանաց կղզիներէն մէկուն «Հայ կղզի»ի մէջ 22 տարեկանին, հիւծախտի զոհ, աչքերը յաւիտենութեան կը փակէր իր երէց գրչեղբայրը՝ Միսաք Մեծարենց:

Զարիֆեանի «Երգեր»ը սիրոյ, կեանքի, տրտմութեան թէ մահուան մասին՝ հակիրճ, ինքնաբուխ տողերով, անսեթեւեթ, հոգեզրաւ պարզութեամբ, առանց պարփակուելու քերթողական ու տաղաչափական օրէնքներու նեղ սահմաններուն մէջ, հաղորդական են ու սրտամօտիկ:

Շատ կարճատեւ եղաւ իր գրական կեանքը, առաւելաբար սահմանափակուած անողոք հիւանդութեան տառապագին օրերուն մէջ: Արշալոյսը չողջունած վրայ հասաւ վերջալոյսը:

Մեր եղերաբախտ բանաստեղծներու երրորդութեան՝ Պետրոս Դուրեանի, Միսաք Մեծարենցի եւ Վահան Տէրեանի կողքին պատուաւոր դիրք է գրաւած Մատթէոս Զարիֆեան՝ Հայ գրականութեան պատմութեան մէջ:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹԵԿՆԱԾՈՒ ՄԸ ԵԽՍ ԱՒԵԼՑԱՒ ...

ՈՒՐԲԱԹ ԱՌՏՈՒ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐՈՒ ԹԻՒԸ 29Ի ՀԱՍԱԾ ԷՐ

Եւ ըսել թէ շատեր կը մեղադրեն հայ ժողովուրդը որ միասնական պատկեր չի ներկայացներ...: Կարելի է մխիթար – ուիլ ի տես այն ողբերգական պատկերին զոր կը պարզէ այսօր Ֆրանսա: Հինգ – շաբթի օր, Ժան Ռուայէ,Թղթատարական նախարար, իր հրաժարականը կուտար, ու իր կարգին թեկնածու կը դառնար:

Ուրբաթ օր իր թեկնածութիւնը կը դնէր նաեւ Միւլհուզի երեսփոխան – քաղաքապետը Միւլէր (Բարենորոգիչ) եւ այս ձեւով ճամբան կը կտրէր Ժան-Ժաք Սերվան-Շրէպէրի առջեւ, որ իր խօսքը վերապահած է Ապրիլ 16ին:

Ա՛ս այժմ կարելի է ըսել, կը փնտռուին մարդիկ որ թեկնածու չեն նախագահական աթոռին...:

Ներկայ 29 թեկնածուներուն մէջ, պարզ է որ կարելի չէ բոլորը լուրջի առնել եւ քիչ չեն անոնք որոնք պարզապէս իրենց մասին խօսիլ տալ կ'ուզեն: Տարբեր է Թղթատարի նախկին նախարարին պարագան, որ իր թեկնածութիւնը դնելով, կը դիմէ յստակ յաճախորդութեան մը՝ դժգոհներուն: Եւ ասոնց թիւը քիչ չէ, մանաւանդ փոքր եւ միջին ձեռնարկներու ու նաեւ փոքր առեւտրականներու մօտ, որոնց պաշտպանութիւնը ստանձնած էր Ռուայէ, ինչ որ պատճառ եղաւ որ նախարարական իր աթոռը փոխուի: Արդարեւ Շապան եւ Ժիսքար չունին մասնաւոր յաճախորդութիւն մը: Իրականին մէջ նոյն մարդոց կը դիմեն եւ Ժիսքար լուրջ հանտիքափ մը ունի, Ելմտական նախարարի իր անցեալն ու ներկան, եւ այդ ճիւղին մէջ, կարելի չէ ըսել թէ խանդավառ մարդոց բանակ մը կայ: Նախարար մըն է որ կրնայ նոյնիսկ պատմութեան անցնիլ շատ ինքնատիպ ձեւով, տրուած ըլլալով որ կրցած է ժողովուրդը համոզել որ մէկ երրորդը 43 առ հարիւր է...: Անկարելի չէ որ նման որոշում մը տուած չըլլար վերջերս եթէ գուշակած ըլլար թէ Փոմփիտուի վախճանը այսքան մօտալուտ է: Այս ուղղութեամբ կարելի է ըսել միակը որ կազմ ու պատրաստ էր՝ Շապան-Տելմաս էր: Ինք ալ աւելի բան մը չէր գիտեր նախագահին առողջութեան մասին, բայց հաւանաբար մտածած էր «ի՞նչ կ'ըլլայ — ինչ չըլլար», լաւ է պատրաստ ըլլալ:

Ներկայիս ուրեմն իսկապէս տարօրինակ է նկատել որ հոսանք մը որու անդամները, բոլորն ալ իրարմէ շատ տարբեր քաղաքականութիւն մը պիտի չվարեն, չենյաջողած մէկ անձի շուրջ համաձայնիլ մինչ անդին, երեք կուսակցութիւն (Ընկերվարական – Համայնավար – Ձախ-Արմատական) որոնք հիմնական շատ մեծ տարբերութիւններ ունին իրարու միջեւ, կը համաձայնին մէկ անձի շուրջ: Այս երեւոյթը առնուազն պէտք է դաս մը ըլլայ, շարժումի մը համար, ինչպիսին է կօլիստ շարժումը, որ 16 տարի է կը ձաղկէ ընդդիմութիւնը, իր պառակտումներուն եւ ներքին մրցակցութիւններուն համար:

×

Հինգշաբթի օր, անկախ – Հանրապետականներու պարագլուխն էր — Ժիսքար տ'էսթէն որ մամուլի ասուլիս մը կուտար: Կը յայտնէր թէ իր շուրջը վախի համախմբում մը չուզեր այլ՝ խանդավառութեան: Կարեւորը այն էր, անշուշտ, թէ պատասխանելով լրագրողի մը հարցումին հաստատեց թէ կը քաշուի ու զօրավիգ կը կենայ Շապանի, եթէ Ա. չըրջանին, այս վերջինը իրմէ առաջ գայ:

Նոյն առաւօտը Շապան նախաճաշը կ'ընէր Ֆրանս-էնթէռ եւ կը յայտնէր թէ պիտի չպայքարի Ժիսքարի դէմ այլ Միթերանի որ «մահացու վտանգ մըն է»: Շապան-Տելմաս ուզեց արդարացնել նաեւ իր «աճապարանքը» թեկնածու ներկայանալու երբ դեռ Փոմփիտու փոս չէր իջած, յայտնելով թէ պատշաճութենէն առաջ խորհած է... Ֆրանսայի մասին:

Շապան կը յայտնէ թէ Ժիսքարի եւ իր միջեւ միայն « փոփոխակներ» կան բայց հիմնական տարբերութիւն չկայ:

Թեկնածուներու մէջ յիշենք նաեւ Տիկին Լըֆորէսթիէ (Կանանց Իրաւունքներու Պաշտպան) ճաշարանապետ մը Շամոնիքսէն, նախկին հարիւրապետ Սերժան եւայլն,եւայլն:

Ֆիկառօ կը գրէ թէ ով ալ ըլլայ շահողը, միակը կը մնայ՝ Թիէրի լը Լիւրոն, որ գլխաւոր երեք թեկնածուներուն ալ հրաշալի ծաղրը կ'ընէ:

ԿԵԱՆՔԸ

—O—

Կոչնա՛կն է, մեռե՛լ կայ...
— Ու ե՛րգ մը տարօրէն՝
Պարտէզէն մօտակայ,
Ուր կոյսեր կը պարեն...

Խոտին տակ գա՛նկ մը կայ...
— Երազներ մեղմօրէն՝
Ճամբուն վրայ հեռակայ,
Սա տղան կ'օրօրէն...

Եւ անդին, դաշտերէն,
Ահա զոյգ մը կ'երթայ.
Զիրար շա՛տ կը սիրեն.
— Կոչնա՛կն է, մեռել կայ...

Մ. Զ.

«ԱՐԱՐԱՏԻ»Ի ՄԷԿ ՆՈՐ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

—O—

Խորհ. Միութեան ոտնագնդակի բաժակի 1/8րդ աւարտական երթի մրցումին, որ տեղի ունեցած է Ապրիլ 6ին, Երեւանի «Հրազդան» մարզադաշտին վրայ, «Արարատ» պարտութեան մատնած է Պաքուի «Նեֆթչի» խումբը 2-0 արդիւնքով:

Հայկական խումբը, որ առաջին կիսախաղին տիրապետած է խաղին, ձախողած է անակնկալի բերել մրցակիցին պաշտպանողական գիծը: Անդրէասեանի, Պօղոսեանի եւ Կովալենկոյի բացակայութիւնը բաւական զգալի եղած է:

Երկրորդ կիսախաղին, Երեւանցիք կըրկին տիրապետած են եւ մրցումի 65րդ վայրկեանին, Բոնդարենկօ նշանակած է առաջին կոլը: Այնուհետեւ «Նեֆչի» պաշտպանողականի անցած է՝ կեցնելու համար «Արարատ»ի գրոհները:

Մրցումի աւարտին երկու վայրկեան մնացած, «Արարատ» նշանակած է իր երկրորդ կոլը, շնորհիւ խմբապետ Յովհ. Զանազանեանի, որուն 25 մեթրէն հարուածած գնդակը ուղղակի «դամուած» է մրցակիցին բերդին մէջ:

Քանի մը տողով

ՊԱՂԵՍՏԻՆԵԱՆ ահաբեկչական քոմանտօ մը Հիւսիսային Իսրայէլի մէկ փոքրիկ գիւղին — Քիրիաթ Շըմնէի — վըրայ յարձակում մը կատարած է առջի առտու եւ կրակ բացած աջ-ձախ, շէնքի մը զանազան բնակարաններուն վրայ: 21 մեռեալ կայ, որոնց 18ը՝ Իսրայէլցի, մեծ մասամբ երախայ: Քոմանտօն ինք ալ անձնասպան եղած է: Յուզումը մեծ է Իսրայէլի մէջ, ուր հրաժարեալ վարչապետը այս անգամ ալ Լիբանանը կը մեղադրէ: Պէյրութ մտահոգ է:

ՄԱՏԹԷՈՍ ԶԱՐԻՖԵԱՆ՝

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ

ԽՄԲ. — Ապրիլ 9ին լրացաւ տարաբախտ քերթողին մահուան յիսնամեակը: Այս առթիւ, «Յառաջ»ի 1934, Մայիս 20ի թիւէն կ'արտատպենք Վահէ Վահեանի մէկ լայն ուսումնասիրութեան առաջին մասը: Լիբանանահայ բանաստեղծը այս ուսումնասիրութիւնը կարդացած էր Պէյրութի մէջ, 1934 Մայիս 6ին, Զարիֆեանի մահուան 10ամեակին նուիրուած երեկոյի մը:

Երիտասարդ բանաստեղծ մըն է որ կը խօսի երիտասարդ բանաստեղծի մը մասին:

×

Իրիկուններ կան, գարնան գեղեցիկ ու խորո՛ւնկ իրիկուններ, ուր վերջալոյսը գոյն կը փոխէ անդադար: Կը դիտես հիացի՛կ, կախարդուած կարծես ուժէ մը, որուն համար անուն չես գտներ, չե՛ս ուզեր գտնել: Ու նայուածքիդ կ'ընկերանան զգայարանքներդ ամբողջ: Կ'ըլլաս կայան մը սրբազան հաղորդակցութեան, ու կը հասնին քեզի պատգամներ անծանօթ հեռուներէ:

Կը մեղմանայ քիչ քիչ երանգաւորումը վերջալոյսին: Ծաղաղ ջուրերու կապոյտ երիզին վրայ հատնող գոյներու տրտմութիւնը կ'իջնէ: Դիմացի հորիզոնին՝ ամպերը կը վերածուին հրակայծ ու փլչող մոխրաբլուրներու: Լայնատարած անդորրութիւն մը՝ հոգիիդ երկիւղ եւ աչքերուդ արցունք բերող լռութեամբ: Մեծ դատարկութիւն մը անհունօրէն կը յօրանջէ, եւ հոգիդ կը դողայ անկումներու սարսափէն:

Պզտիկ հովեր կ'անցնին, յետոյ պզտիկ լոյսեր կը բացուին մշուշապատ խորու — թիւններու մէջ: Բան մը կը նահանջէ: Կ'իյնայ չուրջդ մութ պայծառութիւն մը: Աստղերը կ'ըլլան արցունքի չիթեր, ցուրտ ու վճիտ կայլակումով:

×

Ահաւասիկ Զարիֆեան, վերջալոյս մըն ալ ինք: Իր կեանքը՝ գարունի արեւմուտ մը վաղահաս, անհունութեան քղանցքներէն առկախ, փլուզումներու սարսափով գողահար: Եւ իր գործը՝ ճիշդ նման բոցավառ հորիզոնին, յարափոփոխ անոր պէս, այլ մշտանոյն, առոյգ երբեմն, բայց տրտում ու լալագին յաճախ, որուն դէմ նաճիներ կը թօթվեն իրենց երազը անհուն: Նահանջող լոյսերու աճապարանք, անփոյթ եւ ինքնավստահ չքեղանքը երգեցիկ գոյներու:

Ո՞վ պիտի սիրտ ընէր դատի կանչել մեկնող լոյսերը, իրենց պզտիկ թերացումներուն, մոռցած անկիւններուն ու չբացած ծաղիկներուն համար: Եւ մենք կը ներենք Զարիֆեանին՝ այն բոլորին համար որ կը պակսին իր գործին, ու կը համբուրենք իր յիշատակը վասն այն գեղեցկութեանց որոնք ներկայ են հոն:

Իր գործերը կը նմանին քիչ մը հմայքի մը, որուն պէտք չէ հպիլ, խնայելու համար անոր՝ ճակատագիրը անոյշ յիշատակով տխուր մոխրակոյտի մը: Չեն հանդուրժեր անոնք բիրտ հպումը կոշտացած մատներուն: Հարկ է մօտենալ անոնց երիտասարդի սիրող ու վեհանձն հոգիով, որ գիտէ ներել իր սիրածին շատ բան, եւ մանաւանդ գիտէ պարպել իր խանդավառութիւնը անկշիռ ու անհաշիւ: Հարկ է հաստատել տակաւին, թէ կան մեղքեր որոնք որոշ ժամանակներու մէջ, եւ որոշ անձերու վրայ, կը փոխուին առաքինութեան, որովհետեւ այնքան չներհալի, այնքան քնքուշ ու բնական կ'ընծայուին անոնք: Այդ կարգէն են արուեստի զանցառումները Զարիֆեանի: Բայց կանխելու համար չարիքը անճիշդ հետեւութիւններու, պէտք է յայտարարել խոկոյն, յստակ ու ճակատաբաց, թէ իր արուեստը, այլապէս ջերմ ու բարախուն, յանդուգն երբեմն ու շատ անգամ ինքնակերտ, մնալու համար կեանքին մէջ ու կեանքին հետ, չապաւինիր միայն մեր ներողամտութեան փշրանքներուն: Այդ կը պարզուի իր կարգին:

Հիմա կարեւոր է հաստատել, թէ այս էջերը երբեք նպատակ չեն ունեցած երթալ մանրախնդրական խորացումներու, կամ ենթարկել բանաստեղծին գործը՝ հանդանակներու փորձաքարին: Ո՛չ: Իր կեանքը, չքեղ ու տատասուն քերթուած մը ինքնին, միաձուլուած իր գործին հետ, կը հրաւիրէ մեզ սիրոյ եւ յարգանքի այս ցոյցին: Եւ մենք, տխուր հրճուանքով մը՝ սակայն առանց պայմանադրութեան, երիտասարդի հաւատաւոր խանդավառութեամբ, կը կանգնինք իր գործերուն բացած հորիզոնին դէմ, վերանալու պահ մը՝ թանձր ու ջլատիչ առօրեայէն, յանուն տիեզերական ու անկորնչելի բարբառին, յանուն յաւիտենական կախարդուհիին՝ բանաստեղծութեան:

Եթէ բանաստեղծ է ան որ կը տանի երեւակայութիւնդ անծանօթ արկածալից թափառումներու, կը բանայ զգայարանքներուդ՝ հանդէս մը գոյնի, ձեւի եւ արձագանգող, ստուերամա՛ծ ձայներու, եւ բառերու անփոխարինելի կախարդանքովը, կուտայ երջանիկ դող մը ջիղերուդ, այն ատեն, առանց վարանումի ու նաեւ առանց յաւելուածական ու անհարկի որակումներու, հարկ է յայտարարել թէ հարազատ բանաստեղծ մըն է Զարիֆեան:

Եւ տիրապետող տարրը իր գործերուն՝ կ'ընդունի իր աւիշը անհատական յոյզերէ: Եղերաշունչ քնարերգու մըն է ինք, այն իմաստով նախ՝ թէ իր սրտնումները ունին առաւելապէս անհատ կեանքն ու անոր փլատակն իբրեւ շրջագիծ: Եւ յետոյ՝ իբրեւ արտայայտութեան միջոց ունի նախընտրութիւն մը պզտիկ երգերու, կարճ ու երաժշտական բառերու երջանիկ գիտով: Սակայն, այս ամփոփումը ինքն իր մէջ, ճիգը՝ պեղելու իր հոգին եւ յանձնելու իր ջիղերուն գալարումները բառերու սէնֆոնիին, թող երբեք առաջ չբերուի իբրեւ ժխտական գիծ, իբրեւ պակաս հորիզոնի լայնութեան: Որովհետեւ տիեզերքի մը չափ խորունկ ու լայն է մարդկային հոգին: Անհատ հոգին խտացումն է անկարելի ընդարձակութեան մը: Արուեստագէտին պարտքն է երբեք չարհամարել զայն, ընդհակառակն՝ մեկնելով իր անձէն, հասնիլ տիեզերական ճշմարտութիւններու: Ճիշդ է թէ Զարիֆեանի պակսեցան մեծ յուզումներու գոռացող փոթորիկը, պակսեցաւ նաեւ իր գործերուն՝ ողբերգական թափանցումը մարդկային հոգիի օրէնքներուն: Թերեւս ժամանակը ժլատ գտնուեցաւ իրեն, կամ թերեւս բարդութիւններէ խուսափող իր համեստ ու վճիտ հոգին էր որ նախընտրեց մնալ քնարական պարզութեան մէջ: Աւելի առաջինը հաւանաբար: Ապացոյց՝ իր հիւանդ ու յոգնած հոգիին տարաժամ ճիգը «դէպի խորունկը» սուզուելու: Զմոռնանք նաեւ իր ճակատագիրը, որ ներելի եասիրութեամբ մը ստիպեց զինքը յառած պահել իր աչքերը միայն իր ներքին ջրվիժումին:

Հոս տեղն է ճմահան *ու* աննիշդ *յայտարարելու այն կարծիքը թէ Զարիֆեանի երգերուն միամիտ ու քնքուշ պարզութիւնը արդիւնք է հոգեկան ու մտաւոր մշակումի պակասին:* Ճմահան՝ *որովհետեւ ընթերցումը խառնուածք չի կերտեր. կը մշակէ, կը խորացնէ, կը յայտնաբերէ, եթէ կ'ուզէք:* Աննիշդ՝ *որովհետեւ Զարիֆեան մէկն էր որ ցոյց տուաւ բազմակողմանի ընդունակութիւններ: Յայտնի է իր շատ ծանօթ շնորհը բնագիտութեան բայց քիչեր գիտեն թէ ուսանողութեան եւ իմաստասիրութեան համար օժտուած մըն էր ինք: Տիրացած էր եւրոպական երկու մեծ լեզուներու, անգլերէնի եւ Ֆրանսերէնի, եւ հաղուագիւտ իւրացումով մը կը սուզուէր Արեւմուտքի մտածողութեան ծովին մէջ: Աւելի խելացութիւն պիտի ըլլար աճապարանքն ու ամփոփումը վերագրել ճակատագրի դժբախտ նախասահմանումին, իսկ պարզութիւնը՝ իր ժառանգած վճիտ ու անխաթար արիւնին:*

Իր գործերը, իբրեւ անջատ քերթուածներ, կը յայտնաբերեն արուեստի բնազդով օժտուած հոգի մը, բայց իբրեւ ամբողջութիւն կը մատնեն դժբախտ կնիքը նախազգացումի մը սարսափին: Եւ մարդ չի կրնար զսպել յուզումի այրող ալիք մը իր միտքերուն մէջ, մտածելով թէ եղերականօրէն կանխահաս վախճանի մը ջլատող ուրուականը իր յաճախանքին տակ կը պահէր այդ կապոյտ երազներով երիտասարդ հոգին, ու կը հեղնէր անոր տենչը հպարտ թռիչքներու: Հոգի մըն էր ինք՝ զեղուն՝ երաժշտութեամբ, գոյներու եւ ձայներու զգայականութեամբ, «կապոյտ ապրումներու» տենչերով եւ կախարդանքովը«վարդագոյն» իրիկուններուն, հոգի մը անո՛յշ, որ տուաւ իր երգերը իբրեւ յորդում մը, բնականօրէն անճիգ, բայց յաւերժական լռութեան ծամածուռ սպառնանքին գողահար: Անկէ՝ իր մօտ մեղադրուած միօրինակութիւնը նիւթի, եւ անփութութիւնն արուեստի: Այդ բոլորը փոխարինող՝ կայ սակայն ջերմութիւն մը իր տողերուն մէջ, որ իր սկիզբը կ'առնէ ներքին վաւերական կրակէ մը: Կայ նաեւ ներդաշնակ ու մեղմաղաձիկ շեշտը իր ձայնին: Հեզուտ ու միսիդ մէջ իջնելու, արիւնիդ հետ քալելու ընդունակ ձայն մը: Ի՜նչ փոյթ թէ քիչ մը միալար ըլլար ան: Մենք սիրեցինք արտասուագին, թաւալուն ու փշրուող գնացքն իր երգերուն, որոնցմով Օշականին վկայութեամբ, «կարելի է մահուան դէմ խրոխտալ»:

ՎԱՀԷ ՎԱՀԵԱՆ

ՏՐՏՈՒՄ ԵՐԱԶՆԵՐՈՒ ԵՐԳԻՉԸ

վերստին կարդալով
«Տրտմութեան եւ խաղաղութեան երգեր»ը

—0—

Հիւծախտի ճիրաններուն մէջ գալարուած քանի մը քերթողներ մեր ռոմանթիկ բանաստեղծութեան գոհարները պարգեւեցին: Եւ այդ քերթողներէն իւրաքանչիւրը, անբուժելի ցաւը դիմագրաւեց խառնուածքով մը, որ իր իւրայատուկ նկարագիրը ունեցաւ: Ասիկա թերեւս հոգեբանութեան տարազին մէջ մտնէ եւ նկատուի յատուկ քննութեան, ուսումնասիրութեան նիւթ:

Մատթէոս Զարիֆեանի կեցուածքը *իր ցաւին դէմ յանդիման, եղաւ զուսպ, համգար, տեսակ մը սթոյիկ մօտեցումի արտայայտութիւն: Ճակատագրին հետ հաշտուած, զայն անխուսափելի իրողութիւն մը նկատելու կեցուածքը ակներեւ է անոր քերթողութեան մէջ: Եւ զարմանալի — միաժամանակ հիացումի մղող — յաճախանքով մը միշտ անդրադարձաւ վախճանին, որ զարմանալի սպասեց իրեն: Աստիճանական քայլերով, կարծես ան նոյնիսկ դիմաւորեց «հողին քունը», որ յամրագնաց ընթացքով կը թառէր անոր կոպերուն վրայ:*

Ո՛չ մէկ բողոք, ո՛չ մէկ ըմբոստացում կամ նոյնիսկ դժգոհանք «սեւ ճակատագրի» դէմ: Ընդհակառակն՝ յաճախ ժպիտ, անշուշտ գառն՝

Երբ սկսի ճերթուածն հիւանդ երկնքին,
Ժպտի՛լ, ժպտի՛լ՝
Ցաւին համար այս կեանքին…

Նոյնիսկ հեգնանք՝

Ու այս վարդով, այս գարունով,
Կը հեգնեմ Ան որ կուգայ.
Ան որ կուգայ, հողին քունով,
Քրնացընել Ցաւն հսկայ…

Այլ սակայն ան, որուն կեանքը «աշնան խորունկ կէս—գիշերն է», յանձնուեցաւ երազներու անուրջներուն, կեանքը սիրոյ զեղումներով իմաստաւորելու պատրանքներուն, վերյիշումներու խարկանքնե — րուն:

Ու այսպէս է, որ ան իր սիրտը բացաւ, անկեղծ, մտերմիկ եւ մենախօսիկ պարզութեամբ, խոստովանութիւններ կատարելու ներքին, բնական մղումով: Ու այսպէս է, որ անոր խոստովանու — թիւնները տրտում զգայնութիւններու արտայայտիչը դարձան: Քաղցր եւ մտերիմ մրմունջներ, որոնք մերթ կարօտներ եղան՝

Նորէն տնակըս եկայ.
Աղքատ տնակս, որուն սեմէն, ինծի հետ,

Իրիկունէ իրիկուն,
Տրտմութիւնը միայն կ'անցնի:

Մերթ բնութեան գիրկը յանձնուելու տրամադրութիւն, մերթ երազ՝

Այս գիշեր նորէն երազըս տեսայ.
Խոշոր ժայռին տակ, շունչ-շունչի նստած,
Խենթ բառերով կը պատմէի, ցած,
Թէ իրմէ հեռու ի՛նչ կեանք այրեցայ.

Դալուկ քերթողին աղջիկները միշտ սէր ներշնչեցին իրեն: Սրտառուչ դրուագներու վրայ յամեցող անոր անդրադարձները դէպի իր անցուցած երանաւէտ օրերը, երազային խաղերը պարմանուհիներու հետ, մանկունակ աչքերով խոլլի՜ աղջիկները Զարիֆեանի համար դարձան կարեկից «քոյրեր» կամ՝ այլեւս անհասանելի էակներ: Որովհետեւ ան խոստովանութեան անդիմադրելի տենդով վարակուած՝ ձգտումն ունեցաւ իր սիրտը բանալու, իր Ցաւը ներկայացնելու, թոյլ բազուկները կիսով երկարելու… որով-հետեւ ան գիտցաւ, որ իր ծաղկող մաքուր սէրը «տժգոյն ծաղիկ» մըն է, կամ «հիւանդ կարապ» մը, եւ կամ ալ՝ «մեռնող նշոյլ» մը անզօր փոխադարձելու.

Բայց ես իրեն չըսի՞, չըսի՞,
Իրիկուընէ, մութը չիջած.
Որ ցուրտ Հովէն եթէ մնի՝
Այս հոգիովս, ցաւէն շիջած,
Չէի՛ կրնար հուր տալ, չըսի՞…

Մ. Զարիֆեանի տողերը՝ կեանքի մը ողբերգութիւնը պարզեցին. այս պատկերացումը տրտում զգայնութիւններու հրապոյրով, առաւելապէս քնարական շունչով ներկայացան, ո՛ւրկէ նաեւ անոր տողերուն երաժշտական եւեւէջը:

Բարախուն սիրտ մը, որ լեզի-անոյշ երազներով օրօրուեցաւ:

Զարիֆեանի տողերը քաղցր մրմունջ-ներ եղան, եւ ի՜նչ լաւ է, որ հեւասպառ մեր կեանքին մէջ, ժխորին ու եռուզեռին մէջ, երբեմն կարելի կը դառնայ վերստին կարդալ անոր «Տրտմութեան եւ խաղաղութեան երգեր»ը եւ բանաստեղծին հետ կարելի կ'ըլլայ պահ մը յանձնուիլ երազներու…

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԳԱՐՈՒՆ

Դուրսը գարո՛ւն է եկեր…
Ծառ ու ծաղիկ, արեւին տակ, ամէն դի,
Կանաչ հագած, գոյն գոյն բացուած՝
Պատրաստ կեցեր են, կարծես,
Արբեցումի սեղանին:

Դուրսը գարուն է եկեր…
Մանիշակներ՝ հիւանդ կոյսի
ճաղցրութիւնով՝
Ամէ՛ն դի, ամէ՛ն դի…
Ու դեռ՝
Կանխահաս վարդե՛ր, գինիով հարբած
Բոցի՛ գոյն…
Ու դեռ՝
Լեյլակնե՛ր, արե՛ բուրող, կեա՛նք բուրող,
Սէրի՛ գոյն, սէրի՛ գոյն…:
Ու դեռ բոլո՛րը, ու դեռ բոլո՛րը՝
Մահը ծաղրող, գերեզմաններն
արհամարհող
Բոլոր վայրի — ինչո՞ւ վայրի —
ծաղիկները…
Անոնք՝ որ գիտեն
— Ա՛հ, ի՛՛նչ աղէկ գիտեն —
Արեւը շիթ-շիթ խմելու արուեստը…
Դուրսը գարո՛ւն է եկեր…:

Դեռ չեմ բացեր ես
Լուսամուտը իմ մենաւոր խցիկիս.
Դեռ չեմ ողջուներ ծառ ու ծաղիկ,
Աչքերս յորդ երազներով,
— Երկնքի գոյն երազներով, —
Ինչպէս առեն մը,
Հեռո՛ւ, հեռո՛ւ…

×

ԱՊՐԻԼԻ ՀՈՎԸ

Ապրիլի հովն աղջիկ մ'է՝
Վարդ-մանիշակ շրթներով…
Ապրիլի հովը, սակայն,
Երբ ըլլայ մո՛ւթ-մո՛ւթ գիշեր,
Աստուածուհի՛ կը դառնայ՝
Խենթեցընող համբոյրով…:

ԶԱՐԻՖԵԱՆ

—o—

ԽՄԲ․— 1954 Յուլիսին, Փարիզի մէջ «Համազգային» լսարանը յիշատակի երեկոյ մը կազմակերպած էր, նուիրուած տարաբախտ քերթողին մահուան երեսնամեակին: Իր մօտիկ ընկերներէն՝ Վ.րոյր Հալէպլեան մանրամասնօրէն ներկայացուցած էր Մատթէոս Զարիֆեանի կեանքը: Իր դասախօսութիւնը, որու ամփոփումը լոյս տեսած է «Յառաջ»ի մէջ, բաժնուած էր զանազան գլուխներու՝ Ուսանողական շրջան, Մարզական կեանքի շրջան, Ազգային եւ քաղաքական շրջան եւ Սիրահարական շրջան: Ստորեւ կուտանք Սիրահարական շրջանը:

×

Մատթէոս միջահասակէն քիչ մը աւելի, թիկնեղ, լայն ուսերով, համակրելի դիմագծով, անոյշ աչքերով, հաճելի մեղմ ձայնով, հոգիի անսահման թռիչքներով գեղուն, մտաւորականի արժանիքներով օժտուած, յաւէտ ընթերցող, փնտռուած երիտասարդ մըն էր:

Ամէն խաւերու պատկանող բազմաթիւ գեղատի օրիորդներ անոր կը տենչային:

Սկիւտարի մէջ սէրը պղատոնական էր: Ընկերային անմեղ կապակներու, աղջիկ մը Սիրոյ Բլուրը կամ ցորենի արտ մը առաջնորդելու, անմնաս անառակութիւններու շուրջ կը կայանար: Այդ օրիորդները յաճախ փոքրիկ ալպոմներ կ'ունենային եւ իրենց ծանօթ երիտասարդներուն կը ներկայացնէին, որպէսզի իրենց յոյզերը անոնց մէջ արձանագրեն: Մատթէոսն ալ յաճախ կրկնուած խնդրանքներուն տեղի տալով ներկայացուած ալպոմներուն մէջ իր ինքնատիպ զգացումները կը նօթագրէր: Շատեր Զարիֆեանի գրածները գոց կը սորվէին եւ արտերուն ու Սիրոյ Բլուրի երկայնքն ի վեր բարձրաձայն կատակելով կ'արտասանէին:

Սկիւտարի երկսեռ երիտասարդութիւնը ամէն երեկոյ Սիրոյ Բլուրը պտոյտի կ'երթար խումբեր կազմելով. Մատթէոսն ալ այս խումբերուն մէջ կ'ըլլար եւ վարժուած էր օրիորդներու ընկերակցութեամբ պտըտելու: Մատթէոս թիթեռնիկի նման ծաղկէ ծաղիկ կ'ոստոստէր, առանց մէկ ծաղիկով բաւականանալու: Օր մըն ալ իր փոքրիկ քրոջը ընկերուհիներէն, հաճելի դիմագծով, փափուկ, նկարակազմ, Նոյեմիին սիրահարեցաւ:

Սահող օրերը եւ ժամանակը եկան հաստատելու որ Մատթէոս ընդունակ էր նաեւ մէկ հոգիի մը կապուելու եւ զայն խորապէս սիրելու: Կը բաւէ որ այդ անձը ի վիճակի ըլլար իր քնարին լարերը թրթռացնելու: Զարիֆեան չարունակեց ներշնչել ու ներշնչուիլ: Սակայն ափսոս իր վիճակը երթալով ծանրացաւ: Այլեւս արիւն թքնելը, արիւն փսխելը սովորական երեւոյթներ դարձան: Ան անդրադարձաւ իր գործած ահաւոր սխալին եւ ատոր համար խսկ ներեց Նոյեմիին, երբ անիկա 6–7 ամիս վերջ, խորտակուած ու փշրուած սիրով մը, իրմէ ընդմիշտ բաժնուելով, Ամերիկա մեկնեցաւ:

Նշանուած շրջանի սիրային յուզումները եւ բաժանման խռովքներուն գործած աւերները, անդարմանելի եղան:

Հ. Օ. Մ.ի քարտուղարը Մ. Բամպուքճեան Հայաստան պիտի մեկնէր գեղօրայք եւ պարենաւորման ծրարներ փոխադրելու համար: Մատթէոս հակառակ իր ծանր վիճակին ներկայ եղաւ գինեձօնին:

Մեր տան մէջ նախապէս իրեն համար պատրաստուած բազկաթոռ անկողնին վըրայ հանգչեցաւ: Երբեմն պառկած, մերթ նստած եւ խոր հրճուանքով բոլորին երգել, ցատկել, պարելուն հետեւեցաւ: Ասիկա իր վերջին ընկերական այցելութիւնը եղաւ:

Կէս գիշերէն վերջ անհանգստացաւ եւ շատ զօրաւոր արիւնահոսութիւն ունեցաւ: Հայր սկսաւ կուրծքն ու կոկորդը խեղդել: Բոլորիս աչքերուն առջեւ ուժաթափ ու գունատ կարծես սկսած էր մոմի պէս ինքն իր վրայ հալիլ, հատնիլ, իր վերջին ժամերը ապրելով:

Քէյֆը, խրախճանքը, կատակները խակոյն դադրեցուցինք:

Մատթէոս հրամայեց եւ պարտադրեց որպէսզի պարը, երաժշտութիւնը, երգը շարունակէինք, ինք կ'ուզէր քնանալ մեզ բոլորս դիտելով ու ունկնդրելով:

«Կեանքը ինքն իր մէջ ողբերգութիւն մը եւ ունայնութիւն մըն է, բսաւ, միակ իրականութիւնը մահն է եւ բոլորիս եղբական փախճանը հոն է: Ես այսպէս կ'ուզեմ մեռնիլ, ընկերական ու սիրային շըրջապատի մէջ, սազով ու նուագով, դաշնակով ու պարով, սիրով ու համբոյրով, մահը հեգնող, կեանքը, հեշտանքը եւ գիրկընդխառնումը սիրով, խենթութիւններ ընելու ընդունակ ընկերներով, ցորենի հասկերուն, Սկիւտարի դաշտերուն, Զամլըճայի, Գարապաշի ծաղիկներուն եւ երեք ծառերուն արահետներուն դաղտնիքներուն մօտերիմ, անառակ ընկերներուս մօտ: Ոչ թէ բոլորէն լքուած, առանձին կղզիին մէկ անկիւնը, սենեակի մը մէջ, ամայութեան թախիծը սրտիս, ամէն բանի կարօտով»:

Մատթէոսի թոքախտը չորս տարի տեւեց: Սկզբնական 5–6 տարիներու ընթացքին իր հիւանդութեանը վրայ խնդաց, արհամարհեց, հեգնեց, նոյնիսկ կատակեց, անոր հետ մտերմանալով ու եղբայրանալով, որովհետեւ այդ շրջանին հուժկու Ֆիզիքականի տէր էր եւ շատ զօրաւոր կամք ունէր: Ու չկայ ոեւէ հիւանդ, որ ինքնաբերաբար հրաժարի կեանքէն ու դիւրութեամբ հաշտուի մահուան գաղափարին հետ:

Բայց երբ Ֆիզիքապէս շատ տկարացաւ, ափսոս իր կամքն ալ պակսեցաւ, եւ իր կեանքը ողբերգութեան մը վերածուեցաւ: Կրակոտ, խանդավառ, ըմբոստ, կարմիր այտերով խենթ Մատթէոսը մըռայլ, մենակեաց, եւ իր անհետացած սէրերուն կարօտով՝ երազուն, մելամաղձոտ, ուժաթափ տերվիշ մը դարձաւ:

Իր խորտակուած սիրոյն եւ արտերուն մէջ մենակեաց դեգերումներուն առեն, այլեւս ի վիճակի չեղաւ որոշում մը տալ, երկրնտրանքի մէջ մնաց, — ապրի՞լ թէ մեռնիլ: Անշուշտ, միշտ ապրիլը նախընտրելի էր: Եւ հակառակ իր բոլոր խենթութիւններուն, անառակութիւններուն, սիրային արկածներուն եւ իր հիւանդութեան հանդէպ ցոյց տուած արհամարհանքին, քանի որ բազմաթիւ տարիներ հիւանդութիւնը զինքը չէր կրցած զգետնել, խորհեցաւ որ միշտ իրաւունք ունէր, տակաւին երկար տարիներու համար կեանքի յոյսովը օրօրուիլ:

Սակայն Մատթէոսի համար ապրիլը կղզիի մէջ, սենեակի մը անկիւնը կծկուիլ չէր նշանակեր: Այլ Սկիւտարի բարձունքները, ցորենի արտերը իր գաղափարակից ընկերներով եւ նախասիրած օրիորդներով թափառիլ, անսահման ապրումներով եւ արկածալից սէրերով:

«Եթէ ապրելով հանդերձ, այս բոլորէն պիտի զրկուիմ, այն ատեն աւելի լաւ է, որ մահուան համար ալ պատրաստ ըլլամ», բսաւ եւ սկսաւ համակերպիլ ճակատագրին, մահն ալ երազելով ու հեգնելով:

«Քանի կ'անի ցաւը մարմնիս,
Ժպիտն աչքիս վարդ կ'ըլլայ,
Ցուրտ հոգիէս կ'անցնի Մայիս
Ու լոյս կ'իջնայ ճակտիս վրայ…
Ու այս վարդով, այս գարունով
Կը հեգնեմ ան որ կուգայ.
Ան որ կուգայ հողին քունով
Քնացնել ցաւն հսկայ»:

Հառաչելով եւ
«Տակաւ կ'ըլլայ ցաւս ահաւո՛ր
Հոգիիս մէջ պայծառութիւն մը կ'իջնէ
խոր»:

Երգելով աչքերը փակեց, խոր սուգի մէջ ձգելով իր բոլոր ընկերները:

ՎՐՈՅՐ ՀԱԼԷՊԼԵԱՆ

ԿԱՐՕՏ

Կ'ուզեմ երթա՛լ ես նորէն
Հին օրերու Աղբիւրին.
Ահ, ո՛րքան քաղցր էր, դիւրի՛ն
Ըմպել այդ ջուրը լռին,
Ծունկի վրրայ, յամրօրէն…

Կ'ուզեմ ըլլալ ես նորէն
Այդ Աղբիւրէն, ահ, գինո՛վ,
Կ'ուզեմ բանալ, քովէ քով,
Հիւանդ ռեռքերս, ժամերո՛վ
Ըմպելու ցուրտ այդ ջուրէն…

Երթա՛մ Աղբիւրը նորէն…:

ԳԻՆԱՐԲՈՒՔ

Լեցո՛ւր բաժակը՝ խըմե՛մ
Գինին անո՛յշ հեշտանքին.
Ալ կը ծաղրե՛մ այս կեանքին
Սրբութիւնները դըժխեմ:

Լեցո՛ւր բաժակը՝ խըմե՛մ
Գինին կախա՛րդ հեշտանքին.
Այնքան ցաւով՝ երկրնքին
Ի՛նչպէս ճամբան ես գըտնեմ:

Լեցո՛ւր բաժակը, խըմե՛մ
Գինին բոսո՛ր հեշտանքին.
Կ'ուզեմ հո՛ւրը դժոխքին,
Ալ լուսնի լոյսն ի՛նչ ընեմ:

Լեցո՛ւր բաժակը, խըմե՛մ
Գինին պղտոր հեշտանքին.
Քիչ մ'ալ այս մութ վայրէջքին
Ծով–ծով խռովքը փորձեմ…:

Լեցո՛ւր բաժակը, խըմե՛մ
Գինին հարուստ հեշտանքին.
Գինով ըլլամ ու կեանքին
Անմըտութիւնը երգեմ…:

Լեցո՛ւր, լեցո՛ւր որ խըմե՛մ.
ՄԱՀՆ է ահա աչքիս դէմ…:

×

ԲԼՈՒՐԻՆ ՎՐԱՅ

—o—

Եկո՛ւր, իմ աղուոր,

Այս գիշեր հո՛վ կայ,
Լոկ հոս է անդորր.
Ահ, հաւատա՛ որ
Հոգիս կը ցանկայ
Ո՛չ թէ լուսնկայ՝
Այլ անդո՛ւնդըդ խոր,
Եկո՛ւր, իմ աղուոր,
Այս գիշեր հո՛վ կայ…

Ծովը հեռաւոր,
Տե՛ս, կը հեկեկայ,
Այս գիշեր հո՛վ կայ…
Քոյր, հաւատա՛ որ
Հոգւոյս մեծաւոր՝
Այս գիշեր մա՛հ կայ.
Տե՛ս կը հեկեկայ
Ծովը հեռաւոր…

Եկո՛ւր, իմ աղուոր:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (109)

ԲՈՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ

11.

Վերջը հանեց իր գեղեցիկ շորերը, մեր կանանց շորերից հագաւ ու տուեց իմ "րդուն, որպէսզի նրա կինը դառնայ, ու "րդիս՝ նրա մարդը: Որդիս նրան չի ասում. «ես քեզ չեմ սիրում» կամ թէ՝ «գործեր ունեմ»: Երբ կինը երիտասարդ է, պէտք ունի սիրող մարդու. իսկ դուք ի՞նչ մարդ էք, երբ նոյնիսկ համբուրել չէք ուզում ձեզ գրկող գեղեցիկ կինը:

— Ասում էիք, — ընդհատեց Բոռը, — որ մի յանձրարութեամբ էք եկած:

— Այո, դրա համար նոյնիսկ ես մնացի մեր խմբից: Ջիտան խնդրեց ձեզ յայտնեմ, որ դուք բոլորդ ձանձրացրել էք նրան՝ ձեր սառն արիւնով ու զատողութիւններով: Նա ուզում է դառնալ նորից իր ժողովրդին ու լինել ազատ: «Ասա նրան, — յանձնարարեց նա, — որ ես կին եմ ու սիրում էի նրան եւ դրա համար էլ չեմ ուզում մնալ նրա մօտ»: Իրաւունք ունէր խեղճ աղջիկը, որ թողեց գնաց: Մի վատ բան չկայ այդտեղ, որ կնիկը փող ստանայ իր գեղեցկութեան համար. հէնց դրա համար է ծնուած գեղեցկութիւնը. բայց պէտք չէ, որ մի Գընչուհի ձեր ցեղի մարդուն սիրի:

Բոռը վեր կացաւ տեղից:

— Բոլորն ա՞յդ է, ինչ յանձնարարել է ասելու: Այն ժամանակ, խնդրեմ, ասացէք նրան, որ շատ լաւ է արել: Յոյս ունեմ, որ բախտաւոր կը լինի: Ահա՛, ինչ որ ուզում էի ասել: Երթաք բարով:

Նա անշարժ կանգնած էր, մինչեւ որ փակուեց պարտէզի դուռը կնոջ յետեւից: Յետոյ նստեց ու ծածկեց դէմքը երկու ձեռքով:

Նորից մի ապտակ: Մի՞թէ նրա մէջ հպարտութեան ու անձնասիրութեան ստուերն անգամ չէր մնացել: Կրել էր ամէն բան, ինչ որ մի մարդ կարող էր կրել: Քաշել էին նրա սիրտը ցեխի մէջ, ու բոլոր անցորդները կոխ են տալիս:

Ոչ մի անկիւն չկար նրա հոգում, որ ենթարկուած չլինէր ոեւէ մէկի ծաղրանքին: Եւ հիմա, նոյնիսկ այդ փողոցից վերցրած Գնչուհու ձեռքում անգամ մի մտրակ ճարուեց՝ նրան հարուածելու:

Շէյթանը խղճուկ ոռնում էր դրանը, Բոռը վեր կացաւ, որ ներս թողնի: Շունը ներս նետուեց տիրոջ վրայ իր բերկրանքի սովորական աղմկոտ ցոյցերով, բայց իսկոյն հասկանալով, որ մի ինչ–որ անսովոր բան էր պատահած, պառկեց գորգին, նրա ոտների մօտ, ու սառը դունչը դրաւ նրա անզգայ ձեռքին:

Մի ժամ յետոյ Ջեմման մօտեցաւ նրա տան դրանը: Բախում էր, բայց ոչ ոք չերեւաց: Բիանկան տեսնելով, որ Բոռը ընթրիք չէր ուզում, գնացել էր հարեւան խոհարարուհու մօտ: Դուռը բաց էր թողել ու միջանցքում լոյս կար վառած: Ջեմման քիչ սպասեց, յետոյ վճռեց ներս մտնի ու ինքը գտնի Բոռին: Բելլից մի կարեւոր լուր էր ստացուել, որի մասին խօսել էր պէտք: Զարկեց նրա սենեակի դուռը ու լսեց Բոռի ձայնը ներսից.

— Դուք կարող էք գնալ, Բիանկա՛. ինձ ոչինչ հարկաւոր չէ:

Ջեմման կամաց բաց արաւ դուռը:

Սենեակը մութ էր բոլորովին, եւ միջանցքի լամպը ամբողջ սենեակի երկայնքով լոյսի մի շերտ էր ձգում: Ու Ջեմման տեսաւ, որ Բոռը նստել էր՝ գլուխը կրծքին կախած: Ոտների մօտ քնել էր շունը:

— Ես եմ, — ասաց նա:

Բոռը վեր թռաւ:

— Ջեմմա, Ջեմմա: Ա՛, ինչպէս էի ուզում էի ձեզ տեսնել:

Եւ առաջ, քան կինը մի բառ արտասանել կարողանար, ծունկի եկաւ ինքը նրա ոտների առաջ ու թաղեց դէմքը նրա հագուստի ծալքերի մէջ: Իր ամբողջ մարմինը ցնցւում էր ջղաձգօրէն, ու նրա այդ տեսքը արցունքից էլ սարսափելի էր:

Ջեմման լուռ էր: Ոչնչով չէր կարող օգնել, բացարձակապէս ոչնչով. դա էր ամէնից ծանրը: Պէտք է հանդիսատես լինէր նրա վշտին կրաւորապէս, թէեւ պատրաստ էր մեռնելու, որ նրան տանջանքից ազատի: Եթէ գոնէ համարձակուել կարողանար գրկել նրան, սեղմել կրծքին ու իր սեփական մարմնով պաշտպանել նրան բոլոր ապագայ ձախողութիւններից: Այն ժամանակ նա մի նոր Արթիւր կը դառնար իր համար, եւ գուցէ գար մի օր, որ հին ամպերը ցրուէին:

Ա՛, ո՛չ, ո՛չ: Մի՞թէ ազան կարող էր մոռանալ: Ինքը չէ՞ր, որ գցել էր նրան այդ դժոխքը: Ինքը, իր իսկ աջ ձեռքով:

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկ. Համեստուհի Սահակեան, զաւակները ու թոռները, ինչպէս նաեւ Սահակեան, Թէրզեան, Ռենիէ, Երանոսեան, Շուղատարեան, Տէր–Արսէնեան եւ Ուզուրլեան ընտանիքները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ–հօր, եղբօր եւ ազգականին՝

ՍՈՒՐԷՆ ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, Տէխնի Ս Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ, այս Երկուշաբթի առաւօտ (Մեռելոց):

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Պօղոս Գորգիկեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Գորգիկեան, Պ. Կարօ Գորգիկեան, Տէր եւ Տիկին Արա Գորգիկեան եւ զաւակը ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ, հեռագրով, նամակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր եւ մեծ–մօր՝

ԱԶՆԻՒ ԿԻՒԼԷՄԷՐԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ:

×

Այրի Տիկին Քերովբէ Կիւմիւշեան, Տէր եւ Տիկին Ժան–Քլօտ Լաֆոն, Տէր եւ Տիկին Միշէլ Կիւմիւշեան եւ ընտանեկան պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՔԵՐՈՎԲԷ ԿԻՒՄԻՒՇԵԱՆԻ

յանկարծական մահուան տխուր առթիւ:

ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԸ

ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Կանոնագրի թիւ 5 յօդուածին համաձայն, վարչութեան մէկ մասը նորոգելի ըլլալով Փարիզի Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ իր անդամներէն անոնց որոնք կը փափաքին մասնակցիլ վարչութեան:

Թեկնածուները պարտին Աղքատախնամի գրասենեակը դիմել գրաւոր ամէնէն ուշը մինչեւ Ապրիլ 20 (77, Ռիւ Լաֆայէթ, Փարիզ 9րդ):

ԴԻՒԱՆ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Ուսանողներու Օգն. Մարմինը շնորհակալութեամբ ստացած է 500 ֆր. Պ. Ժիրայր Զիլինկիրեանէ նաեւ 100 ֆր. Տէր եւ Տիկին Վահրամ Գրմըզեանէ Տոքթ. Ա. Պօղոսեանի հոգեհանգիստին առթիւ:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ

ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅ ՔՈՅՐԵՐԸ

167, Avenue des Caillols
13012 Marseille — Tél. 93-50-91

ուրախութեամբ կը յիշեցնեն հայ ընտանիքներուն, որ յառաջիկայ տարւոյն 1974–1975 դպրոցական արձանագրութիւնները կը սկսին Մայիս մէկէն մինչեւ Յունիս 25:

Իւրաքանչիւր դասարանի տեղերը սահմանափակ ըլլալով, ջերմապէս կը խնդրուի հայ ընտանիքներէն որ չուշող արձանագրել տան իրենց զաւակները, որպէսզի վերամուտին դժուարութեան առջեւ չգտնուին:

Ֆրանսերէն գիտութեան առընթեր հայ մանուկին կ'ապահովուի հայկական դաստիարակութիւն եւ մշակոյթ:

Կ'ընդունուին մանկապարտէզէն սկսեալ (երկուքուկէս տարեկան) մինչեւ վեցերորդ դասարան, ուրկէ յետոյ աշակերտը կրնայ լիսէի մէջ ընդունուիլ առանց որեւէ քննութեան՝ վարժարանը «contrat d'association» ունենալուն համար:

Հայ մանուկներուն մասնաւոր գիներ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կունենայ 20 Ապրիլ Շաբաթ օր, ժամը 15ին Մշակոյթի Տան մէջ 17 ռիւ Պլէօ

Օրակարգի վրայ է վարչական ընտրութիւնը:

Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԼՈՒՍԱՐՁԱԿՈՒՄ

կազմակերպուած

Հ. Բ. Ը. Միութեան Վալանսի Երիտասարդաց Ակումբին կողմէ

Ուրբաթ Ապրիլ 26, ժամը 20.30ին Հ. Բ. Ը. Միութեան Ե. Հիւսիսեան սրահին մէջ

6, Rue Faventine — VALENCE

կը բանախօսէ Պր. ԺԵՐԱՐ ՏԷՏԷԵԱՆ (Մոնփելիէի համալսարանի փրոֆեսէօրներէն)

Նիւթ ունենալով Հայերը՝ ասորական շրջանէն մինչեւ խաչակիրները:

Ամէն ոք սիրով կը հրաւիրուի:

Pour :

VENDRE
ACHETER
LOUER
GERER

Immeubles — Appartements — Villas — Locaux

J. TORANIAN
Conseil immobilier
Administrateur de Biens
FNAIM

ETUDE RIVE-GAUCHE
122, Bd Raspail
PARIS (6e)
Tél. : 548-67-61 — 222-70-63
544-19-46 — 544-11-25

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

Կազմակերպութեամբ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Երիտասարդաց Ակումբի եւ Մարի Նուպար Հայ Ուսանողական Տան վարչութեանց

Ուրբաթ, 19 Ապրիլ, ժամը 20.45ին

SALLE DES CENTRAUX
8, Rue Jean Goujon — PARIS (8e)
Métro : Franklin Roosevelt

Լուսարձակում եւ գեղարուեստական յայտագիր

Զութակի վրայ Կոմիտասեան եղանակներ կը նուագէ հիւրաբար քաղաքս գտնուող Ուրուկուահայ արուեստագէտ

ՏՈՔԹ. Օ. ԷՄԻՐԽԱՆԵԱՆ

Հայ հասարակութիւնը սիրով կը հրաւիրուի:

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերը կը ծանուցանեն բոլոր հայրենակիցներուն այս տարուան արձակուրդի ծրագիրը:

Քոյրերը կը ստանձնեն պարտականութիւնը՝ իրենց յանձնուած պըզտիկները տանիլ «Թորրի» Հռոմի կանաչազեղ բլրան վրայ, Հռոմէն 80 քիլ. հեռաւորութեամբ:

Թորրիէն 28 քիլ., «Գաթինոյի» բլրան վրայ, կազմակերպուած է նաեւ հայ մանչերու համար ամառնային արձակուրդ մը հայ կաթողիկէ քահանաներու հոգածութեամբ: Մանչերը կ'ընդունուին 9–13 տարեկան:

Արձանագրութիւններու համար հեռաձայնել 93–50–91, բայց նախընտրելի է անձամբ ներկայանալ դըպրոց՝ տեղեկութիւններ ունենալու համար:

167, Avenue des Caillols
13012 MARSEILLE

Արձանագրութիւնները կը փակուին Ապրիլ 30ին:

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կը խօսի

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Նիւթ՝ ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԶԱՐԹՕՆՔԻ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԺԹ. ԴԱՐՈՒՆ

Ուրբաթ, Ապրիլ 19, երեկոյեան ժամը 8.30ին, Իսիի Հայ Մշակոյթի տան մէջ

45, Ռիւ տը լա Տէփանս

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ

ՀԱՅԿ. ԱԻԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ ՀԻՄՆԱՐԿԻՆ ՄԷՋ

150, Ռիւ էթիէն Տոլէ, 22րդ յարկ

Ուրբաթ՝ Ապրիլ 19, ժամը 20.30ին

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէին

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

Հայ Դատի – Հայաստանի ներքին սահմաններու, ձուլման վտանգին — Հայաստանի ներքին կեանքին եւ Հ. Յ. Դ. քաղաքական առաջադրութիւններուն մասին

Բոլոր հարցումներուն կը պատասխանէ

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

— Ամէն ոք իրաւունք ունի հարցումներ ուղղելու եւ կամ գրաւոր պատրաստել կանխապէս վերոյիշեալ հարցերուն շուրջ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՊԱՏՈՒՈՅ ՃԱՇ

Առ ի երախտագիտութիւն

« ՀԱՅԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ » ԶՈՒԻՑԵՐԱԿԱՆ ՖԵՏԵՐԱՍԻՈՆԻՆ

կազմակերպուած

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ» ԿՈՂՄԷ

Կիրակի 5 Մայիս ժամը 12էն 17, ՊՕ–ՌԻՎԱԺ ՓԱԼԱՍ պանդոկին մէջ, Ուշի–Լօզան

ՀԱՅ ԵՒ ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԵՂԲԱՅՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿԵԼԻ ՊԱՀ ՄԸ

ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԿՈՆԴԱԿ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՍՐԲԱԶՆԱԳՈՅՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ Տ. Տ. ՎԱԶԳԷՆ Ա. Է

Ուղերձներ՝ «Հայերու Բարեկամներ, Զուիցերական Ֆետերասիոնի՝ պատուոյ նախագահին, կեդր. Վարչութեան եւ Լօզանի Կոմիտէին նախագահներուն, Հ. Բ. Ը. Միութեան Զուիցերական Իւավիճակով Ընկերակցութեան պատուակալ վարիչ պատուիրակին եւ Զուիցերահայ Միութեան նախագահին կողմէ:

×

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օր. Սիրվարդ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ (Սոփրանօ), հայ ժողովրդական երգերով, Պր. Շարլ ԺՈՔԻԷ՝ (Թէնոռ)՝ զուիցերական ժողովրդական երգերով եւ Փարիզէն յատկապէս հրաւիրուած ՍՕՍԻ պարախումբը հայկական պարերով:

Ճաշագին՝ անձգլուխ 45 Զ. Ֆ.

Զուիցերահայ Երիտասարդաց Միութեան անդամներու եւ մինչեւ 20 տարեկան երիտասարդներու՝ 35 Զ. Ֆ.

Մասնակցիլ փափաքողները կրնան դիմել՝

U.G.A.B.
3, Chemin du Cap — 1006 LAUSANNE (SUISSE)

Հեռաձայն՝ Լօզան 28–20–86 Մանրամասն յայտագիր՝ դիմողներուն:

ԱՄԱՌՈՒԱՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

26 ՕԳՈՍՏՈՍԷՆ 14 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

Էսահեան Սանուցի հետ

ՓԱՐԻԶԷՆ ՓԱՐԻԶ ՕԴԱՆԱՒՈՎ

Անմրցելի գինով եւ ամենահանգստաւէտ պայմաններով

Յայտագիրը պիտի ծանուցուի ի մօտոյ

ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ
14
DIMANCHE
14 AVRIL
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 150 Ֆ. Վեցամսեայ 80 Ֆ.
Արտասահման Տար. 175 Ֆ. Հատը 0,80 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.989

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.989

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀՐԱՇԱՓԱՌ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ

Զատիկ մը եւս օտարութեան մէջ։
Ու ամէն Զատկի մեր միտքը կուգայ
հին երգ մը, — պատկերը վտարանդի
Հայուն.

Աւա՜ղ Զատկուան Կիրակին
Մեր զաւակներ են ղարիբ երկիր։

Ու յետոյ նաեւ՝ Մայր Հայաստանի
ողբագին կանչը.

Իմ սիրելի զաւակունքս
Կը թափառին օտար աշխարհ.
Ես ո՞ւր դիմեմ, ո՞ւր փնտռեմ,
Կը ծառայեն այլոց խոնարհ։

Հայրենի երկրէն հեռու, հայ քրիստոնեան, հաւատարիմ իր հայրերու նուիրական աւանդութեանց, երկիւղածութեամբ կ'ողեկոչէ իր մեծ տօները։

Զատիկը մեծագոյնն է այդ տօներէն, որովհետեւ անիկա կը խորհրդանշէ Յիսուսի հրաշափառ յարութիւնը։ Մահուան դէմ կեանքի յաղթանակը։

Որքան խորհրդաւոր էր եղած իր ծնունդը, ա՛յնքան անիմանալի խորհուրդի մըշուշով է պարուրուած իր յարութիւնն ի մեռելոց։

Մեծ Պահքի քառասնօրեայ պահեցողութեան մռայլ օրերուն, Աւագ շաբթու հոգեպարար, յաճախ տխուր արարողութիւններուն յաջորդող Զատիկը զարթօնքի եւ վերածնունդի գերագոյն խորհրդանշանն է։ Ձմրան հետեւող գարունը։

Հայը քրիստոնէական կրօնքին փարեցաւ ազգովին եւ սրտանց շատ կանուխէն, որովհետեւ անոր մէջ գտաւ համամարդկային վեհ գաղափարներ։ Ամէն բանէ առաջ Սէր՝ իր նմանին հանդէպ («սիրեցէ՛ք զմիմեանս»)։ Եղբայրական օգնութիւն՝ տկարներուն, հիւանդներուն, որբանոցներուն եւ տառապեալներուն։ Ժուժկալութիւն ու խոնարհութիւն։ Արդարութիւն եւ ճշմարտութիւն։ Զղջացում մեղանչումէ։ Բարեխիղճութիւն ու ողորմածութիւն։ Ազատութիւն եւ խաղաղութիւն։ Եղբայրութիւն եւ հաւասարութիւն։

Վսեմ և անյեղլի սկզբունքները, որ ի զօրու են մինչեւ այսօր եւ որոնք հիմ կը ծառայեն արդի քաղաքակիրթ աշխարհի ամէնէն յառաջդիմական վարդապետութեանց։

Քրիստոնէական իր խոր հաւատքին շնորհիւ է, որ Հայը դարերով դիմակալեց, կուրծք տուաւ ամէնազգի աշխարհակալներու եւ բռնակալներու ցեղաջինջ հալածանքներուն եւ կոտորածներուն։

Այդ հաւատքն է, որ ղինեց Հայուն բազուկը Վարդանանցէն մինչեւ Սարդարապատ եւ անեղծ պահեց իր ազգային տոհմիկ դիմագիծը։

Հայը Յիսուսի պէս հալածուեցաւ, մատնուեցաւ, չարչարուեցաւ ու խաչուեցաւ, սակայն չընկրկեցաւ երբեք։

Ու դեռ աւելին։ Յիսուս միայն մէկ անգամ մատնուեցաւ, չարչարուեցաւ ու խաչուեցաւ։ Հայը դարերու ընթացքին ու մինչեւ մեր օրերը քանիցս մատնուեցաւ, ուրացուեցաւ, չարչարուեցաւ ու խաչուեցաւ։

Եւ այսօր հակառակ իր թշնամիներուն եւ չակերտաւոր բարեկամներու դաւադրութեանց եւ պիղատոսեան մեղսակցութեանց, կանգուն է միշտ ու կենսունակ, ապագային կը նայի աննկուն եւ անխախտ հաւատքով, վստահ՝ թէ չարչարանքներուն եւ խաչելութեան անպայման պիտի յաջորդէ հրաշափառ յարութիւնը։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԻԹԵՐԱՆԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

ՓՈՀԷՐ
ԿՈՉ Կ'ԸՆԷ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏՆԵՐՈՒՆ

———O———

Մինչ թեկնածուներու թիւը կարելի չէ ճշդել բայց 30–31ի շուրջ է, նախագահ Փոհէր կոչ մը ըրաւ Ֆրանսայի 41.500 քաղաքապետներուն, որ աչալուրջ ըլլան իրենց «կնքահայրութիւնը» շնորհած ատեն։ Արդարեւ, որպէսզի Սահմանադրական Խորհուրդը վաւերացնէ Հանրապետութեան նախագահութեան թեկնածութիւնները, թեկնածուն պէտք է 10 հազար ֆրանքի երաշխիք մը ներկայացնէ եւ 100 «կնքահայր» առնուած տասը նահանգներէ։ Ասոնք ընդհանրապէս քաղաքապետ կամ ընդհանուր խորհրդատու են։ Այդ է պատճառը, որ Փոհէր կոչ կ'ընէ որպէսզի առտուն կանուխ ելլողին չտրուին այդ ստորագրութիւնները եւ ընտրապայքարը խեղկատակութեան պատկեր մը չպարզէ։

Ուրբաթ՝ Միթերանի օրն էր։ Նախ իր կեդրոնատեղին, Մոնփարնաս աշտարակը, ուր մամուլի ասուլիս մը կուտար, ապա Եւրոպա Մէկ ձայնասփիւռի կայանէն, ուր հիւրն էր ժորժ Լըռուայի (Քլօտ Թօփաքեան)։

Ձախի թեկնածուն յայտնեց նախ որ կ'ուզէ խօսիլ, մէկուն մասին, որ անտեսուած կը թուի՝ Ֆրանսայի։ Եւ այդ նախաբանէն ետք, Միթերան յստակ ու ճշգրիտ ծրագիր մը ներկայացուց։ Ընդհանրապէս Ձախը կը մեղադրուէր որ յստակ բաներ չըսեր, հարկ է հիմա ընդունիլ որ բոլոր թեկնածուներուն ամէնէն յստակը ինք եղաւ առջի օր, ելմտական եւ ընկերային գետնի ալ վրայ։ Ամսական նուազագոյն աշխատանքը կը նշանակէ 1200 եւ կը բարձրացնէ նաեւ ծերութեան թոշակը։ Գիներու հակակշիռ մը կը նախատեսէ երեք ամիս եւ Թէ. Վէ. Ա.ի սակը զերոյի կ'իջեցնէ անհրաժեշտ արտադրութեանց համար մինչ կ'աւելցնէ այդ սակը պերճանքի ապրանքներու վրայ։ Տասը միլիառի փոխառութիւն մը մէջտեղ կը դնէ ատոր փոխարէն, որ կապուած պիտի ըլլայ գիներուն եւ խնայողութեան։ Կը նախատեսէ նաեւ, հինգ տարուան վրայ, հասարակաց ծրագրի կարգ մը կէտերու իրագործումը, ինչպէս հանգստեան կոչուիլը՝ 60 տարեկանին, հինգ շաբաթ վճարուած արձակուրդ, աշխատանքի ժամանակի կրճատում, եւայլն, եւայլն։ Պարզ է սակայն թէ գործի գլուխ գալէ ետք միայն մէկը կրնայ գիտնալ թէ ի՞նչ կրնայ ընել եւ ի՞նչ չընել ըստ հնարաւորութեանց։ Արդարեւ, միշտ աւելի դիւրին է ընդդիմադիր ըլլալ եւ ըստ ոմանց, այնքան ալ ապահով չէ որ Ձախը ուզէ իշխանութեան գլուխ գալ, այնպիսի ատեն մը երբ կացութիւնը փայլուն չէ եւ այն ատեն ինք կրնայ թիրախ ըլլալ բանուորական դժգոհութեանց թէեւ սենտիքաները խոստացած են «զինադուլ»ի շրջան մը շնորհել ընտրութենէն ետք։

Միթերան կրկին ծանրացաւ անշուշտ ազատութեան վրայ։ Շատեր մտահոգ են համայնավարներու հետ իր զինակցութենէն։ Այդ է պատճառը որ ըլլա՛յ ինք ըլլայ Մառշէ շատ կը խօսին ազատութեան վրայ։ Համայնավար պարագլուխը մանուանդ, որ այդ մարզին մէջ, պարզ է նուազ վստահութիւն կը ներշնչէ, Իումաթէի 70ամեակի հանրաժողովին, իր ելոյթին մէջ ամէն ապահովութիւն տուաւ այդ մասին։

Աւելցնենք թէ Շաբաթ օր Ֆրանս–Սուար – Լը Փուէն հանրային կարծիքի նոր քննութիւն մը կուտային ըստ որուն առաջին շրջանին գլուխը կը հասնի Միթերան (40 առ հարիւր), իրեն կը հետեւին Շապան (29 առ հարիւր) եւ Ժիսքար (27 առ հարիւր)։ Երկրորդ շրջանին Միթերան կը կորսնցնէ (37 առ հարիւր) եւ Շապան կը շահի (43 առ հարիւր) կամ Ժիսքար (40 հարիւր)։ Հարկ է սակայն չանտեսել թէ այս արդիւնքները երբ ձեռք բերուած են, Ֆօռ չէր քաշուած եւ Ռուայէ մէջտեղ չէր ելած։

× Արմատականները կ'ուզեն որ Ժան–Ժաք Սերվան–Շրէպէր ներկայանայ մինչ «Ազատ Հանրապետականներու Կեդրոնը» ձայն կը բարձրացնէ «նախագահական ընտրութեանց դայթակղութեանց» դէմ եւ մէկ փրկութիւն կը գտնէ... տը Կօլի տղան։

× Միթերան Ուրբաթ օր այցելութիւն մըն ալ տուաւ Էլիզէ, փոխանցման շրջանի նախագահ՝ Փոհէրի։

× Ընտրապայքարը շատ դէշ ատեն եկաւ երբ Ֆրանսա Թուղթի տագնապէ կը տառապի։ Այս մարզին մէջ, Շապան մըտահոգուելիք պատճառ չունի, որովհետեւ հանրագրերը ամիսներէ ի վեր պատրաստած էր։ Թեկնածու գլուխ 340 թոն թուղթ պէտք է։ Հարկ է ժամ առաջ, առնուազն ասոնց թիւը պակսեցնել։

ՏԱՂ

Ի ՎԵՐԱՅ ԶԱՏԿԻՆ ՀԱՅՈՑ

Յորժամ գայ պայծառ Զատիկըն Հայոց,
Մեծ աւետիս տամք ծերոց եւ տղայոց,
Ասեմք՝ Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց,
Կեա՜նք նընջեցելոց,
Փըրկութիւն հոգւոց է Զատիկն Հայոց.
Գովե՛մք Զատիկըն Հայոց։

Ուրախանան մարդիկք, մանկունք և
տըղայք,
Զարդարեալ զընծան եւ պարեն կանայք.
Խաչապաշտք խընդան, եւս առաւել Հայք,
Որք են քրիստոնեայք.
Աւետեաց օր է Զատիկըն Հայոց,
Գովե՛մք Զատիկըն Հայոց։

Վերանայ ձըմեռն եւ գայ ամառըն,
Հասանի գինին եւ բազայ գառըն,
Կանանչի խոտըն եւ ծաղկի ծառըն,
Տերեւախառըն.
Քաղցր եւ անոյշ է Զատիկըն Հայոց,
Գովե՛մք Զատիկըն Հայոց։

Նորոգին հոգիք սուրբ յաւազանէն,
Լոյս պայծառ բըղխէ սուրբ գերեզմանէն.
Նա մեզ կու փրկէ ի չար գազանէն,
Նորին բերանէն.
Ազատարար է Զատիկըն Հայոց,
Գովե՛մք Զատիկըն Հայոց։

Առեալ քահանայք խաչ Աւետարան,
Օրհնեն գերեզման, տուն եւ անդաստան,
Ամեն մարդ շըջի ծաղկանց բուրաստան,
Երկիր Հայաստան.

Շընո՛րհ աշխարհի՝ Զատիկըն Հայոց,
Գովե՛մք Զատիկըն Հայոց։

Թըռչունքըն խայտան, խօսի բլբուլըն,
Փայլի մանուշակ, բացուի սըմբուլըն,
Սերմանիք ցանեն, աշխատի ցուլըն,
Բոլոր աւուրըն.
Առատ գարուն է Զատիկըն Հայոց,
Գովե՛մք Զատիկըն Հայոց։

Աղբերք յորդորին եւ հալի սառըն,
Քրիստոս զենանի Աստուծոյ գառըն,
Քահանայք երգեն երկնից բարբառըն,
Հրեշտակախառըն.
Դրախտի նըման է Զատիկըն Հայոց,
Գովե՛մք Զատիկըն Հայոց։

Նըստէք, հա՛յրք եւ եղբայրք, ի մէջ
չիմանի,
Եւ խըմէք գինի վերայ սեղանի.
Նաղաշն արարէք յիշման արժանի,
Քաղցրութեան բանի.
Քանզի նա գովեաց Զատիկըն Հայոց,
Գովե՛մք Զատիկըն Հայոց։

Էին սուրբ ծընող Մարիամ միշտ կոյս,
Ծագեաց ծընընդեամբ քո մեզ փառք
եւ լոյս.
Լե՛ր բարեխօս առ յարուցեալն Յիսուս,
Պարգեւել մեզ յոյս,
Մաքրութեամբ տօնել Զատիկըն Հայոց.
Գովե՛մք Զատիկըն Հայոց։

ՆԱՂԱՇ ՅՈՎՆԱԹԱՆ

Քանի մը տողով

ԻՍՐԱՅԵԼԱՑԻՔ Ուրբաթէն Շաբաթ լուսնալիք գիշերը «այցելութիւն» մը տուած են հարաւային Լիբանանի վեց գիւղերու, ուր տասնեակ մը տուներ օդը հանած են, պարպելէ ետք բնակիչներէն։ Ըստ Պէյրութի թէեւ երկու մեռեալ կայ։ Իսրայելացիք ոչ մէկ ընդդիմութեան հանդիպած են եւ առօք փառօք ետ դարձած։ Կը թուի թէ ասիկա միայն ազդարարութիւն մըն էր։

ԷՌ–ՖՐԱՆՍԻ գործադուլը աւելի ծանր բնոյթ առաւ շաբաթավերջին եւ վախ կար որ տարածուի Ֆրանսական երկու միւս ընկերութիւններուն՝ Իւ. Թէ. Ա. եւ Էռ–Էնթէռ։ Օդաչուին վերջնական պաշտօնազրկումը կարծրացուց սենտիքաներու դիրքը։

ԶԱՏԿՈՒԱՆ առթիւ, «Յառաջ»ի յաջորդ թիւը լոյս կը տեսնէ Երեքշաբթի (Չորեքշաբթի, Ապրիլ 17ի թիւ) եւ խմբագրատունը փակ է Երկուշաբթի օր։

ԻՐ ԽՕՍՔԸ

ԶԱՏԻԿԸ Ե՞ՐԲ ԿՈՒԳԱՅ

—0—

— «Քղիի հայկական բեկորները նամակ մը գրելով Պատրիարքարան, կը հարցնեն թէ Զատիկը ե՞րբ կուգայ այս տարի, եւ կը խնդրեն որ օրացոյց մը ղրկուի»:

×

Մանր լուր մը՝ պոլսական թերթերու ամէնօրեայ ժխորին մէջ: Ոճիր–արկածներու կարգին:

Զրկուած՝ ժամէ, դպրոցէ, գիրքէ եւ հոգեւոր հաղորդակցութենէ, այս թըշուառները աւանդաբար կը յիշեն թէ Զատիկ անուն տօն մը կայ: Եւ օրացոյց կ՚ուզեն թուականն ու օրը գիտնալու համար․․

Օրացոյց եւ կրօնական տօն մը՝ իրենց գերագոյն մխիթարութիւնը:

Հասկնալի է որ նոյնիսկ դեղնած փիլոնով տէրտէր մը չունին կնունքի եւ մեռելի համար:

Եղա՛ծն է որ կը մաշեցնեն, յիշողութեամբ եւ սովորութեամբ:

Եւ եթէ տիրացու մը գտնեն որ մէկերկու աղօթք եւ արարողութիւն գիտնայ, այդ ալ կ՚անհետանայ՝ մարդուն հետ:

Այսպէ՛ս է կեանքը՝ Անատոլուի խորերը մնացած խլեակներուն:

Կան որ, թերեւս միտք պահած են Զատիկը եւ Ծնունդը, օրացոյցի հետք մը կամ գրոց–բրոց մը ունենալով:

Բայց ահա 18 տարիէ ի վեր, չեն կրցած պահել իրենք զիրենք:

Անոնք ալ հացազին կը պահանջեն՝ ապրելու: Կամ ճամբու ծախք՝ Պոլիս գաղթելու համար...

×

Լաւ է կանգ առնել այստեղ, եւ հարցնել մենք մեզի․

Զատիկը ե՞րբ կուգայ...

Այսինքն, ունի՞նք որեւէ սարսուռ, այս կամ այն Զատիկը դիմաւորելու, գոնէ անոր ակնկալութեամբ շնչելու եւ գործելու համար:

Ո՛չ օրացոյցն է որ կը պակսի մեզի, ոչ ալ տէրտէրն ու տիրացուն:

Փառաւոր եկեղեցիներն ու գոյնզգոյն գլրոցներն ալ՝ իրենց կարգին:

Յետոյ՝ քաղաքական հոսանքները: Անհամար միութիւնները եւ ընկերակցութիւնները: Ակումբներն ու գրադարանները: Թերթեր, հանդէսներ ու գրքեր՝ լեռնակուտակ:

Նաեւ ժողովները: Երեկոյթ–ցերեկոյթ: Ճառ ու ծափ: Երգ ու պար: Երբեմն ալ՝ վէճ եւ արիւն՝ միշտ յանուն ազգի:

Բայց, — Զատիկը ե՞րբ կուգայ...

Տարուէ տարի, կը թարմանա՞յ, կը նորոգուի՞, կը բոցավառի՞ Զատիկին յիշողութիւնը թէ կը նուաղի:

Սովորութիւն եղած է, փոխաբերաբար, Զատիկը համարել խորհրդանշան ժողովուրդներու յարութեան: Շրջան մը՝ վերածնութեան, ինչպէս գարունը:

Իբրեւ այդպիսին կը հաշուե՞նք, պարբերաբար մեր շահն ու վնասը:

Գոնէ կը հարցնե՞նք, ամէն մէկուս եւ ամէնուն համար․

— Զատիկը ե՞րբ կուգայ...

Այո՛ օրացո՛յց ունինք Նազովրեցի վարդապետին Զատիկին համար:

Իսկ ո՞ւր է օրացոյցը բուն իսկ մեր Զատիկին: Ցուցատախտը՝ ամէն մէկուս պարտականութեան եւ աշխատանքին:

Որովհետեւ, ընկերներ, միայն Անատոլուի բեկորները չեն որ մոռցած են Զատիկ եւ Ծնունդ եւ հայկական կեանք — հակառակ իրենց կամքին — այլեւ սա բազմութիւնները արմատախիլ, որ կը ծփան աշխարհի ծովերուն եւ ցամաքներուն վրայ, ազատ ու ապահով, բայց ենթակայ՝ մոռացութեան եւ դասալքութեան քամնելի անէծքին:

Մենք ալ ո՞ւ կրնանք գիմել եւ... օրացոյց խնդրել: Եթէ չունենանք մեր սեփական օրացոյցը՝ ազգային եւ քաղաքական:

Եւ ալ ո՞ւ կրնանք հարցնել թէ Զատիկը ե՛րբ կուգայ, եթէ մենք սորված չըլլանք թէ՝ ի՛նչպէս կուգայ...

Մանաւանդ այս պողոտաներուն վրայ, ուր թէեւ ազատ ենք ջարդի սարսափէն, բայց ունինք սպառնալիքը հոգեկան ջարդին: Նոյնքան ահաւոր եւ ընդհանրական:

Ժողովուրդներու Զատիկն ալ նոյնքան բնական երեւոյթ է, ինչպէս կրօնականը:

Աւելին: Կրօնականը աւանդութիւն մըն է որ կրնայ մաշիլ հետզհետէ, պարպուիլ իր բովանդակութենէն:

Մինչդեռ քանի կ՚անցնին տարիները, այնքան թանկագին իղձ մը կը դառնայ ժողովուրդներու Զատիկը: Կը դառնայ բարձունք եւ խարիսխ միանգամայն: Սրբութիւն սրբոց մը յաւիտենական, որուն հմայքին եւ ուժին հանդէպ անզօր են դարերն ու մարդիկը:

Պայմանաւ որ մեր միտքէն չելլէ աւետարեր ազդանշանը․

— Զատիկը ե՞րբ կուգայ...

Այլապէս, պատմութիւնը կրնայ փորագրել մեր տապանաքարին վրայ․

— Հազար ափսո՛ս, Մոկաց Միրզէ...

Մոկաց Միրզէ մը՝ հայ ժողովուրդն ալ: Միայն թէ՝ գիտնա՛յ պահել ու արծարծել անոր տաքինութիւնները:

Զատիկ, 1933 Շ.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
ՅԱՌԱՋԸ

ԱԶԱՏ ԲԵՄ

«Ա՜Յ ՏՂԱ՛, ՍՓԻՒՌՔԱ Զ՛ԱՍԵ՞Ս»

ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

—0—

Ա.

«Հորիզոն»ի Սիմոնը Թիֆլիզեցի իմ առաջին բարեկամս էր: Ինծմէ քանի մը տասնեակ տարիներով հարուստ, իր եւ այն օրերու իմ ասպարէզիս մէջ բարձր վարկի տէր:

Անոր շնորհիւ է որ, ռուս թղթատարական պաշտօնէութիւնը, «Հայաստան» թերթին դրամական գործառնութիւնները ինծի վստահիլ սկսաւ: Նախ փոքր գումարներ, ու ապա ինչ որ ալ ըլլային՝ թէեւ առհասարակ նիհար:

Ունէի սակայն ուրիշ դժուարութիւններ, որոնց համար կարելի չէր իմ այդ նորագոյն ազնիւ բարեկամիս հետ ժամադրուելով անոնց լաւագոյն լուծումը տալ:

Այն ատեն այդ անհամութիւններուն հանդէպ չափազանց աններող էի: Այժմ նուազ՝ չըսելու համար հաշտուած: Եւ եթէ գրի կ՚առնեմ զանոնք, պարզապէս ապրուած կեանքի մը պատկերը քանդակելու համար է:

Ուրեմն, Սիմոնը եւ ես, երկու տարբեր օրաթերթերու վազվռտուքներուն գործակատարներն էինք: Ան, հարուստ «Հորիզոն»ին կը ծառայէր, որ թէեւ չափաւոր դաշնակցականներու օրգան, կը համարուէր կովկասահայ զանգուածներուն թերթը, հաշուելով նաեւ «պուրժուա»ներէն մաս մը: Իսկ ես կանչուած էի աղքատիկ «Հայաստան»ին, որ Անդրանիկի թերթը կը սեպուէր, Կովկաս ապաստան գտած թրքահայ մտաւորականներու, կամաւորներու եւ գաղթականութեան հոգերովը տարուած եւ լոյս կը տեսնէր խումբ մը նուիրեալներու գործակցութեամբ, որոնց գրեթէ բացարձակ մեծամասնութիւնը կը կազմէին տակաւին Դաշնակցութեան անդամ տարրերը: Անոնց մէջ ոչ մէկ չէզոք տարր՝ անկախ իմաստով, եթէ ինքզինքս չհաշուեմ, դպրոցականի յաւակնութիւններ ունեցող դեռատի տարիքիս պատճառաւ:

Թերեւս «Հայաստան» ինծ նման պաշտօնեայի կարիքն անգամ չունէր, ու եթէ խիստ համեստ օրավճարով գիս ալ իբրեւ թէ գործի մը կապեցին, այդ եղաւ շնորհիւ Վահան Թոթովենցի, «Հայաստան»ի աւագ խմբագիրը, 1916ի ձմրան պահ մը Կարնոյ մէջ հայերէնի ուսուցիչս, եւ որուն պատահմամբ պիտի հանդիպէի Թիֆլիզի փողոցներէն մէկուն մէջ, երբ զըրկուած էի այդ ուսմանը, համաձայն ինծի տրուած դպրոցական դառնալու խոստումի մը, եւ կը յամառէի հոն մնալ տագնապալի վիճակի մատնուած՝ խոստումին դրժուած ըլլալուն պատճառաւ, պատուաւոր լուծումի մը յոյսով որ կ՚ուշանար ու պիտի չգանար:

Այդ հանդիպումով Վահան Թոթովենցի եւ իմ միջեւ ստեղծուած շատ սովորական կապ մը, պիտի վերածուէր եղբայրականի ու պիտի մնար մշտատեւ:

Օրերու ընթացքին կուտակուած դառնութիւններս, անձնապէս առաջին անգամ խարուած մը ըլլալուս ցասումը, յանկարծ տեղի կուտար բնութենէն ամուր հաստատուած լաւատեսութեանս առջեւ, նոյնիսկ տակաւին անծանօթ Թիֆլիզ քաղաքը կը դառնար ամէնէն գեղեցիկը․ ու դեռ մինչեւ այսօր ալ իրապէս պիտի մնայ գրեթէ անզերազանցելի:

Այդ պահուն գիս գգուող մեղմիկ խօսքերը կ՚ունեցնէին հաւատքս, մանաւանդ կամքս, ու այլեւս չէի անդրադառնար վիճակիս դառնութեան, կը ներէի գիս անձկութեան մատնողներուն: Եւ այդ բոլոր յանկարծուստ փոփոխութիւններուն պատճառը մէկ բան էր միայն՝ Թոթովենցի հանդիպիլս:

Ուրքա՜ն, ուրքա՛ն շատ լսած էի, հէքեաթներու մէջ, պարիկներու մասին: Գրեթէ ամէն երեկոյ, երբ մահիճս ցոյց տրուէր, օրուան անվերջ խաղերէն ջարդուած մարմնոյս, մանաւանդ անեցող հանգիստ տալու համար: Բաւ էր որ մայրիկս, կամ եղերաբախտ քոյրիկս իրենց շրթունքին ծայրովը միայն փոքր խոստում մը ընէին անոնց ակնարկելով: Անկողինը սիրելի կը դառնար, թռչելով հոն կը մտնէի: Կը հաւատայի պարիկներու գոյութեան, նաեւ որ անոնցմէ մին անպայման գիս հսկելու էր սահմանուած:

Այդ պահուն, մի՞թէ ան չէր, ձեռքս Թոթովենցի ափին մէջ դնողը: Անոր ականջին փափսալէ յետոյ, անգամ մը եւս անհետացած, առաքելութիւնը վերջացուցած ըլլալու գոհունակութեամբ:

Այդ քանի մը սեւ օրերու մթութեան մէջ ի՛նչ թովչական անակնկալներ յղացած էր իմ բարի վհուկս, որոնք Թոթովենցի միջնորդութեամբ նոյն օրն իսկ կէտ առ կէտ լոյս աշխարհ կուգային, սկսելով գերագոյն երջանկութեամբ, ամէն հայ պատանիի երազներուն լաւագոյնը իրականացնող ձեռնադրութեամբ մը․ ամենայն Հայոց հերոսի՝ Անդրանիկի կողմէ: Տակաւին կը զգամ թշնամին պատժող իր ծանր բազուկին թեթեւութիւնը գլխուս վրայ, պաշտպանուած, գուարթ եւ խելացի, գեռատի եւ գեղեցիկ գլուխներով:

Նոյն իրիկունը, փոքրիկ պուրակի մը քարէ նստարաններէն աւելի հանգստաւէտ ունէի, իսկական պալատ մը․ «Հայաստան» թերթի թղթածրարներուն նոյնքան կարծր դէզերը, սակայն սենեակի մը մէջ, քանի մը գոցուող դուռներէ ներս: Յաջորդ օրերուն Վահան կրցած էր ճարել առանց սաւանի վերմակ մը, ու քանի մը չարաթ վերջ, երկու հոգինոց յարմար սենեակ հայ ընտանիքի մը մօտ, ուր միասին կը բնակէինք վայելելով առատութեան թէյը եւ հայ տանտիրուհիի հոգածու վերաբերմունքը:

«Ալէա ժաքթա էսթ»: Ռուպիկոնը եղած էր:

Առողջ էի: Բերանս լեզու կար, բայց

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Զուարճալին այն է որ Փրանսացի ծանօթներէն շատեր այնպէս կը կարծէին թէ Գուիտոն Լուսինեան իրաւցնէ իշխան էր եւ թէ կատաղի ճակատամարտէ մը ետքը — բնականաբար Ապտիւլ Համիտի հետ — ստիպուած էր թողուլ իր գահը եւ գալ Փարիզ ապաստանիլ, գահազուրկ վեհապետներու այդ յետին կայանը:

Պառաւ Մարքիզուհիներ կամ Պառոնուհիներ, որոնք այցելութեան կուգային իրեն, ամէն անգամ սրտատրոփ կը հարցնէին․

— Ի՞նչ լուր թշնամիէն...:

«Թշնամին» Ապտիւլ Համիտն էր: Խեղճերը կը կարծէին թէ իշխանը քանի տարիէ ի վեր պատերազմի մէջ էր գահընկէց բռնաւորին հետ:

Լուսինեան թոյլ կուտար որ այդ թիւրիմացութիւնը տեւէր ու անորոշ պատասխաններով փրկէր կացութիւնը:

Եւ տեսնելու էր այդ պատուական պառաւ ազնուականուհիներուն սրտաբուխ մաղթանքները վերջնական յաղթութեան համար:

— Իշխան, մի՛ տկարանաք, Աստուած ձեզի հետ է, կը յեղյեղէին:

Թերեւս այդ մաղթանքներուն մէջ քիչ մը եսասիրութիւն կամ փառասիրութիւն ալ խառնուած էր եւ պառաւները անհամբեր կը սպասէին «վերջնական յաղթութեան» Լուսինեանց արքունիքին մէջ փառք ու պատիւներու հասնելու համար:

×

Ինչպէս ըսի՝ իշխանը Մարի իշխանուհիէն զաւակ մը ժառանգած էր, զոր հաբաղատացուցած էր եւ կը կոչուէր իշխան Լեւոն Լուսինեան: Յաղթանդամ, գեղեցիկ ու ազնիւ մարդ մըն էր՝ այդ իշխանը, որ երբեմն կուգար այցելելու իր հօրուն:

Ինքը Փարիզի մօտերը ագարակի մը մէջ կը բնակէր կնոջը եւ զաւակներուն հետ: Իշխան Լեւոն Պոլիս ալ գտնուած է կարծեմ եւ իր կինն ալ Հայուհի մըն է՝ Նարպէյ Սրբազանի ազգականներէն:

Գիւղական ճաշակներ ունեցող պարզասէր մարդ մըն է, որ կուտ մը չի տար իր իշխանի տիտղոսին որուն արժէքը կ՚երեւայ թէ լաւ ըմբռնած է:

Ամէն անգամ որ Լեւոն Լուսինեան այցելութեան գար, Մարկրիթ կ՚ըսէր ինծի․

— Այսօր վերի սենեակը պիտի աշխատիս, որովհետեւ գահաժառանգը ճաշի պիտի գայ:

Մարկրիթ խորին ակնածանք մը ցոյց կուտար «գահաժառանգ»ին հանդէպ, մանաւանդ որ միշտ դրպանը լեցուն կուգար:

Օր մըն ալ դեղին ներկուած մազերով կին մը եկաւ, նիհար ու բաւական տարիքոտ:

Նկատեցի որ բացառիկ պատիւներով ընդունուեցաւ այդ կինը, որ առաջին անգամ էր որ կը տեսնէի մեր արքայական հօրին վրայ:

Մեկնելէն ետքը հարցուցի Մարկրիթին թէ ո՞վ էր այդ անծանօթուհին:

— Հանրիէթ իշխանուհին է, պատասխանեց:

— Ո՞ր Հանրիէթ իշխանուհին, հարցուցի զարմացած:

— Իշխանուհի Հանրիէթ տը Լիւզինեան:

— Աս ուրկէ՛ բուսաւ:

— Լուսինեանց տոհմին անգլիական ճիւղէն է, ըսաւ:

Յետոյ իմացայ որ Լուսինեան տոհմը ռուսական եւ իտալական ճիւղեր ալ ունի եղեր:

×

Իմ քարտուղարութեանս միջոցին ուրիշ իշխան մըն ալ մէջտեղ ելաւ Փարիզի մէջ, իշխան Լէօն տը Վիթանվալ, երկրորդ բախտախնդիր մը՝ որ մեր իշխանին հետ ծանօթացած էր եւ իրարու պատուանշաններ փոխանակած էին, բարեկամ վեհապետներու պէս:

Իշխան Վիթանվալ եւս իր պատուանշանները կը վաճառէր, բայց շատ վրան բաց կերպով, այնպէս որ ի վերջոյ օձիքը ձեռք տուաւ եւ իբրեւ դրամաշորթ խաբեբայ ձերբակալուելով բանտարկուեցաւ:

Այդ բախտախնդիրը շատ պարզմտութիւն եւ շատ ալ սրամտութիւն ունեցող մէկն էր:

Իր դատավարութեան միջոցին երկու Ֆրանսացիներ, որոնց դրամով պատուանշան ծախած ու ազնուականի տիտղոս շնորհած էր, եկան իրեն դէմ վկայելու:

Երբ իրենց խօսքը վերջացուցին՝ Վիթանվալ առանց անոնց ջախջախիչ ամբաստանութիւններուն կարեւորութիւն տալու, ոտքի ելաւ եւ անոնց դառնալով իշխանական վեհութեամբ մը ըսաւ․

— Պարոններ, խորին ցաւով կը տեսնեմ որ արժանի չէք եղեր իմ պատուանշանս կրելու եւ այս վայրկեանէս իսկ ձեզի ստորինանդումն կ՚ընեմ եւ կ՚արգիլեմ այլեւս պատուանշանս կրելու...:

(82 – Շար.)

ո՛ր կողմը որ դարձնէի գլուխ, ներս քաշէի թէ դուրս հրէի, միմիայն հայերէն բառեր դուրս կու գար:

Պէտք էր սակայն արդարացնէի ինծի յանձնուած օրական հարիւր կոպէկի — մէկ ռուբլի — փոխարժէքը:

Դժուար չէր վաղն ի վաղ, Պէհլուլ-բէկեան փողոցէն, Երեւանեան հրապարակին մօտերը գտնուող տպարանը քանիցս յօդուածներ տանիլ, սրբագրութեան կապոտ պատճէններ փոխանակել կամ որեւէ նոր լուրեր հասցնել: Հոս լեզուին կատարելիք մեծ գործ մը չունէր ու չէր մաշեր: Ինքս ինծի ալ մեղքնալու պատճառ մը չէի կրնար մէջտեղ դնել, եթէ կօշիկի հարցը նոր տագնապի մը դուռ չբանար:

Իմ կարեւոր գործունէութեանս մասը կը կազմէր նաեւ անձերու փնտռտուքը:

Երկու գլխաւոր անհետացողներն էին, առաջինը Փաշան, ինչպէս կը կոչէինք մեր շրջանակին մէջ Ազգ. հերոսը, ուապա Թօրոմեանը՝ խմբագրապետը, որ յանկարծ կ'անհետանար:

Երբ գտնելիք անձս Անդրանիկն էր, պաշտօնը խիստ սահմանափակ բնոյթ ունէր. պէտք էր միայն հետախուզէի իր ուր գտնուիլը, որպէսզի ինծմէ մեծերէն մին, Վահանը կամ խմբագիր մը, ուղղակի յարաբերութեան մէջ մտնէր:

Օր մը միայն, իմ կամքէս անկախ, Մելիքեաններու գոնապանին հարցափորձի պահուս, ուղղակի Անդրանիկի համհարզ, փայլչալեղ եւ գեղեցիկ երիտասարդ Սուրէն Մելիքեանին վրայ կ'իյնամ: Անակնկալի եկած սեպելով ինքզինքը, որ Անդրանիկ իրենց մօտ էր ու այդ իր բացակայութեան. քիչ մը այլայլած, Սուրէն թեւէս բռնելով պարտադրեց որ միասին բարձրանանք իրենց փառահեղ բնակարանը, ընդարձակ միջանցքներ, սրահներ, տնային մշտադալար ապակեծածկ պարտէզներ: Ապարդիւն փնտռտուքէ յետոյ, հեւ ի հեւ դարձի պահուս, քրտինքի պիտի վերածուէր հիւրընկալիս մատուցած օշարակը:

Թոթովենցի պարապան լեզ-մաժէսթէի խնդիր չէր յարուցանէր, մանաւանդ պաշտօնին բերմամբ իրեն այցելելիք վայրերուն ընտելացած էի, յաճախ ընկերանալով:

Ասոնք ալ վերջապէս ինծի վախ պատճառող հանգամանքներ չունէին, լեզուի մկանները յոգնեցնող գործեր չէին:

Բայց, եկուր տես որ, օրին մէկը, «վարչապետ» Եզնիկ Քաջունին, գլխ փորձելու մտօք, ձեռքս թուղթի կտոր մը կու տայ:

— Կ'երթաս Երեւանեան հրապարակին ալ ծայրին անկիւնը գտնուող նամակատունը, հոն ցոյց կու տաս տուածս ու տառը ռուբլին գանձելով ինծի կը բերես:

Դող կ'ելլեմ, դուռ, սեղան, դարակ, պատուհան, մարդիկ իրար կը խառնուին: Մեքենաբար տեղացի օրիորդին ժպիտը աչքս կը մտնէ ու տեղս քարացած կը մնամ:

— Այլայլելու պատճառ մը չկայ, օրիորդը թող քեզի սորվեցնէ, ըսել էր մէկ նախադասութիւնը չանցնիր, թուղթն ալ ցուցուր, պրծաւ: Հայտէ՛, քեզ տեսնեմ, կ'ուեյցնէ Եզնիկ, խնդուքը զսպելով:

Պրծա՛ւ գնա՛ց: Վա՜յ պապամ, վա՜յ, մրթմրթալով ինքզինքս փողոց կը նետեմ, հոն պարտկելու տագնապս, օրիորդին օգնութիւնը անտեսելով, քանզի աւելորդ եւ անօգուտ:

Հապա՛ եթէ գոց ըրած նախադասութիւնս չըսուեց, եթէ հոն բազմութիւն հըլլայ ու պաշտօնեան խօսելու մարմաջէն բռնուի:

Թեւերովս, աչք, այտ, չորցնելու ատեն որոշումս կուտամ հետեւեալ բառերու ռուսերէնին: «Ձեմ գիտեր ռուսերէն, հայերէն լրագիր ու թուղթը կ'երկնցնեմ, եղաւ, եղաւ, չեղա՞ւ, ես կուգամ»:

Մտմտուքս վերջ գտած չէ սակայն, բսելիքս ճոխացնելու փորձեր կ'ընեմ: Քայլերս հետզհետէ կը դանդաղին: Հրապարակին հասած, անկիւնը, արդէն «պաժալստա» բառը քշելով խումբ մը ռուսերէն իրարու հետ միճող հայ տղաքը բարկութեամբ մէկդի կը հրեմ ու կ'անցնիմ փաղելով:

Բախտէս կամ ոչ, նամակատան մէջ մարդ չկայ, ծակի մը մէջէն քաղցրա-ժպիտ պաշտօնեային առջեւն եմ, ու «պաժալստա, նի կաւլիւ, Արմեանսքի կազէթ» ու թուղթը կը հրեմ ներս:

Մարդը կը սկսի խնդալ ու կաշաղակ կտրած հեղեղի պէս բառեր կը թափէ: Ամէն ծակերէն խնդուքները հետզհետէ աւելի բազմաթիւ են, բարձրաձայն:

Ձեմ ընկրկիր, կը սպասեմ, բայց վերջ չունի, անսպասելի քաջութեամբ մը ես ալ կը փարակուիմ խնդուքներէն, աչքերս նամակատան բացուող դուռին: Տարեց, թուխ, միջահասակէն վար մէկը, ձախ անութին կապոց մը սեղմած ներս կը մտնէ:

Կապոցը նստարանին վրայ զետեղելէ վերջ քրտինքը կը սրբէ, ու չես գիտեր ինչո՛ւ, ան ալ կը սկսի խնդալ, երբ յանկարծ, աչքերը իմ կողմս, ձեռքը ինծի երկարած կը մօտենայ: Ու հայերէն.

— Բարեւ ձեզ, դուք ինծի երեւի չյիշեցիք:

— Դժբախտաբար ոչ:

— Վահան Թոթովենցի եղբայրը չէ՞ք: Նա ձեզ այդպէս ծանօթացրեց մեզ «Հորիզոն»ի խմբագրատան մէջ: Յաճախ հանդիպել եմ ձեզ իրեն ընկերանալիս:

Մինչդեռ պաշտօնէութիւնը կը սկսի ռուսերէն խօսակցութեան մեր խիստ մօտաւոր ապագայի բարեկամ Սիմոնին հետ, վերյիշելով մեծ մայրիկիս պատ-գամ դարձած խօսքերէն մին, մտքի կ'ըսեմ. «Ծօ՛, քեզ Աստուած ղրկեց հոս»:

Գործս կարգին է, տասը ռուբլին խնամքով ծոցիս մէջ կը սպասեմ որ Սիմոն իր խօսակցութիւնն եւս աւարտէ, որպէսզի կարգը ինծի գայ շնորհակալութիւնս յայտնելու:

Սիմոն ինծի կը դառնայ խօսակցութիւնը շարունակելով, ու ապա հայերէն կը բացատրէ թէ փոխանակուած խօսքերը իմ մասիս էին, եւ որ այսուհետեւ առանց մտահոգութեան կրնամ գալ ու յանձնարարութիւններս կատարել:

Անոյշ ժպիտներ փոխանակելով պաշտօնէութեան հետ, Սիմոնին հետ դուրս կ'ելլեմ: Ան իր բովանդակ պաշտպանութիւնը կ'առաջարկէ ինծ, կը յայտնէ թէ ո՛ր ժամերուն առհասարակ նամակատուն կուգայ, ու նաեւ որ իր օժանդակութեան երբ կարօտն զգամ չվարանիմ խմբագրատուն հանդիպելէ:

ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

(Շար. – 1)

ՋԱՏԿԱԿԱՆ ԽՈՀԵՐ

Ի՛ՆՉ ՄՆԱՑ ԵՐԷԿԷՆ...

Ապրի՛լ ամիս, զարթնումի, ծաղկումի ամիս: Կեանքին ու օրերուն հրճուանքո՛վ, լաւատեսութեամբ նայելու եղանակ:

Բայց թէ...

Բայց թէ, այս օրերուն մեր մտքերը, մտածումները ակամայ կը հեռանան մեզմէ, կը կտրեն ծով ու ցամաք ու կը թառին կամ կը թափառին այն բարձունք-ներուն վրայ՝ զորս այսօր անցած՝ լաւ օրերու յուշեր կամ յիշատակներ որակումով կը բնորոշենք:

Երէկ, ծաղկազա՛րդ էր, — ծաղզարդա՛ր... այսօ՛ր Զատիկ... է՛յ ծաղկազա՛րդ: Հայրենի գիւղ, հայրենի տուն... ոտքի ելէք, զգեստաւորուեցէք, Ապրիլեան թարմատի ճիւղերով, լանջերու եւ հովիտներու վայրի, բուրումնալից ծաղիկներով զարդարեցէք ձեր գիւղի եկեղեցին, ձեր տուները, ձեր շեմերը... Ովսաննա՛, ովսաննա՛, Տէրը կուգայ, ոտքի՛ ելէք, ճամբայ բացէք:

Վերը առիքէն կախուած չար, կախարդ խուլուենիկին եօթնագոյն փետուրները գրեթէ հատած մնացած է: Մէկ հատ, միայն մէկ հատ կայ որ դեռ կը յամենայ կամուած մնալ իր տեղը:

Մեծկակ սոխին պորտին շուրջ շարուած սալսռադդու ալեղն ալ մերկացած իր գէն ու պրահէն, վար իյնալու, անհետանալու վրայ է: Օ՛, ի՛նչ հրճուանք, ի՛նչ մեծ ուրախութիւն մեզի, յատկապէս լաճերուս համար:

Եօթը շաբաթ... Քառասուն օր անհատնում, երկար օրեր անդադար, ամէն օր գրեթէ առտու-իրիկուն ձիթիկով սպնապուր, ձիթիկով փոխինտ, ամէն ինչ ձիթիկով: Սերի, կարագի, մածունի, թոռախի հակիթի տաք եղանակ եւ... այս անհամ անպէտք «մե՛ծն պաք»ը:

Երէկ Ծաղկազա՛րդ... այսօ՛ր Զատիկ: Մէկ շաբթուան կարճ միջոց մը մէկէն միւսը: Բայց մեր գիւղերու Զատիկները կը սկսէին Ծաղկազարդէն: Թոնիրները վառած կ'ըլլային ամբողջ շաբաթը: Օճ-ղին վրայի կաթսաները մէկը միւսը կը փոխարինեն անդադար անոյշ բուրմունք-ներով:

Շարոց-շարոց կարմրած հաւկիթներ, այլազան ու այլահամ կարկանդակներ նաչխուն եւ համադամ «կաթա»ներու տեսակներ: Երիտասարդներ, պարմանիներ մաքուր զգեստաւորուած, թարմացած, գեղեցկացած: Նազանի հարսեր ու աղջիկներ ուղղակի լոյսի կտոր: «Արեւին կ'ըսեն՝ մի՛ ծագիր, մենք ծագած ենք, հոս ներկայ ենք»:

Ողորկ, հարթ տանիքներու վրայ մոլեմենտ ու տաճկինակ: Քրիստոսի խաչը հեթանոս Մոլեմետի խարոյկին մօտ... ու մրցումներ, մրցումներ եռեւ եռեւի: Տաճկինակի մրցում երիտասարդներէն մինչեւ փոքրերը: Մոլեմետին խարոյկէն վեր բարձրացող բարձրադիր բոցերու վըրայէն ցատքելու մրցում: Ու վառած խարոյկին շուրջ տաւուլ – զուռնայով շուրջպարեր:

Զատկի առաւօտէն սկսեալ հեթանոս օրերէն մեզի փոխանցուած սովորութիւն-ները, աւանդութիւնները իրենց բոլոր ստորոգելիներով, իրենց մնայուն պատ-կերներով:

Այո, այսպէս է հոն որ այսօր, աւա՜ղ, խլուած է մեզմէ եւ որուն կսկիծովը կը տառապինք:

×

Այսօ՛ր, դարձեալ Զատիկ է, — տօն յարութեան Յիսուսի – Քրիստոսի...

Ի՛նչ մնաց, ի՛նչ մնացած է այսօր մեր երէկի Զատիկներէն: Ոչի՛նչ, իրապէս ոչինչ:

Երբ ոտքերնիս նոր դրած էինք այս երկիրը, առաջին քանի մը տարիները տատացի կերպով պահեցինք մեր երկրի սովորութիւնները, աւանդութիւնները, բարքերը, յետոյ անոնց թափը կամաց – կամաց իջաւ մինչեւ մոռցուելու, անհետանալու աստիճան:

Հիմա զատկական տօներու առթիւ չկան այդ բոլորը: Խթման իրիկունը ոչ անոյշապուրը եւ ոչ ալ պատուական թանապուրը կը գտնուի մեր «խոնչա»ներուն վրայ: Կարմիր հաւկիթն ալ արդէն շատոնց պատմութեան անցած է ու անոր յիշատակը մնացած է միայն:

Պարերուն, երգերուն, մեր խինդ ու ծիծաղներուն ձեւերն ալ փոխուած են, հիմա աւելի «մոտերնիզ» եղած ենք: Եւ ինչո՞ւ չըսել մեր ապրելակերպն ալ հիմնովին փոխուած է: Ըսենք, նորէն Ծնունդները, Զատիկները կը տօնենք բայց այս «նոր աշխարհ»ին մէջ նորապոյն ձեւերով:

Հիմա, տօն տաղաւարներուն մեծ «ռեստօրան»ներ կը յաճախենք, գորտով, լանկուստով եւ այլազան համեմներով մեր Խթման բացումը կը կատարենք, եւքէն ծանօթ հեղուկին շիշերը կը պայթեցնենք: Ու... եթէ տակաւին մեր սրունքներուն ուժերը կը բաւարարեն «Շա-չա-չա», կամ «Հի, հի, հի» ալ կը պարենք...էլի, «ժամանակին հետ քալել»ը ի՞նչպէս կ'ըլլայ:

Այս, երէկէն այսօր այս տարածքը այս անջրպետը կայ մեր միջեւ, անոնք որ հաշտուած են, կրցած են հաշտուիլ այս բոլորին հետ, լաւ, ապահովուած է երջանկութիւնը իրենց համար: Բայց այն միւսները որ տակաւին կառչած կը մնան հինին, կարօտը կը քաշեն հինին, անոնք, ճշմարտօրէն միշտ կը մղկտան:

Ըսենք, մենք մեզ մխիթարելու համար, — Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց, կամ շնորհաւո՛ր սուրբ Զատիկ...:

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԱ

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (110)

ԲՈՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՑԵՏՈՅ

11.

Բոռի վայրկենական թուլութիւնն անցաւ: Արագ ցատկեց ոտքի, նստեց աթոռին, փակեց աչքերը ձեռքով ու կծոտում էր շրթունքները, կարծես ուզում էր ա-րիւն հանել: Վերջը բարձրացրեց աչքերն ու ասաց մի հանդիստ ձայնով.

— Կարծեմ, վախեցրի ձեզ:

Ջեմման պարզեց նրան իր զոյգ ձեռքը:

— Թանկագին բարեկամս, մի՞թէ այնքան դեռ մօտիկ չենք մենք իրար, որ ինձ մի քիչ վստահէիք: Ձեզ ի՞նչ է պատահել:

— Է՛, անձնական մի իշտ է, ձեզ ինչու անհանգիստ անեմ:

— Լսեցէք, — ասաց նա՝ վերցնելով նրա ձեռքը ու ջանալով դողը հանդարտացնել: — Ես ոչ մի ճիգ չեմ արած ձեռք դիպցնելու այնտեղ, ուր իրաւունք չունեմ: Բայց այժմ դուք ինքներդ մի քիչ վստահութիւն ցոյց տուիք ինձ ձեր յօժար կամքով: Ցոյց տուէք մի քիչ աւելին. դիմեցէք ինձ, ինչպէս ձեր քրոջը: Դիմակ դրէք ձեր դէմքին, եթէ դա ձեզ մխիթարանք է պատճառում, միայն դիմակ մի դնէք ձեր հոգուն, խնայեցէք ձեզ:

Բոռն աւելի խորը ցած կախեց գլուխը:

— Ինձ հետ համբերող եղէք, — ասաց նա: — Ես մի ախորժելի եղբայր չեմ: Միայն եթէ գիտենայիք... Այս վերջին շաբաթները խելառել եմ բոլորովին: Մէջս նորից զարթնել է Հարաւային Ամերի-կան, երբեմն դեւը տիրում է ինձ եւ...

Զվերջացրեց խօսքը:

— Կարելի չէ՞ մասնակցեմ ձեր վշտին,

— շշնջաց կինը վերջապէս:

Բոռի գլուխն ընկաւ կնոջ ձեռքին:

— Ծանր է Տիրոջ աջը:

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Ա.

Յաջորդ հինգ շաբաթը Ջեմման ու Բոռը անցրին յուզման ու աշխատանքի մէջ, այնպէս որ անձնական գործերի մասին մտածելու բնաւ ժամանակ չկար: Երբ զինամթերքը յաջող կերպով մտցրած էր արդէն պապական հողը, մնում էր դեռ գործի ամէնից դժուար ու վտանգաւոր մասը: Աննկատելի կերպով պէտք է ծածուկ մթերանոցներից փոխադրէին զէն-քերը դէպի ձորերն ու կիրճերը, բաժանելու էին տեղական կենտրոններին եւ այնտեղից էլ՝ գիւղերը: Լրտեսները վըխտում էին բոլոր այդ կողմերում, եւ Դոմինիկօն, որին Բոռը յանձնել էր զինամթերքի փոխադրութիւնը, մարդ էր ուղարկել Ֆլորենցիա՝ խնդրելու, որ անմիջապէս օգնական ուղարկեն կամ գործը քիչ յետաձգեն: Բոռը պնդում էր, որ ամէն բան մինչեւ Յունիսի կէսերը աւարտուած լինի, բայց վատ ճամբաները, այլեւ շարունակ թաքնուելու անհրաժեշ-տութիւնից առաջացած անվերջ արգելք-ներն ու դանդաղումը կատարեալ յուսահատութեան էին մատնել Դոմինիկոյին: «Ես Սկիլլայի ու Խարիբդայի մէջ եմ ընկել, — գրում էր նա: — Շտապել չեմ կարող՝ վախենալով, որ ամէն բան կը բացուի, իսկ դանդաղել կարելի չէ, եթէ ուզում էք ժամանակին պատրաստ լինել: Կամ ինձ անմիջապէս անհրաժեշտ օգնութիւն հասցրէք, կամ ասէք Վենետիկցի-ներին, որ մենք Յուլիսի սկզբից առաջ պատրաստ լինել չենք կարող»:

Բոռը նամակը բերաւ Ջեմմային, եւ մինչ վերջինս կարդում էր, ինքը մռայլ նստել էր զորգի վրայ ու շոյում էր կատուի մազերը հակառակ ուղղութեամբ:

— Վատ է, — ասաց Ջեմման: — Հազիւ թէ կարելի լինի ամբողջ երկու շաբաթ Վենետիկցիներին զսպել:

— Ի հարկէ, ոչ, կատարելապէս անհեթեթ բան է: Դոմինիկօն պէտք է հասկանար: Մենք ենք յարմարուելու Վենետիկցիներին, ոչ նրանք մեզ:

— Բայց Դոմինիկոյին մեղադրելն էլ արդար չէ: Անշուշտ, արել է, ինչ հնարաւոր էր, իսկ անհնարը պահանջել չի կարելի:

— Մենակ է, մենակ: Պէտք է պատասխանատու մարդ, որ մթերանոցը պահի, իսկ մի ուրիշը, որ հետեւի փոխադրութեանը: Անհրաժեշտ է նրան մի վստահելի օգնական ուղարկել:

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

Պ. Գեղամ Գէորգեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Մարտիկեան եւ զաւակները, Պ. Լեւոն Գէորգեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Տիւկուրթի ինչպէս նաեւ Գէորգեան, Մարտիկեան (Պոլիս), Գարայեան (Ցունաստան) եւ Նուրեան (Ցունաստան) ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, քրոջ, մօրաքրոջ և ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ԳԵՂԱՄ ԳԷՈՐԳԵԱՆԻ
(ծնեալ Ազնիւ Մարտիկեան)

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 11ին, 66 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Ապրիլ 17ին, ժամը 9ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փանթէն-Փարիզէն գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Նուարդ Ա. Պասմաճեան 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի Արամ Պասմաճեանի մահուան Բ. տարելիցին (Ապրիլ 15) եւ համայն Պասմաճեան ընտանիքի ննջեցելոց յիշատակին։

Ճորճ Ցնծալեան իր քեռայրին՝ Արշաւիր Շիրակեանի մահուան տարելիցին առթիւ 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կունենայ 20 Ապրիլ Շաբաթ օր, ժամը 15ին Մշակոյթի Տան մէջ 17 ռիւ Պլէօ

Օրակարգի վրայ է վարչական ընտրութիւնը։

Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԸ
ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Կանոնագրի թիւ 5 յօդուածին համաձայն, վարչութեան մէկ մասը նորոգելի ըլլալով Փարիզի Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ իր անդամներէն անոնց որոնք կը փափաքին մասնակցիլ վարչութեան։

Թեկնածուները պարտին Աղքատախնամի դրասենեակը դիմել գրաւոր ամէնէն ուշը մինչեւ Ապրիլ 20 (77, Ռիւ Լաֆայէթ, Փարիզ 9րդ)։

ԴԻՒԱՆ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ

ԱՊՐԻԼ 24 Ը
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Չորեքշաբթի, Ապրիլ 24ին համազգային նախաձեռնութեամբ եւ նախագահութեամբ երեք յարանուանութեանց հոգեւոր պետերուն։

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

Կեդրոնական Սանուց Միութիւնը կը հրաւիրէ Ֆրանսաբնակ բոլոր նախկին կեդրոնականցիները տեղեկացնել իրենց հասցէները Միութեանս կեդրոնատեղին՝

LES ANCIENS DU LYCEE
GUETRONAGAN
32, Rue de Trévise, 75009 Paris

ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

ԵՒ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ ԶԵՏԵՂՈՒՄ
ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻ ՇԻՐԻՄԻՆ ՎՐԱՅ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
կողմէ

24 Ապրիլ Չորեքշաբթի ժամը 18ին

Սիրելի Հայրենակից, անհրաժեշտ է քու ներկայութիւնդ։ Քու մէկուկէս միլիոն նահատակներուդ յատկացո՛ւր այդ օրը։

Ժամադրութիւն՝ Շարլ տը Կօլ - Էթուալ հրապարակին վրայ, Շան զ'Էլիզէի եւ Ավընիւ Ֆրիետլանտի անկիւնը։

ՄԵԾ ՓԱՌԱՏՕՆ
ԳԻՆԵԶՕՆ

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Խարբերդի Եղիգի գիւղի Հայրենակցական Միութեան եւ Կանանց Յանձնախումբի նուիրուած Տանն Կիլիկիոյ երջանկայիշատակ կաթողիկոս՝ Սահակ Բ. Խապայեանի, ծննդեան 125ամեակին եւ Եղիգի գիւղի Ս. Նշան տօնին առթիւ։

Կիրակի, Ապրիլ 21, առաւօտեան ժամը 11ին հոգեհանգստեան պաշտօն Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին։

Կէսօրէ ետք ժամը 3ին ընդունելութիւն եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, պատուոյ նախագահութեամբ Մարսէյլի երեսփոխան՝

ԺԱՆ ՄԱՍԻ
Կը նախագահէ Պ. Կ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Խօսք կ'առնեն.— Տոքթ. Մ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ, ՇԱՀԱՆ ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ, Տիկին ԷԼԻԶ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին.— Հայ Արենոյշներ, Տիկին Ժ. Մ. Տէր-Կարապետեան, երէցկին Տէտէեան։

Տախքերու մասնակցութիւն 5 Ֆր. Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է։

ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նուիրուած
ՆԵՐՍԷՍ ՇՆՈՐՀԱԼԻԻ
ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ տեղւոյն Հայ Ազգ. Միութեան, Երեքշաբթի, Ապրիլ 16, ժամը 20.30ին Օթէլ տը լա Փոսթի մէջ։

Կը խօսի.— ԻՍԱՀԱԿ Վ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

...

ՀԱՅԿ. ԱԻԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ ՀԻՄՆԱՐԿԻՆ ՄԷՋ

150, Ռիւ էթիէն Տոլէ, 22րդ յարկ
Ուրբաթ՝ Ապրիլ 19, ժամը 20.30ին

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէին

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

Հայ Դատի - Հայաստանի ներքին սահմաններու, ձուլման վտանգին — Հայաստանի ներքին կեանքին եւ Հ. Յ. Դ. քաղաքական առաջադրութիւններուն մասին

Բոլոր հարցումներուն կը պատասխանէ

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

— Ամէն ոք իրաւունք ունի հարցումներ ուղղելու եւ կամ գրաւոր պատրաստել կանխապէս վերոյիշեալ հարցերուն շուրջ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կը խօսի
ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Նիւթ՝ ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԶԱՐԹՕՆՔԻ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԺԹ. ԴԱՐՈՒՆ

Ուրբաթ, Ապրիլ 19, երեկոյեան ժամը 8.30ին, Իսիի Հայ Մշակոյթի տան մէջ 45, Ռիւ տը լա Տէֆանս

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Մարսէյլի Մշակ. Տան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները, նուիրատուներն ու բարեկամները, վերակառուցման աշխատանքները սկսելէ առաջ, լսելու համար նիւթական եւ բարոյական ընդհանուր տեղեկատուութիւնը՝ սկիզբէն մինչեւ այսօր։

Ապրիլ 19, Ուրբաթ իրիկուն ժամը 20.30ին, Մշակոյթի Տան մէջ, Սէն Պաւլ փողոց։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Տրապիզոն նահանգի Հայրենակցական Միութեան խնջոյք-ճաշը Մայիս 19, Հայ Մշակոյթի Տան Թէհլիրեան սրահին մէջ։ Մանրամասնութիւնները յառաջիկային։

The Latest, Best, Complete Textbook
A.B.C. OF ARMENIAN #2
PLUS incorporating the essentials of our earlier books #01 & #1
• READING • CONVERSATION
• GRAMMAR • WRITING
• UNIQUE THREE-WAY DICTIONARY
8-1/2 x 11 256 PAGES
BY FATHER LUKE ARAKELIAN
Mekhitarist of Vienna
• FANTASTIC ILLUSTRATIONS
• PAGES OF COLOR PIX
• ALL ARMENIAN TEXT:
-Translated -Syllabified
-Transliterated
• HISTORICAL FACTS & FIGURES
FOR CHILDREN AND ADULTS, BEGINNERS & ADVANCED
BOOK #2 .... $12.95
RECORD #2 .... 4.95
BOOK & RECORD #2 ... 14.95
BUY TWO SETS & SAVE $4.00
TWO SETS ... ONLY $25.95
ALL ORDERS POSTPAID
SEND FOR FREE LEAFLET
MEKHITARIST PRESS
98 Mt. Auburn Street
Cambridge, Mass. 02138
Tel. (617) 547-2132
QUANTITY LARGE DISCOUNTS

ԱՐԴԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւնը
կը ներկայացնէ

Հայերէն խօսուն առաջին երկար ժապաւէնը, պատրաստուած Լիբանանահայ շարժանկարիչ Վ. Սուրենեանի կողմէ

ՎԵՐԱԾՆԱԾ ՀԱՅՐԵՆԻՔ ՀԱՅՈՑ

Գունաւոր ֆիլմ

Բացման խօսք՝ ՌՈՒԲԷՆ ՄԵԼԻՔ

Երեքշաբթի Ապրիլ 30 ժամը 20.45ին
CHAILLOT-GALLIERA

նորակառոյց սրահին մէջ յատկապէս տրամադրուած

28, Avenue George V — Paris (8e) (Métro George V et Alma-Marceau)

Տոմսերու գին՝ 15 եւ 30 Ֆր.

Տեղերու թիւը սահմանափակ ըլլալով, կը խնդրուի կանխաւ ապահովել հեռաձայնելով Հ. Բ. Ը. Մ.ի

11, Square Alboni — Paris (16e) — No 870-03-18

ՎՐԻՊԱԿ.— Երէկուան Շնորհակալիքին մէջ, Գորգիկեան ընտանիքի, Ազնիւ Կիւլէմէրեան, պէտք է ըլլայ ԱՂԱՒՆԻ Կիւլէմէրեան։

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

Կազմակերպութեամբ
Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Երիտասարդաց Ակումբի եւ Մարի Նուպար Հայ Ուսանողական Տան վարչութեանց

Ուրբաթ, 19 Ապրիլ, ժամը 20.45ին
SALLE DES CENTRAUX
8, Rue Jean Goujon — PARIS (8e)
Métro : Franklin Roosevelt

Լուսարձակում եւ գեղարուեստական յայտագիր

Ջութակի վրայ Կոմիտասեան եղանակներ կը նուագէ հիւրաբար քաղաքս գտնուող Ուրուկուահայ արուեստագէտ
ՏՈՔԹ. Օ. ԷՄԻՐԽԱՆԵԱՆ

Հայ հասարակութիւնը սիրով կը հրաւիրուի։

ԳԱՐՆԱՆԱՅԻՆ 4 ՕՐՈՒԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ԴԷՊԻ
ՀՈԼԱՆՏԱ ԵՒ ՊԵԼԺԻԱ
ԼԻՒՔՍ ՕԹՈՔԱՌՈՎ

Կազմակերպուած
Էսաեան Սանուց Միութեան կողմանէ

Մեկնում Մայիս 23, Հինգշաբթի ժամը առաւօտեան ճիշդ 7.45ին։ Հաւաքուիլ Կառ տիւ Նոռ, Քաֆէ Քիւրվէօրի առջեւ, ցերեկուան ճաշ Մոպէօժ, եւ մեկնում Ռոթերտամ, հաստատուիլ հանգստաւէտ պանդոկ ժամը 15ի առենները եւ ազատ երեկոյին ընթրիք։

Ուրբաթ օթոքառով մեկնում Ամսթերտամ, այցելութիւն քաղաքին զանազան տեսարժան վայրերը Ֆրանսախօս առաջնորդի մը բացատրութիւններով, ցերեկուան ճաշէ վերջ այցելութիւն կակաչներու գեղեցկատեսիլ դաշտերը, երեկոյեան ընթրիք, ուշ ատեն վերադարձ պանդոկը՝ Ռոթերտամ։

Շաբաթ ազատ։ Ցերեկէ վերջ ժամը 14ին մեկնում Կանտի ճամբով Օսթանտ, գեղեցիկ ծովափը եւ տեղաւորուիլ պանդոկը, երեկոյեան ընթրիք (այցելութիւններ քաղաքին գիշերային զբօսավայրերը)։

Կիրակի նախաճաշ եւ մինչեւ ցերեկ ազատ ճաշ, մեկնում ժամը 15ին դէպի Փարիզ (Լիլի ճամբով) ժամանում ժամը 22ի առենները։

Տախքերու մասնակցութիւն 390 Ֆր.։ Այս գինին մէջ են օթոքառ, պանդոկ (երկու հոգինոց սենեակներ). առանձին սենեակի համար 25 Ֆր. յաւելեալ։ Նախաճաշերը, որոշեալ ճաշերը եւ ընթրիքները առանց խմիչքի։

Արձանագրուիլ եւ վճարումները կատարել մինչեւ Մայիս 15, Պր. Ասլանեանի, 74 Ռիւ տիւ Քոմերս, Փարիզ 75015։

Հեռաձայն՝ 842.08-57

Հեռաձայնել առաւօտները ժամը մինչեւ 10, իսկ երեկոյին ժամը 17.30էն սկսեալ։

Իսկ Շաբաթ օրերը Էսաեանի հաւաքատեղին ժամը 16էն մինչեւ 18.30, 17 Ռիւ Պլէօ, Հայ Մշակոյթի Տունը։

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
17
MERCREDI
17 AVRIL
1974

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 150 Ֆ.	Վեցամսեայ	80 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 175 Ֆ.	Հատը	0,80 Ֆ.

LE NUMERO 0.80 F.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.990

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — No 12.990

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆՈՐ ԿՈՉ ՄԸ ՄԻԱՍՆԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

ՖՈՒՇԷ ԿԸ ՔԱՇՈՒԻ Ի ՆՊԱՍՏ ՇԱՊԱՆԻ

—o—

ՇՓՈԹՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՄՆԱՅ ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

—o—

Զատկուան «ղինադուլը» չյարգուեցաւ բոլորովին եւ նախագահական ընտրութեանց մէջ նորութիւններ պատահեցան: Մինչ կը կարծուէր որ Իւ. Տէ. Էռ.ը «մէկ սիրտ, մէկ հոգի» կեցած է Պորտոյի քաղաքապետի ետին, Շիրաքի կոչը, զոր կը ստորագրէին չորս նախարար եւ 39 խորհրդարանական, մեծ մասամբ Իւ. Տէ. Էռ., ինչպէս նախարարներն իսկ, կու գար նոր լոյս մը սփռել կամ աւելի ճիշդ բոլորովին ամպոտել մեծամասնութեան արդէն ամպոտ վիճակը: Արդարեւ, Ներքին նախարարը, որ մասնաւոր համակրութիւն մը չունի Շապան-Տելմասի նրկատմամբ, կոչ մը կ'ընէր միասնականութեան: «43ներու կոչը» ինչպէս մկրտուած է արդէն այդ կոչը կը չեչտէ թէ մեծամասնութեան թեկնածութեանց քանակը նոյնիսկ եթէ կը բացատրուի, ցաւալի է: Պարզ է որ այս յայտարարութիւնը, որ միասնականութենէ աւելի ցոյց կուտայ Իւ. Տէ. Էռ.ի խոր պառակտումը, դիրքորոշում մըն է ի նպաստ Ժիսքար տ'Էսթէնի:

Միւս կողմէ, ժամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, Քրիսթիան Ֆուշէ, որ ինքզինքը կը նկատէ միակ «պատմական» ժառանգորդը տը Կոլի մտածողութեան, յայտնեց թէ կը քաշէ իր թեկնածութիւնը ի նպաստ Շապան-Տելմասի: Եւ սակայն կ'ըսէ, մզուած «ազգային չահէն»:

× Երեքշաբթի առաւօտ, Ֆրանս-Էնթէրի նախաճաշի հիւրն էր Ժիսքար տ'Էսթէն «թեկնածու», ոչ՝ նախարարը, ինչպէս ճշդեց սկիզբէն իսկ, կտրելով Ժաք Սալպէրի ողջոյնը՝ նախարարին: Ժիսքար տ'Էսթէն չծածկեց թէեւ թէ նախարարի իր պաշտօնը չի ծառայեր իրեն, բայց ժողովուրդը կրնայ խորհիլ թէ գործի գլուխ եղողները, գոնէ փորձառութիւն ունին:

Ուրբաթ օր, Սթրազպուրկի մէջ է որ պիտի պարզէ իր ծրագիրը: Արդարեւ միայն Ուրբաթ է որ կը բացուի ընտրապայքարը, օրինաւոր ձեւով եւ անկէ առաջ հարկ չկայ ամէն ինչ ըսել:

Ժիսքար տ'Էսթէն գոհ է «43ներու կոչէն» (զոր ոմանք «դաւի կոչը» կ'որակեն) եւ միշտ կողմնակից լայն մեծամասնութեան մը, աւելի քան լայնացած, որ սխալ իմաստ կրնայ տալ:

× Փէ. Էս. Իւ.ն, մեծամասնութեամբ որոշեց զօրավիգ կենալ Միթերանի թեկնածութեան, թէեւ փոքրամասնութիւն մը կ'ուզէր որ Միացեալ Ընկերվարական կուսակցութիւնը իր թեկնածուն ունենայ, յանձին Շառլ Փիաժէի (Լիփի գործադուլի չարժումին պարագլուխը): Եւ այն խմբակը, որ կուսակցութեան ծայրայեղ ձախը կը գտնուի եւ տեղի չտուաւ տրամադիր է անջատուելու եւ առանձին կուսակցութիւն մը կազմելու «պահպանուած Փէ. Էս. Իւ.» անուան տակ: Ժան-Փօլ Սարթրն ալ Միթերանի չուզեր քուէարկել, որ, ըստ իրեն «Երդին Փոմփիտուն պիտի ըլլար»:

ԶԱՏԻԿԸ

—o—

Քրիստոնեայ աշխարհը, ինչպէս ամէն տարի տօնեց Զատիկը Երուսաղէմէն Հռոմ: Պոլսոյ մէջ, Շաբաթ օր հակայոյն ղանդուածային հանրաժողով մը տեղի ունեցած էր եւ Թուրք ոստիկանութիւնը իր «պաշտպանութեան» տակ առած էր 50 յոյն-օրթոտոքս եկեղեցիները: Միջադէպ չէ պատահած: Ս. Պետրոսի իր պալատէն, Պապը, հակառակ իր վատառողջ վիճակին, տուաւ իր զատկական պատգամը եւ իր օրհնութիւնը Ուռպի էթ օռպի: Մոսկուայի քառասուն բաց մնացած եկեղեցիները ոստիկաններու պաշտպանութեան տակ էին: Հսկայ չունէր զօրս ոստիկանները կը բռնէին, կ'օգնէին այդ «պաշտպանութեան»: Պաշտօնապէս կ'ըսուի թէ այս դրութիւնը կոչուած է արգելք հանդիսանալու անսաստուածներու ցոյցերուն եւ ծաղրանքներուն բայց միաժամանակ մեծ խանդավառութիւն մը չի ստեղծեր այն հաւատացեալներուն համար, որոնք կ'ուզեն եկեղեցի երթալ: Մոնտի Թղթակիցը կը չեչտէ սակայն թէ ձեռք առնուած միջոցները եւ եկեղեցի խուժող ղանդուածը ցոյց կուտան թէ կրօնական զգացումը չէ մեռած Խորհ. Միութեան մէջ:

× Շաբաթ իրիկուն, ֆրանսական հեռատեսիլի Բ. կայանէն, ժամը 20.15ին յատուկ յայտագրի մը ընթացքին, նուիրուած Երուսաղէմի, կարելի եղաւ լսել ու տեսնել նաեւ Հայկ. արարողութեան մը մէկ կարճ մասը եւ Շահէ Եպս. Աճէմեանը:

Քանի մը տողով

ՆԻԺԵՐԻՈՅ մէջ զինուորական պետական հարուած մը տեղի ունեցած է Երկուշաբթի առտու: Գնդ. Սէյնի Քունչէ, սպայակոյտի պետը, իշխանութեան գլուխ գալով յայտարարած է, թէ բանակը որոշած է ստանձնել իր պատասխանատուութիւնները եւ վերջ տալ անարդար, ապականած, անձնասէր, ժողովուրդին հանդէպ անտարբեր իշխանութեան մը: Գնդապետը ջնջած է Սահմանադրութիւնը, լուծած է Ազգ. Ժողովը եւ քաղաքական բոլոր կուսակցութիւնները: 1963էն ի վեր 25րդ պետական հարուածն է, որ տեղի կ'ունենայ Ափրիկէի մէջ: Նիժերիա ցարդ ամէնէն կայուն վարչակարգը ունեցող երկիրը կը նկատուէր Ափրիկէի մէջ, քանի որ 1960էն ի վեր նախագահն էր Տիօրի Համամի: Նիժերիոյ տարածութիւնն է 1.267.000 քառ. քիլոմեթր եւ ունի չորս միլիոնէ աւելի բնակչութիւն: Երկիրը հարուստ է ուրանիումի հանքերով: Նախկին նախագահը Տիօրի Համամի, որ քաջ եւ բարի մարդու մը համբաւը կը վայելէր ցարդ, իր բնակարանը բանտարկուած է:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետը առաջարկեց Աթէնքի, որ բանակցութիւններ տանին ճշդելու համար քարիւղի հետազօտութեանց գօտիները Եգէականի մէջ: Աթէնք կը պնդէ, թէ այս ծովը պատմականօրէն յունական է եւ ամբողջովին իր գերիշխանութեան ենթարկայ է:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ բողոքին վրայ, Ապահովութեան Խորհուրդը ստիպողական նիստ գումարեց: Պէյրութ կը մեղադրէ Իսրայէլը որ առջի օր, սահմանը անցած ու քարուքանդ ըրած էր լիբանանեան գիւղ մը, ի պատասխան Պաղեստինցիներու կատարած ջարդին:

ԹԵՀՐԱՆԻ «Էթելաաթ» թերթը հաղորդեց, թէ բուռն բախումներ տեղի կ'ունենան Քիւրտերու եւ Իրաքի բանակի ուժերուն միջեւ Հիւս. Իրաքի բազմաթիւ շրջաններու մէջ: Քիւրտերը վար առած են Թռան մը, որուն անձնակազմի երեք զինուորները յանձնուած են Քիւրտերուն:

ՕՏԵՍԱՅԻ մէջ, ճատրակի աշխարհի ախոյենութեան կիսա-եզրափակիչ խաղերը կը շարունակուին Տիգրան Պետրոսեանի եւ Վիկտոր Կորչնոյի միջեւ: Առաջին խաղը շահեցաւ Պետրոսեան, երկրորդ խաղը վերջ գտաւ հաւասար արդիւնքով:

ԿՈՂԱՆԻ ճակատի Հերմոնի ռազմագիտական բարձունքները բուռն կռիւներու թատերաբեմ դարձան Զատկուան օրերուն: Սուրիացիք եւ Իսրայէլացիք չարժման մէջ դրին իրենց օդանաւերը, հրասայլերը եւ հրետանին:

ՍԱԽԱՐՈՎ, այս անգամ դէմ արտայայտուեցաւ Սոլժենիցինի, այս վերջինին խորհրդային ղեկավարներուն ուղղած նամակին առթիւ, ուր անխուսափելի կը նկատէր Չինաստանի հետ պատերազմը: Սախարով «ազգայնական եւ անջատողական» կը նկատէ Սոլժենիցինի մտածումը եւ միտքերը՝ վտանգաւոր:

ՓԱՐԻԶԻ կանանց ծանօթ դերձակ՝ Ժաք Էսթէրէլ, մեռած է առջի օր, 57 տարեկանին, զոհ ուղեղային արիւնահոսութեան:

ԵԹՈՎՊԻՈՅ կայսրը 82 տարեկան իր թոռը նշանակեց իբրեւ գահաժառանգ: Իշխանը 22 տարեկան, ուսանող է Օքսֆորտ:

Հ. ՄԵՍՐՈՊ ՃԱՆԱՇԵԱՆ

Վենետիկէն, խոր ցաւով իմացանք, թէ Ապրիլ 13ին, աւագ Շաբաթ, առաւօտեան ժամը 10ին, սրտի սուր տագնապի մը զոհ գացած է Վենետկոյ Մխիթարեան Միաբանութեան վաստակաւոր մշակ՝ Հայր Մեսրոպ Վ. Ճանաշեան:

Ողբացեալը ծնած էր 1908ին, Էնկիւրիւ: Իր ամբողջ կեանքին ընթացքին խոր հմտութեամբ եւ Մխիթարեան վանականի գիտակից նուիրումով ծառայած է հայ դպրութեան: Երկար տարիներ մեծ ձեռնհասութեամբ վարած է Ս. Ղազարի տպարանը, որ շատ բան կը պարտի իրեն, ըլլայ ձոխացման, ըլլայ արդիականացման գետնի վրայ: Եղած է տեսուչ Վենետիկի Մուրատ-Ռափայէլեան ինչպէս նաեւ տարի մը՝ Սեւրի Սամուէլ Մուրատ վարժարանին: Վերջին տարիներուն, իբրեւ խմբագրապետ «Բազմավէպ»ի, անոր տուաւ նոր շունչ մը, վերածելով զայն եռամսեայ հարուստ բովանդակութեամբ պարբերականի մը, տարբեր ծաւալով:

Հայր Մեսրոպ Ճանաշեան հեղինակն է նաեւ բազմաթիւ հատորներու, որոնք իրենց առանձին տեղն ունին հայ գրականութեան մէջ:

Իր գլխաւոր հեղինակութիւններէն յիշենք.— Փօլ Վալերի եւ իր բանաստեղծութիւնը (գրական ուսումնասիրութիւն) 1947, Հոգետաղի, երգեր ու քերթուածներ (1954), Մխիթարեան Հայրերու վարժարաններ եւ անոնց հունձքը (1955), Պատմութիւն արդի հայ գրականութեան (Ա. հատոր), Լուսաղբիւր (բանաստեղծութիւններ, 1960), Ծաղկաքաղ արդի հայ գրականութեան, 2 հատոր: Ինք է նաեւ որ հրատարակեց Մխիթարեաններու «Գրական Յուշեր»ու չարքէն 15 հատոր:

Իր վերջին գործը՝ Հայ գրականութեան նոր շրջանի համառօտ պատմութիւն (1973) ստացանք քանի մը օր առաջ, իր ձեռագիր ձօնով: Բայց հարկ է չեչտել թէ վերջին տարիներուն, գլխաւոր սպառողը եղաւ՝ Հայկական Մանրանկարչութիւնը, որու նուիրեց ոչ միայն հմուտ եւ բացառիկ արժէք ներկայացնող յառաջաբան մը այլ մանաւանդ իր տքնաջան աշխատանքին կը պարտինք անոր առաջին հատորին լոյս ընծայումը: Բայց Սիրարփի Տէր-Ներսէսեանի նախաբանին յաջորդող, մօտ 60 մեծածաւալ էջնոց իր «Ներածութիւնը» առանձին հատորի մը արժէքն ունի եւ գիտենք թէ որքա՜ն չունչ հատցուց, որքա՜ն սիրտ մաշեցուց եւ միտք յոգնեցուց գլուխ հանելու համար նման աշխատանք մը:

Աւուր պատշաճի բանաձեւում մը չէ երբ այսօր ըսենք իրեն համար թէ գործը կէս մնաց: Արդարեւ դեռ շատ բան կ'ակնկալուէր Հայր Մեսրոպէն:

Ու ահա, Զատկի նախօրեակին, մինչ Սուրբ Ղազարի զանգակները կը պատրաստուէին աւետելու Քրիստոսի Յարութիւնը, Ալիշաններու, Հիւրմիւզներու Փէչիկեաններու եւ Մեծն Մխիթարի կողքին կ'երթայ իր վերջին — ու հաւանաբար առաջին — հանգիստը գտնելու ուրիշ Մխիթարեան մը: Մխիթարեան մը որու համար, ինչպէս բոլոր միւսներուն, որոնք իրենց աչքին լոյսը քամեցին ի սէր հայ մշակոյթին, կը մնայ միշտ Ալիշանի խօսքը՝ «Վաստակեցան, ու աստ հանգչին»:

Գուցէ աւելորդ չէ կրկնել թէ մեծ կորուստ մըն է զոր կը կրէ այսօր Վենետկոյ Մխիթարեան Միաբանութիւնը Հայր Մեսրոպ Ճանաշեանի մահով, եւ կորուստը միայն իրը չէ՝ այլ բովանդակ Հայութեան, մանաւանդ Սփիւռքի Հայութեան, որ աւելի քան երբեք պէտք ունի Հայր Մեսրոպներու:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Ապրիլ 8-9-10)

ՆՈՐ ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹԵՐ

Խորհ. Միութեան մէջ շրջանառութեան հանուած են Թղթատարութեան նախարարութեան պատրաստած վեց դրոշմաթուղթեր՝ Յ. Այվազովսկիի նկարներու վերարտադրութեամբ: Ասոնք են՝ «Օդեսայի համայնապատկերը լուսնկայ գիշեր մը», «Ճեսմէնի նաւատորմը», «Ս. Գէորգ վանքը», «Փոթորկոտ ծովը», «Ծիածանը» եւ «Նաւաբեկումը»: Հրապարակ հանուած է նաեւ թղթատարի պլոք մը՝ Այվազովսկիի դիմանկարով:

×

«ԱՐԱՐԱՏ»Ի ԽԱՂԱՑՈՂՆԵՐԸ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՒԱՔԱԿԱՆԻ ՄԱՍ ԿԸ ԿԱԶՄԵՆ

«Արարատ»ի մարզիկներէն Յովհ. Զանազանեան եւ Լեւոն Իշտոյեան հրաւիրուած են մաս կազմելու Խորհ. Միութեան ոտնագնդակի հաւաքական խումբին, որ պիտի մրցի Եուկոսլաւիոյ ազգային խումբին դէմ, Պելկրատի մէջ:

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՈՃԻՐԸ

Ցեղասպանութիւնը հին ոճիրի մը արդի հոմանիշն է։ Ան կը նշանակէ ցեղային, ազգային եւ կրօնական խումբի կամ ազգի մը մասնակի կամ ամբողջական ոչնչացումը։

Պատմութիւնը երկար ժամանակ վկան եղած է շատ մը խողութիւններու, բայց եւ այնպէս 20րդ դարուն է, որ ցեղասպանութիւնը, բառին լրիւ առումով, սկսաւ գործադրուիլ Թուրքիոյ եւ Նացի Գերմանիոյ կողմէ։ Բնաջնջելու ծրագրով միլիոնաւոր ժողովուրդ, անոնց կրօնական պատկանելիութեան, ցեղային ծագումին եւ այլ նկատումներով։

Մարդկային խիղճը եւ կարգ մը Պետութիւններու կեցուածքը, պայքար բացին այն երկիրներուն դէմ, որոնք ցեղասպանութիւն կը գործադրէին, իսկ յանցաւորներու պատժումը եղաւ Դաշնակից Ազգերու գլխաւոր նպատակը։

Այս գործունէութիւնը կը սկսէր, երբ արդէն երեսուն տարի անցեր էր Հայկական ցեղասպանութենէն եւ կը գործադրուէր Հրէական ցեղասպանութիւնը։

Այսպէս, 1945ին, Դաշնակից Ազգերու կողմէ վաւերացուած Նիւրենպէրկի Միջազգային Զինուորական Ատեանի որոշումը, պատերազմի ոճրագործներ կը նկատէր ո՛չ միայն խաղաղութեան ընթացքին եւ կամ պատերազմի օրէնքներու եւ սովորութիւններու բռնաբարման ճամբով ոճիրներ գործողները, այլ նաեւ մարդկութեան դէմ ոճիր գործողները։

1946 Դեկտեմբեր 11ին, Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան Ընդհանուր Ժողովի Ա. նիստին, դատապարտելով ցեղասպանութիւնը իբրեւ ՄԱԿի ոգիին եւ նպատակներուն դէմ քայլ, եւ Միջազգային օրէնքներու հիման վրայ իբրեւ ոճիր՝ վաւերացուեցան երկու լուծումներ։

Առաջինը կը հաստատէր Նիւրենպէրկի Ատեանի սկզբունքներու որդեգրումը, երկրորդը՝ ցեղասպանութեան հիմնական սահմանումը եւ առ այդ հաստատելով ցեղասպանութիւնը իբրեւ ոճիր միջազգային օրէնքի հիման վրայ, կ՚որոշէր պատժել յանցաւորները, առանց նկատի առնելու անոնց ինքնութիւնը եւ դրդապատճառները։ Իբրեւ վերջին տրամադրութիւնն, Ժողովը կ՚առաջարկէր ուսումնասիրութիւններ, որոնք նպատակ ունենան ստեղծել միջազգային իրաւաիրական մարմին մը՝ դրաղելու համար ոճրային հարցով։

Այս եղաւ ցեղասպանութեան ոճիրին խափանման եւ պատժումի համաձայնագրի հիմը, որ Ժողովին կողմէ միաձայնութեամբ որդեգրուեցաւ 1948 Դեկտեմբեր 9ին։

Միջազգային օրէնքով դերիշխող ազգերու միջեւ համաձայնութիւն նշանակող համաձայնագիրը օրինաւոր դաշինք մըն է, որ կ՚երաշխաւորէ ամէն պայմանագրուող կողմ, ընդունելու կարգ մը պարտաւորութիւններ։

Որո՞նք են ցեղասպանութեան արարքները։

Առաջին հերթին կուգայ իրական սպանութիւնը։ Բայց կարելի է նոյնպէս ոչնչացնել մարդ էակներու համախմբում մը, առանց ֆիզիքական բնաջնջումի։ Համաձայնագիրը այս պարագան իբրեւ արարք նկատի առնելով, կ՚ընդունի նաեւ այն բոլոր միջոցները, որոնք մարմնային թէ մտային լուրջ ցաւեր կը պատճառեն, ֆիզիքական կործանումի նկատումներով, կամ ծննդաբերութեան արգիլման միջոցառումները ինչպէս նաեւ բռնօրէն մանուկներու փոխանցումը՝ մէկ խումբէն ուրիշ խումբի մը։

Ըստ համաձայնագրին, կը պատժուին նաեւ անոնք, որոնք կը դաւադրեն ցեղասպանութեան մը գործադրութիւնը կամ ժողովուրդը – ուղղակի կը դրդեն ցեղասպանութիւն գործադրելու, կամ նոյնիսկ կը փորձեն զայն գործադրել եւ կամ կը մեղսակցին անոր գործադրութեան։

Համաձայնագիրը կ՚ըսէ նոյնպէս, որ «ցեղասպանութիւնը գործադրուած ըլլայ խաղաղութեան թէ պատերազմի ժամանակ, ոճիր մըն է միջազգային օրէնքով եւ ստորագրող երկիրները պարտաւոր են կանխարգիլել եւ պատժել»։

Ուրիշ մէկ յօդուածով պատիժը ի զօրու է բոլոր յանցաւոր մարդոց համար, ըլլան անոնք պետական բարձր պաշտօնեաներ, թէ պարզ անհատներ։

Միացեալ Ազգերու բոլոր անդամ երկիրները կրնան մաս կազմել համաձայնագրին։ 1948 Դեկտեմբեր 9ին, կարգ մը երկիրներ արդէն ստորագրած էին զայն, իսկ ստորագրութեան վերջին պայմանաժամին, 1949 Դեկտեմբեր 31ին, 40 երկիրներ ստորագրած էին։ Ընդհանուր ժողովի հրաւէրով ոչ-անդամ երկիրներ անդամ երկիրներու նման ստորագրեցին զայն։

Համաձայնագիրը պայման կը դնէր, որ 1949 Դեկտեմբեր 31էն ետք նոր ստորագրութիւններ չեն ընդունուիր։ Յամենայն դէպս, անդամ երկիրներ եւ Ընդհանուր Ժողովի կողմէ հրաւիրուած ոչ-անդամ երկիրներ կրնան համաձայնագրին մաս կազմել, պայմանաւ որ ընդունին համաձայնագրին բոլոր տրամադրութիւնները։

Համաձայնագիրը ի զօրու դարձաւ 1951 Յունուար 12ին։ 90 օր ետք, 20 երկիրներ եւս մաս կազմեցին անոր։ Նախատեսուած է նոյնպէս, որ կարելի է համաձայնագիրը վերանայիլ յաջորդական հինգ տարիներու ընթացքին, այն երկիրներուն համար, որոնք չեն անդամակցած համաձայնագրին։

Որեւէ երկիր կրնայ համաձայնագրի ժամանակաշրջանի աւարտումէն վեց ամիս առաջ գրաւոր տեղեկացնել Միացեալ Ազգերու Ընդհանուր Քարտուղարութեան եւ հրաժարիլ համաձայնագրի անդամակցութենէն։ Այն պարագային, կարգ մը ամբաստանութիւններու իբրեւ արդիւնք, կը մնան նուազ քան 15 երկիրներ, համաձայնագիրը ի զօրու ըլլալէ կը դադրի։

1973 Յունուար 1ին միայն 76 կառավարութիւններ մաս կը կազմէին, այս համաձայնագրին, ի միջի այլոց նաեւ Թուրքիան։ Ուշագրաւ է նոյնպէս, որ Միացեալ Նահանգները չեն ստորագրած զայն։

1965ին, կարգ մը երկիրներ առաջարկեցին, որ պատերազմի եւ մարդկային ոճիրներու պատիժներու գործադրութիւնը որոշ թուական սահման մը ունենայ եւ պատշաճեցուի իրենց երկիրներու ներքին օրէնքներուն։ Առ այդ, Մարդկային Իրաւանց Յանձնախումբը ուսումնասիրեց ներկայացուած հարցը եւ ներկայացուց Ընդհանուր Ժողովին։ Ներկայացուած ծրագիրը ժամանակի ոչ մէկ սահմանում կը ճանչնար։

1967ի Ընդհանուր Ժողովը սկսաւ այս հարցի քննութեան եւ 1968ին վաւերացուց Մարդկային Իրաւանց Յանձնախումբի տեսակէտը, թէ ժամանակի սահմանում չկայ պատերազմի եւ մարդկային ոճիրներու հանդէպ։ Այս համաձայնագիրը ի զօրու դարձաւ 1970 Նոյեմբեր 11էն սկսեալ։

Աշխարհի բոլոր ժողովուրդները, ամէն տեղ, տեղեակ են ցեղասպանութեան համաձայնագրին եւ անոր կենսական անհրաժեշտութեան։

Թերեւս համաձայնագրի լաւագոյն արտայայտութիւնը կարելի է նկատել Չիլիցի բանաստեղծուհի եւ 1945ի Նոպէլեան մրցանակաւոր Կապրիէլա Միսթրալի արտայայտութիւնը.

«Աչքերուկէս կանոնաւորութեամբ ցեղասպանութիւնը կրկնուեցաւ պատմութեան ընթացքին։ Նախատեսելով քաղաքակրթութեան բոլոր յառաջդիմութիւնները, 20րդ դարը դժբախտաբար պէտք է նկատուի ցեղասպանութեան ոճիրի մեծ յանցաւորներէն մէկը։ Կեանքի եւ մշակոյթի կորուստները կ՚երեւան, բայց մարդու սրտի խորը արդարութեան ու սիրոյ վառ բաղձանքը կը փայփայուի, փոքր ազգերու եւ փոքրամասնութեանց միջեւ ապահովութեան տենչանքը մասամբ ողջ է։

Ցեղասպանութեան համաձայնագրի այսօրուան եւ վաղուան մեծագոյն յաջողութիւնը կարելի է ընդգծել այն իրողութեամբ, որ ան կը պատասխանէ անհրաժեշտութեանց եւ համաշխարհային բնութեան պահանջներուն։ Ցեղասպանութիւն բառը ինքն իր մէջ կը կրէ չարին դէմ բարոյական դատողութիւն մը, որուն մէջ ամէն զգայուն այր եւ կին նոյն ձեւով կը մտածեն»։

ՋԱՐԵՀ ՏԵՐՎԻՇԵԱՆ

ԱԶԱՏ ԲԵՄ

«Ա՛Յ ՏՂԱ՛Յ, ՍՓԻԶՔԱ Զ՚ԱՍԵ՞Ս»

Բ.

Մինչեւ բաժանումի պահը Սիմոն կը հարցուփորձէ «եղբօրս» վրայօք, կ՚ուզէ իմանալ իր մտաւոր կրթութեան աստիճանները։

Գիտցածս այդ պահուն մեծ բան մը չէր, կուտամ երկու անուն։ Խարբերդի մէջ Թլկատինցիի եւ Ռուբէն Զարդարեանի աշակերտած ըլլալը։ Ամերիկեան համալսարան մը հազիւ աւարտած կամաւոր գալը։ Իսկ մեր եղբայրութիւնը կնքուած ի յիշատակ իր Լեւոն, դեռատի եղբօր կորուստին՝ պոհ մեծ եղեռնին։

— Ինչ որ մեզ մի քիչ տարօրինակ թուեց այն է, որ, մինչդեռ Թոթովենց ամբողջովին հիւսիսային «վիքինկ» ցեղի տիպար մըն է, յաղթանդամ, գեղեցիկ, կապուտաչեայ, երկար ու ծածանող շէկ մազերով. դուն, մարմնապէս դեռ պատանի, սակայն թուխ ես, մեր Ղարապաղի տիպարներէն, սեւ ու գանգուր առատ մազերով։

Երկու մեծ բարեկամներ էինք արդէն։

×

Շատ չանցած Վահանի ընկերային շրջանակէն մեծ մասը նաեւ իմս էր. գէթ գիս իրենց սեպողներ եթէ ես ինծ համարձակութիւն տայի։

Դերենիկի ճաշարանը միմիայն չորաթ առաւօտները կանուխ կը յաճախէի. փոխարքայի պալատին դիմաց, հոն, մէկ ուրիշէն հինգական կոպէկ օրը խնայածովս կաթով, կարագով համեղ նախաճաշի համար։ Կէսօրերը հոն ինծ համար բոլորովին մատչելի չէր, միայն մերթ ընդ մերթ, երբ Վահանի պնդումներուն տեղի տայի։

Հոն, միմիայն ճաշով չէր որ կը յագենայի, տիրող մթնոլորտը կը հետաքրքրէր գիս։ Նորերու ծանօթութիւն, տեղի ունեցող անվերջ ու կրքոտ վիճաբանութիւններ, ներքնայարկի բաժինին մէջ ամբողջովին Հայերով լեցուն։

1917 Թուի գարնան օրերն էին ու բոլորին համար, մանաւանդ Հայոց, կային խիստ տագնապալի խնդիրներ։

Հաճելի էին, աւելի ճիշդ հիանալի, Վահանի ելոյթները։ Իր «սենատորեան» ձայնը, անձը, հանդամանքը, միշտ ալ յաղթական վերջ մը կ՚ապահովէին։

Որքա՛ն, ինչքա՛ն հպարտ էի իրմով։

Երկուքէն ոչ աւելի անգամներ միայն ընկերացած եմ իրեն Փետրուարեան յեղափոխութենէն յետոյ, փոխարքայի պալատի պուրակներուն մէջ կազմակերպուած ազգանպաստ «Զաչկա Զայ»երուն։

Լսեր էի, խմբագրատան մէջ կողմնակի խօսակցութիւններու առեն Վահանին յա-

---

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Բանտին մէջ գտնուած միջոցին Վիթանտալ նամակ մը գրելով Լուսինեան իշխանին՝ նիւթական օգնութիւն հայցած էր անկէ։

Այդ նամակը, սապէս թուագրուած էր. «Դեկտ. 17, մեր գերութեան առաջին տարին»։

Սուրբ Լուդովիկոս ալ, Արաբներու ձեռքը գերի իյնալէ ետքը, Մանսուրայի բանտէն այսպէս կը թուագրէ եղեր իր նամակները։

Լէօն տը Վիթանվալի ձերբակալումը եւ դատապարտութիւնը բաւական մտատանջութիւններ ստեղծեցին մեր իշխանին։

Թերթ մը այս առթիւ ակնարկած էր թէ Լուսինեանն ալ պատուանշաններ կը շնորհէ եւ ոստիկանութիւնը քննութիւն մը բացաւ եւ նոյնիսկ մէկ քանի անգամ հարցաքննեց Օրխորդ Մարկրիթը, բայց կարելի չեղաւ ապացուցանել թէ իշխանը դրամ ընդունած էր իր պատուանշաններուն փոխարէն, եւ խնդիրը մարեցաւ։

Բայց անկէ ետքը, քանի մը ամիսներ Սինա Լերան եւ Ս. Կատարինէի նոր ասպետներ չանուանուեցան։

Օր մը սակայն Ֆրանսացի մը ներկայացաւ այնպիսի ժամու մը ուր իշխանը կառքով պտոյտի գացած էր ու Օրխորդ Մարկրիթ ալ տան պէտքերը հոգալու համար Փարիզ իջած, այնպէս որ ստիպուեցայ ես ընդունիլ զինքը։

— Իշխանը կ՚ուզեմ տեսնել, ըսաւ մարդը։

— Դժբախտաբար հոս չէ։

— Քարտուղարը կրնա՞մ տեսնել։

— Քարտուղարը ես եմ։

— Շատ լաւ ուրեմն, կրնամ խնդիրը ձեզի բացատրել։

Մարդը առաջնորդեցի դեսնայարկի աշխատութեան խուցը։

— Կ՚ուզէի իշխանէն խնդրել որ Մէլիւզինի պատուանշանին մեծ ժապաւէնը նուիրէ, սկսաւ հիւրը։

— Այդ պատուանշանը, պատասխանեցի, կարծեմ միմիայն արքայական ընտանիքի անդամներուն կը տրուի։

— Գիտեմ։

— Այս պարագային չեմ կարծեր որ կարենաք զայն ստանալ, տարբեր բան՝ եթէ ապացուցանէք ձեր արքայական ծագումը։

— Պատուանշանը ինծի համար չէ, ըսաւ մարդը ժպտելով, ես այդպիսի մեծ յաւակնութիւններ չունիմ, պիտի խնդրէի որ մեծ ժապաւէնը տրուի Հոլանտայի Վիլհէլմին թագուհիին։

Զարմացած՝ անծանօթին երեսը նայեցայ։

— Արդեօք թագուհիին կողմէ՞ն կ՚ընէք ձեր դիմումը, հարցուցի։

— Բնա՛ւ երբեք, ես անձնապէս կը խնդրեմ ասիկա եւ միանգամայն կը փափաքիմ որ, իբրեւ արտասովոր դեսպան, պատուանշանը ես տանիմ թագուհիին ներկայացնելու։

Մարդը հասկցաւ որ իր խօսքերը շատ տարօրինակ կը թուէին ինծի եւ ըսաւ.

— Խնդիրը կ՚ուզեմ բացատրել ձեզի։ Հարաւային Ափրիկէի հոլանտական գաղութին մէջ թագուհիին անձնական սեփականութիւնը եղող հանքի մը մենաշնորհը կ՚ուզեմ ձեռք ձգել։ Ասոր համար շատ միջոցներու դիմեցի, բայց արգելքներ ու էնթրիկներ յարուցին դէմս։ Վերջապէս բարեկամներ խորհուրդ տուին որ միջոց մը գտնեմ ուղղակի թագուհիին ներկայանալու։ Այն ատեն այս գաղափարը յղացայ. իբրեւ արտաքոյ կարգի դեսպան՝ իշխան Լուսինեանի կողմէ Մէլիւզի մեծ ժապաւէնը տանիլ իրեն։ Ծախքէ չեմ քաշուիր ու պատրաստ եմ դեսպանական պաշտօնս փայլուն կերպով կատարելու համար ամէն զոհողութիւն ընել։ Այդ մենաշնորհը ձեռք բերելու համար արդէն զուր տեղը քսան հազար Ֆրանքէն աւելի դրամ վատնած եմ եւ հոգ չէ եթէ գործը յաջողցնելու համար նոյնքան ալ վատնեմ։

— Շատ լաւ, ըսի, ձեր առաջարկը կը ներկայացնեմ իշխանին, հաճեցէք ձեր անունն ու հասցէն յայտնելու։

Մարդը գրպանէն այցաքարտ մը հանեց ու ինծի տուաւ։

Յետոյ հարցուց.

— Ո՞րչա՞փ կը կարծէք որ արժէ Մէլիւզինի մեծ ժապաւէնը։

— Պատուանշանը բնականաբար ձրի է, փութացի պատասխանել, բայց կարծեմ դանազան ծախքեր կան տրուելիք, որոնց գումարը հինգ հազար ֆրանքէն աւելի ըլլալու չէ. ամէն պարագային՝ որոշ բան մը չեմ կրնար ըսել այդ մասին։ Ես իշխանին գրական աշխատութեանց քարտուղարն եմ միայն, պատուանշանի գործերը շանսէլլըրիի քարտուղարութեան կը պատկանին...։

Մարդը մեկնեցաւ։

(83 – Շար.)

ջղութիւնները կովկասահայ իգական շրջանակներուն մէջ: Շատ բաներ կը պատմէին մեր տղաքը, ըսեմ անմիջապէս բարի նախանձով տարուած: Այնքան ախորժակ եւ բաղձալի շեշտ կը դնէին իրենց խօսքերուն մէջ, այնքա՛ն կը դրդուէին արդար հպարտութիւնս, որ ներսէս բուռն ցանկութիւն մը կ'արթննար անձամբ տեսնելու իր շփացածութիւնները: Ջախլի՞կ էր շատ շատերուն նման:

Ո՛հ, որքան բազմապիսի էին ծիծաղելի երեւոյթները մեր խստաբարոյ հայրենեաց անմեղունակ զաւակներուն, մեծ մասը օտար եւ հեռաւոր հորիզոններու գործարանները ձգած, իրենց յաւէտ կորած սիրելիներուն փնտռտուքին ու վրէժխնդրութեան բոցէն զէնք վերցուցած:

Անոնք, երկու տասնեակ ամիսներ, մէյմէկ սուինի ծայրին անցուցած իրենց երազները, անտուն, անտիրական, մահուան հաճոյքին գրկուած՝ անցած էին փողուանին:

Երիտասարդներ էին:

Ամէն յոյս որ կը մեռնէր իրենց մէջ, ծնունդ կուտար նորերուն՝ աւելի խանդավառ, միշտ լաւատես:

Կ'ուզէին ապրիլ:

— Տեսէ՛ք, ո՛վ է եկողը, Կացինեանն է, մեր Տանօն, ձայն մի՛ հանէք:

Կացինեան արդարեւ քանի օր է մէջտեղ չկայ, Ամերիկայէն նոր դրամ ստացեր է, լուրջ հետապնդումներու լծուած: Տասներկու տարեկանին Միացեալ Նահանգները պանդուխտ եղած է, Խարբերդի դաշտին ծաղիկները, մետաքսագործարանի թաշեղներուն մէջ ոսկիի վերածուած գտնելու յոյսով:

Երբ զինքը բերող շոգենաւը Սառուցեալի եզերքները կը քերէր, այնքա՛ն վըստահ էր որ շատ չանցած փափախը ծուռ, իր նժոյգով պիտի կանգնէր «Խուլէ գիւղ»ի իրենց հայրենի տան առաջ: Այդ օրը, ինքը պիտի ըլլար իր վաշտին հեծեալներուն հրամանատարը: Համայն գիւղացիք, հայ թէ այլազգի, պիտի հաւաքէր իր դրան առաջ ու տան պատշգամէն պիտի յայտարարէր հայ ժողովուրդի ազատագրութիւնը, պիտի հրաւիրէր ժողովուրդը որ անյապաղ տէր կանգնի իրմէ բռնագրաւուած արտերուն, այգիներուն, անտառներուն, առուներուն, պիտի հրահանգէր որ երէկի զաւթիչները կամ աշխատին իրենց օրինաւոր տէրերուն կալուածներուն մէջ եւ կամ շուտով հեռանան:

Տարիները չէին դադրեցուցած իրենց հոլովոյթը ու Տաճօն նոյնպէս չէր կըտրած իր երազներուն ծածանող թելերը: Ան յաճախ ինքզինքը կը դիտէր ծննդավայրին մէջ, շէն, ուրախ: Մայր, քոյր, մօրաքոյր եւ դրացի «հինա» դրած դըժուարահաճ տղուն հարսնցու կը փնտռէին: Ու ամէն անգամուն ալ իր հարսնեւորները եկեղեցիին դուռը հազիւ հասած, զանգակներուն ձայնը կը փշրէր պատկերը:

Նորէն, դարձեալ Թիֆլիզ է, նոր ստաեղած, մի-մինակ: Ու կանանց ձեռքը ցած տոլարներու ուժով պճնուած, եփ համբուրելու քանի մը վարժութիւններ կրկնելէ վերջ հայելիին առջեւ, դուրս կը նետուէր, մինակութեան դարմանը գտնելու վերանորոգուած հաւատքով:

Ա՜խ, այդ ձեռք համբուրելու արարողութիւնները, մեր կամաւոր երիտասարդութիւնը չարչարող կարճ բայց հրամայական ժեստը:

1916ի զինաթափութենէն յետոյ, զիրենք մարդոց ընկերութեան կապող երկու գըլխաւոր պահանջներ ունէին գոհացնելու տոլարներու հոլանին պարզելով:

Ինքզինքնին ցոյց տալ կենցաղագէտ եւ զարգացած: Այսինքն «պատրաստուած մարդ է» կոչուելու արժանի:

Կենցաղագիտութեան նախաբանը կը կազմէր, որեւէ հանդիպումի պարագային պատշաճ կերպով ձեռք համբուրելը: Կամաւորին համար « պատրաստուած » ըլլալը ցոյց տալու համար, քանի որ ռուսերէն խօսելու փորձութիւնը շատ հեռուները կը տանէր, կը բաւէր օտար լեզուներու հմտութենէն ճառել, «յեղափոխերէն» խօսելու շնորհք ցոյց տալ, մէկ քանի միջազգային հեղինակութիւններ կարդացած ըլլալ, անգլերէն կամ գաղիերէն բնագիրներու մէջ, խուսափելով զանոնք հայերէն թարգմանութիւններու մէջ կարդացած ըլլալու «յիմար» յաւակնութիւններէն:

Այսպէս է որ երբ, դժբախտութիւններու բերմամբ, մեր սեփական պատասխանատուութիւնները ճշդելու բուռն վիճաբանութիւններուն վերջ մը տալ կը փորձուէր, մնացեալ նիւթը ուրիշ բան չէր եթէ ոչ ծանօթ տղոց ի վնաս բամբասանք եւ քրքիջ, պատկերազարդ նմանութիւններ կեղծել՝ ձեռքի համբոյրներու, «յեղափոխերէն» այն է արեւելահայերէն խօսելու:

×

— Դժբախտաբար, սիրելի Տիկին Աննա, մեր խեղճիկ, այն է սատանայ աղբաբիկը, երկու երդում ըրած է, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսէն անգամ անքակտելի: Մին կանանց ձեռք չհամբուրել, մանաւանդ երբ սիրուն են եւ մատղաշ ինչպէս դուք, ու ապա «յեղափոխերէն» չխօսիլ:

«Ջաչկա Զայ»ի մը առթիւ Վահանին վերջին ընկերակցութեանս պահուն էր:

— Վա՜յ, ինչո՞ւ է նման դաժան որոշումներ տուեր:

Ու ահաւասիկ, օրուան հիւրընկալներէն դեղանի հայ կին մը ընդառաջ կը փութայ նախկին կամաւորի մը Թոթովենցին Ամերիկայէն ընկերացող ու ծանօթ տղայ:

Վահանն է ընդոստ:

— Եթէ կ'ուզէք, սիրելի տիկին, աճապարեցէք այս կողմն ուղղել ձեր աչքերը ու շուտով կը հասկնաք:

Հազիւ խօսքերն աւարտած էր, երբ մեր կամաւորը հազար նազերով իր մարմինը քառասուն կտորի վերածած սկսած էր տիկնոջ ձեռքը փնտռել իր ծարաւ շրթները հոն տեղաւորելու համար:

Ինչքա՜ն չար են մարդիկ: Պուրակներուն մէջէն, ծառերու ետեւէն քրքիջները երկինք հասան:

— Դէ՛, այժմ ի հարկէ իմանում եմ պատճառը: Ու ձայն բռնելով համանուագին, ինքն ալ բարձրաձայն սկսաւ խընդալ, եւ ձեռքը միշտ ուսին, շարունակեց.

— Նոյնքան եւ ծիծաղելի են, երբ փորձ են անում մեր լեզուով խօսել, ինչպէս դուք ասում էք «յեղափոխերէն», ախր ի՞նչ կարիք ունեն:

— Մանաւանդ, վրայ բերաւ Թոթովենց, երբ այնքան հազուագիւտ է ձեր մէջ, ձեր լեզուով իսկ հայերէն գիտցողներ, յարգելով ձեզ նման բացառութիւնները:

— Խնդրում եմ, մի չափազանցէք, պարոն Թոթովենց:

Եւ սակայն, տիկին Աննային համար անբախտ օր մըն էր:

Քիչ հեռուն, սեղաններու շուրջ աղմուկ մը կը բարձրանար, շատերը ոտքի, այս ու այն ուղղութեամբ յեչողներ:

Պատահած էր անխուսափելին:

Մեր տղաները՝ «Հոս-Հոս»ները, իրենց ապսպրանքը կը փորձեն տալ մօտեցող տիկնոջ մը, ո՛վ զարմանալի. իրենց գիտցած լեզուովը: Ու շնորհալի սպասարկուն, պէտք է շեշտել իր ծառայութիւնը շնորհող մեր «բարձր դասուն» մէկ զաւակը, ինքզինքը վիրաւորուած զգալով առանց այլ եւ այլի յետ քայլի որոշում կուտայ բողոքելու համար առ որ անկ է:

Վայնասուն մը նաեւ կազմակերպիչ հոյլին մէջէն, ուր վազելով կը փութայ մեր խօսակից տիկինը, իբրեւ իրենցմէ մէկը:

Մենք եւս, Թոթովենց եւ ես, կը փութանք «մեր» կողմը, հոն ուր, թռչող ու շառաչող խօսքերէն բան մը փորձենք հասկնալ, «Հոս-Հոս»ներուն մօտ:

Շատ չանցած, մեր կողմը զինուորական հրահանգի ուժով կարգ կանոնի կը հրաւիրուի: Շատեր վերստին աթոռ կը գրաւեն, ոմանք բարկաճոյթ կը հեռանան:

Հանդիպակաց տաք գլուխներն եւս խելքերնին տուն կը կանչեն, ու կը սկսի բանագնացներու երթեւեկը:

— Ա՜խր, ո՛նց կարելի է անարգել արիստոկրացիայի մեզ ազնուազարմ աղջիկները որոնք գերազանց ազգասիրութեամբ եկել են ու տրամադրուել բարեսիրական մէկ ձեռնարկի:

— Բայց տիկին...

Վահանն է անհամբեր.

— ... Մի՞թէ հայերէն լեզուով, հայ աղջկայ մը դիմել, ինչ ալ որ ըլլայ իր դասակարգային հանգամանքը, զայն անարգել է:

— Ի՛նչ արած, երբ տիկին Զանազա՜նովան, ինքզինքը խիստ վիրաւորուած կը զգայ: Հարկաւոր է անյապաղ ներողութիւն խնդրել:

. . . .

«Հոս-Հոս»ները կը մեկնին:

ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

(Շար. – 2)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ԼԻՈՆ (Յառաջ). — Երեք տարիէ ի վեր արիներու խումբ մը գոյութիւն ունէր Լիոնի մէջ. ասոր գործունէութեան դաշտը շատ սեղմ եղած էր մինչեւ վերջերս: Հայ Արիներու 45ամեակի հանդիսութիւնը Փարիզի մէջ, Մարտ 3ին, առիթ մը եղաւ Լիոնի արիներուն համար, որ պատուիրակութեամբ մը ներկայ գտնուէին հանդէսին եւ փոխադարձ համաձայնութեամբ՝ Լիոնի արիներու խումբը դառնայ Հայ Արիներու Միութեան մէկ մասնաճիւղը:

Այս հանդիսաւոր առիթին նուիրուած հանդիսութիւն մը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 7ին, Հայ Ազգային Տան սրահին մէջ:

Սրահը լեցուած էր կոկիկ բազմութեամբ: Հանդէսին պաշտօնական բացումը կատարուեցաւ արիներու կողմէ երգուած «Հայ ապրինք եղբայրք»ով. ապա մասնաճիւղին առաջնորդը՝ Ա. Տօնապետեան պարզեց իրենց նպատակը. «Սկաուտական շարժումը եւ անոր հետապնդած նպատակը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ հետեւիլ այն բոլոր բարձր սկզբունքներուն, որոնք եղած են եւ կը շարունակեն մնալ սկաուտական շարժումին ուղենիշները, այլ խօսքով պատրաստել ազգին եւ մարդկութեան ծառայող տիպար երիտասարդներ»:

Փարիզէն ժամանած Սուրէն Փանոսեան կարդաց ընդհանուր պետ Տոքթ. Գուրգէն Մեծատուրեանի ողջոյնի նամակը՝ ուղղուած Լիոնի մասնաճիւղին:

Արիներու կողմէ ներկայացուեցան Յ. Թումանեանի «Տէրն ու ծառան», ապա՝ «Ազա Նազարը», խամաճիկներու պարը եւ լուսարձակով ցուցադրուեցան իրենց բանակումները: Բոցավառ խարոյկի շուրջ բոլորուած երգեցին «Իբրեւ արծիւ»ն ու «Կուժն առա»ն:

Հայ Արիներու վարիչներէն, փարիզաբնակ Վ. Գույումճեան խօսք առնելով նախ շնորհաւորեց Լիոնի մասնաճիւղը եւ շեշտեց, թէ Միութիւնը կը գործէ 45 տարիներէ ի վեր շնորհիւ իր անխոնջ ղեկավարին՝ Տոքթ. Գ. Մեծատուրեանի: «Հայ Արիներու Միութիւնը իր արժանի տեղը գրաւած է արդէն թէ՛ ազգային, թէ միջազգային գետնի վրայ. անիկա կը մասնակցի սկաուտական ճամբարներու. այլ եւ այլ երկիրներու մէջ. մեզի համար հպարտառիթ երեւոյթ է, որ հոն ուր կ'երթանք, կը ներկայանանք իբրեւ Հայ եւ կը ցուցադրենք մեր դրօշը: Հայ Արիներու նպատակն է բարձր պահել հայ անունը ամէնուր. Հայ Արիներու շարժումը ազգային նկարագիր ունի»:

Կ. ՑՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (111)

ԲՈՌ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Ա.

Ջեմման ետ նետուեց ու նայեց նրան:

— Ոչ, կարելի չէ: Շատ է վտանգաւոր:

— Բայց եւ այնպէս ստիպուած եմ, եթէ մի այլ ելք չգտնենք:

— Կը գտնենք մի այլ ելք, ուրիշ ոչինչ: Իսկ որ դուք նորից այնտեղ գնաք, դրա մասին խօսք անգամ լինել չի կարող:

Մի յամառ ծալք կազմուեց Բոռի ներքին շրթունքի անկիւնին:

— Զ-չգիտեմ, ինչու խօսք անգամ լինել չի կարող:

— Կը հասկանաք, եթէ մի վայրկեան հանգիստ մտածէք: Հինգ շաբաթ է միայն անցել ձեր վերադարձից. ամբողջ ոստիկանութիւնը ոտքի է ուխտաւորի պատմութեան պատճառով, ու որոնում են շրջակայքը, հասկանալու համար, թէ բանն ինչումն է: Գիտեմ, որ դուք զարմանալի կերպով ժպտալ գիտէք, միայն մի մոռանաք, թէ ի՛նչ ահագին բազմութիւն է տեսել ձեզ Դիեկոյի կերպարանքով կամ գիւղացու տարազում. բացի դրանից, չի կարելի ծածկել ոչ ձեր կաղութիւնը, ոչ էլ ձեր երեսի սպին:

— Շ-շատ կաղեր կան աշխարհում:

— Այո, միայն Ռոմանիայում շատ չեն այն մարդիկ, որոնք կաղ լինէին, երեսին սպի ունենային, մի հաշմ ձեռք, այլեւ կապոյտ աչքեր ու թուխ դէմք:

— Աչքերի գոյնը բելադոնով կարելի է փոխել:

— Բայց բոլոր մնացա՞ծը: Ո՛չ, երբե՛ք, ձեր այդ նշաններով այժմ այնտեղ գնալ, կը նշանակի ուղղակի թակարդն ընկնել. անպատճառ կը ձերբակալեն:

— Բայց մ-մէկը պէտք է, որ օգնի Դոմինիկոյին:

— Ի՛նչ օգնութիւն է դա Դոմինիկոյին, երբ ամենածանր վայրկեանին ձեզ ձերբակալեն: Ձեր բռնուելը ամբողջ գործը կը փչացնի:

Սակայն Բոռին համոզելը դժուար էր: Վէճը շարունակուեց առանց որեւէ հետեւանքի: Ջեմման սկսեց գլխի ընկնել, թէ հանդարտ յամառութեան ի՛նչ մի անըսպառ աղբիւր կար նրա բնաւորութեան մէջ: Եթէ Ջեմման այդ աստիճանի համոզուած չլինէր իր իրաւունք ունենալուն, անշուշտ, տեղի կը տար վէճը ընդհատելու համար: Բայց այժմ լռել անկարելի էր: Նրա գնալու գործնական օգուտը այնչափ էլ ակնյայտ չէր, որ այդ պատճառով այդպէս մեծ վտանգի ենթարկուէր: Բացի դրանից, կինը մութ կերպով զգում էր, որ Բոռի վճիռը այնքան քաղաքական անհրաժեշտութեան հետեւանք չէր, որչափ մի հիւանդոտ որոնում վտանգի ու դրան կապուած յուզման: Բոռի համար սովորութիւն էր դարձել իր կեանքի հետ խաղալը, իսկ անպէտք վտանգներ որոնելու այդ ծարաւը մի անժուժկալութիւն էր Ջեմմայի աչքին, որի դէմ պէտք էր մաքառել կամաց, բայց հաստատ կերպով: Տեսնելով, որ իր առարկութիւնները անզօր էին նրա յամառութեան առաջ, Ջեմման դիմեց վերջին միջոցին:

— Խօսենք անկեղծ, — ասաց նա, — եւ իրերին տանք իրենց անունը: Դոմինիկոյի դժուար դրութիւնը չէ, որ այժմ ձեզ ստիպում է գնալու, այլ ձեր սէրը դէպի...

— Սո՛ւտ է, — ընդհատեց նա բռնկուելով: — Ես այլեւս նրա մասին չեմ մտածում, ես այլեւս չեմ ուզում նրան տեսնել:

Լռեց ու Ջեմմայի դէմքից հասկացաւ, որ իրեն մատնել էր: Նրանց աչքերը մի վայրկեան հանդիպեցին իրար ու խոնարհուեցին գետին: Եւ երկուսից ոչ մէկը չարտասանեց այն անունը, որի մասին մտածում էին երկուսն էլ:

— Խնդիրը Դոմինիկօն չէ, — քրթմընջաց վերջապէս Բոռը՝ դէմքը կիսովին կատուի մազերի մէջ թաղելով: — Ես տեսնում եմ, ի՛նչ վտանգի է ենթարկւում գործը, եթէ օժանդակութիւն չհասցնենք:

Ջեմման անպատասխան թողեց նրա այդ թոյլ խուսափումը ու շարունակեց իրեն խօսքը, կարծես բնաւ ընդհատած չլինէին:

— Ձեզ դրդողը վտանգներ որոնելու ձեր սովորական հակումն է: Դուք վտանգի էք ծարաւում, երբ ձեզ մի բան տանջում է. այնպէս, ինչպէս որ օպիում էիք ուզում, երբ հիւանդ էիք:

— Ես չէի ուզողը, — պատասխանեց նա դրդռուած. — ինձ խնդրում էին, որ ընդունէի:

— Ի հարկէ, դուք մասամբ հպարտանում էք ձեր ստոյիկութեամբ, եւ ֆիզիկական ցաւի մեղմացման համար եղած առաջարկը վիրաւորում է ձեր հպարտութիւնը: Մինչդեռ ձեր կեանքը վտանգի ենթարկելը ախորժելի է ձեզ, երբ այդ գնով քիչ մեղմում էք ձեր ջղերի դրդըռումը... Իսկապէս ասած՝ այդ երկուսի մէջ եղած տարբերութիւնը շատ է պայմանական:

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

Իր զարմիկներն ու զարմուհիները եւ ազգականները ցաւով կը ծանուցանեն մահը՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՍՈՖԻ ՔԱԼԱՆԹԱՐԵԱՆԻ

(ծնեալ Կիւլպէնկեան)

որ պատահեցաւ Ապրիլ 7ին, 97 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը եւ թաղումը կատարուեցան Սէն Ռաֆայէլի մէջ Ապրիլ 7ին, ծիսակատարութեամբ Տարօն Վրդ. Ճէրէճեանի, հոգեւոր հովիւ Նիսի եւ շրջակայից։

Ս. ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՊՐԻԼ 24Ի ԱՌԹԻՒ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ ՊԻՎԷՐ – ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

Այս զոյգ առիթներով պատարագ կը մատուցանէ տեղւոյն հոգեւոր հովիւ՝ Գարեգին Վրդ. Պեքճեան եւ հանդիսութեանց կը նախագահէ ու կը քարոզէ ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ։

Պատարագը տեղի կ՚ունենայ Ապրիլ 22ին Պիվէրի ֆրանսական եկեղեցիին մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ. Բ. Ը. Միութեան Կարտանի մասնաճիւղին եւ օժանդակութեամբ Ս. Անթուան Քամփ. Ֆրէզի Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան։ Սկիզբը պատարագի 9.30ին։ Հոգեհանգիստ 1915 Ապրիլ 24ի եղեռնի նահատակներուն եւ քարոզ ժամը՝ 11ին։ Այս առթիւ տեղի պիտի ունենայ նաեւ Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի Հայրապետական Կոնդակին ընթերցումը։ Ի գիտութիւն Կարտանի եւ Պիվէրի մեր բարեպաշտ ժողովուրդին կը ծանուցուի նաեւ թէ Գարեգին Վրդ. Պեքճեան Զատկուան տօնօրհնէքի եւ գերեզմանօրհնէքի համար յատուկ այցելութիւն պիտի տայ։ Ապրիլ 17ի ամբողջ օրը տնօրհնէք։

×

ԷՔՍ-ԱՆ-ՓՐՈՎԱՆՍԻ ՄԷՋ

Այս զոյգ առիթներով հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ ու կը քարոզէ տեղւոյն հոգեւոր հովիւ Գարեգին Վրդ. Պեքճեան Սէնթ Քաթէրին տը Սիէն ֆրանսական եկեղեցիին մէջ, Կիրակի Ապրիլ 21։ Սկիզբը պատարագի ժամը 9.30ին։ Կը կատարուի Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի Հայրապետական Կոնդակի ընթերցումը 1915 Ապրիլ 24ի եղեռնի նահատակներուն հոգւոյն յատուկ հոգեհանգիստ ժամը 11ին։

Ի գիտութիւն բարեպաշտ ժողովուրդին կը ծանուցուի նաեւ, թէ անոնք որոնք Զատկուան առթիւ տօնօրհնէք կը փափաքին, թող բարեհաճին Գարեգին Վրդ. Պեքճեանի հետ նոյն օրը պատարագէն ետք կամ հեռաձայնով կապ հաստատել։ Հեռ. թիւ՝ 69-98-06

Sainte Catherine de Sienne
20, Rue Mignet, cours Ste. Catherine de Sienne — Aix-en-Province

×

Ս. ԱՆԹՈՒԱՆ ՔԱՄԲՓ. ՖՐԷԶԻ Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՄԷՋ

1915 Ապրիլ 24ի եղեռնին 59րդ տարեդարձին առիթով երեկոյեան պատարագ, հանդիսապետութեամբ ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ։

Այս տարի եկեղեցւոյս մէջ մասնաւոր հանդիսութեամբ կը նշուի Ապրիլ 24ի եղեռնին 59րդ տարեդարձը իր շրջաններէն՝ Կարտան եւ Էքս-ան-Փրովանսի ժողովուրդին ալ մասնակցութեամբ։

Վարչութիւնս ազգային պարտականութիւն համարելով կը յանձնարարէ բոլոր Թաղեցիներուն եւ իր շրջանի ժողովուրդին անխտիր, մասնակցիլ այս հանդիսութեանց, որպէսզի յարգուի մեր բիւրաւոր եւ անմահ նահատակներուն յիշատակը։ Սկիզբ ժամերգութեանն 19.30, պատարագ 20.15ին, քարոզ 21.30։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵՔԶԱՐՔՈՒԹԵԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, Rue du Perche — Paris (3e)

Այս Կիրակի առաւօտ, ժամը 11ին, մասնաւոր հոգեհանգստեան պատարագ կը մատուցուի Նախագահ՝

ԺՈՐԺ ՓՈՆՓԻՏՈՒ-Ի

յիշատակին։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Հ. Ակոնայեան կը նուիրեն 50 Ֆր. Փարիզի Մշակոյթի Տան, 50 Ֆր. Իսիի Մշակոյթի Տան, 50 Ֆր. «Յառաջ»ի, այրի Տիկին Աղաւնի Կիւլէմէրեանի ցաւալի մահուան առթիւ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի վարչութիւնը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Արշակ Մկրեանի, զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Արտաշէս Զապունեանի եւ զաւակներուն իրենց եղբօր, հօրեղբօր, մօրեղբօր, ազգականին՝ Վաղինակ Մկրեանի մահուան առթիւ։

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

Կազմակերպութեամբ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Երիտասարդաց Ակումբի եւ Մարի Նուպար Հայ Ուսանողական Տան վարչութեանց

Ուրբաթ, 19 Ապրիլ, ժամը 20.45ին

SALLE DES CENTRAUX
8, Rue Jean Goujon — PARIS (8e)
Métro : Franklin Roosevelt

Լուսարձակում եւ գեղարուեստական յայտագիր

Ջութակի վրայ Կոմիտասեան եղանակներ կը նուագէ հիւրաբար քաղաքս գտնուող Ուրուկուահայ արուեստագէտ

ՏՈՔԹ. Օ. ԷՄԻՐԽԱՆԵԱՆ

Հայ հասարակութիւնը սիրով կը հրաւիրուի։

ՄԵԾ ՓԱՌԱՏՕՆ

ԳԻՆԵՋՕՆ

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Խարբերդի Եղիգի գիւղի Հայրենակցական Միութեան եւ Կանանց Յանձնախումբի նուիրուած Տանն Կիլիկիոյ երջանկայիշատակ կաթողիկոս՝ Սահակ Բ. Խապայեանի, ծննդեան 125ամեակին եւ Եղիգի գիւղի Ս. Նշան տօնին առթիւ։

Կիրակի, Ապրիլ 21, առաւօտեան ժամը 11ին հոգեհանգստեան պաշտօն Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին։

Կէսօրէ ետք ժամը 3ին ընդունելութիւն եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, պատուոյ նախագահութեամբ Մարսէյլի երեսփոխան՝

ԺԱՆ ՄԱՍԻ

Կը նախագահէ Պ. Կ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Խօսք կ՚առնեն.—

Տոքթ. Մ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ, ՇԱՀԱՆ ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ, Տիկին ԷԼԻԶ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին.—

Հայ Արենոյշներ, Տիկին Ժ. Մ. Տէր-Կարապետեան, երէցկին Տէտէեան։

Ծախքերու մասնակցութիւն 5 Ֆր. Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է։

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՊԱՏՈՒՈՅ ՃԱՇ

Առ ի երախտագիտութիւն

« ՀԱՅԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ » ԶՈՒԻՑԵՐԱԿԱՆ ՖԵՏԵՐԱՍԻՈՆԻՆ

կազմակերպուած

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ» ԿՈՂՄԷ

Կիրակի 5 Մայիս ժամը 12էն 17, ՊՕ-ՌԻՎԱԺ ՓԱԼԱՍ պանդոկին մէջ, Ուշի-Լօզան

ՀԱՅ ԵՒ ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԵՂԲԱՅՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿԵԼԻ ՊԱՀ ՄԸ

ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԿՈՆԴԱԿ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՍՐԲԱԶՆԱԳՈՅՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ Տ. Տ. ՎԱԶԳԷՆ Ա. Է

Ուղերձներ՝ «Հայերու Բարեկամներ, Զուիցերական Ֆետերասիոնի՝ պատուոյ նախագահին, կեդր. Վարչութեան եւ Լօզանի Կոմիտէին նախագահներուն, Հ. Բ. Ը. Միութեան Զուիցերական խաւլինճակով Ընկերակցութեան պատուակալ փոխ պատուիրակին եւ Զուիցերահայ Միութեան նախագահին կողմէ։

×

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օր. Սիրվարդ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ (Սոփրանօ), հայ ժողովրդական երգերով, Պր. Շարլ ԺՈՔԻԷ՝ (Թէնոր)՝ զուիցերական ժողովրդական երգերով եւ Փարիզէն յատկապէս հրաւիրուած ՍՕՍԻ պարախումբը հայկական պարերով։

Ճաշագին՝ անձգլուխ 45 Զ. Ֆ.

Զուիցերահայ Երիտասարդաց Միութեան անդամներու եւ մինչեւ 20 տարեկան երիտասարդներու՝ 35 Զ. Ֆ.

Մասնակցիլ փափաքողները կրնան դիմել՝

U.G.A.B.
3, Chemin du Cap — 1006 LAUSANNE (SUISSE)

Հեռաձայն՝ Լօզան 28-20-86 Մանրամասն յայտագիր՝ դիմողներուն։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Մարսէյլի Դպրոցասէրի նախկին Սանուց Միութիւնը, հոգեհանգստեան պաշտօն կը խնդրէ իր հանգուցեալ հիմնադիրներուն, խնամակալուհիներուն, ուսուցչական կազմին եւ սանուհիներուն համար Ապրիլ 21, Կիրակի առաւօտ Մարսէյլի Ս. Սահակ-Մեսրոպ մայր եկեղեցւոյ մէջ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ՚ունենայ 20 Ապրիլ Շաբաթ օր, ժամը 15ին Մշակոյթի Տան մէջ 17 ռիւ Պլէօ

Օրակարգի վրայ է վարչական ընտրութիւնը։

Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կը խօսի

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Նիւթ՝ ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԶԱՐԹՕՆՔԻ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԺԹ. ԴԱՐՈՒՆ

Ուրբաթ, Ապրիլ 19, երեկոյեան ժամը 8.30ին, Իսիի Հայ Մշակոյթի տան մէջ 45, Ռիւ տը լա Տէֆանս

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ

ՀԱՅԿ. ԱՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ ՀԻՄՆԱՐԿԻՆ ՄԷՋ

150, Ռիւ Էթիէն Տոլէ, 22րդ յարկ
Ուրբաթ՝ Ապրիլ 19, ժամը 20.30ին

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէին

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

Հայ Դատի – Հայաստանի ներքին սահմաններու, ձուլման վտանգին — Հայաստանի ներքին կեանքին եւ Հ. Յ. Դ. քաղաքական առաջադրութիւններուն մասին

Բոլոր հարցումներուն կը պատասխանէ

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

— Ամէն ոք իրաւունք ունի հարցումներ ուղղելու եւ կամ գրաւոր պատրաստել կանխապէս վերոյիշեալ հարցերուն շուրջ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

ԵՒ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ ԶԵՏԵՂՈՒՄ
ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻ ՇԻՐԻՄԻՆ ՎՐԱՅ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ

24 Ապրիլ Չորեքշաբթի ժամը 18ին

Սիրելի Հայրենակից, անհրաժեշտ է քու ներկայութիւնդ։ Քու մէկուկէս միլիոն նահատակներուդ յատկացո՛ւր այդ օրը։

Ժամադրութիւն՝ Շարլ տը Կօլ - Էթուալ հրապարակին վրայ, Շան զ'Էլիզէի եւ Ավընիւ Ֆրիետլանտի անկիւնը։

LE TRIO DU PIANISTE

JEAN GUREGHIAN

Tous les Jeudis soirs à 21 h. 30

CHEZ MOUSTACHE

40, Ave. Duquesne — PARIS (7e)
Tél. 306-22-55

Consommation 15 F.

(Restaurant au rez-de-chaussée)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
18
JEUDI
18 AVRIL
1974

LE NUMERO 0.80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 150 Ֆ.	Վեցամսեայ	80 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 175 Ֆ.	Հատը	0,80 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.991
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
50e ANNÉE — N° 12.991

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

65ԱՄԵԱԿ 1909 ԱՊՐԻԼԻ ԿԻԼԻԿԵԱՆ ՋԱՐԴԵՐՈՒՆ

—o—

Ա. ԱՐԻՒՆՈՏ ԶԱՏԻԿ

Ապրիլեան սուգի այս օրերուն, երբ կը պատրաստուինք ազգովին ոգեկոչելու մեր մէկուկէս միլիոն նահատակներու խնկելի յիշատակը, պէտք չէ մոռնանք միւս ԱՊՐԻԼԸ — 1909ի չարաշուք ամիսը, — որու ընթացքին 30.000 անմեղ Հայերու կարմիր արիւնով ողողուեցան Կիլիկիոյ արգաւանդ դաշտերը, աւերակի վերածուեցան շէն ու բարգաւաճ քաղաքներ, աւաններ ու գիւղեր:

1908 Յուլիս 10/23ի Օսմանեան Սահմանադրութիւնը ամէնէն աւելի խանդավառած էր Հայերը՝ Պոլսէն մինչեւ գաւառ, որովհետեւ բռնակալ վարչաձեւերու տակ օսմանեան կայսրութեան խայտաբղէտ տարրերուն մէջ ամէնէն աւելի հալածուողներն ու տուժողները Հայերն էին եղած: Չէին մոռցուած 1894–1896ի Համիտեան համատարած ջարդերը, որոնց զոհ էին գացած 300.000 Հայեր, Կիլիկիայէն մինչեւ արեւմտեան Հայաստան, առանց խնայելու մայրաքաղաքն ու ներքին հայաբնակ քաղաքները:

«Երիտասարդ Թուրքեր» ճառախօսներ կը ղրկէին ամէն կողմ, նոյնիսկ հայկական հանդէսներուն՝ քարոզելու համար Սահմանադրութեան բերած բարիքները, — ազատութիւն, եղբայրութիւն, հաւասարութիւն եւ արդարութիւն: Ֆրանսական Մեծ Յեղափոխութենէն փոխառնուած ժողովրդավարական այս բարձր սկզբունքներով կը խաբէին բարեմիտ Հայերը:

Իսկ Կիլիկիոյ մոլեռանդ Թուրքերը նախանձով ու մախանքով կը դիտէին Հայերու չափազանցեալ խանդավառութիւնը: Կը կարծէին որ «պէյլիք» (անկախութիւն) տրուեր է «կեավուր» Հայերուն եւ չէին հանդուրժեր, որ իսլամներու հաւասար — թերեւս աւելի — իրաւունքներ վայելեն անոնք:

Միւս կողմէ սակայն մութին մէջ կը գործէին իթթիհատական գործակալներ, որոնք գաղտնի կը զինէին շրջանի Թուրքերը: Եւ այս՝ 1908ի Յուլիսէն սկսեալ:

Ատանան դերծ էր մնացած 1895–96ի ջարդերէն: 1903ին Կիլիկիոյ կաթողիկոսական Աթոռին վրայ բազմած Սահակ Բ. Խապայեան բարեկամական կապեր հաստատած էր Ատանայի կուսակալ Պահրի փաշայի հետ, որուն օրով Հայերը համեմատաբար խաղաղ շրջան մը բոլորեցին:

Սահմանադրութեան հետ նոր կուսակալ կարգուեցաւ Թունդ հայատեաց եւ մոլեռանդ Թուրք մը՝ Ճէվատ պէյ, որ կը քաջալերէր շրջանի Թուրքերուն սպառազինութիւնը:

1909ի Մարտի վերջերը պատահեցան զանազան դէպքեր, որոնք նախանշաններ էին պայթելիք փոթորիկին: Յիշե՛նք մէկը միայն: Համիտիյէի (Ճիհան) մօտերը Թուրք սպայի մը կողմէ ատրճանակի հինգ գնդակով եւ դաշոյնի երկու հարուածներով չարաչար սպաննուած գտնուեր էր Անտիոքցի 18ամեայ Առաքել Պէրպէրեանը, Տարսոնի ամերիկեան քոլէճի մեր զաւակներէն, որ Զատկի արձակուրդին առթիւ պտոյտի ելած էր այդ կողմերը:

Շուրջ երկու տասնեակ նման դէպքեր պատահեր էին զանազան վայրերու մէջ, ահուսարսափի մթնոլորտ մը ստեղծելով:

Կիլիկիոյ Հայերը երեք օր կը տօնեն Զատիկը, որ այդ տարի կը զուգադիպէր Հին Տոմարով Մարտ 29ին (Ն. Տ. Ապրիլ 11): Զատկի երրորդ օրը Ատանայի Հայերը ահուդողի մատնուեր էին: Շրջակայ գիւղերէն հազարաւոր Թուրքեր, Քիւրտեր, Չէրքէզներ, Կրետացի իսլամ գաղթականներ քաղաք խուժեր էին՝ զինուած սուրերով, Թուրերով, բիրերով, կացիններով, ուրագներով, խուժանապետներու առաջնորդութեամբ, կազմ ու պատրաստ գործի անցնելու:

Տօնական օրերէն վերջ, Ապրիլ 1/14ի Չորեքշաբթի առաւօտ Հայերը սրտի հանդարտութեամբ բացեր էին շուկայի իրենց խանութները՝ վստահելով սահմանադրակա՛ն կառավարութեան պաշտպանութեան վրայ: Շատ չանցած սպառազէն խուժանը սպառնալից շուկայ կը թափուի:

Ազգ. Առաջնորդարանի մէջ ժողով կը գումարեն քրիստոնեայ պետերն ու աշխարհական երեւելիները, որոնց կողմէ պատուիրակութիւն մը կը դիմէ կուսակալին, որ ճամբու կը դնէ զայն՝ յայտնելով որ բան մը չկայ եւ պիտի չըլլայ: Մինչ այդ խուժանը հետզհետէ կ՚աւելնար շուկային մէջ: Թուրք զինավաճառները լայն բացած դուռները՝ զէնք կը ծախէին Թուրքերուն, շատերուն ալ ձրի կուտային:

Կէսօրէ վերջ ժամը 3ին կը սկսի ջարդը շրջակայ թաղերէն, ճիշդ այն պահուն երբ երեք յարանուանութեանց պատուիրակները՝ երեւելի Թուրքի մը ընկերակցութեամբ կը շրջին շուկան՝ պատուիրելով Հայերուն, որ բանան իրենց խանութները:

Ջարդարարները հետզհետէ կը յառաջանան դէպի քաղաքին կեդրոնական թաղերը: Առաջին զոհը կ՚ըլլայ պատուիրակներէն Դաւիթ Ուրֆալեան, անդամ Վերաքննիչ Ատեանի, երկրորդը՝ Յարութիւն Շատրիկեան, անդամ Քաղաքապետական Ժողովի, զոհ իրենց բարեմտութեան:

Այս երկու պատուական Հայերու սպանութեան լուրը կը տարածուի շուտով: Խուժանը սկսեր էր քանդել Հայոց խանութները եւ աւարի տալ ամէն բան: Արիւնը կը հոսի ամէն կողմ: Հայկական թաղերը կը մատնուին հուրի եւ սուրի:

Արիւնո՜տ Զատիկ:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐԸ ՏԱՍՆԷՆ ԱՒԵԼԻ ԵՆ

—o—

ՍԵՐՎԱՆ - ՇՐԷՊԷՐ ԹԵԿՆԱԾՈՒ ՉԷ

Հաւանաբար Արմատական կուսակցութեան նախագահը՝ Ժան-Ժաք Սերվան-Շրէպէր ամէնէն ինքնատիպ քաղաքական դէմքը ըլլայ այս շփոթ շրջանին, արդարեւ Երեքշաբթի օր յայտարարեց թէ թեկնածու չէ: Մտադիր է զօրավիգ կենալու կամ Ժիսքարի կամ Միթերանի պայմանական ձեւով, այսինքն որոշումը պիտի տայ միայն այն ատեն երբ այս երկուքէն մէկն ու միւսը կարենայ ազատիլ իր կապանքներէն, մէկը՝ «Իւ. Տէ. Էռ. - Պետութենէն», միւսը՝ Հասարակաց Ծրագրէն:

Երեքշաբթի կէս գիշերին փակուեցան թեկնածուներու ցանկերը: Շուրջ 15ի իջած էր անոնց թիւը, Սահմանադրական Խորհուրդին կը մնայ մինչեւ Ուրբաթ քննել բոլորը եւ հաստատել վերջնական ցանկերը: Ամէն պարագայի մէջ 10էն 12 թեկնածու կայ, անպայման: Այս երեւոյթը ցոյց կուտայ թէ կառավարութիւնը անխոհեմ եղած է ձգձգելով օրինագիծի մը Ազգային Ժողովին ներկայացուիլը եւ քուէարկուիլը: Այդ օրինագիծը աւելի կը դժուարացնէր որեւէ թեկնածութիւն ինչ որ բաւական տրամաբանական է, քանի այս վիճակը ցոյց տուաւ թէ որեւէ մէկուն համար այնքա՛ն ալ դժուար չէ Երկրին բարձրագոյն պաշտօնին թեկնածու ըլլալ: Եւ ի վերջոյ այդ ձեւով ոեւէ մէկը կրնայ իր մասին խօսեցնել տալ եւ ձայնասփիւռէն ու հեռատեսիլէն ալ «իր խօսքը» ըսել ժողովուրդին:

Երեքշաբթի օր, հակառակ անոր որ ընտրապայքարը միայն Ուրբաթ կը սկսի պաշտօնապէս, Շապան-Տէլմաս մամուլի երկրորդ ասուլիս մը տուաւ, որու ընթացքին շեշտեց թէ «նոր մեկնում մը հարկ է նոր ընկերութեան» մը համար: Իր յայտարարութիւններուն մէջ նախապատուութիւն կուտայ ընկերային հարցերուն (տնտեսականէն առաջ): Երեսուն ամսուան ծրագիր մը ունի, որ թոյլ պիտի տայ «երկաթուղիի գիծերուն վրայ դնել կրկին տնտեսութիւնը»: Շապանի ծրագիրը բացէ ի բաց դէմ է Ելմտական նախարարին: Պորտոյի քաղաքապետին ի նպաստ են տը Կօլի տղան, Աշխատանքի նախարարը Ժորժ Կորս:

× Ֆրանսուա Միթերան յայտարարեց թէ ընտրուելու պարագային ընկերվարական նախարարապետ մը պիտի նշանակէ: Այս առընչութեամբ, ընդհանրապէս Կաստոն Տէֆէրի անունը մէջտեղ կը դրուի: Ձախի պարագլուխը կողմնակից է նաեւ որ ժամանակ մը վերջ Փրանքը վերարժեւորուի:

Փիէր-Մէնտէս Ֆրանս յայտարարեց թէ զօրավիգ կը կենայ Միթերանի: Զանազան շրջանակներէ (մտաւորական, դերասան, գրող, լրագրող, արուեստագէտ եւայլն) 3500 հոգի ի նպաստ Միթերանի կոչ մը ստորագրած են, զոր Լը Մոնտ տպած էր առջի օր:

Քանի մը տողով

ԷՌ-ՖՐԱՆՍի օդաչուներու գործադուլը վերջ գտաւ Երեքշաբթի իրիկուն, բայց կարճ դադարէ մը ետք, պիտի վերսկսի Ապրիլ 22ին եւ այս անգամ շարժումը տարածուած է նաեւ Իւթաի եւ Էռ-Էնթէռի:

ԹՈՒՐՔԻԱ այս ամառ պիտի սկսի հետազօտել Եգէական ծովը քարիւղահանքեր գտնելու համար, յայտարարեց Թուրքիոյ ելեկտրուժի եւ նախանիւթերու նախարարը: Նախարարը չճշդեց հետազօտութեանց վայրը եւ չուզեց պատասխանել այն հարցումին, թէ Անգարա ի՞նչ պիտի ընէ, եթէ Աթէնք փորձէ արգիլել նման աշխատանքներ:

ՔՈՒԷՅԹԻ Պաշտպանութեան նախարարը հաղորդեց, թէ համաձայնութիւն կնքած են Ֆրանսայի հետ Միրաժ օդանաւեր գնելու համար: Օդանաւերը օժտուած են ցամաքային եւ օդային հրթիռներով:

ՀԱՐ. ՎԻԷԹՆԱՄի զանազան վայրերու մէջ բուռն կռիւներ տեղի կ՚ունենան կառավարական եւ Վիէթքոնի ուժերու միջեւ: Այս վերջինները կարեւոր կայան մը գրաւեցին Սայկոնէ ոչ հեռու: Սայկոն իբրեւ բողոք որոշեց չմասնակցիլ ցնոր տնօրինութիւն Լա Սէլ-Սէն Քլուի ժողովներուն, Հիւս. Վիէթնամի եւ Վիէթքոնի ներկայացուցիչներուն հետ:

ՄԱՏԱԿԱՍՔԱՐ եւ Քուպա որոշեցին դիւանագիտական յարաբերութիւն հաստատել իրենց միջեւ:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ոստիկանութիւնը Կառ տը լ՚Էսթի մէջ ձեռք ձգեց պայուսակ մը, որ 20 քիլօ թմրեցուցիչ կը պարունակէր: Երեք հոգի ձերբակալեց:

ՄԱԿ

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ՄԱՐՏ 6Ի ՆԻՍՏԸ

—o—

Ցարդ զանազան խառնաշփոթ լուրեր տրուեցան այս նշանաւոր նիստին մասին: Արձագանգ հանդիսացանք իր ատենին, Նիւ-Եորքէն հասած կարգ մը տեղեկութեանց, որոնք սակայն շատ յստակ պատկեր մը չէին պարզեր անցած-դարձածին մասին: Այդ իսկ պատճառով, օդին մէջ խօսքեր նետելէ առաջ, ուզեցինք ձեռք անցընել Մարտ 6ի նիստին ատենագրութիւնները ճշգրիտ գաղափար մը ունենալու համար եղածին մասին ու մանաւանդ սեւ ճերմակի վրայ դիտնալու համար թէ զանազան պետութեանց պատուիրակներ ի՞նչ ելոյթ ունեցած են եւ ի՞նչ չափով զօրավիգ եղած են Թուրք պատուիրակին:

Ներկայիս ունինք այս բոլորը եւ յաջորդաբար պիտի հրատարակենք Հայերը շահագրգռող բաժինները, ֆրանսերէն լեզուով: Այժմէն իսկ կրնանք ճշդել թէ Ֆրանսայի պատուիրակը, Պ. Ժիւվինեի երբեք իրաւասու չէ նկատած յանձնախումբը ջնջելու յատուկ Զեկուցաբերին ներկայացուցած տեղեկագրին մէկ որեւէ յօդուածը: Իր միջամտութիւնը, զոր պիտի հրատարակենք, իր կարգին, շատ դիւանագիտական է: Շատ աւելի պախարակելի են Փաքիստանի, Իտալիոյ, Իրաքի, Թունուզի, Միացեալ Նահանգներու եւ Ռումանիոյ պատուիրակներու ելոյթները: Տալէ ետք բոլոր մանրամասնութիւնները, պիտի ըսենք նաեւ՝ մեր խօսքը:

"ԱՐԱՐԱՏ"Ի ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

Խորհ. Միութեան ախոյենական մրցաշարքին այս տարուան առաջին մրցումը «Արարատ»ի համար անյաջող եղած է: Ապրիլ 12ին «Արարատ» Երեւանի մէջ խաղացած է Մոսկուայի «Տորբեդօ»ի դէմ:

Սկիզբէն իսկ ցայտուն դարձած է մրցակից խումբերու «ռազմավարութիւնը»: Մոսկուացիները աշխատած են Երեւանցիներու յարձակումներուն թափը կոտրել առաջին իսկ վայրկեաններուն: Այս նպատակով իրենց ուժը կեդրոնացուցած են դաշտին կեդրոնը: «Արարատ»ի պաշտպաններն ու կիսապաշտպանները ստիպուած եղած են ետեւի գիծերու վրայ մընալ: Միւս կողմէ հայ մարզիկները մինչեւ վերջ չեն յաջողած ճեղքել իրենց մրցակիցին պաշտպանողական գիծը, թէեւ Մարգարով եւ ուրիշներ այդ ուղղութեամբ փորձեր կատարած են:

Մրցումի 29րդ վայրկեանին Աբրամով յաջողած է կոլ մը արձանագրել ի նպաստ «Տորբեդօ»ի: Խաղը վերջ գտած է այդ արդիւնքով:

ԱԶԱՏ ԲԵՄ

«Ա՛Յ ՏՂԱ՛Յ, ՍՓԻՒՔԱ Ձ՛ԱՍԵ՞Ս»

Գ.

«Հայաստան» թերթի վարչական կամ խմբագրական գործերուն խառնուելու ոչ իրաւասու էի, ոչ ալ կարող: Նիւթականի հասկացողութիւնս ալ օրական մէկ ռուբլիէն անդին չէր անցներ՝ իմ բաժինս միայն: Կը տեսնէի, կը լսէի սակայն որ պուտ–պուտ ինկող մանէթները տեղ չհասած կը ցնդէին: Չէի հետաքրքրուեր թէ որքան կը վճարուէին խմբագրապետ, խմբագիր եւ միւս պաշտօնէութիւնը:

Կանոնաւոր կը ստանայի՞ն իրենց ռոճիկները:

Երբ դիմումները անտանելի կը դառնային «վարչապետ»ը կը բանար տետրակը, դեռ չվճարուած ծանուցումի հասցէ կը գտնէր ու գինքը քրտցնողներուն կ'ըսէր.

— Լաւ, համբերեցէք քիչ մը, տղան գրկեմ, Հայ առեւտրական գրասենեակ, հարիւր ռուբլի պարտք են, եթէ վճարեն, բան մը կ'ընեմ:

— Ես չեմ երթար... ճեղմէ մէկը թող երթայ: Քիչ փարա չէ, կարելի է ինծի չեն տար:

— Ծօ՛ ինչո՞ւ: Հայկական հաստատութիւն է, հող որեւէ դժուարութեան խնդիր չկայ:

— Հոն Հայ չկայ: Չեմ երթար:

Միաձայն «Վահան» կը պոռան:

— Եկուր սըւոր ըսէ թող երթայ: Ռուսերէնի խնդիր չկայ:

Պահանջքը կը դառնայ խնդրանք, պաղատանք, Վահան բերանը չի բանար, աչքով կ'ընէ որ երթամ, ու ապա.

— Ծօ՛, անօթի են. չե՞ս հասկնար:

Ճամբայ կ'իյնամ ճարահատ:

Վարը դարպասին մօտ Բաբգէնին հետ քիթ քթի ենք: Թիրեաքեանին տղան է, մօրը եւ քրոջը հետ Կովկաս կրցած են ապաստանիլ, ինչպէս Զարդարեանները: Գիմնազիստի համազգեստով, ինծի տարեկից, մեր նմաններէն ամէնէն քիչ հոգեր ունեցող, զուարթ, վառվռուն:

— Հետս եկուր, կ'առաջարկեմ:

— Ո՞ւր, հեռո՞ւ է:

— Հայ Առեւտրական Գրասենեակ: Սիրած տեղերուդ մօտիկ: Հարիւր ռուբլի առնելիք ունինք:

— Ե՞ս ինչ գործ ունիմ: Եղնիկը վե՞րն է:

— Հարկաւ: Ե՞րբ տեսած ես անոր բացակայութիւնը:

— Վահանը, Հրաչը (Զարդարեան) վե՞րն են: Փաշան կա՞յ:

— Փաշան դեռ չէ եկած, սակայն Եղնիկ (Բաջոնի) քեզ դարձեալ կը փնտռէ: Հազիւ ամէն ոք, վճարանութիւն դադրեցուած, աշխատանքի են:

— Այդ չեղաւ:

— Հետս եկուր, միասին վերադառնանք, մանաւանդ ձեռքերնիս լեցուն, բան մը չըսեր:

Նպատակս անշուշտ բոլորովին անշահախնդիր չէր, ճամբու ընկերէն աւելի, իր համազգեստի հրապոյրէն կ'ուզէի օգտուիլ, ռուսերէնի մէջ հաւանաբար օգտակար կ'ըլլար, յուսալով որ գիտէր:

— Եկո՛ւր, եկո՛ւր, աւելցուցի, գրասենեակը անպայման աղջիկներով լեցուն կ'ըլլայ, նոր «սիմփաթիա» չինելու առիթ մը քեզի:

Մեքենաբար Բաբգէն սկսած էր համազգեստին վրայ տարածել ձեռքերը, կարծես փոշիներն առնելու, կոճակները գննելու ու գլխարկն ալ քիչ մը աւելի ճակատին վրայ բերելով... ու հետեւելով...

— Այդ բառը նո՞ր սորվեցար, երեւի անոնց կարօտն ունիս:

— Անլեզու բերան, գրպանս անկոպէկ, պոյէս վեր բաներ են ատոնք: Եկուր գիմացը անցնինք քեզի ցոյց տամ:

Վաճառատան մը մէկ անկիւնը հասակով հայելի մը կար ուր յաճախ ինքզինքս քննութեան կ'ենթարկէի: Գացինք առջեւը տնկուեցանք:

Մնացեալը հոգ չէ, կ'ըսեմ մտովի, դպրոցականի մաշած հագուստ մըն ալ ես ունենայի, մինչեւ անոր գրպանը դատարկ ըլլալը հասկնալու առենը գար, երբեմն երբեմն «սիմփաթիա» մը չարաճ մը դէթ պահելու յոյսը կրնայի ունենալ:

Քովիս պատկերը մինչ այդ անհետացած էր: Աչքերս վեր առի կօշիկներուս հիանալէն: Կոնակս, մայթին վրայ, խումբ մը աղջիկներ. Բաբգէն, դառնալով առու ինկած ջուրերուն պէս հոն կը վազէր:

Ետիս դառնալու հարկ չկար, հայելիին մէջ մինչդեռ խումբը կ'անհետանար, ես ինքզինքէս կամ երեւոյթէս նուազ դժգոհ դուրս կուգայի:

«Ենթադրենք որ սա դիմացիս պատկերին տէրը, ունենար հարուստ եւ շքեղ արտաքին մը, իր ուղեղին մէջ կուտ մը աւելի պիտի գտնուէ՞ր»:

Շատ հաւնած էի այս գիւտիս: Ինչե՞ր չեմ պարտիր անոր: Ո՛ն, ուրեմն:

Գեղեցիկ մուտքէն վեր, առաջին յարկի աջակողմեան դուռը կը բացուի: Սիրունիկ օրիորդ մը, բարեձեւ եւ ժպտուն: Կ'արտասանէ անխուսափելի հրաւէրը որուն կը հետեւի հարցում:

Այս վերջիններէն բան չեմ հասկնար, կը կռահեմ:

— Հայկական Առեւտրական գրասենեակ, այնպէս չէ՞: Կը փափաքիմ ձեր նախագահը տեսնել:

Պատասխան չկայ: Կը կրկնեմ:

Աղջիկը ձեռքը դրան, քչիկ մը եւս ետ քաշուելով գետին կը նայի ամէն կողմէ արձակուած քրքիջներէն շփոթած:

Կը յոգնին, կը լռեն:

Հարցումս կ'երկրորդեմ:

Մունջի պէս դէմքը ծամծռուռ, մէկ բազուկը տարածելով դուռը, եւ գիս դէպի դուրս կը հրէ ըզալի նազանքով: Խրնդուքը կը վերսկսի, խեղճ աղջիկը արիւնը այտերուն գիս եւ դուռը լքելով կը փախչի: Ուրախութեան ճիչերը՝ ո՛չ:

«Շան որդիներ» մռմռալով, ես ալ, դուռը կիսարաց, ճակտիս քրտինքի կաթիլներուն հետ վար կը թափիմ:

Պէհլուլեան փողոցի անկիւնէն, ատվարկանին պէս, աչքերս խմբագրատան պատուհաններուն են, մէկ–երկու լաւատես ժպիտներ, եւ բռունցք ցոյց տալով ու մենախօսելով բարկաճայթ կը յառաջանամ:

Միջանցքի դռնէն ձայնս կը բարձրացնեմ, ուղղակի կը պոռամ:

— Ես ձեզ հազար, միլիոն անգամ ըսած եմ որ հոս «Հայ» չկայ:

Որո՞ւ հոգ:

— Ծօ՛, պարա՞պ եկար: Հարիւր ռուբլին բա՞ն մըն է որ չունէին, կամ չուզեցին տալ:

— Նորէն դուք «ձեր էշը կը քշէք», հազիւ թէ կը գոչեմ գայրացած, երբ Եղնիկ այլայլած նշան կ'ընէ որ լռեմ: Ու ապա:

— Սո՛ւս, ծօ՛, Փաշան ներսն է:

Բնական է ձայնս կը կտրեմ, սակայն Վահանն է որ քովի սենեակէն գիս Անդրանիկի մօտ կը կանչէ:

Միայն ես չեմ զարմանար, «անօթիներն» ալ իրար կ'անցնին, «մեզի բերան չտաս» փսփսալով:

— Վախէն բերանը արդէն բռնուած է, կ'ըսէ Եղնիկ խնդալով:

Մատներուս վրայ յանցապարտի պէս կը յառաջանամ: Անդրանիկ, Թոթովենցի եւ Թիւթիւնճեան Լեւոնի սեղաններուն միջեւ, միակ թիկնաթոռին մէջ բազմած է, սրունքները առջին փռած, երկու ձեռքերը իրմէ անբաժան գաւազանին գլուխը պլլած: Ներսէս Դժխոյեան ոտքի վրայ: Նստած, դրան մօտիկ, Յակոբ Տէր–Զաքարեան «տանուտէր»ի իր պերճ կերպարանքով «փանամա» գաւազանի գլխուն դրած կ'օրօրէ արմուկը դրած «Իշխան»ի (Բազմալեզու Յովսէփեանը) գրասեղանին, Հրաչ Զարդարեան անկիւնը իր սեղանին վրայ գլուխը ցցած, իր եղբայրը բանաստեղծ Ռաֆայէլը ետին կանգնած, երկուքն ալ չափազանց լուրջ: Եղիշէ Բաջոնին խոհուն, սիրուն դէմքին վրայ փայլող ակնոցներով:

Ինչպէս միշտ, Թոթովենց կը յաղթանակէ. գլխուն մէջ արդէն կը պճրլտան իր ըսելիքները, անհամբերութիւնը զսպած փաշայի ծանր շուքէն:

— Մօտեցի՛ր, մօտեցի՛ր, կ'ըսէ հայրական շեշտով՝ Անդրանիկ. քովս եկո՛ւր, խօսէ՛: Տեսնենք ինչ նեղութիւններ կուտան ատոնք քեզի՝ հակառակ պատուէրիս:

Մօտն եմ, ձեռքը գանգուր մազերս կը շոյէ, կը պնդէ որ համարձակ պատմեմ թէ ի՛նչ է ցասումիս պատճառը:

Պատճառը մէկ հատիկ է: Հայկական կոչուող, ու այդ իրապէս, Թիֆլիզի մեր թաղամասին մէջ, ես ռուսերէն չեմ գիտեր, իսկ ընկերները հայերէն, կամ չեն ուզեր խօսիլ:

Խօսակցութեան ընթացքին Անդրանիկ, ձեռքս իր ափին մէջ պահած կը խրախուսէ գիս:

— Նորութիւն մը չէ, տղաս: Հոգ մի ըներ: Դուն գնա սա պաղ ջուրէդ սափորդ լեցուր բեր, ու մնացեալ ժամերդ դասերուդ յատկացուր:

Փարչ ու գաւաթ ձեռքերուս, կը վերադառնամ փաշային մօտ, ուր սովորական կրակոտ վճռականութիւնը կանգ կ'առնէ միայն, երբ լեցուն գաւաթը Անդրանիկին կ'երկարեմ: «Օձն որ օձ է, ջուր խմելու պահուն մարդը չի խայթեր» կ'ըսէ մեծ մայրիկս:

Սակայն, գաւաթը ետ առած, դարձի առենս Վահան թեւս սեղմած կը կեցնէ:

— Ինծի կը սիրե՞ս:

Ձայն չեմ հաներ: Միւսները նոյնպէս ու կը սկսին խնդալ, մանաւանդ երբ Լեւոն իր անխուսափելի «փիրան»ը կը կախէ:

— Խաղըս պիտի չկոտրես: Նորէն պիտի երթաս այդ... որջը: Չըլլայ որ հայերէն խօսիս, կը սկսիս անգլերէն բարեւ մը ու քանի մը բառեր թխել (ինծի անգլերէնի դասեր կուտար): Անշուշտ հասկցող չըլլար: «Իշխանէն» սորված ֆրանսերէն բառերդ դուրս տուր: Չեղա՞ւ, թուրքերէն, քրտերէն հայհոյանքներ անպայման միտքդ մնացած կ'ըլլան:

Անդրանիկ անհամբերութեան նշաններ ցոյց կուտայ. Վահանը զսպել կարելի չէ:

— Շուտ վազէ, դրամը ա՛ռ, եկո՛ւր: Փաշան կը սպասէ մինչեւ վերադարձդ: Գլուխս գրաւ կը դնեմ, գաւազանը թող վրաս կոտրէ:

— Տէր–Զաքարեանինն ալ աւելի հաստ է, կ'ըսէ փաշան քմծիծաղով մը, չէզոք դիրք բռնած:

Միւսները կը ճաթին, կը պայթին:

Սթափուած կ'երթամ: Ու իրապէս հարիւր ռուբլին ափիս մէջ ճմռթելով կը վերադառնամ:

Հետեւած եմ, կէտ առ կէտ, Վահանի ցուցմունքներուն, ու ահա նախագահին մօտն եմ: Աւելի ճիշդ ինքն է որ, նախասենեակին մէջ բարձրացուցած խօսքերս լսած, կրկնակի դռները բանալով գլուխը դուրս կը ցցէ, «ըշտօ, ըշտօ»ի պէս բառերով: Աղջիկները ցոյց կուտան գիս, մանգաղորմի մէջ բռնուած իբրեւ անգտանելի նմոյշ:

Գլուխը մէկ քանի զէրօ աստիճան խուզուած, ակնոցաւոր, կլոր դէմքով համակրելի մէկը: Դուռը կրունկին վրայ կը բանայ գիս ներս հրաւիրող ձեռքի շարժումով:

Համարձակութիւն մը պատած է գիս, ու «բացի հայերէնէ ուրիշ լեզու չեմ խօսիր», պատասխանելով ներս կ'անցնիմ:

— Դրսում, բարձրաձայն կարծեմ ուրիշ լեզուով էիք խօսում, այն էլ խիստ բարկացած թոնով: Մի՞թէ մի անհարմար բան պատահեց ձեզ հետ:

— Ոչի՛նչ: Սակայն մանրամասն կը պատմեմ առաջին այցելութեանս մասին:

Դուրս կը թռի, եւ ռուսերէն բառերու կճող հեղեղ մըն է որ կը թափէ: Ապա գիս կը կանչէ, նախասրահին մէջ հաւաքուած չորս–հինգ աղջիկները ցոյց տալով կը գոչէ.

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Երբ Օրիորդ Մարկրիթ վերադարձաւ՝ իսկոյն իրեն մանրամասնօրէն պատմեցի ընդունած այցելութիւնս եւ փոխանակուած խօսքերը եւ այցաքարտը իրեն յանձնեցի:

Անունը կարդաց եւ ըսաւ.

— Բայց այս մարդը ծանօթ կը թուի ինծի, հարուստ ձեռնարկու մըն է:

— Ինծի ալ այնպէս երեւցաւ, պատասխանեցի:

Երկու օր ետքը վերնայարկի պատուհանէս տեսայ որ մարդը կրկին եկաւ վիլլան:

Ապահովաբար նամակով մը հրաւիրուած էր:

Յետոյ իմացայ որ սակարկութիւնը շատ յաջող պայմաններու մէջ կատարուելով՝ մարդը Մէլիւզինի մեծ ժապաւէնը եւ հրովարտակը առնելով առօք փառօք մեկնած էր հոլանտական մայրաքաղաքը:

Միայն թէ, աւա՛ղ, Վիլհէլմին թագուհին ո՛չ գինքը ընդունած էր եւ ո՛չ ալ Լուսինեանի պատուանշանը:

Հանքի մենաշնորհը գրեթէ ջուրը ինկած էր:

×

— Ինչպէս ըսի, իշխան Լուսինեան երբ մէկ կողմէ մարդկային ունայնամտութիւնը կը շահագործէր իր պատուանշաններով՝ միւս կողմէ իրեն օգնութեան դիմողներուն ձեռնտու կ'ըլլար քսակին ներած չափով:

Օր մը նամակ մը ստացաւ Ամերիկայէն վերադարձող Հայէ մը, որ կը յայտնէր թէ ինք գործերու նորոգիչ էր, թէ տնտեսական տագնապի մը հետեւանքով ստիպուած էր Ամերիկան թողուլ Փարիզ գալ, յուսալով որ հոն իր արհեստը ի գործ դնելով պիտի կրնար ապրիլ: Բայց ափսո՛ս, չէր կրցած բան մը ընել: Ի վերջոյ նամակագիրը կը խնդրէր իշխանէն որ իրեն թոյլ տայ «արքայական պալատին գործերը նորոգելու» համեստ վարձատրութեան մը փոխարէն:

— Պատասխանէ՛, որ, ըսաւ իշխանը հեգնական դէմքով մը, մեր պալատին մէջ նորոգուելու գործեր չկան:

Այսուհանդերձ նամակին մէջ հարիւր ֆրանքնոց պանքնոթ մը զետեղեց:

Աղքատ հայ ուսանողներ՝ որոնք արձանագրութեան համար բացառիկ ծախքեր կ'ունենային՝ միշտ կրնային յոյս դնել իշխանական քսակին վրայ, որչափ որ անոր տարողութիւնը կը ներէր:

Եթէ իրեն դիմող մը ձեռնունայն վերադառնար՝ կրնար վստահ ըլլալ որ Լուսինեան գանձարանը բոլորովին պարապ էր:

Հակառակ նախկին կրօնաւոր մը ըլլալուն՝ Գուիտոն Լուսինեան շատ ազատամիտ, գրեթէ անհաւատ մըն էր:

Երբ լսեց թէ Մանթաշեան մտադիր է մեծաքանակ գումար մը նուիրել Փարիզի մէջ եկեղեցի մը կառուցանելու համար.

— Ապո՛ւշ մարդ, գոչեց, ի՞նչ պիտի ընենք եկեղեցին, թո՛ղ այդ ծախսելիք գումարով դպրոց շինէ ու մարդ հասցնէ:

Այս քննադատութիւնը թերեւս չափազանց էր, քանի որ հանգուցեալ ռուսահայ բարերարը դպրոցներու ալ մեծապէս նպաստած եւ հարիւրաւոր ռուս եւ հայ ուսանողներ պահած է:

×

Տարեգլխին մօտ իշխանը՝ որ իմ պաշտօնավարութենէս գոհ էր, ըսաւ ինծի.

— Կաղանդի առթիւ կ'ուզեմ քեզի բան մը ընել, դրամական նուէ՞ր մը կը նախընտրես՝ թէ կը փափաքիս Սինա լերան եւ Ս. Կատարինէի ասպետ ըլլալ:

Կնճռոտ հարցում մը արդարեւ, որուն պատասխանելու համար ստիպուեցայ քիչ մը մտածել:

— Իշխան, կմկմացի, ինծի համար անշուշտ մեծ պատիւ մը կը համարիմ ձեր ասպետներու շարքին մէջ դասուիլ, բայց այդպիսի փառքի մը արժանի չեմ նկատեր ինքզինքս եւ...

— Հասկցայ, ըսաւ իշխանը խօսքս ընդմիջելով:

Կաղանդին դրամական նուէր մը ստացայ, բայց Մարկրիթ հասկցուց ինծի որ իշխանը շատ դժգոհ մնացած էր իմ պատասխանէս:

— Եթէ ասպետութիւնը նախընտրէիր՝ թերեւս դրամական նուէրը դարձեալ պիտի ստանայիր, ըսաւ:

— Ափսո՛ս, հառաչեցի:

×

Հայերուն մէջ բաւական Սինա լերան ասպետներ կը գտնուէին: Երկու Գահիրեցի Եգիպտահայեր որոնց անունը չեմ յիշեր, ասպետութեան աստիճանը ընդունեցան իմ հոն գտնուած միջոցիս:

Այդ օրերը Մարկրիթ հիւանդ էր եւ իշխանը ինծի առաջարկեց որ հրովարտակներուն տակ, իբրեւ դիւանապետ Տը Պոտուէն ստորագրեմ:

Մերժեցի այդ անմեղ կեղծարարութիւնը:

(84 – Շար.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿԵՆՑԱՂԻ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՊԱՇՏՕՆԷ ՀԵՌԱՑՈՒԱԾ

—O—

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութիւնը Գ. Ալեքեանը «ազատել է Հայկական ՍՍՀ բնակչութեան կենցաղային սպասարկման մինիստրի պարտականութիւններից»: («Սով. Հայաստան», Ապրիլ 6):

×

Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդրոնական Կոմիտէն Ապրիլի սկիզբները քննութեան առած է «Հանրապետութեան բնակչութեան կենցաղային սպասարկման մինիստրութեան աշխատանքի» հարցը:

«Սով. Հայաստան» Ապրիլ 6ի իր թիւով ներկայացնելով ժողովին որոշումը, արձանագրած է հետեւեալը.

— Այդ հարցի վերաբերեալ ընդունուած որոշման մէջ նշուած է, որ Հանրապետութիւնում որոշակի աշխատանք է կատարուել բնակչութեան կենցաղային սպասարկումը զարգացնելու, կենցաղի ծառայութեան նիւթատեխնիկական բազան ամրապնդելու եւ սպասարկումի տեսակներն ընդլայնելու ուղղութեամբ:

«Կենցաղային ծառայութիւնների ծաւալը 1971–1973 թուականներին աճել է 32,9 տոկոսով, այդ թւում գիւղական վայրերում՝ 34,5 տոկոսով, ստեղծուել է կենցաղային սպասարկման 410 օբիեկ, այդ թւում 159ը՝ գիւղական վայրերում:

Դրա հետ մէկտեղ Հայաստանի Կոմկուսի Կենտրոնական Բիւրօն նշեց, որ բնակչութեան կենցաղային սպասարկման մինիստրութիւնը, աշխատաւորների դեպուտատների քաղաքային ու շրջանային սովետների գործկոմները չեն ապահովել բնակչութեան կենցաղային սպասարկման ծաւալների աւելացման եւ կուլտուրայի բարձրացման, նրա նիւթատեխնիկական բազայի արագ զարգացման եւ ընդլայնման, սպասարկումների նոր, առաջդիմական տեսակների արմատաւորման, կենցաղային ծառայութիւնը ժողովրդական տնտեսութեան ինդուստրիալ ճիւղը դարձնելու պլանային առաջադրանքների կատարումը:

«Բնակչութեան կենցաղային սպասարկման մինիստրութիւնը չի ապահովել ենթակայ ձեռնարկութիւնների գործունէութեան անհրաժեշտ ղեկավարումն ու վերահսկումը: Ամէն տարի իւրաքանչիւր երկրորդ ձեռնարկութիւնը չի կատարում պլանային առաջադրանքը: Սպասարկումների 18 հիմնական տեսակներից, այդ թւում գիւղական վայրերում 15 տեսակներից մինիստրութեան գծով կատարուել է միայն երկու տեսակների պլանը: Ձեռնարկութիւնների մեծամասնութեան աշխատանքի որակական ցուցանիշները անբաւարար են, ցածր է նրանց աշխատանքի արդիւնաւէտութիւնը:

«Մինիստրութիւնը բաւարար միջոցներ չի ձեռնարկում բարձրացնելու կատարուող սպասարկումների որակը, բարելաւելու արտադրական կարողութիւնների, նիւթական եւ աշխատանքային ռեսուրսների օգտագործումը:

«Բնակչութեան կենցաղային սպասարկման մինիստրութիւնը, նրա տեղական կազմակերպութիւնները չեն ապահովել Հայաստանի Կոմկուսի Կենտկոմի 1973 թուականի Ապրիլեան պլենումի պահանջների եւ ճիւղի աշխատողների ակտիւում առաջ քաշուած խնդիրների կատարումը պետական – ֆինանսական կարգապահութիւնն ամրապնդելու, սոցիալիստական սեփականութեան պահպանութիւնն ապահովելու, զանազան չարաշահումների դէմ պայքարն ուժեղացնելու ուղղութեամբ:

«Պատուէրների գնացուցակային գների ու տարիֆների խախտումը, պատուէրներն առանց ձեւակերպման ընդունելը, յաճախորդներին հաշուի մէջ խաբելը, դրամաշորթութիւնը եւ միւս սոցիալապէս վտանգաւոր երեւոյթները դեռեւս տարածուած բնոյթ ունեն, որ առաջ է բերում աշխատաւորների արդարացի վրդովմունքն ու դանգատները:

«... Միաժամանակ Հայաստանի Կոմկուսի Կենտկոմի Բիւրօն անթոյլատրելի համարեց, որ աշխատաւորների դեպուտատների քաղաքային ու շրջանային սովետների գործկոմները, որոնք բնակչութեան կենցաղային սպասարկման մինիստրութեան հետ մէկտեղ լիակատար պատասխանատուութիւն են կրում կենցաղի ծառայութիւնների վիճակի համար, անհրաժեշտ ուշադրութիւն չեն նուիրում պետական այդ կարեւոր գործին:

«Հայաստանի Կոմկուսի Կենտկոմի Բիւրօն անբաւարար համարեց Հայկական ՍՍՀ բնակչութեան կենցաղային սպասարկման մինիստրութեան կոլեգիայի աշխատանքը բնակչութեան սպասարկման ոլորտում ժողովրդատնտեսական պլանը կատարելու, սպասարկման կուլտուրան բարձրացնելու եւ պետական կարգ ու կանոն ապահովելու ուղղութեամբ»:

— Ո՞ր մէկն էր սրանցից, խնդրում եմ ասէք:

— Ո՛չ մին եւ ոչ միւսը. բոլորն ալ, կ'ըսեմ ու կը գոհանամ:

Գոհացում ստացած է նաեւ առաքելութիւնս:

Վերադարձս կ'ըլլայ հեւ ի հեւ: Ափիս մէջ սեղմած մանէթներուն կորուստի վախը չէ պատճառը, այլ Վահանը:

Վահանը, որ հիմա ո՛վ գիտէ ի՛նչ լեղու կը թափէ փաշան սպասցնելու:

Երբ կը հասնիմ չնչասպառ, արդարեւ Անդրանիկ ոտքի վրայ է, պատուհանէն վազքս տեսնողները արդէն աւետիսը տըւած են:

— Նա՛, հարիւր ռուբլին, մէկ հատին ալ կէսը քեզի կէսը ինծի:

Տնօրէնը մինչեւ փողոց իջաւ այս մէկ ռուբլին եւս ձեռքս դնելու պնդումով:

«Մեզի ալ բաժին», կը պոռան չորս կողմէ, մինչ փաշան գլուխս չոյելով, իր գլուխն երերցնելով բառ մը չարտասանած կը մեկնի չքախումբով մը, բացակայութեանս բաւական ճոխացած:

ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

(Շար. – 3)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՃԳՆԱԺԱՄԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յառաջ).— Երեքշաբթի Ապրիլ 9ին Պօմոնի եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ կը դասախօսէր ընկ. Բ. Փափազեան (Լիբանանէն), նիւթ առնելով՝ Սփիւռքի Հայութեան ճգնաժամը եւ իր պարտաւորութիւնները:

Դասախօսութիւնը կը կազմակերպէր Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն եւ նախագահութիւնը կը ստանձնէր ընկեր Տ. Թադոյեան:

Բ. Փափազեան իր նախաբանին մէջ պիտի ըսէր. «Եթէ կան մեր պատմութեան մէջ ճգնաժամեր որոնք իրենց նահատակներով ամրապնդեցին հայ ժողովուրդի լինելութեան հաւատքը եւ ինչպիսին են՝ Վարդանանցը, Ապրիլ 24ը, Սարդարապատը... կան նաեւ դժբախտաբար ճըգնաժամեր որոնք անզգալիօրէն կը հիւծեն, կը սպառեն, կը մաշեցնեն, կը փճացնեն եւ այդպիսի ճգնաժամի մը մէջ է այսօր սփիւռքը»:

Բ. Փափազեան բաժնեց սփիւռքի 60ամեայ կեանքը, երեք հանգրուաններու: 1922էն 1939 ան ապրեցաւ ընդվզումի, պայքարի շրջան մը, կը գիտակցէր իր վրայ կատարուած անիրաւութեան եւ չէր ուզեր ընդունիլ: Ապա 1939էն 1959 սփիւռքը ապրեցաւ տեղաւորման շրջան մը, սկսաւ արմատներ նետել իր նոր միջավայրին մէջ: Իսկ 1959էն կը սկսի նոր շրջան մը. սփիւռքը կը զգայ որ իր քաղաքական ճակատագիրը այնքան ալ դիւրին լուծուելիք եւ շուտ իրականանալիք բան մը չէ: Կը զգայ որ նոր սերունդներու գոյութիւնն իսկ վտանգուած է: Հետեւաբար զգալի է որ ան կ'ապրի այսօր ճգնաժամ մը եւ անհրաժեշտ է զգալ այդ, որովհետեւ միայն այն պարագային է որ սփիւռքը ի վիճակի կրնայ ըլլալ հակադարձելու իր այս կեանքի թաւալումի ընթացքին: Երբ ճգնաժամը չի զգացուիր, կռուելու, տոկալու, յաղթելու տրամադրութիւնը կը դադրի ու կը մնայ միայն հաշտուելու տրամադրութիւնը որ կը տանի դէպի հիմնականի մոռացման, դէպի կորուստ:

Ապա, յարգելի դասախօսը թուեց ճգնաժամին առաջնորդող հիմնական տուեալները, պատճառները:

Ա) Սփիւռքը բաւարար չափով համադրուած հաւաքականութիւն մը չէ, մէկ ամբողջութիւն մը չէ: Նաեւ սփիւռքի Հայութիւնը ինքզինքը չի զգար Հայաստանի հողին եւ ժողովուրդին մէջ խարսխուած: Այս մարզին մէջ եթէ Սփիւռքի Հայութեան պատասխանատուութեան բաժինը բազմաթիւ է (Հայերը կ'այցելեն Հայաստանը իբր պարզ զբօսաշրջիկ, կամ իբր առեւտրական, կամ միայն յուզականօրէն կ'ապրին իրենց այցելութիւնը), ալ աւելի մեծ է Հայաստանի վարիչներուն պատասխանատուութիւնը որոնք սփիւռքի հետ իրենց կապերը կը դնեն միայն քարոզչական գետնի վրայ, հետեւաբար յարաբերութիւնները կ'ըլլան միակողմանի եւ խարխուն: Նաեւ Հայաստանի վարիչները կը մերժեն կամ չեն կրնար ազգային ոգին արտայայտել, արտասահման այցելող պատգամաւորները բաւարար ազատութիւն չունին եւ չեն կրնար ջերմ մըթնոլորտ ստեղծել, ու եթէ անոնց վրայ աւելցնենք լեզուական հարցը, իր բարբառով ուղղագրութեամբ եւ իր օտար բառերով, կը հաստատենք որ այս ձեւով կարելի չէ նպաստել արտասահմանի Հայութեան եւ իբր մէկ հողի, մէկ ազգ կապել մայրենի հողին, երկրին, ժողովուրդին:

Բ) Սփիւռքը բաւարար չափով քաղաքականացած չէ: Ապաքաղաքականացումը եւ տեղապահութիւնը վտանգներ են:

Գ) Սփիւռքը 60 տարեկան է եւ հոգեպէս ծերանալու սպառնալիքին տակ է: Պէտք է գիտնալ որ ժողովուրդները միայն մեծ չեն իրենց թիւով, այլեւ մեծ են իրենց հոգեղէն թռիչքի կարողութեամբը:

Դ) Սփիւռքը կորսնցնելու վրայ է Հայու խիղախումի նկարագիրը, հայ ժողովուրդի թռիչքի կարողութիւնը, ոգեղէն ալյցքը:

Ե) Այսօր բոլոր դռները մէկ առ մէկ կը գոցուին մեր առջեւ: Հայաստանը չի կրնար խօսիլ, այս ալ ծանր կը կշռէ սփիւռքի քաղաքական պայքարին մէջ: Եւ նոյն ատեն դարաւոր թշնամին ինքզինքը կ'ամրապնդէ, բարեկամներ կը շահի եւ վերջին դժբախտ օրինակը ունեցանք ՄԱԿի Մարտ 6ի ժողովին:

Զ) Երիտասարդութիւնը կը հեռանայ ազգ. կեանքի բոլոր երեսներէն:

Այս առարկայական եւ տխուր հաստատումներէն ետք, Բ. Փափազեան պիտի ըսէր թէ մեր առջեւ միայն երկու ճամբայ կը բացուին:

— Կամ սփիւռքը պիտի համակերպի իրեն պարտադրուած այս կացութեան եւ այն ատեն պիտի հալի, կոխկռտուի, ճըզմուի որպէս անարժէք քուրջի կտոր,

— Կամ ալ պիտի կարենայ պատռել պատրանքներու քօղը, պիտի կարենայ զգալ այս ճգնաժամը:

Ասոր համար պէտք է քանդել հայ ժողովուրդի համակերպած ըլլալու առասպելը, պէտք է գիտակցօրէն խռովել սփիւռքի Հայութեան կեանքի նաւարկութեան խաղաղ ընթացքը, պէտք է պոռալ աշխարհին թէ Հայութիւնը չէ ընդունած իր իրաւազրկումը:

Յետոյ, Բ. Փափազեան պիտի յիշէր թէ այսօր սփիւռքը հրամայական պարտականութիւն ունի ոտքի կանգնելու եւ պայքարի սկսելու մէկդի նետելով ամէն յոյս եւ ամէն յուսահատութիւն: Ոչ յոյսով պիտի պայքարի, ոչ ալ յուսահատութեամբ: Սերունդներ սերունդներուն պէտք է յաջորդեն եւ պայքարը շարունակեն. քաղաքական գործունէութիւնը կը տեւէ երկար տասնամեակներ եւ սփիւռքը պէտք է պատրաստ ըլլայ եւ կռուի վճռականութեամբ առանց յոյսի եւ առանց յուսահատութեան:

Իր եզրակացութեան մէջ, Բ. Փափազեան յայտարարեց. «Հ. Յ. Դ. ձայնը միշտ պիտի հնչէ իր առաջին Մանիֆէսթով հրապարակուած կոչի հետեւեալ տողերով՝

... Եւ դուք երիտասարդներ, միշտ եւ ամէն տեղ վեհ գաղափարի պաշտպաններ, միացէք ժողովուրդի հետ:

Եւ դո՛ւք, ծերունիներ, ոգեւորեցէ՛ք ձեր որդւոց:

Եւ դո՛ւք, հարուստներ, բայց արէք ձեր քսակները, զէնք հայթայթելու ժողովուրդին:

Եւ դո՛ւ, հայ կին, ոգի ներշնչիր գործի մէջ:

Եւ դո՛ւ, հայ հոգեւորական, օրհնիր ազատութեան զինուորներին...:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (112)

ԲՈՌ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Ա.

Բոռը բռնեց կատուի գլուխը, եւ ճկեց ու նայեց նրա կլոր, գորշ աչքերին:

— Ճի՞շդ է, փիսօ, — ասաց նա: Արդա՞ր են տիրուհուդ այս բոլոր մեղադրանքները: Հրաման կը տա՞ս, որ խոստովանեմ մեղքերս: Չէ՞ որ դու մի իմաստուն գազանիկ ես ու երբեք օգնում չես պահանջում, այդպէս չէ՞: Քո նախահայրը սատուած էր Եգիպտոսում եւ ոչ ոք չէր կոխում նրա պոչը: Բայց չգիտեմ, ինչ կը լինէր քո այդ մեծափառ անդորրութիւնը, եթէ յանկարծ վերցնէի թաթիկդ ու բռնէի ճրագի վրայ: Օգնում կը փնտռէի՞ր, հա՞. կամ գուցէ, մա՞հ: Ոչ, կատուիկս, մենք իրաւունք չունենք մեռնելու մեր քէֆով: Մի քիչ հայհոյել, ոչինչ, կարելի է, եթէ դա քեզ թեթեւութիւն է տալիս, բայց չլինի, թէ թաթիկդ ետ քաշես:

— Փիսդ:

Ջեմման վեր առաւ կատուն նրա ծնկից ու նետեց նստարանին:

— Դեռ ժամանակ ունենք այդ մասին խօսելու: Այժմ պէտք է մտածենք, ինչպէս անենք, որ ազատենք Դոմինիկոյին իր սարսափելի դրութիւնից: Ի՞նչ կայ, Կետտի՛, մա՞րդ եկաւ: Ես զբաղուած եմ:

— Օրիորդ Ռայթից մի նամակ, տիկին:

Ուշի–ուշով կնքուած մի նամակ էր դա, օրիորդ Ռայթի հասցէով, բայց ծրարը չբացուած, վրան էլ Պապական նահանգի դրոշմանիշ: Ջեմմայի մի քանի ընկերները Ֆլորենցիա էին բնակւում, դաղտնի նամակներից շատերը ստացւում էին նրանց հասցէով:

— Միքելլեից է, — ասաց նա՝ մի արագ աչք գցելով նամակին, ուր խօսւում էր Ապենինեան ամառանոցների գների մասին. երեսի վերջում երկու փոքրիկ բիծ կար:

— Քիմիական թանաք է. վերցէք սըրուակը սեղանի երրորդ աչքից. հակադրող հեղուկն է: Այո՛, հէ՛նց այդ:

Բոռը փռեց նամակը սեղանի վրայ ու փոքրիկ վրձինը քսեց երեսին: Եւ երբ նամակի իսկական բովանդակութիւնը դուրս ցայտեց թղթի վրայ, փայլուն, կապոյտ տառերով, Բոռը ետ նետուեց թիկնաթոռին ու սկսեց ծիծաղել:

— Ի՞նչ է պատահել, — հարցրեց Ջեմման շտապ:

Բոռը նամակը պարզեց նրան:

«Դոմինիկօն ձերբակալուած է. անմիջապէս եկէ՛ք»:

Ջեմման նստած մնաց՝ նամակը ձեռքին, անյոյս հայեացքը սեւեռած Բոռին:

— Է՞է, — հարցրեց վերջինս մի հեգնոտ ու ձիգ տուող տոնով: — Այժմ համաձա՞յն էք, որ գնամ:

— Այո, — եղաւ պատասխանը: — Պէտք է, որ գնաք, նոյնպէս եւ ես:

Բոռը զարմանքով նայեց նրան:

— Դո՞ւք: Բայց...

— Այո, ի հարկէ, շատ անախորժ է, որ ոչ ոք չի մնալու Ֆլորենցիա: Բայց առ այժմ ամէնից առաջ պէտք է մտածենք՝ ինչպէս անենք, որ մի զոյգ աւելորդ աշխատող ձեռք ճարենք:

— Մարդ այնտեղ շատ կայ:

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պօղոս Արթինեան եւ զաւակը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի Ապրիլ 21 առաւօտ ժամը 10·30ին Պուլ· Օտտոյի Ս· Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ՄԱՐԳՐԻՏ ԱՐԹԻՆԵԱՆԻ

(ծնեալ Միլիտոսեան)

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Ապրիլ 28, Կիրակի օր, Առնուվիլի Վարդայ Ս· Խաչ եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը մատուցուի, 1915ի Մեծ Եղեռնի Ամպախոյ նահատակներու եւ ննջեցելոց հոգիներու յիշատակին:

Կը պատարագէ

ՄԵՍՐՈՊ ՔՀՆՅ· ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի, Ամասիացիներու աւանդական ճաշ:

RESTAURANT SCOLAIRE CLARET

Rue Claret — 95 Gonesse

Այս ճաշին մասնակցիլ փափաքողներէն կը խնդրուի ամէնէն ուշ Ապրիլ 23, Երեքշաբթի երեկոյ, արձանագրուիլ Պր· Նիկողոսեանի հեռաձայնելով կամ անձամբ ներկայանալով:

Ճաշագին 35 ֆրանք

N. Nigoghossian
121 Av. Henri Barbusse
95400 Arnouville les Gonesse
Tél. : 985-04-46

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս Կիրակի, կրկնազատիկ, յիշատակ բիւրաւոր նահատակաց մերոց: Պատարագ կը մատուցուի եւ ծաղկեպսակի զետեղում կ'ըլլայ նահատակաց Յուշար-ձանին:

×

Ս· ԹԱԴԷՈՍ — ՄԱՐՍԷՅԼ

Ապրիլ 21, Նոր Կիրակի, կրկնազատիկ, յիշատակ բիւրաւոր նահատակացն մերոց՝ համաշխարհային Ա· եւ Բ· պատերազմաց: Ամենայն Հայոց Հայրապետի հրահանգին համաձայն, Ս· Թադէոս եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուի պատարագ եւ հոգեհանգիստ: Սկիզբ ժամերգութեանց 8, պատարագ 10, հոգեհանգիստ 11·30:

×

ՎԱԼԱՆՍ — Ս· ԳՐ· ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի, հոգեհանգիստ Ապրիլ 24ի ընդհ· նահատակաց յիշատակին: Սկիզբ ժամերգութեանց 8·30ին:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Ազգ· Միութեան, այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 20·30ին, Ազգ· Տան սրահը, 295 Ռիւ Պուալօ:

Կը խօսի.— ԻՍԱՀԱԿ Վ· ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Նիւթ՝ ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻ

Մուտքը ազատ է

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Մարսէյլի Մշակ· Տան վարչութիւնը ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները, նուիրատուներն ու բարեկամները, վերակառուցման աշխատանքները սկսելէ առաջ, լսելու համար նիւթական եւ բարոյական ընդհանուր տեղեկատուութիւնը՝ սկիզբէն մինչեւ այսօր:

Ապրիլ 19, Ուրբաթ իրիկուն ժամը 20·30ին, Մշակոյթի Տան մէջ, Սէն Պաւլի փողոց:

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ

Վալանսի Ազգային Միութեան

Ապրիլ 20, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին, ֆիլմի ցուցադրութիւն Հ· Բ· Ը· Միութեան սրահը:

«ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ»

Ֆիլմը կը ցուցադրէ Տոքթ· ՄԱՐՍԷԼ ՄԱԳՍՈՒՏԵԱՆ, որուն պատրաստութիւնը արժանացած է մեծ աշխատանքի, մեր պատմական վայրերու այցելութեամբ: Ֆիլմէն վերջ տեղի պիտի ունենայ վիճաբանական ազատ ասուլիս:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Թուրէն, Պ· Իսքէնտէրեան խմբագրատուն իր այցելութեան առթիւ, 50 Ֆր· կը նուիրէ:

×

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ-քաղաքի մասնաճիւղը 200 Ֆր· կը նուիրէ:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵՓՍԱՐՔՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, Rue du Perche — Paris (3e)

Այս Կիրակի առաւօտ, ժամը 11ին, մասնաւոր հոգեհանգստեան պատարագ կը մատուցուի Նախագահ՝

ԺՈՐԺ ՓՈՆՓԻՏՈՒ-Ի

յիշատակին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Մարսէյլի Դպրոցասէրի Նախկին Սանուց Միութիւնը, հոգեհանգստեան պաշտօն կը խնդրէ իր հանգուցեալ հիմնադիրներուն, խնամակալուհիներուն, ուսուցչական կազմին եւ սանուհիներուն համար Ապրիլ 21, Կիրակի առաւօտ Մարսէյլի Ս· Սահակ-Մեսրոպ մայր եկեղեցւոյ մէջ:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

Կազմակերպութեամբ

Հ· Բ· Ը· Միութեան Փարիզի Երիտասարդաց Ակումբի եւ Մարի Նուպար Հայ Ուսանողական Տան վարչութեանց

Ուրբաթ, 19 Ապրիլ, ժամը 20·45ին

SALLE DES CENTRAUX

8, Rue Jean Goujon — PARIS (8e)

Métro : Franklin Roosevelt

Լուսարձակում եւ գեղարուեստական յայտագիր

Ջութակի վրայ Կոմիտասեան եղանակներ կը նուագէ հիւրաբար քաղաքս գտնուող Ուրուկուահայ արուեստագէտ

ՏՈՔԹ· Օ· ԷՄԻՐԽԱՆԵԱՆ

Հայ հասարակութիւնը սիրով կը հրաւիրուի:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀ· ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Մասնաճիւղի ընդհ· ժողովը տեղի կունենայ 20 Ապրիլ Շաբաթ օր, ժամը 15ին Մշակոյթի Տան մէջ 17 ռիւ Պլէօ

Օրակարգի վրայ է վարչական ընտրութիւնը:

Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՄԵԾ ՓԱՌԱՏՕՆ

ԳԻՆԵՁՕՆ

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Խարբերդի Եղիգի գիւղի Հայրենակցական Միութեան եւ Կանանց Յանձնախումբի նուիրուած Տանն Կիլիկիոյ երջանկայիշատակ կաթողիկոս՝ Սահակ Բ· Խապայեանի, ծննդեան 125ամեակին եւ Եղիգի գիւղի Ս· Նշան տօնին առթիւ:

Կիրակի, Ապրիլ 21, առաւօտեան ժամը 11ին հոգեհանգստեան պաշտօն Պօմոնի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին:

Կէսօրէ ետք ժամը 3ին ընդունելութիւն եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, պատուոյ նախագահութեամբ Մարսէյլի երեսփոխան՝

ԺԱՆ ՄԱՍԻ

Կը նախագահէ Պ· Կ· ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Խօսք կ'առնեն.—

Տոքթ· Մ· ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ, ՇԱՀԱՆ ՔՀՆՅ· ՏԷՏԷԵԱՆ, Տիկին ԷԼԻԶ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին.—

Հայ Արենոյշներ, Տիկին Ժ· Մ· Տէր-Կարապետեան, երէցկին Տէտէեան:

Ծախքերու մասնակցութիւն 5 Ֆր·

Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ԱՊՐԻԼ 24Ը

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Չորեքշաբթի, Ապրիլ 24ին, համազգային նախաձեռնութեամբ եւ նախագահութեամբ երեք յարանուանութեանց պետերուն, ժամը 20·30ին Սալ Կավօ:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Ապրիլ 28, Կիրակի առաւօտեան ժամը 10ին:

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի եւ Շրջ· Հայ Ազգ· Միութեան եւ մասնակցութեամբ Լիոնի հայ կազմակերպութեանց, Ապրիլ 24, Չորեքշաբթի, ժամը 19ին: Ծաղկեպսակի զետեղում: Հաւաքուիլ Փլաս Պելքուր «Օ Վէյէօր տը Փիէր» արձանին առջեւ:

Նոյն իրիկունը հանդիսաւոր պատարագ Լիոնի Հայոց եկեղեցւոյ մէջ: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ ԳԵՂԱՄ Ծ· Վ· ՉԱՔԱՐԵԱՆ:

Կիրակի, Ապրիլ 28, ժամը 16ին ոգեկոչում Ազգ· Տան սրահին մէջ, 295, Ռիւ Պուալօ: Կը խօսին.— ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ (հայերէն) եւ Մէթր ՍՏԵՓԱՆ ՎԱՆԼԸ-ԵԱՆ (ֆրանսերէն):

×

ԿՐԸՆՈԲԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կրընոպլի Հայ Ազգ· Միութեան եւ մասնակցութեամբ տեղւոյս հայ բոլոր կազմակերպութիւններուն, Կիրակի, Ապրիլ 28 ժամը 15·30ին, Ռիւ Ժէյի սրահին մէջ:

Կը նախագահէ.— Կ· ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ, Կը խօսի.— Ս· ՍԻՍԼԵԱՆ:

Գեղարուեստական խնամուած բաժին Կապոյտ Խաչի կողմէ:

×

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

24 Ապրիլ, Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 18·30ին հոգեհանգստեան արարողութիւն Վալանսի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ. ժամը 19ին Թափօրի կազմութիւն եկեղեցւոյ առջեւ, մեկնելով դէպի մեռեալներու Յուշարձանը, զետեղելու ծաղկեպսակ ի յիշատակ մեր նահատակներուն:

Երեկոյեան ժամը 21ին ազատոնի հանդիսութիւն պետական Թատրոնի մէջ:

Օրուան բանախօսներ՝

Պր· Կ· ՓՕԼԱՏԵԱՆ (հայերէն), Պր· ՄԻՇԷԼ ԳԱՇԳԱՇԵԱՆ (ֆրանսերէն)

×

ԲՈՅԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

ԵՒ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ ԶԵՏԵՂՈՒՄ

ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻ ՇԻՐԻՄԻՆ ՎՐԱՅ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ

24 Ապրիլ Չորեքշաբթի ժամը 18ին

Սիրելի Հայրենակից, անհրաժեշտ է քու ներկայութիւնդ: Քու մէկուկէս միլիոն նահատակներուդ յատկացո՛ւր այդ օրը:

Ժամադրուէ՛ Շարլ տը Կօլ – էթուալ հրապարակին վրայ, Շան զ'Էլիզէի եւ Ավընիւ Ֆրիետլանտի անկիւնը:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ

ՀԱՅԿ· ԱՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ ՀԻՄՆԱՐԿԻՆ ՄԷՋ

150, Ռիւ Էթիէն Տոլէ, 22րդ յարկ

Ուրբաթ՝ Ապրիլ 19, ժամը 20·30ին

Նախաձեռնութեամբ Հ· Յ· Դ· «Ս· Մինասեան» ենթակոմիտէին

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

Հայ Դատի – Հայաստանի ներքին սահմաններու, ձուլման վտանգին — Հայաստանի ներքին կեանքին եւ Հ· Յ· Դ· քաղաքական առաջադրութիւններուն մասին

Բոլոր հարցումներուն կը պատասխանէ

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

— Ամէն ոք իրաւունք ունի հարցումներ ուղղելու եւ կամ գրաւոր պատրաստել կանխապէս վերոյիշեալ հարցերուն շուրջ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կը խօսի

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Նիւթ՝ ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԶԱՐԹՕՆՔԻ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԺԹ· ԴԱՐՈՒՆ

Ուրբաթ, Ապրիլ 19, երեկոյեան ժամը 8·30ին, Իսիի Հայ Մշակոյթի տան մէջ 45, Ռիւ տը լա Տէֆանս

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ
19
VENDREDI
19 AVRIL
1974

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա Տար. 150 Ֆ. Վեցամսեայ 80 Ֆ.
Արտասահման Տար. 175 Ֆ. Հատը 0,80 Ֆ.

LE NUMERO 0.80 F.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.992

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — No 12.992

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐԸ

ՄԻԹԵՐԱՆ – ՇԱՊԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

———O———

Հինգշաբթի իրիկուն Եւրոպա Մէկ ձայնասփիւռ կայանէն, չահեկան վէճ մը տեղի ունեցաւ Շապան–Տէլմասի եւ Միթերանի միջեւ եւ կարելի է ըսել անվարան թէ եթէ կափամարտի մրցում մը ըլլար, կրնայինք ըսել թէ Ձախի պարագլուխը կէտերով յաղթեց: Արդարեւ բոլոր հարցերուն մէջ եւ մանաւանդ հոն ուր իր հակառակորդները միշտ կը փորձեն զինքը նեղը դնել — ազատութեանց մասին — Միթերան շատ տրամաբանական պատասխաններ տուաւ եւ երբ, սկիզբէն իսկ յիշեցուց Շապանի խօսքը իր մասին (Միթերան՝ դժոխքն է) ինչ որ շատ զօրծին չեկաւ Պորտոյի քաղաքապետին, որ ուզեց բացատրել թէ առիկա Միթերանի չի վերաբերիր եւ ինք ալ դրախտը չէ: Միթերան պատասխանեց. «Այդ կ'ուզէի ըսել», մինչ Ժորժ Լըռուա (Քլօտ Թօփաքեան) սրամտօրէն կը միջամտէր յիշեցնելով Շապանի թէ շատ տաղանդաւոր մարդ է բայց «Մարդկային Կատակերգութիւնը» արդէն գրուած է եւ հեղինակը ուրիշ մըն է:

Միթերանի Աքիլլէսի կրունկն է անշուշտ համայնավարներու հետ զինակցութիւնը, որ տեւական կերպով երեսին կը զարնեն, ամօթալի հիւանդութեան մը նման: Միթերան չխուսափեցաւ խօսելէ այդ մասին և չեչտեց թէ չի հասկնար թէ ինչո՞ւ այն տպաւորութիւնը կ'ուզեն թողուլ թէ իր գալուստով ազատութիւնը վերջ կը գտնէ Ֆրանսայի մէջ եւ կը հաստատուի արգելափակման վարչակարգ մը: Ու Միթերան յիշեց ազատագրման շրջանը, 1945ին երբ բոլոր վտանգները համախմբուած էին, երկիրը տակնուվրայ էր եւ Խորհ. Միութեան գլուխն ալ նըստած էր՝ Սթալին եւ այն ատեն է որ տըկօլ համայնավարները կանչեց միասին կառավարութիւն մը կազմելու համար ու Միթերան չեչտեց. «Ինչո՞ւ չէք ուզեր, որ այս օրինակէն չներշնչուիմ երբ բոլորովին տարբեր կացութեան մը մէջ ենք, Մոսկուա նստած է Բրեժնեւը, որ կը ջատագովէ խաղաղ համակեցութիւնը»:

Յետոյ Միթերան կը գտնէ որ բռնատիրութիւնը միշտ ձախ կողմը չի գտնուիր եւ օրինակները չեն պակսիր: Ազատութիւն նաեւ կը նշանակէ ապրելու ժամանակ ունենալ մինչ գործատան բանուորը, որ այսօր 9–10 ժամ կ'աշխատի, երկու ժամ կը վատնէ փոխադրութեան համար, ապրելու ժամանակ չունի, այսինքն ազատ չէ: Շապան, իր կարգին համաձայն է որ ապրելու եւ սիրելու ժամանակ պէտք է, բայց նաեւ վստահ է որ իր վարչապետութեան օրով շատ բան ըրած է այդ ուղղութեամբ եւ գործը ընդհատուած է, հիմա առիթն է որ շարունակէ եւ քանի որ ինք ընկերային բոլոր անիրաւութիւնները պիտի վերցնէ, «աւելորդ կը դառնայ որ հինգ միլիոն քաղաքացի համայնավար քուէարկեն»:

× Միթերան, Հինգշաբթի առաւօտ հիւրն էր Ժաք Սալըպէրի Ֆրանս–էնթէռ կայանէն, ուր կրկին պարզեց իր ծրագրին գլխաւոր կէտերը: Հաստատեց թէ ընկերվարական վարչապետ մը պիտի նշանակէ բայց երբ Տէֆէռի մասին խօսք եղաւ, ըսաւ թէ բան մը չէ որոշած տակաւին:

× Հանրային կարծիքի վերջին քննութիւն մը (Ֆիկառօ–Սոֆրէս) առաջին շրջանին համար, գգալի առաւելութիւն մը կուտայ Ժիսքարի որ կը ստանայ ձայներու 28 առ հարիւրը, Շապան՝ 26 առ հարիւր եւ Միթերան 40 առ հարիւր:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ՆԱԽԱՐԱՐ

———O———

Հայաստանի կենցաղի սպասարկութեան նախարար նշանակուած է Սարգիս Թումանեան:

Նախկինը՝ Գ. Ալեքեան, ինչպէս հաղորդած ենք («Յառաջ» Ապրիլ 18) պաշտօնէ հեռացուած էր:

Քանի մը տողով

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Ալ Նահար *թերթին մէջ լոյս տեսած թղթակցութեան մը համաձայն, Պարզանի կը պատրաստուի քիւրտ կառավարութեան մը կազմութիւնը հռչակել Հիւս. Իրաքի մէջ: Այս ուղղութեամբ, Պարզանի շփումներ ունեցած է մեծ Պետութեանց հետ, ի շարս որոնց՝ Միացեալ Նահանգներու, որպէսզի համոզէ թէ իր ծրագիրը օրինաւոր է որպէսզի երբ կառավարութիւնը հռչակէ, անմիջապէս ճանչցուի: Թերթը կը գրէ նաեւ թէ Քիւրտերը անջատումէ կը հրաժարին եթէ պաշտական վարչակարգը տապալի:*

ՄԻՉԸԿԸՆԻ *ընտրական 8րդ շրջանին մէջ Դեմոկրատ մը ընտրուեցաւ Միաց. Նահանգներու Ներկայացուցչական ժողովի անդամ, պարտութեան մատնելով Հանրապետական կուսակցութեան թեկնածուն: Ասիկա ծանր հարուած մը կը նկատուի Նիքսընի համար, քանի որ նախագահը անցեալ շաբաթ Միչըկըն գացած էր զօրավիգ կենալու համար Հանրապետական թեկնածուին:*

ԱՆԳԱՐԱՅԷՆ *հասած լուրերու համաձայն ի մօտոյ վերապատուումի պիտի արժանանան Դեմոկրատ կուսակցութեան ղեկավարները: Ծանօթ էր որ Դեմոկրատ կուսակցութիւնը լուծուեցաւ եւ արգիլուեցաւ 1960ի պետական հարուածէն ետք: Հաւանական կը նկատուի նաեւ որ կախաղան հանուած դեմոկրատ ղեկավարները կարենան Պոլիս թաղուիլ:*

ԻՒՄԱՆԻԹԷ, *Հինգշաբթի օր յիսնամեակի բացառիկ թիւ մը հրատարակած է, ուր Ժան Ժօրէսէն Ռընէ Անտրիէօ կը յիշուին թերթին խմբագիրները եւ նաեւ համառօտ պատմականը:*

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ *արձանագործ՝ Նէզվեսթնի երկու տարի ետք, արտօնութիւն ստացած է Խրուշչեւի յուշարձանին համար: Գործը ապսպրած էր նախկին ղեկավարին ընտանիքը իր մահէն ետք: Հաւանական է որ յուշարձանը կառուցուի Սեպտ. 11էն առաջ (Խրուշչեւի մահուան տարեդարձը) Մոսկուայի Նովոդեւիչիէ գերեզմանատունը, ուր թաղուած է նախկին ղեկավարը:*

ԼԷՈՆԱՐՏՕ ՏԱ ՎԻՆՉԻԻ *հռչակաւոր Մոնա Լիզան (Ճօքոնտա) որ Լուվրի փառքերէն է, Թոքիօ տարուեցաւ, ուր քանի մը օր պիտի ցուցադրուի: Արդէն իսկ 500 հազար մուտքի տոմս նախապէս ծախուած էր:*

Մ Ա Կ

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ՄԱՐՏ 6 Ի ՆԻՍՏԸ

———O———

ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ ԱՅՍ ՆԻՍՏԷՆ ԱՌԱՋ

Ինչպէս գրած էինք Ապրիլ 18ի մեր թիւով, մեր ձեռքն ունենալով հարկ եղած փաստաթուղթերը, պիտի ջանանք յաջորդաբար մեր ընթերցողներուն ներկայացնել համառօտ պատմականը յաջորդական նիստերուն, ուր ծեծուած է ցեղասպանութեան հարցը:

Նախ ճշդենք – մեր կարծիքով – շատ կարեւոր կէտ մը, պատմութիւնը նոր չէ եւ ամէն բան չէ սկսած 1974 Մարտ 6ին (ոչ ալ՝ վերջացած): Մակի Տնտեսական եւ Ընկերային խորհուրդին յանձնախումբերէն մէկն է՝ մարդկային իրաւանց յանձնախումբը, որ ունի նաեւ ենթայանձնախումբ *մը: Այս ենթայանձնախումբը «Ցեղասպանութեան ոճիրը կանխելու եւ զլպելու հարցին» ուսումնասիրութեան ձեռնարկած է 1972 Հոկտեմբեր 12ին: Ենթայանձնախումբի 1973 Յունիս 25ի նիստին, Յատուկ Զեկուցաբեր Նիքոմէտ Ռուհաշիանքիգօ, ներկայացուցած է առժամեայ տեղեկագիր մը: Այս առժամեայ տեղեկագրէն կը պարզուի թէ Յատուկ Զեկուցաբերին դիմումին վրայ, ընդհանուր քարտուղարը 1972 Նոյեմբեր 20ին, բերանացի դիմում կատարած է Միացեալ Ազգերու անդամ Պետութեանց կամ մասնագիտացած հաստատութեանց խնդրելով անոնցմէ որ օժանդակեն Յատուկ Զեկուցաբերին իր ուսումնասիրութեան պատրաստութեան համար: 1973 Մայիս 31ին, Ենթայանձնախումբը ստացած էր պատասխաններ հետեւեալ երկիրներէն – Արժանթին, Աւստրիա, Պուլկարիա, Քոնկօ, Կիպրոս, Ֆիճի, Ֆինլանտա, Իրաք, Իսրայէլ, Իտալիա, Քուէյթ, Մալավի, Նոր-Զելանտա, Հոլանտա, Փիլիփփեան, Լեհաստան, Կեդրոն Ափրիկէի Հանրապետութիւն, Վիէթնամ, Դաշնակցային Գերմանիա, Խորհ. Միութիւն, Ուկրանիա, Ռումանիա, Ռուանտա, Թոնկա: Նկատի առնելով պատասխաններու սահմանափակ թիւը, Յատուկ Զեկուցաբերը իր անմիջական տեղեկագրին համար որոշեր է զբաղիլ հարցերով որոնք կրնան ուսումնասիրուիլ առանց աւելի ամբողջական տեղեկութեանց, այն պետութեանց կողմէ որոնց դիմում եղած է: Այդ պատճառով այդ տեղեկագիրը միայն երեք գլուխ ունի .— ա) Պատմական ակնարկ, բ) Ցեղասպանութեան ոճիրի ըմբռնումը, գ) Կապը ցեղասպանութեան, պատերազմական ոճիրներու եւ մարդկութեան դէմ ոճիրներու միջեւ:*

Այս տեղեկագրին մէջ, յետագային, այսինքն շուրջ տարի մը ետք (1974 Մարտ 6) խնդրոյ առարկայ պիտի ըլլան երեք *յօդուածներ՝ 28 – 29 եւ 30: Մեզ շահագրգռողը 30րդ. յօդուածն է բայց յիշենք նաեւ թէ ի՞նչ կ'ըսեն 28 եւ 29 թիւ յօդուածները: Թիւ 28)* «Միջին-Դարուն, հերետիկոսները կրակով այրելու գաղափարը, կրօնական ցեղասպանութիւն մըն է, պատկերացուած Սպանիոյ հաւատաքննութեան պատմութեամբ»

Թիւ 29) «Ցեղասպանութեան մէկ ուրիշ օրինակը եղած է կրօնական աղանդներու բնաջնջումը ինչպէս՝ Ալպիժուաներուն կամ Վօտուաներուն, որոնց դէմ 1173*ին* ծայրայեղ անգթութեամբ հալածանքներ կատարուած են: Նորածիններ գլխատուած են, կիներ և ծերունիներ, իբրեւ հերետիկոս ամբաստանուած, գլխատուած կամ անդամահատուած են (լեզու կտրըւած, աչքեր պայթեցուած): կիներ վիժումի ենթարկուած են այն պատրուակով որ սատանան կ'ապրի իրենց մէջ: Խաչակրութիւններէն ետք սկսած են *ջարդ*երը Հրեաներու դէմ, որոնք մկրտութիւնը կը մերժէին: 1065էն սկսեալ, Ֆրանսական արշաւանք մը որ կը հետապնդէր Սպանիոյ Մաւրիտանացիները Հրեաներու ջարդով սկսաւ: Բայց գլխաւորաբար առաջին երկու խաչակրութիւններն էին, որոնք անգութ հալածանքներու առիթ տուին Հռենոսի եւ Դանուբի վրայ: Փիէր տը Քլիւնի կը գրէր Լուտովիկոս է.ի.— «Ի՞նչ բանի կը ծառայէ Քրիստոնէութեան թըշնամիները հետապնդել հեռաւոր վայրերու մէջ ցորչափ անպատիժ կը թողունք մեր մէջ Հրեաները որոնք կ'արհամարհեն Քրիստոնէութիւնը եւ իր խորհուրդները»: Կրօնական ցեղասպանութիւն է նաև 1572ին Հիւկընոներու դէմ Սուրբ – Բարթուղիմէոսի (Սէն–Պարթէլէմի) գիշերը: Թոյլ տուաւ Գրիգոր ԺԳ պապին որ *թէ տէում* մը մատուցանէ: Սպանիոյ բողոքականներու հալածանքը նաեւ ցեղասպանութիւն մը եղաւ»:

Եւ վերջապէս 30րդ յօդուածը, որ ուղղակի մեզի հետ կապ ունի եւ կ'ըսէ. «Անցնելով ժամանակակից շրջանին, կարելի է նշել գոյութիւնը բաւական հարուստ փաստաթուղթերու որոնք կապ ունին Հայերու ջարդին հետ, որ նկատուած է իբրեւ «20րդ դարու առաջին ցեղասպանութիւնը»:

Տանք նաեւ այս յօդուածին ֆրանսերէնը.—

30 — Passant à l'époque contemporaine, on peut signaler l'existence d'une documentation assez abondate ayant trait au massacre des Arméniens qu'on a considéré comme « le premier génocide du XX siècle ».

×

Եթէ այսքան մանրամասնութիւն անհրաժեշտ տեսանք, պատճառն այն է որ երբ հարցի մը մասին կը խօսինք, լաւ է որ նախ գիտնանք թէ ինչի՞ մասին կը խօսինք: Ուրեմն, առաջին առթիւ կը պարզուի որ այս առժամեայ տեղեկագիրը կարդացուած է Ենթայանձնախումբին *1973 Յունիս 25ի նիստին, ներկայացուելէ առաջ* Յանձնախումբին *1974 Մարտ 6ի նիստին: Լուր ունէի՞նք: Եթէ լուր ունեցողներ կային, ի՞նչ աշխատանք տարած են այդ ժամանակամիջոցին:*

Ուրիշ կէտ մըն ալ, որ առնուազն զարմանալի է: Իւրաքանչիւր յօդուածի հետ յիշուած են նաեւ այդ յօդուածին առիթ տուող աղբիւրները: Արդ, 30րդ յօդուածին առթիւ կը յիշուին միայն քանի մը հայկական *աղբիւրներ: Արդեօ՞ք օտար վաւերական աղբիւրներու եւ փաստաթուղթերու սով կայ մեր ցեղասպանութեան մասին, որ զեկուցաբերին ձեռքը կ'անցնին միայն հայ հեղինակներու գործեր, ինչ որ, Մարտ 6ի նիստին, ըսել պիտի տայ կարգ մը պատուիրակներու թէ հայկական ջարդերու վերաբերեալ աղբիւրները միակողմանի են եւ միայն հայկական կարգ մը շրջանակներու տեսակէտը:*

Յաջորդով պիտի անցնինք 1974 Մարտ 6ի նիստին:

Բայց այժմէն կրնանք մէկ բան ըսել: Դիւրին ճամբայ մը գտած ենք միշտ ուրիշները մեղադրելու երբ մեզի աննպաստ բան մը կ'ըլլայ: Լաւ չըլլա՞ր որ երբեմն մենք մեզի հարց տանք թէ արդեօք մենք որեւէ յանցանք չունի՞նք եւ իսկապէս լուրջ աշխատանք կը կատարե՞նք թէ ոչ Հայկ. Դատն ալ մեր փոքրիկ *մէկ մասը կը նկատենք:*

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ԳԱՆՁԵՐԸ»

Երեւանի մէջ լոյս տեսած է Խաչատուր Մուշեղեանի «Հայաստանի դրամական գանձերը» աշխատութեան Ա. հատորը, որ նուիրուած է Սիսիան շրջանի Սառնակունք գիւղին մէջ յայտնաբերուած գանձին: Ասիկա հայկական լեռնաշխարհի մէջ յայտնաբերուած ամէնէն հին եւ ամէնէն հարուստ գանձն է, որ բաղկացած է հելլենական եւ հռոմէական ժամանակաշրջանի 373 դրամներէ:

Խ. Մուշեղեան քննութեան առած է գանձին յայտնաբերման պարագաները, դրամներու տուեալները, պատկերագրութիւնը, դրամը կշռելու դրութիւնները հելլենական ժամանակաշրջանին, հելլենական եւ հռոմէական (հանրապետական) դրամներու դասակարգումի սկզբունքները, դրամներու լատինատառ համառօտագրութիւնները եւ յունատառ մենագրութիւնները, Հայաստանի քաղաքական վիճակը գանձի ստեղծումին եւ թաղման տարիներուն (Ք. Ա. 1 դարու վերջերը). Հեղինակը կազմած է նաեւ տուեալ շրջանի Հայաստանի տնտեսական կապերը ուրուագծող արժէքաւոր քարտէս մը: Ասոնք կատարած է մասնագիտական բարձր մակարդակով՝ հետեւելով բրիտանական, ֆրանսական, ռուսական, գերման թանգարաններու մէջ կիրարկուած սկզբունքներուն: Հեղինակը պարզ ու մեկին ցոյց տուած է Հայաստանի կապերը քաղաքակիրթ աշխարհի հետ Ք. Ա. Ա. դարուն, այսինքն հեռաւոր Սպանիոյ, Գալլիայի, Իտալիոյ, Սիկիլիոյ, Ափրիկէի, յունական աշխարհի եւ, վերջապէս, Փոքր Ասիոյ, Միջագետքի եւ Պարսկաստանի մեծ կեդրոններուն հետ:

Յատուկ ուշադրութիւն դարձուած է Անտիոքի, Տիգրանակերտի եւ Արտաշատի փողերանոցներու մէջ կտրուած Տիգրան Մեծի եւ Արտաւազդ Բ.ի դրամներուն: Հեղինակին կատարած աշխատանքին տարողութիւնը ցոյց տալու համար յիշատակենք, որ միայն հռոմէական դրամներու քննութեամբ ի յայտ բերած է 113 դիմաքանդակներ եւ 83 անձնանուններ, դասակարգումի ենթարկած է Արտաշէսեան Հայաստանի մէջ տարածուած դրամներուն հիմնական խումբերը (Սելեւկեան, Պարթեւական, Կապադովկիական, Հռոմէական, Փոքր-Ասիական եւ Փիւնիկեան):

Հեղինակը ճշգրիտ գիծերով ցոյց տուած է, որ Սիսիանի դրամական գանձը ոչ միայն ընկերային – տնտեսական պատմութեան համար կարեւոր նիւթ է, այլ եւ առաջնակարգ աղբիւր մը, որ հարուստ է պատմական զանազան հարցերու վերաբերեալ հաւաստի վկայութիւններով: Մեծ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնէ, օրինակ, Տիգրան Մեծի Անտիոքի, Տիգրանակերտի եւ Արտաշատի մէջ կտրուած դրամներու քննութիւնը: Հեղինակը ապացուցած է, որ Սիսիանի գանձին մէջ գտնուած Տիգրանի բոլոր դրամները դրուագուած են տարբեր կնիքներով, որով տարբեր ստեղծագործութիւններ իրենց պատկերներու ոճով եւ առանձնայատկութիւններով: Անոնց մէկ մասը կապուած է Անտիոքի քանդակագործական – փորագրական դպրոցին հետ, միւսը՝ բուն Հայաստանի: Տեղւոյն վրայ դրուագուած Տիգրանի դրամաքանդակներն ալ տարբեր վարպետներու գործեր են, ինչ որ ցոյց կուտայ, թէ դրամական արուեստը շատ յառաջդիմած էր հելլենական Հայաստանի մէջ: Տիգրան Մեծի դրամներուն հակառակ կողմի պատկերագրութիւնը կրօնական բնոյթի է: Դրամին վրայ պատկերացուած Պեռութեան պաշտպան աստուածամայրը ընդօրինակութիւնն է Անտիոքի համանման արձանին, այն տարբերութեամբ, որ հասք մը ունի ձեռքին մէջ: Դիցուհիին ոտքերու տակէն լողալով դուրս կ'ելլէ մարդկային կերպարանք ստացած ջուրի աստուածը:

Նոյն սկզբունքով դրուագուած են նաեւ Արտաւազդ Բ.ի դրամները, որոնք, պահպանելով հանդերձ Տիգրանի օրով ընդունուած կանոնական ձեւերը, հասած էին արուեստի կատարելութեան:

Հին դիցաբանութեան մէջ արեւի աստուածը պատկերացուած էր ոսկեկուռ քառաձի կառքով: Ուսումնասիրելով առաջ – մակառքը վարողին դիմագիծը, հեղինակը եզրակացուցած է, թէ արեւի աստուածը խորհրդանշող դէմքը կրնայ Արտաւազդ թագաւորը եղած ըլլալ: Այս ենթադրութիւնը չի հակասեր գրաւոր աղբիւրներու տուեալներուն: Դրամներու նկարագրութեան ճամբով ան բացայայտած է պատկերագրութեան քաղաքական բնոյթը: Ասոնք ռազմական, քաղաքական դէպքերու վերաբերեալ պատկերագրութիւններ են, որոնք կոչուած են փառաբանելու դէմքեր, անոնց այս կամ այն յաղթանակը: Դրամներէն մէկ քանին ներկայացուցած են նուաճուած Սպանիան՝ ծունկի եկած, գլխիկոր կնոջ կերպարանքով պարտուած Մակեդոնիան, Յունաստանը, Արաբիան, եւայլն: ՄարկոսԱնտոնիոսի մէկ դրամին վրայ ներկայացուած է նետով խոցուած հայկական թագը՝ ի նշան Հայաստանի պարտութեան: Անտոնիոսի եւ Կղէոպատրայի պատկերներով դրուագուած տինարներուն վրայ եւս փորագրուած է հայկ. թագը, որ կը համապատասխանէ Արտաւազդ Բ.ի թագին:

Մանրակրկիտ հետեւողականութեամբ զննելով Սառնակունքի գանձին հռոմէական դրամները, Խ. Մուշեղեան մէկ առ մէկ յիշատակած է անոնց վրայ դրուագուած կրօնական բազմաթիւ նշանները, զէնքերն ու ռազմական հանդերձանքները, աշխատանքի գործիքները եւ կենդանիներու պատկերները:

Նոյն հմտութեամբ քննութեան ենթարկած է հելլենական ժամանակաշրջանի մակեդոնական, սելեւկեան, փիւնիկեան (Տիւրոս, Սիդոն, Արադոս), պարթեւական, հայկական, պոնտական դրամները:

Գիրքին առաջին բաժինը աւարտած է Սառնակունքի գանձի պատմութեամբ: Այդ գանձին վերջին դրամը Ք. Ա. 31ին կը պատկանի եւ դրամները ամբողջութեամբ թաղուած են Ք. Ա. 20ական թուականներուն, երբ Արտաշէս Բ.ի շուրջ համախմբուած հայ զինուորականները կը մաքառէին հռոմէացիներու դէմ:

Աշխատութեան երկրորդ մասը նուիրուած է դրամներու դասակարգութեան եւ ժամանակագրութեան: Ասիկա, ըստ էութեան, Սառնականունքի գանձին օրինակելի ճաբալոնն է, որուն արժէքը մեծ է: Յայտնի է, որ առաջնակարգ նիւթերով հարուստ Հայաստանի պատմութեան թանգարանը իր գոյութեան 50 տարիներու ընթացքին միշտ ալ այս ձեւի ճաբալոններու անհրաժեշտութիւնը զգացած է, որպէսզի անոնցմէ օգտուին կարենային աշխարհի բոլոր մասնագէտները: Այժմ, գոհունակութեամբ կարելի է նշել, որ Հայաստանի պատմութեան թանգարանի դրամագիտութեան բաժինին մէջ ստեղծուելու վրայ է այս ձեւի ճաբալոն մը, որ պիտի դառնայ հին մշակոյթով եւ պատմութեամբ զբաղող մասնագէտներու սեղանի գիրքը: Պատկերը աւելի ամբողջական կը դառնայ, եթէ աւելցնենք, որ 1962ին անոր ջանքերով ստեղծուած է Դուինի աւերակներուն մէջ յայտնաբերուած արեւելեան դրամներու (սասանեան, բիւզանդական, օմայան, աբասեան, եւն.) դասակարգումը: Ասիկա, ի հարկէ, երեւոյթ է հայ պատմագրութեան մէջ, եթէ նկատի առնենք, որ անոր զարգացման երեք հարիւր տարուան ընթացքին Հայոց հողէն հանուած դրամական գանձերը երբեք չեն ենթարկուած մասնագիտական նմանօրինակ քննարկումի:

ՓՐՈՖ. Հ. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ԱԶԱՏ ԲԵՄ

«Ա՛Յ ՏՂԱ՛Յ, ՍՓԻՒՌՔԱ Զ'ԱՍԵ՞Ս»

Դ.

Վահան, պաշտօնին կոչմամբ, երբ ստիպուած էր բացակայիլ, երթալիք տեղին անունը տալով, ինծի նախապէս կը հարցնէր թէ այդտեղ բնաւ իրեն ընկերացա՞ծ էի:

Միմիայն օգտակարութեան ի խնդիր չէր, կը փափաքէր միջավայրին եւ արեւելահայ ղեկավար տարրին ծանօթացնել, որպէսզի զիս մղէ աւելի համարձակ, եւ հետաքրքրող մը դառնամ:

Գլխաւոր կեդրոններն էին «Մշակ»ի եւ «Հորիզոն»ի խմբագրատուները:

Առաջին անգամ, օրինակ, երբ «Հորիզոն»ի շէնքին, թերթին յատուկ յարկաբաժինը բարձրացանք, զիս հետը առած պտըտցուց բոլոր սենեակները, իւրաքանչիւր տեղւոյն գործակատարներուն ծանօթացնելով հանդամանքս:

Ի սկզբան, յարաբերութիւնները թէեւ պաղ, սակայն տակաւին թշնամական չէին Դաշնակցութեան գլխաւոր օրգան վարիչներուն հետ, եւ այդ օրերուն խմբագրապետն էր Միքայէլ Վարանդեան՝ Աւետիս Ահարոնեանի մերձաւորներէն: Խուլ եւ սուր թշնամութիւնը հետզհետէ պիտի զարգանար:

Իմ դերս էր, ամէնէն դառնը: Դիտել, լսել, ամբարել: Ու լռել:

Ո՞վ էի ես:

Ամենավերջին կարգի համակրող ոչընչութիւններէն մին: Տարբերութիւնը շուրջիններէ՞ս, նոյնքան անզօր, տարիքի բերմամբ ինքզինքնուն իրաւունք տուողներ:

Մտածումներս կը պտտէին յիշատակը մեր փոքրիկ գիւղին՝ Հաղարի նահատակ ուսուցիչ Անդրանիկ Ոսկերիչեանի: Քանզի այժմ, հոգիս կը փշաքաղուէր աւելի բուռն ցաւով քան երբ կը լսէի անոր պատմելը Հայոց պատմութեան դրուագներէն, անոր խորհրդածութիւններն ու խրատները երբ կը սաստէր, կը դատապարտէր մեզ յօշոտող ներքին պատճառները, երբ ամէն դասի վերջաւորութեան մեզ կրկնել կուտար որեւէ առիթով անմխաբանութեան արարքներէ հեռու մնալու երդումը:

Այժմ, բոլոր հարցումներս իրեն կ'ուղղէի: Ո՞ւր էր, ի՞նչպէս մեռցուցին այդ բարի մարդը, ի՞նչ պիտի ըսէր ու ի՞նչ պիտի ըլլար իր դիրքը, երբ ան եղած ըլլար վկան՝ տեսածներուս, լսածներուս:

Տարակարծութիւն, հակառակութիւն, թշնամութիւն: Ուրեմն այդ բոլորը անխուսափելի էին նաեւ Աւարայրի օրերուն, Անիի ու Սիսի պալատներէն ներս:

Մեղա՛յ, մեղա՛յ:

Տարիներ շարունակ մանուկ հոգիի անէծքս, ի՞նչ իրաւունքով թափեցի անոնց գլխուն:

Ու դժբախտ էի:

Արդ, մարդ իրապէս կը զարմանայ թէ ի՞նչպէս սպանդանոց տարուող անասուններու պէս, արեւմտահայ առաջնորդութիւնը իրենց հեռաւոր եղբայրներուն քաղաքավար ընդունելութիւններ ընծայելէն աւելի գերագոյն շնորհ մը ըրած են, իրենց ճակատագիրը յանձնելով, տարբեր միջավայրէ եկած, խակ, արկածախնդիր ու ասպարէզ փնտռողներու, որոնք իրենց գործելիք սխալներուն հետեւանքներէն բոլորովին զերծ մնալու առանձնաշնորհը կը վայելէին:

Գերագոյն զոհողութիւններու, դժգոհութիւններու բեռան տակ, Անդրանիկի տեսակէտն ու փորձը որքան ալ ուշացած կամ անօգուտ նկատուի, այսուհանդերձ ճիշդ է բոլոր ժամանակներու համար, ի-

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

— Եթէ կ'ուզէք՝ Երուանդ Օտեան կը ստորագրեմ, ըսի, բայց ոչ թէ Տը Պոտուէն:

Ի վերջոյ կառապան Պագիլը ստորագրեց այդ երկու վաւերաթուղթերը:

Տարի մը ետքը երբ Եգիպտոս վերադարձայ՝ Ալփիար որ նոյն միջոցին սկըսած էր կրկին իր «Փարոս»ը հրատարակել, ինծ ցոյց տուաւ ասպետներէն մին որ իր լամբակին վրայ կը կրէր Սինա լերան պատուանշանի ռոզէթը ու անով կը յոխորտար:

— Ասպետ ըլլալէ ի վեր հետը չի խօսուիր կոր, ըսաւ Ալփիար:

Այն ատեն իրեն պատմեցի թէ, ի՛նչ պարագաներու տակ իր ասպետութեան հրովարտակը ստորագրուած էր:

— Կ'աղաչեմ «Փարոս»ին մէջ պատմէ եղելութիւնը, ըսաւ մեր սրամիտ բարեկամը, քեզի փառաւոր ճաշ մը կը կերցնեմ:

Անմիջապէս «Ծիծաղելիութեան ասպետներ» վերնագրով յօդուած մը գրեցի որ «Փարոս»ի երկու թիւերուն մէջ հրատարակուեցաւ եւ որով վերոյիշեալ իրողութիւնը պատմած էի միեւնոյն ատեն ցոյց տալով Լուսինեան պատուանշաններուն արժէքը:

Յ. Ալփիար իր խոստումը յարգեց ու միասին գացինք «փառաւոր ճաշը» ընելու:

Կերակուրը աւարտելէ ետքը երբ ճաշարանէն դուրս կ'ելլէինք, յանկարծ սեղանէ մը մարդ մը ոտքի ելաւ եւ սպառնական՝ Ալփիարին վրայ խուժեց:

— Սինա լերան ասպետն է, մրմրաց քովէս «Փարոս»ի տնօրէնը կրցածին չափ պաշտպանողականն դիրք մը առնելով:

Ասպետը՝ որ սուրի տեղ պատառաքաղ մը կը ճօճէր իր ձեռքին մէջ, մօտեցաւ Ալփիարին եւ բարձրագոչ նախատինքներով սկսաւ բացատրութիւն պահանջել Լուսինեան պատուանշանին մասին գըրուած յօդուածին համար:

Ներկաները միջամտեցին ցաւալի ընդհարումի մը առաջքը առնելու համար եւ ճաշարանապետը հրաբորբոք ասպետը դուրս հանեց պատառաքաղը ձեռքէն առնելով զայն զինաթափ ընելէ ետքը:

— Ուրիշ տեղ քեզի հետ կը տեսնուիմ, գոչեց մարդը չանթահարիչ նայուածք մը ուղղելով Ալփիարի, որ անայլայլ պատասխանեց.

— Սինա լերան Ս. Կատարինէի վանքին մօտերը ժամադիր ըլլանք:

Եւ սակայն այդ յօդուածէն ետքը մարդը իր լամբակին վրայէն վանեց պատուանշանին ռոզէթը:

Ըրածս պարզապէս չարութիւն էր: Խեղճ մարդը այնքա՛ն երջանիկ ու հպարտ էր իր պատուանշանովը:

×

Տարիուկէսի չափ պաշտօնավարեցի իշխանին քով: Օր մըն ալ յանկարծ Մարկրիթ ըսաւ ինծի.

— Իշխանը երկու ամիսի չափ գիւղ պիտի երթայ օդափոխութեան եւ բառարանի աշխատութիւնները պիտի դադրին: Երկու ամիս ետքը դարձեալ պիտի սկսիք ձեր գործը:

— Լաւ, գոչեցի ուրախութեամբ, ուրեմն երկու ամիս արձակուրդ պիտի վայելեմ...

— Կարծեմ սխալ հասկցաք խօսքս, ըսաւ օրիորդը, իշխանը ձեզի խորհուրդ կուտայ երկու ամսուան համար ուրիշ գործ մը ճարելու:

— Ինչո՞ւ համար, միթէ իր բացակայութեան միջոցին ամսականս պիտի չըստանա՞մ:

— Ոչ:

— Բայց անիրաւութիւն է այդ, գոչեցի, այն ատեն պէտք էր որ գոնէ ամիս մը առաջ ինծի իմաց տայիք ու օրական ժամ մըն ալ միջոց շնորհէիք, որպէսզի կարենայի ուրիշ գործի մը մասին դիմում ընել, ինչպէս օրէնքը կը պահանջէ:

— Իշխանը միշտ այդպէս վարուած է իր պաշտօնեաներուն հետ:

Իսկոյն իշխանին քով փութացի, որ բազմոցի մը վրայ երկնցած էր հիւանդագին վիճակի մէջ:

Տեսայ որ կարելի չէր հետը երկար բարակ բացատրութիւններ ունենալ: Մարկրիթ ալ խնդրեց ինէ որ զայն չյոգնեցնեմ եւ եթէ բողոք մը ունիմ նամակով մը հաղորդեմ:

Բարկացած՝ դուրս ելայ վիլլայէն եւ հետեւեալ օրն իսկ բաւական կծու նամակ մը ուղղեցի իրեն որ անպատասխան մնաց:

Ասոր վրայ Նէօյիի հաշտարար դատաւորին առջեւ դատ բացի, կոչնագիր մը ղրկելով իշխանին սա հասցէով.

«Պարոն Ամբրոսիոս Գալֆայեան

«Անուանեալ իշխան (Լուսինեան)»:

Փարիզի մէջ հազար ֆրանքէ պակաս խնդիրներու համար հաշտարար դատաւորին դիմում կ'ըլլայ, ուր կրնաս դատը դուն անձամբ տեսնել առանց փաստաբանի օժանդակութեան:

(85 – Շար.)

բաժանչիւր ժողովուրդի ճակատագրի տրնօրինութեան գալով։

Մարդ իրապէս կը զարմանայ թէ ինչքա՛ն աչաւոր Թեթեւամտութեամբ բռնութեամբ, մարդիկ տէր կանգնած են իրենց հասողութիւններէն դուրս գտնուող գաւառ մը, եթէ նոյնիսկ հայ պետականութիւն ստեղծելու սրբազան հեռակէտն ըլլայ գիրենք առաջնորդողը։

Մարդ խիկ եւ խիկ կը զարմանայ, թէ ի՛նչպէս բնիկ հայ դանդուածէն դուրս ապրող, մեր երկու հատուածներուն մրտաւորականութիւնը, տղէտ հռչակելով հայրենի հողին կառչած ժողովուրդը, յափշտակած է անոր ինքնորոշման իրաւունքը։

Ոչ մէկ ժողովուրդ տղէտ է։

Տգէտ են գայն չճանչցող Թերխաւ եւ արկածախնդիր փրկիչները միայն։

Անդրանիկ եւ իր հետեւորդները ի զուր փորձեցին, տարազներով լեցուն մտքերն արթնցնելու, ձեռք առնելու արդար իրաւունք մը որմէ աւա՛ղ հրաժարած էին իրենց նախորդները։

Ի՞նչպէս թէ։ Ո՞վ կ'ըլլան բողոքողները, ձայն եւ իրաւունք պահանջողները, երբ համակերպելէ զատ ուրիշ ելք չէ մնացեր, ոչ ալ ապաւէն։

Այս էր իմաստը «Հայաստան»ի դէմ հետզհետէ ուռճացող հակառակութեան։

Այդ մռայլ օրերուն Անդրանիկի դըժբախտութիւնը կը բխէր իր հիմնէն։ Անոր կ'ուղղուէին բողոք, դժգոհութիւն։ Անկէ կը խնդրուէր, կը սպասուէր դարման եւ չուտափոյթ։

Կար հետեւաբար Թափառական խլեակներու մարմիններուն եւ անոնց հոգիներուն ալ կայաններ ստեղծելու առխպողականութիւնը։ Կար մանաւանդ համայն Հայոց մնացեալ ուժերը համադրելու անհրաժեշտութիւնը։

Այդ էր «Հայաստան»ի առաքելութիւնը։ Ու Վահան Թոթովենց, այդ բիբեղ հոգիով տղան, քան եւ քիչ աւելի տարիներու դեղումով կը քարոզէր, կը ճգնէր համոզելու, որ իրենց, այսինքն Անդրանիկի առաջնեկ եւ յետին մտածումները կը կրէին ցիրուցան բեկորներու առօրեայ կամ ըստ կարելւոյն մօտաւոր վաղուան հոգերը, որ, անձնապէս, իր յաւակնութիւնները բանաստեղծի, դրագէտի սահմաններէն անդին չէր անցներ։

Սովորաբար կրքոտ ու բարձրաձայն Թոնով վիճող Վահանը, երկու հայ օրաթերթերու խմբագիրներուն մօտ կը դառնար կրովի փաստարկող, համոզեր, սկիզբէն իսկ կորսուած դատի պաշտպանողի պատմուճանով։

— Բալէ՜... Այս մարդոց փորը կուշտ է, կոնակնին տաք։

Արդարեւ, Վահան եւ իր գործակիցները կը գտնուէին դժուար դիրքերու մէջ, անշուշտ պատուաբեր նոյնիսկ նախանձելի՝ ալին ու մուրճին միջեւ։

Գանգատ, դժգոհութիւն հաւաքել, ու անոնց դարմանին վրայ մտածել Անդրանիկի իրաւարարութեամբ։ Դէմ դնել, Ազգ. հերոսին ուղղուած անարդար հակառակութիւններուն։

Այս բարեացակամ տղոց պիտի վերագրուէին մէկ կողմի դժգոհներուն կողմէ՝ անճարակութիւն. ղեկավար օրուան տիրող կարգին կողմէ, նմանապէս դժգոհ, անոնք պիտի դառնային Անդրանիկի «սեւ» հոգիները։

Մինչդեռ այլ էր իրականութիւնը։ Վահան եւ իր ընկերները Անդրանիկի հանդէպ պաշտամունք ունէին, ինչպէս ժողովուրդը, ինչպէս կ'ըլլան այն բոլոր քանամեայ երիտասարդները երբ կը հանդիպին անձնուրաց յեղափոխականի մը եւ անշահախնդիր հայրենասէրի մը։ Իսկ Անդրանիկին համար անոնք իր ընտանիքն էին, ուստի որդիական ու հայրական սէր մը ներբողուած էր փոխադարձ, ու ես, երբեք անոնց յարաբերութիւններուն մէջ Անդրանիկի վերագրեալ խիստ կամ անհաճոյ բնաւորութեան արտայայտութիւն չտեսայ։

Ու իրենց կեանքի մնացեալ օրերուն մէջ ալ, ինծ համար հերոսը մնաց հերոս, իսկ միւսները, չատերը մեզմէ հեռացած, ու սակաւաթիւ ողջերը, ոչ մէկ արատ բերին իրենց անձին, Անդրանիկի յիշատակին, Հայու անունին։

×

Օրերէն մէկը, սովորականին պէս, լսիտպարան հանդիպիմ։ Թոթովենցը հոն էր, կարգ մը սրբագրութիւններու համար։ Յանկարծ, ուշացած եմ ըսելով, ծուած գլուխին առջեւէն երկար մազերը ետ նետելով, մատիտը ձգեց, ձեռքս ռուբլի մը դնելով դուրս վազեց։

— Ուշ մնացի։ Ես վազելով «Հորիզոն» կ'երթամ, ինծի տուփ մը «բաքիրոս» գնէ հոն եկուր, միասին կը վերադառնանք։

Ես ի՛նչ գիտնամ որ «բաբիրոս»ները վառելու լուցկի չունի։ Երեւանաքի վրայէն երկու տուփ գլանաւոր բաբիրոս գնելով ետեւէն հասայ։

Խմբագրապետին դուռը զարկի, պատասխան չստացայ։ Ներս մտայ. Վահանին ձայնը իր հոն ըլլալը մատնած էր։ Տուփերը առջեւը դնելով դուրս Թռայ։ Հազիւ դուռը գոցած էի, ետեւէս լսեցի.

— Է՜հ, լուցկի՞ն։

— Ինծի չըսիր որ լուցկի ալ գնեմ, մէկէ մը վառէ։

Դուրսը, Սիմոնը փնտռեցի, գործով բացակայ էր։ Միջանցքին մէջ կը սպասեմ։ Կրկին Վահանն է.

— Ծօ՛, որուն հարցուցի, լուցկի չունինք ըսին, նայէ սա սենեակներէն մէկուն մէջ ունեցող մը կա՞յ։

Սկսայ պտըտիլ սենեակները։

— Պարոն, լուցկիի տուփ մը ունի՞ք։

Մէկ-երկու սենեակի մէջ, գլուխնին առաստաղին տնկած քուլա՛յ քուլա՛յ մուխ դուրս կուտային։

— Լուցկի ունի՞ք։

Ոչ մէկ չարժում, ոչ մէկ պատասխան, կարծես չէն լսեր։ Դէմքով, աչքով, կզակով չհասկցողի համր նշաններ։

— Լուցկի ունի՞ք։

. . . .

Ուրիշ ճար չկայ, քանի մը յարկ վար իջնել, վազել կրկին հրապարակ։

Ցարկի մը սանդուխին կիսուն հանդիպեցայ բարեկամիս։ Սիմոն, առաքեալի պէս կը տնկուի երբ իրեն պէտք ունենամ։

— Ո՞ւր ես վազում, ա՛յ տղայ։

— Լուցկի ունի՞ս։

Զպատասխանեց, չարունակելով վերելքը։ Անպայման կ'ունենայ ըսելով ետ կը դառնամ։ Կը մտնենք իր գրասենեակը, ծրարները կը դնէ սեղանին վրայ, գըլխարկը կը կախէ։

— Է՜հ, կրկին բարեւ։ Սիմոն ջան, լուցկի ունի՞ս։

Նորէն չի պատասխաներ։

— Եղբայր Սիմոն, լուցկի ունի՞ս։

Պահ մը մտածելէ յետոյ.

— Դա ի՞նչ բան ա՛։

— Լուցկի՛, էլի՛, լուցկի՜։

— Ա՞յ տղայ, լուցկին ի՞նչ է։ Ինչի՞դ է պէտք, գրանով ի՞նչ են անում։

Կ'անցնինք հարեւան գրասենեակը։ Երկու հոգի կը չարունակեն մթնոլորտն ամպոտել, սակայն միտքս կը լուսաւորեն։

— Տե՛ս, էլի՛։ Ասոնք ինչո՞վ են վառեր իրենց բաբիրոսները։

Ու ամէնքը միաբեւան.

— Ա՜ տղայ, սփիչկա չասե՞ս։

Դարակներէն լուցկիի տուփերը դուրս Թռան։

×

«Հորիզոն»ի խմբագրատան մէջ էր։ Գարուն՝ 1917։

ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

(4 եւ վերջ)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՂՈՒԹԷՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի մասնաճիւղին կազմակերպած ճաշը տեղի ունեցաւ Կիրակի, Մարտ 31ին, ծովեզերեայ ճաշարան մը Լասիոթայի մէջ։

Խաչուհիները գովելի աշխատանք կատարած էին եւ վարձատրուեցան իրենց ձեռնարկին փայլուն յաջողութիւնը արձանագրելով։ Բացումը կատարեց վարչութեան քարտուղարուհին՝ Տիկին Ճամուղեան, որ չեշտեց, թէ ժողովուրդին օժանդակութեամբ եւ խաչուհիներու նըւիրումով այսօր արդէն կանգնելու վրայ է կայանին երկրորդ չէնքը, որպէսզի աւելի մեծ թիւով երախաներ կարենան յաճախել հոն։

Սեղանապետ ընտրուեցաւ Պ. Շէլէլէկեան, որ հաճելի ձեւով վարեց իր պաշտօնը։

Հաճելի երգեր երգեցին Տիկին Մարթա (Լասիոթարնակ), Տիկին Աստուրեան (Քաննէն), իսկ Տիկին Զաքարեան չատ յաջող արտասանեց։

Ա. Քէօսէեան Կապոյտ Խաչի տասնեակ տարիներու գործունէութեան անդրադարձաւ յիշեցնելով, թէ Սարդարապատի յաղթանակին նպաստեցին Կ. Խաչի մեր քոյրերը։ Անոնք կրակի առաջին գիծերուն վրայ՝ վիրաւորներ խնամեցին, մարտիկին ջուր, հաց եւ փամփուշտ հասցուցին։ Մեր պատմութեան տխուր օրերուն՝ Արեւելքէն մինչեւ Պալքանները, Յունաստան, Ֆրանսա եւ այլ վայրեր Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղեր հիմնուեցան եւ ասոնք փրկարար դեր կատարեցին տարագիր խլեակներուն. այդ օրերուն անկարին օգնող պետական օրէնքներ չկային, որով մեր քոյրերը նախախնամական գործ կատարեցին կարօտեալներուն վիշտերն ու վէրքերը ամոքելով։ Աշխատասէր Հայը կարճ ժամանակէն ինքզինք լաւ վիճակի մէջ դրաւ. այսուհանդերձ, Կ. Խաչը իր դերը վերջացած չնկատեց. ան յծուեցաւ մշակոյթը, հայ լեզուն տարածելու գործին նոր սերունդին մէջ։ Կապոյտ Խաչը ներկայիս մասնաճիւղեր ունի հայաբնակ բոլոր քաղաքներու, արուարձաններու մէջ։ Բացած է դպրոցներ. կ'օժանդակէ ուրիշ դպրոցներու։

Ֆրանսայի մէջ Կապոյտ Խաչի կարեւորագոյն ձեռնարկներէն է կայանը, որ այժմ ընդարձակուելու վրայ է։ Հոն երախաներ իրենց օդափոխութիւնը կ'անցընեն հայկական մթնոլորտի մէջ, իսկ ձմեռը կայանը կ'օգտագործուի հայ ուսանողներու կողմէ։ Այս աշխատանքները կը կատարուին լռիկ մնջիկ։

Քաննի Տիկնանց Միութեան կողմէ խօսք առաւ Տիկին Ճէվիզեան, որ պարզեց իրենց Միութեան նպատակը՝ չրջանի հայ փոքրիկներուն հայերէն սորվեցնել, զանոնք փրկել այլասերումի վտանգէն. չըրջանի Հայերու թիւը փոքր ըլլալով միութիւնը կը ձգտի կապ եւ համագործակցութիւն հաստատել կանանց այլ միութիւններու հետ եւ միացեալ ուժերով ու մշակուած ծրագրով արդիւնաւէտ աշխատանք կատարել հայ նոր սերունդին փըրկութեան ի խնդիր։ «Ուրախութեամբ կը հաստատեմ Կապոյտ Խաչի գործունէութիւնը»։

Վիճակահանութենէն գոյացաւ 1210 Փրանք։

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (113)

ԲՈՌ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Ա.

— Բայց անկարելի է նրանց բացարձակ վստահել։ Ինքներդ ասացիք մի քիչ առաջ, որ այնտեղ պէտք ունենք երկու պատասխանատու մարդու, եւ եթէ Դոմինիկօն առանձին գործել չէր կարող, պարզ է, որ նոյնը չէք կարող եւ դուք։ Մանաւանդ ձեզ պէս խիստ կասկածնելի ենթակայ մի մարդու համար աւելի դժուար է գործելը, եւ չատ աւելի կարիք ունի օգնութեան։ Ձեր ու Դոմինիկոյի փոխարէն պէտք է որ լինենք դուք ու ես։

— Ճիշդ է, իրաւունք ունէք, — ասաց նա։ Եւ որչափ չուտ գնանք, այնքան լաւ։ Բայց միասին գնալ չի կարելի։ Եթէ ես այս գիշեր մեկնեմ, դուք կարող էք, գիցուք, վաղը։

— Բայց ո՞ւր։

— Ա՛, դեռ պէտք է մտածել։ Կարծեմ աւելի լաւ է՝ ուղղակի Ֆլորենցիա։ Ես երեկոյեան ճամբայ կ'ընկնեմ Սան-Լորենցօ, կը ճարեմ մի որեւէ հագուստ ու կը գնամ առաջ։

— Ուրիշ ելք իսկապէս ինքս էլ չեմ գտնում, — ասաց Ջեմման՝ յուզուած ձայնով։ — Շատ վտանգաւոր է, որ գնալու էք այդպէս աճապարանքով ու հագուստ գտնելն էլ վստահելու էք մաքսանենգներին։ Գոնէ աղատ երեք օր պէտք է ունենայիք սահմանն անցնելուց առաջ։

Անհանգիստ մի լինէք, — պատասխանեց Բոռը ժպտալով։ — Յետոյ կարելի է որ ինձ բռնեն, միայն ոչ սահմանի վըրայ։ Սարերում ես այնքան ապահով եմ, որքան այստեղ։ Ապենիններում ոչ մի մաքսանենգ չի մատնի ինձ։ Հանգիստ չեմ ձեր անցնելու համար։

— Դատարկ բան։ Կ'առնեմ Լուիզա Ռայթի անցագիրը ու կը գնամ, իբրեւ թէ սարերում հանգստանալու։ Ռոմանիայում ինձ ոչ ոք չի ճանաչում, իսկ ձեզ ճանաչում է ամէն մի լրտես։

— Բ-բարեբախտաբար եւ ամէն մի մաքսանենգ։

Ջեմման նայեց ժամացոյցին։

— Այժմ երկուս ու կէսն է. դեռ մի քիչ ցերեկ ու ամբողջ մի երեկոյ ունենք, եթէ այսօր մեկնելու էք։

— Գնամ տուն, գործերս կարգադրեմ ու մի լաւ ձի ճարեմ։ Ձիով կը գնամ Սան-Լորենցօ. աւելի ապահով է։

— Բայց ամենեւին ապահով չէ ձի վարձելը։ Տէրը...

— Ձեմ էլ վարձի։ Փոխ եմ առնելու իմ մէկ ծանօթից, որին կարելի է վստահել։ Նա առաջ էլ ինձ չատ է օգնած։ Երկու չաբաթից հովիւներից մէկը ետ կը բերի ձին։ Այսպէս ուրեմն, կը վերադառնամ այսօր ժամը հինգին, հինգուկէսին։ Իսկ իմ բացակայութեանս կը ցանկայի, որ գնայիք ու հասկացնէիք Մարտինիին, թէ բանն ինչումն է։

Ջեմման չուռ եկաւ ու զարմանքով նայեց նրան։

— Այո, անհրաժեշտ է, որ յայտնենք նրան մեր գաղտնիքը, կամ, եթէ կամենում էք, մէկ ուրիշին։

— Լաւ չեմ հասկանում, ինչ էք ուզում ասել։

— Պէտք է այստեղ մի վստահելի անձ ունենանք՝ մի որեւէ պատահականութեան դէպքում։ Այստեղ եղողներից ես ամէնից աւելի վստահ եմ Մարտինիի վըրայ։ Ռիկարդօն կ'անէր բոլոր իր ձեռքից եկածը, բայց իմ կարծիքով Մարտինիին աւելի կարելի է վստահել։ Ասենք, դուք նրան աւելի էք ճանաչում, այնպէս որ վարուեցէք, ինչպէս ինքներդ աւելի յարմար էք գտնում։

— Ես ոչ մի վայրկեան չեմ տարակուսում, որ Մարտինիին կարելի է ամէն բան վստահել եւ կարծում եմ, նա միշտ պատրաստ է մեզ օգնութիւն հասցնելու, միայն...

Բոռն իսկոյն հասկացաւ ամէն ինչ։

— Ջեմմա, դուք ի՞նչ կը մտածէիք, եթէ ձեր մտերիմ ընկերը չդիմէր ձեր օգնութեանը, վախենալով, որ ձեզ վըրշտացնի։ Մի՞թէ դա կը լինէր ապացոյց իսկական բարեկամութեան։

— Լաւ, — ասաց Ջեմման՝ մի կարճ լռութիւնից յետոյ։ — Իսկոյն կ'ուղարկեմ կետաիին, որ նրան կանչի։ Եւ այդ միջոցին ես կը գնամ Լուիզայից իր անցագիրը ուզելու։ Նա արդէն խոստացել է տալ, երբ պէտք ունենամ։ Իսկ ի՞նչպէս անենք փողի հարցը։ Վերցնեմ բանկի՞ց, իմ փողի՞ց։

— Ոչ, կարիք չկայ։ Դեռ ձեռքիս եղածը երկուսիս էլ հերիք է։ Ձեր փողերը պէտք կը գան, երբ իմը սպառուած կը լինի արդէն։ Այսպէս, ուրեմն հինգուկէսին։ Անշուշտ, ձեզ տանը կը գտնեմ։

— Ա՛, այո. ես տանը կը լինեմ աւելի վաղ։

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Արըճեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Մալխասեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Քլէման Ակուճեան եւ զաւակները, Պ. Յակոբ Արըճեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԸՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Տէր եւ Տիկին Շառլ Պէրպէրեան, այրի Տիկին Լուսաբեր (Մարսէյլ) եւ Ազուիթա (Փարիզ) Պէքտէմուրեաններ եւ իրենց զաւակները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Կիրակի Ապրիլ 21, Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ մէջ (Փրատօ)

ՄԵԼՔԻ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ,

ԱՐՇԱԿ եւ ԽԱԶԱՏՈՒՐ ՊԷՔՏԷՄՈՒՐԵԱՆԻ

հոգիներուն համար:

Ի գիտութիւն հանգուցեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Վալանսէն այրի Տիկին Ճինպաշեան իր ամուսնոյն եւ քրոջ հոգեհանգիստին առթիւ հետեւեալ նուէրները կ՚ընէ.— Վալանսի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ 200, դպրաց դասին 100, Դաւիթեան դպրոցի ֆոնտին 100, Հ. Բ. Ը. Մ.ի տեղւոյն մասնաճիւղին 100, նաեւ 100ական Փարիզի Ազգասէրնամին, Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութեան, Կարմիր Խաչի (այս երեք գումարները ստանալ «Յառաջ»էն) եւ «Յառաջ»ի:

Ս. ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՊՐԻԼ 24Ի ԱՌԹԻՒ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ ՊԻՎԷՐ - ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

Այս զոյգ առիթներով պատարագ կը մատուցանէ տեղւոյն հոգեւոր հովիւ՝ Գարեգին Վրդ. Պեքճեան եւ հանդիսութեանց կը նախագահէ ու կը քարոզէ ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ:

Պատարագը տեղի կ՚ունենայ Ապրիլ 22ին Պիվէրի Ֆրանսական եկեղեցիին մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ. Բ. Ը. Միութեան Կարտանի մասնաճիւղին եւ օժանդակութեամբ Ս. Անթուան Քամփ. Ցրէյի Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան: Սկիզբ պատարագի 9.30ին: Հոգեհանգիստ 1915 Ապրիլ 24ի եղեռնի նահատակներուն եւ քարոզ ժամը՝ 11ին:

×

ԷՔՍ-ԱՆ-ՓՐՈՎԱՆՍԻ ՄԷՋ

Այս զոյգ առիթներով հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ ու կը քարոզէ տեղւոյն հոգեւոր հովիւ Գարեգին Վրդ. Պեքճեան Սէնթ Քաթէրին տը Սիէն ֆրանսական եկեղեցիին մէջ, Կիրակի Ապրիլ 21: Սկիզբ պատարագի ժամը 9.30ին: Կը կատարուի Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի Հայրապետական կոնդակի ընթերցումը 1915 Ապրիլ 24ի եղեռնի նահատակներուն հոգւոյն յատուկ հոգեհանգիստ ժամը 11ին:

ԱՌ ՈՐ ԱՆԿ Է

Ատամնաբոյժ՝ Օրիորդ Տանիէլ Մաթոսեան կը հաղորդէ թէ իր հասցէն է՝

196, Rue de Breteuil
MARSEILLE 6
Tél. 37-52-55

Կ՚ընդունի ժամադրութեամբ:

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԼՈՒՍԱՐՁԱԿՈՒՄ

կազմակերպուած
Հ. Բ. Ը. Միութեան Վալանսի
Երիտասարդաց Ակումբին կողմէ
Ուրբաթ Ապրիլ 26, ժամը 20.30ին Հ. Բ. Ը. Միութեան Ե. Հիւսիսեան սրահին մէջ
6, Rue Faventine — VALENCE
Կը բանախօսէ Պր. ԺԵՐԱՐ ՏԷՏԷԵԱՆ
(Մոնփելիէի
համալսարանի փրոֆեսէօրներէն)
Նիւթ ունենալով Հայերը՝ ասորական շրջանէն մինչեւ խաչակիրները:
Ամէն ոք սիրով կը հրաւիրուի:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵՔԶԱՐՔՈՒԹԵԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, Rue du Perche — Paris (3e)

Այս Կիրակի առաւօտ, ժամը 11ին, մասնաւոր հոգեհանգստեան պատարագ կը մատուցուի Նախագահ՝

ԺՈՐԺ ՓՈՆՓԻՏՈՒ-ի

յիշատակին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Մարսէյլ քաղաքի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Սարաֆեանի իրենց եղբօր եւ տագրոջ Պ. Սարաֆեանի մահուան տխուր առթիւ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կունենայ 20 Ապրիլ Շաբաթ օր, ժամը 15ին Մշակոյթի Տան մէջ 17 ռիւ Պլէօ

Օրակարգի վրայ է վարչական ընտրութիւնը:

Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՄԵԾ ՓԱՌԱՏՕՆ

ԳԻՆԵՋՕՆ

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Խարբերդի Եղիգի գիւղի Հայրենակցական Միութեան եւ Կանանց Յանձնախումբի նուիրուած Տանն Կիլիկիոյ երջանկայիշատակ կաթողիկոս՝ Սահակ Բ. Խապայեանի, ծննդեան 125ամեակին եւ Եղիգի գիւղի Ս. Նշան տօնին առթիւ:

Կիրակի, Ապրիլ 21, առաւօտեան ժամը 11ին հոգեհանգստեան պաշտօն Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին:

Կէսօրէ ետք ժամը 3ին ընդունելութիւն եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, պատուոյ նախագահութեամբ Մարսէյլի երեսփոխան՝

ԺԱՆ ՄԱՍԻ

Կը նախագահէ Պ. Կ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Խօսք կ՚առնեն.—

Տոքթ. Մ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ, ՇԱՀԱՆ ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ, Տիկին ԷԼԻԶ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին.—

Հայ Արծնոյշներ, Տիկին Ժ. Մ. Տէր-Կարապետեան, երէցկին Տէտէեան:

Տախքերու մասնակցութիւն 5 ֆր.

Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է:

Ս. ԹԱԴԷՈՍ — ՄԱՐՍԷՅԼ

Ապրիլ 21, Նոր Կիրակի, կրկնազատիկ, յիշատակ բիւրաւոր նահատակացն մերոց՝ համաշխարհային Ա. եւ Բ. պատերազմաց: Ամենայն Հայոց Հայրապետի հրահանգին համաձայն, Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուի պատարագ եւ հոգեհանգիստ: Սկիզբ ժամերգութեանց 8, պատարագ 10, հոգեհանգիստ 11.30:

×

ՎԱԼԱՆՍ — Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի, հոգեհանգիստ Ապրիլ 24ի ընդհ. նահատակաց յիշատակին: Սկիզբ ժամերգութեանց 8.30ին:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Ազգ. Միութեան, այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 20.30ին, Ազգ. Տան սրահը, 295 Ռիւ Պուալօ:

Կը խօսի.— ԻՍԱՀԱԿ Վ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Նիւթ՝ ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻ

Մուտքը ազատ է

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ
Վալանսի Ազգային Միութեան

Ապրիլ 20, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին, ֆիլմի ցուցադրութիւն Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահը:

«ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ»

Ֆիլմը կը ցուցադրէ Տոքթ. ՄԱՐՍԷԼ ՄԱԳՍՈՒՏԵԱՆ, որուն պատրաստութիւնը արժանացած է մեծ աշխատանքի, մեր պատմական վայրերու այցելութեամբ: Ֆիլմէն վերջ տեղի պիտի ունենայ վիճաբանական ազատ ասուլիս:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ԱՊՐԻԼ 24Ը

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Չորեքշաբթի, Ապրիլ 24ին, համազգային նախաձեռնութեամբ եւ նախագահութեամբ երեք յարանուանութեանց պետերուն, ժամը 20.30ին Սալ Կավօ:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Ապրիլ 24ին, Չորեքշաբթի ժամը 18.30ին պատարագ Փրատոյի Մայր Եկեղեցւոյ մէջ եւ ծաղկեպսակի զետեղում Ապրիլեան Յուշարձանին:

Կիրակի, Ապրիլ 28, ժամը 9.30ին հանդիսութիւն Քափիթոլ սինեմային մէջ (Քանըպիէռ):

Կը նախագահէ.— Պ. Մ ՈՒՇԵՂ ՃԻՅԷՐՃԵԱՆ

Կը խօսին.—

Dr. YVES TERNON
Me E. JAKHIAN
M. G. SARIAN

Մասնակցութեամբ բոլոր հայ կազմակերպութեանց եւ միութեանց:

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի եւ Շրջ. Հայ Ազգ. Միութեան եւ մասնակցութեամբ Լիոնի հայ կազմակերպութեանց, Ապրիլ24, Չորեքշաբթի, ժամը 19ին: Ծաղկեպսակի զետեղում: Հաւաքուիլ Փլաս Պելքուր «Օ Վէյէօր տը Ֆիէր» արձանին առջեւ:

Նոյն իրիկունը հանդիսաւոր պատարագ Լիոնի Հայոց եկեղեցւոյ մէջ: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ ԳԵՂԱՄ Ծ. Վ. ՉԱՔԱՐԵԱՆ:

Կիրակի, Ապրիլ 28, ժամը 16ին ոգեկոչում Ազգ. Տան սրահին մէջ, 295, Ռիւ Պուալօ: Կը խօսին.— ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ (հայերէն) եւ Մէթր ՍՏԵՓԱՆ ՎԱՆԷՍԵԱՆ (ֆրանսերէն):

×

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կրընոպլի Հայ Ազգ. Միութեան եւ մասնակցութեամբ տեղւոյս հայ բոլոր կազմակերպութիւններուն, Կիրակի, Ապրիլ 28 ժամը 15.30ին, Ռիւ Ժէյի սրահին մէջ:

Կը նախագահէ.— Կ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ, Կը խօսի.— Ս. ՍԻՍԼԵԱՆ:

Գեղարուեստական խնամուած բաժին Կապոյտ Խաչի կողմէ:

×

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

24 Ապրիլ, Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 18.30ին հոգեհանգստեան արարողութիւն Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ. ժամը 19ին թափօրի կազմութիւն եկեղեցւոյ առջեւ, մեկնելով դէպի մեռեալներու Յուշարձանը, զետեղելու ծաղկեպսակ ի յիշատակ մեր նահատակներուն:

Երեկոյեան ժամը 21ին սգատօնի հանդիսութիւն պետական թատրոնի մէջ:

Օրուան բանախօսներ՝

Պր. Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ (հայերէն), Պր. ՄԻՇԷԼ ԳԱՃԳԱՇԵԱՆ (ֆրանսերէն)

×

ՍԷՆ - ՄՕՐԻՍԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ՝ Լիոնի Ազգ Միութեան, կազմակերպութեամբ՝ տեղեկան բոլոր հայ կազմակերպութեանց, Կիրակի 21 Ապրիլ կ. վ. տեղւոյն նորակառոյց կաթողիկէ եկեղեցւոյ մէջ Ռուբ տը Ժընեւ:

Ժամը 15ին հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ:

Կը պատարագէ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՔՀՆՅ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ
ապա ոգեկոչման հանդիսութիւն
Կը նախագահէ Պ. ՏԻԳՐԱՆ ՉԷԳԵԱՆ
Կը խօսին՝
ՄԱՇՏՈՑ ՎՐԴ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ (հայերէն) Պ. ԺԻԼ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ (ֆրանսերէն

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կը խօսի

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Նիւթ՝ ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԶԱՐԹՕՆՔԻ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԺԹ. ԴԱՐՈՒՆ

Ուրբաթ, Ապրիլ 19, երեկոյեան ժամը 8.30ին, Իսիի Հայ Մշակոյթի տան մէջ 45, Ռիւ տը լա Տէֆանս

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ

ՀԱՅԿ. ԱՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ ՀԻՄՆԱՐԿԻՆ ՄԷՋ
150, Ռիւ Էթիէն Տոլէ, 22րդ յարկ
Ուրբաթ՝ Ապրիլ 19, ժամը 20.30ին
Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէին

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

Հայ Դատի – Հայաստանի ներքին սահմաններու, ձուլման վտանգին — Հայաստանի ներքին կեանքին եւ Հ. Յ. Դ. քաղաքական առաջադրութիւններուն մասին

Բոլոր հարցումներուն կը պատասխանէ

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

— Ամէն ոք իրաւունք ունի հարցումներ ուղղելու եւ կամ գրաւոր պատրաստել կանխապէս վերոյիշեալ հարցերուն շուրջ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՇԱԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ
20
SAMEDI
20 AVRIL
1974

LE NUMERO 0.80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 150 Ֆ.	Վեցամսեայ	80 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 175 Ֆ.	Հատը	0,80 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.993

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.993

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

65ԱՄԵԱԿ 1909 ԱՊՐԻԼԻ ԿԻԼԻԿԵԱՆ ՋԱՐԴԵՐՈՒՆ

—o—

Բ. Երկրորդ ջարդը աւելի ահաւոր

Երբ յայտնի եղաւ կառավարութեան մեղսակցութիւնը, Հայերը դիմեցին ինքնապաշտպանութեան:

Թուրք, քիւրտ, ֆէլլահ, չէրքէզ, ապտալ, գնչու եւ կրետացի խոլամներէ բաղկացած խուժանը մասերու բաժնուած՝ մէկ կողմէ շուկայի թաղանը կը շարունակէր, միւս կողմէ կը յառաջանար դէպի Հայոց թաղերը:

Խումբ մը քաջ Հայեր փողոց իջնելով կը սկսին գնդակ տեղալ խուժանին վրայ, որ սարսափահար կը փախչի «հայ ֆէտաիները կուգան» պոռալով:

Դիմադրութեան այս առաջին յաջող փորձէն քաջալերուած՝ ամէն դասակարգի ու տարիքի Հայեր իրենց ձեռք անցուցած զէնքերով քաջաբար կը դիմադրեն ջարդարարներու յարձակումներուն: Ինքնապաշտպանութեան վարիչ եւ ճշմարիտ հերոս կը հանդիսանայ երիտասարդ Կարապետ Լաչինեան, երկարամազ, որուն աչքը ֆէտայի մակդիրը կուտան Թուրքերը: Վերջերս Ամերիկայի մէջ մահացաւ այս քաջ հերոսը, որուն հաչակը տարածուած էր ամբողջ Կիլիկիոյ մէջ եւ որուն համեստ կեանքի պատկերը տուինք Յառաջի մէջ:

Ուրիշ երիտասարդներ կը հետեւին Լաչինեանի օրինակին:

Դէպքերէն վերջ Ատանայի Պատերազմական Ատեանը մահուան պիտի դատապարտէր վեց Հայեր, Թուրք սպաննած ըլլալու ամբաստանութեամբ եւ սուտ վկաներով: Ասոնք էին՝ Ատանայի մսավաճառներ Գասապ Մխաք, 28 տարեկան, Յովհաննէս, Յարութիւն եւ Կարապետ Պուլտուգեան եղբայրներ, Խաչօ Կարապետեան եւ Գէորգ Զէնճիրզեան, որոնք կախաղան հանուեցան Ատանայի մէջ 1909 Մայիս 28ի գիշերը: Երզինի մէջ կախուեցաւ Հաճընցի Գարեգին Աճէմեան: Բանտարկութեան դատապարտուեցան բազմաթիւ Հայեր: Ատանայի առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկ. Սերոբեան, որ դէպքերուն ատեն Եգիպտոս կը գտնուէր, իբրեւ թելադրիչ Կիլիկիոյ Հայերու ապստամբութեան (?), ի բացակայութեան 1909 Յունիս 10ին դատապարտուեցաւ ցկեանս բանտարկութեան: Եռքէն Դուրեան պատրիարքի դիմումով ներման արժանացաւ:

Առաջին ջարդը տեւեց երեք օր: Քաղքին մէջ երկուստեք կորուստները հաւասար էին: Սակայն դուրսը ջարդուեցան շատ մը անպաշտպան հայ մշակներ, որոնք Չուքուր Օվայի արտերուն մէջ աշխատելու եկեր էին Մարաշէն, Հաճընէն, Սեբաստիայէն, Խարբերդէն, նոյնիսկ Մուշէն:

Չորրորդ օրը (4/17 Ապրիլին) Զինադադար կնքուեցաւ: Կառավարութիւնը հաւաքեց Հայոց զէնքերը, հաւաստելով որ ամէն վտանգ անցած է...:

Սակայն աւելի ահաւոր աղէտ մը կը սպասէր Ատանայի Հայերուն: Իբրեւ թէ խաղաղութիւնը վերահաստատելու եւ Հայերու կեանքը ապահովելու համար Ապրիլ 12/25ին Տէտէ Աղաճէն Ատանա կը հասնէր Մահմուտ Շէվքէթ փաշայի Ազատարար Շարժում Բանակէն վաշտ մը: Կրկին հրապարակ կ'ելլէ ճակատուտ եղած խանիճաղանճ խուժանը, քաջալերուած զինուորներու ժամանումէն: Զինուոր եւ խուժան միասին կը սկսին յարձակիլ Հայերու վրայ, կրակ կուտան զանազան օտար եւ ազգային հանրային շէնքերու — եկեղեցի եւ վարժարան — ուր ապաստաներ էին Հայերը: Զինուորները իրենց արդիական զէնքերով ահագին ջարդ կուտան Հայերուն:

Զինաթափ Հայերը հնարաւորութիւն չունէին դիմադրելու: Այս երկրորդ ջարդը առաջինէն անհամեմատ աւելի աղիտաբեր եղաւ:

Մինչեւ այսօր ճշդիւ չէ ստուգուած թէ ո՞վ էր Կիլիկիոյ ջարդերը կազմակերպողը: Ապտիւլ Համի՞տ, որ տակաւին Ըըլտըզի իր որջին մէջ նստած էր, թէ Իթթիհատ՝ որ փաստօրէն իր ձեռքն էր առած Սահմանադրական կառավարութեան ղեկը ինը ամիսէ ի վեր:

Թուրք պատմագիր Իսմայիլ Համի Տանիշմէնտ ջարդերու «նիւթական ու բարոյական ամբողջ պատասխանատուութիւն»ը կը վերագրէ Իթթիհատին (Օսմ. Պատմութեան Մեկնաբանեալ Ժամանակագրութիւն, Պոլիս 1955, հատոր Դ., էջ 373):

Իթթիհատական Մահմուտ Շէվքէթ փաշայի զինուորներուն գործօն մասնակցութիւնը երկրորդ ջարդին պերճախօս փաստ մըն է այս մասին:

Կասկած չկայ, որ Կարմիր Սուլթանին երկրպագու հօճաներն ու սոֆթաները եւ խլամ մոլեռանդ խուժանը նոյնքան մեղաւոր են: Եթէ առաջինը — Իթթիհատը — ծրագիրը յղացողն էր, վերջինները գործադրողներն էին:

Ջարդեր տեղի ունեցան Տարսոնի, Գօզ-Օլուգի, Ապտօղլուի, Միսիսի, Համիտիյէի, Օսմանիյէի, Պաղչէի, Հարունիէի, Հասանպէյլիի, Գարս-Փազարի, Քէսապի, Գըրըգ-խանի, Անտիոքի մէջ եւ այլուր: Դիմադրական — ինքնապաշտպանողական դէպքեր եղան Տէօրթ-Եոլի, Սիսի, Հաճընի, Ֆէքէի, Պէյլանի, Սուէյտիոյ, Մարաշի, Անտըրընի, Կէօքսունի մէջ:

Պոլսոյ Ազգ. Վարչութեան Քննիչ Մասնախումբի Տեղեկագրին համաձայն, ջարդերուն զոհերուն թիւն է 22.512 հոգի, ասոնց մէջ չեն միս նահանգներէն եկող մշակները, որոնց թիւը կարելի չէ եղած ստուգել:

Սահմանադրութեան հռչակումէն ինը ամիս վերջ Կիլիկիոյ մէջ տեղի ունեցած ջարդերը եկան պաղ ջուր լեցնելու բոլոր այն բարեմիտներուն վրայ, որոնք կը հաւատային սահմանադրական կեղծ պատմուճան հագած Թուրքերու խօսքին ու երդումներուն:

Կիլիկիոյ Աղէտին մեծ զոհերէն մէկն ալ եղաւ Ադրիանապոլսոյ Օսմ. երեսփոխան Ռոտոսթոցի Յակոբ Պապիկեան, որ կառավարութեան կողմէ Ատանա ղրկուած էր իբրեւ քննիչ՝ պատասխանատուները երեւան հանելու համար: Ոճրագործ Իթթիհատը թունաւորելով մեռցուց իր կուսակցութեան անդամ հայ երեսփոխանը 1909 Յուլիս 19ին: Յաջորդ օրը Խորհրդարանին պիտի ներկայացնէր իր Տեղեկագիրը, որ պարզապէս ամբաստանագիր մըն էր պետական իշխանութեանց դէմ:

1915ի մէկուկէս միլիոն նահատակներուն հետ, երկիւղածութեամբ ոգեկոչենք նաեւ 1909ի Կիլիկեան ջարդերու եւ 1894-1896ի Համիտեան համատարած կոտորածներուն հարիւր հազարաւոր զոհերուն անմոռանալի յիշատակը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐԸ

12 ԹԵԿՆԱԾՈՒ

—o—

ՄԻԹԵՐԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

—o—

Սահմանադրական Խորհուրդը ի վերջոյ 12 թեկնածութիւն վաւերական նկատեց: Այլ խօսքով միայն երկու հատ մերժեց: Ուրեմն, ներկայիս Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահի աթոռին թեկնածու են.— Ֆ. Միթերան, Ժագ Շապան - Տէլմաս, Վալէրի Ժիսքար տ'Էսթէն, Ռուայէ (ասոնք ծանօթ դէմքեր են): Նաեւ Ռընէ Տիւմոն, դասախօս Քաղաքական Գիտութեանց Հիմնարկութեան մէջ, գրագէտ, հեղինակ է երկու գործերու՝ «Դէպի սով կ'երթանք» եւ «Պատրանքը կամ մահը»: Կի Հէրօ, համալսարանական, կողմնակից եւրոպական Դաշնակցութեան, Ալէն Կրիվին, տրոցկիստ: Արլէթ Լակիյէ, դրամատան սթենօ-տաքթիլօ, տրոցկիստ շարժումի թեկնածու, կարեւոր դեր խաղացած է վերջին գործադուլին: Ժան-Մարի լը Փէն, աւելի ծանօթ է, աջ, 1972ին հիմնած է «Ազգային Ճակատը» որու միշտ նախագահն է: Էմիլ Միւլէր, Միւլհուզի քաղաքապետ, Բարենորոգիչ շարժումի պիտակին տակ կը ներկայանայ: Պերթրան Ռընուվէն, միապետական, խմբագիրն է «Նոր Աքսիոն Ֆրանսէզ»ի եւ հեղինակը գրքի մը՝ «Միապետական ծրագիրը» եւ վերջապէս՝ Ժան-Քլոտ Սեպակ եւրոպական Դաշնակցային Շարժումին ղեկավարներէն է:

×

Ժամբայ ելլելէ առաջ (Ֆրանսայի գրեթէ շրջանը պիտի ընէ) Ֆ. Միթերան մամուլի ասուլիս մը տուաւ Փարիզ, այս անգամ պարզելով առաւելաբար տնտեսական եւ ելմտական ծրագիրը: Երեք կէտերէ բաղկացած է այս ծրագիրը.—

Ա) Աւելի գիտակից աճում մը որ երկու ուղղութեամբ պիտի երթայ՝ ընկերութեան ընտրութիւն (իւրաքանչիւրին ապրելու ժամանակ տալ, վերարժեւորել թեքնիք աշխատանքը, նուազեցնել անհաւասարութիւնները եւայլն) եւ ընկերային ապակեդրոնացած ծրագիր մը:

Բ) Զսպել տնտեսութիւնը եւ նուազեցնել անարդարութիւնները, ասիկա նախատեսուած է 18 ամսուան վրայ:

Գ) Աւելի զօրաւոր դրամ մը:

Ազգայնացումներու մասին, Միթերան կը ճշդէ թէ հասարակաց ծրագրին մէջ նախատեսուած ինը հաստատութիւններէն դուրս, որեւէ նոր ազգայնացում Ազգ. Ժողովի որոշումով կ'ըլլայ: Դէմ չէ օտար դրամագլուխներու Ֆրանսա հաստատման:

Ցիշենք որ առջի օր, Միթերան նաեւ կարեւոր հարց մը արծարծեց: Ճշդեց թէ եթէ ստիպուի լուծել Ազգ. Ժողովը ու նորընտիր Ազգ. Ժողով մը ձախ մեծամասնութիւն չբերէ, իր կառավարութեան կազմութեան համար, յանձն կ'առնէ չարժիլ ըստ մեծամասնութեան:

× Շապան-Տէլմաս Պորտոյէն եօք, Ուրբաթ օր անցաւ Ռէնն:

× Եւրոպա Մէկ ձայնասփիւռի կայանէն, Ժօրժ Լըռուա հանդիպում մը կազմակերպած էր Լըքանիւէի եւ Մառշէի միջեւ: Երկուքն ալ յայտնեցին թէ նախարարական ոչ մէկ ակնկալութիւն ունին եթէ իրենց թեկնածուն ընտրուի (Միթերան կամ Ժիսքար):

ՄԱՐՍԷԼ ՓԱՆԵՈԼԻ ՄԱՀԸ

—o—

79 տարեկանին մեռաւ պարզ այլ մեծ գրագէտ մը: Աւելի մօտ մարդոց սրտին քան մտքին, Փրովանսի զաւակ, Մարսէլ Փանեոլ գիտցաւ մեծ տաղանդով ներկայացնել ամէնօրեայ սովորական մարդիկ, առաւելաբար Փրովանսի տիպարներ: Մարդիկ, որոնք սրտի տէր են ու մաքուր հոգի ունին, կը խօսին պարզօրէն բայց գիտցած են այդ իսկ պատճառով գրաւիչ ըլլալ: Մարիուս, Սեզար, Անժէլ, Թոփազ դարձան ընթացիկ տիպարներ ինչպէս Տիքընսի կամ Մոլիէրի տիպարները:

Ծնած էր Օպանեը, ուր սակայն շատ կարճ ժամանակ մնացած էր, անգլերէնի դասատու Մարսէյլի մէկ լիսէին մէջ, սկսած էր գրել շուրջ 50 տարի առաջ եւ իսկական կեանք տուած էր իր բոլոր հերոսներուն: Այնքան կենդանի էին անոնք, որ միշտ կարելի էր, կարծես, ճամբու մը անկիւնը հանդիպիլ Փանիսին, կամ ձեռքը սեղմել Լիոնցի Պ. Պրէօնին:

Մէկ բան թէեւ չէր յարմարեր իրեն՝ ակադեմական ըլլալը: 1946ին է որ կ'ընտրուէր Մորիս Տօնէի աթոռը, բայց կարելի է խորհիլ միշտ, ի՞նչ գործ ունէր հոն: Ինչպէս իր տիպարները ժողովրդական դէմքեր դարձան, իր խօսքերն ալ՝ առածի բնոյթ առին եւ երբ մէկը կ'ըսէ «Պատիւը՝ լուցկիի պէս է, մէկ անգամ կը ծառայէ» չի յիշեր գուցէ թէ Սեզարի (Ռէմիւ) մէկ խօսքն է իր տղուն, Մարիուսի:

Փանեոլ պիտի թաղուի Փրովանսի իր փոքրիկ գիւղը՝ Թրէյլ:

Քանի մը տողով

ՆԱԽԱԳԱՀ ՍԱՏԱԹ ճառի մը ընթացքին հաստատեց, թէ խորհրդային - եգիպտական յարաբերութիւնները խաթարուած են: Գահիրէ չորս ամիսներով զէնք ուզած է Մոսկուայէ եւ միայն երկու ամիս առաջ պատասխան ստացած է այն ալ ըսելու համար, թէ «դիմումը քննութեան կ'առնուի»: Սատաթ որոշած է զէնքի գնման շուկան ընդարձակել, այլ խօսքով ուրիշ երկիրներէ ալ զէնք գնել: Սատաթ տրամադիր է նոր յարաբերութիւններ հաստատել Մոսկուայի հետ, սակայն հիմնուած «մեր սկզբունքներուն վրայ՝ դրական չէզոքութիւն երկու ճակատներու միջեւ»: Նախագահը նաեւ հանրաքուէ մը կը պատրաստէ:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Հանրապետական ծերակուտականներէն Փըրսի անդրադառնալով Միչիկընի երեսփոխանական ընտրութեան, որու ընթացքին դեմոկրատ թեկնածուն ընտրուեցաւ, նկատել տուաւ, թէ « անկասկած լաւ պիտի ըլլար Մ. Նահանգներուն եւ Հանրապետական կուսակցութեան համար, որ Նախագահ Նիքսըն հրաժարէր »: Այս յայտարարութիւնը կարեւոր է այն իմաստով, որ Փըրսի ծանօթ դէմք մըն է Հանրապետականներու մէջ եւ 1966էն ի վեր ծերակուտական է:

ՍԱՆԹԻԱԿՈՅԻ Զինուորական Ատեանը 57 զինուորականներ եւ 10 քաղաքացիներ կը դատէ: Զինուորականները ամբաստանուած են, որ զինուորական պետական հարուածէն առաջ գործակցած են Այենտէի իշխանութեան հետ:

ՏԱՐԻ ՄԸ ԱՆՑԱՒ…

Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ

—O—

Տարի մը անցաւ այն օրէն երբ մահը խլեց հայ մտաւորականութեան փայլուն ներկայացուցիչներէն՝ Դէպքեր ու Դէմքերու հրաշալի նկարագրող Յ. Ճ. Սիրունի։

Յակոբ Ճոլօլեան – Սիրունի մահացաւ 1973 Ապրիլ 7ին Պուքրէշի մէջ, Ռումանիա, աւելի քան վեց տասնամեակ տարիներ գրականութեան պատնէշին վրայ գտնուելէ վերջ, Թրծելով իր իմացականութեան ու լայն զարգացման դրոշմովը դէպքեր ու դէմքեր, որոնք հանդիսացան բեղնաւոր ակը բոլոր անոնց որոնք իր գրութիւններուն մէջ յագեցում փնտռեցին։ Յ. Ճ. Սիրունի ընդգրկեց գրական ու մշակութային բազմակողմանի ճիւղեր անցեալ դարուն վերջաւորութիւնը եղող շրջանէն մինչեւ 20րդ դարուն առաջին կէսէն աւելին, որոնք ներկայացուցին խորհրդածումի խորունկութիւն եւ սէր հանդէպ անցեալի դէպքերուն ու դէմքերուն, վառ՝ քնարական սէր մը։ Ռումէն հողին վրայ ան ունեցաւ հրապարակագրային անխոնջ գործունէութիւն մը։ Բացի հայկական շարք մը հրատարակութիւններէ որոնք կրնան նկատուիլ շարունակութիւնը Պոլսոյ մէջ ունեցած իր հրապարակագրական գործունէութեան, իր մտահղացութիւններէն մէկը եղաւ պըրպտել ռումանահայ գաղութին անցեալը ի շահ հայ եւ ռումէն ժողովուրդներու փոխադարձ ճանաչման, ուսումնասիրութիւններ ըրաւ հայ եւ Թուրք աղբիւրներէ՝ մատչելի դարձնելու մօք ռումէն պատմագրութեան եւ հետազօտութեանց արդիւնքը, նոր լուսաբանութիւններով հրատարակեց ռումէն մասնագիտական պարբերականներու մէջ ինչպէս էին ռումէն Ակադեմիայի տարեգրութիւնը, Պատմական Հանդէս, Ռումէն Արխիւը, Արխիւներու Հանդէսը, եւ ուրիշներ։ Զենք Թուեր առանց կարգին ռումէն լեզուով հրատարակած Անի այն հատորներ հատորները որոնք այնքան ազդօղուտ ձեռնարկ մըն էին օտարին ծանօթացնելու հայ մշակոյթը իր բոլոր ճիւղաւորումներով, որոնք Ռումէններուն իսկ դրդիռ հանդիսացան նոր յայտնութեանց լոյսին տակ քննելու հայ ժողովուրդի կեանքը ու կատարած դերը ռումէն հողի վրայ։

Մեզ շատ հեռուները կը տանի եթէ մանրամասն խորհրդածենք անոր գրչի վաստակին վրայ՝ հրապարակագիր, գրագէտ, բանասէր, արեւելագէտ. այլ կը բաւականանք ըսելով թէ ան իր կեանքին բովանդակ մասը նուիրեց, ինչպէս ինք խտացուցած էր առիթով մը՝ Հայը Հայ պահելու, հայ ժողովուրդին մէջ վառ պահելու ցեղին կրակը, հայրենի աւանդութիւնները, սէրը հանդէպ հայ գիրին ու մշակոյթին, եւ վերջապէս Թրծելու եղբայրական կապերը հայ եւ ռումէն ժողովուրդներու։

Փոթորկալից կեանք մը ունեցաւ Յ. Ճ. Սիրունի. ան դարբնեցաւ դառն փորձառութիւններու բովին մէջ. տեղը չէ յիշելու հոս հայահալած դէպքերն ու քաղաքական ծանր պատահարները անցեալ դարավերջի շրջանին կամ 20րդ դարուն՝ մինչեւ առաջին տասնամեակը հոլիզոնը մթագնող տարիները, կամ առաջին համաշխարհային պատերազմի նախօրեակին Հայութեան սպառնացող աղէտները, որոնցմէ Յ. Ճ. Սիրունիին ընտանիքը զերծ պիտի չմնար, որոնք ուղղակի ազդած էին իր վրայ, սակայն աւելորդ չըլլայ հոս անդրադառնալ այն դժբախտ դէպքերուն որոնք ուղիղ տասը տարի ընդհատեցին Սիրունիի հայանպաստ գործունէութիւնը եւ վար դնել տուին իր գրիչը։ Վերահաստատումը սակայն չուշացաւ եւ զարմանալի կերպով ան ա՛լ աւելի մեծ թափով գործի լծուեցաւ սկիզբի հինգ տարիներուն ռումէն գիտական շրջանակին մէջ, ապա հայ գրականութեան անդաստանին. հրաւիրուեցաւ քանիցս եւ Հայաստան՝ արժանանալով ջերմ ընդունելութեան, ուր եւ ունեցաւ դասախօսական ելոյթներ Համալսարանի, Ակադեմիայի զանազան ինստիտուտներու, գիտական բազմաթիւ հիմնարկութեանց եւ Էջմիածնի ճեմարանին մէջ։ Սիրունի իր սերունդին բախտաւորներէն եղաւ, որովհետեւ տեսաւ հայ ժողովուրդի վերածնունդը իր մայր հողին վրայ եւ հոն տեղծեց հողեկան կապեր։

Յ. Ճ. Սիրունիի տառապանքի տարիներուն այս անդրադարձումը մեզի կը յիշեցնէ լատին գրականութեան, դասական գրականութեան նշանաւոր բանաստեղծ Օվիտիոս Նասօն, որուն ճակատագրին հետ բաղդատութեան եզրեր կան։ Ծանօթ իրողութիւն է թէ ենթադրական ինչ-ինչ չարժառիթներով Օվիտիոս Նասօ աքսորուեցաւ Պոնտոսեան Եւքսինոսի — այժմու Սեւ ծովու ռումանական ափը՝ Գոնստանցա քաղաքը որ այն ատեն Թոմիս անունը կը կրէր, մեր թուականէն մօտ 2000 տարի առաջ՝ աւելի ճիշդ 8րդ տարին Յ. Ք. Օգոստոս կայսրի կողմէ։ Օվիտիոս աքսորի մէջ կ'անցընէ տասը երկար տարիներ եւ կը վախճանի Թոմիսի մէջ 17 կամ 18 թուականին Յ. Ք.։

Օվիտիոս Նասոյի վերահաստատման դատը տեւեց մօտ 2000 տարի. հազիւ 1958 Մայիս 10ին իր ծննդավայր Սուլ – մոնա քաղաքին մէջ պիտի չարունակուէր իր «դատ»ը եւ Քափիթոլի բարձունքներէն արձակուէր անմեղութեան վճիռը։ Հռոմի բռնապետները թէեւ չէին կրցած անոր փառքին որեւէ արատ ճմռել, արգիլել անոր տեղը լատին գրականութեան մէջ, սակայն կրնային մերժել ու մերժեցին անոր դարձը Հռոմ՝ հայրենի հողը եւ Օվիտիոս տառապեցաւ աքսորի մէջ հեռու իր հայրենիքէն, որովհետեւ «խօսքէն ու յորդորէն աւելի զօրաւոր էր սէրը հանդէպ հայրենիքին»։

Ըսինք՝ Սիրունիի վերահաստատումը անմիջական եղաւ եւ իր կենդանութեան տեսաւ միահամուռ գուրգուրանք մայր երկրին մէջ թէ այլուր։

ՅՈՎՀ. ԳԱՅՓԱՔԵԱՆ

ՀԵՏԱԽՈՒԶՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՐԲԵՄՆԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

—O—

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի եւ պատմական յուշարձաններու պահպանութեան Հայկական Ընկերութեան արշաւախումբը, որուն ղեկավարն է Գր. Գրիգորեան, վերջերս հետախուզութիւններ կատարեց Արեւմտ. Ուկրանիոյ երբեմնի հայ գաղութներու վայրերուն մէջ՝ Լվով, Կամենեց – Պոդոլսկ, Տերնոպոլ, Չերնովիցի, Իվանօ–Ֆրանկովսկ, Մոլին։ Արշաւախումբը հաւաքեց մօտ 300 հայերէն, լեհերէն, ղփչաղերէն արձանագրութիւններ։

Ուսումնասիրութիւնները ցոյց տուին, որ այդ արձանագրութիւններուն վրայ յիշուած պատմական անձերէն շատերը թէեւ օտար անուններ ունին, սակայն ազգութեամբ հայ են եւ կարեւոր դեր կատարած են հայ մշակոյթի կեդրոններ ստեղծելու ուղղութեամբ։

Անհամեմատ մեծ եղած են Լվովի եւ Կամենեց–Պոդոլսկի հայկական գաղութները, ուր Հայերը ունեցած են իրենց ինքնավարութիւնը, դատարանը։ Գաղութի պատմութեան ուսումնասիրութեան ուշագրաւ աղբիւր են Կամենեց – Պոդոլսկ քաղաքի հայկական դատարանի արձանագրութիւնները գրուած հայերէն, լեհերէն եւ ղփչաղերէն (պոլովեցերէն)։ Կամենեց–Պոդոլսկ քաղաքի թանգարանին մէջ գիմանկար մը կայ, որ կը ներկայացնէ Զայկովսկի մականունով հայ դատաւոր մը, իր կնոջ հետ։

Արշաւախումբը Լվովի մէջ յայտնաբերեց փայտէ գերաններու վրայ փորագրուած ղփչաղերէն երկու արձանագրութիւններ, որոնք մանրամասնութիւններ կը բովանդակեն տեղւոյն հայ գաղութի 1609ի կեանքի մասին։

Լվովի հայկական փողոցին մէջ կը գտնուի Ս. Աստուածածին եկեղեցին, կառուցուած 1363ին. եկեղեցիի պատին վըրայի մէկ արձանագրութեան վերծանումէն պարզուեցաւ, որ զանգակատունը կառուցուած է մօտ երկու հարիւր տարի ետք՝ 1553ին, Խոջա Անդրէաս Կաֆայեցիի նուիրատուութեամբ։

Եկեղեցիի հիւսիսային եւ հարաւային բակերուն մէջ գտնուող գերեզմաններու դամբանագիրները տեղեկութիւններ կուտան գաղութի անուանի ընտանիքներու մասին։ Լվովի թանգարանին մէջ հին պաստառ մը կայ, ուր արձանագրուած է, թէ կաթողիկութիւնը ինչպէս տարածուեցաւ գաղութին մէջ։

Լվովի Ս. Աստուածածին եկեղեցիի հարաւային պատին ալուցուած դիմաքանդակները կը պատկերացնեն հայ գաղութին երբեմնի գործիչները՝ հայկական ուսումնարանի փրոֆեսէօր Եոզեֆ Զուրկ, երգահան Կարոլ Միկուլի, Փրոֆ. Եոզեֆ Թորոսովիչ եւ ուրիշներ։ Ուշագրաւ է նաեւ քաղաքին Լիչակովեան գերեզմանատունը, որուն դամբանագրութիւնները լայն տեղեկութիւններ կուտան գաղութի անցեալին, անոր գործիչներուն մասին։ Հոն թաղուած են Բարոնչ ընտանիքի բազմաթիւ անդամները։

Ծանօթ պատմաբան Սադոկ Բարոնչ, որ ապրած է անցեալ դարուն, գրած է 60 աշխատութիւն՝ անդրադառնալով նաեւ Հայոց պատմութեան, Լեհաստան ապրած անուանի հայ հեղինակներու աշխատութիւններուն։ Ճարտարապետ Երազմ Բարոնչ ազգագրական նիւթեր ալ հաւաքած է Հայերու մասին։ Թադեւոս Բարոնչ անուանի քանդակագործ եղած է. ան քանդակած է Տարաս Շեւչենկոյի, Լեհաստանի թագաւոր Եան Սոբեսկիի դիմաքանդակները, Լվովի օփերայի շէնքին ճակատի արձանները եւայլն։ Լվովի պատկերասրահին մէջ ցուցադրութեան դրուած են Թադեւոս Բարոնչի 41 ստեղծագործութիւնները։ Ստանիսլաւ Բարոնչ եղած է բանաստեղծ, երգահան եւ թարգմանիչ։ Ռոման Բարոնչ անուանի վիրաբոյժ եղած է, ինչպէս նաեւ Լվովի համալսարանի դասախօս, միջազգային կարգ մը ընկերութիւններու անդամ, գիտական 92 աշխատութիւններու հեղինակ։

Հայկական միջնադարեան ճարտարապետութեան ոճով հոյակապ տաճար մը վեր կը խոյանայ Չերնովից քաղաքին մէջ։ Տաճարի արեւմտեան մուտքին մօտ գտնուող հայերէն եւ լատիներէն գրութիւնները կ'ըսեն, թէ եկեղեցին շինուած է 1875ին, գաղութի Հայերուն ջանքերով։ Նոյնանման եկեղեցի մը, որ, սակայն, եւրոպական ճարտարապետութեան դրոշմ մը կը կրէ, գոյութիւն ունի Իվանօ-Ֆրանկովսկ քաղաքի կեդրոնի հրապարակին վրայ։ Ասիկա ներկայիս վերածուած է թանգարանի։ Ըստ արձանագրութիւններու՝ եկեղեցին շինուած է 1772ին, Յակոբ Մանուկովիչի նուիրատուութեամբ։

Արշաւախումբը արժէքաւոր նիւթեր հաւաքեց նաեւ Հայկական Կուտի բնակավայրին մէջ, ուր ներկայիս 12 հայ ընտանիք կ'ապրի. ասոնք լեհ եւ ուկրէն մականուններ կը կրեն։ Քանի մը հայերէն արձանագրութիւններ գտնուեցան Եարլունովկա բնակավայրին մէջ։

Վերծանուած արձանագրութիւններն ու յայտնաբերուած յուշարձանները մեծ արժէք կը ներկայացնեն հայկական գաղութներու ընկերային – քաղաքական եւ մշակութային կեանքը ուսումնասիրելու տեսակէտէն։ Այդ յուշարձանները խնամքով կը պահպանուին շրջանի մարդոց կողմէ։

Ա. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Վերջապէս ներկայացայ դատարան, ուր իշխանին կողմէ եկած էր իր փաստաբանը եւ օրիորդ Մարկրիթ։

Բաւական զուարճալի էր այդ դատավարութիւնը։

Ամէն անգամ որ ես խօսէի՝ իշխանը կ'անուանէի «պարոն Ամբրոսիոս Գալֆայեան», իսկ իր փաստաբանը զայն կը կոչէր «Նորին Բարձրութիւն» իշխան Լուսինեան»։ Ի վերջոյ հաշտարար դատաւորը գոչեց.

— Նախ հասկնանք թէ դատը որո՞ւ դէմ է, պարոն Ամբրոսիոս Գալֆայեանի՞, թէ իշխան Լուսինեանի։

— Այո, Ամբրոսիոս Գալֆայեանի հետ է իմ խնդիրս, պատասխանեցի։

— Իսկ դուք որո՞ւն փոխանորդն էք, հարցուց դատաւորը փաստաբանին։

— Իշխան Լուսինեանին։

— Իշխան Լուսինեան պարոն Ամբրոսիոս Գալֆայեանի կեղծ անունն է, ըսի։

Փաստաբանը բողոքեց։

Ասոր վրայ Ամբրոսիոս Գալֆայեանի Հայերէնէ Ֆրանսերէն գրպանի բառարանը հանեցի եւ զայն դատաւորին ներկայացնելով ըսի.

— Հարցուցէք պարոն փաստաբանին թէ արդեօք այս բառարանին հեղինակը իր փոխանորդեալը չէ՞։

Հարցումս կրկնեց դատաւորը։

— Այո, իշխան Լուսինեանն է այդ բառարանին հեղինակը, պատասխանեց փաստաբանը։

— Լաւ ուրեմն, գոչեցի, հոս իբրեւ հեղինակ նշանակուած է Ամբրոսիոս Գալֆայեան… տեսէք Ֆրանսերէն տառերով ալ տպուած է այդ անունը։

— Ճիշդ է, խոստովանեցաւ հաշտարար դատաւորը։

Եւ փաստաբանին դառնալով աւելցուց.

— Ի՞նչ պիտի ըսէք ասոր։

— Շատ պարզ է, պատասխանեց փաստաբանը, Գալֆա եւ իշխան նոյն նշանակութիւնը ունին, գալֆա բառը արաբերէն գալիֆա բառն է՝ որ իշխան կամ վեհապետ կը նշանակէ։

— Ոչ, ըսի, գալֆա բառը թուրքերէն է եւ պարզապէս չինութեանց հսկող կամ ստորին կարգի ճարտարապետ կը նշանակէ։

Փաստաբանը ուզեց հակառակը ապացուցանել, մինչ ես իմ ըսածիս վրայ պընդեցի։

Հաշտարար դատաւորը անհամբեր գոչեց.

— Ես արեւելագէտ չեմ, այդ լեզուաբանական հարցերով չեմ կրնար զբաղիլ, ուստի բուն խնդրին դառնանք։

Իմ բողոքս պարզեցի ու դատաւորը վճռեց թէ կէս ամսական առնելու իրաւունք ունէի։

Այսպէս բաժնուեցայ Լուսինեան իշխանէն։

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Դարձեալ Եանեսգօ. — Իմ գաւառաբարբառս. — Զօպանեան եւ իր հակառակորդները. — Բաշալեան երեկոյթը. — Սուրէն Պարթեւեանի բանախօսութիւնը. — Արփիար եւ Վահէ Արզումեան. — «Նոր Կեանք»ը Պարթեւեանի կը յանձնուի. — Զօպանեան Արփիարի դէմ. — Ազատ խօսք. — Արփիար Փարիզ կուգայ. — Պօղաչայի գիտը. — Զօպանեանի նրբէք գաղափարները եւ փղոսկրի հանքը. — Ցուցահանդէսին զոհերը. — Պարսից Շահին թռչնապետը։

Այդ միջոցին էր երբ Արշակ Զօպանեան գիս Պոլկուններուն վրայ տեսնելով ըսաւ.

— Եղբայր, երկու շաբաթ է որ քեզ տեսնել կ'ուզեմ ու չեմ կարող տեղ մը գտնել քեզի։

— Ի՞նչ կայ, հարցուցի հետաքրքիր։

— Եանէսքօն եւեւէ եւեւ երեք նամակ գրեց ինծի՝ խնդրելով որ քեզ անպատճառ տեսնեմ ու ըսեմ որ իրեն ղրկես քովդ գտնուած գաւառական բառերուդ հաւաքածոն։

— Ի՞նչ գաւառական բառերու հաւաքածոյ, հարցուցի զարմացած, իմ քովս այդպէս բան մը չունիմ։

— Դուն հաւաքած ես եղեր այդ բառերը. իրեն այնպէս ըսեր ես Վիէննա գտնուած միջոցիդ…։ Մարդը պատրաստ է նոյնիսկ ի փոխարէն դրամ ալ ղրկելու. բայց անմիջապէս կ'ուզէ կոր հաւաքածոն։

Այն ատեն յիշեցի որ Եանէսքօյին հաճելի ըլլալու համար մէկ քանի անգամ այդպիսի երեւակայական հաւաքածոյի մը խօսքը ըրած էի իրեն, զոր իբր թէ Փարիզ մոռցած էի։

Խնդիրը պատմեցի Զօպանեանին։

— Մե՛ղք, գոչեց, խեղճ մարդը հիմա յուսախաբ պիտի ըլլայ։

— Արդեօք ղրկե՞մ գաւառական բառերու հաւաքածոն, ըսի խնդալով։

— Ի՛նչպէս, քանի որ այդպիսի բան մը չունիս։

(86 – Շար.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԴԱՏԱՊԱՐՏԱԾ Է

—0—

Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն քննութեան առած է «Գերատեսչական պանսիոնատների, պրոֆիլակտորիումների (կանխարգելումի կեդրոններ) ու հանգստեան տների շինարարութեան եւ շահագործման ժամանակ պետական եւ ֆինանսական կարգապահութեան կոպիտ խախտումների» հարցը:

Կեդր. Կոմիտէն հաստատելէ ետք, թէ կարգ մը ձեռնարկութիւններ եւ կազմակերպութիւններ պատշաճ կերպով հոգ կը տանին բանուորներու եւ պաշտօնեաներու հանգիստին ու բուժումին, կը հիմնէ հանգստեան տուներ եւ բուժարաններ, ընդհանուր ձեւով քննադատութեան ենթարկած է այդ ճիւղին աշխատանքները:

«Սով. Հայաստան» Մարտ 28ի թիւով ներկայացուցած է Կեդր. Կոմիտէի քննադատութիւններն ու դատապարտութիւնները:

«Հայաստանի Կոմկուսի Կենտկոմը նշել, որ մի շարք մինիստրութիւնների ու գերատեսչութիւնների, ձեռնարկութիւնների եւ կազմակերպութիւնների ղեկավարներ պետական ու ֆինանսական կարգապահութեան կոպիտ խախտումների, չարաշահումների եւ ադաւաղումների բազմաթիւ փաստեր են թոյլ տուել գերատեսչական պանսիոնատների, պրոֆիլակտորիումների եւ հանգստեան տների շինարարութեան ու շահագործման ժամանակ: Պանսիոնատների եւ հանգստեան տների զգալի մասը անբաւարար է օգտագործւում: Դրանցից շատերը տարեկան միայն մի քանի օր են աշխատում: Այդ օբիեկտների շահագործման ժամանակ թոյլ են տրւում կոպիտ խախտումներ: ...Պանսիոնատների ու հանգստեան տների շինարարութեան համար անօրինական կերպով յատկացւում են միջոցներ, որոնք նախատեսուած են արտադրութեան զարգացման, արդիւնաբերական շէնքերի եւ սարքաւորումների նորոգման համար: Բնակարանային պայմանների բարելաւման կարիք ունեցողների մեծ թուի առկայութեան դէպքում անօրինականօրէն պանսիոնատների եւ հանգստեան տների շինարարութեան համար օգտագործուել են բնակարանային շինարարութեան յատկացուած միջոցները:

«Մի շարք մինիստրութիւնների, գերատեսչութիւնների ու կազմակերպութիւնների ղեկավարներ առանց վերահսկողութեան զգալի միջոցներ են ծախսել պատասխանատու աշխատողների նեղ շրջանակի համար քաղաքից դուրս թանկարժէք վիլլաներ ու ամարանոցներ կառուցելու եւ պահելու համար: Յիշեալ օբիեկտները կառուցուել են որպէս պանսիոնատներ, գծային ու օժանդակ տներ եւ արհեստականօրէն վերագրուել են ենթագերատեսչական կազմակերպութիւնների: Այդպիսի խախտումներ են թոյլ տուել արդիւնաբերական շինարարութեան մինիստրութեան «Կիրչին» տրեստը (նախկին կառավարիչ՝ Ռ. Ադաբարեան), աւտոմոբիլային ճանապարհների շինարարութեան ու շահագործման մինիստրութիւնը (մինիստր՝ Հ. Հայրապետեան), անտառային տնտեսութեան պետական կոմիտէն (նախագահ՝ Լ. Վարդանեան), Ստեփանաւանի անտառատնտեսութիւնը (նախկին դիրեկտոր՝ Վ. Ղարիբեան), Հայկական ՍՍՀ կապի մինիստրութեան էլեկտրակապի եւ ռադիոֆիկացիայի հանրապետական հանգոյցը (պետ՝ Ռ. Արմանազով), Մասիսի շրջանի կուսակցութեան 22րդ համագումարի անուան սովխոզը (նախկին դիրեկտոր՝ Ս. Ստեփանեան): Կիրովական, Արովեան, Սեւան, Դիլիջան քաղաքներում, Բիւրական գիւղում եւ այլ վայրերում վիլլաների եւ առանձնատների անօրինական կառուցում է թոյլ տրուած շինանիւթերի արդիւնաբերութեան մինիստրութեան եւ նրա ենթակայ ձեռնարկութիւնների կողմից:

«Ի խախտումն սահմանուած կարգի, մի շարք պանսիոնատների, հանգստեան տների նախագծումը իրականացուել է ոչ թէ նախագծային կազմակերպութիւնների, այլ մինիստրութիւնների ու գերատեսչութիւնների նախագծային բիւրոների եւ դրսից ներգրաւուած մասնաւոր անձանց կողմից:

«Ֆինանսական ու պետական կարգապահութեան նշուած կոպիտ խախտումները նաեւ հետեւանք են Հայկական ՍՍՀ Պետպլանի եւ Պետշինի, Պետբանկի եւ Շինբանկի հանրապետական գրասենեակների, ինչպէս նաեւ քաղաքային եւ շրջանային սովետների գործկոմների կողմից շինարարութեան նկատմամբ պատշաճ վերահսկողութեան բացակայութեան:

«Հայաստանի Կոմկուսի Կենտկոմը դատապարտեց գիւղատնտեսական մինիստրութեան (Հ. Յովհաննիսեան), աւտոմոբիլային ճանապարհների շինարարութեան ու շահագործման մինիստրութեան (Հ. Հայրապետեան), արդիւնաբերական շինարարութեան մինիստրութեան (նախկին մինիստր՝ Ս. Շահնազարեան), շինանիւթերի արդիւնաբերութեան մինիստրութեան (նախկին մինիստր՝ Վ. Սեկոյեան), անտառային տնտեսութեան պետական կոմիտէի (Լ. Վարդանեան), «Հայգլխէներգոյի» գլխաւոր վարչութեան (Ս. Վարդանեան) եւ այլ մինիստրութիւնների, գերատեսչութիւնների, ձեռնարկութիւնների, կազմակերպութիւնների ղեկավարների գործողութիւնները, որոնք պետական ու ֆինանսական կոպիտ խախտումներ են թոյլ տուել հասարակական նշանակութիւն չունեցող զանազան կոտեջների, վիլլաների եւ առանձնատների շինարարութեան ու շահագործման ժամանակ:

«Հայաստանի Կոմկուսի քաղաքային եւ շրջանային կոմիտէներին յանձնարարուած է քննութեան առնել կոտեջների, վիլլաների, առանձնատների անօրինական կառուցման հարցը եւ պատասխանատուութեան ենթարկել կոնկրետ մեղաւորներին, որոնք խախտել են պետական եւ ֆինանսական կարգապահութիւնը»...:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԳԱՀԻՐԷԻ, Աղեքսանդրիոյ եւ Հելիոպոլսոյ մէջ հանդիսութիւններով ոգեկոչուած է Ն. Շնորհալիի մահուան 800ամեակը: Երեք հանդիսութիւններուն ալ բանախօսած է խմբավար Ե. Յակոբեան: Հելիոպոլսոյ «Յուսաբեր» ակումբին մէջ յիշատակի երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Դ. Վարուժանի, անոր ծնընդեան 90ամեակին առթիւ: Բանախօսած է Վարուժան Գաղանճեան:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Համազգայինը Հ. Յ. Դաշնակցութեան նոր ակումբի շինութեան ի նպաստ ճաշ–հանդիսութիւն մը կազմակերպած է Մարտ 31ին: Ներկայ գտնուած են Լիբանանի վարչապետը եւ պետական բարձրաստիճան անձեր, ինչպէս նաեւ 600 հոգի: Տեղւոյն վրայ նուիրատուութիւններէ գոյացած է 600.000 տոլար, որուն 240.000 տոլարը նուիրած է Լիբանանի Խորհրդարանի հայ երեսփոխաններէն Արա Երեւանեան:

ԼԱԹԱՔԻՈՅ Ս. Աստուածածին եկեղեցիին մէջ, Մարտ 31ին, Ներսէս Շնորհալիի մահուան 800ամեակին առթիւ յուշատօն մը տեղի ունեցած է, կազմակերպութեամբ Եկեղեցասիրաց Տիկնանց Միութեան: Բացման խօսքը արտասանած է Տիկին Հերմինէ Տէյիրմէնճեան: Բանախօսած է Ժողէֆ Փօլատեան:

ԱԹԷՆՔԻ «Կլորիա» թատերասրահին մէջ, Մարտ 24ին, տեղի ունեցած է Հ. Յ. Դ. Երիտասարդաց Միութեան Օրուան տօնակատարութիւնը: Ներկայ գտնուած են Ազգային Կեդր. Վարչութեան անդամները, Յունաստանի առաջնորդը, համայնքներու հոգեւոր պետերը, մշակութային եւ մարզական միութեանց ներկայացուցիչներ: Նախագահած է Կ. Մկրտիչեան: Ողջոյնի խօսք ուղղած է Ազգ. Կեդր. Վարչութեան ատենապետը՝ Ն. Յակոբեան, իսկ բանախօսած է Յ. Մխիկեան:

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ մէջ Մարտ 30ին մեռած է ազգային եւ կուսակցական վաստակաւոր գործիչ ընկ. Ջերեդխ Հանանեան: Ողբացեալը եղած է խմբագիրը իր նախաձեռնութեամբ հրատարակուած «Նոր Ագարար» պարբերականին (1950–1955), Կալկաթայի մէջ: Աշխատակցած է «Ալիք»ի:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ «Արմինիըն խեմպըլ»ի (Հայկական համախմբում) նախագահ նշանակուած է Տոքթ. Արա Աւագեան: Ան ներկայիս հայագիտութեան դասախօս է Ֆրեզնոյի Նահանգային համալսարանին մէջ: Ծնած է Պոսթըն: Գիտութեանց տոքթէօրի վկայական ստացած է ուսողագիտութեան եւ բնագիտութեան ճիւղերու գծով Պոսթընի Էմ. Այ. Թի. համալսարանէն: Գիտական աշխատանքներու շարքին մասնակցած է ամերիկեան անջրպետային ծրագիրներուն իրականացման գործին:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ «Սթանտ» սրահին մէջ Ապրիլ մէկին ցուցադրուած է «Երջանկութեան արցունքները» ժապաւէնը, պատրաստուած Մ. Նահանգներու մէջ: Ժապաւէնը գունաւոր է եւ ամբողջովին հայերէն խօսուն: Գլխաւոր դերակատարներն են Մանուէլ եւ Սօճի Գոճեան:

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԻԶՄԻՐՑԻՆԵՐՈՒ ՏԱՐԵԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

—0—

Իզմիրի եւ շրջաններու Հայրենակցական Միութեան տարեկան ձեռնարկը՝ պարահանդէսը, որ տեղի ունեցաւ Կիրակի Ապրիլ 7ին, Օթէլ Փավիյոնի շքեղ սրահներուն մէջ, կատարեալ յաջողութիւն արձանագրեց:

Ժամը 17էն մինչեւ կէս գիշեր երիտասարդ եւ տարեց զոյգեր պարեցին ընկերակցութեամբ Սերժ Մաթէ եւ Փարատոքս նուագախումբին, որ իր աշխոյժ երգերով եւ նուագով ստեղծեց ջերմ խանդավառութիւն: Օր. Ժանէթ Դաւիթեան եւ Պետիկ — համանուն նուագախումբին ղեկավարը — իրենց հաճելի երգերով գնահատուեցան ներկաներէն:

Բացումը կատարեց Հայրենակցականի նախագահը՝ Հրանդ Սարեան, իսկ Հ. Գույումճեան ամփոփ խօսքերով արտայայտուեցաւ Միութեան մասին:

Ներկաները ուրախ տրամադրութեամբ բաժնուեցան սրահէն՝ գնահատելով Հայրենակցականի գործը:

Ե. Ա.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (114)

ԲՈՌ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Ա.

Նշանակած ժամանակից կէս ժամ ուշ նա վերադարձաւ: Ջեմման ու Մարտինին պատշգամումն էին: Բոռն խսկոյն տեսաւ, որ վրայ էր հասել մի ծանր խօսակցութեան. յուզման հետքեր կային նրանց դէմքին, եւ Մարտինին սովորականից աւելի մռայլ էր ու լուռ:

— Յաջողեցրի՞ք ամէն ինչ կարգադրելու, — հարցրեց Ջեմման:

— Այո, ու ձեզ էլ ճամբի փող բերի: Ձին ինձ սպասելու է գիշերը ժամը մէկին, Պոնտէ–Ռոսսոյի մօտ:

— Շատ ուշ չէ՞: Մինչեւ լուսանալը Սան–Լորենցօ պէտք է լինէք:

— Եւ կը լինեմ: Ձին արագընթաց է: Ուզում եմ հեռանալ բացարձակապէս չնկատուի: Այլեւս տուն չեմ դառնալու: Դրանս լրտես է կանգնած ու կարծում է, որ տանն եմ:

— Ի՞նչպէս դուրս եկաք առանց նկատուելու:

— Խոհանոցի պատուհանից պարտէզ ու մեր հարեւան բանջարանոցի պատով: Ա՛, դրա համար էլ այսպէս ուշացայ: Պէտք էր, որ խաբէի լրտեսին: Ջիւսեպպէն թողեցի իմ աշխատութեան սենեակում, որ մնայ ամբողջ երեկոն. իսկ լամպը վառելու է մինչեւ ուշ գիշեր: Լրտեսը կը տեսնի լոյսը եւ մարդու բստուերը վարագոյրի վրայ ու բոլորովին ապահով կը լինի, որ տանը նստած եմ:

— Այնպէս որ մինչեւ ձեր գնալը կը մնաք այստեղ:

— Այո, չեմ ուզում, որ այս երեկոյ ինձ փողոցներումը տեսնեն: Մի սիգար ունէ՞ք, Մարտինի: Գիտեմ, որ տիկին Բոլլան ծխելը թոյլ է տալիս:

— Միեւնոյն է, ես արդէն սենեակում չեմ էլ լինելու: Գնալու եմ օգնեմ Կետտին՝ ընթրիք պատրաստենք:

Երբ նա հեռացաւ, Մարտինին վեր կացաւ, ձեռքերը հանգուցեց մէջքին ու սկսեց երթեւեկել: Բոռը լուռ նայում էր փողոցում մաղուող անձրեւին:

— Ռիվարեց, — ասաց Մարտինին՝ կանգ առնելով նրա առաջ, բայց առանց աչքերը բարձրացնելու: — Այդ ի՞նչ գործի էք քաշ տալիս նրան:

Բոռը սիգարը հանեց բերանից ու բաց թողեց ծխի մի երկար թել:

— Նա իր սեփական նախաձեռնութեամբ է գործում, — ասաց Բոռը: — Ես նրան չեմ համոզել...

— Այո, այո, գիտեմ: Միայն ասացէք..

Ու կանգ առաւ:

— Կ'ասեմ բոլորը, ինչ կարող եմ:

— Կ'ուզէի իմանալ ձեր ձեռնարկութեան մանրամասնութիւնները: Սպառնո՞ւմ է նրան լուրջ վտանգ:

— Ուզո՞ւմ էք ճիշդը իմանալ:

— Ուզում եմ:

— Ուրեմն՝ այո. վտանգ կայ:

Մարտինին շուռ եկաւ ու նորից սկսեց գնալ–գալ: Յետոյ կանգ առաւ կրկին:

— Ձեզ մի բան էլ եմ ուզում հարցնել: Ի հարկէ, եթէ չկամենաք, չէք պատասխանի: Բայց եթէ պատասխանէք, ասացէք ճշմարիտը: Սիրո՞ւմ էք նրան:

Բոռը դանդաղ թափ տուաւ սիգարի մոխիրը ու շարունակեց անխօս ծխել:

— Դա նշանակում է, որ հարցիս չէք ուզում պատասխանել:

— Ո՛չ. միայն մտածում էի, որ ես էլ իրաւունք ունեմ գիտենալու, թէ ինչո՞ւ էք հարցնում:

— Ինչո՞ւ: Աստուած իմ, միթէ՞ չէք տեսնում:

— Ա՛:

Սիգարը դրաւ ցած ու չէշտ նայեց Մարտինիին:

— Այո, — պատասխանեց վերջապէս կամաց ու դանդաղ: — Սիրում եմ նրան, միայն մի կարծէք, որ նրա հետ խօսելու եմ սիրոյ մասին, կամ անհանգստացնելու եմ նրան իմ զգացմունքներով, ես միայն ցանկանում եմ...

Նրա ձայնը մի թոյլ ու տարօրինակ շշնջիւն դարձաւ: Մարտինին մօտ եկաւ մի քայլ:

— Միայն ցանկանում էք...

— Մեռնե՛լ:

Ու իր սառը, անշարժ հայեացքը դամել էր ուղիղ իր առաջ, կարծես արդէն իսկ մեռած լինէր: Երբ նորից խօսեց, ձայնը դարձել էր միապաղաղ ու անկեանք:

— Պէտք չկայ, որ նրան յայտնէք այս բոլորի մասին ժամանակից առաջ, — ասաց նա. — բայց ես հաստատ համոզուած եմ, որ այս անգամ կորչելու պիտի: Վտանգ կայ ամէնքի համար, ի հարկէ. Ջեմման այդ լաւ գիտի, ինչպէս եւ ես: Բայց մաքսանենգները ամէն ջանք գործ կը դնեն, որ նրան ծածկեն: Ազնուական մարդիկ են, թէեւ՝ քիչ կոպիտ: Իսկ ինչ ինձ է վերաբերում, պարանը գցած է արդէն վզիս, սահմանն անցնելով ձիգ եմ տալիս միայն օղակը:

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

Տիկին Սիրվարդ Զատըրճեան, Տէր եւ Տիկին Արման Արթինեան եւ զաւակները եւ ընտանեկան պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց սալոջ եւ հօրաքրոջ՝

ԶԱՊԷԼ ԶԱՏԸՐՃԵԱՆԻ

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 17ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երկուշաբթի Ապրիլ 22, ժամը 8·30ին Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Լա Կաւէն–Քոլոմպի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբրեւ այդ նկատել:

Ծաղիկ կամ ծաղկեպսակ ղրկուելու պարագային, կը խնդրուի ուղղակի եկեղեցի ղրկել:

ՅԱՌԱՋ· — Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Զատըրճեանի եւ զաւակներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՎԻԷՆԷՆ Պ· Գարեգին Բարունակեան 100 Փր· կը նուիրէ «Յառաջ»ի, Նազգաշեան գերդաստանի եւ Հայ Նահատակներու յիշատակին:

×

ԼԻՈՆԷՆ Պ· Ոսկեան Նալպանտեան 20 Փր· կը նուիրէ «Յառաջ»ի, Նշան Քոր–Թոշեանի մահուան քառասունքին առթիւ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այս Կիրակի առաւօտ, Հայ Կաթողիկէ Մայր եկեղեցւոյ մէջ 3 Ռիւ տիւ Փերշ, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի

ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻ ՈՒԼՈՒՀՈՃԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԼՈՒՍԱՐՁԱԿՈՒՄ

կազմակերպուած

Հ· Բ· Ը· Միութեան Վալանսի Երիտասարդաց Ակումբին կողմէ

Ուրբաթ Ապրիլ 26, ժամը 20·30ին Հ· Բ· Ը· Միութեան Ե· Հիւսիսեան սրահին մէջ

6, Rue Faventine — VALENCE

Կը բանախօսէ Պր· ԺԵՐԱՐ ՏԷՏԷԵԱՆ (Մոնփելիէի համալսարանի փրոֆեսէօրներէն)

Նիւթ ունենալով Հայերը՝ ասորական շրջանէն մինչեւ խաչակիրները:

Ամէն ոք սիրով կը հրաւիրուի:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀ· ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Մասնաճիւղի ընդհ· ժողովը տեղի կունենայ 20 Ապրիլ Շաբաթ օր, ժամը 15ին Մշակոյթի Տան մէջ 17 ռիւ Պլէօ

Օրակարգի վրայ է վարչական ընտրութիւնը:

Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Ազգ· Միութեան, այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 20·30ին, Ազգ· Տան սրահը, 295 Ռիւ Պուալօ:

Կը խօսի·— ԻՍԱՀԱԿ Վ· ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Նիւթ՝ ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻ

Մուտքը ազատ է

Pour :

VENDRE
ACHETER
LOUER
GERER

Immeubles — Appartements — Villas — Locaux

J. TORANIAN

Conseil immobilier
Administrateur de Biens
FNAIM

ETUDE RIVE-GAUCHE

122, Bd Raspail
PARIS (6e)

Tél. : 548-67-61 — 222-70-63
544-19-46 — 544-11-25

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ԱՊՐԻԼ 24ը

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Չորեքշաբթի, Ապրիլ 24ին, համազգային նախաձեռնութեամբ եւ նախագահութեամբ երեք յարանուանութեանց պետերուն, ժամը 20·30ին Սալ Կավօ:

45, Ռիւ Լա–Պօէսի, Մեթրօ Միրոմէնիլ

Կը խօսին·—

GUY COUTANT DE SAISSEVAL
Grand Chevalier de l'Ordre de St. Lazare de Jerusalem
եւ ՍԵԴՐԱԿ ՔԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին·—

Այտա Պասմաճեան (դաշնակ), Մատլէն Էֆիգեան – Քարփանթիէ (արտասանութիւն), Մարիզ եւ Սիլվա Պուճիգանեան ջութակ), Աստղիկ Տէտէեան (երգ), Սայաթ–Նովա նուագախումբը եւ Սամուէլ–Մուրատ – Դպրոցասէր վարժարաններու միացեալ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Գէորգ Եանըքէկեանի:

Նոյն օրը, ժամը 15էն 17, մասնաւոր հոգեհանգիստ Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Ապրիլ 24ին, Չորեքշաբթի ժամը 18·30ին պատարագ Փրատոյի Մայր Եկեղեցւոյ մէջ եւ ծաղկեպսակի զետեղում Ապրիլեան Յուշարձանին:

Կիրակի, Ապրիլ 28, ժամը 9·30ին հանդիսութիւն Քափիթոլ սինեմային մէջ (Քանըպիէռ):

Կը նախագահէ·— Պ· ՄՈՒՇԵՂ ՃԻՑԷՐՃԵԱՆ

Կը խօսին·—

Dr. YVES TERNON
Me E. JAKHIAN
M. G. SARIAN

Մասնակցութեամբ բոլոր հայ կազմակերպութեանց եւ միութեանց:

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի եւ Շրջ· Հայ Ազգ· Միութեան եւ մասնակցութեամբ Լիոնի հայ կազմակերպութեանց, Ապրիլ24, Չորեքշաբթի, ժամը 19ին: Ծաղկեպսակի զետեղում: Հաւաքուիլ Փլաս Պելքուր «Օ Վէյէօր տը Փեէր» արձանին առջեւ:

Նոյն իրիկունը հանդիսաւոր պատարագ Լիոնի Հայոց եկեղեցւոյ մէջ: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ ԳԵՂԱՄ Ծ· Վ· ԶԱՔԱՐԵԱՆ:

Կիրակի, Ապրիլ 28, ժամը 16ին ոգեկոչում Ազգ· Տան սրահին մէջ, 295, Ռիւ Պուալօ: Կը խօսին·— ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ (հայերէն) եւ Մէթր ՍՏԵՓԱՆ ՎԱՆԷՍԵԱՆ (ֆրանսերէն):

×

ԿՐԸՆՈԲԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կրընոպլի Հայ Ազգ· Միութեան եւ մասնակցութեամբ տեղւոյս հայ բոլոր կազմակերպութիւններուն, Կիրակի, Ապրիլ 28 ժամը 15·30ին, Ռիւ Ժէյի սրահին մէջ:

Կը նախագահէ·— Կ· ԳՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆ, Կը խօսի·— Ս· ՍԻՍԼԵԱՆ:

Գեղարուեստական խնամուած բաժին Կապոյտ Խաչի կողմէ:

×

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

24 Ապրիլ, Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 18·30ին հոգեհանգստեան արարողութիւն Վալանսի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ· ժամը 19ին թափօր կազմութիւն եկեղեցւոյ առջեւ, մեկնելով դէպի մեռեալներու Յուշարձանը, զետեղելու ծաղկեպսակ ի յիշատակ մեր նահատակներուն:

Երեկոյեան ժամը 21ին ազատոնի հանդիսութիւն պետական Թատրոնի մէջ:

Օրուան բանախօսներ՝

Պր· Կ· ՓՕԼԱՏԵԱՆ (հայերէն), Պր· ՄԻՇԷԼ ԳԱՃԳԱՇԵԱՆ (ֆրանսերէն)

×

ՍԷՆ - ՄՕՐԻՍԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ՝ Լիոնի Ազգ Միութեան, կազմակերպութեամբ՝ տեղւոյն բոլոր հայ կազմակերպութեանց, Կիրակի 21 Ապրիլ Կ· Վ· տեղւոյն Նորակառոյց կաթողիկէ եկեղեցւոյ մէջ Ռուք տը Ժընեւ:

Ժամը 15ին հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ:

Կը պատարագէ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՔՀՆՅ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ապա ոգեկոչման հանդիսութիւն

Կը նախագահէ Պ· ՏԻԳՐԱՆ ՁԷԳԵԱՆ

Կը խօսին՝

ՄԱՇՏՈՑ ՎՐԴ· ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ (հայերէն) Պ· ԺԻՒԼ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ (ֆրանսերէն)

×

ԲՈՅՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

ԵՒ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ ԶԵՏԵՂՈՒՄ
ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻ ՇԻՐԻՄԻՆ ՎՐԱՅ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ

24 Ապրիլ Չորեքշաբթի ժամը 18ին

Սիրելի Հայրենակից, անհրաժեշտ է քու ներկայութիւնդ: Քու մէկուկէս միլիոն նահատակներուդ յատկացո՛ւր այդ օրը:

Ժամադրուէ՛ Շարլ տը Կօլ – էթուալ հրապարակին վրայ, Շան զ'Էլիզէի եւ Ավընիւ Ֆրիետլանտի անկիւնը:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԲԱԼՈՒԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

9, Rue de Trévise — 75009 PARIS

Հեռաձայն 523–24–97

Հոն կը գտնէք, ինչպէս միշտ հայերէն գիրքեր, ձայնապնակներ, եւայլն:

il y a plusieurs manières d'exposer du meuble

nous, nous avons choisi pour notre exposition

— le standing de fabrication
— la variété : style, rustique, contemporain
— l'agrément du lieu *(30 minutes de Lyon par les bords de Saône)*

ouvert le dimanche

PARCIEUX MEUBLES

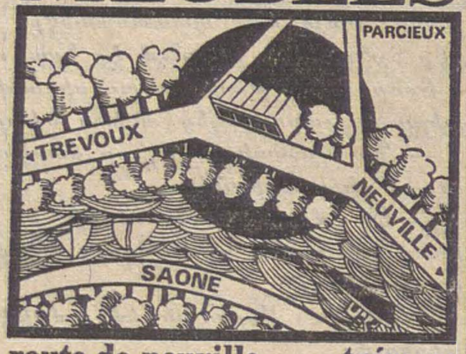

route de neuville.... trévoux

Direction : V. MARKARIAN

ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ
21
DIMANCHE
21 AVRIL
1974

ՅԱՌԱՋ

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 0.80 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 150 Ֆ.	Վեցամսեայ	80 ֆ.
Արտասահման	Տար. 175 Ֆ.	Հատը	0,80 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.994

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.993

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐԸ

ԺԻՍՔԱՐԻ ԾՐԱԳԻՐԸ

—o—

Ուրբաթ իրիկուն, ձայնասփիւռէն եւ հեռատեսիլէն կը սկսէր ընտրապայքարը — պաշտօնապէս: Յաջորդաբար եկան ելոյթ ունեցան Շապան-Տէլմաս, Ժիսքար-տ'Էսթէն, Հէրօ, Տիմոն, Կրիվին եւ Լը Փէն:

Նախապէս, օրուան մէջ, մամուլի ասուլիսներ տուած էին Ռուայէ եւ Ժիսքար-տ'Էսթէն: Այս վերջինը, Սթրազպուրկի մէջ է, որ կը պարզէր իր ծրագիրը:

Ելմտական նախարարը, որոշած է երեք ապահովութիւն բերել եւ ինը փոփոխութիւն: Ապահովութիւններու կարգին կ'ուզէ նաեւ պատշաճ նուազագոյն մը երաշխաւորել ծերութեան եւ եթէ նախագահ ընտրուի, իր պաշտօնավարութեան առաջին տարին չլրացած, 1200 ֆր. ամսական պիտի բարձրացնէ զոյգի մը նուազագոյնը: Ապա՝ աշխատանքի ապահովութիւն: Պէտք է նոր ձեւեր գտնել հաւաքական պաշտօնազրկումներու առեն: Այդ նոր ձեւերը պէտք է ապահովեն այդ պաշտօնազրկումներու նախատեսութիւնը եւ միեւնոյն առեն եկամուտի նուազագոյն մը երաշխաւորեն: Եւ երրորդ՝ ապահովութիւն կնոջ եւ ընտանիքին համար «որ է եւ կը մնայ Ֆրանսայի մէջ ընկերութեան հիմնական բջիջը»:

Յետոյ, նախարար — թեկնածուն ինը փոփոխութիւն պիտի կատարէ: Ա) Երիտասարդներուն համար կարելիութեանց հաւասարութեան կազմակերպութիւնը: Բ) Ընկերային իրաւունքներու հաւասարութիւն բոլորին համար: Գ) Աշխատանքի պայմաններու բարելաւում եւ հաստատութեանց մէջ՝ խորհրդակցութիւն: Դ) Եկամուտներու տարբերութեանց նուազում: Ե) Հաւաքական կազմածներու նախապատուութիւն (հիւանդանոց, փոխադրութիւն, բնակութիւն): Զ) Եկամուտներու փոխադրութիւն տեղական հաւաքականութեանց: Է) Անհատական անձնական կեանքի ապահովութիւն արդիական կեանքի յարձակումներուն դէմ: Ը) Ե. Հանրապետութեան հիմնարկութեանց մէջ, նոր մարդոց մուտքը: Թ) Ֆրանսական ընկերութիւնը լայնօրէն բանալ կնոջ իրաւունքներուն:

Իր եզրակացութիւնն է՝ «կը մաղթեմ որ Ֆրանսան բան մը յիշէ այս ընտրապայքարէն: Ինչ որ կը խոստացուի, կատարուի»:

× Ռուանի մէջ Շապան-Տէլմաս ճառ մը խօսեցաւ եւ այս անգամ ալ չէշտը դրաւ «Ընկերվարական — Համայնավար խմբաւորման յառաջացուցած վտանգին վրայ»:

× Ռուայէ, Թուրի քաղաքապետը քաղաքական ծրագրէ աւելի բարոյական ծրագիր ունի, սեռային տեղեկատուութեան համար, կը խորհի թէ պէտք չէ քանդել սիրոյ բանաստեղծութիւնը: Վիժումի փոխարէն, կը նախընտրէ այր մարդուն «ինքզինքին տէր ըլլալը»:

LE GENOCIDE ARMENIEN
et la séance du 6 mars de la Commission des Droits de l'Homme

ԽՄԲ. — Ապրիլ 19ի մեր թիւով պարգելէ ետք ՄԱԿի Տնտեսական եւ Ընկերային խորհուրդի Մարդկային Իրաւանց Յանձնախումբի եւ Ենթայանձնախումբի աշխատանքները, բաց էինք թէ յաջորդաբար պիտի տանք, 1974 Մարտ 6ի, Յանձնախումբի նիստին մանրամասնութիւնները:

Այսօր կը սկսինք հրատարակել այդ նիստին համառօտ առեղծագրութիւնները, ուր այլեւս յստակ է թէ ով ի'նչ ըսած է եւ պիտի տեսնուի նաեւ թէ ամէնէն պարկեշտ դիրքը բռնած է Ֆրանսայի պատուիրակը: Այս մասը կուտանք ֆրանսերէն, որպէսզի դիւրամատչելի ըլլայ նաեւ ֆրանսահայ երիտասարդութեան, որ շահագրգռուելով հանդերձ հայ դատով, ընտանի չէ — դժբախտաբար — մայրենի լեզուին:

M. OLCAY (Turquie) exprime la satisfaction de sa délégation pour le travail accompli par la Sous-Commission de la lutte contre les mesures discriminatoires et de la protection des minorités. Il tient néanmoins à faire quelques observations sur une question traitée dans la partie C du rapport, qui contient certains chapitres du projet de rapport qui n'ont pas été examinés par la Sous-Commission, en particulier l'étude de la question de la prévention et du châtiment du crime de génocide. La Sous-Commission était saisie du rapport intérimaire (E/CN. 4/Sub. 2/L. 583) présenté par son Rapporteur spécial, conformément à la résolution 4 (XXV) de la Sous-Commission. Le chapitre premier, qui contient un aperçu historique du crime de génocide, a fait l'objet d'une discussion animée et de critiques multiples. Les opinions des membres de la Sous-Commission sont reproduites au paragraphe 6 de la partie C de son rapport (E/CN. 4/1128). La plupart des orateurs ont marqué une nette préférence pour la suppression des paragraphes 28 et 29 qui traitent du génocide religieux dans un contexte presque anticatholique ainsi que du paragraphe 30 qui s'arrête sur le soi-disant massacre des Arméniens.

En répondant aux observations des membres de la Sous-Commission au sujet de son rapport, le Rapporteur spécial a précisé qu'il était impossible de garantir une exactitude absolue lorsqu'il s'agit d'événements lointains ou de dresser une liste complète des massacres à travers les âges. C'est pourquoi la délégation turque, d'accord avec de nombreux membres de la Sous-Commission estime que les paragraphes 28, 29 et 30 du rapport intérimaire devraient être supprimés. Sous sa forme actuelle, le paragraphe 30 ne reflète unilatéralement que le point de vue de certains milieux arméniens, ainsi qu'en témoigne d'ailleurs la bibliographie où l'auteur a puisé. Le paragraphe, non seulement déforme la vérité historique, mais donne l'impression d'être inspiré par une propagande tendancieuse reposant sur la haine raciale et religieuse. Le rapporteur spécial a confondu les caractéristiques spécifiques du crime de génocide avec les conséquences normales des guerres. Il est pourtant inadmissible, dans une étude qui prétend être scientifique, de donner une image déformée de certains événements du passé. En fait, cela ne fera que rendre plus difficiles les travaux de la Commission dans sa recherche d'une définition précise du crime de génocide.

En égard à ce qui précède, le représentant de la Turquie tient à présenter un aperçu sommaire et objectif de l'époque de l'histoire de la Turquie dont il est question dans le rapport intérimaire. Sous l'Empire ottoman, les Arméniens ont joui pendant des siècles d'un statut minoritaire privilégié. Au début du XIXe siècle, il sont tombée sous l'influence de la propagande de l'impérialisme européen en général, et de la Russie tsariste en particulier. Au cours de la période qui a précédé la première guerre mondiale, de nombreux groupes minoritaires, y compris les Arméniens des provinces orientales, se sont soulevés, particulièrement chaque fois que l'Empire se trouvait en guerre avec la Russie tsariste ou avec d'autres Etats européens. Sans s'attarder sur les détails de ces soulèvements, M. Olcay tient à donner un peu plus de précisions sur les relations turco-arméniennes pendant la première guerre mondiale. Lorsque la guerre a éclaté en 1914 entre l'Empire ottoman et les Alliés, dont la Russie tsariste, les comités de lutte formés des années plus tôt au sein de la minorité arménienne ont une fois de plus recouru aux armes et se sont soulevées contre l'autorité légitime du pays. Ils ont organisé le massacre de la population turque des provinces orientales et collaboré avec les forces ennemies pour attaquer les lignes arrières de l'armée ottomane. Le Gouvernement ottoman s'est vu forcé de prendre des mesures défensives contre ces actes de trahison et ces soulèvements armés ainsi que des mesures administratives préventives, nommément la déportation des insurgés dans d'autres régions du pays loin du théâtre des opérations. L'Empire ottoman a donc exercé son droit de légitime défense contre les soulèvements arméniens trente ans avant l'adoption de la Charte des Nations Unies qui stipule dans son Article 51 que le droit naturel de légitime défense est l'un des droits fondamentaux de l'Etat. N'importe quel gouvernement aurait agi de même dans de pareilles circonstances. Le mythe du génocide à propos des Arméniens est né de ce que les groupes rebelles d'Arméniens des provinces orientales de la Turquie ont été expulsés vers d'autres régions de l'Empire ottoman où ils ne menaceraient plus la défense du pays, ces régions ont par la suite été cédées par la Turquie comme résultat de la première guerre mondiale et de la lutte du peuple turc pour son indépendance. La Turquie n'est pas hélas le seul pays qui ait été le théâtre de pareils affrontements tragiques pendant une guerre dont l'objectif était sa destruction.

La période couverte par l'étude du Rapporteur spécial offre de nombreux autres exemples analogues. Cependant, il serait inutile que chaque membre dise si, à son avis, certains événements historiques constituent ou non un génocide. Au paragraphe 30 de son rapport intérimaire, le Rapporteur spécial a assimilé des actes de guerre et leurs conséquences matérielles au crime de génocide. Cela risque de semer la confusion dans l'étude de la question de la prévention et de la répression du crime de génocide. En outre, cette assimilation risque de raviver les flammes mal éteintes de certaines haines raciales qui se manifestent encore, soixante ans plus tard, sous forme de publications calomnieuses et même de meurtres. Le représentant de la Turquie cite l'exemple de l'assassinat de deux diplomates turcs en 1973 et rappelle que l'assassin a déclaré qu'il avait perpétré son crime pour venger les événements de la première guerre mondiale.

La Commission devrait donc attirer l'attention du Rapporteur spécial sur la nécessité de ne pas confondre diverses notions et surtout de ne pas fonder son étude de la question sur une documentation tendancieuse. Les termes de la Convention de 1948 pour la prévention et la répression du crime de génocide ne permettent pas d'assimiler un acte de guerre au génocide. En concluant, M. Olcay fait appel au Rapporteur spécial pour qu'il supprime les paragraphes 28, 29 et 30 de son étude intérimaire.

(à suivre)

ԱՆԳԱՐԱ - ԱԹԵՆՔ

ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆՑ ՎԱՏԹԱՐԱՑՈՒՄ

—o—

Պատերազմի մասին դեռ չի խօսուիր, բայց կացութիւնը բաւական ծանր է Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ: Անցեալ շաբաթ 15 հազար ուսանող հաւաքուած են Պոլիս, Պաժազէ հրապարակը, Յունաստանի դէմ ցոյց կատարելու համար, ի պատասխան ազգայնական ուսանողներու կոչին: Յոյն մամուլը արձագանգ կը հանդիսանայ Թուրքիոյ վարչապետին յայտարարութեանց ըստ որոնց Կիպրոս պէտք է Դաշնակցային Պետութիւն մը դառնայ: Այս տեսակէտին դէմ են Աթէնք եւ Նիկոսիա բայց Պոլսոյ փողոցներուն մէջ Թուրք երիտասարդները պոռացած են «Կիպրոսը Թուրք է: Մեր բանա'կը Կիպրոսի մէջ» եւայլն, եւայլն: Թուրք վարչապետը ոգեկոչեր է նաեւ յունական Թրակիոյ մահմետական փոքրամասնութեան «տխուր վիճակը»: Յոյները կը կաշկանդեն եղեր: Ինչ որ ըսել կուտայ Յոյներուն թէ Թուրքերը շատ ապահով կ'ապրին Թրակիա բայց նոյնը կարելի չէ ըսել Պոլսոյ Յոյներուն համար, որոնց թիւը հարիւր հազարէն 20 հազարի իջած է եւ նոյն ազատութիւնը չեն վայելեր: Պոլսոյ Յոյները այս տարի Զատիկն անգամ չեն կրցած չնորհքով տօնել եւ թշնամական մթնոլորտ մը կը տիրէ եւ Թուրք մամուլը նոյնիսկ կը պահանջէ Ֆէնէրի Պատրիարքարանին կանոնագրին վերաքննութիւնը: Պոլսոյ երիտասարդներուն ցուցատախտակները բաւական մտահոգիչ են Յոյներուն համար «Ջե'նք մոռնար Մակեդոնիան, Եգէական ծովը Թրքական լիճ մըն է»:

Թուրքերուն կարծիքով Յոյները դիտումով սարքած են եղեր այս «արուեստական տագնապը»:

× ԻԶՄԻՐԻ Զինուորական Ատեանը 23 դատական վճիռ արձակած է: Ծայրայեղ ձախ երեք հոգի 26 տարուան բանտարկութեան դատապարտուած են «Սահմանադրութեան բռնաբարումի» յանցանքով: 20 ուրիշներ վեց ամիսէն քսան տարի բանտարկութեան դատապարտուած են: Ասոնք, ըստ դատարանին, 1971 Օգոստոսին Իզմիրի մօտ Դրամատան փոխադրական կառքին վրայ յարձակած են: Չորս միլիոն Թրքական ոսկի կը փոխադրէր:

ԹՈՒՐՔԻԱ լսուած ձայնասփիւռի կայանի մը լուրերուն համաձայն Քիւրտերը պատերազմ յայտարարած են Իրաքի դէմ: Կռիւները սաստիկ են եւ ըստ նոյն քրտական աղբիւրին, կառավարական ուժերը 36 մեռեալ եւ 68 վիրաւոր ունին: Քիւրտերը՝ միայն եօթը վիրաւոր:

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ 1922 - 1923ԻՆ

———o———

«Լրաբեր Հասարակական Գիտութիւն – ների» այս տարուան Յունուարի թիւին մէջ (նոր ստացուած), Զ. Ղազարեան, յօդուածով մը ներկայացուցած է թէ ի՛նչ պայմաններու տակ հայ գաղթականներ ապաստանած են Պուլկարիա 1922–1923ին: Յօդուածագիրը առաւելաբար օգտուած է «Հայրենիք» ամսագրի, Պոլսոյ «Ճակա – տամարտ»ի եւ Պլովտիվի «Հայաստան» թերթի մէջ իրենց ատենին հրատարակ– ուած գրութիւններէ, հաղորդուած լու– րերէ, ինչպէս նաեւ քանի մը այլ աղ– բիւրներէ (Պլովտիվի հոգեւոր Խորհուր– դի արձանագրութիւններու մասեան):

Պուլկարիա չարունակ ապաստան տը – ւած է թրքական եաթաղանէ փրկուած հազարաւոր Հայերու: 1915ի եղեռնէ փըր– կուած Հայութեան բեկորները 1918ին վե– րադարձած են իրենց ամայացած օջախ– ները (Իզմիր, Նիկոմիդիա, Բիւթանիա, Արեւելեան Թրակիա): Սակայն չուտով, յոյն – թրքական պատերազմի հետեւան– քով, վերոյիշեալ հայաշատ բնակավայ– րերը դարձած են պատերազմի թատե – րաբեմ:

Իզմիրն ու Պրուսան գրաւելէ ետք, քեմալականները յառաջացած են դէպի Կ. Պոլիս՝ նպատակ ունենալով մտնել Արեւելեան Թրակիա: Այդ օրերուն Ռո– տոսթօ ապաստանած են 8·400, Մալկա– րա՝ 1000, Զորլու՝ 900, Սիլիվրիա՝ 500 հայ գաղթականներ: Մօտաւորապէս 1500 Հայեր ալ ցրուած են էրեղլի, Շար–Քէօյ եւ Եգէական ծովի կղզիները: Նիկոմի– միոյ եւ Բիւթանիոյ շրջաններու 130·000 Հայերէն եւրոպական ցամաքամասը ան– ցած են 13–18·000ը: Մեծ մասը ջար – դուած է փախուստի ժամանակ: Սոֆիայի հայ գաղութը նիւթական օժանդակութիւն ցոյց տուած է:

1922 Սեպտեմբեր 21ին գաղթականնե – րու առաջին կարաւանները հասած են պուլկար սահմանը: Թէեւ այդ ժամանակ Պուլկարիա տնտեսական ծանր վիճակի մէջ գտնուած է, այսուհանդերձ պուլկար կառավարութիւնը՝ Ալեքսանդր Ստամ – պոլիյսկիի գլխաւորութեամբ, որոշած է չփակել սահմանները հայ գաղթականնե– րուն առջեւ: Կառավարական որոշումը ճշդած է, թէ «պուլկար կառավարութիւ– նը եւ ժողովուրդը այս դժուար օրերուն չի հրաժարիր աւանդական դարձած իր բարեկամական վերաբերումէն Հայերու հանդէպ»:

Պուլկարիոյ հայ գաղութը, որ 25·000 հոգի կը հաշուէր, իր կարգին միջոցներ ձեռք առած է տարագիրներուն օգնելու համար: 1922 Հոկտեմբեր 3ին Պլովտիվի մէջ խորհրդակցական ժողով մը տեղի ունեցած է, որուն մասնակցած են գա– ղութին մէջ գործող հայ կուսակցութիւն– ները, հանրային եւ մշակութային կազ– մակերպութիւնները (Ազգային վարժա – րանի Հոգաբարձութիւն, «Վահան Մա – նուէլեան» գեղարուեստասիրաց ընկերու– թիւն, «Գրասիրաց», «Կարմիր Խաչ», «Շանթ» միութիւնները, ինչպէս նաեւ բոլոր հայրենակցականները): Ժողովը կազմած է 7 հոգիէ բաղկացած մարմին մը, զբաղելու համար Պլովտիվ ժամա– նող գաղթականներու հարցերով: Մար – մինը աշխատած է Ազգային իշխանու – թեան Թաղական խորհուրդի հսկողու – թեան տակ, «Ժամանակաւոր գաղթակա– նական յանձնաժողով» անունով: Այս մարմինը գաղթականներուն յատկացնե – լու համար 10·000 լեվ ստացած է Պլով– դիվի Թաղական Խորհուրդէն:

1922ին Պուլկարիոյ հայաշատ քաղաք– ները եղած են Պլովդիվ, Վառնա, Ռուսէ, Պուրկազ, Սլիվէն, Շումէն, Սողոբոլ, Այտոս, Պազարճիք, Սթարա – Զակորա եւ Կարնապատ: Մինչեւ Հոկտեմբեր 18 Պուլկարիա գաղթած Հայերու ընդհանուր թիւը եղած է 15·000, որոնցմէ Պլովդիվ ժամանած են 1055 հոգի (մեծ մասը Պրու– սայի գիւղերէ): Շուրջ 7000 գաղթական– ներ տեղաւորուած են սահմանամերձ հա– յաշատ քաղաքները (Հարմանլի, Հասկո– վօ, Սվիլենկրատ եւայլն): Շատեր ապաս– տանած են իրենց բարեկամներու, համա– քաղաքացիներու, ծանօթներու կամ օգ– նութեան հասած Հայերու մօտ: Մնաց– եալները՝ 8000 հոգի, ժամանակաւոր կեր– պով տեղաւորուած են այլ քաղաքներու հայկական դպրոցները, եկեղեցիները, ա– կումբները եւ պուլկար զօրանոցներն ու հիւանդանոցները:

1922 Հոկտեմբեր 21ին Պլովդիվի նա – հանգապետը ժողովի հրաւիրած է գա– ղութին ներկայացուցիչները, որոնք ըն– տրած են նոր «գաղթականական յանձ– նաժողով» մը, որ ստացած է լայն իրա– ւունքներ՝ պետական հսկողութեան տակ: Ի վիճակի չըլլալով հոգալու գաղթական– ներու նիւթականը՝ յանձնաժողովը դի– մում կատարած է Պոլսոյ Պատրիարքա– րանին եւ Պուքրէշի Թաղական Խորհուր– դին: Նուիրահաւաքում ալ կատարած է. Պլովդիվի մէջ գաղթականներուն օժան – դակելու համար հաւաքուած է 300·000 լեվ. Այտոսի, քանի մը ընտանիքներէ բաղ– կացած հայ գաղութը հաւաքած է 15·000 լեվ, Սլիվենինը՝ 5·677, Եամբոլինը՝ 11 հազար 520: 1922 Հոկտեմբեր 4–15ին հայ գաղթականներուն համար Սոֆիայի մէջ հաւաքուած է 12·000, Ռուսէի մէջ՝ 10 հազար, Շումէնի մէջ՝ 3·000 լեվ եւայլն: Սակայն այս գումարները բաւարար չեն եղած:

Առաջին իսկ օրէն գաղթականները խնա– մելու համար կազմած են Կարմիր Խաչի խումբեր, որոնք ո՛չ միայն հագուստ եւ սնունդ մատակարարած են անոնց, այլեւ հիւանդանոցներու մէջ բուժած եւ խնա– մած են հիւանդները:

Այլ եւ այլ քաղաքներու մէջ հաստատ– ուած գաղթականական մարմինները ի– րենց հրահանգները ստացած են Պլով – դիվէ. այսուհանդերձ սերտ համագոր – ծակցութիւն մը չէ եղած անոնց միջեւ: 1922ի Նոյեմբերի կէսերուն Սոֆիայի մարմինը կապ հաստատած է կառավա– րութեան հետ եւ ստանձնած է կեդրոնա– կան մարմնի պարտականութիւնները: Պուլկար կառավարութիւնը վաւերացու – ցած է զայն եւ անոր գործերը հսկելու պարտականութիւնը յանձնուած է Ներքին նախարարութեան:

1922 Հոկտեմբեր 30ին Ներքին նախա– րարը՝ Ռայկօ Դասկալով յայտարարած է, թէ «ցայսօր Պուլկարիա ապաստանած են 20·000 հայ գաղթականներ: Սոֆիայի մէջ կազմուած է «Գաղթականական յանձնաժողով» մը՝ զբաղելու համար ա– նոնցմով: Այդ կեդրոնական մարմինը այժմ ստեղծած է գաղթականական ֆոնտ՝ կառավարութեան հսկողութեան տակ: Յանձնաժողովը կրնայ դիմել ոչ միայն Պուլկարիա ապրող իր ազգակիցներուն, այլ եւ օտարներուն: Անոր գործունէու – թեան սահմաններուն մէջ կը մտնէ գաղ– թականներուն գործ հայթայթելու հարցն ալ»:

1923ի սկիզբները Սեւ ծովի ճամբով Վառնա ժամանած են գաղթականներու վերջին կարաւանները: Սոֆիայի «Գաղ– թականական կեդրոնական յանձնաժողո – վ»ը հաւաքած է 70·000 լեվ եւ բաշխած է Պուրկազ, Սլիվեն, Եամպոլ, Սթարա– Զակորա, Պազարճիք, Փլեվէն, Հասկովօ քաղաքները տեղաւորուած գաղթական – ներուն: Ասկէ զատ ան դիմում կատարե– լով պուլկար կառավարութեան կարգ մը արտօնութիւններ ձեռք ձգած է՝ մաքսէ եւ հարկերէ զերծ պահել գաղթականնե– րու գոյքը, լծկան անասունները, կառ– քերը, Թուրքիայէ գաղթած հայ բժիշկ– ներու արտօնութիւն աշխատելու իրենց մասնագիտութեան մէջ, արտօնութիւն, որ գաղթականները մեծ քաղաքներու եւ մայրաքաղաքին մէջ հաստատուին, զօ – րանոցներ եւ զինուորական հիւանդանոց– ներ տրամադրել գաղթականներուն: Ռո– տոսթոյէ, Զորլուէ, Մալկարայէ եւ Ադ– րիանապոլիսէ փոխադրուած եկեղեցական գոյքը մաքսէ ազատելով յանձնած է Պլով– դիվի եկեղեցիին:

Դուրսէն օգնութիւն չստանալով, 1922 Նոյեմբեր 20ին «Գաղթականական կեդ – րոնական յանձնաժողովը» կոչ ուղղած է Սոֆիայի եւ սփիւռքի միւս վայրերու Հայերուն. «Ցարդ 20·000 գաղթականներ հասած են Պուլկարիա, մեծ մասամբ թշուառ եւ կարօտ: Երէկ չէն բոյն մը, տաքուկ օջախ մը ունէին անոնք, այսօր անտուն, թափառական, մերկ եւ անօթի: Հայրենակիցներ, մեր աւելի բախտաւոր– ներուս պարտքն է զերագոյն զոհողու – թիւնը յանձն առնել թոյլ չտալու հա– մար, որ մեր տարաբախտ եղբայրներն ու քոյրերն անօթի գալարուին՝ ցուրտէն սա– ռին»:

1922ի վերջերը Սոֆիայի «Գաղթակա – նական կեդրոնական յանձնաժողովը» Ռու– մանիոյ Հայ Կարմիր Խաչէն ստացած է 40·000 լեյ, Պոլսոյ Կարմիր Խաչէն՝ 1089 կտոր ճերմակեղէն, Քոնսթանցայի Հա– յերէն՝ 50·000 լեյ, Անգլիոյ «Հայ Տիկ– նանց» միութենէն՝ 20 անգլիական ոսկի, Մ. Նահանգներու հայ գաղութէն՝ 5·500 տոլար: Այսպէս՝ Պուլկարիայէն եւ ար– տասահմանէն գաղթականներուն համար հաւաքուած ընդհանուր գումարը եղած է երկու միլիոն լեվ:

1922 Դեկտ.ին «Գաղթականական կեդր. յանձնաժողովին» կողքին ստեղծուած է գաղթականներուն գործ հայթայթող գը– րասենեակ մը: 1923ի սկիզբը գաղթական– ներուն մեծ մասը արդէն գործի անցած է:

1923ին Պուլկարիոյ հայ գաղութին թի– ւը 50·000ի հասած է:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ

ՆՈՐ ԿՐԹԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆ ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

———o———

Ա.

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրած էինք իր ատենին, վերջերս շուրջ 115 հազար քառ. քիլոմեթր ընդհանուր տարածութեամբ հող մը գնուեցաւ Անթիլիասի շրջանը, ուր պիտի կառուցուի կրթական տիպար կեդրոն մը: Այս առթիւ, «Ազդակ»ի կողմէ, Համազգայինի նախագահ Տոքթ. Եղիկ Գոնեալեանի հետ տեսակցութիւն մը ունեցած է Սարգիս Տէմիրճեան: Կուտանք ստորեւ.—

ՀԱՐՑՈՒՄ.— Սիրելի ընկ. Գոնեալեան, վերջին ամիսներու ընթացքին կը լսենք համազգային կարեւորութիւն ներկայա– ցնող հարցի մը մասին, որուն ձեռնար– կած է «Համազգային»ի կեդր. վարչու– թիւնը: Իբրեւ այդ մարմնին նախագահը, ձեզմէ պիտի խնդրէինք մեր ժողովուրդին հետաքրքրութիւնը բաւարարող տեղեկու– թիւններ տայիք այդ հարցի մասին, որ կը վերաբերի Անթիլիասի մօտ գնուած հո– ղամասերուն: Որքա՞ն հող գնուած է եւ ո՞ւր է անոր տեղը:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ.— «Համազգային»ի մի– ջոցներով գնուած եւ իր սեփականութիւնը եղող հողամասը ունի 46·000 քառ. մեթր տարածութիւն եւ կը գտնուի բլուրի մը վրայ, որ կը կոչուի Մրդհէր: Ցեղապա– յին այս շրջանը կը մտածենք մկրտել հայկական անունով մը: Իր ներկայ ճամ– բաներով, անիկա կը գտնուի Անթիլիասի հրապարակէն մէկուկէս մէկ քիլոմեթր հե– ռաւորութեան վրայ, դէպի «Ազրալեան» ակումբ տանող ճամբու ձախին եւ ծովէն 150էն 200 մեթր բարձրութեան վրայ:

Հ.— Հողամասերու գնումը կատար -

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

— Հատ մը կը պատրաստեմ... մտքէս գաւառական բառեր կը շինեմ իրենց նշա– նակութիւնները տալով... իր ճաշակները գիտեմ եւ կրնամ ուզածին պէս բան պատ– րաստել:

Գաղափարը շատ սիրուն թուեցաւ Զօ – պանեանի.

— Ըրէ՛ քիչ մը խնդանք, ըսաւ, մանա– ւանդ որ ես ալ կ'ազատիմ իր նամակնե– րէն:

— Վաղն իսկ կը պատրաստեմ ու կը ղրկեմ, վճռեցի:

Բաժնուեցանք իրարմէ:

Իսկոյն սու մը տուփ եւ տետրակ մը առի, յետոյ Պուլ. Միշի վրայ սրճարան մը գացի, մելան եւ գրիչ ուզեցի եւ գործի սկսայ:

Երկու ժամուան մէջ տետրակը գաւա– ռական բառերով լեցուած էր:

Քանի մը նմոյշներ տամ եթէ կ'ուզէք.

Պրճուկ.— Ջիուն ետեւի ոտքերուն վրայ գոյացած ուռեցք, Արաբկիրի գաւառա – բարբառէն:

Ձմբուլուկ.— Գարնանային ծաղիկ ան– տերեւ եւ դեղնագոյն, Վասպուրականի նահանգին յատուկ:

Կմպօշ.— Տեսակ մը տաշտ, հաց խմո– րելու համար: Եւդոկիոյ գաւառաբար – բառ:

Եւ այսպէս 120ի չափ բառեր, վայրկե– նապէս մտքիս մէջ ծնած, իրենց նշանա– կութիւններովը եւ ծագումովը:

Տետրակը ծրարեցի, Ետնէսքօյին հաս– ցէն գրեցի վրան ու ձգեցի թղթատուն՝ ա՛լ վրան չմտածելով:

Կիրակի առտու մը, 10–12 օր ետքը, անկողնիս մէջ թերթ կը կարդայի:

Ցանկարծ սենեակիս դուռը զարկին:

— Ո՞վ է ան, հարցուցի պառկած տե– ղէս:

— Ցրուիչը. գոչեց դրան ետեւէն ձայն մը:

Ցրուիչը այն ատեն միայն մինչեւ սեն– եակին դուռը կուգայ՝ երբ յանձնարարեալ բան մը ունի տալու:

Բայց ես այդպիսի յանձնարարեալ բա– նի մը չէի սպասեր, ուստի զարմանքով անկողնէս դուրս ցատկեցի ու գացի դուռը բանալու:

— Պարոն Երուանդ Օտեանը դո՞ւք էք, հարցուց ցրուիչը:

— Այո, պարոն:

— Ուրեմն ստորագրեցէք այս թուղթը: Միեւնոյն ժամանակ բացաւ իր վզէն կախուած պայուսակը եւ սկսաւ դրամներ համրել:

Դրա՞մ. ո՛վ հրաշալիք:

Թուղթը ստորագրեցի եւ իրեն տուի առանց վրան նայելու:

Մարդը 75 ֆրանք համրեց եւ տուաւ ըսելով՝

— Ճի՞շդ է:

— Ճիշդ է, պատասխանեցի մեքենա – բար:

Յետոյ, չկրնալով հետաքրքրութիւնս զսպել՝ աւելցուցի.

— Բայց ուրկէ՞ կուգայ այս գումարը:

— Թուղթը չկարդացի՞ք, Վիէննայէն է, պատասխանեց ցրուիչը կասկածոտ ակնարկ մը նետելով վրաս: Դուք չէ՞ք Պր. Երուանդ Օտեանը, հարցուց երկրորդ անգամ:

— Այո, ես եմ, փութացի ըսել...:

Վիէննա բառը ամէն բան լուսաբանած էր:

— Միթէ Պր. Ետնէսքօյի կողմէ ղըր– կուած չէ՞ այս դրամը, աւելցուցի:

Ցրուիչը ակնարկ մը նետեց ստորա – գրած թուղթիս վրայ եւ ըսաւ.

— Այո, Պր. Անտոնիք Ետնէսքօյի կողմէն է:

— Երեք օրէ ի վեր կը սպասէի կոր այս գումարը, աւելցուցի:

Ցրուիչը մեկնեցաւ:

Գաւառական բառերու հաւաքածոյիս փոխարէնն էր որ կը ստանայի:

Բայց պատմութիւնը այստեղ չի լմննար:

Ամիս մը ետքը Վիէննայի Մխիթար – եանց Միաբանութեան «Հանդէս Ամսօր– եայ»ի վերջին թիւը տեսայ Արշակ Զօ – պանեանի գրասեղանին վրայ. առի աչք մը նետելու համար վրան:

Երեւակայեցէք զարմացումս երբ իմ հնարած գաւառական բառերս տեսայ այդ պատկառելի ուսումնաթերթին մէջ տպագր– ուած, հետեւեալ ծանօթութեամբ:

«Պարոն Երուանդ Օտեանի հաւաքածո– յէն քաղուած գաւառական բառեր»:

Այդ բառերէն մէկ քանին թերեւս հայ լեզուի մէջ գործածուած եւ այդ կերպով նուիրագործուած են: Ասիկա անշուշտ փառք մըն է ինծի համար, որուն մէջ մեծ բաժին մը ունի սակայն Ետնէսքօ: Առանց անոր հետապնդումներուն՝ երբեք մտքէս պիտի չանցնէր հայ լեզուն օժտել 120 նոր բառերով:

Փութամ ըսելու որ այս լեզուագիտա– կան անմեղ խաբերայութեան մէջ բոլո – րովին անպատասխանատու են Վիէննայի Մխիթարեան Հայրերը եւ այս խաղը եր– բեք չի կրնար նսեմացնել իրենց անժխը– տելի հեղինակութիւնը հայ բանասիրու – թեան մէջ:

(87 – Շար.)

ուած է միայն «Համազգային»ի միջոցներով, թէ ուրիշ անձնաւորութիւններ եւս բերած են իրենց մասնակցութիւնը: Որքա՞ն արժած են այս հողամասերը, ի՞նչ պայմաններու մէջ գնուած են ատոնք, եւ որքա՞ն պիտի արժեն նախատեսուած ծրագիրները:

Պ.— Մրգհէր անունով ծանօթ հողամասերը, որոնց ընդհանուր տարածութիւնը կը հասնի շուրջ 115·000 քառ. մեթրի, բաժնուած էին արդէն փոքր հողաշերտերու, ներքին ճամբաները բացուած եւ լուսաւորութեան ձողերը հաստատուած: «Համազգային»ի պատկանող հողերու գնումը կատարուեցաւ երկու հանգրուանով: Առաջին գնումը կատարուեցաւ անցեալ Հոկտեմբերին, երկրորդ մասը՝ Դեկտեմբերին:

Սկիզբը գնեցինք շուրջ 32·000 քառ. մեթր տարածութեամբ հողամաս մը, պարզ այն պատճառով որ հողատէրերու ընկերութիւնը, որոշ դժուարութիւններու առջեւ գտնուելով, իրենց ներկայացուցիչը լիազօրած էր ծախելու ընդհանուր տարածութեան մօտաւորապէս 25 առ հարիւրը միայն: Երբ այս տարածութիւնը գնեցինք, որոշ է որ մնացեալ հողերու գիները ինքնաբերաբար պիտի բարձրանային: Իսկ մենք, գլուխ կարենալ հանելու համար մեր ծրագիրներուն ամբողջութիւնը, պէտք ունէինք գնուած հողամասի կողքին գտնուող շուրջ 14·000 քառ. մեթր տարածութեամբ հողաշերտերուն ալ: Գնման այս երկրորդ հանգրուանը գլուխ հանուեցաւ հետեւեալ ձեւով.

Կոչ ուղղեցինք մեր բարեկամներէն ոմանց, որպէսզի մեր գնելիք երկրորդ մասի կողքին գտնուող մնացեալ 70·000 քառ. մեթր տարածութեամբ հողաշերտերը իրենք գնեն: Այս թելադրանքը ընելով, որոշ է որ մենք յստակ նպատակ մը կը հետապնդէինք: Կ'ուզէինք, եւ ասիկա շատ կարեւոր էր մեզի համար, որ կրթական, մարզական եւ ընկերային կառուցումներու վայրին շրջապատը կազմող հողաշերտերը գտնուէին մեզի բարեկամ ապահով ձեռքերու մէջ: Այս ձեւով՝ մեր հաստատութեան մօտիկ շրջաններու մթնոլորտը կարելի պիտի ըլլար պահել առողջ ու հայեցի նկարագրով: Աւելցնեմ նաեւ, որ մնացեալ հողաշերտերու ամբողջութիւնը բարեկամներու գնել տալով՝ մեր հողամասի երկրորդ բաժինը գնելու ժամանակ «Համազգային»ին կ'ապահովուէր 150·000 Լ· ոսկիի խնայողութիւն մը, որովհետեւ, ամբողջ հողը գնելու պարագային՝ այդ հողամասին գինն ալ պիտի ըլլար աւելի նպաստաւոր:

Ապահով եմ, որ մեր բարեկամները իրենց ձեռներէցութեամբ, բծախնդրութեամբ եւ ազգային խոր գիտակցութեամբ, մեր հաստատութեան կողքին գտնուող իրենց ունեցած հողամասերը կը ծառայեցնեն լաւագոյն նպատակներու:

Այս առիթով կ'ուզէի ներողամտութիւնը խնդրել մեր այն բազմաթիւ բարեկամներուն, որոնց դիմելու անհրաժեշտ ժամանակը չունեցանք: Անկախ այն իրողութենէն, որ մասնակցողներու թիւին շատութիւնը կրնար յաւելեալ դժուարութիւններու առջեւ դնել գնումի գործողութիւնը, կային որոշ պայմաններ՝ որոնք շափազանց նեղ կացութեան մը մէջ կը դնէին մեզ: Կրնամ ըսել նոյնիսկ թէ պարտաւորուած եղանք 24 ժամուան պայմանաժամի մը մէջ յանգիլ յստակ որոշումի մը եւ տալ մեր վերջնական պատասխանը: Այս պայմաններու տակ, կարելի չեղաւ տարբեր կարգադրութիւններու մասին մտածել եւ դիմել ուրիշ բարեկամներու ալ:

Ձեր այս հարցումին ամբողջական պատասխան մը տուած ըլլալու համար պիտի աւելցնեմ նաեւ, որ «Համազգային»ի գնած հողաշերտերուն ամբողջութիւնը արժեց շուրջ մէկ միլիոն 100·000 Լ· ոսկի, մօտ 500·000 տոլար, իսկ մեր բարեկամները գնած եղան մնացեալ բոլոր հողաշերտերը՝ տրամադրելով երկու միլիոն 100·000 Լ· ոսկի, մօտ մէկ միլիոն տոլար: Իսկ նախատեսուած ծրագիրները ուսումնասիրութեան մէջ են առայժմ եւ կարելի չէ ըսել անմիջապէս թէ շինարարական բոլոր ծրագիրները որքա՛ն պիտի արժեն: Կարելի է ըսել միայն, թէ այդ ծախքերը որոշապէս պիտի հասնին քանի մը միլիոնէ աւելի գումարի մը:

Հ.— Եթէ անփափկանկատ հետաքրքրութիւն չէք նկատեր, պիտի ուզէինք իմանալ թէ «Համազգային»ի կողմէ գնուած հողաշերտերուն գումարը կրցա՞ծ էք կանխիկ վճարել:

Պ.— Ո՛չ միայն անփափկանկատութիւն չեմ նկատեր, այլ մա՛նաւանդ՝ այդ հետաքրքրութիւնը կը նկատեմ արդարացի եւ համակրական: Վճարած ենք կանխիկ ամբողջութեամբ: Անհրաժեշտ գումարին մէկ կարեւոր մասը ունէինք արդէն, շնորհիւ նախապէս նման ծրագրի մը համար եղած նուիրատուութիւններու: Պակաս մնացած գումարին համար ըրինք որոշ կարգադրութիւններ: Ցամենայն դէպս՝ վճարած ենք ամբողջութեամբ:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՊՈՒՏ'Մ ԺՊԻՏ

— Ինչո՞ւ ամէն առաւօտ ուշ դպրոց կուգաս:

— Ի՞նչ կրնայ ընել. երբ փողոցին անկիւնը կը խանիմ, ցուցատախտակը կ'ազդարարէ՝ «Ուշադրութիւն: Դպրոց: Դանդաղ ընթացք»:

×

— Ի՞նչպէս հօրս հեռագրեմ, որ երրորդ անգամ ըլլալով քննութիւններուս մէջ ձախողեցայ:

— Շատ պարզ է. հետեւեալ բովանդակութեամբ հեռագիր մը քաշէ. «Քննութիւնները վերջ գտան, ոչ մէկ նորութիւն կայ»:

- ՀԱՅԱՍՏԱՆ -

ԱՐՓԻ – ՍԵՒԱՆ ՋՐԱՏԱՐԸ

Արփի–Սեւան ջրատարի շինարարական աշխատանքները Մարտին համեմատաբար լայն թափով կատարած են Կարմրաշէնի եւ Մարտունիի կարգ մը տեղամասերու բանուորները: Կառոյցին միւս տեղամասերուն հիմնական աշխատանքները զգալի չափով թերակատարուած են:

Հորատում. — Այս տարուան առաջին երեք ամիսներուն փորուած է 901 մեթր փապուղի, այլ խօսքով ծրագիրը իրագործուած է 87,8 տոկոս: Առաջին եռամսեային պէտք է փորուէր 1025 մեթր:

Կրագիւսապատում. — Եռամսեային դանդաղած են ջրատարին պատերը ամրացնելու (կրագիւս ներարկել) եւ յատակը կրագիւսապատելու աշխատանքները: Առաջին ճիւղի աշխատանքները 51,1, իսկ երկրորդինը՝ 9,5 տոկոսով իրագործած են ծրագիրները:

Մարտին ջրատարը երկարած է 375 մեթր:

Ապրիլ մէկին ջրատարին ընդհանուր երկարութիւնը հասած է 43·038 մեթրի:

×

ՕՏԱՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐ

Երկու օրով Հայաստան այցելած է Առողջապահութեան Համաշխարհային Կազմակերպութեան տնօրէնը՝ Մալէր: Օտար այցելուն առաջնորդուած է Մատենադարան, դիտած է Երեւանի տեսարժան վայրերը եւ այցելած է Սեւանի հիւանդանոցը, ապա Էջմիածինի մէջ տեսակցած է Վազգէն Ա.ի հետ: Մալէր լաւ տպաւորութիւններով մեկնած է Հայաստանէ:

×

Ափրիկեան Միութեան Կազմակերպութեան պատուիրակութիւնը երկու օրով Հայաստան այցելած է: Ափրիկեցիները այցելած են Մատենադարան, Էջմիածին, Զուարթնոց, Սարդարապատի յուշարձանը և այլ վայրեր: Ն. Ցարութիւնեան ընդունած է զիրենք: Հայաստանի Արտաքին նախարարը՝ Կամօ Ուդումեան ի պատիւ օտար այցելուներուն ընդունելութիւն մը կազմակերպած է:

×

Չեխ – խորհրդային առեւտրական խորհուրդի ութերորդ նիստին մասնակցած չեխ ներկայացուցիչներ ծանօթացած են Հայաստանի արդիւնաբերութեան, տնտեսութեան եւ տեսարժան վայրերուն: Չեխ պատուիրակութեան անդամներէն է. Միչովսկ յայտարարած է «Արմէնփրէս»ի թղթակիցին, թէ հայկական հաշուիչ մեքենաները մեծ համբաւ կը վայելեն Չեխոսլովաքիոյ մէջ: Մեծ վարպետութեամբ եւ ճշգրտութեամբ պատրաստուած այդ մեքենաները յաջողութեամբ կը գործածուին Չեխոսլովաքիոյ տնտեսութեան կարեւորագոյն ճիւղերուն մէջ:

×

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ԿԱՊ

Ներկայիս Երեւան Խորհ. Միութեան 13 Հանրապետութիւններու մայրաքաղաքներու հետ օդանաւային կապ հաստատած է:

Ամառուան եղանակին Երեւան – Մոսկուա գիծով օրական եօթը օդանաւ պիտի մեկնի, իսկ Երեւանէն–Լենինգրադ՝ երկու օդանաւ: Լենինականէ եւ Ղափանէ թռիչքներ պիտի կազմակերպուին դէպի Սոչի եւ Մինէրալնիէ Վոդի:

×

ԼԱՏԻՇԵՐԷՆ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

Ռիկայի մէջ լատիշերէն լոյս տեսած է հաւաքածոյ մը հայ բանաստեղծութիւններու: Հատորին մէջ թարգմանաբար տեղ գտած են բանաստեղծութիւններ Գ. Սարեանէ, Պ. Սեւակէ, Ս. Գրաշիէ, Ց. Շիրազէ, Հ. Սահեանէ, Մ. Մարգարեանէ, Ս. Կապուտիկեանէ, Գ. Էմինէ, Հ. Յովհաննիսեանէ, Վ. Դաթեանէ, Լ. Դուրեանէ, Ռ. Դաւոյեանէ եւ ուրիշներէ:

Թարգմանութիւնները կատարած է բանաստեղծուհի Դ. Ուստինիա:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Փարիզի եւ շրջակայից Կրօնական Ընկերակցութեան Ներկայացուցչական ժողովի 24 անդամներու չորս տարուան շրջանը լրացած է:

Ներկայացուցչական ժողովի աշխարհական 24 նոր անդամներուն ընտրութիւնը տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, 28 Ապրիլ 1974:

Ընտրողները ազատ են քուէարկել անձամբ կամ թղթակցութեամբ:

Անոնք որոնք անձամբ կ'ուզեն քուէարկել, հարկ է որ ներկայանան Փարիզի, Ալֆորվիլի, Առնուվիլ լէ Կոնէսի եւ Շավիլի եկեղեցիները, ուր զետեղուած են քուէատուփերը՝ Ընտրական Յանձնախումբի հսկողութեան տակ:

Անձամբ քուէարկութիւնը տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, 28 Ապրիլ 1974 ժամը 9էն 17:

Անոնք որոնք թղթակցութեամբ կ'ուզեն քուէարկել, պէտք է իրենց քուէները ապահովագրուած՝ նամակատուն յանձնեն ամէնէն ուշը՝ Շաբաթ, 27 Ապրիլ 1974ին նամակատան կնիքը պիտի հաստատէ այդ թուականը:

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

(Կնիք)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (115)

ԲՈԲ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Ա.

— Ռիվարեց, ի՞նչ էք խօսում: Վտանգ կայ, ի հարկէ, մանաւանդ ձեզ համար, լաւ եմ հասկանում. բայց դուք այդքան յաճախ անցել էք սահմանը, ու միշտ յաջող:

— Բայց այս անգամ կը բռնուեմ:

— Եւ ինչո՞ւ, որտեղի՞ց գիտէք:

Բոբը չոր ծիծաղեց:

— Ցիշո՞ւմ էք գերմանական աւանդութիւնը այն մարդու մասին, որը մեռնում է, հէնց որ տեսնում է իր կրկնակը: Չէ՞: Կրկնակը երեւում է նրան դիշերով, մի անապատ տեղում, յուսահատութիւնից ձեռքը կոտրատելով: Ես էլ տեսայ իմ կրկնակը, երբ վերջին անգամ սարերումն էի. ես այլեւս ետ չեմ դառնայ, եթէ սահմանն անց կենամ:

Մարտինին մօտ եկաւ ու դրաւ ձեռքը թիկնաթոռի մէջքին:

— Լսեցէք, Ռիվարեց, ես չեմ հասկանում այդ գերբնական ցնդի–բնդի բաները, բայց գիտեմ մի բան: Երբ մի այդպիսի նախազգացում ունէք, պէտք չէ, որ գնաք: Բռնուելու ամենալաւ միջոցը առաջուց անյաջողութեան համոզուած լինելն է: Դուք հաւանօրէն առողջ չէք կամ յոգնած էք մի բանով, եթէ այդ տեսակ յիմար բաներ էք մտածում: Եւ ինչի՞ համար ես չգնամ ձեր տեղը: Ես կարող եմ կատարել ինչ որ պէտք է, իսկ դուք կը գրէք ձեր մարդոց, բացատրելով, որ...

— Որպէսզի ձեզ սպանեն իմ փոխարէն: Ի՛նչ սրամիտ բան կը լինէր:

— Ա՛, ինձ չեն սպանի: Ինձ այնպէս չեն ճանաչում, ինչպէս ձեզ. եւ բացի դրանից, եթէ նոյնիսկ...

Ու կանգ առաւ. Բոբն ուղղեց նրան իր դանդաղ, փորձիչ հայեացքը: Մարտինիի ձեռքերը կախ ընկան:

— Ջեմմայի համար հաւանօրէն այնքան ծանր չլինի ինձ կորցնելը, քան ձեզ, — ասաց նա կատարեալ պարզութեամբ:

— Բացի դրանից, սա հանրային գործ է, Ռիվարեց, եւ պէտք է նայենք այն տեսակէտից, որ կարելիին չափ շատ մարդոց օգուտ լինի: Ձեր «շուկայի գինը», ինչպէս ասում են տնտեսագէտները, բարձր է իմից: Ես այդ պարզ գիտակցում եմ, թէեւ ձեզ սիրելու մի մասնաւոր պատճառ չունեմ: Դուք աւելի կարեւոր մարդ էք, քան ես: Զգիտեմ, դուք ինձանից աւելի լաւն էք թէ ոչ, միայն դուք աւելի նշանակութիւն ունէք, եւ ձեր մահը մի աւելի կորուստ կը լինէր, քան իմը:

Նրա ձայնի շեշտից մարդ այնպէս կը մտածէր, որ սակարանի գների մասին է խորհրդածում: Բոբն ամբողջ մարմնով դողդոջուն նայեց նրան:

— Լաւ, ի՞նչ էք ուզում: Որ սպասեմ, մինչեւ գերեզմանս ինքն իրեն բացուի, ինձ կո՞ւլ տայ: Մահուան խաւարը ուզում եմ հարսխ նման գիմաւորեմ, եթէ պէտք է, որ մեռնեմ: Է՛, թողէք, Մարտինի, յիմա՞ր բաներ էք խօսում:

— Գոնէ դուք, — պատասխանեց ընկերը մի խոժոռ տոնով:

— Այո, բայց դուք նոյնպէս: Ի սէր Աստծու, առանց ռոմանտիկ անձնազոհութիւնների, առանց Դոն–Կարլոսի ու Մարկիզ Պոզայի նմանողութեան: Տասնիններորդ դարումն ենք ապրում, եւ եթէ մեռնելն է իմ առաջ՝ ուրեմն պէտք է մեռնեմ:

— Իսկ եթէ կենդանիների թւում մնալն է իմ առաջ, այդ հաշւով պէտք է հպատակուեմ, այնպէս չէ՞: Բախտաւոր մարդ էք, Ռիվարեց:

— Այո. — համաձայնեց Բոբը լակոնիկ: — Բախտս միշտ է յաջող եղել:

Մի քանի վայրկեան լուռ ծխում էին, յետոյ քննել սկսեցին գործի մանրամասնութիւնները: Երբ Ջեմման եկաւ նրանց ընթրիքի հրաւիրելու, ոչ մէկի, ոչ էլ միւսի դէմքից չէր կարելի գուշակել, որ նրանք մի որեւէ անսովոր խօսակցութիւն են ունեցել:

Ընթրիքից յետոյ նստել ու քննութեան էին առել զանազան ծրագրեր ու անում էին անհրաժեշտ կարգադրութիւնները: Ժամը տասնմէկին Մարտինին վեր կացաւ ու առաւ գլխարկը:

— Գնամ ձեզ համար թիկնոցս բերեմ, Ռիվարեց: Կարծում եմ, որ նրանով ձեզ աւելի դժուար կը ճանաչեն, քան ձեր այդ բաց հագուստներով: Բացի դրանից, մի աչք դցեմ, համոզուենք՝ լրտես չկա՞յ մօտերը:

— Մի՞թէ գալու էք ինձ հետ մինչեւ քաղաքի դուռը:

— Այո, լաւ է չորս, քան երկու աչք ունենալ, եթէ խնդիրը հետապնդելու հասնի: Կը դառնամ կէս գիշերին: Խնդրում եմ, չգնաք գալուցս առաջ: Բանալին տուէք ինձ, Ջեմմա, որ զանգելու պէտք չլինի, երբ վերադառնամ:

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ապրիլ 28, Կիրակի օր, Առնուվիլի Վարդայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ Հանդի – սաւոր պատարագ եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն կը մատուցուի, 1915ի Մեծ Եղեռնի Ամասիոյ նահատակներու եւ ննջեցելոց հոգիներու յիշատակին:

Կը պատարագէ
ՄԵՍՐՈՊ ՔՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի, Ամասիացիներու աւանդական ճաշ:

RESTAURANT SCOLAIRE CLARET
Rue Claret — 95 Gonesse

Այս ճաշին մասնակցիլ փափաքողներէն կը խնդրուի ամէնէն ուշ Ապրիլ 23, Երեքշաբթի երեկոյ, արձանագրուիլ Պր. Նիկողոսեանի հեռաձայնելով կամ անձամբ ներկայանալով:

Ճաշագին 35 ֆրանք

N. Nigoghossian
121 Av. Henri Barbusse
95400 Arnouville les Gonesse
Tél. : 985-04-46

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

Հ. Յ. Դ.

ԱՌՆՈՒՎԻԼ – ՍԱՐՍԷԼ.— Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի բոլոր ընկերները կը հրաւիրուին ընդհ. ժողովի Ուրբաթ (Ապրիլ 26) ժամը 21ին սովորական հաւաքատեղին: Ժողովին ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէն իր լրիւ կազմով: Շատ կարեւոր օրակարգ եւ ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի չորս մասնաճիւղերու նախաձեռնութեամբ հացկերոյթ Կիրակի Մայիս 19: Մանրամասնութիւն – ները յետագային:

×

Սեւրանի Նոր Սերունդի պարանցիկ յերեկոյթը Մայիս 12ին:

×

Վասպուրականի Հերոսամարտը կ'ոգեկոչուի, Մարսէյլի մէջ Մայիս 12ին:

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Սարգիս Մինասեանի ծննդեան 100ամեակը Շաբաթ, Յունիս 8ին

ՊԱՏՈՒՈՅ ՃԱՇ

Առ ի երախտագիտութիւն

« ՀԱՅԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ » ԶՈՒԻՑԵՐԱԿԱՆ ՖԵՏԵՐԱՍԻՈՆԻՆ

կազմակերպուած

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ» ԿՈՂՄԷ

Կիրակի 5 Մայիս ժամը 12էն 17, ՊՕ–ՌԻՎԱԺ ՓԱԼԱՍ պանդոկին մէջ, Ուշի–Լօզան

ՀԱՅ ԵՒ ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԵՂԲԱՅՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿԵԼԻ ՊԱՀ ՄԸ

ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԿՈՆԴԱԿ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՍՐԲԱԶՆԱԳՈՅՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ Տ. Տ. ՎԱԶԳԷՆ Ա. Է

Ուղերձներ՝ «Հայերու Բարեկամներ, Զուիցերական Ֆետերասիոնի՝ պատուոյ նախագահին, Կեդր. Վարչութեան եւ Լօզանի Կոմիտէին նախագահներուն, Հ. Բ. Ը. Միութեան Զուիցերական խաւմիճակով Ընկերակցութեան պատուակալ վարիչ պատուիրակին եւ Զուիցերահայ Միութեան նախագահին կողմէ:

×

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օր. Սիրվարդ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ (Սոփրանօ), հայ ժողովրդական երգերով, Պր. Շարլ ԺՈՔԻԷ՝ (Թէնոռ)՝ զուիցերական ժողովրդական երգերով եւ Փարիզէն յատկապէս հրաւիրուած ՍՕՍԻ պարախումբը հայկական պարերով:

Ճաշագին՝ անձգլուխ 45 Զ. Ֆ.

Զուիցերահայ Երիտասարդաց Միութեան անդամներու եւ մինչեւ 20 տարեկան երիտասարդներու՝ 35 Զ. Ֆ.

Մասնակցիլ փափաքողները կրնան դիմել՝

U.G.A.B.
3, Chemin du Cap — 1006 LAUSANNE (SUISSE)

Հեռաձայն՝ Լօզան 28–20–86 Մանրամասն յայտագիր՝ դիմողներուն:

SEMAINE DU YAN'S CLUB

AVRIL 1974

25 AVRIL — Jeudi — « FORUM » cocktail de 18 à 24 h. où seront exposées les œuvres d'ARCHAK et de Jean VENDOME — Peintures, bijoux d'art.

Sur invitation... Sur invitation... Sur invitation...

26 AVRIL — Vendredi — CONFERENCE à 21 h. 15 « Le rapport contemporain des forces », Gérard CHAILLIAND.

27 AVRIL — Samedi — FOIRE AUX PROFESSIONS de 16 h. à 24 h.
Au cours de cette manifestation des représentants de toutes les branches d'activités pourront donner aux jeunes des renseignements concernant leur avenir professionnel.

2 MAI — POEMES, montage audio-visuel, présenté par R. ANDONIAN dans l'atelier de recherches d'expressions.

Sur invitation... Sur invitation... Sur invitation...

4 MAI — Samedi —— GALA YAN'S CLUB

YAN'S CLUB — 5, Avenue Reille — 75014 PARIS. Tél. 589-20-48

ԱՊՐԻԼ 24ը

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Չորեքշաբթի, Ապրիլ 24ին, Համազգային նախաձեռնութեամբ եւ նախագահութեամբ երեք յարանուանութեանց պետերուն, ժամը 20·30ին Սալ Կավօ: 45, Ռիւ Լա–Պօէսի, Մեթրօ Միրոմէնիլ

Կը խօսին.—

GUY COUTANT DE SAISSEVAL
Grand Chevalier de l'Ordre de St. Lazare de Jerusalem

եւ ՍԵԴՐԱԿ ՔԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.—
Այտա Պասմաճեան (դաշնակ), Մատլէն Էֆիգեան – Քարփանթիէ (արտասանութիւն), Մարիզ եւ Սիլվա Պուճիգանեան ջութակ), Աստղիկ Տէտէեան (երգ), Սայաթ–Նովա նուագախումբը եւ Սամուէլ–Մուրատ – Դպրոցասէր վարժարաններու միացեալ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Գէորգ Եանըքեանի:
Նոյն օրը, ժամը 15էն 17, մասնաւոր հոգեհանգիստ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ

ԲՈՅՍ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

ԵՒ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ ԶԵՏԵՂՈՒՄ
ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻ ՇԻՐԻՄԻՆ ՎՐԱՅ
ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ

24 Ապրիլ Չորեքշաբթի ժամը 18ին

Սիրելի Հայրենակից, անհրաժեշտ է քու ներկայութիւնդ: Քու մէկուկէս միլիոն նահատակներուդ յատկացո՛ւր այդ օրը:

Ժամադրուէ՛ Շարլ տը Կօլ – Էթուալ հրապարակին վրայ, Շան զ'Էլիզէի եւ Ավընիւ Ֆրիետլանտի անկիւնը:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Ապրիլ 24ին, Չորեքշաբթի ժամը 18·30ին պատարագ Փրատոյի Մայր Եկեղեցւոյ մէջ եւ ծաղկեպսակի զետեղում Ապրիլեան Յուշարձանին:

Կիրակի, Ապրիլ 28, ժամը 9·30ին հանդիսութիւն Քափիթոլ սինեմային մէջ (Քանըպիէռ):

Կը նախագահէ.— Պ. ՄՈՒՇԵՂ ՃԻՑԷՐՃԵԱՆ

Կը խօսին.—

Dr. YVES TERNON
Me E. JAKHIAN
M. G. SARIAN

Մասնակցութեամբ բոլոր հայ կազմակերպութեանց եւ միութեանց:

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի եւ Շրջ. Հայ Ազգ. Միութեան եւ մասնակցութեամբ Լիոնի հայ կազմակերպութեանց, Ապրիլ 24, Չորեքշաբթի, ժամը 19ին: Ծաղկեպսակի զետեղում: Հաւաքուիլ Փլաս Պելքուր «Օ Վէյէօր տը Փիէր» արձանին առջեւ:

Նոյն իրիկունը հանդիսաւոր պատարագ Լիոնի Հայոց եկեղեցւոյ մէջ: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ ԳԵՂԱՄ Ծ. Վ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ:

Կիրակի, Ապրիլ 28, ժամը 16ին ոգեկոչում Ազգ. Տան սրահին մէջ, 295, Ռիւ Պուալօ: Կը խօսին.— ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ (հայերէն) եւ Մէթր ՍՏԵՓԱՆ ՎԱՆԷՍԵԱՆ (ֆրանսերէն):

×

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կրընոպլի Հայ Ազգ. Միութեան եւ մասնակցութեամբ տեղւոյս հայ բոլոր կազմակերպութիւններուն, Կիրակի, Ապրիլ 28 ժամը 15·30ին, Ռիւ Ժէի սրահին մէջ:

Կը նախագահէ.— Կ. ԳՈՒԹՈՒՄՃԵԱՆ, Կը խօսի.— Ս. ՍԻՍԼԵԱՆ:

Գեղարուեստական խնամուած բաժին Կապոյտ Խաչի կողմէ:

×

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

24 Ապրիլ, Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 18·30ին հոգեհանգստեան արարողութիւն Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ. ժամը 19ին թափօրի կազմութիւն եկեղեցւոյ առջեւ, մեկնելով դէպի մեռեալներու Յուշարձանը, զետեղելու ծաղկեպսակ ի յիշատակ մեր նահատակներուն:

Երեկոյեան ժամը 21ին սգատօնի հանդիսութիւն պետական Թատրոնի մէջ:

Օրուան բանախօսներ՝

Պր. Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ (հայերէն), Պր. ՄԻՇԷԼ ԳԱՇԳԱՇԵԱՆ (ֆրանսերէն)

×

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Տէսինի Յուշարձանի Յանձնախումբին, Կիրակի, Ապրիլ 28: Առաւօտ՝ հոգեհանգիստ Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ: Յետ պատարագի թափօր: Մեկնում եկեղեցիէն եւ ծաղկեպսակի զետեղում յուշարձանին՝ ժամը 12ին: Ներկայ կ'ըլլան Ռոնի երեսփոխան՝ Ժան Փոփէրէն եւ Տէսինի քաղաքապետ՝ Փիէր Մութէն:

Յարգանքի խօսքը կ'արտասանէ փոխ–քաղաքապետ ԱՐՍԷՆ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

×

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Ազգ. Միութեան, Կիրակի, Ապրիլ 28, առաւօտ ժամը 9ին հոգեհանգստեան պաշտօն Սէնթ Անտրէ լը Հօ եկեղեցին: Ժամը 11·30ին ծաղկեպսակի զետեղում «24 Ապրիլ» փողոցը:

Կէսօրէ ետք ժամը 15·30ին հանդիսաւոր ոգեկոչում պետական Թատրոնին մէջ:

Կը նախագահէ ՄԱՇՏՈՑ ՎՐԴ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ
Կը խօսի ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՏԱՒՈՐԵԱՆ
Գեղարուեստական խնամուած բաժին

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
23
MARDI
23 AVRIL
1974

LE NUMERO 0.80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 150 Ֆ.	Վեցամսեայ	80 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 175 Ֆ.	Հատը	0,80 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.995

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.995

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

65ԱՄԵԱԿ 1909 ԱՊՐԻԼԻ ԿԻԼԻԿԵԱՆ ՋԱՐԴԵՐՈՒՆ

—o—

Գ. Տեղեկագիր Յակոբ Պապիկեանի (1)

Միջազգային մամուլը համակրանքով ողջունած էր 1908ի յուլիսեան խաղաղ յեղափոխութիւնն ու 1876ի միտհաթեան Սահմանադրութեան վերահաստատումը: Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ մարդիկ կը յուսային, որ վերջ էր գտած արիւնարբու Սուլթանին ջարդի քաղաքականութիւնը եւ թէ խաղաղ ու բարօր կեանքի շրջան մը կը բացուէր օսմանեան կայսրութեան քրիստոնեաներուն համար:

Սակայն Հիւրրիյէթէն ինը ամիս վերջ պատահած Կիլիկեան ջարդերը ընդհանուր զայրոյթ առաջ բերին ոչ միայն Թուրքիոյ հայ եւ ոչ-թուրք շրջանակներուն, այլ նաեւ արեւմուտքի քաղաքակիրթ երկիրներուն մէջ, ուր թերթերը արձագանգ հանդիսացան Թուրքերու անորակելի վայրագութեանց եւ ականատես օտար հեղինակներ անհերքելի փաստերու վրայ հիմնուած գրքեր հրատարակեցին:

Սահմանադրական կառավարութիւնը իր երկդիմի ընթացքով խառնակ վիճակ մըն էր ստեղծած: Օսմանեան Երեսփոխանական Ժողովը ձեռք առաւ խնդիրը: Որոշեց չորս հոգինոց Քննիչ Մարմին մը ղրկել Կիլիկիա՝ տեղւոյն վրայ ուսումնասիրելու համար կացութիւնը եւ երեւան հանելու ճշմարտութիւնը, ճշդելով պատասխանատուութիւնները:

Խորհրդարանը Քննիչ Մարմնի անդամ նշանակեց Ռոտոսթոյի Օսմ. երեսփոխան Յակոբ Պապիկեանը եւ Գասթէմունիի երեսփոխան Եուսուֆ Քէմալը (աւելի Անգարայի Ազգ. Մեծ Ժողովի կառավարութեան Արտաքին գործոց նախարար): Կառավարութեան կողմէ նշանակուած անդամներն էին՝ Մանասթըրի նահանգին դատական քննիչ Յարութիւն Մոստիչեան եւ Պետական Խորհուրդի նախագահ Աւետիս Նախագահ Ֆայիգ պէյ (ըստ Եուսուֆ Քէմալի՝ Պետական Խորհուրդի ալեւոր քարտուղար Արիֆ պէյ):

Յակոբ Պապիկեան ծնած էր Էտիրնէ 1856 Փետր. 23ին: Աւարտած էր տեղւոյն ազգային եւ Ֆրանս. վարժարանները: 1877-1879 փոխ-տեսուչ Արտաքին Գործոց՝ Պոլսոյ մէջ: Յետոյ երկու տարի Էտիրնէի Առեւտր. դատարանի քարտուղար: 1881ին կը հետեւի իրաւաբանութեան: Եօթն անդամ Էտիրնէի Վերաքննիչ ատեանին: 1891ին կը հաստատուի Պոլիս իբրեւ փաստաբան: 1902ին պետական պաշտօնով կը վերադառնայ Էտիրնէ: 1908ին կ'ընտրուի երեսփոխան օսմանեան առաջին Խորհրդարանին: Կ'անդամակցէր Իթթիհատի: Այդ պատճառով Հայերը գոհ չէին իր Կիլիկիոյ քննիչ նշանակուելէն: Թուրքերն ալ կը կարծէին, որ անիկա իրենց ի նպաստ Տեղեկագիր պիտի տար:

Երկու կողմերն ալ կը սխալէին: Յակոբ Պապիկեան իսկական, հարազատ Հայ էր եւ պարկեշտ մարդ, ինչպէս պիտի տեսնուէր իր Տեղեկագրէն — որ Թուրքերը կը դատապարտէր: Ատոր համար ալ ոճրագործ Իթթիհատը դաւադրաբար վերջ պիտի տար անոր կեանքին, թունաւորելով իր իսկ կուսակցութեան ականաւոր մէկ անդամը:

Քննիչ մարմինը 1909 Մայիս 12/25ին երկաթուղիով ճամբայ կ'ելլէ Հայդար փաշայէն, Ատանա կը հասնի 16/29ին եւ իսկոյն գործի կը ձեռնարկէ:

Պապիկեան իր Տեղեկագրին մէջ կը գրէ. «14 տարեկանէս սկսեալ կեանքիս մեծ մասը անցուցած եմ քաղաքական խռովութիւններէ փոթորկուած միջավայրերու մէջ: Պուլկարական ապստամբութեան միջոցին Սոֆիա կը գտնուէի, Թուրքեւռուս պատերազմին՝ Պոլիս: Ականատես վկան եմ եղած Կ. Պոլսոյ եւ Քըրք Քիլիսէի ջարդերուն: Սակայն երբեք չեմ տեսած եւ ոչ իսկ կրցած եմ երեւակայել սարսափները՝ որոնց Ատանայինին հետ բաղդատուէին: Այս նախանցին ջարդերը շատ ու շատ գլած անցած են այն բոլորը՝ ինչ որ Համիտեան վարչութիւնը այս տեսակին մէջ կազմակերպած է եւ որ իր բնութեամբ պիտի մնայ յաւիտենական ամօթ մը Օսմ. Պետութեան»:

Ու կ'աւելցնէ, որ Համիտեան ջարդերուն որոշ չափով կը խնայուէր տղայոց, կիներուն եւ հիւանդներուն կեանքին եւ կողոպուտի, հրդեհումի եւ քանդումներուն համար որոշ սեղմումներ կը դըրուէին: Ատանայի մէջ ողջ ողջ այրած են հիւանդներն ու վիրաւորները: Գիւղերու եւ շրջակայի ագարակներուն, Մխսիի, Համիտիյէի եւ Պաղչէ-Հասանպէյլիի քաղաքներուն մէջ իբրեւ հարստութիւն եւ կալուած ոչինչ կը մնայ: Կիներէն եւ 5-6 տարեկան տղաքներէն շատեր վիրաւորուած, նոյնիսկ ամենադաժան վարմունքներու առարկայ են եղած: Տարսոնի մէջ 60ը անց երկու կիներ ողբալով դանդատեր են իրեն, որ չէր յարգուած իսլամական օրէնքը, որ կեանքը կը ճանչնայ իբրեւ Աստուծոյ պարգեւը եւ կիներու պատիւը՝ փատիշահինը:

Քննիչ մարմնին առջեւ բերեր են 8-12 տարեկան բռնաբարուած չորս աղջնակներ, զորս Մէրսինի կառավարիչ Էսատ Րէուֆ պէյի եւ ուրիշ պաշտօնատարներու ներկայութեան քննել տուեր են իսլամ գայեակի մը եւ տեղեկագիրը ըստ պատշաճի խմբագրուելով պահուեր է: Քննիչները այցելեր են անգլ. հիւպատոսի կընոջ՝ Տիկին Տոթի Ուայլիի հաստատած հիւանդանոցը, ուր կը դարմանուէին անթիւ վիրաւորներ, մանաւանդ խեղճ փոքրիկներ: Ազնիւ կինը ամբողջ օրը հիւանդապահուհիի պէս կը խնամէր զանոնք՝ ամէն գովեստէ վեր յարգանքով եւ արիութեամբ:

Ֆրանսացի եւ գերման քոյրերն ալ գործի լծուեր էին: Գերման հիւանդանոցի քոյր մը յուզումով յայտներ է, որ Արգարեան վարժարանին մէջ տեղաւորուած եւ շարժելու անկարող 150 վիրաւոր Հայեր չէնքի հրկիզումին առեն ողջ ողջ այրեր են:

Նոյնպէս Օսմանիյէի Հայոց եկեղեցիին մէջ պաշտամունքի ժամանակ ողջ ողջ այրեր են անգլէն, անպաշտպան 17 հոգի, երկուքը ամերիկեան միսիոնար, մէկը՝ բողոքական հովիւ:

Համիտի օրով միայն Հայերը կը ջարդէին: Կիլիկիոյ ջարդերուն սպաննուեր են նաեւ 400 Ասորիներ, 65 Սուրիացի կաթոլիկներ, 200 Քաղդէացիներ (Քիլտանի) եւ հարիւրեակ մը Յոյներ: Հայ բողոքականներու կորուստ է եղած 655 հոգի, հայ կաթոլիկներունը՝ 200:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐԸ

ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏԸ ԴԻՐՔ ՃՇԴԵՑ

—o—

Կիրակի օրուան միակ նորութիւնն էր Նախարարապետ Փիէր Մէսմէրի դիրքորոշումը նախագահական ընտրապայքարին մէջ: Պէտք է ըսել թէ արտակարգ խանդավառութեամբ մը չէ որ Մէսմէր յայտնեց թէ «համախոհ եմ Իւ. Տէ. Էռ.ի, որ զօրավիգ կը կենայ Շապան-Տէլմասի»: Իր յայտարարութիւնը հլու – հնազանդ չարքային կուսակցականի մը խօսքն է, որ գիտէ թէ իր կուսակցութեան արդէն պառակտուած այս վիճակին մէջ, առենը չէ անհատական կարծիք ունենալու: Բայց Մէսմէր պիտի չմասնակցի ընտրապայքարին: Իր ելոյթին մէջ, Մէսմէր փափաք յայտնեց նաեւ որ վերջ տրուին ամուլ վէճերուն եւ թեկնածուները «հակառակորդի սխալ» չգործեն:

Ժիսքար տ'Էսթէն Փարիզ անցուցած է իր Կիրակին, ինչպէս նաեւ Շապան, մինչ Ձախի պարագլուխը կը հանգստանար Լանտերու իր ագարակը:

× Հանրային կարծիքի նոր քննութիւններ շարթուս սկիզբը տարբեր պատկեր մը կը ներկայացնէին: Լը Փուէնի համաձայն Ա. շրջանին Միթերան 43 առ հարիւրի կը հասնի (ամէն քննութեան Միթերանի դիրքը կ'ամրապնդուի), 25 առ հարիւր՝ Ժիսքար, 23 առ հարիւր Շապան եւ հինգ առ հարիւր Ռուայէ: Հարցը այն է թէ ո՞վ պիտի նպաստաւորուի Ռուայէի այս հինգ առ հարիւրէն, երկրորդ շրջանին:

Քանի մը տողով

ԷՌ-ՖՐԱՆՍ, էռ-էնթէռ եւ իւ. թէ Ա,, 48 ժամուան գործադուլի ձեռնարկեցին Երկուշաբթի եւ Երեքշաբթի: Մինչ պաշտօնազրկուած օդաչուին հարցն է, որ միւս օդաչուները գործադուլի կը մղէ:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԹՈՒՐՔԻԱ լուսաձայ – նասփիւռի կայան մը հաղորդած է թէ Մարտ 11էն ետք Պաղտատի մէջ, քիւրտ Դեմոկրատ կուսակցութեան 11 ղեկավարներ ձերբակալուած են, էրպիլ տարուած եւ գնդակահարուած: Քիւրտերը կ'ըսեն նաեւ թէ Իրաքեան չորս օդանաւեր առած են չարաթավերջի կռիւներուն ընթացքին: «Ազատ Քիւրտիստան» ձայնասփիւռի կայանը կ'ըսէ նաեւ թէ քանի մը յաղթանակներ տարած են, Հիւսիսային Իրաքի մէջ, պաասական զօրքերուն դէմ:

ՄԱՌԵՇԱԼ ԱՅՈՒՊ ԽԱՆ Փաքիստանի երբեմնի նախագահը մեռած է առջի օր, 67 տարեկանին, զոհ սրտի տագնապի մը:

ԿԻՊՐՈՍԻ նախագահը՝ Մակարիոս Արք. Ջինաստան պիտի երթայ գալ ամիս:

ԱԼԺԵՐԻԱՅԷՆ ետք, Դաշնակցային Գերմանիոյ վարչապետը՝ Վիլի Պրանտ Գահիրէ հասաւ, ուր կը տեսնուի Սատաթի հետ: Պրանտ յայտարարած է թէ արաբական երկիրներու հետ լաւ յարաբերութիւններ մշակելը պէտք չէ ըլլայ ի վնաս Իսրայէլի:

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ բացէ ի բաց կը դատապարտէ Գնդ. Քատաֆին որ «Իսլամի խափանարարութեան» կրակին վրայ իւղ կը լեցնէ:

ԻՍՐԱՅԷԼ դեռ չկրցաւ յաջորդ մը գտնել Տիկին Կոլտա Մէյրի: Երկու թեկնածու կայ՝ Աշխատանքի նախարարը եւ Տեղեկատուութեան նախարարը:

LE GENOCIDE ARMENIEN
et la séance du 6 mars de la Commission des Droits de l'Homme

SUITE

M. JUVIGNY (France) ne pense pas que le Rapporteur spécial doit être critiqué pour avoir suivi un précédent. Il s'agit en l'occurrence d'un problème difficile : dans de nombreux pays, la conception de l'histoire est révisée de temps à autre sur la base de nouvelles données. Dans ces conditions, M. Juvigny se demande s'il est vraiment nécessaire de procéder à une étude historique du génocide alors que la définition juridique du génocide n'a pas encore été arrêtée. M. Juvigny comprend bien que les susceptibilités des Etats puissent être froissées lorsqu'une période complexe de leur histoire est résumée en quelques lignes : l'opinion exprimée par le représentant de la Turquie est légitime.

Toutefois la Commission n'a pas de pouvoir direct de censure et elle ne peut donc pas demander la suppression d'un passage de l'étude du Rapporteur spécial. Ses pouvoirs se bornent à influencer l'examen de certaines questions en donnant des directives à la Sous-Commission pour ses travaux.

M. CHERNICHENKO (Union des Républiques socialistes soviétiques) dit que sa délégation regrette que la Sous-Commission n'ait pas été en mesure d'adopter certains chapitres de son projet de rapport ou le rapport dans son ensemble. Dans ces conditions, la Commission n'est pas compétente pour discuter du rapport ; ses membres doivent naturellement pouvoir exprimer leurs vues sur le fond des questions soulevées dans le rapport, mais le rapport lui-même doit être renvoyé à la Sous-Commission pour complément d'examen.

M. RIOS (Panama) prend la présidence.

M. DRISS (Tunisie) tient à s'associer aux remarques faites par le représentant de la Turquie à propos du paragraphe 30 de l'étude sur le génocide (E/CN. 4/Sub. 2/L. 583). La délégation tunisienne ne comprend pas pourquoi ce cas a été isolé de nombreux autres cas qui se sont produits au XXe siècle. On se reporte en l'espèce à des études exécutées par des Arméniens, et de toute façon, même si des allégations de génocide on été faites, le peuple arménien existe toujours.

De l'avis de M. Driss, le rapport de la Sous-Commission doit lui être renvoyé accompagné des vues exprimées par les membres de la Commission pendant le débat en cours.

(*à suivre*)

ՈՒԺԱՆԻՒԹԵՐՈՒ ՆՈՐ ԱՂԲԻՒՐՆԵՐ

———O———

Քսան տարիներ առաջ կը մտածուէր, որ արեւուն ուժը մարդկութեան ուժանիւթի պահանջներուն գոհացում տալու լաւագոյն լուծումը կրնայ նկատուիլ: Այսուհանդերձ, այդ ուժի օգտագործման համար տակաւին վերջնական որոշումի մը չէին յանգած: Կ՚ըլլային կարգ մը յաջողութիւններ, ինչպէս նաեւ ձախողութիւններ, տնտեսական թէ «թէքնիք» պատճառներով:

Դասական վառելանիւթը համեմատաբար աւելի աժան եւ աւելի առատ էր: Հիւլէական ուժն էր միայն, որ օրինաւոր ճիգ մը կը թափէր փոխարինելու համար կարգ մը ուժանիւթեր:

Այն շրջանին, երբ քարիւղի եւ բնական կազի գիները ճարտարարուեստական երկիրներու մէջ սկսան յաճախակի բարձրացում կրել, արեւուն ուժի օգտագործման հարցը յանկարծ վերարծարծուեցաւ: Իսկ այն իրողութիւնը, թէ երկիրը փոքր մոլորակ մըն է եւ իր ուժանիւթերը սահմանափակ են, սկսան մտածել տալ արտերկրային ուժերու մասին:

1950 – 60 թուականներուն մեծ զարկ կը տրուէր արեւուն ուժը օգտագործելու աշխատանքներուն, սակայն հանրային կարծիքը զայն իբրեւ գործող ուժ մը փոխարինող մը կը համարէր միայն:

Ընկերութիւնները կը սպասէին, որ փոխարինելով գոյութիւն ունեցող ուժանիւթերը, ան միշտ տրամադրելի ըլլար, գլխաւորաբար արժէր նուազ եւ մանաւանդ ըլլար խնայողական: Ցամենայնդէպս, երբ քարիւղի տագնապը իր ազդեցութիւնը ունեցաւ ճարտարարուեստին վրայ, արեւային ուժանիւթը օգտագործելու գաղափարը վերայայտնուեցաւ, որովհետեւ անոր մէջ բաւարար ուժ կը գտնէին ներկայի եւ ապագայի կարիքներուն համար:

Այս մտահոգութիւններով, Յուլիս 1973–ին Փարիզի մէջ, ԻՒՆԵՍՔՕյի հովանաւորութեամբ և կազմակերպութեամբ, տեղի ունեցաւ միջազգային համագումար մը, որուն իրենց մասնակցութիւնը բերին 59 երկիրներու 815 գիտնականներ եւ մասնագէտներ:

Համագումարը լաւատես էր իր տարած ուսումնասիրութեանց արդիւնքէն: Զեկուցումներէն ի յայտ կուգար, որ Մ. Նահանգներու հարաւ արեւմտեան շրջանին կամ արեւելեան Փիրէնէի (Ֆրանսա) մէջ, արեւը աւելի կ՚օգտագործուի քան ելեկտրականութիւնը՝ բնակարաններու ջեռուցումին համար եւ կրնայ նոյնիսկ մըրցակցիլ քարիւղին կամ կազին հետ, որոնց գիները միշտ յաւելումի մէջ են:

Մ. Նահանգներու մէջ, Ազգային Գիտութեան Հաստատութիւնը եւ ՆԱՍԱՆ կազմեցին մարմին մը՝ ուսումնասիրելու համար արեւային ուժանիւթի հեռանկարները: Իբրեւ եզրակացութիւն անոնք կը յայտնէին, թէ մօտաւորապէս 2020ին արեւային ուժանիւթը կրնայ հայթայթել շէնքերու ջեռուցումի եւ բարեխառնութեան 35 առ հարիւրը, կազային վառելանիւթի 30 առ հարիւրը, հեղուկ վառելանիւթի 10 առ հարիւրը եւ ելեկտրական ուժի կարիքներուն 20 առ հարիւրը:

Աշխարհի ամենազօրաւոր արեւային փուռը ներկայիս կը գտնուի Օտէյիոյի մէջ, Ֆրանսա եւ 1000 քիլովաթ է:

Խ. Միութեան մէջ շատ մեծ հետաքրքրութիւն կը տրէ արեւային ուժանիւթի նկատմամբ: Ներկայիս, Երեւանի մէջ կը շինուի հսկայական արեւի փուռ մը, որ իր տեսակին մէջ աշխարհի միակն է: Անոր տրամագիծը պիտի ըլլայ 10 մեթր եւ պիտի կարենայ 4000 աստիճանին հայթայթել 50 քիլովաթ ուժ: Երեւանի այս արեւի փուռը նոյնպէս պիտի ըլլայ ուսումնասիրական գործիք մը, ճարտարարուեստի գործադրութեան մէջ:

Արեւային ուժի օգտագործման գլխաւոր հարցականը կը ծագի այն պարագային, երբ արեւը չի շողար եւ կամ երբ արեւի ճառագայթները տկար են: Բարեբախտաբար երկրի մարդկային հանճարի պահեստները չեն ցամքիր այնքան արագ, որքան իր հանածոյ վառելանիւթի պահեստները:

Փարիզի համագումարին մէջ եղան զանազան առաջարկներ, որոնք գրեթէ ամբողջութեամբ կը հիմնուէին այն իրողութեան վրայ, թէ լաւագոյն միջոցը արեւային ուժանիւթը հաւաքելու և մթերելու կը կայանայ նոյնինքն բնութեան գործադրած միջոցներուն մէջ:

Այս միջոցներէն մէկը պատկերահամադրումն է, որուն միջոցով ջուրի եւ ածուխի կազէն բոյսերը ջրածուխ կ՚արտադրեն:

Ամերիկացի գիտնական Ճորճ Ցեկօ կ՚առաջարկէ օգտագործել արեւը՝ աճեցնելու համար ծառերը եւ օգտագործելու զանոնք իբրեւ վառելանիւթ: Իր հաշիւներուն համաձայն 1000 – 1200 քառակուսի մեթր հողը պիտի արտադրէ բաւական օրկանական նիւթեր՝ ծառի ձեւին տակ, սնուցանելու համար մէկ միլիոն քիլովաթի կարիք ունեցող գործարան մը:

Նոյն այս գիտնականը յիշատակած է զանազան ուրիշ միջոցներ, որոնց շնորհիւ կարելի է արեւի ճառագայթները անդադար օգտագործել իբրեւ վառելանիւթ, ջրածինը բազմաթիւ պարագաներուն վերջնական արտադրութիւնն է: Անիկա մաքուր վառելանիւթ մըն է եւ դիւրաւ փոխադրելի: Ջրածինը պատկերահամադրումով կարելի է ստանալ կանաչ բոյսերէն եւ ջրային խոտերէն:

Մեթանը եւս կարելի է օգտագործել իբրեւ վառելանիւթ, ինչպէս արդէն կ՚օգտագործուի զանազան երկիրներու մէջ, պարզապէս այրելով կուտակուած աղբերը:

Ջուրն ալ ուժանիւթ ամբարելու խնայողական միջոց մըն է: Ան կը գործածուի «արեւի աւազան»ի մէջ:

Առաջին աւազանը մօտաւորապէս 600 քառակուսի մեթր էր: Ունէր մէկ մեթր խորութիւն եւ յատակը սեւով ներկուած էր: Աւազանը լեցուելով լուծուած աղի ջուրով, աւելի աղոտ եւ աւելի «խիտ» ջուրերը կը մնային յատակը եւ կրնային տաքնալ առանց փոխատարութեան հոսանք մը յառաջացնելու: Հետեւաբար, տաքութիւնը յատակը մնալով, կարելի կ՚ըլլայ օգտագործել զայն, միեւնոյն ժամանակ մակերեսէն ստանալով արեւի ճառագայթներու տաքութիւնը:

Ամենահետաքրքրական միջոցներէն մէկըն ալ կը մնայ ովկիանոսներու օգտագործումը, իբրեւ արեւային ուժի հսկայական մթերող:

Ժամանակին հետ, մարդկութիւնը ունենալով ուժանիւթի հսկայական կարիք, պիտի չգոհանայ երկրային աղբիւրներով, այլ պիտի դիմէ երկնքի ուժանիւթերուն: Արեւային ուժի առաջացուցած յեղափոխութիւնը պիտի չտարբերի շոգիին կամ ելեկտրականութեան սկզբնական գործածութեան յեղափոխութենէն:

ԶԱՐԵՀ ՏԵՐՎԻՇԵԱՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ

ՆՈՐ ԿՐԹԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆ ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

———O———

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հ.— Շինարարական ի՞նչ ծրագիրներ նախատեսուած են այսպիսի մեծ ու տիպար կեդրոնի մը համար, որ կը ձգտի բաւարարութիւն տալ ազգային ու կրթական բազմաթիւ պահանջներու:

Պ.— «Համազգային»ի հողին վրայ նախատեսուած ծրագիրները հետեւեալներն են.

Ա) Վարժարան մը, որ պիտի ունենայ մանկապարտէզ, նախակրթարան, միջնակարգ եւ երկրորդական բաժիններ, մեր ժամանակներու կրթական բոլոր պահանջները բաւարարող: Հաւանաբար նաեւ հայագիտական բարձրագոյն հիմնարկ մը:

Բ) Մարզական աւան մը, որ պիտի ծառայէ թէ՛ դպրոցի աշակերտութեան եւ թէ մեր երիտասարդական կազմակերպութեան՝ Հ.Մ.Ը.Մ.ի բոլոր կարիքներուն: Անիկա պիտի ունենայ ֆութպոլի դաշտ մը՝ իր վազքուղիներով եւ քանի մը հազար հոգի ընդունող թրիպիւններով: Առաւել՝ պասքէթի, թենիսի եւ այլ դաշտեր: Հաւանաբար նաեւ՝ լողաւազաններ:

Գ) Ընկերային կեդրոն մը, որ օժտուած պիտի ըլլայ այլազան յարմարութիւններով՝ դառնալու համար փնտռուած միջավայրը երիտասարդութեան եւ բոլոր տարիքի... երիտասարդներուն: Պիտի ունենայ ղալար պարտէզ եւ յարակից բաժանմունքներ:

Հ.— Բոլորիս ծանօթ իրողութիւն է որ հետզհետէ մեծ թիւով Հայեր բնակութիւն կը հաստատեն Անթիլիասի մէջ: Այս հոսանքը, որ հայկական խուռն կեանք մը ստեղծելու վրայ է արդէն այդ շրջանին մէջ, իր որոշ դերը ունեցա՞ծ է վայրի ընտրութեան մէջ:

Պ.— Բնականաբար ունեցած է բախտորոշ դեր, տրուած ըլլալով որ մեր ժողովուրդը այդ շրջանին մէջ կ՚արձանագրէ մեծ աճ մը: Մեր առաքելութիւնն է անշուշտ գտնուիլ ժողովուրդի կողքին եւ հնարաւորութիւններ ստեղծել՝ սնունդ տալու համար իր մշակութային եւ ընկերային զանազան կարիքներուն:

Հ.— Իմացած ենք թէ ծրագիր մը գոյութիւն ունի ճեմարանի կողքին հաստատելու ուսուցիչներու պատրաստութեան յատուկ հիմնարկ մը: Իրագործելի աշխատանքներու մէջ ճկատի առնուա՞ծ է այսպիսի պարագայ մը:

Պ.— Մեր կարեւոր ծրագիրներէն մէկն է նաեւ այս մէկը: Առանց ուշացումի պէտք է իրագործել այլեւս առնուազն լիսանսի մակարդակով, պաքալորէայէն յետոյ երեք տարուան շրջանով հայագիտական ուսմանց բարձրագոյն հիմնարկ մը՝ պատրաստելու համար ապագայ մեր կրթական մշակները, մտաւորականներ, խմբագիրները: Ազգային հրամայական պահանջ մըն է այդ հիմնարկը, որուն իրագործման պիտի ձեռնարկենք անմիջապէս որ պայմանները թոյլատու ըլլան: Եւ կը յուսամ որ չենք ուշանար:

Հ.— Ձեր տուած տեղեկութիւններէն եզրակացնելով, կը տեսնենք որ մասնաւոր կարեւորութիւն մը տրուած է նաեւ բնակարանային ծրագրին, այսինքն՝ շրջանը պիտի ունենայ բաւական թիւով շէնքեր ու յարմարաւէտ յարկաբաժիններ հոծ թիւով բնակչութեան մը համար: Թէեւ քիչ մը անապարանք ու քիչ մըն ալ չարաճճի թելադրութիւն պիտի տեսնուի այս հարցումին մէջ, այսուհանդերձ՝ պիտի ուզէինք ուղղել մեր հարցումը թէ «Համազգային»ի կեդր. Վարչութիւնը ունի՞ նաեւ մտածում մը հանգստաւէտ այդ բնակարաններէն բաժին մըն ալ հանելու իր կրթական մշակներուն եւ խմբագիրներուն:

Պ.— Կանուխ է անշուշտ այս հարցումին պատասխանելու համար եւ կարելի չէ յստակ որոշումի մը մասին խօսիլ: Սակայն, պէտք է ըսել թէ մեր սրտին շատ մօտիկ գաղափար մըն է տակաւ եւ պիտի ուզէինք որ մեր ուսուցիչները, մտաւորականները եւ խմբագիրները նոր աւանին մէջ ունենային անհրաժեշտ յարմարութիւնները ունեցող բնակարաններ, նոյնիսկ որոշ դիւրութիւններ ընծայելով իրենց այդ ուղղութեամբ:

Բարեբախտաբար՝ հողաշերտերու ընդհանուր տարածութիւնը բաւական ընդարձակ է եւ կը սիրենք յուսալ որ ապագային նման ծրագիր մը կ՚ունենանք մեր օրակարգին վրայ:

Հ.— Ե՞րբ պիտի սկսին արդեօք լիբանահայ գաղութի շէնք իրագործումներէն մէկը ըլլալու կոչուած այս կեդրոնին շինարարական աշխատանքները:

Պ.— Այս օրերուն կ՚աւարտին ուսումնասիրական աշխատանքները: Հետեւաբար, կը յուսամ որ յառաջիկայ շաբաթներու ընթացքին կարելի կ՚ըլլայ պատրաստել ճարտարապետական ընդհանուր նախագիծը (մասթէր փլան): Հիմնականէն կ՚ուզենք յստակ կերպով եւ ամէնէն արդիական մօտեցումով նախածրագրել ու նախատեսել բոլոր այն շինութիւնները, որոնք պիտի իրականանան հանգրուան առ հանգրուան: Այսպէսով առաջքը առած կ՚ըլլանք, ինչպէս մեր ժողովուրդը կ՚ըսէ, «կարկտան» լուծումներու: Ու տակաւին, ապահոված կ՚ըլլանք մանաւանդ կառուցումներու ընդհանուր ներդաշնակութիւնը եւ այդ շինութիւններու օգտագործման ամէնէն յարմար եղանակը, ըլլա՛յ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

×

Փարիզի մէջ, ուր երեք տարիի չափ մնացի, կրնամ ըսել որ հակառակ նիւթական անձուկ պայմաններու, շատ հաճելի ժամանակ անցուցած եմ:

Բաւական մեծկակ խումբ մըն էինք որ գրեթէ միշտ միասին կ՚ապրէինք: Արշակ Զօպանեան, Լեւոն Շահէն, Տոքթ. Պ. Բօյաճեան, Երուանդ Մանուէլեան, Մաքսուտ Միհրդատեանց, Սուրէն Պարթեւեան, Ատոմ Եարճանեան, Զապէլ եւ Տիգրան Եսայեան, Արտաւազդ Հանըմեան, Ֆընտըգլեան եւ ուրիշներ միաձոյլ գունդ մը:

Եւ սակայն յետոյ այդ խումբը բաւական բուռն կերպով անջատուեցաւ:

Այս իրողութիւնը կ՚արժէ պատմել:

Սուրէն Պարթեւեան արդէն իր «Վաղուան Ձայնը» հրատարակած էր Մանչեսթրի մէջ եւ կատաղի պայքար մը մղած Արշակ Զօպանեանի դէմ:

«Վաղուան Ձայնը» դադրելէն ետքն ալ (արդէն միայն հինգ թիւ լոյս տեսած է) խուլ հակառակութիւնը մնացած է Զօպանեանի եւ Պարթեւեանի միջեւ: Այս վերջինը առանձին չէր եւ իրեն հետ ունէր ամբողջ հակաչօպանեան խմբակ մը, զոր կը կազմէին Ատոմ Եարճանեան, Արտաւազդ Հանըմեան, Մաքսուտ Միհրդատեանց: Այս խումբն ալ հակադիր էր Զօպանեանի բայց ոչ այնքան բուռն կերպով որքան «Վաղուան Ձայնը»:

Զօպանեան՝ որ յաւակնութիւն ունէր մտաւորական երիտասարդութեան վրայ տեսակ մը քահանայապետական գերիշխանութիւն ի գործ դնելու, հաշտ աչքով չէր տեսներ բնականաբար բոլոր անոնք որոնք այդ գերիշխանութիւնը ոչ թէ միայն կը մերժէին՝ այլ եւ նոյնիսկ իր տաղանդն ալ կ՚ուրանային բացարձակապէս:

Դէպք մը այս լարուած դրութիւնը ա՛լ աւելի կնճռոտեց:

Լեւոն Բաշալեան, որ քանի մը տարիէ ի վեր Լոնտոն հաստատուած էր, Փարիզ եկաւ քիչ մը ժամանակ մնալու:

Փարիզի հայ երիտասարդութիւնը, Սուրէն Պարթեւեանի դրդումով՝ ուզեց համակրական ցոյց մը ընել Լեւոն Բաշալեանի:

Որոշուեցաւ որ Հայ Ուսանողներու Միութեան սրահին մէջ երեկոյթ մը կազմակերպուի, ուր պիտի կարդացուէին Լեւոն Բաշալեանի լաւագոյն գրութիւններէն կտորներ եւ ուր Սուրէն Պարթեւեան ալ բանախօսութիւն մը պիտի ընէր, բացատրելով Բաշալեանի դերը հայ գրականութեան մէջ:

Այս երեկոյթին բուն նպատակն էր սակայն, ինչպէս յետոյ յայտնի եղաւ, Բաշալեանը բարձրացնելով հանդերձ՝ հարուածել Զօպանեանը:

Զարմանալին այն է որ ծայրայեղ շարաճճիութեամբ մը այդ երեկոյթին նախագահութիւնը առաջարկեցին Արշակ Զօպանեանի:

Զօպանեան՝ որ քիչ մը կասկածներ ունէր երեկոյթին մասին, մանաւանդ լսելով որ Բաշալեանի ներբողականը Սուրէն Պարթեւեանը պիտի հիւսէ, հարցուցեր է Ատոմ Եարճանեանի, որ գացած էր երեկոյթին նախագահութիւնը առաջարկելու իրեն.

— Արդեօք ինծի դէմ ակնարկութիւններ պիտի ըլլա՞ն:

— Ի՞նչպէս կարելի է որ ատանկ բան մը մտքերնէդ անցուցիք, պատասխաներ է Սիամանթօ, որ այն ատեն Ատոմ Միրզա կը կոչուէր, ինչպէս մկրտած էր զինքը Լեւոն Բաշալեան:

(88 – Շար.)

ՔԱԹՐԱՅԻ ԵՐԵԿՈՆԵՐ–

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ ՆԱՀԱՊԵՏ ԱԼԱԼԷՄՃԵԱՆԻ

—0—

Մարտ 29ի Քաթրայի «Ուրբաթ»ը սովորականէն տարբեր բնոյթ մը ունէր: Յայտագիրը առաւելապէս կեդրոնացած մէկ նուագարանի վրայ — թաւջութակը — կոչուած էր ոգեկոչելու Նահապետ Ալալէմճեանի յիշատակը:

Անգամ մը եւս, կիմէի սրահը ծայրէ ծայր լեցուն էր, հայ թէ օտար հասարակութեամբ մը, որու համար այլեւս Քաթրայի Ուրբաթները փնտռուած ու գնահատուած ձեռնարկներ են:

Գրիգոր Համբարձումեան քանի մը խօսքով կը վերակոչէր տարաբախտ Նահապետ Ալալէմճեանի թարմ յիշատակը. «... Եւ որովհետեւ գլխաւորը կոյր չէ, յայտագիրը բոլորեցած է մէկ նուագարանի շուրջ, ի՛րը, Թաւջութակը: Իր կեանքին վկան չէի: Այն բարեկամներէն, որոնք ամէն ինչ գիտեն միւսին կեանքին վրայ: Բայց կը ճանչնայի գինքը: Հանդիպում մը, փողոցը, աւելի 35 տարի առաջ, Փարիզէն շատ հեռու, մեր ծննդավայրը: Կը յիշեմ: Կը քալէի դաշնակի ուսուցիչիս հետ: — «Կը տեսնես այս երիտասարդը, լսաւ, կ'ուզէի որ կարենաս իրեն պէս երգել»: — «Եւ ի՞նչպէս կ'երգէ», հարցուցի: — «Ջերգեր, բայց թաւջութակ կը նուագէ եւ լաւագոյնն է ամբողջ քաղաքին» եղաւ իր պատասխանը: 20–21 տարեկան պէտք է ըլլար: Ինծի երեւցաւ երագկոտ, չեչտակի նայուածքով, անմոռանալի անուշութեամբ մը պարուրուած: Նահապետ Ալալէմճեանն էր»: Անդրադառնալէ ետք նաեւ Ալալէմճեանի փառաւոր մասնակցութեան փարիզեան դրեթէ բոլոր նուագախումբերուն այլ մանաւանդ Շուլթոյի նուագախումբին որուն նաեւ վարչական ոգին էր, Գր. Համբարձումեան եզրակացուց.—

«Եւ այս իրիկուն, միայն երաժիշտը չէ զոր կ'ուզենք պատուել այլեւ մարդը՝ Նահապետ Ալալէմճեանն, որ պիտի կարենար երգել բանաստեղծին հետ.— Ողբալ, լալ, աղօթել նոյնքան վատ է, եռանդով կատարէ՝ ծանր պարտականութիւնդ այն ճամբուն վրայ, ուր դրած է քեզ ճակատագիրը»:

Ապա, ողբացեալ երաժիշտին գաւկին՝ Խօժէնիի կ'իյնար բանալ երաժշտական յայտագիրը: Երիտասարդ դաշնակահարուհին չէր կրնար լաւ չնուագել Շոփէնի Սոնաթ օփ. 35ը:

Օր. Ալէքսեան անմիջապէս ցոյց տուաւ թէ տէրն է իր արուեստին եւ թեքնիքին միացուց գգայնութիւն մը եւ յուզում մը, որոնք դիւրաւ կը բացատրուէին: Կրկնակ էր իր պարտականութիւնը: Ոչ միայն գոհացում տալ ներկայ հասարակութեան այլ՝ մանաւանդ արժանի ըլլալ իր հօրը: Խօժէնի յաջողեցաւ այս երկու մարզերուն մէջ եւ արժանացաւ արդար գնահատանքի:

Շառլ Ոընօ իր թաւջութակով վերապրեցուց տարաբախտ Նահապետ Ալալէմճեանը:

Պախ, Պոքքերինի եւ Խուտոյեանի սոնաթը եկան լրացնել այս յայտագիրը: Ճարտար երաժիշտ, արուեստագէտը գործերուն փոխանցեց իր խառնուածքը եւ անոնց տուաւ իր վարպետ թեքնիքին կատարելութիւնը:

Երեկոյթ մը որ արժանավայել էր Նահապետ Ալալէմճեանի եւ պահ մը, բոլորը ապրեցան անոր յիշատակով:

Ա.

ճարտարագիտական, ըլլայ գործնականութեան տեսակէտներէն:

Արդէն աւարտած է հողաչերտերու մակերեսաչափութիւնը (բըլըվէ թոփոկրաֆիք): Այս օրերուն, երբ այս հարցադրոյցը լոյս կը տեսնէ, հաւանաբար պատրաստ ունենանք նաեւ շինութեանց ընդհանուր ծրագիրը՝ իր բոլոր մանրամասնութիւններով: Ինչու չէ, կրնայ նաեւ գլխաւոր ճարտարապետը նշանակուած ըլլալ:

Իսկ եթէ այս հարցումին նպատակն է գիտնալ թէ... ե՛րբ պիտի տրուի բրիչի առաջին հարուածը, կը յայտնեմ թէ ատիկա տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ քանի մը ամիսներու սահմանին մէջ:

×

Մեր տեսակցութեան աւարտին, շնորհակալութիւն կը յայտնենք ընկ. Գոնեալեանի՝ իր սիրալիր ընդունելութեան եւ տուած շահեկան տեղեկութիւններուն համար: Ապա, իբրեւ եզրակացութիւն իր յայտնած մտածումներուն, ան կ'ըսէ.

«Նախ շնորհակալութիւն կը յայտնեմ «Ապդակ»ի խմբագրութեան՝ նման ձեռնարկի մը առիթով իր ցուցաբերած գնահատելի վերաբերումին համար, որպէսզի կարելի ըլլար գայն իր լման պատկերով եւ կարելի տարողութեամբ ներկայացնել մեր ժողովուրդին: Յետոյ կ'ուզէի իմ խօսքս ուղղել մեր ժողովուրդի բոլոր գաւակներուն, ըսելու համար թէ մենք հիմը դրինք հայադրոշմ, գեղեցիկ ու կոթողական ծրագրի մը. բայց այս գործին իրագործումը պիտի ըլլայ շէնք այնքա՛ն աւելի՝ որքան աւելի ըլլայ թիւը այս ձեռնարկին իրենց օժանդակութիւնը բերող մեր զոհաբերող հայրենակիցներուն:

ՍԱՐԳԻՍ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿՈՉԸ

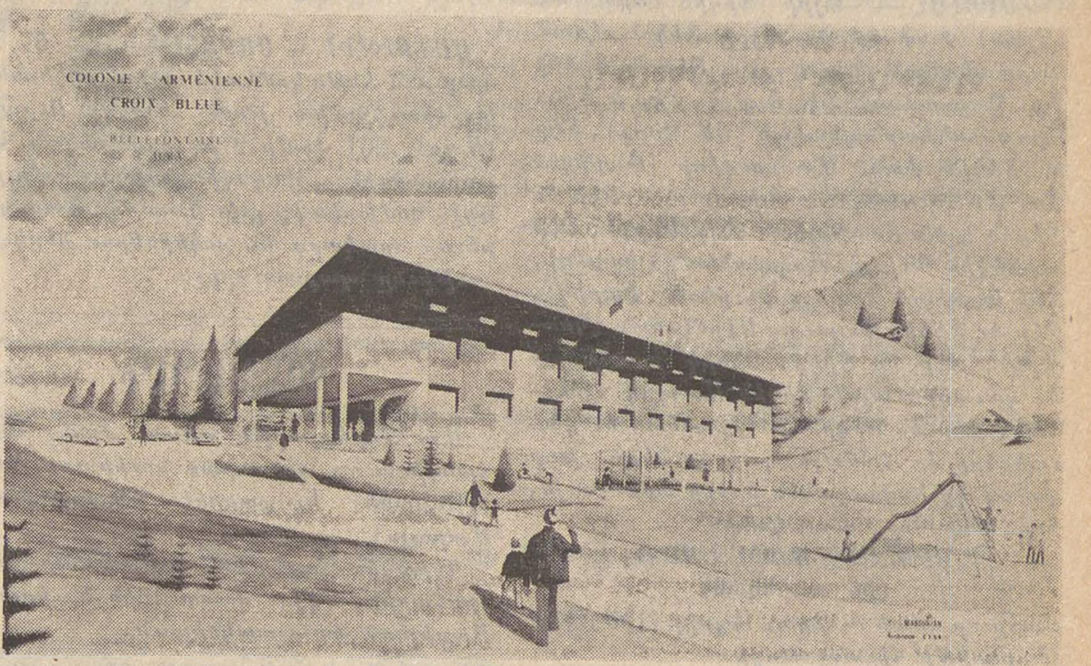

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը իր 46 տարիներու բեղուն գործունէութեան ընթացքին, միշտ յատուկ գուրգուրանքի եւ ուշադրութեան առարկայ դարձուցած է մանուկներն ու անոնց հայեցի դաստիարակութեան գործը: Նոյնիսկ իր հիմնադրութեան առաջին տարիներուն, տարագրութեան դժուարին օրերուն, Ֆր. Կապոյտ Խաչը ի գին մեծ գոհողութեանց հայերէնի միօրեայ դպրոցներ հաստատեց, իր բազմաթիւ մասնաճիւղերու կողքին, Ֆրանսայի ամբողջ տարածքին:

Դարձեալ նոյն մտահոգութեամբ անիկա առաջինը եղաւ, որ հիմնեց ամառնային կազդուրման կայան մը՝ չքաւոր եւ տկարակազմ երախաներու օգափոխութեան համար: Զուրկ նիւթական լայն միջոցներէ, ինչպէս նաեւ սեփական շէնքէ՝ ամէն տարի երախաներ հաւաքեց եւ բազմապիսի դժուարութիւններով զանազան վայրերու մէջ առժամեայ կայաններ կազմակերպեց:

Ի վերջոյ կարելի եղաւ տէր դառնալ Պելֆոնթէնի ներկայ շէնքին, որ թէեւ կը գտնուէր օդասուն եւ գեղեցիկ վայրի մէջ, սակայն կարօտ էր լուրջ նորոգումներու: Տարիներու ընթացքին նորոգումներ կատարուեցան, համաձայն նիւթական միջոցներու. քանի մը տարի առաջ ալ գետեղուեցաւ կեդրոնական ջեռուցումը. հիմնական բարեփոխումներ ալ կատարուեցան:

Կայանի այս շէնքը նախատեսուած էր 70–80 երախայի համար. այսուհանդերձ ընդունուած երախաներու թիւը բարձրացաւ, շնորհիւ կատարուած աշխատանքներուն: Դիմումներու յարաճուն թիւը, որ տարուէ տարի ա՛լ աւելի կը շեշտուի, դժուարութիւններ ստեղծեցին եւ կարելի դարձաւ կէսին գոհացում տալ:

Իրաց այս կացութեան մէջ ծնունդ առաւ երկրորդ շէնքի մը կառուցման գաղափարը: Քաջալերուած ծնողքներէ, բարեսէր ազգայիններու նիւթական ու բարոյական օժանդակութիւններէ, Կապոյտ Խաչը իր ծրագիրը դարձուց իրականութիւն: Նոր շէնքին կառուցումը սկսաւ անցեալ տարի. ձմրան անբարենպաստ եղանակին հետեւանքով շինութեան աշխատանքները քանի մը ամսով դադրեցան, որմէ ետք անոնք վերսկսան եւ ներկայիս մեծ թափով յառաջ կը տարուին: Շէնքը բարձրացած է, տանիքը՝ ծածկուած. այժմ ներքին մասերու աշխատանքները կը կատարուին: Ամէն ճիգ պիտի թափուի, որպէսզի դէթ յառաջիկայ ամառ օգտագործելի դառնայ:

Այս նոր շէնքը կոչուած է ոչ միայն որոշ չափով գոհացում տալու դիմումներուն, այլ նաեւ հանգստաւէտ պայմաններ ստեղծելու երախաներուն, ինչպէս խաղասրահ՝ անձրեւի պարագային, դասարաններ եւ ննջարաններ մօտ հարիւր երախայի համար:

Նման յանդուգն ծրագիր մը Կապոյտ Խաչը չի կրնար առանձին իրագործել: Անիկա չունենալով մնայուն որեւէ հասոյթ, բացի ժողովուրդի լումաներէն, որոնց շնորհիւ ապրած ու գործած է ցարդ, իր վստահութիւնը կը դնէ ժողովուրդին վրայ, որպէսզի անոր օժանդակութեամբ այս գործն ալ իր լրումին հասցնէ:

Ամրան երկու ամիսներուն Պելֆոնթէն կը վերածուի փոքրիկ Հայաստանի, ուր մանուկներու ուրախ ճիչերը կը խառնուին օրն ի բուն թնդացող հայ երգին ու երաժշտութեան: Կայանը հայկական բոյն մըն է, ուր մանուկը կը ծանօթանայ հայ երգին, խօսքին, ոգիին: Միաժամանակ ան կ'անցընէ իր դպրոցական արձակուրդը՝՝ հաճելի ձեւով:

Վստահ ենք, որ մեր կոչը անպատասխան պիտի չմնայ եւ պիտի յաջողինք միասնաբար վերջացնել սկսուած գեղեցիկ գործը: Մեր հայրենակիցները երբեք չեն զլացած իրենց օժանդակութիւնը օգտակար եւ անհրաժեշտ նպատակի մը իրագործման համար: Ի՞նչ կայ աւելի սրտապնդիչ աշխատանք, քան մեր երախաներուն ծառայելը:

Ֆր. Կապոյտ Խաչը լումաներով հրաշք գործած է: Վստահ ենք, որ նոյնը պիտի ըլլայ դարձեալ շնորհիւ ժողովուրդին նիւթական ու բարոյական օժանդակութեան, որուն համար մենք մեր խոր երախտագիտութիւնը կը յայտնենք կանխաւ, բոլորին:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Նուիրատուութիւնները կատարել հետեւեալ հասցէին

Croix Bleue — Comité Central
C.C.P. Paris 5 985 07

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (116)

ԲՈՌ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Ա.

— Ա՛, այո, ժամանակ դեռ շատ կայ: Ձեզ մի բան էլ ուզում էի հարցնել, Ոփ-վարեց, բայց կը խօսենք ճամբին: Լաւ է կեստիին ուղարկէք քնելու, Ջեմմա, ու ինքներդ էլ ցած խօսէք: Ուրեմն տասնմէկին, ցտեսութիւն:

Ու դուրս ելաւ գլխի մի թեթեւ շարժումով ու ժպտուն, եւ ամուր փակեց իր յետեւից տան դուռը. թող հարեւաններն իմանային, որ տիկին Բոլլայի հիւրերը գնացին արդէն:

Ջեմման իջաւ խոհանոց, գիշեր բարի ասաց կեստիին ու դարձաւ սենեակ՝ մի պաւաթ սեւ սուրճ դրած ափսէին:

— Ջէ՞ք ցանկայ մի քիչ պառկել, — հարցրեց նա: — Ամբողջ գիշերը չէք քնելու:

— Ա՛խ, ոչ. կը քնեմ Սան–Լորենցում, մինչեւ հագուստներս պատրաստեն:

— Այն ժամանակ գոնէ սուրճ խմեցէք: Սպասեցէք մի վայրկեան, ձեզ բիսկուիտ բերեմ:

Եւ երբ իջաւ ու բացաւ պահարանի ստորին աչքը, Բոռը յանկարծ ծռուեց դէպի նրա ուսը:

— Տեսնենք ի՞նչ ունէք այդտեղ: Ա՛, շոկոլադ ու կարամել: Վա՜հ, արքայավայել քաղցրեղէն է:

Ջեմման նայեց նրա այդ բերկրանքին մի թեթեւ ժպիտով:

— Շաքարեղէն սիրո՞ւմ էք: Ես միշտ պահում եմ Ջեզարէի համար: Այդ տեսակէտից նա մի իսկական երախայ է:

— Ի–իրա՞ւ: Այն ժամանակ նրա համար նորը ճարեցէք, իսկ սրանք կը տաք, որ տանեմ հետս: Կարամելը կը դնեմ գըրպանս, եւ նա կը փոխարինի ինձ կեանքի կորցրած ուրախութիւններս: Յոյս ունեմ, որ թոյլ պիտի տան մի կտոր տառնաշաքար կրծելու, երբ ինձ կախելու տանեն:

— Սպասեցէք, ձեզ համար մի չաքարի տուփ ճարեմ, թէ չէ շատ է կպչուն: Շոկոլա՞դն էլ դնեմ մէջը:

— Ոչ. կ'ուտենք հիմա միասին:

— Բայց ես շոկոլադ չեմ սիրում եւ ուզում եմ, որ այժմ նստէք մօտս ու լուրջ խօսենք: Ջէ՞ որ հազիւ թէ մի անգամ էլ տեսնենք իրար՝ նախքան մեզնից մէկի սպանուելը եւ...

— Շոկոլադ չի սիրում, — քրթմնջում էր Բոռը կամաց: — Լաւ, անոյշ կ'անեմ առանձին: Ջէ՞ որ սա մահապարտի վերջին ընթրիքն է: Դուք այսօր բոլոր իմ քմայքներս կատարէք պիտի: Ամէնից առաջ ցանկանում եմ, որ նստէք այստեղ, թիկնաթոռին, եւ քանի որ ինձ առաջարկում էիք պառկել, ա՛յ կը պառկեմ այստեղ բոլորովին յարմար:

Իջաւ գորգի վրայ՝ նրա ոտքերի մօտ, արմունկը յենեց թիկնաթոռին ու նայեց Ջեմմայի երեսին:

— Ի՜նչ գունատ էք: Դա դրանից է, որ այդպէս սեւ էք նայում կեանքին ու շոկոլադ չէք սիրում:

— Դէ՜, մի հինգ վայրկեան գոնէ լուրջ եղէք: Կեանքի ու մահու հարց է սա վերջապէս:

— Երկու վայրկեան էլ չեմ ուզում լուրջ լինել, անգինս: Այդ պատուին ոչ կեանքը արժէ, ոչ մահը:

Խլեց Ջեմմայի երկու ձեռքը ու խփում էր թեթեւ՝ մատների ծայրով:

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

ՊՈՒՏ'Մ ԺՊԻՏ

—0—

Ուսուցչուհին օր մը առաջ աշակերտներուն սորվեցուցած էր այբուբենին առաջին տառը:

Յաջորդ օրը Յակոբիկին դառնալով՝

— Ըսէ, տեսնեմ ի՞նչ գիր է, կը հարցնէ ուսուցչուհին, ցոյց տալով «Ա» գիրը:

— Երէկուան գիրն է:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Հռիփսիմէ (Օլկա) Փափազեան, այրի Տիկին Վռամ Կարապետեան (Նիւ Եորք), Տէր եւ Տիկին Գր. Պարսամեան (Նիւ Եորք), Տէր և Տիկ. Աբրահամ Կարապետեան (Նիւ Եորք), Տէր եւ Տիկին Ժան Մաուքովիսի (Փարիզ), Պր. Ա. Պուռնազեան (Նիւ Եորք), Տէր եւ Տիկին Նշան Տառիքլեան (Նիւ Եորք), Տէր եւ Տիկին Պարոյր Վարդանեան (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Պարոյր Դուրեան (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Գալուստ Սէրճէնեան (Պոստըն), Տէր եւ Տիկին Օննիկ Դաւիթեան եւ զաւակը, այրի Տիկին Աստղիկ Հրաչեան, Տէր եւ Տիկին Ֆ. Հրաչեան եւ զաւակները եւ համայն պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ–հօր, ազգականին՝

ԵՐՈՒԱՆԴ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ
(96 տարեկան)

մահը որ տեղի ունեցաւ Ապրիլ 11ին Սէնթ Մարկրիթի հիւանդանոցը:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ապրիլ 28, Կիրակի օր, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը մատուցուի, 1915ի Մեծ Եղեռնի Ամասիոյ նահատակներու եւ ննջեցելոց հոգիներու յիշատակին:

Կը պատարագէ
ՄԵՍՐՈՊ ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի, Ամասիացիներու աւանդական ճաշ:

RESTAURANT SCOLAIRE CLARET
Rue Claret — 95 Gonesse

Այս ճաշին մասնակցիլ փափաքողներէն կը խնդրուի ամէնէն ուշ Ապրիլ 23, Երեքշաբթի երեկոյ, արձանագրուիլ Պր. Նիկողոսեանի հեռաձայնելով կամ անձամբ ներկայանալով:

Ճաշագին 35 փրանք
N. Nigoghossian
121 Av. Henri Barbusse
95400 Arnouville les Gonesse
Tél. : 985-04-46

CONFERENCE

Nor Séround de Grenoble organise une Conférence - Débat avec la participation du C. D. C. A. de Lyon sur le sujet : *« Le Génocide Arménien de 1915 et ses implications »*.

Le Vendredi 26 Avril à 21 heures dans la salle Saint-Louis, rue Jay, Grenoble.

Հ. Յ. Դ.

ԱՌՆՈՒՎԻԼ - ՍԱՐՍԷԼ.— Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի բոլոր ընկերները կը հրաւիրուին ընդհ. ժողովի Ուրբաթ (Ապրիլ 26) ժամը 21ին սովորական հաւաքատեղին: Ժողովին ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէն իր լրիւ կազմով: Շատ կարեւոր օրակարգ եւ ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ:

ՊԱՏԱՐԱԳ

Այս Չորեքշաբթի առտու ժամը 10ին, հանդիսաւոր պատարագ նուիրուած Ծօվր տ'Օռիանի: Կը քարոզէ Գերապայծառ Մարօլլօ:

Կիրակի, Ապրիլ 28, Նոթր–Տամի Մայր տաճարին մէջ, ժամը 16ին նուիրուած Ապրիլեան նահատակներուն:

ՆՈՒԷՐ

Պր. Ղուկաս Փիլիկեան (Մարսէյլ), իր եղբօր Գրիգոր Փիլիկեանի ծանր հիւանդութենէ մը ապաքինման առիթով կը նուիրէ 50 Փր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սէնթ Մարկրիթի Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Մեռելոցի առթիւ հետեւեալ նուէրները.— Այրի Տիկին Ովսաննա Խրլաքեան 150 Փ., այրի Տիկին Պայծառ Ծերուկեան եւ այրի Տիկին Ազատուհի Քուքուեան 50ական, Տէր եւ Տիկին Գ. Աֆարեան 10, Տէր եւ Տիկին Ս. Նազաշեան 15, Տէր եւ Տիկին Կոպալ 15, Տէր եւ Տիկին Մ. Մելիքեան 20, Տէր եւ Տիկին Ստ. Ծլըղեան 10, Տէր եւ Տիկին Վ. Միքայէլեան 15, այրի Տիկին Տեափինայ Էքմէքճեան 20, այրի Տիկին Մարիամ Քերէմեան եւ Տէր եւ Տիկին Ժ. Մերճիմէկեան 20ական, Տէր եւ Տիկին Կ. Ստեփանեան 30, այրի Տիկին Մարիամ Ամանեան 10, Տէր եւ Տիկին Կ. Ոսկինեան 15, այրի Տիկին Նազլըպողոյեան 50, այրի Տիկին Անոյշ Քէօշկէրեան 20, Ստ. Տէր–Յակոբեան 50 եկեղեցիին, 50 Մարսէյլի Կապ. Խաչին, 50 Կարմիր Խաչի օգափոխութեան կայանին (այս վերջինը ստանալ «Յառաջ»էն):

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ԱՐԴԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւնը
կը ներկայացնէ
Հայերէն խօսուն առաջին երկար ժապաւէնը, պատրաստուած Լիբանանահայ շարժանկարիչ Վ. Սուրէեանի կողմէ
ՎԵՐԱԾՆԱԾ ՀԱՅՐԵՆԻՔ ՀԱՅՈՑ
Գունաւոր փիլմ
Բացման խօսք՝ ՌՈՒԲԷՆ ՄԵԼԻՔ
Երեքշաբթի Ապրիլ 30 ժամը 20·45ին
CHAILLOT-GALLIERA
ճոխակառոյց սրահին մէջ յատկապէս տրամադրուած
28, Avenue George V — Paris (8e) (Métro George V et Alma-Marceau)
Տոմսերու գին՝ 15 եւ 30 փր.
Տեղերու թիւը սահմանափակ ըլլալով, կը խնդրուի կանխաւ ապահովել հեռաձայնելով Հ. Բ. Ը. Մ.ի
11, Square Alboni — Paris (16e) — No 870-03-18

LE TRIO DU PIANISTE [illegible]
JEAN GUREGHIAN
Tous les Jeudis soirs à 21 h. 30
CHEZ MOUSTACHE
40, Ave. Duquesne — PARIS (7e)
Tél. 306-22-55
Consommation 15 F.
(*Restaurant au rez-de-chaussée*)

ԱՊՐԻԼ 24Ը

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Չորեքշաբթի, Ապրիլ 24ին, համազգային նախաձեռնութեամբ եւ նախագահութեամբ երեք յարանուանութեանց պետերուն, ժամը 20·30ին Սալ Կավօ:
45, Ռիւ Լա–Պօէսի, Մեթրօ Միրոմէնիլ
Կը խօսին.—
GUY COUTANT DE SAISSEVAL
Grand Chevalier de l'Ordre de
St. Lazare de Jerusalem
եւ ՍԵԴՐԱԿ ՔԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.—
Այտա Պասմաճեան (դաշնակ), Մատլէն Էքիզեան – Քարփանթիէ (արտասանութիւն), Մարիզ եւ Սիլվա Պուճիգաննեան (ջութակ), Աստղիկ Տէտէեան (երգ), Սայաթ–Նովա նուագախումբը եւ Սամուէլ–Մուրատ – Դպրոցասէր վարժարաններու միացեալ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Գէորգ Եանըպէկեանի:
Նոյն օրը, ժամը 15էն 17, մասնաւոր հոգեհանգիստ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ

ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

ԵՒ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ ԶԵՏԵՂՈՒՄ
ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻ ՇԻՐԻՄԻՆ ՎՐԱՅ
ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
կողմէ
24 Ապրիլ Չորեքշաբթի ժամը 18ին
Սիրելի Հայրենակից, անհրաժեշտ է քու ներկայութիւնդ: Քու մէկուկէս միլիոն նահատակներուդ յատկացո՛ւր այդ օրը:
Ժամադրուէ՛ Շարլ տը Կօլ – Էթուալ
հրապարակին վրայ, Շան զ'Էլիզէի եւ Ավընիւ Ֆրիետլանտի անկիւնը:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Ապրիլ 24ին, Չորեքշաբթի ժամը 18·30ին պատարագ Փրատոյի Մայր Եկեղեցւոյ մէջ եւ ծաղկեպսակի զետեղում Ապրիլեան Յուշարձանին:
Կիրակի, Ապրիլ 28, ժամը 9·30ին հանդիսութիւն Քափիթոլ սինեմային մէջ (Քանըպիէռ):

Կը նախագահէ.— Պ. ՄՈՒՇԵՂ ՃԻՑԷՐՃԵԱՆ
Կը խօսին.—
Dr. YVES TERNON
Me E. JAKHIAN
M. G. SARIAN
Մասնակցութեամբ բոլոր հայ կազմակերպութեանց եւ միութեանց:

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի եւ Շրջ. Հայ Ազգ. Միութեան եւ մասնակցութեամբ Լիոնի հայ կազմակերպութեանց, Ապրիլ 24, Չորեքշաբթի, ժամը 19ին: Ծաղկեպսակի զետեղում: Հաւաքուիլ Փլաս Պելքուր «Օ Վէյէօր տը Փիէր» արձանին առջեւ:

Նոյն իրիկունը հանդիսաւոր պատարագ Լիոնի Հայոց եկեղեցւոյ մէջ: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ ԳԵՂԱՄ Ծ. Վ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ:

Կիրակի, Ապրիլ 28, ժամը 16ին ոգեկոչում Ազգ. Տան սրահին մէջ, 295, Ռիւ Պուալօ: Կը խօսին.— ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ (հայերէն) եւ Մէթր ՍՏԵՓԱՆ ՎԱՆԷՍԵԱՆ (ֆրանսերէն):

×

ԿՐԸՆՈԲԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կրընոպլի Հայ Ազգ. Միութեան եւ մասնակցութեամբ տեղւոյս հայ բոլոր կազմակերպութիւններուն, Կիրակի, Ապրիլ 28 ժամը 15·30ին, Ռիւ Ժէյի սրահին մէջ:

Կը նախագահէ.— Կ. ԳՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆ, Կը խօսի.— Ս. ՍԻՍԼԵԱՆ:
Գեղարուեստական խնամուած բաժին Կապոյտ Խաչի կողմէ:

×

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

24 Ապրիլ, Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 18·30ին հոգեհանգստեան արարողութիւն Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ. ժամը 19ին թափօր կազմութիւն եկեղեցւոյ առջեւ, մեկնելով դէպի մեռեալներու Յուշարձանը, զետեղելու ծաղկեպսակ ի յիշատակ մեր նահատակներուն:

Երեկոյեան ժամը 21ին սպասուի հանդիսութիւն պետական թատրոնի մէջ:
Օրուան բանախօսներ՝
Պր. Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ (հայերէն), Պր. ՄԻՇԷԼ ԳԱՇԳԱՇԵԱՆ (ֆրանսերէն)

×

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Տէսինի Յուշարձանի Յանձնախումբին, Կիրակի, Ապրիլ 28: Առաւօտ՝ հոգեհանգիստ Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ: Յետ պատարագի թափօր: Մեկնում եկեղեցիէն եւ ծաղկեպսակի զետեղում յուշարձանին՝ ժամը 12ին: Ներկայ կ'ըլլան Ռոնի երեսփոխան՝ Ժան Փոփէրէն եւ Տէսինի քաղաքապետ Փիէր Մուլէն:

Յարգանքի խօսքը կ'արտասանէ փոխ–քաղաքապետ ԱՐՍԷՆ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

×

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Ազգ. Միութեան, Կիրակի, Ապրիլ 28, առտուան ժամը 9ին հոգեհանգստեան պաշտօն Սէնթ Անտրէ լը Հօ եկեղեցին: Ժամը 11·30ին ծաղկեպսակի զետեղում «24 Ապրիլ» փողոցը:

Կէսօրէ ետք ժամը 15·30ին հանդիսաւոր ոգեկոչում պետական թատրոնին մէջ:

Կը նախագահէ ՄԱՇՏՈՑ ՎՐԴ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ
Կը խօսի ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՏԱՒՈՐԵԱՆ
Գեղարուեստական խնամուած բաժին

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
24
MERCREDI
24 AVRIL
1974

LE NUMERO 0.80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 150 Ֆ.	Վեցամսեայ	80 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 175 Ֆ.	Հատը	0,80 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.996
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
50e ANNÉE — No 12.996

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՉԵ՛ՆՔ ՄՈՌՑԱԾ

«Այսքան չարիք թէ մոռանան մեր որդիք,
Թո՛ղ ողջ աշխարհ Հայուն կարդայ
նախատինք»։

Ո՛չ, սիրելի Ահարոնեա՛ն, չե՛նք մոռցած։ Ու պիտի չմոռնանք երբեք չարիքը, զոր մեր գլխուն բերաւ Կեդրոնական Ասիոյ վայրի տափաստաններէն խուժելով մեր դարաւոր հայրենիքը բռնագրաւող արիւնարբու ցեղը։

Ո՛չ։ Թոյլ պիտի չտանք, որ ողջ աշխարհ նախատինք կարդայ մեր գլխուն։

Աշխա՛րհ։ Բայց ի՞նչ աշխարհ։ Քաղաքակիրթ, մարդասէր, արդա՞ր թէ անիրա՛ւ ու նիւթապա՛շտ աշխարհ։

Հալածուածներուն, կեղեքուածներուն, տկարներուն, անիրաւուածներուն տէր ու պաշտպան, ապետական, քրիստոնեայ աշխա՞րհ՝ թէ ոճրագործներուն, դահիճներուն, ջարդարարներուն, ցեղասպաններուն թեւ ու թիկունք հանդիսացող չահամոլ, անհաւատ, անսկզբունք, սե՛ւ աշխարհ։

Ապրիլ 24ն է այսօր։ Խորհրդանշական թուական Մեծ Եղեռնին։

Այսօր դարձեալ մեր սրտերը խորան դարձուցած՝ ազգովին, երկիւղածութեամբ կ'ոգեկոչենք պաշտելի յիշատակը մեր մէկուկէս միլիոն անթաղ նահատակներուն, որոնք զոհուեցան ազատութեան ճանապարհին վրայ, յանուն ազգութեան եւ հայրենիքի։

1915ին չէ, որ սկսաւ ու վերջացաւ ցեղասպանութիւնը։ Շատ աւելի հին է անիկա։ Առանց հեռուները երթալու, յիշե՛նք ու չմոռնանք 1894–96ի համիտեան համատարած կոտորածները, 1909ի կիլիկեան ջարդերը, 1916–1920 Արեւմտեան եւ Արեւելեան Հայաստանի ամբողջ տարածութեան, 1920–1921ին Կիլիկիոյ եւ Փոքր Ասիոյ զանազան քաղաքներուն, 1922ին Իզմիրի մէջ զոհուած հարիւր հազարաւոր Հայերը։

Չէ վերջացած դեռ ցեղասպանութիւնը, որ կը շարունակուի այսօր ալ՝ սպիտակ ջարդի ձեւին տակ, ի սփիւռս աշխարհի տարագիր Հայութեան շարքերուն մէջ։

Հալածանքը վերապրող հայ բեկորներուն դէմ կը սաստկանայ օրէ օր հանրապետական կառավարութեան կողմէ։

Զունի՛նք ամենայն Հայոց կառավարութիւն մը, որ պաշտպան կանգնի Հայութեան անկորնչելի իրաւունքներուն։

Ցեղասպան ազգը ի պատուի է ամենուրեք։ Անմեղ զառնուկի պատմուճան հագած՝ կը յանդգնի միջազգային ատեաններու մէջ իբրեւ դահիճ ներկայացնել իր կողմէ դաւադրաբար ու վայրագօրէն ջարդուած Հայը։ Եւ իր անորակելի տեսակէտը պաշտպանողներ ալ կը գտնէ, նոյնիսկ այն մե՛ծ Պետութեանց մօտ, որոնք երէկ հանդիսաւորապէս անարդարութեան սիւնին կը գամէին Ջարդարարը։

«Փոքր դաշնակից»ին տրուած պաշտօնական խոստումները ուրանալէ, մեր հայրենի հողերը եկուորին բռնագրաւման տակ պահելէ վերջ, անոնք բարոյական նուազագոյն գոհացում մը իսկ կը զլանան անիրաւուած Հայութեան։

Ուխտի օր է այսօր։ Ուխտ՝ հաւատարիմ մնալու մեր միլիոնաւոր նահատակներու կտակին։

Հակառակ թշնամիներու եւ «բարեկամ»ներու մեքենայութեանց ու դաւերուն, անսասան կամքով եւ անխախտ հաւատքով պիտի հետապնդենք Հայութեան արդար Դատը մինչեւ յաղթանակ։

Ո՛չ։ Չե՛նք մոռցած գործուած չարիքները։ Ու պիտի չմոռնանք զանոնք երբե՛ք։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ԵՂԷԳՆԵԱՑ ԳԸՐՉՈՎ ԵՐԳԵՑԻ ՓԱՌՔԵՐ,

Գործ՝ Բ. Պօտուսեան

— Քեզի ընծա՛յ, իմ հայրենիք —
Սօսեաց անտառէն էի գայն կըտրեր...
— Քեզի ընծա՛յ, հին հայրենիք —
Եղէգնեայ գըրչով երգեցի քուրմեր,
Ընդ եղեգան փող լո՛յս ելանէր։

Եղէգնեայ գըրչով երգեցի կարօտ,
— Ձեզի ընծա՛յ, հայ պանդուխտներ —
Ան տարաշխարհիկ բոյսի մ'էր ծըղօտ...
— Ձեզի ընծա՛յ, հէգ պանդուխտներ —
Եղէգնեայ գըրչով երգեցի հարսեր,
Ընդ եղեգան փող ո՛ղբ ելանէր։

Եղեգնեայ գըրչով երգեցի արիւն,
— Ձեզի ընծա՛յ, սուրբ զոհեր —
Ան ծլած էր մոխրի մէջ իբրեւ կընիւն...
— Ձեզի ընծա՛յ կրակի զոհեր —
Եղէգնեայ գըրչով երգեցի վէրքեր,
Ընդ եղեգան փող ո՛ղբ ելանէր։

Եղէգնեայ գըրչով որբ տունս երգեցի,
— Քեզի ընծա՛յ, հայր ալեհեր —
Ցամքած աղբիւրէն մեր գայն յօտեցի,
— Քեզի ընծա՛յ, մայր կարեվէր —
Եղէգնեայ գըրչով օճախս երգեցի,
Ընդ եղեգան փող ծուխ ելանէր։

Ու պայքա՛ր, պայքա՛ր, պայքա՛ր երգեցի
— Ձեզի ընծա՛յ, հայ մարտիկներ —
Գրիչս եղաւ անթրոց սրտերու հնոցի
— Ձեզի ընծա՛յ, քաջ մարտիկներ —
Եղէգնեայ գըրչով վըրէժ երգեցի,
Ընդ եղեգան փող բոց ելանէր։

Դ. ՎԱՐՈՒԺԱՆ

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐԸ

Հակառակ զանազան կոչերու, որպէսզի մեծամասնութեան թեկնածուները չմոռնան թէ «միակ հակառակորդը» Միթերանն է, Շապան եւ Ժիսքար սկսան զիրար չխնայել։ Իբրեւ հետեւանք Առողջապահութեան նախարար Փոնիաթովսկիի յայտարարութիւններուն Ժիսքարի յաղթանակի կարելիութեանց մասին, Շապան լեզու փոխեց եւ ծանրօրէն քննադատելէ ետք Ելմտական եւ Տնտեսութեան նախարարութիւնը, որ միակ պատասխանատուն է եղեր երկրին բոլոր ցաւերուն, շեշտեց թէ Միթերանը պարտութեան մատնելու համար՝ «կենսական է որ միւս թեկնածուներուն առաջինը ըլլամ, Մայիս 5ին» ինչ որ պարզ լեզուով կը նշանակ՝ Ժիսքարէն առաջ պէտք է գամ։

× Մաշէ յայտարարեց թէ Ձախի կառավարութեան մը մէջ, լաւագոյն պարագային համայնավարները փոքրամասնութիւն կ'ըլլան, այսինքն 6–7 նախարարութիւն հազիւ կրնան ունենալ 20–21ի վրայ։

× Միթերան, Երկուշաբթի օր առաւելաբար կիներուն խօսեցաւ։ Մամուլի իր ասուլիսին նիւթն էր՝ կինը ընկերութեան մէջ եւ իր պատասխանատուութիւնները։

Քանի մը տողով

ԻՍՐԱՅԷԼԻ նոր վարչապետն է «երիտասարդ» մը, անշուշտ նախորդին բաղդատմամբ որու «Իսրայէլի մեծ-մայրիկ»ը ազուոր տիտղոսը տրուած էր։ Զօր. Ռապին, 52 տարեկան է Երուսաղէմ ծնած։ Կռուած է Սուրիոյ ճակատին վրայ Բ. աշխարհամարտին։ Վկայուած է Բրիտանական Սպայակոյտի վարժարանէն։ Նախորդ դահլիճին մէջ, Աշխատանքի նախարար էր։

ՔԻՒՐՏԵՐԸ 19 Իրաքցի սպաներ որոնք գերի ինկած էին, գնդակահարած են։ Քրտական ճայնասփիւռը հաղորդելով լուրը ճշդած է, թէ ասիկա կատարուած է իբրեւ հակադարձութիւն Իրաքցիներու գնդակահարած 11 Քիւրտերուն։

ՓԱՆ-ԱՄ օդանաւային ընկերութեան Պօյինկ 707 մը ճզմուած է Պալիի կղզիին մէկ լերան վրայ։ 106 հոգի կար, ճամբորդ թէ անձնակազմ, որոնց մէջ 18 Ֆրանսացի։

ՓԱՆԵՈԼԻ յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ առջի օր Սէն տ'Օնորէ տ'Էյլօ եկեղեցին, արուեստագէտներու եւ զանազան անձնաւորութեանց հոծ բազմութեան մը ներկայութեան։ Թրէյլի փոքրիկ գերեզմանատան մէջ է որ պիտի թաղուի, եւ հոն է որ յանուն իր անհամար բարեկամներուն, հրաժեշտի խօսքը պիտի արտասանէ Ռընէ Քլէր։

ԱՊՐԻԼ 24ի առթիւ, Ֆիկառօ Երեքշաբթի օր, կարճ այլ՝ հատու տողերով կ'անդրադառնար «դարուս առաջին ցեղասպանութեան», ծանրանալով մանրամասնութեանց վրայ։ Կուտանք՝ վաղը։

ԱՆԴՐԱԴԱՐՁՆԵՐ ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ ԱՌԻԹՈՎ

Մարդկային բարոյականը եւ պատմութիւնը միշտ յարգանքով կը յիշատակեն ամէն ազատագրական շարժում, անոր մէջ տեսնելով ինքնագիտակցութիւն, արժանիք եւ արժանապատուութիւն մը, որով մարդը մարդ ըլլալու արժանի կ'ըլլայ: Սակայն Թուրքը ամէն ազատագրական շարժում, սկզբունքով դաւաճանութիւն կը սեպէ, մանաւանդ երբ անիկա իր դէմ տեղի կ'ունենայ: Ասիկա այն հիմնական տարրն է, որուն կռթնելով Թուրքը ամէն ազգի եւ ժողովուրդի կը նայի իբր ստրուկներ, ու անոնց գոյութեան կը հանդուրժէ, որպէսզի անոնք աշխատին զինք սնուցանելու համար:

ԺԹ. դարուն, երբ երկնային պատուհասի մը նման տարածուող Օսմանեան Կայսրութիւնը տեղատուութեան վերջին սահմանին հասաւ, նուազող հասոյթը ուզեց դիմագրաւել սաստկացնելով կեղեքումը եւ աւարը: Այս անտանելի խժդըժութիւնը եւ Եւրոպայի ազատագրական նոր ըմբռնումները պատճառ եղան որպէսզի Պալքանեան ժողովուրդները տիրանան իրենց անկախութեան Եւրոպայի օժանդակութեամբ: Թերեւս այս բաժանումները դար մը ուշանային, եթէ Թուրք տարրը գիտնար աշխատիլ եւ արտադրել եւ ունենար ուժեղ տնտեսութիւն, արդար կարգուսարք մը եւ ըլլար հարուստ եւ բարգաւաճ երկիր մը: Ընդհակառակը, Թուրքը նկարագրով ստեղծագործելու անընդունակ էր:

Պալքաններու այս շարժումին զուգահեռ Հայ ժողովուրդին մէջ եւս ազատագրական շարժումը արծարծեցաւ, աւելի Թուրք կեղեքիչ ճնշումէն ազատելով Ռուսիոյ կցուելու ծրագրով, քան թէ անկախութիւն մը ապահովելու նպատակով: Ասոր շօշափելի օրինակը եղաւ Հայոց օժանդակութիւնը Ռուսիոյ, երբ ան Փոքր Ասիոյ արեւելեան հայաշատ Հայ հողերը գրաւելու ելաւ: Ասով Հայը ոչ թէ անկախութիւն մը, այլ աւելի մարդկային դերիշխանութիւն մը պիտի ունենար իր գլխուն:

Կը հետեւի թէ, հայ ազատագրական շարժումը հրահրողը, նոյնինքն օսմանեան բարբարոս վարչակարգը եղած է, քան թէ ինքը Հայը, ինչպէս որ Հանրի Սփաք ըսեր էր թէ, ՆԱԹՕի կերտիչը նոյնինքն Սթալինն եղաւ, իր անիմաստ եւ անհեռատես ընթացքով:

Ուրիշ պատմութիւն մըն է 1915ի ցեղասպանութիւնը, որուն համար Թուրքը կը պնդէ թէ, այդ տեղահանութիւնը (՛՛) եղաւ որպէսզի Հայը պատերազմի ընթացքին Թուրք բանակը կռնակէն չհարուածէ... Պնդում մը, որ տրամաբանական ու գործնական ոչ մէկ կշիռ եւ իմաստ կը կրէ:

Ծանօթ է թէ, այդ շրջանին՝ աւելի քան հինգ միլիոն Հայութեան շուրջ երկու միլիոնը Կովկասի եւ Պարսկաստանի մէջ կը գտնուէին ու մնացեալ երեք միլիոնէն աւելին լայնածաւալ Թուրքիոյ մէջ ցրուած էր: Անհասկնալի պայթող պատերազմին սկիզբը, երբ Հայը Փոքր Ասիոյ դաշնակից նկատող Սեւր մը չկար, ինչո՞ւ ան Թուրքիոյ հակակիր չըլլար եւ նախընտրէր միւս ճակատը, որուն յաղթանակով փաքրոն մը միայն պիտի փոխէր: Ի՞նչ պատճառ կար որպէսզի Թուրքը մտածէր թէ Հայը Ռուսին հակակիր պիտի ըլլար եւ պիտի չուզէր Ռուսիոյ դէմ ըլլալ իւրացնելով Թուրքիոյ դատը, ուր աւելի շատ Հայութիւն կ'ապրէր:

Պատճառը արեւու չափ պարզ է եւ յստակ, ոչ միայն Հայերուն համար, այլ եւ Օսմանեան Կայսրութեան բոլոր հպատակներուն համար, որովհետեւ Թուրք տիրապետութիւնը անմարդկային ու կեղեքիչ էր, ինչպէս որ կրօնապետական կայսրութեան միւսլիման արաբ տարրն իսկ, պատերազմը երկնատուր առիթ մը սեպեց Թուրքին ճիրաններէն ազատելու համար: Եթէ Թուրքը ատելի էր իր բոլոր հպատակներուն համար, ատոր պատճառը ան իր քով պէտք է փնտռէ եւ ոչ թէ ուրիշները դաւաճանութեամբ ամբաստանէ:

Ուրիշ հարց թէ, երբ հայ տարրը զինուորագրուած ըլլար, ո՞վ կռնակէն պիտի հարուածէր Թուրք բանակը եւ ի՞նչ կը նշանակէր այդ պատրուակով (՛) երեք միլիոն կին, ծեր ու մանուկները տեղահան (՛) ընելով ջարդել անխնայ, եթէ ոչ Հայը այդ առիթով ոչնչացնելով տէր ըլլալ անոր հողերուն:

Թուրքին ամէնէն մեծ արժանիքը... իր կողոպտիչ եւ ցեղասպան ընդունակութիւնն է, զոր գործադրելու համար, նոյնիսկ առիթ փնտռելու պէտք չի զգար: Ասոր շօշափելի օրինակն է Ատանայի ջարդը, որ տեղի ունեցաւ Սահմանադրութեան երկրորդ տարին, երբ դեռ զինուորութեան մէջ էր հաւասարութեան եւ արդարութեան գաղափարականով: Այդ օրերուն փոխանակ վերականգնումի վրայ մտածելու, Ատանայի ջարդը կազմակերպեցին, ցեղասպան բնազդով Հայը բնաջնջելու համար, որ կը հաստատէր այն ախտաճանաչումը թէ «խոտ չի բուսնիր հոն, ուրկէ Թուրքը անցած է»: Այս ճշմարտութիւնը կը հաստատեն նաեւ այն մեծ յիշատակարանները զորս միւսլիման Արաբները ազատագրուելէ վերջ կանգնեցին իրենց հրապարակներուն վրայ, իբր «Մարտիրոսներու Յուշարձան», յիշեցնելու համար Թուրք տիրապետութեան խժդժութիւնները, որուն նմանին կարելի չէ հանդիպիլ որեւէ կայսրութեան պատմութեան մէջ:

Այս տողերը կը գրենք պատմութեան ու բոլոր մարդոց համար, բացի Թուրքէն, որ ոչինչ կը հասկնայ մարդկային բարոյականէն ու իրաւունքէն, եթէ երբեք անիկա Թուրքին շահ մը չապահովեր: Թուրքը կարդալով այս ու նման ճշմարտութիւններ, կ'ունենայ սրտի ճմլում մը միայն, թէ ինչպէս անոր հայ հեղինակը կրցեր է ազատիլ իր եաթաղանէն, ու նախանձի մաղձով կը լեցուի հոգին, տեսնելով թէ, մայր հայրենիքէն մնացած թիզ մը հողին վրայ, բուռ մը Հայեր այսօր անհուն զրկանքներու մէջ, ի՜նչպէս կը ծաղկեցնեն իրենց հայեցի մշակոյթը, աւանդական չափանիշով եւ գեղեցկութեամբ:

Չէ փոխուած ու երբեք չի կրնար փոխուիլ Թուրք հոգիին բարբարոս նկարագիրը, որուն ապացոյցը տուաւ նաեւ Հանրապետակա՛ն Թուրքը, վերջին աշխարհամարտին, քան դասակարգ աքսորելով ու զանոնք այրելու համար փուռեր բերելով Գերմանիայէն, ունեւորութեան տուրք (՛՛) դնելով, եւ վերջապէս պատերազմէն յետոյ, ՆԱԹՕի անդամակցելէ ետք իսկ, Կիպրոսի վէճին պատրուակով, գիշերանց քարուքանդ ընելով բոլոր ոչ–Թուրքերու տունը, խանութը, եկեղեցին, հիւանդանոցը եւ վարժարանը...: Այդ չնաշխարհիկ քաղաքականութիւնը... ներկայիս կը շարունակէ կիրարկել ամէն գետնի վրայ, մեծ ու փոքր ամէն խնդրի մէջ ամենայն անպատկառութեամբ, կողոպտելու համար մնացած փոքրամասնութիւնը եւ իր հաստատութիւնները, որոնց արձագանգին կը հանդիպինք ամէն օր, օրաթերթերու մէջ:

Նպատակ չունինք թշնամութիւն արծարծելու, այլ կ'ուզենք Եղեռնի տարեդարձին առիթով, յիշեցնել թէ, Թուրքը ոչ ոքի կրնայ բարեկամ ըլլալ, ըլլայ ան հայ, յոյն, արաբ ու որեւէ ազգ որ կ'ապրի աշխարհի վրայ, որովհետեւ իրեն կը պակսի մարդկային բարոյականը՝ արդարութեան գաղափարը:

ՍԵՊՈՒՀ ՍԱՐԵԱՆ

ՋՄՐՈՒԽՏԻ ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

ԽՄԲ.— Այս գրութիւնը ճմլյշ մըն է Արմենուհի Գեւոնեանի անտիպ գործին «Մատեան Տարօնի»:

1915ի ամրան, Տարօնի ընդհանուր ողջակիզումին, երաժիշտ, մտաւորական հօրեղբայրս Եղիշէ Տէր–Կարապետեան, եղբայրը Գեղամ Տէր – Կարապետեանի, Մշոյ դաշտի հայրենի Խէյպեան գիւղի ժողովուրդին հետ չարաչար կը սպաննուի, մօտակայ Տոմ գիւղի բլուրին ներքեւ, դրացի Զխարաթ գիւղի Թուրք միւտիր Բայրամ էֆէնտիի կողմէ:

Հօրեղբօրս սպանութենէն յետոյ անոր գեղանի կինը Զմրուխտ, կ'առեւանգուի վերոյիշեալ ջարդարար Բայրամ էֆէնտիի կողմէ, որ կը խոստանայ ազատել անոր երկու անչափահաս զաւակները՝ 6 տարեկան Թորգոմը եւ 4 տարեկան Զապէլը, եթէ Զմրուխտ իսլամանայ եւ դառնայ իր կինը: Փրկելու համար իր երկու զաւակները, հօրեղբօրս կինը կը համակերպի իր սեւ ճակատագրին: Երեք տարի վերջ սատուածային դատաստանով, Զխարաթ գիւղի արիւնարբու միւտիրը՝ Բայրամ էֆէնտին երբ նստած իր ձիուն վրայ կ'անցնէր Տոմ գիւղի մօտէն, հետապնդուելով Թուրք զաղթականներէ, չանտատակ կ'ըլլայ այն եղերական բլուրին առջեւ, ուր զարհուրելի կերպով նահատակուած էին Խէյպեան գիւղի ու շրջակայ անմեղ գիւղացիներն ու հօրեղբայրս Եղիշէն:

×

54 տարուան ողբերգական բաժանումէ մը վերջ, 1969 Յունիս ամսուն, Պոլսոյ մէջ կը գտնէի նահատակ հօրեղբօրս Եղիշէի կինը՝ բռնի թրքացած Զմրուխտը եւ իր զաւակը Թորգոմ: Փոքրիկ Զապէլ, տարագրութեան օրերուն կորսուած էր ընդմիշտ...: Իսկ Թորգոմ, իր դժբախտ մօրը հետ մնացած ըլլալով Հայութենէ պարպուած Մշոյ եւ Անատոլուի խորերը, կը ստիպուի ամուսնանալ Թրքուհիի մը հետ. կ'ունենայ զաւակներ. վեցերորդ զաւկին ծննդաբերութեան, կինը կը մեռնի եւ անչափահաս որբերը կը մեծցնէ սեւաւոր Զմրուխտը: Այդ որբերուն աղջիկ զաւակները, իրենց կարգին, յետագային կը յափշտակուին Թուրք եւ քիւրտ աղաներէ, իսկ արու զաւակները կը յաջողին հեռաւոր Տիգրանակերտէն նետուիլ Պոլիս, ուր, ուսման ծարաւ հօրեղբօրս թոռները կը հասնին մինչեւ թրքական համալսարան: Ասոնցմէ մէկը, բախտի բերմամբ, Տիգրանակերտի մէջ կ'ամուսնանայ Հայուհիի մը հետ:

Ահա այս պայմաններու տակ, 1969ին, գտայ այս տառապած խլեակները, Պոլսոյ մօտակայ արուարձաններէն Քիւչիւկ-Չէքմէճէի մէջ:

Մեր հանդիպումը եղաւ սրտաճմլիկ...: Լման երկու ամիս ապրեցայ անոնց համեստ յարկին ներքեւ, շրջապատուած մինարէներով եւ Թուրք դրացիներով: Հարազատներուս հետ նստած դէմ դիմաց օրերով պատմեցինք ու լացինք: Բարեբախտաբար Թուրքերէնը չէի մոռցած եւ խօսեցայ անոնց հետ ազատ, յիշեցնելով անցեալի ողբերգութիւնները, Թրքական բարբարոսութիւնները, հայ ժողովուրդի բացարձակ անմեղութիւնը, մեր հերոսներու թափած արիւնը եւ սրբազան նահատակները...: Առիթը յարմար դատելով, կ'ուզէի քրքրել անոնց հոգին ու բռնկցնել մոխիրներու տակ թաղուած հայկական կայծերը...: Անոնք, լուռ ու տխուր, հետաքրքրութեամբ եւ ապշած մտիկ կ'ընէին: Բառ մը Հայերէն չէին գիտեր, կ'ընդմիջէին զիս միայն «Ալլա՛հ, Ալլա՛հ» բացագանչութիւններով:

Այս տարագիր խլեակները հարազատի ջերմ զգացումներով կապուած էին ինծի. մեծով–պզտիկով կը սիրէին զիս եւ «հալա՛, հալա՛» գոչելով յարգանքով կը խոնարհէին ու կը համբուրէին ձեռքերս...:

Ցերեկները, սիրուն, օժտուած երախաներով շրջապատուած, երջանիկ էի, մոռնալով ողբերգութիւնը. գիշերները սակայն, երբ կը քաշուէի սենեակս եւ կը մնայի առանձին, կը տառապէի, մտածելով անոնց սեւ ճակատագրի մասին: Սրտէս արիւն կ'երթար ու քունը կը փախէր աչքերէս, տեսնելով հայրենասէր հօրեղբօրս Եղիշէ Տէր–Կարապետեանի սերունդը թրքացած...:

×

Առաւօտ մը, հօրեղբօրս կինը՝ մօտ 80 տարեկան Զմրուխտը, զաւակը՝ Թորգոմ եւ այս վերջինոյն աղջիկը Փէրվին ու տանը հիւանդ երախաները հաւաքելով, առաջնորդեցի մօտակայ Եոտիքուլէի Ս. Փրկիչ Ազգային Հիւանդանոցը բժշկական քննութեան ենթարկելու համար զանոնք: Զմրուխտի առողջութիւնը քայքայուած էր. ան կը տառապէր յօդացաւէ, թոքատապէ եւ մանաւանդ գլխու եւ ականջի ցաւերէ եւ գրեթէ խուլցած էր...: Հօրեղբօրս տղան Թորգոմը կը տառապէր շաքարախտէ, իսկ անոր աղջիկը գեղեցիկ Փէրվինը, զոր Թուրք վաճառական մը 13 տարեկանին առեւանգած էր Մշոյ մէջ, հազիւ 28 տարեկան, հինգ զաւկի մայր էր, եւ դժբախտ ամուսնութեան հետեւանքով ջղային հիւանդութեան ենթարկուած էր:

Նախօրօք տեսնուած էի Ազգ. Հիւանդանոցի նախկին բժշկապետ Տոքթ. Հայրապետեանի հետ եւ յարգելի բժիշկը խոստացեր էր ազնուօրէն հետաքրքրուիլ ու հիւանդանոցի տնօրէնութեան մասնաւոր ուշադրութեան յանձնել Տէր–Կարապետեան ընտանիքի մնացորդ խլեակները:

Զանց կ'առնեմ մանրամասնութիւնները բժշկական քննութիւններու, որոնք կատարուեցան խղճմտօրէն հիւանդանոցի երիտասարդ եւ կարող բժիշկներու կողմէ: Ազգային Հիւանդանոցի ներքնայարկին եւ պարտէզին մէջ խռնուած էին Թուրք եւ հայ տասնեակներով հիւանդներ, որոնք անզգոյշ, տնքալով, հառաչելով ու իրարու հետ զրուցելով համբերութեամբ կը սպասէին իրենց կարգին:

Միջանցքներու մէջ արագ կ'անցնէին փառաւոր ու սիրուն դեռատի հիւանդապահուհիներ, երիտասարդ պաշտօնեաներ աչալուրջ կը հսկէին մասնագէտ բժիշկներու խուցերուն դրան առջեւ եւ սիրով ու հոգածութեամբ ներս կ'առաջնորդէին պատգարակներու վրայ գտնուող ծանր հիւանդները:

Ուշադրութիւնս գրաւեց մանաւանդ տարեց, նրբամարմին, ազնուական դիմագիծերով հիւանդապահուհի մը, որ բարի հրեշտակի նման կ'անցնէր սպասման սրահներու մէջ հաւաքուած հիւանդներու քովէն, կը շոյէր փոքրերը, կը խրախուսէր մեծերը եւ կը դիւրացնէր անոնց մուտքը դէպի բժշկական քննութեան սենեակները: Ափսո՛ս, որ մոռցայ գրելու իր անունը. այդ անձնուէր, բարի եւ ժպտերես հիւանդապահուհին, եթէ չեմ սխալիր, Սեւ ծովի ափերէն, Պալիքքէսէրի թէ Պանտրմայի ծանօթ գերդաստանի մը շառաւիղն էր:

Կէսօրուան մօտ էր, մեր բժշկական քննութիւնները վերջացած էին, մինչ Թորգոմ եւ Փէրվին, երախաներով բարձրացած էին բուժարանին երկրորդ յարկը իրենց ռատիօներու արդիւնքը առնալու, ես եւ հօրեղբօրս կինը՝ Զմրուխտ, պահ մը հանգչելու եւ շունչ քաշելու համար նստած էինք հիւանդանոցին պարտէզին նստարաններէն մէկուն վրայ շատրուանին եզերքը եւ յուզումով կը դիտէինք երիտասարդ յիմար մը, որ յիմարանոցին դրան առջեւ կեցած մարդանքներ կը փորձէր եւ երբեմն ալ կ'երգէր ու կը պարէր:

Սրտառուչ տեսք մը ունէր հարիւրամեայ այս ազգային հաստատութիւնը, որ հին եւ տխուր յիշատակներ արթնցուց հոգիիս մէջ...: Ցիշեցի մանաւանդ տարաբախտ եղբայրս Արամը, որ 12 տարի առաջ հոգին աւանդած էր այստեղ եւ իր դագաղը հանգչած էր անշուշտ հիւանդանոցի Ս. Փրկիչ մատրան մէջ, Շիշլիի գերեզմանատունը թաղուելէ առաջ: Յանկարծ, ներքին ձայն մը մղեց զիս ոտքի ելլելու ու ծռելով քովս նստած հօրեղբօրս կորաքամակ Զմրուխտին ըսի թրքերէն.— «Մայրիկ, կ'ուզե՞ս հետս գալ, հիւանդանոցի եկեղեցին, պիտի երթամ վառելու եղբօրս յիշատակին...»: Պահ մը յանկարծակիի եկած ու ապշած, Զմրուխտ երեսս նայեցաւ, ապա աւելցուց փութկոտ. «Այո՛, եավրում, կ'ուզեմ» ըսաւ, եւ ոտքի ելաւ:

Ես անոր թեւը մտած, կամաց կամաց ուղղուեցայ դէպի աջ մեր եաեւը գտնուող Ս. Փրկիչ մատուռը: Ոչ ոք կար այդ ժամուն եկեղեցիին շրջարակին մէջ:

ՄԱՀ ՔԱՋՈՐԴԻՈՅՆ

Դու զո՞վ խնդրես, մա՛յր իմ անոյշ,
Ե՛կ, մի՛ դողար, մօտեցիր հոս,
Անլաց աչօք դիտէ զորդիդ
Ու իր վէրքերն արիւնահոս:

Թրքաց մայրեր թող լան, ու դուն
Ուրախ լուրեր տար ի Զէյթուն:

Ինչպէս երբեմն օրրանիս մէջ
Կակուղ ձեռամբ փայփայելով,
Մանկիկ մարմնոյս հանգիստ տայիր՝
Իբրեւ հրեշտակ նուագելով.—

Զիս հանգչեցուր ի հող, ու դուն
Ուրախ լուրեր տար ի Զէյթուն, —

«Նորեկ որդւոյս կենացն արեւ
Ձեզի համար փայլի, Հայե՛ր»,
Այսպէս յայնժամ դու կ'երգէիր,
Օրօրոցիս նստեալ քովեր.

Անոնց համար շիջաւ, ու դուն
Ուրախ լուրեր տար ի Զէյթուն:

Կարմիր կայլակք ցայտին վէրքէս,
Սակայն, մա՛յր իմ, նայէ չորս դին,
Զարիւնոտ սա Թուրքերն տե՛ս,
Հազարներով փռուած գետին,

Կերաւ զանոնք սուրն մեր, ու դուն
Ուրախ լուրեր տար ի Զէյթուն:

Մոռնչեցին ինչպէս վիշապ
Ու մեր վրայ յարձակեցան,
Ո՛վ հայրենիք ի հուր, ի բոց,
Քո համար մեր սիրտք վառեցան:

Կարմիր ներկան ձորք մեր, ու դուն
Ուրախ լուրեր տար ի Զէյթուն:

Ու ծափ զարկին մեր Հարց ոսկերք
Զի չէ՛ մեռած Հայոց կրակ,
Ու ցնծացին այնչափ գոհեր,
Զի լուծաւ վրէժ յարեան վտակ,

Խնդաց Մասիս, մա՛յր իմ ու դուն
Ուրախ լուրեր տար ի Զէյթուն:

Վերջին համբոյր տամ քեզ, մա՛յրիկ,
Հատուցանես զայն սիրուհւոյս,
Վերջին անգամ գրկեմ մեր հող,
Ուր արդ կ'իջնեմ ի ծոցն անլոյս,

Խաչ մը տնկէ վրաս, ու դուն
Ուրախ լուրեր տար ի Զէյթուն:

ՄԿՐՏԻՉ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Պահ մը ետք ես եւ Հօրեղբօրս կինը կը մտնէինք աղօթատեղիէն ներս: Առաջին մտածումս եղաւ մոմեր վերցնել եւ յառաջանալ դէպի խորան: Եկեղեցին պարապ էր. ես եւ Զմրուխտ մոմերը բռնած մտանք դասին ձախ կողմը գտնուող աղօթատեղին ու հողէ մոմկալներու մէջ մխրճելով մեր մոմերը Ս. Փրկիչի նկարին առջեւ ծնրադրեցինք ու աղօթեցինք: Ապա դուրս ելլելով խուցէն կեցանք եկեղեցիին կեդրոնը խորանին առջեւ:

Զմրուխտ ապշած կը դիտէր իր չուրջը, անհերեւ կերպով յուզուած էր. խորհրդաւոր լռութիւն մը կը տիրէր մեր մէջ... խօսելու պէտք չկար արտայայտելու համար մեր զգացումները: Առանձին էինք, ես աճապարեցի բարձրանալ դէպի խորան, որուն ձախ կողմը զետեղուած էր արծաթապատ աւետարան մը եւ բաւական խոշոր ոսկէ խաչ մը: Խոնարհեցայ, համբուրեցի խաչը եւ զայն տեղէն վերցնելով երկու ձեռքերովս բռնած կեցայ դասին վրայ խորանին առջեւ եւ նշան ըրի Հօրեղբօրս կնոջ, որպէսզի մօտենայ:

Խեղճ կինը դողդղալով յառաջացաւ եւ կեցաւ խորանին ներքեւ: Ես, յուզումէս այլայլած երկու ձեռքերովս բռնած ծանր խաչը հանգչեցուցի Զմրուխտի սպիտակ շղարշով փաթթուած գլխուն վրայ ու սկսայ ամբողջ հոգիովս աղօթել եւ օգնութեան կանչել Ս. Փրկիչն ու Մշոյ Սուլթան Սուրբ Կարապետը ցնցելու համար Թրքացած հայ կնոջ հոգին, դարձի բերելու եւ հայացնելու զինքը:

Ան՝ գլուխը կախ, խաչին տակ պահ մը լուռ մնաց, ապա յանկարծ երկու թեւերը վեր բարձրացուցած պոռթկաց եւ գոչեց լալագին, հայերէն՝ «Առէք կերէք, այս է մարմին իմ...», ապա՝ «այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից ամէն» եւ վերջացուց «շնորհեա՛ Տէր, շնորհեա՛ Տէր» բացականչութիւններով: Ես անակնկալի եկած, ծայր աստիճան յուզուած, սկսայ լալ ու խաչը սկսաւ դողալ ձեռքերուս մէջ: Ո՜վ Աստուած իմ, ի՜նչ հրաշք...:

Զմրուխտ հայերէն բարձրաձայն կ'աղօթէր ու բերնէն կը մաղուէր. սրտին վրայ կուտակուած յիսուն տարուան կարօտը, պաշտամունքը դէպի հայ եկեղեցին, խաչն ու աւետարանը: Երկուքս ալ կ'արտասուէինք, տեսարանը աննկարագրելի էր: Ես, գիւղացի համեստ քահանայի մը՝ Տէր Կարապետի թոռ, ան՝ գողգոթայէն անցած Տէր Կարապետի տարապեալ հարս: Զգլխմանալով այլեւս, խաչը վերցուցի Զմրուխտի գլխուն վրայէն ու իր տեղը դրի: Աճապարանքով վար իջայ դասէն եւ ըսի հօրեղբօրս կնոջ.— «Մայրիկ, դուն հոս նստէ, սպասէ վայրկեան մը, հիմա կուգամ» ու թռայ մատուռէն դուրս:

Դէմս կանգնած էր հիւանդանոցի դեղարանին շէնքը. պատուհանը կեցող հիւանդապահուհիին հարցուցի, թէ ո՞ւր կրնամ գտնել հիւանդանոցին քահանան. օրիորդը ցոյց տուաւ դռնապանին սենեակը եւ «հոնկէ տեղեկացիր» ըսաւ: Ձեռքի հարուածներս դրան վրայ գիս դէմ յանդիման բերին ծերունի դռնապանին, որուն մէկ արկածեալ ոտքը սպիտակ գաճով եւ լաթերով փաթթուած էր. սենեակին խորն ալ խեղճ ու կրակ արտաքինով կնոջ մը ծռած մարմինը կ'երեւար: Լսելով խնդրանքս, մարդը կաղալով դուրս ելաւ շէմէն եւ ցոյց տալով դիմացի փոքրիկ յարկաբաժինը «հոն է Տէր Հայրը» ըսաւ գաւառացիի շեշտով մը: Վազեցի դէպի այդ կողմ եւ կիսաբաց դռնէն նշմարեցի սեւազգեստ միջին տարիքի տղամարդ մը, որ օճախին առջեւ կեցած էր եւ կղերականի արտաքին չունէր: «Խնդրեմ պարոն, ո՞ւր է քահանան», ըսի. «Ես եմ, տիկին, ի՞նչ կայ», պատասխանեց զարմացած. «Ո՜հ, Տէր Հայր, հաճեցէք վայրկեան մը մատուռ գալ, Թուրք կին մը կայ հոն», ըսի շփոթած: «Ի՞նչ Թուրք կին, ես Թուրքերու հետ գործ չունիմ» ըսաւ: «Տէր Հայր, ըսի աղաչանքով, Թուրք չէ, շուարեցայ, Հօրեղբօրս կինն է, զտարիւն Հայ է, բռնի Թրքացած, խնդրեմ, եկէք Ս. Հաղորդութիւն տալու իրեն»: Կէսօր էր, քահանան իր ճաշը կը պատրաստէր: Ազնիւ կղերականը սակայն, տեսնելով ծայրայեղ յուզումս, մէկդի դնելով տապակած ձուկն ու տապակը, աճապարեց հետեւիլ ինծի դէպի մատուռ: Երբ ներս մտանք, Զմրուխտ ձեռքերը կուրծքին խաչաձեւած, անտեղեակ անցած դարձածէն կ'աղօթէր ու կը սպասէր ինծի: Տեսնելով քահանան, անմիջապէս ոտքի ելաւ ու մօտենալով համբուրեց անոր աջը: Տէր Հայրը բարձրացաւ դաս եւ խորանը. Ս. Փրկիչի նկարը, արծաթապատ աւետարանները, ոսկեայ խաչերը սկսան ժպտիլ: Այս հրաշապատում տեսարանէն խորապէս ցնցուած, Հօրեղբօրս կինը ապշած ու հիացած կը դիտէր աղօթատեղին խոր հաւատքով եւ պաշտամունքով: Քահանան իր ամէնէն գեղեցիկ ոսկեթել բանուածքով շուրջառը նետած կռնակին մօտեցաւ դասին աջ կողմը գտնուող սրբադան խորշին եւ վերցուց Ս. Հաղորդութեան մասունքը, ապա յառաջանալով դէպի մեզ, վերէն սկսաւ արտասանել խոստովանանքի երկար նախադասութիւնները, «ասացէք մեղայ Աստուծոյ»ները: Հօրեղբօրս կնոջ կողքին կեցած ըսի քահանային ցած ձայնով՝ «հայերէն չի հասկնար, մոռցած է մայրենի լեզուն»: Զմրուխտ ուշադիր կ'ունկնդրէր, կը լափէր խոստովանահօր բերնէն թափած ապաշխարութեան սրբագործ բառերը, որոնց իմաստը չեմ գիտեր կը հասկնա՞ր արդեօք, թէ կը գուշակէր: Ան՝ մեծ ջերմեռանդութեամբ ընդունեցաւ Ս. Հաղորդութիւնը, զոր քահանան դրաւ անոր շրթունքներուն, եւ վախնալով որ հայերէն չհասկնայ, Տէր Հայրը գոչեց թրքերէն.— «Տինին իւսթինէ խայիմ օլ», այսինքն՝ «Կի՛ն՝ դու, ամուր կեցի՛ր հաւատքիդ վրայ»:

Երբ վերջացաւ արարողութիւնը, քահանան դառնալով ինծի ըսաւ հայերէն. «Տիկին, գիտէ՞ք ինչ գեղեցիկ գործ մը կատարեցիք»: «Տէր Հայր, իմ հարազատ, իմ նահատակ Հօրեղբօրս կինն է եւ իմ պարտականութիւնս է որ կատարեցի, խորապէս շնորհակալ եւ երախտապարտ եմ ձեզի, Տէր Հայր, այս սրբազան արարողութեան համար»: Ապա հարցուցի արժանաւոր քահանային թէ ի՞նչ էր անունը եւ ո՞ւրտեղացի էր. պատասխանեց թէ անունը Մխիթար քահանայ Անդրիկեան էր՝ բնիկ Կեսարացի: Այդ պահուն դիտեցի Զմրուխտի թառամած, բայց գեղեցիկ դէմքը, աչքերը արտակարգ կերպով կը փայլէին: Ան մօտեցաւ քահանային ու աջը համբուրելէ ետք խնդրեց որ իր զաւկին Թորգոմի համար աղօթք մը արտասանէ: Քահանան նախ չհասկցաւ կնոջ խնդրանքը եւ զարմացած կեցաւ պահ մը. ես միջամտեցի եւ բացատրեցի, թէ մայրը կ'ուզէ որ իր Թրքացած տղուն համար ալ զօրաւոր աղօթք մը արտասանուի, որպէսզի ան եւս քրիստոնեայ դառնայ եւ հայանայ: Քահանան ցաւագին ժպիտ մը ունեցաւ եւ հիացաւ դժբախտ կնոջ խոր հաւատքին եւ գաւառացիի պարզութեան վրայ: Կրկին միջամտեցի, որպէսզի չմերժէ մօր մը միամիտ աղաչանքը: Այս ըսելով գրպանէս հանեցի բամպակի կտոր մը եւ տուի խոստովանահօր, որպէսզի զայն թաթխէ սրբազան կանթեղին իւղին մէջ եւ դարձեալ աղօթէ հօրեղբօրս բացակայ զաւկին համար: Երբ այս արարողութիւնն ալ վերջացաւ օրհնուած եւ իւղով օծուած բամպակի կտորը տուինք Զմրուխտին, որ երկիւղածութեամբ զայն թաշկինակին մէջ ծրարելէ ետք պահեց իր ծոցը:

Այնուհետեւ մնաք բարով ըսինք Ազգ. Հիւանդանոցի քահանային, կրկին շնորհակալութիւն յայտնելով եւ խաչհամբոյր մը նուիրելով, եւ հօրեղբօրս կնոջ հետ թեւանցուկ, հոգեկան անհուն հրճուանքով, դուրս ելանք Ս. Փրկչի մատուռէն ու գացինք միանալու ընտանիքին միւս անդամներուն, որոնք անտեղեակ անցած դարձածէն, կը շրջէին հիւանդանոցին պարտէզին մէջ երթեւեկող յիմարները դիտելով:

×

Ինքզինքէս ելած ու տակնուվրայ եղած էի, քանզի նուիրական օր մը կ'ապրէի. նահատակ Հօրեղբօրս Եղիշէի կինը հայացուցած էի եւ մաքրուած էին անոր սրբապղծուած մարմինն ու տառապած հոգին:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

ՀՈԳԻՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

—0—

Սա լայնածաւալ դաշտերուն մէջ, ուր Տառապանքն ու Յաւիտենական Ցաւը իրար գրկած, ու փոթորկայոյզ ահաւոր կիրճերուն մէջ, ուր կարմիր վրէժի եւ հրացայտ ատելութեան ստուերները կը շրջին իրենց ակռաներուն տակ չանթեր որոտելէն՝ կը հանգչին Հայ Ցեղին է՛ն սիրելի, է՛ն պաշտելի զաւակներուն սրբացած ոգիները:

Սրտեր՝ որոնք սա անիծուած տեղերքին մէջ ուրիշ բան չգիտցան, բայց եթէ յարատեւօրէն բաբախել ի խնդիր իրենց մարտիրոսուած հայրենիքին. միտքեր՝ որոնք արիւնոտ արշալոյսի մը ընդմէջէն երազեցին անսահման անդորրութիւնը իրենց հայրենական դաշտերուն, որոնք ուրիշ բան չուզեցին բայց եթէ բուռ մը հող՝ իրենց չարչրկուած էութիւնը օրօրելու համար:

Ու այս գիշեր, դարձեալ անոնք դուրս կ'ելլեն իրենց փոսերէն, դարձեալ խելագար փափքով կ'ակօսեն կապոյտ սիրտը քինախնդրութեամբ լեցուած միջոցին. եւ անգամ մըն ալ իրենց պարթեւի տխրական հասակը կը ցցեն. տարիներու հրդեհուած հորիզոններուն. գլուխնին վե՛ր, խրո՛խտ ու տիրական, մխրճած աստղերուն լուսակայլակ բոյլերուն մէջ:

Ելէ՛ք ձեր սեւցած փոսերէն, ո՛վ դուք արդար, ո՛վ դուք նահատակ ազգի սրբացած հերոսներ... ելէ՛ք, ու թող դողայ ուժգնօրէն կուրացած սիրտը կուստ մարդկութեան:

Ոտքի՛ զի ձեր հանդրուանը պղծուած է տիեզերքի է՛ն անպարոյն, է՛ն բարբարոս ցեղին հետքերնին, որ չի ճանչնար ոչ արդարութիւն, որ չունի ըմբռնումը գեղակերտ իտէալին վեհ ճախրանքներուն:

Դեռ կը լսուի ծառերուն դաւաճան սօսափիւնին մէջ բանտարկուած աղիողորմ ճիչը տարաբախտ Վարուժանին, որուն բանաստեղծի պարզ հոգին կոյսի մը պարզ երազովն ապրեցաւ աշխարհի հոծ խաւարին մէջ, որ իր քնարին լարերովը տենչաց երգել տառապանքն ու յարութեան հաւատքը իր արդար ցեղին, որուն երիտասարդ քնարը ա՛լ աւելի ուժգնօրէն փոթորկեց քան ջախջախուած քարը տիեզերքին:

Հո՛ն, ծառի մը յաղթ բունին, իր վերջին զարհուրանքի երգն է որ կը դողայ մահուան հնդիւններուն յանձնուած աննման Սիամանթօն, որուն աչքերէն արիւնի շատրուանն է, որ կը ժայթքի կեղեքիչ դահիճներու երեսն ի վեր, որուն մազերը օձեր են կարծես ճիւղերն ի վեր գալարուն.. Անոր մրրիկի, անզուսպ վրէժի եւ բո՛ց ատելութեան սրտին մէջ ա՛լ չեռար ալիքը կենսահիւթին:

Կ'իյնայ նոյնպէս չքնաղ իմացականութիւնը. կ'իյնայ մտածումի տիտան Զօհրապը, որուն հրաշագեղ գանկը կը փշրուի քարի մը յաղթ տարափէն...:

Կ'իյնան խիզախ Վարդգէսն ու երազկոտ անո՛յշ Սեւակը:

Կ'իյնայ ամէն ոք. Զարդարեանն ու Թլկատինցին, սա գիւղի ու կանաչի, սա հովիտներու, սա լեռներու անմատոյց կատարներուն սիրահար հոգիները:

Մահուան ոլորտներուն մէջ կը գալարի աննման բեմասաց ու հրապարակագիր Ակնունին, գեղեցիկ գլուխը արծուօրէն վեր: Զէյթունի ապստամբ լեռներէն ծնած Սմբատ Բիւրատը կ'եղբայրանայ Հրանդի եւ Գեղամ Բարսեղեանի հոգիներուն հետ:

Ու ասոնց բոլորին վրայ կը սաւառնի երեկոյեան լոյս եւ ստուերներուն, տերեւներու հառաչին եւ միջոցին մէջ հեծեծող խորհրդաւոր ձայներու քնարերգու Արտաշէս Յարութիւնեանի ստուերը:

Կ'իյնան բոլորը անտրտունջ ու լուռ, համակամ անգթօրէն վրէժխնդիր աստուածութիւններու խօլական մութ հաճոյքին. կ'իյնան պարտասած ու արիւնոտած շրթունքներով իրենց վերջին բողքը կ'արձակեն վերջապէս անողորմօրէն լո՛ւռ երկինքին:

Փա՛ռք այն ազգին որ տոկունութիւնը ունի այսքան տառապանք ու զրկանք կրելու իր յոգնած ուսերուն, փա՛ռք իր զաւակներուն սուրբ համբերութեան, փա՛ռք ու յարգանք իր առնական աննկուն կեցուածքին:

Փա՛ռք նոյնպէս բազմաչարչար հայ մայրերուն, որոնք պագշոտ ու ցոփ տիեզերքին ներկայացուցին իրենց գաղափարի, սուրի ու գրչի մաքո՛ւր ու պաշտելի զաւակները: Փա՛ռք իրենց չարչարանքի վեհութեան, եւ կեանքը խիզախօրէն դիմագրաւելու հպարտ արիութեան:

Ու անէ՛ծք այն կոյր ցեղին, որ դաւել գիտէ միայն, չարաւեր բուի մը պէս թառած մթութեան ծոցին մէջ, որ գիտէ վատութեամբ արիւնի մէջ խեղդել ամէն գեղեցիկ գաղափար:

Անէ՛ծք այն բիրտ ձեռքերուն, որոնք իրենց եաթաղանը բարձրացուցին չզթայուած ու անպաշտպան պարանոցներու...:

Անէ՛ծք նոյնիսկ այն մայրերուն, որոնք իրենց ծոցին մէջ մեծցուցին վաղուան մարդակերպ ճիւաղները, որոնք եկան խանգարել խորհրդաւոր ներդաշնակութիւնը անեղրութեան:

Խաղաղութի՛ւն ձեր անթաղ աճիւններուն ո՛վ իմ Հայրեր, խաղաղութի՛ւն ձեր հոգիին բորբ փոթորկումներուն... Խաղաղութի՛ւն ձեր սրբացած ոսկորներուն, ո՛վ դուք անդրաշխարհեան արհաւիրքներուն յանձնուած լո՛յս ոգիներ:

Խաղաղութի՛ւն ձեր քնարներուն, որոնք դեռ ահեղօրէն կը հնչեն երկինքին բարձունքներէն, որոնց վրէժի սարսուռները կը սաւառնին դեռ անհունէ անհուն...:

Խաղաղութի՛ւն ձեր խռովայոյզ Մուսաներուն եւ ձեր մրրկածուփ սրտերուն, որ երկնային երաժշտութիւնն է որ հիմա կը թեւածէ հոյանիօրէն ազատ:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

(«Ցառաչ» 1931)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պր. Գէորգ Զաթալեան եւ իր աղջիկը՝ Օր. Էլիզ (Տէսին), Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Զաթալեան (Լիոն), Տէր եւ Տիկին Սարգիս Զաթալեան (Լիոն), Տէր եւ Տիկին Ս. Տէր-Մարտիրոսեան (Լիոն), այրի Տիկին Ագնիւ Զաթալեան (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկին Պօղոս Զաթալեան եւ զաւակները (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկին Աւետիս Պօյաճեան եւ զաւակները (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկին Գ. Զաթալեան (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկին Նազարէթ Զաթալեան եւ զաւակները (Քէրքիւք), Տէր եւ Տիկին Գէորգեան (Հայաստան), խորին շնորհակալութիւններ կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք իրենց ներկայութեամբ, նամակով թէ հեռագրով մասնակից եղան իրենց խոր վշտին, իրենց կնոջ, մօր ու ազգականին՝

ԶԱՊԷԼ ԶԱԹԱԼԵԱՆԻ

դառն մահուան առթիւ, որ պատահեցաւ Ապրիլ 16ին Տէսինի մէջ:

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի պատարագ կը մատուցուի: Յաւարտ պատարագի մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Ապրիլեան Նահատակաց յիշատակին:

Կը հրաւիրուի գաղութիս Հայութիւնը անխտիր իր ներկայութեամբ յարգելու բիւրաւոր նահատակներու անմոռաց յիշատակը:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville 75Q10 Paris

Հ. Յ. Դ.

ԱՌՆՈՒՎԻԼ - ՍԱՐՍԷԼ.— Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի բոլոր ընկերները կը հրաւիրուին ընդհ. ժողովի Ուրբաթ (Ապրիլ 26) ժամը 21ին սովորական հաւաքատեղին: Ժողովին ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէն իր լրիւ կազմով: Շատ կարեւոր օրակարգ եւ ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ:

ՊԱՏԱՐԱԳ

Այս Չորեքշաբթի առտու ժամը 10ին, հանդիսաւոր պատարագ նուիրուած Էօվր տ'Օռիանի: Կը քարոզէ Գերապայծառ Մարօլլօ:

Կիրակի, Ապրիլ 28, Նոթր-Տամի Մայր տաճարին մէջ, ժամը 16ին նուիրուած Ապրիլեան նահատակներուն:

CONFERENCE

Nor Séround de Grenoble organise une Conférence - Débat avec la participation du C. D. C. A. de Lyon sur le sujet : « *Le Génocide Arménien de* 1915 *et ses implications* ».

Le Vendredi 26 Avril à 21 heures dans la salle Saint-Louis, rue Jay, Grenoble.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Յունիս 23ին Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի դաշտահանդէսը:

ԱՊՐԻԼ 24ը

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Չորեքշաբթի, Ապրիլ 24ին, համազգային նախաձեռնութեամբ եւ նախագահութեամբ երեք յարանուանութեանց պետերուն, ժամը 20.30ին Սալ Կավօ:
45, Ռիւ Լա-Պօէսի, Մեթրօ Միրոմէնիլ

Կը խօսին.—
GUY COUTANT DE SAISSEVAL
Grand Chevalier de l'Ordre de
St. Lazare de Jerusalem
եւ ՍԵԴՐԱԿ ՔԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.—
Այտա Պասմաճեան (դաշնակ), Մատլէն Էֆիգեան - Քարփանթիէ (արտասանութիւն), Մարիզ եւ Սիլվա Պուճիգանեան ջութակ), Աստղիկ Տէտէեան (երգ), Սայաթ-Նովա նուագախումբը եւ Սամուէլ-Մուրատ - Դպրոցասէր վարժարաններու միացեալ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Գէորգ Եանըգէկեանի:
Նոյն օրը, ժամը 15էն 17, մասնաւոր հոգեհանգիստ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ

ԲՈՅԻ ԱՐՏԱՐՏՈՒՄ

ԵՒ ՏԱՂԿԵՊՍԱԿԻ ԶԵՏԵՂՈՒՄ
ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻ ՇԻՐԻՄԻՆ ՎՐԱՅ
ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ
24 Ապրիլ Չորեքշաբթի ժամը 18ին

Սիրելի Հայրենակից, անհրաժեշտ է քու ներկայութիւնդ: Քու մէկուկէս միլիոն նահատակներուդ յատկացո՛ւր այդ օրը:

ժամադրութիւն՝ Շարլ տը Կօլ - Էթուալ
հրապարակին վրայ, Շան զ'Էլիզէի եւ Ավընիւ Ֆրիետլանտի անկիւնը:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Ապրիլ 28, ժամը 9.30ին հանդիսութիւն Քափիթոլ սինեմային մէջ (Քանըպիէռ):

Կը նախագահէ.— Պ. ՄՈՒՇԵՂ ՃԻՅԷՐՃԵԱՆ
Կը խօսին.—
Dr. YVES TERNON
Me E. JAKHIAN
M. G. SARIAN
Մասնակցութեամբ բոլոր հայ կազմակերպութեանց եւ միութեանց:

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի եւ Շրջ. Հայ Ազգ. Միութեան եւ մասնակցութեամբ Լիոնի հայ կազմակերպութեանց, Ապրիլ24, Չորեքշաբթի, ժամը 19ին: Ծաղկեպսակի զետեղում: Հաւաքուիլ Փլաս Պելքուր «Օ Վէյեօր տը Փիէր» արձանին առջեւ:

Նոյն իրիկունը հանդիսաւոր պատարագ Լիոնի Հայոց եկեղեցւոյ մէջ: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ ԳԵՂԱՄ Ծ. Վ. ՉԱՔԱՐԵԱՆ:

Կիրակի, Ապրիլ 28, ժամը 16ին ոգեկոչում Ազգ. Տան սրահին մէջ, 295, Ռիւ Պուալօ: Կը խօսին.— ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ (հայերէն) եւ Մէթր ՍՏԵՓԱՆ ՎԱՆԷՍԵԱՆ (ֆրանսերէն):

×

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կրընոպլի Հայ Ազգ. Միութեան եւ մասնակցութեամբ տեղւոյս հայ բոլոր կազմակերպութիւններուն, Կիրակի, Ապրիլ 28 ժամը 15.30ին, Ռիւ Ժէի սրահին մէջ:
Կը նախագահէ.— Կ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ, Կը խօսի.— Ս. ՍԻՍԼԵԱՆ:
Գեղարուեստական խնամուած բաժին Կապոյտ Խաչի կողմէ:

×

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

24 Ապրիլ, Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 18.30ին հոգեհանգստեան արարողութիւն Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ. ժամը 19ին թափօրի կազմութիւն եկեղեցւոյ առջեւ, մեկնելով դէպի մեռեալներու Յուշարձանը, զետեղելու ծաղկեպսակ ի յիշատակ մեր նահատակներուն:
Երեկոյեան ժամը 21ին պատօնի հանդիսութիւն պետական թատրոնի մէջ:
Օրուան բանախօսներ՝
Պր. Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ (հայերէն), Պր. ՄԻՇԷԼ ԳԱՇԳԱՇԵԱՆ (ֆրանսերէն)

×

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Տէսինի Յուշարձանի Յանձնախումբին, Կիրակի, Ապրիլ 28: Առաւօտ՝ հոգեհանգիստ Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ: Յետ պատարագի թափօր: Մեկնում եկեղեցիէն եւ ծաղկեպսակի զետեղում յուշարձանին՝ ժամը 12ին: Ներկայ կ'ըլլան Ռոնի երեսփոխան՝ Ժան Փոփէրէն եւ Տէսինի քաղաքապետ՝ Փիէր Մութէն:
Յարգանքի խօսքը կ'արտասանէ փոխ-քաղաքապետ ԱՐՍԷՆ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

×

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Ազգ. Միութեան, Կիրակի, Ապրիլ 28, առաւօտեան ժամը 9ին հոգեհանգստեան պաշտօն Սէնթ Անտրէ լը Հօ եկեղեցին: ժամը 11.30ին ծաղկեպսակի զետեղում «24 Ապրիլ» փողոցը:
Կէսօրէ ետք ժամը 15.30ին հանդիսաւոր ոգեկոչում պետական թատրոնին մէջ:

Կը նախագահէ ՄԱՇՏՈՑ ՎՐԴ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ
Կը խօսի ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՏԱՒՈՐԵԱՆ
Գեղարուեստական խնամուած բաժին

SEMAINE DU YAN'S CLUB

AVRIL 1974

25 AVRIL — Jeudi — « FORUM » cocktail de 18 à 24 h. où seront exposées les œuvres d'ARCHAK et de Jean VENDOME — Peintures, bijoux d'art.

Sur invitation... Sur invitation... Sur invitation...

26 AVRIL — Vendredi — CONFERENCE à 21 h. 15 « Le rapport contemporain des forces », Gérard CHAILLIAND.

27 AVRIL — Samedi — FOIRE AUX PROFESSIONS de 16 h. à 24 h. Au cours de cette manifestation des représentants de toutes les branches d'activités pourront donner aux jeunes des renseignements concernant leur avenir professionnel.

2 MAI — POEMES, montage audio-visuel, présenté par R. ANDONIAN dans l'atelier de recherches d'expressions.

Sur invitation... Sur invitation... Sur invitation...

4 MAI — Samedi —— GALA YAN'S CLUB

YAN'S CLUB — 5, Avenue Reille — 75014 PARIS, Tél. 589-20-48

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ա. ճամբորդութիւն
10 ՅՈՒԼԻՍ - 25 ՅՈՒԼԻՍ 1974 — 2 օր ԼԵՆԻՆԿՐԱՏ, 1 օր ՄՈՍԿՈՒԱ եւ 12 օր ԵՐԵՒԱՆԻ մէջ: — Գին՝ 2890 ֆր.

Բ. ճամբորդութիւն
2 ՕԳՈՍՏՈՍ - 17 ՕԳՈՍՏՈՍ 1974 ,, 2 օր ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ, 13 օր ԵՐԵՒԱՆԻ մէջ
Գին՝ 2850 ֆրանք

Գ. ճամբորդութիւն
6 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - 21 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ — 2 օր ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ, 13 օր ԵՐԵՒԱՆԻ մէջ
Գին՝ 2720 ֆրանք

Եւ յաւելուածական երկու ճամբորդութիւններ, ուղղակի՝ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ ՄՈՍԿՈՒԱ Ա. ճամբորդութիւն՝ 2էն 15 Օգոստոս: Գին՝ 2800 ֆրանք: Բ. ճամբորդութիւն՝ 6էն 19 Սեպտեմբեր: Գին՝ 2780 ֆրանք:

Բոլոր ճամբորդութիւնները տեղի կ'ունենան երթ ու դարձ օդանաւով, «Արմենիա» կամ «Անի» հիւրանոցներու Առաջին կարգի *երկու հոգինոց սենեակներու մէջ լողարանով եւ մասնաւոր սպասարկութեամբ: Այցելութիւններ՝ Երեւանի բոլոր տեսարժան վայրերն ու մշակութային հիմնարկները, ինչպէս եւ՝ Զուարթնոց, Սարդարապատ, Սեւան, Էջմիածին, Էրեբունի, Գեղարդ, Գառնի, եւայլն:*

TRANSTOURS — 22, rue du 4 Septembre, PARIS (2e) — Tél. : 742-77-40
ուր կարելի է ներկայանալ Կ. ՈՒՆՃԵԱՆԻ, ամէն Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15–18

ՄԱՐՍԷՅԼ՝ դիմել Զ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ՝
11, rue du Bassin - SAINT-JULIEN — Tél. : 93-04-90 et 66-38-92
ՎԱԼԱՆՍԻ մէջ՝ Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ — ԼԻՈՆ՝ ՊԱԼԵԱՆԻ — ՏԷՍԻՆ՝ Կ. ԳԱՐԱԵԱՆԻ — ԱԼՖՈՐՎԻԼ՝ Յ. ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
25
JEUDI
25 AVRIL
1974

LE NUMERO 0.80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ,
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 150 Ֆ.	Վեցամսեայ	80 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 175 Ֆ.	Հատը	0,80 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.997

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — No 12.997

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

65ԱՄԵԱԿ 1909 ԱՊՐԻԼԻ ԿԻԼԻԿԵԱՆ ՋԱՐԴԵՐՈՒՆ

—o—

Պապիկեանի Տեղեկագիրը (2)

Պապիկեան մանրամասնութիւններ կու-տայ զոհերու ընդհանուր թիւին եւ նիւթական վնասներուն մասին։

Յետոյ կը թուէ առաջին ջարդին նախորդող դէպքերը, փաստերով կը հաստատէ կուսակալ Ճէվատ պէյի պատասխանատուութիւնը, թէ՛ Ապրիլ 1/14ին եւ թէ Ապրիլ 12/25ին սկսած երկրորդ ջարդին մէջ։ Երկու օր տեւող այս վերջին սպանդին է, որ ողջ ողջ այրած են հիւանդներն ու այն վիրաւորները, որոնք հասեր էին շրջակայ ագարակներէն եւ գիւղերէն եւ ապաստանած դպրոցական շէնքին մէջ։

Ճէվատ պէյ սուտ ու սխալ զրպարտութիւններով լի տեղեկագիր մը ներկայացուցեր է քննիչ մարմնին, ջարդերուն համար իբրեւ պատասխանատու մատնանշելով Հայերը։ Պապիկեան կը գրէ թէ կուսակալը աւելորդ նկատեր է խօսիլ բոցերու մէջ այրած դժբախտներու, փորերնին պատռուած յղի կիներու, խողխողուած մանուկներու եւ ուրիշ հազար տեսակի անորակելի վայրագութիւններուն մասին։ Սակայն չէ մոռցեր խնամքով նօթագրելու որ Հայոց Թաղին հրդեհումին ատեն մեծ քանակութեամբ ռումբեր եւ ումաձ-նակներ պայթած են։

«Այս զրպարտութեան լաւագոյն հերքումը կու տայ այն պարագան, որ Հայերը իրենց ինքնապաշտպանութեան միջոցին ռումբեր կամ ումաձնակներ չեն գործածած։ Իրենց պաշտպանութիւնը կատարած են հասարակ զէնքերով։ ... Գալով «Թնդանօթ» կոչուածներուն, անոնք փայտով պատուած եւ վառօդով լեցուած երկու հատ ջուրի խողովակներ էին, զորս նաճարօղլու գիւղին Հայերը պատրաստեր էին, պաշտպանութեան ուրիշ միջոցներ չունենալով։

Եզրակացութիւն. բոլոր այս մանրամասնութիւնները վճռականօրէն կ'ապացուցանեն, որ Ատանայի կառավարական պաշտօնեաները եւ անոնց գործակատարները որոշեր էին կանխամտածութեամբ իրենց ծրագրած ջարդերու պատասխանատուութիւնը պաշտօնապէս նետել Հայերուն վրայ։ «Այս նպատակին հասնելու եւ խոլամներու վայրագ մոլեգնութիւնը արդարացնելու համար դիմեցին ամէն տեսակ սուտերու եւ զինուորներու բանակատեղիին վրայ կրակելու զազրելի միջոցին»։

Երկար պիտի ըլլար տալ ուրիշ մանրամասնութիւններ։ Իր Տեղեկագրի Երրորդ գլուխին մէջ Պապիկեան վճռապէս կը հաստատէ թէ կուսակալ Ճէվատ պէյ, Ատանայի պաշտօնատարներն ու Ճէպէլը Պէրէքէթի կառավարիչը «բացարձակապէս յանցապարտ են իրենց խառնակչութեամբ, կազմակերպչութիւնով եւ գործակցութիւնով։ Սակայն աւելի սարսափելին այս զարհուրելի դէպքերուն մէջ վարուելու այն եղանակն է, որուն ենթարկուեցան Հայերը կոտորածներէն ետք, ինչպէս նաեւ այն դժոխային միջոցները զորս գործադրեցին՝ վերապրողները բնաջնջելու համար։

Երբեք չէ ուրացուած, որ Հայերը զէնք գործածած են։ Սակայն այդ ըրած են ինքնապաշտպանութեան համար։ Պատերազմական Ատեանը մահուան դատապարտեր է վեց Հայեր, որոնք ամբաստանուեր էին թէ յիսնեակ մը խոլամներ սպաննած են Օհան Օղլու խանին մէջ։ Սակայն զարմանալի է, որ նկատի չէ առնուած, որ՝ Ա) Սպաննուած խոլամները այդ խանին մէջ բնակողներ չէին։ Բ) Անոնք քաղաքին զանազան թաղերէն եկած խոլամներ էին, որ եկեր էին Հայոց Թաղին կից այդ թաղը, Հայերուն վրայ յարձակելու նպատակով։ Գ) Անոնց մահը կը զուգադիպի ճիշդ Հայերուն դէմ կատարուած յարձակումի միջոցին։ Պատերազմական Ատեանի դատաւոր սպաները օրէնքներու մասին բաւականաչափ ծանօթութիւն չունէին եւ դատապարտած են բոլորովին անմեղ Հայեր։

Պատերազմական Ատեանը նոյնիսկ տեղեակ չէր օսմանեան տարրերու քաղաքական կեանքին։ «Վասնզի անիկա Դաշնակցութիւն կուսակցութենէն զատ Դրօշակ կոչուած ինքնակոչ կուսակցութեան վրայ ալ կը խօսի եւ յայտնի կերպով կատարելապէս կ'անգիտանայ, որ Դաշնակցական կուսակցութիւնը նոյնքան կանոնաւոր եւ յարգելի կուսակցութիւն մըն է»։

Իր «Վերջաբան»ին մէջ Պապիկեան կը գրէ. «Այս սարսռալի ճշմարտութիւնները ճանչցնելու որոշումս տալէ առաջ շատ տատամսեցայ ու երկարօրէն մտածեցի։ Գաղափարն ունեցայ նոյնիսկ զանոնք թեթեւցնելու, որպէսզի չվշտացնեմ խոլամ ընկերակիցներս։

«Վերջացնելէ առաջ ստիպուած եմ ամենախոր ցաւով աւելցնելու, որ Իթթիհատ վէ Թէրաքքը կուսակցութեան անդամները Ատանայի վայրագ ողբերգութեան կազմակերպման եւ գործադրման մասնակցած են։ Այս իրողութիւնը հաստատուած է նահանգին զանազան տարրերուն կողմէ, հիւպատոսներէ, ամերիկացի միսիոնարներէ եւ լատին քահանաներէ»։

«Բաց աստի, օտար թերթերը արձագանգ եղած են այս սարսափներուն եւ հասարակաց կարծիքը գրեթէ համոզուած է, որ անոնք գործ են Իթթիհատ վէ Թէրաքքըին»։

Տեղեկագրի թուականն է 13/26 Յունիս 1909։ Ատիկա պիտի կարդացուէր Երեսփոխանական Ժողովի Յուլիս 21ի նիստին մէջ։ Սակայն ինչպէս գրեցինք, Իթթիհատի սեւ ձեռքը թունաւորումով սպաննեց զայն մէկ օր առաջ։ Վեց զաւկի տէր պատուական այս Հայը մեռաւ Սան Սթեֆանոյի իր բնակարանին մէջ, սուգի մատնելով Հայութիւնը։

Տեղեկագիրը գաղտնի պահուեցաւ եւ երբեք չհրապարակուեցաւ։ Անոր սեւագրութիւնը ձեռքն անցած ըլլալով Հայերուն, զայն տպագրած եւ գաղտնօրէն ցրուած են։ Անկէ օրինակ մը ունեցեր է Թայմզի Պոլսոյ թղթակիցը, որ ընդարձակ մէջբերումներով վերլուծեր է զայն թերթին մէջ։

Պատճէնը ամբողջութեամբ հրատարակուած է Փարիզի Փրօ-Արմենիա ֆրանսերէն թերթին մէջ 1913 Ապրիլ 25ին՝ Ֆրանսիս տը Փրէսանսէի խմբագրականով։

Ա՛ն տարակոյս չկայ թէ Կիլիկեան համատարած ջարդերու հեղինակն էր ոճրագործ Իթթիհատը, որ 1915ին իր լրումին պիտի հասցնէր ցեղասպանութեան իր քաղաքականութիւնը։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Քանի մը տողով

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐԸ կը սաստկանայ եւ այլեւս փոխադարձ յարձակումները քօղարկուած ալ չեն։ Շապան, Երեքշաբթի օր, Օրլէան, Ռէնժիս եւ Քրէթէյ խօսեցաւ, գլխաւորաբար ընկերային հարցերու շուրջ եւ յարձակեցաւ Ելմտական Նախարարին վրայ։ Ժիսքար Փարիզ մնաց նոյն օրը բայց 18 էջնոց փաստաթուղթ մը ցրուած է, ուր կը պարզէ իր ընկերային ծրագիրը։ Լիոնի մէջ է որ Միթերան մեծ յաջողութիւն արձանագրած է իր սրամիտ ելոյթներով, մինչ Ռուայէ ծաղրի կ'ենթարկուէր Թուլուզ, իր բարոյական խիստ սկզբունքներուն համար։

ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ «Ան Անուար» թերթին համաձայն նախագահ Սատաթ մահափորձի ենթարկուած է, երբ կառքով զինուորական ակադեմիա կ'ուղղուէր։ Քսան հոգի մեռած է, սակայն Նախագահը ազատած է։

ԹՈՒՐՔ կառավարութիւնը արգիլած է զբօսաշրջիկներու Արարատի վրայ բարձրանալ։ Ներքին նախարարութիւնը բացատրութիւն չէ տուած այս արգելքին մասին, սակայն դէտերու կարծիքով Անգարա այս որոշումը տուած է վէճ չունենալու համար Խորհ. Միութեան հետ։ Արարատ լեռը խորհրդային սահմանէն 15 քիլոմեթր հեռու է եւ 1960ին Ռուսերը բողոքեցին թէ օտարականներ լերան կատարէն կը լրտեսեն։

ԱՒՍՏՐԻՈՅ նախագահը՝ Ֆրանց Եոնաս, 74 տարեկան, մեռած է։

ԿԱՌՔԻ արտադրութեան ծանր տագնապ մը գոյութիւն ունի Ֆրանսայի մէջ, ուր 20 առ հարիւր նուազ կառք ծախուած է Մարտին, բաղդատմամբ անցեալ տարուան։

ՖՐԱՆՍԱ 0ի դէմ մէկ կէտով պարտութեան մատնեց Ամսթերտամի Աժաքսը, ֆութպոլի հանդիպումին։

LE GENOCIDE ARMENIEN

et la séance du 6 mars de la Commission des Droits de l'Homme

(Suite 3)

Le PRESIDENT pense que la Commission n'est pas compétente pour trancher la question. Cependant, la proposition tendant à supprimer les paragraphes 28 à 30 devrait être portée à l'attention de la Sous-Commission lorsqu'elle sera prête à adopter l'ensemble de son rapport.

M. OLCAY (Turquie) convient qu'il n'appartient pas à la Commission de statuer sur la question qu'il a soulevée. Pourtant, si un nombre suffisant de membres de la Commission partagent le point de vue de sa délégation, le Rapporteur spécial pourra y trouver une indication sur la manière dont il doit procéder. M. Olcay souhaite qu'il soit rendu compte de sa déclaration dans le rapport de la Commission.

Le PRESIDENT assure le représentant de la Turquie que le Rapporteur spécial sera informé de ses vues.

M. KEMAL (Pakistant) dit que sa délégation fait siennes les observations du représentant de la Turquie. Le paragraphe 30 du rapport intérimaire est déplacé et devrait être supprimé. La documentation utilisée par le Rapporteur spécial repose sur des déformations historiques ; la version donnée des événements par le représentant de la Turquie est plus exacte.

M. GUARIGLIA (Italie) indique que de l'avis de sa délégation les observations de la délégation turque sont tout à fait correctes. Cependant, le problème n'est vraiment pas nouveau. Il ressort du paragraphe 6 de la section C du rapport de la Sous-Commission (E/CN. 4/1128 que des opinions divergentes avaient été exprimées au sein de la Sous-Commission quant à l'opportunité d'inclure dans le rapport un aperçu historique de l'évolution du crime de génocide. En outre, certains membres ont exprimé l'avis que le Rapporteur spécial devrait ne donner dans le rapport final que des renseignements de caractère général en supprimant les mentions relatives à des incidents précis tels ceux qui étaient mentionnés au paragraphe 30. La délégation italienne partage ces vues et pense que l'aperçu historique de la question à l'examen devrait être limité aux événements qui se sont produits à une époque relativement récente. M. Guariglia tient donc à réitérer que sa délégation souscrit sans réserve aux remarques faites par le représentant de la Turquie.

M. AL-QAYSI (Irak) pense, lui aussi, que la Commission n'a pas à prendre de décision sur la question soulevée par le représentant de la Turquie. Il voudrait toutefois traiter de la question de la valeur que peut avoir une étude historique. Il est surpris au plus haut point par le raisonnement figurant dans l'introduction de l'étude sur la question de la prévention et de la répression du crime de génocide (E/CN. 4/Sub. 2/L. 583). Au paragraphe 10, le Rapporteur spécial a reconnu qu'il était difficile de partir de la notion moderne du génocide et de l'appliquer à des exemples historiques et qu'une étude approfondie et systématique de l'histoire du génocide impliquerait l'examen à fond de chaque cas, à la lumière des documents historiques originaux et en le plaçant dans le contexte économique, social et spirituel de l'époque où il s'est produit. Toutefois, dans les deux paragraphes suivants, le Rapporteur spécial explique qu'en raison de son ampleur et du temps qu'elle nécessiterait, une telle étude déborderait manifestement du cadre du rapport et qu'il se propose en conséquence de se limiter à un bref aperçu historique, en citant seulement les exemples les plus mentionnés dans la plupart des ouvrages sur le génocide qu'il a eus à sa disposition. Il ajoute que malheureusement, on n'a pas entrepris jusqu'à présent une recherche tendant à établir si les faits mentionnés comme exemples de génocide dans des ouvrages et des articles rentrent dans la définition du génocide.

Dans ces circonstances, M. Al-Qaysi ne voit pas comment le Rapporteur spécial peut porter un jugement quelconque : d'une part, il se fonde sur des renseignements figurant dans des ouvrages et des articles pour prouver l'existence d'actes de génocide, et d'autre part il admet que ces ouvrages et ces articles ne portent pas de jugement sur l'exatitude historique des renseignemenets en question. L'erreur fondamentale du Rapporteur spécial est d'avoir essayé d'appliquer la notion moderne du génocide à des exemples historiques pris au hasard, sans examiner leur contexte social et économique, ce qui l'a amené à porter une série de jugement de valeur sans fondement.

La délégation irakienne s'associe par conséquent à la déclaration faite par le représentant de la Turquie et souhaite que le Rapporteur spécial prenne en considération l'opinion qu'elle vient d'exprimer.

(à suivre)

ՀԱՆԳԻՍՏ ՀՈԳԻՈՅ

Հ. ՄԵՍՐՈՊ ՎՐԴ. ՃԱՆԱՇԵԱՆԻ

(1908 - 1974)

Անհուն վիշտով, յանուն Մխիթարեան Միաբանութեան, կուզանք հաղորդել մեր սիրելի հոգեկից ու բազմավաստակ Հ. Մեսրոպ Վրդ. Ճանաշեանի անակնկալ ու վաղահաս մահը, որ տեղի ունեցաւ՝ յետ կարճատեւ հիւանդութեան, Ապրիլ 13ին, Աւագ Շաբաթ առաւօտ, Լիտոյի հիւանդանոցին մէջ:

Սրտի ծանր տագնապի մը հարուածին տակ, զօրացած Սուրբ Եկեղեցւոյ խորհուրդներով ու եղբայրակիցներու ջերմ աղօթքներով եւ գուրգուրոտ հոգածութեամբ, Հ. Մեսրոպ Վրդ. կնքեց իր մահկանացուն, պատնէշի վրայ կանգուն յառաջամարտի մը նման, «Յիսուս Որդի»ն ու գրիչը ձեռքին, իր գրական ու կրօնական արտադրանքի ամենաբեղուն շրջանին, խոր սուգի մատնելով հոգեկիցները, ու մեզի հետ՝ Հայ Մշակոյթի անվերապահ սպասարկուները բոլոր:

Թաղման արարողութիւնը տեղի ունեցաւ Երեքշաբթի, 16 Ապրիլ, կէսօրէ եւք, Ս. Ղազարի մէջ, մասնակցութեամբ սգակից բազմաթիւ Հայ եւ օտար բարեկամներու, նախկին սաներու, որոնք փութացած էին Միլանոյէն, Փատովայէն, Վենետիկէն, յարգանքի վերջին տուրքն ընծայելու անխոնջ վաստակաւորին: Դագաղը ուսամբարձ եւ արտասուագին կրեցին՝ փոխն ի փոխ՝ Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանի աշակերտները եւ Մխիթարեան Տպարանի իտալացի աշխատաւորները, որոնց Տեսուչն ու խանդավառիչ ոգին էր եղած հանգուցեալը՝ երկար տարիներ:

Հ. Մեսրոպ Վրդ. Ճանաշեան ծնած էր Անգարա, 1908 Յունուար 11ին: Ճիշդ քսան տարեկանին՝ ուխտերով կ՚անդամակցէր Միաբանութեանս, Սուրբ Ղազարի մէջ բոլորելով իննամեայ աշակերտութեան շրջան մը: 1934ին, իմաստասիրութեան ու աստուածաբանութեան համալսարանական վկայականներով օժտուած, քահանայական ձեռնադրութիւն կը ստանար. 1937–39 կը յաճախէր Սորպոնի «համեմատական գրականութեան» դասընթացքներուն: Այդ օրերէն ասդին, շուրջ քառասնամեակ մը ամբողջ՝ կը ծառայէր Միաբանութեան եւ Ազգին՝ ուսուցչական, կրթական, գրական ու հրատարակչական մեծղի եւ յարաճուն գործունէութեամբ, վարելով Մուրատ – Ռափայէլեանի մէջ նախ Ուսումնապետի (1939–42), ապա Տեսուչի պաշտօնները (1950–52): Յաջորդաբար նաեւ Սեւրի Մուրատեանի տեսչութիւնը (1952–53): Երկար տարիներ ձեռնահասօրէն կը վարէր «Բազմավէպ» հանդէսի խմբագրապետութիւնը (1942–52, 53–56, 70–73), Մխիթարեան Տպարանի Տեսչութիւնը (1955–69). հիմնած է «Հայ Ընտանիք» ամսաթերթը, որուն խմբագիրն ալ է եղած (1970–73). երեք տարիէ ի վեր Մխիթարեան Ճեմարանի (Ակադեմիայի) Ատենապետն էր:

25 հատորնոց գրական հսկայ ժառանգութիւն մը կը թողու Հ. Մեսրոպ Ճանաշեան. քերթուածներ, գրական ուսումնասիրութիւններ, Հայ արդի գրականութեան պատմութեան վերաբերող կոթողային գործեր, մանրանկարչութեան մասին հսկայածաւալ հատորներ, «Գեղունի»ներ, «Բազմավէպ»ի սքանչելի բացառիկներ, հայ հեղինակներէ իտալերէն թարգմանութիւններ, Մխիթարեան մայրավանքի կամ դպրոցներու վերաբերող գրքոյկներ:

Այդ բոլորէն չորսը՝ լոկ 1973 շրջանին լոյս են տեսած:

Ունի 20 հատոր ալ խմբագրած աշխատանքներ, «Գրական Ցոլքեր»ու չարքերէն կամ Մխիթարեան այլ հեղինակներու գործերէն: Ու դեռ անթիւ արժէքաւոր յօդուածներ, ուսումնասիրութիւններ, խմբագրականներ, գրախօսականներ, «Բազմավէպ»ի էջերուն մէջ ցրուած:

Մխիթարի Տան հաստարուն կաղնին էր անիկա, որ ահա կը տապալի յանկարծ, իր ուժերու առոյգ ու կենսունակ թարմութեան մէջ. տերեւաշա՛տ, պտղալի՛ց, արդիւնաւէ՛տ...:

Արցունքը կ՚ողողէ մեր աչքերը. գրիչը կը կասի:

Հ. Մեսրոպ Ճանաշեան ոչ եւս է. փակ են յաւէտ աչքերն այն կենսուրախ, անշարժ է աջն այն օրհնեալ ու բազմավաստակ, որ Մաշտոցեան խանդ մը ունէր մշտաժիր, Շնորհալիէն առած էր հրայրք ու սլացք:

Կը դասաւանդէր Մուրատ–Ռափայէլեանի մէջ, կը դասաւանդէր վանքին մէջ. բայց ի՜նչ խանդավառ նուիրումով, ի՜նչ երկիւղած հաւատքով: Կը դասաւանդէր գրաբար՝ իտալացի համալսարանականներուն: Կը խմբագրէր: Կ՚օգտագործէր իր կեանքի ամէն մէկ վայրկեանը:

Վերջին աշխատանքն եղաւ Ս. Ներսէս Շնորհալիի շարականներու, հոգեւոր երգերու եւ տաղերու իտալերէնի վերածումը, շուրջ 230 էջնոց գեղեցիկ ու շնորհագեղ թարգմանութիւն մը, որուն նուիրեց իր թանկագին ժամերը, հոգեկան անձառ յափշտակութեան մէջ, Մեծ Հայրապետին մահուան 800ամեակին առիթով: Կեանքի վերջին օրերուն՝ սկսած էր նոյն հաւաքածոն թարգմանել Փրանսերէնի. ձեռնարկած էր գրելու թատերգութիւն մը՝ Հայ պատմական անցեալէն: Կը խորհէր միջոցներ Հայապահպանումի, սփիւռքահայ մեծ միութեան մը երազով յուսալիր:

Ու տակաւին ծրագիրներ անհատնո՜ւմ...:

Հայ Մշակոյթի ծառայութեան նուիրուած անբասիր եկեղեցականն էր Հ. Մեսրոպ Ճանաշեան, աստուածավախ ու երկիւղած կրօնաւոր, Մխիթար Աբբահօր ամէնէն կորովի զաւակներէն մէկը, որ գիտէր աշխատանքն աղօթքի վերածել, որ չէր գիտեր յոգնիլ, որ կը սիրէր ինչ որ մեծ է ու վսեմ, որ պաշտամունքն ունէր գեղեցիկին ու ճշմարտութեան:

Հանգչէ, Վարդապետ, երանաւէտ փառքերուն մէջ արքայութեան, ուր Մաշտոց եւ Շնորհալի յաւերժական զոյգը կ՚երգեն, մեր հայրենի շարականին քնարով ոսկեղէն, արարչական անճառ Լոյսին:

Համակամ՝ աստուածային կամքին, արցունքով ու յարգանքով կը խոնարհինք քու թարմ շիրմին առջեւ:

Պայծառ օրինակդ աշխատանքի ու նուիրումի՝ կտակ է սրբազան, մեզի համար, մխիթարութիւն ու բալասան հոգեպարար, եւ քաջալեր հզօր՝ ապագայ սերունդներուն:

Խմբ. «Բազմավէպ»ի

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԴԻՒՑԱԶՆԱՎԷՊԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ԿԵԴՐՈՆ

1930ական թուականներու սկիզբները հայ ազգագրագէտներու եռանդուն ջանքերով հաւաքուեցան դիւցազնավէպին նոր տարբերակները. ասոնք, ինչպէս նաեւ մինչ այդ գրի առնուած եւ լոյս տեսած տարբերակները հրատարակուեցան երեք ստուարածաւալ հատորներով (1936ին, 1944ին եւ 1951ին) «Սասնայ ծռեր» ընդհանուր խորագիրին տակ: 1939ին տօնուեցաւ դիւցազնավէպին հազարամեակը: 1956ին լոյս տեսաւ Ակադ. Յ. Օրբելիի «Հայկական հերոսական էպոսը» աշխատութիւնը, 1960ին ալ Գր. Գրիգորեանի «Հայ ժողովրդական հերոսական էպոսը» մենագրութիւնը:

Այսուհանդերձ, անհրաժեշտ է դիտել տալ, թէ վերջին երկու տասնամեակներուն հետաքրքրութիւնը հանդէպ Սասունցի Դաւիթ դիւցազնավէպին նուազեցաւ: Այլեւս չկայ այն բուռն չահագրգռութիւնը, որ կը նկատուէր առաջ: Հետազօտական եւ մենագրական աշխատանքներ չկատարելով, դիւցազնավէպի ուսումնասիրական միտքը տեղ–քայլ ըրաւ:

Այս պատկերը առաւել մտահոգիչ կը դառնայ, երբ նկատի առնուի, որ դիւցազնավէպի գաղափարական բովանդակութեան եւ գեղարուեստական ձեւի բազմաթիւ հարցեր, դիւցազնավէպի պատմութեան եւ տեսութեան կարեւոր խնդիրներ դեռ չեն լուծուած: Ուրեմն, պէտք էր անյապաղ կարգադրութիւններ ընել, որպէսզի դիւցազնավէպի գիտութիւնը ժամանակակից մակարդակին բարձրանար: Այդ նկատումով ալ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի նախագահութիւնը վերջերս կեանքի կոչեց մարմին մը՝ «Սասունցի Դաւիթ էպոսի խումբ» անունով, որպէսզի զբաղի այս գործով:

Նորաստեղծ խումբին առաջնահերթ հարցերէն է շրջիլ Հայաստանի գիւղերը, գրի առնել ժողովուրդին մօտ դեռ պահպանուած տարբերակները եւ զանոնք հրատարակել: Անիկա հրամայական կը դառնայ մանաւանդ այն պատճառով, որ այդ տարբերակները, իբրեւ դիւցազնավէպի բնագիրներ, իրենց մեծ թիւով մէկ կողմէ կ՚ընդարձակեն անոր բովանդակութեան սահմանները եւ, միւս կողմէ, ամուր հիմնաքար կը դառնան դիւցազնավէպի գիտութեան զարգացումին համար:

Ծանօթ իրողութիւն է, որ «Սասունցի Դաւիթ»ի յայտնագործման օրէն մինչեւ հիմա, շուրջ հարիւր տարուան ընթացքին, հայ մասնագէտները անգնահատելի աշխատանք կատարեցին նաեւ դիւցազնավէպին հետազօտման ուղղութեամբ: Բայց ցաւով պէտք է նկատել, որ դիւցազնավէպի տօնակատարութենէն եւք (1939) գրեթէ անուշադրութեան մատնուեցաւ անիկա, եւ բազմաթիւ հարցեր մինչեւ այժմ մնացին անլուծելի: Դեռ ամբողջական ձեւով չեն հետազօտուած դիւցազնավէպին ծագումի եւ կազմաւորումի, անոր պատմական առաջձի ու տարբեր դարաշրջաններու կրած փոփոխութիւններու հարցերը, զարգացման փուլերը, անոր մէջ արտայայտուած դիցաբանութիւնը, ազգագրութիւնը, դրացի եւ հեռաւոր ազգերու դիւցազնավէպերու եւ դիւցազներգութիւններու հետ ունեցած կապերն եւ ընդհանրական գիծերը, լեզուն, բանաստեղծականութիւնը, սեռի յատկանիշը, գրական մշակումները, պատմողներուն կեանքն ու արուեստը, դիւցազնավէպին համաբարբառը եւ պատմութեան ու տեսութեան հետ կապուած շատ ու շատ հարցեր: Ասոնց շարքը դեռ կարելի է երկարել: Ասոնցմէ զատ, նորակազմ խումբը պէտք է զբաղի նաեւ «Սասունցի Դաւիթ»ի հետ սերտ կապ ունեցող դիւցազնական բանահիւսութեամբ (վիպական երգեր, պատմական զրոյցներ, հերոսական հէքեաթներ եւայլն), ինչպէս նաեւ դիւցազնավէպի ուսումնասիրութեամբ զբաղած մեծ երախտաւորներու՝ Գ. Սրուանձտեանցի, Մ. Աբեղեանի, Գրիգոր եւ Բագրատ Խալաթեանի, Գարեգին Յովսէփեան կաթողիկոսի, Ս. Կանայեանի, Կ. Մելիք Օհանջանեանի կեանքի եւ գործունէութեան ուսումնասիրութեամբ:

Վերջին տասնամեակին օտար ազգագրագէտները մեծ հետաքրքրութիւն ցոյց

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Ա.

— Եթէ այդպէս է, շնորհակալութեամբ կ՚ընդունիմ նախագահութիւնը, պատասխանած էր Զօպանեան, մանաւանդ որ Բաշալեան իմ լաւագոյն բարեկամներէս մէկն է եւ ինծի համար հաճոյք մըն է ի պատիւ իրեն տրուած երեկոյթի մը նախագահել:

Մինչեւ երեկոյթին գիշերը Սուրէն Պարթեւեան իր բանախօսութիւնը գաղտնի պահեց ամենէս:

Երբ այդ մասին իրեն հարցում մը կ՚ուղղէինք՝ անըրդունելիօրէն կը պատասխանէր.

— Տակաւին չեմ պատրաստած, ես ալ չեմ գիտեր ինչ խօսելիքս:

— Զօպանեանի մասին ակնարկութիւն պիտի ընե՞ս:

— Չէ՛, միմիայն Բաշալեանի վրայ պիտի խօսիմ:

Վերջապէս հասաւ երեկոյթին օրը:

Իրիկունը, Պուլվառ Սէն Միշէլի վրայ, քաֆէ Սուֆլէ, հանդիպեցայ Սուրէն Պարթեւեանի:

— Հիմա անշուշտ պատրաստած ես բանախօսութիւնդ: Ըսէ՛ տեսնենք ի՞նչ պիտի խօսիս, հարցուցի:

— Այսօր ափյափոյ բան մը գրեցի, պատասխանեց, դեռ վրայէն չեմ անցած, եթէ կ՚ուզես անգամ մը միասին կարդանք:

— Կարդա տեսնենք:

Պարթեւեան սկսաւ կարդալ իր բանախօսութիւնը: Լեւոն Բաշալեանի գրական տաղանդին վրայ արդար գովեստներու հետ՝ ծայրէ ծայր թունալից ակնարկութիւններ կային Զօպանեանի հասցէին:

— Եղբայր, ըսի, պարզապէս թակարդ մըն է որ կը լարէք Զօպանեանի դէմ, եթէ սանկ բան մը պիտի խօսէիր պէտք չէ որ զինքը հրաւիրէիք նախագահելու:

— Ես չհրաւիրեցի, Ատոմը հրաւիրեց:

— Այո՛, բայց հայ ուսանողներու Միութեան կողմէ հրաւիրեց եւ նոյն իսկ նախապէս Զօպանեանի հաւաստեր է թէ իրեն դէմ ակնարկութիւն չպիտի ըլլայ:

— Իր կողմէն տուեր է այդ հաւաստումը, ես այն ատեն ճառս չէի պատրաստած եւ ինք չէր կրնար գիտնալ ինչ խօսելիքս:

— Ըստ իս անպատշաճ բան մըն է ասիկա:

— Անուն չեմ տուած, թող իր վրայ չառնէ:

— Բայց անկարելի է որ վրան չառնէ, քանի որ ակնարկութիւնները շատ բացայայտ են:

Վերջապէս շատ վիճաբանութիւններէ եւքը, Պարթեւեան ըսաւ որ կծու ակնարկութիւնները պիտի ջնջէ իր բանախօսութեան մէջէն:

— Գիտցիր որ Լեւոն Բաշալեանն ալ գժգոհ պիտի մնայ այդ բանախօսութենէդ, եթէ գրածիդ պէս կարդաս, ըսի իրեն:

Յետոյ միասին գացինք Հայ ուսանողներու Միութեան սրահը, ուր արդէն հաւաքուած էին մեր բոլոր բարեկամները:

Արշակ Զօպանեան բազմեցաւ նախագահի աթոռին վրայ՝ իր քովը ունենալով Լեւոն Բաշալեանը:

Յետոյ առաջին անգամ ինք խօսք առաւ ու Բաշալեանն ու իր գրականութիւնը ներկայացուց ներբողալից բառերով: Անկէ եւքը Ատոմ Եարճանեան եւ ուրիշներ Բաշալեանի լաւագոյն գրուածքներէն ընթերցումներ ըրին:

Ի վերջոյ Արշակ Զօպանեան ըսաւ.

— Խօսքը Սուրէն Պարթեւեանինն է:

Պարթեւեան ոտքի ելաւ, եկաւ նախագահական աթոռին դէմը եւ սկսաւ կարդալ իր բանախօսութիւնը:

Բառ մը չէր ջնջած իր գրածներէն. նոյնիսկ կարծեմ, վերջին վայրկեանին, քիչ մըն ալ աւելցուցած էր անոնց վրայ: Ու հարուածները հատու, թունալից, անողոք կ՚իջնէին Զօպանեանի գլխուն որ հոն նստած՝ զանոնք կրծքարաց կ՚ընդունէր:

Ներկաները որոնց մեծ մասը թէ՛ Բաշալեանի եւ թէ Զօպանեանի հաւասարապէս համակիր էին՝ տհաճութեամբ, գրեթէ ցասումով մտիկ կ՚ընէին այդ պարսաւաճառը որ կարծես Բաշալեանը փառաբանելէ աւելի նպատակ ունէր Զօպանեանը դատափետելու:

Եւ կային ոմանք ալ որ բուռն կերպով կը ծափահարէին ամէն անգամ որ Պարթեւեան իր զինարանէն նոր պայթուցիկ մը կը հանէր Զօպանեանի դէմ:

Մէկ քանիները, Զօպանեանի համակիր, չկրնալով համբերել, մեկնեցան սրահէն, ուրիշներ, նստած տեղերնին գրեթէ քըրտինք կը թափէին, Լեւոն Բաշալեան ինքն ալ յայտնապէս նեղուած էր:

Բանախօսութիւնը լմնցաւ, Բաշալեան շնորհակալութեան քանի մը խօսքեր արտասանեց եւ երեկոյթը վերջացաւ:

Զօպանեան դիւցազնաբար իր նախագահական աթոռին վրայ մնաց մինչեւ եւքը: Բայց եղած նախատինքը չմոռցաւ:

(89 – Շար.)

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆԸ

——0——

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յառաջ) — Մշակոյթի Տան կեդրոնական յանձնախումբը բարեդէպ նախաձեռնութիւնը ունեցած էր, Ուրբաթ Ապրիլ 19, կազմակերպել ընդհանուր տեղեկատուութեան ժողով մը հրաւիրելով անխտիր բոլոր անդամները, նուիրատուները, բարեկամներն ու ազգայինները։

Ջերմագին հասարակութիւն մը, որուն մէջ գգալի թիւով երիտասարդներ, տեղ գրաւած էր Մշակոյթի Տան առաջին յարկի ընդարձակ սրահը, որ վաղը պիտի դառնայ վայրը, սրահը մեր գաղութի բոլոր ազգային, մշակութային եւ գեղարուեստական ձեռնարկներուն։

Յանձնախումբի անձնուէր նախագահուհի Տիկին Հայկուհի Շալճեան հակիրճ խօսքերով պիտի բնորոշէր ժողովին նպատակը, այսինքն՝ հասարակութեան սեփականութիւն դարձնել, իր բոլոր մանրամասնութեանց մէջ, յանձնախումբի կատարած քառամեայ գործունէութիւնը, բարոյական եւ նիւթական մարզերու մէջ։

Բարոյական զեկուցումը տուաւ Պր. Կ. Փօլատեան, քարտուղար։ Ահաւասիկ կարգալուած տեղեկագրին ամփոփ բայց լրիւ պատկերը։

Մշակոյթի Տան գնման եւ հանգանակութեան սկզբնական շրջանի աշխատանքներուն մեծ եռանդով ձեռնարկած է 1970 Ապրիլին Թեմիս առաջն. Արտաւազդ Եպիսկ. Թրթռեան։ Սակայն չուտով Անթիլիաս կանչուելով եւ այս օգտակար եւ գեղեցիկ գործը չընդհատելու մտահոգութեամբ կազմուած է Մշակոյթի Տան 32 հոգիէ բաղկացած յատուկ յանձնախումբ մը, որ շարունակած է հանգանակութիւնը։

Այս անհրաժեշտ աշխատնքի աւրնթեր, յանձնախումբը զբաղած է Տան վերակառուցման գործով։ Դիմած է նախ, երիտասարդ ճարտարապետ Պր. Զէփիճեանի ու ապա Պր. Խոտի Սարգսեանի։ Այս վերջինին պատրաստած նախնական յատակագիծը, աւելի յարմար նկատուելով, որոշուած է գայն առնել իբր հիմ։

Վարչութիւնը կատարած է շէնքի գնման գործողութիւնները նոտարի առջեւ Յուլիս 1971ին վճարելով ընդհանուր գումարին (30 միլիոն հին Ֆր.) չորս հինգերորդը եւ մնացածին համար ստորագրըւած են մուրհակներ որոնք վճարուած են կանոնաւոր կերպով, մէկ տարուան միջոցին։ Ուստի Մշակոյթի Տունը որեւէ պարտք չունի Յուլիս 1972էն ի վեր։ Կը վճարուին նաեւ ընթացիկ ծախքերը՝ տուրք, ելեկտրականութիւն, ջուր, եւն.։ Այս ծախքերու կապակցութեամբ, վարչութիւնը տհագին աշխատանք կատարած է դիմելով կառավարական զանազան սպասարկութեանց նուազեցնելու համար, մանաւանդ տուրքերը որոնք ծանր են, եւ մասամբ յաջողած է օրէնքի սահմաններուն մէջ։

Այս նոյն շրջանին, նկատելով որ Տան լման վերակառուցման աշխատանքը կրնար ուշանալ, վարչութիւնը որոշած է առաջին յարկի ընդարձակ սրահը օգտագործելի դարձնել, նուազագոյն ծախքերով։ Այս ծրագիրը իրագործելու վրայ եղած է երբ հաւաստիքները ունեցած է վարչութիւնը որ կարելիութիւններ կան կառավարական կարեւոր նպաստ մը ձեռք բերելու, Սփորի եւ Երիտասարդութեան նախարարութենէն, զոր կը վարէր նախարար Ժ. Քոմիթի։

Երկարատեւ, հետեւողական, դժուարին եւ լուրջ աշխատանքէ մը վերջ, կարելի եղած է 1973 Փետրուարին իրականացնել այդ նպաստը, 52 միլիոն հին Ֆր., որ կը համապատասխանէ ներկայացուած նախահաշիւին քառասուն առ հարիւրին։ Այս համեմատութեամբ ալ այս գումարը պիտի յատկացուի Տան վերակառուցման աշխատանքներու ընթացքին տրուած հաշուեթուղթերու հիման վրայ։

Ուստի, 1972էն 1973, եղած է սպասման տարի մը։ Այս իսկ պատճառաւ դանդաղեցած են թէ՛ ներքին աշխատանքները, եւ թէ հայ համայնքին կողմէ եղած նուիրատուութիւնները։

1973ի ընթացքին նաեւ վարչութիւնը ճարտարապետի փոփոխութիւն մը ըրած է։ Պր. Խոտի Սարգսեան, մաս կազմելով հսկայ ճարտարապետական գրասենեակի մը, եւ ընելով հանդերձ իր կարելին, բոլորովին ազատ չըլլալով իր նախաձեռնութեանց մէջ, եւ տրուած ըլլալով որ փարիզաբնակ ճարտարապետ Պր. Երուանդ Մանուկեան անշահախնդրութեամբ եւ հայկական ազնիւ ոգիով կառուցած է Մխիթարեան վարժարանի նոր շէնքը, Իսի լէ Մուլինոյի Մշակոյթի Տունը, ինչպէս նաեւ ձեռնարկած է Կապոյտ Խաչի կայանի նոր շէնքի շինութեան, վարչութիւնը որոշած է դիմել Պր. Երուանդ Մանուկեանի։

Պր. Երուանդ Մանուկեան գոհացում տուած է վարչութեան ակնկալութիւններուն, ցուցաբերելով ազնիւ վերաբերում մը, եւ մօտենալով գործին իբր հայրենակից խանդավառ շունչով եւ անշահախնդիր ոգիով։

Պր. Երուանդ Մանուկեան պատրաստած է նոր յատակագիծ մը, բոլորովին տարբեր ոճով եւ շէնքի մէկ մասին վրայ երեք նոր յարկերու շինութեամբ։ Այս յանգուցն յատակագիծը որ առաւելութիւնը ունի գրեթէ կրկնապատկելու շէնքի օգտագործելի տարածութիւնը, առաջին անգամ մերժուած է քաղաքապետութեան մասնաւոր գրասենեակէն։ Սակայն, շնորհիւ ճարտարապետին եւ վարչութեան կրկնուած միջամտութիւններուն առ որ անկ է, պզտիկ սրբագրութիւններով եւ եղած թելադրանքներու հիման վրայ, մէկ յարկ պակսեցնելով եւ նոր թղթածրար մը ներկայացնելով կարելի եղած է ձեռք բերել վերակառուցման անհրաժեշտ արտօնագիրը։ Ուստի, շատ մօտ ապագայի մը մէջ պիտի սկսին վերանորոգման աշխատանքները։

Պր. Ջուլայ Գազանճեան, որ սոյն ժողովին կը ներկայացնէր ճարտարապետ Պր. Երուանդ Մանուկեանը, աւելի թեքնիք բացատրութիւններ տալով յայտարարեց որ այս նոր յատակագծով, արդիական շէնք մը պիտի ըլլայ Մշակոյթի Տունը օժտուած բոլոր պահանջուած յարմարութիւններով՝ հրաշալի սրահ մը, զանազան գրասենեակներ, ճաշարան, սըրճարան, բնակարան, գրադարան ընթերցասրահով, արդուզարդի արդիական սարքաւորում եւայլն, որոնք պիտի գոհացնեն ամէնէն նրբաճաշակները։ Ներկաները լայնօրէն առիթը ունեցան, ժողովի աւարտին, մօտէն տեսնել լման յատակագիծը։

Այս հիմնական աշխատանքին զուգահեռ վարչութիւնը դիմած է կառավարական եւ այլ զանազան գրասենեակներու, խընդրելով անոնց նպաստը։ Մինչեւ այսօր, կարելի եղած է ստանալ Նահանգային Ընդհ. Խորհուրդէն իշխանական նպաստ մը, 10 միլիոն հին Ֆր–, եւ Քաղաքապետարանի երիտասարդութեան հետ կապ ունեցող մէկ գրասենեակէն 200 հազար հին Ֆրանքի տարեկան նպաստ մը, որ կոչուած է բազմապատկուելու յաջորդ տարիներուն։ Վարչութիւնը յոյսեր ունի ուրիշներ եւս ստանալու։

×

Զեկուցման նիւթական բաժինը տուաւ վարչութեան հաշուապահը, Պր. Ժիրայր Շալճեան։ Ներկաները իրենց տրամադրութեան տակ ունեցան հաշուական բոլոր տեղեկագրերը, փաստաթուղթերը եւ ստացագիրները պատրաստուած մեծ բծախնդրութեամբ։

Ահաւասիկ Մշակոյթի Տան նիւթական հաշուեկշիռը 1974 Ապրիլ 19ի թուականին.—

Ընդհ. մուտք՝ 403.259 Ֆր. 28 (գոյացած միայն նուիրատուութիւններէ)։

Ընդհ. ելք՝ 374.759 Ֆր. 91

Պատրաստ գումար՝ 28.499 Ֆր. 37

Այս գումարին մէջ չկան անշուշտ վերոյիշեալ զանազան նպաստները։

×

Երկարաշունչ այս զեկուցումը գոհացուց ներկայ հասարակութիւնը որ զանազան հարցումներով ալ աւելի հետաքրքրութիւն ցուցաբերեց։

Ուստի, կրնանք ըսել որ, Մշակոյթի տան յանձնախումբը մինչեւ այսօր կատարած է շօշափելի աշխատանք մը, երբեմն հրապարակ գալով, երբեմն լուռ ճիգերով։ Պէտք է գիտակցիլ որ նման ձեռնարկներ կը պահանջեն յարատեւ աշխատանք, ամէն վայրկեանի ներկայութիւն մը՝ հոն ուր որ անհրաժեշտ է, մանաւանդ երբ դիմումներն ու յարաբերութիւնները կ՚ըլլան կառավարական գրասենեակներու հետ։

Այժմ, Մշակոյթի Տունը հասած է իր վերջին դժուարին բայց խանդավառիչ հանգրուանին։ Արդարեւ խանդավառիչ է շէնք մը բարձրացնելը։ Հարկ է կեդրոնացնել ճիգերը, կրկնապատկել կամքն ու կորովը, եւ միասնական ոգիով ընել այնպէս որ 1975ին, Ապրիլեան Եղեռնի 60–ամեակին, բարձրանայ հայ ժողովուրդի շէնքը, իբրեւ լուսաւոր եւ մշտնջենական փաստ եւ խորհրդանիշ հայ շինարար ոգիին։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

տուին «Սասունցի Դաւիթ»ի հանդէպ, գրեցին եւ դեռ կը գրեն յօդուածներ, հետազօտութիւններ, պաշտպանեցին ատենախօսեր՝ իբրեւ աղբիւր օգտագործելով 1939ին կազմուած եւ զանազան լեզուներու թարգմանուած համահաւաք բնագիրը. սխալ, սակայն, թերի է, քանի որ չի բովանդակեր նոր գրի առնուած տարբերակները, ինչպէս նաեւ լրիւ եւ բոլոր նրբերանգներով չարտացոլեր դիւցազնավէպին բովանդակութիւնը, անոր բարդ չերտաւորումները, արուեստի առանձնայատկութիւնները եւայլն։ Այս բացը գոցելու եւ դիւցազնավէպին բնագիրը օտարներուն անթերի եւ անաղարտ ներկայացնելու նպատակով ալ նորաստեղծ խումբը պիտի զբաղի նոյնպէս դիւցազնավէպին լաւագոյն տարբերակները քանի մը օտար՝ ինչպէս ռուսերէն, լեզուներու թարգմանելու գործով։

Այս խումբին կազմութիւնը, անտարակոյս, վճռական եւ արմատական նշանակութիւն պիտի ունենայ. ան, իբրեւ գիտական խումբ, առաջինն է հայ դիւցազնավէպի հետազօտութեան հարիւրամեայ պատմութեան մէջ, քանի որ բացառապէս պիտի զբաղի այս գործով։ Այժմ արդէն բոլոր տուեալները կան յուսալու, որ խումբին անդամ մասնագէտներու, ինչպէս նաեւ նոր մասնագէտներու համատեղ ջանքերով հայ դիւցազնավէպին ուսումնասիրութեան գործը պիտի արձանագրէ նոր, առաւել բարձր մակարդակ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (117)

Բ Ո Ռ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

— Ո՛, մի լինէք այդպէս լուրջ, Մինեռվայի պէս։ Թէ չէ իսկոյն լաց կը լինեմ, ու դուք կը խղճաք։ Ես ուզում եմ, որ ժպտաք։ Մի այնպիսի յանկարծ ժպիտ ունէք դուք։ Խնդրում եմ, մի յանդիմանէք ինձ, անգլինս. եկէք միասին ուտենք մեր բիսկուիտն, առանց կռուելու, երկու եղբօր պէս. չէ՞ որ վաղը մահն է գալիս։

Վեր առաւ քաղցր բիսկուիտը պնակից ու զգոյշ կէս արաւ միջից, հաւասար բաժանելով եւ վրայի շաքարէ զարդը։

— Թող սա մեր հաղորդութիւնը լինի, ինչպէս եկեղեցում։ Առէք, կերէք — այս է իմ մարմինը։ Իսկ վրայից կ–կը–խմենք պ–գինին միեւնոյն բաժակից. այդպէս է ընդունուած։ Կատարեցէք խնդիրքս, իբրեւ յիշատակ։

Ջեմման բաժակը դրաւ սեղանին։

— Վերջ տուէք, — ասաց նա գրեթէ հեկեկալով։ Բոռը նստեց, նայեց նրան ու նորից նրա ձեռքերն առաւ իր ձեռքի մէջ։

— Մոռանանք մի վայրկեան բոլոր հոգսերը։ Երբ մեզնից մէկը մեռնի, միւսը կը յիշի այս ժամը։ Մոռանանք աղմկոտ ու տաղտկալի աշխարհը, որ մռնչում է մեր շուրջը. գնանք միասին. ձեռք–ձեռքի, մահուան ծածուկ հանգստարանները ու պառկենք կակաչի կարմիր ծաղիկների վրայ։ Լռենք մի քիչ։

Դրաւ գլուխը նրա ծնկին ու դէմքը ծածկեց ձեռքերով։ Ջեմման կռացաւ հակուեց նրա վրայ ու դրաւ ձեռքը նրա գլխին։ Այդպէս սահում էր ժամանակը, եւ երկուսից ոչ մէկը ոչ շարժւում էր, ոչ խօսում։

— Սիրելիս, այժմ կէս–գիշերի մօտ է արդէն, — ասաց կինը վերջապէս։

Բոռը բարձրացրեց գլուխը։

— Մի քանի վայրկեան ունենք ընդամէնը։ Մարտինին իսկոյն կը վերադառնայ եւ գուցէ մենք այլեւս չենք տեսնի միմեանց։ Ինձ ոչինչ չունէ՞ք ասելու։

Բոռը դանդաղ վեր կացաւ ու գնաց սենեակի միւս անկիւնը։ Տիրեց վայրկեանի լռութիւն։

— Ես ձեզ ուզում եմ ասել մի բան, — ասաց նա հազիւ լսելի։ — Մի բան... ասեմ ձեզ...

Կանգ առաւ ու նստեց լուսամուտի մօտ՝ ծածկելով դէմքը երկու ձեռքով։

— Ի՞նչ երկար ժիգ տուիք ու չէք ուզում խղճալ, — շշնջաց Ջեմման։

— Ինձ կեանքումս ոչ ոք չի խղճացել. մէկ էլ կարծում էի սկզբում, որ ձեզ համար միեւնոյն է դա...

— Այժմ այդպէս չէ՞ք կարծում։

Ջեմման մի վայրկեան սպասեց նրա պատասխանին, յետոյ անցաւ սենեակը ու կանգնեց նրա կողքին։

— Ասացէք ինձ, վերջապէս, ճշմարիտը։ Մտածեցէք, եթէ սպանեն ձեզ, եւ ինձ ոչ, ես պէտք է ապրեմ ամբողջ կեանքս եւ երբեք պիտի չգիտենամ հաստատ...

Բոռը ամուր հուպ էր տալիս նրա ձեռքերը։

— Եթէ ինձ սպանեն... Գիտէ՞ք ինչ, երբ ես անցայ Հարաւային Ամերիկա... Ա՛... Մարտինին...

Լռեց, մի դող անցաւ մարմնով ու գնաց լայն բաց արաւ նախասենեակի դուռը։ Մարտինին մուտքի մօտ կօշիկներն էր մաքրում։

— Վայրկեանը վ–վայրկեանին, ինչպէս միշտ։ Դուք կ–կենդանի քրոնոմեթր էք, Մարտինի։ Սա ձեր ճամբի թիկնո՞ցն է։

— Այո, ու մի քանի ուրիշ բաներ։ Ջանացի, որ չթրջուեն, բայց անձրեւը հեղեղի պէս է գալիս։ Գիտէ՞ք, մի մասնաւորպէս հաճելի ուղեւորութիւն չէ ձեր անելիքը։

— Մէկ է։ Փողոցում կարգի՞ն է ամէն ինչ։

— Այո, բոլոր լրտեսները երեւի գնացել են քնելու, որ շատ էլ հասկանալի է այս տեսակ գիշերով։ Սո՞ւրճ է սա, Ջեմմա։ Սրան պէտք է մի տաք բան խմացնէք նախքան խոնաւութեան մէջ մտնելը, թէ չէ պաղ կ՚առնի։

— Սեւ սուրճ է ու խիստ թունդ։ Գնամ մի քիչ կաթ տաքացնեմ։

Շտապեց խոհանոց՝ շրթունքներն ամուր սեղմած ու ջանալով յուզումը խեղդել։ Երբ վերադարձաւ կաթը ձեռքին, Բոռը հագել էր թիկնոցը ու կոճկում էր կօշիկների վրայից Մարտինիի բերած կաշուէ վզերը։ Խմեց արագ ոտքի վրայ մի բաժակ սուրճ ու վերցրեց ճամբի լայնեզր գլխարկը։

— Կարծեմ; ժամանակն է մեկնելու, Մարտինի։ Չէ՞ որ պէտք է կողմնակի ուղիներով դուրս գանք քաղաքից։ Դէ՛, առ այժմ մնաք բարով, տիկին, կը տեսնուենք Ֆորլիում, Ուրբաթ օրը, եթէ մի մասնաւոր բան չպատահի։ Սպասեցէք մի վայրկեան, ահա հասցէն։

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

ՊԱՏԱՐԱԳ

NOTRE-DAME

Կիրակի, Ապրիլ 28, Նոթր-Տամի Մայր տաճարին մէջ, ժամը 16ին նուիրուած Ապրիլեան նահատակներուն:

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի առաւօտ մասնաւոր պատարագ կը մատուցուի Ապրիլեան նահատակներու յիշատակին, ժամը 11ին, Ֆուրվիէրի մէջ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այս Կիրակի (Ապրիլ 28) առաւօտ, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի

ԿԱՐԱՊԵՏ ԲԱԳՈՍԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Հռիփսիմէ (Օլկա) Փափազեան, աղջիկներն ու թոռները եւ համայն պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց, որ ներկայ եղան Երուանդ Փափազեանի յուղարկաւորութեան:

×

Ծօլօլեան ընտանիքը իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Ամենայն Հայոց Հայրապետ, Վազգէն Կաթողիկոսին, որ իր նախագահութեամբ, հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ կատարել տուած է Էջմիածնի Մայր տաճարին մէջ, Ապրիլ 7ին, Յ. Ճ. Սիրունիի մահուան առաջին տարելիցին առթիւ, ինչպէս եւ Նուարդ Սիրունիի եւ Ծօլօլեան ընտանիքի հանգուցեալ անդամներուն հոգիներուն համար:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Կրընոպլէն այրի Տիկին Ս. Ուղուրլեան եւ զաւակները, Սուրէն Սահակեանի մահուան քառասունքին առթիւ, յարգելով ողբացեալին յիշատակը, կ'ընեն հետեւեալ նուէրները.—

50 Ֆր. Կրընոպլի Կապ. Խաչի դպրոցին, 40 Ֆր. տեղւոյն Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ 30 Ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ՆՈՒԷՐ

Տէր եւ Տիկին Գամեր Գարամաճեան, իրենց ծնողաց եւ եղբայրներուն յիշատակին՝ 100 Ֆր. կը նուիրեն Հայ Արուեստի Զարգացման Միութեան (Քաթրա): (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի պատարագ կը մատուցուի: Յաւարտ պատարագի մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Ապրիլեան նահատակաց յիշատակին:

Կը հրաւիրուի գաղութիս Հայութիւնը անխտիր իր ներկայութեամբ յարգելու բիւրաւոր նահատակներու անմոռաց յիշատակը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Անկէնարնակ Տէր եւ Տիկին Օգսէն Մուրատեանէ 400 Ֆր. արժող աւագ խորանի համար խաչ մը, Սեւրանարնակ Տէր եւ Տիկին Աւետիս Քէպապճեանէ 330 Ֆր. արժող զոյգ մը աշտանակ: Նոյնպէս Քերովբէ Կիւմիւշեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի՝ Տէր եւ Տիկին Վարդան Մանկասարեանէ 150 Ֆր, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Փափազեանէ 50, Պր. Հայկազ Փափազեանէ 50, Մի ոմնէ (Անտիլի) 25 Ֆր.:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Սէն-Ժեռմի Թաղականութիւնը 50 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի Զատկուան առթիւ:

×

Տէր եւ Տիկին Կ. Յովակիմեան, տարագրութեան ճամբուն վրայ մահացած իրենց ծնողքներուն անթառամ յիշատակին կը նուիրեն 100 ֆրանք «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Ա. Ջիթունի 200 Ֆր. կը նուիրէ իր ծընողաց յիշատակին:

Հ. Յ. Դ.

ԱՌՆՈՒՎԻԼ - ՍԱՐՍԷԼ.— Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի բոլոր ընկերները կը հրաւիրուին ընդհ. ժողովի Ուրբաթ (Ապրիլ 26) ժամը 21ին սովորական հաւաքատեղին: Ժողովին ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէն իր լրիւ կազմով: Շատ կարեւոր օրակարգ եւ ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ:

×

ՎԱԼԱՆՍԻ Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր կոմիտէի ընկ. ընդհ. ժողովը Շաբաթ երեկոյ (Ապրիլ 27) ժամը 9ին Ահարոնեան ակումբը: Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԼՈՒՍԱՐՁԱԿՈՒՄ

կազմակերպուած
Հ. Բ. Ը. Միութեան Վալանսի
Երիտասարդաց Ակումբին կողմէ
Ուրբաթ Ապրիլ 26, ժամը 20.30ին Հ. Բ. Ը. Միութեան Ե. Հիւսիսեան սրահին մէջ
6, Rue Faventine — VALENCE

Կը բանախօսէ Պր. ԺԵՐԱՐ ՏԷՏԷԵԱՆ
(Մոնփելիէի համալսարանի փրոֆեսէօրներէն)
Նիւթ ունենալով Հայերը՝ ասորական շրջանէն մինչեւ խաչակիրները:
Ամէն ոք սիրով կը հրաւիրուի:

ԱՊՐԻԼ 24ը

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Ապրիլ 28, ժամը 9.30ին հանդիսութիւն Քափիթոլ սինեմային մէջ (Քանըպիէռ):

Կը նախագահէ.— Պ. ՄՈՒՇԵՂ ՃԻՑԷՐՃԵԱՆ
Կը խօսին.—
Dr. YVES TERNON
Me E. JAKHIAN
M. G. SARIAN

Մասնակցութեամբ բոլոր հայ կազմակերպութեանց եւ միութեանց:

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի եւ Շրջ. Հայ Ազգ. Միութեան եւ մասնակցութեամբ Լիոնի հայ կազմակերպութեանց:

Կիրակի, Ապրիլ 28, ժամը 16ին ոդեկոչում Ազգ. Տան սրահին մէջ, 295, Ռիւ Պուալօ: Կը խօսին.— ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ (հայերէն) եւ Մէթր ՍՏԵՓԱՆ ՎԱՆԷՍԵԱՆ (ֆրանսերէն):

×

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կրընոպլի Հայ Ազգ. Միութեան եւ մասնակցութեամբ տեղւոյս հայ բոլոր կազմակերպութիւններուն, Կիրակի, Ապրիլ 28 ժամը 15.30ին, Ռիւ Ժէի սրահին մէջ:

Կը նախագահէ.— Կ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ, Կը խօսի.— Ս. ՍԻՍԼԵԱՆ:

Գեղարուեստական խնամուած բաժին Կապոյտ Խաչի կողմէ:

×

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Տէսինի Յուշարձանի Յանձնախումբին, Կիրակի, Ապրիլ 28:

Առաւօտ՝ հոգեհանգիստ Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ: Յետ պատարագի թափօր: Մեկնում եկեղեցիէն եւ ծաղկեպսակի զետեղում յուշարձանին՝ ժամը 12ին: Ներկայ կ'ըլլան Ռոնի երեսփոխան՝ Ժան Փօփէրէն եւ Տէսինի քաղաքապետ՝ Փիէր Մութէն:

Ցարգանքի խօսքը կ'արտասանէ փոխ-քաղաքապետ ԱՐՍԷՆ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

×

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Ազգ. Միութեան, Կիրակի, Ապրիլ 28, առաւօտեան ժամը 9ին հոգեհանգստեան պաշտօն Սէնթ Անտրէ լը Հօ եկեղեցին: Ժամը 11.30ին ծաղկեպսակի զետեղում «24 Ապրիլ» փողոցը:

Կէսօրէ ետք ժամը 15.30ին հանդիսաւոր ոգեկոչում պետական թատրոնին մէջ:

Կը նախագահէ ՄԱՇՏՈՑ ՎՐԴ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ
Կը խօսի ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՍՏԻՈՐԵԱՆ
Գեղարուեստական խնամուած բաժին

QUATRA
vous présente
Le Vendredi 26 Avril à 21 h.

MUSIQUE CONTEMPORAINE
AVEC
A. BABADJANIAN - R. PETROSSIAN

RECITAL DE VIOLONCELLE
MEDEA ABRAHAMIAN
BOCCHERINI — FAURE — HOVANESSIAN
BAGDASSARIAN — GRANADOS — CASSADO

INVITATION

« LES VENDREDIS DE LA QUATRA »
MUSEE GUIMET, 6 Place d Iéna (Métro : Iéna)
SOIREE PROPOSEE ET REALISEE PAR LA QUATRA

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Յունիս 23ին Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի դաշտահանդէսը:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

CONFERENCE

Nor Séround de Grenoble organise une Conférence - Débat avec la participation du C. D. C. A. de Lyon sur le sujet : « *Le Génocide Arménien de* 1915 *et ses implications* ».

Le Vendredi 26 Avril à 21 heures dans la salle Saint-Louis, rue Jay, Grenoble.

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ
ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

Փարիզի Աղքատախնամ Ընկերակցութեան ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ Հինգշաբթի Մայիս 16ին ժամը 20.30ին վարչութեան կեդրոնը՝ 77, Ռիւ Լաֆայէթ, Փարիզ 9րդ:

Կը հրաւիրուին բոլոր անդամները:

(ԿՆԻՔ)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանեօ-Քաշանի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը Երեքշաբթի, Ապրիլ 30, ժամը 20.30ին Տիկին Հանչերեանի բնակարանը, 9 Ռիւ տէ Փոէ, Պանեօ: Կարեւոր օրակարգ:

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերը կը ծանուցանեն բոլոր հայրենակիցներուն այս տարուան արձակուրդի ծրագիրը:

Քոյրերը կը ստանձնեն պարտականութիւնը՝ իրենց յանձնուած պըզտիկները տանիլ «Թորրի» Հռոմի կանաչագեղ բլրան վրայ, Հռոմէն 80 քիլմ. հեռաւորութեամբ:

Թորրիէն 28 քիլմ., «Գաթինոյի» բլրան վրայ, կազմակերպուած է նաեւ հայ մանչերու համար ամառնային արձակուրդ մը հայ կաթողիկէ քահանաներու հոգածութեամբ: Մանչերը կ'ընդունուին 9-13 տարեկան:

Արձանագրութիւններու համար հեռաձայնել 93-50-91, բայց նախընտրելի է անձամբ ներկայանալ դըպրոց՝ տեղեկութիւններ ունենալու համար:

167, Avenue des Caillols
13012 MARSEILLE

Արձանագրութիւնները կը փակուին Ապրիլ 30ին:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԲԱԼՈՒԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ
ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է
9, Rue de Trévise — 75009 PARIS
Հեռաձայն 523-24-97

Հոն կը գտնէք, ինչպէս միշտ հայերէն գիրքեր, ձայնապնակներ, եւայլն:

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ
26
VENDREDI
26 AVRIL
1974

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 0,80 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 150 Ֆ.	Վեցամսեայ	80 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 175 Ֆ.	Հատը	0,80 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.998 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 50e ANNÉE — N° 12.998

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

1872 — 1934

(Մահուան քառասնամեակին առթիւ)

—O—

Քառասուն տարի առաջ, 1934 Ապրիլ 26ին, Մարսիլիոյ մէջ աչքերը յաւիտենութեան կը փակէր Հ. Յ. Դաշնակցութեան առաջին սերունդի վաստակաւոր եւ ականաւոր մտաւորականներէն Միքայէլ Վարանդեան: Կ'ապրէր Փարիզ: Տարիներէ ի վեր քայքայուած էր առողջութիւնը: Վերջին շրջանին Միջերկրականի մաքուր օդին և տաք արեւին վրայ էր դրած ապաքինելու իր յոյսը:

1934 Փետրուար 11ին Աւետիս Ահարոնեան՝ իր վաղեմի մտերիմ ընկերն ու քեռայրը՝ Մարսիլիոյ մէջ, իր ներկայութեան, կաթուածահար կ'իյնար բեմին վրայ՝ «Մշակոյթի Օր»ուան առթիւ ճառ խօսած պահուն: Կէս կը մնար Նախագահութիւնը: Այս դէպքը մեծապէս կը յուզէ զինքը: Ապրիլ 22ին բարեկամի մը տունը ճաշի ընթացքին կաթուածահար կ'ըլլայ ինք ալ: Մահը չուշանար: Չորս օր միայն կը տեւէ հոգեվարքը: Իսկ Ահարոնեան աւելի քան 14 տարի պիտի տառապէր Մարսիլիոյ մէջ իբրեւ կենդանի մեռեալ, անկարող խօսելու եւ շարժելու: Հոգին պիտի աւանդէր 1948 Ապրիլ 20ին:

Վարանդեանի յուղարկաւորութեան ներկայ կ'ըլլան երեք հազար հայրենակիցներ: 34 տարի վերջ, 1968 Օգոստոս 2ին նոյնքան բազմութիւն մը Պոմոնի Հայոց եկեղեցիէն մինչեւ Սէն-Փիէրի գերեզմանատունը իբրեւ յուղարկաւոր պիտի ընկերանար գաղափարի ուրիշ վաստակաւոր ու ականաւոր մտաւորականի մը, Շաւարշ Նարդունիի, որ պիտի երթար հանգչելու իր երէց եղբօր կողքին: Վարանդեանի և Նարդունիի դամբարանը դարձած է ուխտատեղի Մարսիլիոյ Հայութեան, մանաւանդ ներշնչման աղբիւր նոր սերունդին համար:

Վարանդեան, իսկական անունով Միքայէլ Յովհաննիսեան ծնած էր, 1872ին Ղարաբաղի Վարանդա գաւառի Քեաթուկ գիւղը: Ծննդավայրի անունն էր որդեգրած իբրեւ մականուն:

Բարեկեցիկ ընտանիքի զաւակ, Վարանդեան Շուշիի պետական միջնակարգ վարժարանը աւարտելէ վերջ, բարձրագոյն ուսման հետեւելու համար 1892ին կ'երթայ Ժընեւ, ուր կը ծանօթանայ Քրիստափոր Միքայէլեանի եւ այլ դաշնակցական ու չէզոք մտաւորականներու: Կ'աշխատակցի Դրօշակին: 1897ին աւարտելով համալսարանական ուսումը, բոլորովին կը նուիրուի ազգային – հանրային գործունէութեան: Նոյն տարին կը ղրկուի Պալքաններ իբրեւ գործիչ: Երկար չի կրնար մնալ հոն: Մատնութեան հետեւանքով Ռումէն կառավարութեան կողմէ կը հեռացուի երկրէն:

1898 Մարտին կը ստանձնէ Դրօշակի խմբագրութիւնը, զոր կարճ ընդհատումներով կը վարէ մինչեւ Աշխարհամարտ: 1906ին եւ 1915ին կ'այցելէ Թիֆլիս: 1911ին դասախօսութիւններ կուտայ Պոլսոյ մէջ:

Երբ 1900ին Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը Փարիզի մէջ կը սկսի հրատարակել Ֆրանսերէն Փրօ – Արմենիա պարբերականը Վարանդեան կը դառնայ գլխաւոր գործակիցը Քրիստափոր Միքայէլեանի: Փրօ – Արմենիայի խմբագրական մարմնին մաս կը կազմէին Ֆրանսայի այդ օրերու երեւելի դէմքերը՝ ինչպէս Ժօրէս, Քլեմանսօ, Անաթոլ Ֆրանս, Վիկտոր Պէռար, Ֆրանսիս տը Փրէսանսէ, Փիէր Քիյեառ, Ժան Լոնկէ, եւայլն:

1907ին Շտուտգարդի համագումարին մէջ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կ'ընդունուի իբրեւ անդամ Ընկերվարական Միջազգայինի, Վարանդեան կը նշանակուի կուսակցութեան մնայուն գլխաւոր ներկայացուցիչը անոր մօտ: Վերջին անգամ կը մասնակցի Համպուրկի 1923ի արտակարգ համագումարին: Իր յոգնութեան եւ հիւանդութեան պատճառով 1925ին իրեն կը յաջորդէ ողբացեալ Արշակ Ջամալեան:

Ընկերվարական Միջազգայինի մէջ տարիներու ընթացքին Վարանդեան սերտ կապեր հաստատեր էր Ժօրէսի, Վանտէրվէլտի, Կաուցկիի, Պէպէլի, Պերնշթայնի, Պրանտէսի, Ըրնօտէլի, Մաքտոնալտի եւ այլ Ընկերվարական պարագլուխներու հետ:

Վարանդեան նկատուած էր Դաշնակցութեան տեսաբանը: Ծանօթ էր բազմաթիւ լեզուներու: Ունէր իւրայատուկ ոճ, ընթերցումը հաճելի: Օժտուած էր արուեստագէտ գրողի շնորհքով: Սովորական դէպքերը, նոյնիսկ չոր ու ցամաք ոճ պահանջող գիտական ու պատմական նիւթերը կը ներկայացնէր գրական, երբեմն քնարական ձեւով:

Մեծ եղաւ իր վաստակը, իբրեւ հրապարակագիր և պատմաբան: Բացի Դրօշակէն (1896էն 1980), աշխատակցեցաւ Փրօ-Արմենիային, Թիֆլիսի Յառաջին ու Հորիզոնին, Պոլսոյ Ազատամարտին, Հայրենիք ամսագրին (1923-34), Յուսաբերին, Փարիզի Յառաջին, Վէմին եւ Դաշնակցական այլ թերթերու: 1905ի կովկասեան յեղափոխութեան շրջանին Թիֆլիզի Յառաջ Մատենաշարէն լոյս ընծայեց կարգ մը գրքոյկներ Էկօ եւ Մ. Յովհաննիսեան անուններով, ինչպէս՝ Կովկասեան վանդէան, Գորտեան Հանգոյցը, Դաշնակցութիւնը եւ նրա հակառակորդները եւ փիլիսոփայ Սոցիոլոգ:

Իսկ 1910էն սկսեալ Ժընեւի մէջ Դրօշակի Մատենաշարէն լոյս տեսան Հոսանքները, Վերածնող Հայրենիքը եւ մեր դերը, Հայրենիքի գաղափարը, Հայկ. շարժման Նախապատմութիւն, 2 հատոր, Բողոքը նորագոյն պատմութեան մէջ, Համաժողովրդական բանակ, Պոլսոյ մէջ 1912ին՝ հրատարակուեցաւ Կրօն եւ գիտութիւնը, 1926ին Յուսաբերի Մատենաշարին մէջ Համայնավարութիւն եւ Համաշխարհային Յեղափոխութիւն, Պոսթընի մէջ Սիմոն Զաւարեան (1927) եւ Մուրատ: Ֆրանսերէնով լոյս ընծայեց Լ'Արմէնի է լա Քէսթիոն Արմենիէն եւ Լը Քոնֆլի Արմենօժորժիէն:

Իր վերջին երկասիրութիւնն եղաւ Հ. Յ. Դ. պատմութիւնը՝ 2 հատոր, Ա. Փարիզ, 1932, Բ. հատոր Գահիրէ, 1950: Այս վերջին մասը չկրցաւ աւարտել՝ վերահաս մահուան պատճառով:

Հայաստանի անկախութեան օրերուն նախ մաս կազմեց Պօղոս Նուպարի Ազգային Պատուիրակութեան, յետոյ դարձաւ Հռոմի դեսպան Հայաստանի Հանրապետութեան: Ընտրուած էր անդամ Հայաստանի խորհրդարանի:

Անմոռաց պիտի մնայ իր վաստակը ու յիշատակը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐԸ

ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐԸ Կ'ԵՐԹԱՆ ՈՒ ԿՈՒԳԱՆ

—O—

Շապանի օգնութեան կը հասնէր, Չորեքշաբթի օր, Անտրէ Մալրօ, վերջին «պատմական կօլիստը»: Գրագէտը կ'ուզէր սակայն չեշտել թէ իր միջամտութիւնը պէտք չէ նշանակէ թէ քաղաքական գործիչ դարձած է: Իր կարծիքով միայն Շապանն է որ դիրք ճշդած է ազգային կրթութիւնը բարեփոխելու համար եւ երիտասարդութեան հարցը ամէնէն կարեւորն է Մալրոյի համար: Ասկէ զատ, Պորտոյի քաղաքապետը Չորեքշաբթի օր, յաջորդաբար այցելած էր Պըզանսոն, Միւլհուզ եւ Նանսի:

Այլեւս սովորական դարձած են Ելմտական նախարարին դէմ յարձակումները եւ Շապան, այս անգամ ալ կծու խօսքերով ձաղկեց Ժիսքարի տնտեսական քաղաքականութիւնը:

Նոյն օրը, Ձախի պարագլուխը Ռուանն էր, այսինքն Լըքանիւէի բերդաքաղաքը: Իրմէ առաջ խօսած էր Վիէնի քաղաքապետը՝ Մերմազ: Միթերան անգամ մը եւս կը պարզէր իր հաւատոյ հանգանակը: Կը շեշտէր. «մէկ ձայն իսկ պիտի չմուրամ դրօշակս գրպանս դնելով: Ձախի թեկնածու, յանձնառութիւններս կ'առնեմ հասարակաց ծրագրի ուղղութեանց վրայ»: Միթերան նաեւ ձաղկեց մեծամասնութիւնը միայն Մէսմէրի վրայ յարձակելով սակայն «Նախարարապե՞տը: Ի դէպ ո՞րը: Աշխարհ մոռցաւ: Այո՛, Մէսմէռ, ան որ քանի մը օր առաջ կարծած էր թէ պէտք է զոհուի ձախի միութեան խորանին վրայ, ինքզինքը թեկնածու յայտարարելով»:

Ժիսքար տ'Էսթէն Մանի, Պրեսթի եւ Ռէնի մէջ է որ ելոյթներ ունեցաւ: Ռէնի մէջ միջադէպեր պատահած են եւ հակաճառող մը ծանրօրէն վիրաւորուած է:

Ռուայէ, Նիսի մէջ կրկին ծաղրի ենթարկուած է երիտասարդ ցուցարարներու կողմէ, որոնք յաջորդաբար «Միջազգայինը» եւ Աւէ Մարիան երգած են:

Ֆիկարօ – Սոֆրէս հանրային կարծիքի նոր քննութիւն մը, որ լոյս տեսած է Հինգշաբթի օր ցոյց կուտայ թէ Ժիսքարի դիրքը կ'ամրապնդուի ի վնաս Շապան-Տէլմասի:

Այսպէս, Ա. շրջանին, Միթերան 42 առ հարիւր կը ստանայ, այլ խօսքով կը շարունակէ յառաջդիմել: Ժիսքար տ'Էսթէն 28 առ հարիւրի կը հասնի մինչ Շապան 24ի, ինչ որ կը նշանակէ թէ կը կորսնցնէ:

Բ. շրջանին Ժիսքար 52 առ հարիւր կ'առնէ Միթերանի 48ին դէմ, մինչ եթէ Շապանը մնայ Բ. շրջանին 50 եւ 50 կ'ըլլայ արդիւնքը: Այս պատկերը, որ ինչպէս հանրային կարծիքի որեւէ քննութիւն կրնայ սխալ տպաւորութիւն մը թողուլ (յիշենք բրիտանական ընտրութիւնները), կը հերքէ Շապանականներու այն տեսակէտը թէ իրենց թեկնածուն աւելի ամուր դիրք ունի պարտութեան մատնելու համար Միթերանը: Այս վարկածը կռթնած է այն համոզումին վրայ, որ առաջին շրջանի Շապանի բոլոր ձայները, Բ. շրջանին Ժիսքարի վրայ պիտի չկեդրոնանան այլ՝ մաս մը Միթերանի պիտի երթայ:

ԼԻԶՊՈՆԷՆ հասած հակասական լուրեր, Հինգշաբթի առտու, կը հաղորդէին թէ բանակին մէջ, տեղ տեղ ապստամբական շարժումներ ծագած են: Ապստամբները ձայնասփիւռի կայան մը ձեռք անցուցած են, ուրկէ կը յայտնեն թէ «Ազգ. Փրկութեան զինուորական մարմին» մը կազմած են: Ոստիկանութիւնը կը յայտարարէ սակայն թէ կացութեան տէրն է: Նախարարական բոլոր շէնքերը պաշտպանութեան տակ առնուած են: Լիզպոնի օդակայանը փակ էր Հինգշաբթի առտու:

ԱՊՐԻԼ 24Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Չորեքշաբթի իրիկուն խուռներամ բազմութիւն մը լեցուցած էր Կավոյի սրահը, ուր ինչպէս ամէն տարի, կ'ոգեկոչուէր Ապրիլեան Եղեռնը, համազգային նախաձեռնութեամբ: Կը նախագահէին երեք Յարանուանութեանց ներկայացուցիչները: Յաջորդաբար խօսք առին Հ. Խորէն Տիլլիզեան, Կ. Քուլթան տը Սեւլալ, Ս. Քարեան, հուսկ ուրեմն փակման խօսքն արտասանեց Սերովբէ Արք. Մանուկեան:

Նախապէս, ժամը 18ին, ծաղկեպսակ մը դրուած էր Անծանօթ Զինուորի շիրիմին, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան:

Առանձին՝ մանրամասնութիւնները:

×

Ֆիկարօ եւ Մոնտ արձագանգ հանդիսացած էին Ապրիլեան 59րդ տարեդարձին: Ստորեւ կուտանք Ֆիկարոյի տեղեկատուութիւնը, մինչ Մոնտ աւելի կարճ ձեւով կուտար, դրեթէ նոյն լուրերը, չեշտելով սակայն թէ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Ապրիլեան ցեղասպանութեան ոգեկոչման մարմինը:

×

Célébration à Paris du 59e anniversaire du massacre des Arméniens

Demain sera célébré à Paris le 59e anniversaire du génocide des Arméniens. Ce massacre, perpétré de 1915 à 1922 dans les provinces arméniennes occupées par les Turcs, commença le 24 Avril 1915 par l'arrestation, la déportation et la mise à mort de nombreux intellectuels. Ce fut le signal de déportations massives à l'encontre d'un peuple paisible établi depuis des millénaires sur son territoire national. Durant cette période, un million et demi d'Arméniens, représentant les deux tiers de la population, périrent dans des circonstances atroces et difficilement concevables. Ainsi était conçu et organisé le premier génocide du XXe siècle.

Journée de deuil national, le 24 Avril est commémoré chaque année par tout le peuple arménien, dispersé à travers le monde, entièrement uni en cette circonstance pour se recueillir avec respect et douleur devant la mémoire de ses innombrables victimes.

Un service de requiem sera célébré demain à 15 heures à l'église arménienne de la rue Jean-Goujon, une gerbe sera déposée à 18 heures sur la tombe du Soldat inconnu et à 20 h. 45 une cérémonie solennelle aura lieu salle Gaveau, 45, rue La Boétie.

« Le Figaro », 23 Avril

ԱՌՆՕ ԲԱԲԱՋԱՆԵԱՆ ՄԵՐ ՄԷՋ

Հինգշաբթի Փարիզ ժամանած է հայրենի երգահան Առնօ Բաբաջանեան՝ Հայ Արուեստի Զարգացման Միութեան հրաւէրով:

Առնօ Բաբաջանեան քաղաքս կը մնայ մինչեւ Մայիս 11: Երգահանը իր սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերէ Քաթ-րայի տարեկան Կալայի համերգին, որ տեղի կ'ունենայ Ուրբաթ, Մայիս 10:

Առնօ Բաբաջանեանի կ'ընկերանայ իր կինը, դաշնակահարուհի Թերեզա Բաբաջանեան: Շաբաթ օր ալ Մոսկուայէն օդային ճամբով կը ժամանէ իր որդին Արա Բաբաջանեան՝ հայ արդիական (ճազ) երաժշտութեան լաւագոյն մեներգողներէն մէկը:

ԽՈՐՀՈՒՐԴ ՄԵԾ

—0—

Այս իրիկուն ներքին ակնարկը անգամ մը եւս կը յայտնուի ու կրակի աշխարհ մը կը տարածէ:

Ահա դարձեալ արեան հորիզոնը կը զողդողայ: Հեռուէն կը հասնին չարականի եւ աղօթքի մրմունջներ: Սգաւոր կոչնակներ կ'արտասուեն:

Ողեկոչումը մէջոցը կը լեցնէ, վերլուծին, ուրուականներու անհաշուելի բազմութեամբ: Իւրաքանչիւրիս սիրտը դագաղ մըն է, ուր կը հանգչին նահատակներ խնկելի:

Իսկ պատմութեան կոչերուն վշտահար համանուագը լռութիւնը կը խզէ: Ու տարագրութեան մոլեգնութիւնը կոկորդները կը սեղմէ:

Սեւ էր եկած Հայուն գարունը այն տարին: Եւ իր արդար եւ անարատ հոգերը չռայլօրէն ներկուեր էին կարմիրով:

Հայաշխարհը որբացած է: Ամայացած քաղաքները կը հառաչեն: Վիրաւոր գիւղերը կը յօրանջեն: Լքուած արօրները իրենց տէրերուն կը սպասեն:

Դատարկ տուներուն բաց դուռները մտնող, ելլող չեն տեսներ: Մենաւոր պատերը կը ճանճրանան: Փոխան օրհնեալ ցորենին՝ ոճիրն ու արիւնը կը նախատեն եւ կ'աղարտեն երբեմնի բարի արտերը: Մահուամբ մշակուած են դաշտերը:

Բորենիներ, հրէշային գիշատիչներ եւ գարշահոտ սատակիչներ, բայց մարդակերպ, աւերած են երկիրը: Կողոպուտն ու չնութիւնը դաշոյններով գործադրուած:

Անմեղ գանկեր ջախջախուած են: Ու անմախճան ճամբաները՝ կմախքներու, ոսկորներու ծանրութեան տակ կը հեծեծեն: Անէծութեան ծոցն է մտած ամէն բան:

Հէք վարդերը կը մսին: Զարզած ծառերը կ'ողբան իրենց անցեալը: Նոր տէրերուն ծուլութիւնը ոչ կը հերկէ, ոչ կը ցանէ, ոչ կը շինէ, ոչ ալ կ'երկնէ:

Գետերուն հետ, ճամբաներն ի վար, դեբեզմաններ կը հոսին: Ատոնց երկայնքին, խմբակ խմբակ կկզած են տասը, ութ եւ վեց տարու աղջնակներ ու տղեկներ: Անոնց աչքերը փոսն են ինկած: Անոնց փորերը ուռած են: Անոնց մսաթափ մարմինները մեղ դալրայթով կը համակեն: Տարտամ է անոնց նայուածքը եւ հարցական. «Ո՞ւր մնացին, ե՞րբ պիտի գան մեր մայրերը»: Հասկցաք անշուշտ: Այդ փոքրիկները մայր չունին: Անոնց արցունքը սեւ գարունը կ'ողողէ:

Անխուսափելի հարցումը անգամ մը եւս կը ցցուի. «Ի՞նչ շահեցաւ խարանելի աբարներուն պետութիւնը»: Ահաւասիկ պատասխանը. «Քայքայում, սնանկութիւն եւ անկում»:

Մեր նեարդները ամբողջութեամբ այդ դժոխքը ապրեցան: Կան յուշեր որ դարերուն կը դիմանան: Մոռացումը կրնա՞յ գանոնք ընկլուզել: Ինչո՞ւ մոռնալ: Ի՞նչպէս մոռնալ:

— Օ՛ արդարութիւն, աստուածային խղճմտանք, բայց աւելի ստորին՝ կոչութիւն, ի՞նչու չարիքը չպատժել...:

×

Օ՛ տոկալու կամքը Հայութեան:

Մնացորդացը աճեցաւ, մեծցաւ եւ ուռճացաւ: Ան արմատներ տարածեց եւ ամրացաւ: Ու արձակեց ընձիւղներ, ապա ճիւղեր: Առկայծ կրակը մոխիրին տակ չէր մարած:

Մնացորդացը վերականգնեց Այրարատեան Հայաստանը եւ, ափսո՛ս, պարտադրաբար, նաեւ Սփիւռք:

Հոն, իմաստուն ճակատներու ետին, գրքութեան եւ գիտութեանց բեղուն դարբնոց կը գործէ: Խուզարկու աչքեր դէպի երկինք կ'արշաւեն եւ կը կարդան աստեղային գաղտնիքներ:

Հոս, նոյն ժողովուրդին զաւակները միեւնոյն հեւքով կը տքնին եւ կը փաստարեն ու կը փրկեն Սփիւռքը:

Այնտեղ, երիտասարդութիւնը «Մեր հողերը, մեր հողերը» կը գոչէ:

Այստեղ, Նոր Սերունդը ազգային պատմութիւն կը սերտէ, Հայկական ոգի կը բուծանէ եւ մեր դատը կը պաշտպանէ: Իսկ իր աւեւոր ծնողներուն կը պատգամէ. — «Մենք ներկայ ենք եւ հաւատարիմ՝ Նահատակաց անխախտ ուխտին»:

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԽՈՀԵՐ

ԱՊՐԻԼ ԱՄԻՍ, Ե՛Ի ԺՊԻՏ, ԵՒ ԼԱՑ...

—0—

Այո, թէ՛ ժպիտ եւ թէ լաց մեր դէմքերուն վրայ, մեր աչքերուն մէջ միաժամանակ Ապրիլի այս օրերուն: Ծաղկազա՛րդ, Զատի՛կ յարութեան տօն ու իր յաւելեալ բաժինները կամ մասունքները: Առօրեան, ընթացիկը պահ մը մոռնալու, անտեսելու օրեր: Դէպի գալիքը յուսատու աչքերով նայելու ապահովութեան երազը:

Բայց, ահա մեզմէ անբաժանելին, անմոռանալին: Մեր մտքերն ու հոգիները տեւական հալածողը, մեր արինոտ մորմոքներուն յաւիտենական ընկերակիցը: Ապրի՛լ... Ապրիլ 11–24... Թուական մը:

Ըսողներ կան, — վաթսուն տարի է դեռ չմոռցա՞ք: Ժամանակի հարթիչ գլանը չատոնց սպառած, թաղած, մոխիրի վերածած է զայն. լաւ է ընդմիշտ փակել այդ էջը եւ նոր ուղիներ փնտռել:

Այդպէս տրամաբանողներուն բաժ ենք տանելիս, կրկնենք նաեւ այսօր, — էջ փակելը, մանաւանդ այդ էջը փակելը մեր մտածումէն շա՛տ հեռու է, անսահման տարածութեամբ հեռու:

Եթէ մեր գերեզմանին — աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել — եթէ մեր գերեզմաններուն վրայ եօթը թիզ խոտ ալ բուսնի, դարձեալ չենք մոռնար, չենք կրնար մոռնալ...

Մի հարցնէք թէ ի՛նչ կը շահինք կամ ի՞նչ կը սպասենք այս կրկնուող «չենք մոռնար»ներէն: Թերեւս ոչինչ, կամ գոնէ առժամապէս ոչինչ: Եթէ այդ «ոչինչ» — ները յաւիտենական իսկ դառնան, մանանեխի չափ բան չեն կրնար փոխել մեր զգացումներէն, մեր զատողութիւններէն, մեր փլփլած, քայքայուած, աւերակոյտի վերածուած հոգիներէն:

Հիները — անոնք որ իրենց արիւնն ու արցունքը քամեցին — hանգստանակի վերածելու համար մեր մեծ տեսլականը, անոնք մեկնեցան անմուրազ, աչքերնին բաց, աչքերնին ետին... յետնորդներուն կամ յետնորդներուս կը մնայ ըլլալ լոյhալ, չմոռնալ ու միշտ կառչած մնալ մեր մեծ տեսլականին:

Գիտե՛նք, այսօրուան մարդկային ընկերութեան մէջ հատուցման, արդար հատուցման դատաստաններ գոյութիւն չունին, չկա՛յ: Գիտե՛նք, այսօրուան մարդկային ընկերութիւնը դարձած է ծայրայեղօրէն եսապաշտ, նիւթապաշտ, շահամոլ, կեղծաւոր: Հոգեկան « սիֆիլիզ »ի դարը կ'ապրինք դժբախտաբար:

Հաւրնտիր լուսաւոր աստղե՞ր հոս ու հոն երկրագունդի լայնածիր տարածքին վրայ: Ատենին թերեւս կային, կամ պատմութիւնը գոնէ մեզի կ'աւանդէ թէ կան եղեր: Այսօր: Տարակուսելի է անոնց գոյութիւնը: Ապացո՞յց: Հետեւեցէք օրուան շարժումներուն, շուտով կը համոզուիք ատոր:

Արդար դատերու, տեղահան եղած ժողովուրդներու, անարդարօրէն թափուած անպարտ, անհաշիւ արիւններու մօտ տակաւ մը սեւ հեղուկ դրէք, կանչեցէք բոլոր «արդար» դատաւորները եւ թող անոնք չափեն, ձեւեն, կշռեն անոնց տարողութիւնները եւ ըսեն ձեզի մէկուն կամ միւսին արժէքը:

Մարդկային բարօրութեան, համամարդկային եղբայրութեան, ազգերու եւ ժողովուրդներու խաղաղ կենակցութեան, մէկ խօսքով ալ՝ աշխարհի խաղաղութեան անունով բարբառող «առաքեալ»ները, աւա՜ղ, վաղուց սնանկացած ասպետներ դարձած են: Մարդ–կաչաղակներու բանակներ, որոնք մէկ–մէկ գունաւոր չըջազգեստ հագած, մարդկային ընկերութեան բնտիր բնաբանները դրամապլուխի վերածած, անդադար կ'ոստոստեն սահմանէ սահման «համբաւ» շահելու ու իրենց անյէտք մերկութիւնը ծածկելու համար:

Գիտենք, ուշ սորվեցանք, բայց սորվեցանք. այսպէս է այսօրուան աշխարհը, այսպէս է դիմակը այսօրուան «յառաջացեալ» կոչուած մարդկային ընկերութեան:

Ի՞նչ կը մնայ մեզի ընել այժմ եւ ետք:

Ըսուած է, — «Ժողովո՛ւրդ Հայոց, յոյդ օտարի վրայ մի դներ»:

Ըսուած է, — «Հայ ժողովուրդ, քու փրկութիւնը քու հաւաքական ուժի մէջն է...»:

Ըսուած է դարձեալ, — երբ սուրն է կառավարում (կրնայինք ըսել սուտը) աշխարհը, ձիթենիի ճիւղով գինուիլը եւ ծիծաղելի է ե՛ւ անմտութիւն...»:

Այս խօսք – պատգամները մեզի աւանդ մնացած են հիներէն, մեր պաշտելի մեծերէն:

Այսօր, Ապրիլեան այս օրերուն, երբ մեր «բարեկամ»ներն ու չարակամները, միացեալ ազգերէն մինչեւ հեռաւոր աքեւելքները դարձեալ մեր միլիոնաւոր նահատակներու թափած անմեղ արիւնը վաճառքի կը հանեն, ի՞նչ կը մնայ մեզի ընել:

Մեզի կը մնայ, մեր ցաւը, մեր կսկիծը, մեր թախծալից մորմոքը սրբազան հանգանակի վերածել ու անոնց զօրութեանը ապաւինած շարունակել մեր ընթացքը: Փառաւոր ու նաեւ արինոտ անցեալ մը ունինք մեր ետեւը: Շքեղ պատմութիւն մը եւ համամարդկային արժէքներ տուած ենք մարդկութեան, թող անոնք ըլլան մեր ներշնչման, մեր գոյատեւման ուժն ու ապաւէնը:

«Մէջքդ պնդիր ցե՛ղ իմ, պատմութիւնն է կանգնած դէմդ իբրեւ հարցաքննիչ ահարկու դատաւոր... կա՛մ կանք, կա՛մ չկանք: Կա՛մ ազգ ենք, կա՛մ հող ու մոխիր...» կ'աղաղակէր առիթով մը հանգուցեալ մեծ Ահարոնեանը:

Ահա՛ չանթահարիչ պատգամ մըն ալ մեծ առաքեալէն մեզի փոխանցուած:

Մեր մեռելները սոսկ մեռելներ չեն. անոնք բնական ճամբով հողը չզրկեցին: Անոնք նահատակներ են, անմեղ եւ սրբացած նահատակներ: Անոնց ցրուած անթաղ ոսկորները լոկ կարծրացած, կմախքացած ոսկորներ չեն, այլ՝ մեզի համար մասունքներ են, սրբութիւններ են:

Անոնք իմաստ, խորհուրդ, բովանդակութիւններ են մեզի համար, — աղբիւր յարատեւութեան եւ ներշնչման:

Ու վա՛յ մեզի եթէ հովին տանք այդ բոլորը ու պատմութեան ահարկու դատաւորին առջեւ հպարտութեամբ կենալու քաջութիւնը չունենանք:

Իւրաքանչիւր Ապրիլ ոսկիէ օղակ մը պիտի ըլլայ մեր յարատեւման ձգտումին, մեր ուժերու համադրութեան, մեր վճռական դիմադրականին, մեր արդար պահանջին:

Մեր բազմամիլիոն անգերեզման նահատակներուն աչքերը «Աչք Եհովայի» թող ըլլան մեր վրայ:

Ապրիլը ծաղկումի ամիս, խնդումի ամիս, ու նաեւ յատկապէս մեզի համար խոկումի, վերյիշումի ամիս... Ցիշե՛լ կը նշանակէ հետեւիլ:

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Ա.

«Անահիտ«ի առաջին թիւին մէջ իսկ «Բաշալեան Երեկոյթ»ին պատմութիւնը ըրաւ ամենաբուռն յարձակումներ ընելով Սուրէն Պարթեւեանի, Ատոմ Եարճանեանի եւ նոյնիսկ Լեւոն Բաշալեանի դէմ զոր համախոհ կարծեց իրեն դէմ սարքուած խաղին:

Սուրէն Պարթեւեան «Անահիտ»ի յարձակումներուն պատասխանեց «Խարազան» խորագրով պարսաւագրով մը որ իր սեռին մէջ գլուխ գործոց մըն է եւ ուր դիս ալ պէտք եղածին պէս լուացած է իբրեւ Զօպանեանի կուսակից:

«Խարազան»ի հրատարակութիւնը Զօպանեանի գրական համբաւին այնպիսի հարուած մը տուաւ որուն ազդեցութիւնը կարելի է ըսել թէ տեւական եղաւ:

Անկէ ետքը Զօպանեան ալ չփորձեց զուտ գրական սեռը մշակել ու ինքզինք նուիրեց թարգմանութիւններու եւ ուսումնասիրութիւններու:

×

Արփիար միշտ կը շարունակէր Լոնտոն մնալ ուր կը հրատարակէր «Նոր Կեանք»ը եւ կը վարէր Հնչակեան կուսակցութիւնը:

Վահէ Արզուեան որ կուսակցութենէն հեռացուած էր՝ Արփիարի ջանքերուն շնորհիւ, մտած էր կրկին գործօն շարքերուն մէջ: Ասոր հետեւանքը այն եղաւ որ Վահէ Պոլիս եկաւ Զարեհ Գոչեանի հետ յեղափոխական ծրագիր մը ի գլուխ հանելու համար. իրեն կ'ընկերանար նաեւ Ֆրանսուհի մը: Վահէ Պոլսոյ մէջ ձերբակալուեցաւ, մինչ Զարեհ Գոչեան յաջողեցաւ փախչիլ ու Փարիզ վերադառնալ, ուրկէ Լոնտոն գնաց:

Վահէ քանի մը ամիս բանտարկուած մնալէ ետքը՝ շնորհիւ ամերիկեան անցագրի մը եւ Ֆրանսուհի նշանածին ջանքերուն, ազատեցաւ բանտէն եւ ոստիկանութեան ծախքովը վտարուեցաւ Պոլսէն եւ եկաւ Փարիզ:

Նոյն միջոցին Գոչեան ալ Լոնտոնէն վերադարձաւ Արփիարի հետ գժտուելէ ետքը:

Վահէ եւ իր մէկ քանի հաւատարիմ գործակիցները շատ դժգոհ էին Արփիարէն որ արգելք կը հանդիսանար իրենց յախուռն գործունէութիւններուն: Կ'ուզէին զինքը հեռացնել կամ գոնէ «Նոր Կեանք»ի խմբագրութիւնը յանձնել անոր եւ Կեդրոնի անդամակցութենէն հրաժարեցնել: Զմոռնամ ըսելու որ զարմանալի կեդրոն մըն էր Հնչակեան կեդրոնը, որուն մէկ անդամը Լոնտոն կը գտնուէր, միւսը Ամերիկա, երրորդը Կիպրոս, չորրորդը Փարիզ եւ հինգերորդը Եգիպտոս:

Արփիար սակայն պաշտպաններ ունէր Ամերիկա ուր բոլոր մասնաճիւղերը իրեն համակիր էին: Եւ ամերիկեան մասնաճիւղերն էին միայն որ դրամ կը հասցնէին կուսակցութեան՝ այնպէս որ Արփիար յաճախ կ'ըսէր.

— Եթէ Քրիստափոր Գոլոմպոս Ամերիկան գտած չըլլար՝ Հնչակեան կուսակցութիւնը այսօր գոյութիւն պիտի չունենար:

Վահէի հետ այն ատեն շատ մտերմօրէն կը տեսնուէի եւ Արփիարի մասին իր դատումներուն կատարելապէս համամիտ էի: Արփիար յեղափոխական վարիչ չէր կրնար ըլլալ, ատոր տարիներէ ի վեր համոզուած էի: Նոյն համոզումը ունէր Արշակ Զօպանեան:

Ուստի երեքնիս շատ դիւրաւ Փարիզի մէջ դաւադրութիւն մը կազմեցինք Արփիարը տապալելու համար:

Համոզուած էի որ այս դաւին մասնակցելով բարիք մը կ'ընէի Արփիարին՝ քանի որ Կեդրոնի անդամակցութենէն ելլելով ու միայն «Նոր Կեանք»ի հրատարակութիւնը ստանձնելով թէ նիւթական կորուստ մը պիտի չկրէր եւ թէ կարգ մը տաղտուկներէ պիտի փրկուէր ու աւելի ժամանակ պիտի ունենար գրականութեամբ զբաղելու: Արփիար ինքն ալ շատ անգամներ ըսած էր որ զզուած է Կեդրոնի անդամակցութենէն, բայց իր ընկերներն են որ զինքը կը ստիպեն մնալու, որովհետեւ իրենցմէ ոչ ոք կրնայ գործը թողուլ եւ գալ Լոնտոն բնակիլ եւ կուսակցութեան նիւթական հոգերովը զբաղիլ:

Ինչպէս ըսի Ամերիկայի մասնաճիւղերը Արփիարի յամառ պաշտպաններն էին եւ պէտք էր զանոնք համոզել մեր ծրագիրը յաջողցնելու համար: Թղթակցութեամբ կարելի չէր այդ գործը տեսնել, ուստի որոշեցինք որ Վահէ անձամբ երթայ մասնաճիւղերը համոզելու:

Վահէ իբրեւ յանդուգն գործիչ բաւական համբաւ ունէր Ամերիկայի Հնչակեաններուն մէջ, մանաւանդ որ Արփիար առիթը չէր փախցուցած իր նամակներովը ու «Նոր Կեանք»ով այդ համբաւը հետզհետէ մեծցնելու: Իր վերջին շահատակութիւնն ալ, թէեւ ապարդիւն, բայց նպաստած էր անունը ժողովրդականացնելու:

(90 – Տար.)

- ՀԱՅԱՍՏԱՆ -

ՀԱՅ ԵՐԳԱՀԱՆՆԵՐՈՒ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՆՈՒԱԳՈՒԱԾ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Խորհ. Միութեան երգահաններու հինգերորդ համագումարի օրերուն հայ երգահաններու նոր գործեր ալ ունկնդրուած են: Նուագուած են Ա. Խաչատրեանի, Ա. Բաբաջանեանի, Է. Միրզոյեանի, Ղ. Սարեանի, Ա. Աճէմեանի, Ե. Յարութիւնեանի, Է. Բաղդասարեանի, Գ. Չերոտարեանի, Կ. Օրբելեանի եւ Է. Խաղողագործեանի տարբեր սեռերու ստեղծագործութիւններ: Խ. Միութեան երգահաններու Միութեան վարչութեան կազմի մէջ մտած են Ա. Բաբաջանեան, Է. Միրզոյեան, Կ. Եղիազարեան, Է. Արիստակէսեան, Ա. Յարութիւնեան, Է. Յովհաննիսեան եւ Ղ. Սարեան:

Նորընտիր վարչութիւնը իր առաջին նիստին կազմած է քարտուղարութիւնը: Հայաստանէն քարտուղարներ ընտրուած են Է. Միրզոյեան եւ Է. Արիստակէսեան:

×

ԵՐԳԱՀԱՆ Մ. ՄԱՎԻՍԱԿԱԼԵԱՆԻ ՆՈՐ ՅՈՐԻՆՈՒՄԸ

Երաժշտասէրները ծանօթացած են երիտասարդ երգահան Մելիք Մավիսակալեանի նոր ստեղծագործութեան՝ ջութակի եւ երգեհոնի համար յօրինուած սոնաթին, որ առաջին անգամ ըլլալով նուագուեցաւ Երեւանի մէջ, ջութակահարուհի Անահիտ Ցիցիկեանի մասնակցութեամբ: Աշուղական ոճով յօրինուած գործ մըն է այս:

Երգահանը յօրինած է քոնչերթոներ, սոնաթներ, ռափսոտիներ, լարային քառեակի գործեր: Երգահանը բանաստեղծ Արամայիս Սահակեանի հետ բազմաթիւ երգեր յօրինած է: Մավիսակալեան այժմ կը ղեկավարէ Հայաստանի ձայն-պատկերասփիւռի ձագի նուագախումբը:

×

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷԻ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԿԱՐԱՀԱՆՈՒՄՆԵՐԸ

Ալ. Շիրվանզադէի ծանօթ գործերը ուշադրութիւնը գրաւած են շարժանկարի բեմադրիչներուն: Անոր կարեւոր երկերէն «Քաոս» նկարահանած է բեմադիր Լաչերտ Վաղարշեան: Այս վէպը Շիրվանզադէի չորրորդ ստեղծագործութիւնն է, որ արժանացած է նկարահանումի: Գրագէտին անունին հետ կապուած է հայկական շարժանկարի արշալոյսը: 1925ին բեմադիր Համօ Բէկնազարեան պատրաստեց հայկական առաջին համր ժապաւէնը՝ «Նամուսը»: Դերեր ստանձնեցին Յովհ. Աբէլեան, Օլգա Մայսուրեան, Յասմիկ, Հր. Ներսիսեան, Ա. Աւետիսեան: Ժապաւէնը մեծ յաջողութիւն արձանագրեց: 1927ին Բէկնազարեան նկարահանեց «Զար Ոգին»:

Յետագային բեմադիր Արտաշէս Հայարտեան բեմադրեց «Պատուի համար»ը, որուն մէջ դերեր ստանձնեցին Հր. Ներսիսեան, Ա. Աւետիսեան, Վարդուհի Վարդերեսեան:

×

ՈՒՐՈՒԿՈՒԵՅԻ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՆԿԱՐՆԵՐ

Երեւանի մանուկներու պատկերասրահին մէջ բացումը կատարուած է Ուրուկուեյի մանուկներու նկարներու ցուցահանդէսին: 80 ջրանկարներով եւ գծագրական փորձերով փոքրիկները հաղորդած են իրենց ստացած տպաւորութիւնները հէքեաթներէ, ինչպէս նաեւ պատկերացուցած են խաղեր, զուարճութիւններու տեսարաններ եւայլն: Հեղինակներուն մեծ մասը մանկապարտէզ յաճախող երախաներ են եւ իրենց նկարները նուիրած են Հայաստանի:

×

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՓԱՌԱՏՕՆ

Ապրիլ 12ին Պաքուի մէջ բացումը կատարուած է Խորհ. Միութեան շարժանկարի 7րդ փառատօնին: Հայաստան երեք ժապաւէններով կը մասնակցի՝ «Քաոս» (բեմադիր Լ. Վաղարշեան), «Վարպետը չի իջնում» (Գուրգէն Ջանիբեկեանի կեանքը ներկայացնող ժապաւէն մը. բեմադիր՝ Ա. Վահունի) եւ «Սխալ արտայայտութիւն» ժապաւէնը, պատրաստուած Արմէն Միրաքեանի կողմէ:

×

ԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ԼԻՃ ՄԸ

Հայ ճարտարապետներ աւարտած են արուեստական լիճի մը նախագծումը: Ռոզման եղանակին լիճի կիրճիւէ Թասին մէջ կարելի պիտի ըլլայ ամբարել 45 միլիոն խորանարդ մեթր ջուր: Նախատեսուած է ջրամբարը կառուցանել Ջողազ գետին վրայ (Հայաստանի հիւսիս-արեւելքը): Արուեստական լիճը Նոյեմբերեան եւ Իջեւան շրջաններուն մէջ պիտի ոռոգէ մօտաւորապէս հինգ հազար հեկտար հող:

×

ՍԵՐԻԿ ԴԱՒԹԵԱՆ

Երեւանի մէջ յիշատակուած է Սերիկ Դաւթեանի ծննդեան 80ամեակը: Աշխատասիրած է երկու չահեկան գործեր՝ «Հայկական ժանեակ»ը եւ «Հայկական ասեղնագործութիւն»ը: Այժմ պատրաստելու վրայ է հրատարակութեան համար «Հայկական միջնադարեան կիրառական արուեստի ակնարկներ» հատորը, իսկ անոր պատրաստած «Հայկական կարպետ» աշխատութիւնը լոյս պիտի տեսնէ շուտով: Ս. Դաւթեան ձեռնամուխ եղած է նաեւ ձեռական արուեստի բառարան կազմելու աշխատանքին:

×

ՋԱՅՆԱՄԵԿՈՒՍԻՉ ՍԱԼԻԿՆԵՐ

Արտաշատի պեռլիտի գործատունը օժտուեցաւ բաժինով մը: Հոս տարեկան պիտի արտադրուին 40.000 սալիկներ, որոնց յատկանիշը պիտի ըլլայ ձայնի մեկուսացումը:

×

ՍԱՅԱԹ - ՆՈՎԱՅԻ ԺԱՌԱՆԳՈՐԴԸ

Սաշա Օգանեզաշվիլի (Ալեքսանդր Օհանեան), որ եղած է երգահան եւ արեւելեան նուագարաններու հմուտ նուագող, իր ժամանակակիցներուն կողմէ նկատուած է «արեւելեան երաժշտութեան գեղեցկութեան եւ յուզականութեան արքայ»: «Հայ երաժշտական մշակոյթի պատմութեան մէջ, գրած է Արամ Խաչատրեան, մենք երախտագիտութեամբ ենք առանձնացնում Օգանեզաշվիլու անունը, մի երաժշտի, որը բացառիկ երեւոյթ էր նաեւ ողջ արեւելեան երաժշտութեան մէջ: Նա ոչ միայն վիրտուոզ երաժիշտ էր, այլեւ խոր մտածող... Ես Օգանեզաշվիլուն պատկերացնում եմ որպէս Սայաթ - Նովայի ժառանգորդը»:

Եօթը տարեկանինան մաս կազմած է իր հօրը խումբին, Թիֆլիսի արեւելեան նուագախումբերէն մէկը: Պաքուի մէջ ան պատահմամբ հանդիպած է քամանչահար Յովհ. Յովհաննիսեանի, եւ դարձած է անոր սանը: Մահէն առաջ Յովհաննիսեան իր քամանչան նուիրած է անոր: Դարաւոր պատմութիւն ունեցող քամանչան ան կատարելագործած է՝ աւելցնելով չորրորդ լարը, ընդլայնելով նուագարանին հնչողութեան ծաւալը:

21ամեայ երաժիշտը նուագահանդէսներ տուած է Անդրկովկասի հայաշատ վայրերուն մէջ, մեկնած է մինչեւ Կեդր. Ասիա, Մերձաւոր Արեւելք: Յատկապէս մեծ յաջողութիւններ արձանագրած է Պարսկաստանի մէջ:

Այդ տարիներուն ալ երգահանի ձիրքեր ի յայտ բերած է: Ան յօրինած է եղանակներ քամանչայի, ջութակի, դաշնակի համար, ինչպէս նաեւ երգեր: Իսկ 1911ին Պաքուի մէջ բեմադրուած է երիտասարդ երգահանին «Ֆահրադ եւ Շիրին» օփերան:

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ Ապրիլի սկիզբները կազմուած է Լիբանանահայ Համալսարաւնականներու Միացեալ Մարմինը, որուն նպատակն է միասնական աշխատանք տանիլ Հայ Դատի հետապնդումին համար: Վերոյիշեալ Մարմինը կազմուած է հետեւեալ միութիւններէ.— Լիբանանահայ Համայնավարներու Ուսանողական Շարժում, Հայկազեան Գոլէճի Հայկական Ակումբ, Հայ Կաթողիկէ Ուսանողական Միութիւն, Հ. Ե. Ը. Հայ Համալսարանականներու Ուսանողաց Միութիւն, Հ. Մ. Մ. Համալսարանական Միութիւն, Հ. Յ. Դ. Զաւարեան Ուսանողական Միութիւն, Ռ. Ա. Կ. Փորթուգալեան Ուսանողաց Միութիւն, Ս. Դ. Հ. Կ. Տխրունի Ուսանողաց - Երիտասարդաց Միութիւն եւ Քրիստոնէական Ջանից Երիտասարդաց Միութիւն:

ՀԱԼԷՊԻ «Զուարթնոց» երգչախումբին տարեկան համերգը, ղեկավարութեամբ Պօղոս Ապաճեանի, տեղի ունեցած է տեղւոյն Հ. Բ. Ը. Մ.ի սրահին մէջ Ապրիլ 6ին: Համերգը կրկնուած է յաջորդ օր եւս: Երգչախումբը, որ կազմուած է 70 երգիչ - երգչուհիներէ, խումբերամ բազմութեանց ներկայութեան երգած է հայերէն, արաբերէն եւ մէկական ալ ֆրանսերէն եւ լատիներէն: Երգչախումբը պիտի մասնակցի Դամասկոսի Միջազգային Փառատօնին:

ՔԵՊԷՔ նահանգի (Քանատա) Ներգաղթի նախարար Ժան Պիէնվընիւի յանձնարարութեամբ եւ Քեպէք նահանգի կառավարիչ-Լափուէնթի որոշումով ընկերուհի Շաքէ Մինասեան անդամ նշանակուած է Ներգաղթի Նախարարութեան կից գործող Խորհրդատու Մարմնին, իբրեւ ներկայացուցիչ հայ համայնքի: Այս մարմինը կը բաղկանայ երկու երրորդով Ֆրանսացիներէ եւ մէկ երրորդով ազգային-համայնքի խմբաւորումներու ներկայացուցիչներէ: Կը զբաղի ներգաղթի, ինչպէս նաեւ ազգային մշակոյթներու հետ կապ ունեցող հարցերով: Փրոֆ. Շաքէ Մինասեան Քեպէք համալսարանի մէջ ֆրանսական գրականութեան դասախօս է:

ՊՈԼՍՈՅ «Շան»ի ընդարձակ սրահին մէջ, Ապրիլ 18ին, տեղի ունեցած է Խասեան Սանուց Միութեան Սայաթ - Նովա երգչախումբին համերգը, որու ընթացքին խումբը հայկական երգեր եւ տոհմիկ պարեր ներկայացուցած է: Երգչախումբին ղեկավարն է Յակոբ Տէօքմէճեան, իսկ պարախումբին պարուսոյցն է Յակոբ Գըլըճ:

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (118)

ԲՈՌ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

2.

Մի երես պոկեց իր յուշատետրից ու մի քանի բառ գրեց մատիտով:

— Հասցէն ունեմ արդէն, — ասաց կինը մի անհնչուն ձայնով ու հանդարտ:

— Ունէ՞ք. ահա գրել եմ, առէք յամենայն դէպս: Գնանք, Մարտինի: Կամաց, դուռը մի ճռռացնէք:

Զգոյշ իջան սանդուղներից: Եւ երբ փողոցի դուռը փակուեց նրանց յետեւից, Ջեմման վերադարձաւ սենեակ ու մեքենաբար բացաւ թուղթը, որ Բոռն իր ձեռքն էր կոխել: Հասցէի տակ գրուած էր. «Ես ամէն բան կը պատմեմ ձեզ այնտեղ»:

Բրիգիդեւլայի տօնավաճառի օրն էր, եւ շրջակայ գիւղերի շինականները եկել էին ծախելու իրենց խոզը, ընտանի թռչունները, կաթնամթերքը եւ իրենց սարերի կիսավայրի տաւարը: Տօնավաճառի հրապարակը լիքն էր մի եռուն բազմութեամբ, որ ծիծաղում էր, կատակում, գնում չոր թուզ, էժան կարկանդակներ եւ կուտ: Թուխ, բոբիկ երեխաներ քիթ ու բերնին սողում էին գետնի վրայ, այրող արեւի տակ, մինչ նրանց մայրերը նստել էին ծառերի տակ, խզի ու ձուի կողովների կողքին:

Սրբազան Մոնտանելլին դուրս եկաւ ժողովրդին ողջունելու: Իսկոյն շրջապատեց նրան երեխաների աղմկոտ խումբը, որ մեկնում էր նրան բլուրներից քաղած ահագին փնջեր, իրիս, վառ կարմիր, կանաչ ու քնքոյշ սպիտակ նարգիզներ: Սրբազանի դէպի վայրի ծաղիկներն ունեցած սէրը յայտնի էր բոլորին իբրեւ այն թուլութիւններից մէկը, որ շատ է վայելում իմաստուն մարդոց: Եթէ նրա փոխարէն մէկ ուրիշը լցնելու լինէր իր տունը խոտերով ու ծաղիկներով, անշուշտ, կը ծիծաղէին վրան, բայց «սուրբ կարդինալը» կարող է իրեն թոյլ տալ այդ տեսակ անմեղ տարօրինակութիւններ:

— Իսկ դու, Մարիուչչիա, — ասաց սրբազանը՝ շփելով աղջիկներից մէկի գլուխը, — բաւական մեծացել ես վերջին անգամ քեզ տեսնելուցս ի վեր: Ի՞նչպէս է այժմ մեծ մայրիկդ յօդացաւը:

— Աւելի լաւ է այժմ, ձերդ սրբազնութիւն, բայց շատ վատ է մայրս:

— Ի՞նչպէս ցաւում եմ: Ասա մայրիկիդ, մի կերպ ինձ հանդիպի: Բժիշկ Ջորդանին կը խնամի նրան: Այստեղ մի կերպ կը տեղաւորենք: Կարելի է, տեղափոխութիւնն էլ օգնի: Իսկ դու նկատելի կերպով լաւացել ես, Լուիջէ, ի՞նչպէս է աչքդ:

Ու առաջ գնաց՝ խօսակցելով լեռնցիների հետ: Նա միշտ յիշում էր երեխաների անունն ու տարիքը, նրանց ծնողների հողն ու ցաւը. եւ հետաքրքրութեամբ հարցնում էր՝ արդեօք լաւացե՞լ է ծննդեան տօնին հիւանդացած կովը, կամ թէ ի՞նչ եղաւ տիկնիկը, որ անցեալ տօնավաճառին անիւի տակ էր ընկել:

Երբ վերադարձաւ ու մտաւ ապարանքը, հրապարակում սկսուեց աճուրդը: Կապոյտ բաճկոնով մի կաղ մարդ, որի սեւ մազերը թափուել էին աչքերի վրայ եւ որի ձախ երեսին մի խոր սպի կար, ծոյլ-ծոյլ մօտեցաւ ծածկերից մէկին ու մի անպիտան խալերէնով լիմոնադ խնդրեց:

— Դուք այստեղացի չէ՞ք, — ասաց կինը, լիմոնադը ածելով ու նայելով նրա երեսին:

— Ոչ. Կորսիկացի եմ:

— Գո՞րծ էք փնտռում:

— Այո: Շուտով հունձ է: Ռավեննայի կողմերից մի մարդ ինձ ասաց, որ այստեղ գործ ճարել միշտ կարելի է, որչափ ուզես:

— Աստուած յաջողութիւն տայ: Բայց ժամանակները վատ են:

— Իսկ Կորսիկայում աւելի վատ է, մայրիկ: Զգիտեմ, ինչ են անելու մեզ - պէսները:

— Ի՞նչպէս հասաք այստեղ մեն-մենակ:

— Մի ընկեր էլ ունեմ: Ա՛յ, կարմիր շապիկով: Էհէ՛, Պաոլօ:

Միքելլէն դանդաղ քայլերով մօտ եկաւ՝ ձեռքերը գրպանը դրած: Վատ չէր, իբրեւ Կորսիկացի, չնայելով իր կարմիր կեղծամին, որ դրել էր չճանաչուելու համար: Իսկ ինչ վերաբերում էր Բոռին, հիանալի էր խաղում իր դերը:

Նրանք միասին թրեւ էին գալիս հրապարակի վրայ: Միքելլէն սուլում էր, իսկ Բոռը քաշ էր գալիս նրա յետեւից՝ կապոցը շալակին ու ոտքը քսելով՝ կարելին չափ ծածկելու համար իր կաղութիւնը: Սպասում էին մի մարդու, որ նրանց կարեւոր լուրեր էր բերելու:

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

ՊԱՏԱՐԱԳ
NOTRE-DAME

Կիրակի, Ապրիլ 28, Նոթր–Տամի Մայր տաճարին մէջ, ժամը 16ին նուիրուած Ապրիլեան նահատակներուն:

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի առաւօտ մասնաւոր պատարագ կը մատուցուի Ապրիլեան նահատակներու յիշատակին, ժամը 11ին, Ֆուրվիէրի մէջ:

ՇԱԻԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի պատարագ կը մատուցուի: Յաւարտ պատարագի մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Ապրիլեան նահատակաց յիշատակին:

Կը հրաւիրուի գաղութիս Հայութիւնը անխտիր իր ներկայութեամբ յարգելու բիւրաւոր նահատակներու անմոռաց յիշատակը:

ԳԱՐՆԱՆԱՅԻՆ 4 ՕՐՈՒԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ԴԷՊԻ
ՀՈԼԱՆՏԱ ԵՒ ՊԵԼՃԻԱ
ԼԻՒՔՍ ՕԹՈՔԱՌՈՎ

Կազմակերպուած
Իսաեան Սանուց Միութեան կողմանէ

Մեկնում Մայիս 23, Հինգշաբթի ժամը առաւօտեան ճիշդ 7·45ին: Հաւաքուիլ Կառ տիւ Նոռ, Քաֆէ Թիւրվէօրի առջեւ, ցերեկուան ճաշ Մոպէօժ, եւ մեկնում Ռոթերտամ, հաստատուիլ հանգստաւէտ պանդոկ ժամը 15ի առեններր եւ ազատ երեկոյին ընթրիք:

Ուրբաթ օթոքառով մեկնում Ամսթերտամ, այցելութիւն քաղաքին զանազան տեսարժան վայրերը Ֆրանսախօս առաջնորդի մը բացատրութիւններով, ցերեկուան ճաշէ վերջ այցելութիւն կակաչներու գեղեցկատեսիլ դաշտերը, երեկոյեան ընթրիք, ուշ ատեն վերադարձ պանդոկը՝ Ռոթերտամ:

Շաբաթ ազատ: Ցերեկէ վերջ ժամը 14ին մեկնում Կանտի ճամբով Օսթանտ, գեղեցիկ ծովափը եւ տեղաւորուիլ պանդոկը, երեկոյեան ընթրիք (այցելութիւններ քաղաքին գիշերային զբօսավայրերը):

Կիրակի նախաճաշ եւ մինչեւ ցերեկ ազատ ճաշ, մեկնում ժամը 15ին դէպի Փարիզ (Լիլի ճամբով) ժամանում ժամը 22ի առենները:

Ծախքերու մասնակցութիւն 390 Ֆր.: Այս գինին մէջ են օթոքառ, պանդոկ (երկու հոգինոց սենեակներ)· առանձին սենեակի համար 25 Ֆր. յաւելեալ: Նախաճաշերը, որոշեալ ճաշերը եւ ընթրիքները առանց խմիչքի:

Արձանագրուիլ եւ վճարումները կատարել մինչեւ Մայիս 15, Պր. Ասլանեանի, 74 Ռիւ տիւ Քոմերս, Փարիզ 75015:

Հեռաձայն՝ 842·08–57

Հեռաձայնել առաւօտները ժամը մինչեւ 10, իսկ երեկոյին ժամը 17·30էն սկսեալ:

Իսկ Շաբաթ օրերը Իսաեանի հաւաքատեղին ժամը 16էն մինչեւ 18·30, 17 Ռիւ Պլէօ, Հայ Մշակոյթի Տունը:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՎԻԹՐԻԷՆ Պ. Յակոբ Աճէմեան 100 Ֆր. կը նուիրէ:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ, Տիկին Հ. Ե. Փափազեան 50 Ֆր. կը նուիրէ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Թաթուլ Ինճէեան, Օր. Զապէլ Զատըրճեանի մահուան տխուր առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի 50ական Ֆր. կը նուիրեն Կապոյտ եւ Կարմիր Խաչերու օգափոխութեան կայաններուն: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՆՈՒԷՐ

Տ. Սիրանոյշ Զաքրեան կը նուիրէ 100 Ֆր. Ազգատախնամին, Ապրիլեան զոհերէն, իր ուսուցիչներու Ներսէս Եպս. Դանիէլեանի եւ Աբրահամ Հայրիկեանի յիշատակին (ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Այրի Տիկին Սոնա Արամ Ալեմեան (Նիս) իր տալոջ Օր. Վարդանոյշ Ալեմեանի մահուան առթիւ կը նուիրէ 200 Ֆր. փոխան ծաղկեպսակի, Դպրոցասէր վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն):

Հ. Յ. Դ.

ԱՌՆՈՒՎԻԼ – ՍԱՐՍԷԼ.— Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի բոլոր ընկերները կը հրաւիրուին ընդհ. ժողովի Ուրբաթ (Ապրիլ 26) ժամը 21ին սովորական հաւաքատեղին: Ժողովին ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէն իր լրիւ կազմով: Շատ կարեւոր օրակարգ եւ ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ:

×

ՎԱԼԱՆՍԻ Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր կոմիտէի ընկ. ընդհ. ժողովը Շաբաթ երեկոյ (Ապրիլ 27) ժամը 9ին Ահարոնեան ակումբը: Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

×

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ (Ապրիլ 27) երեկոյեան ժամը 8·30ին, դպրոցի սրահը: Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանեէօ–Քաշանի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը Երեքշաբթի, Ապրիլ 30, ժամը 20·30ին Տիկին Հանչերեանի բնակարանը, 9 Ռիւ տէ Փռէ, Պանեէօ: Կարեւոր օրակարգ:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ԱՊՐԻԼ 24Ը

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Ապրիլ 28, ժամը 9·30ին հանդիսութիւն Քափիթոլ սինեմային մէջ (Քանըպիէռ):

Կը նախագահէ.— Պ. ՄՈՒՇԵՂ ՃԻՑԷՐՃԵԱՆ
Կը խօսին.—
Dr. YVES TERNON
Me E. JAKHIAN
M. G. SARIAN

Մասնակցութեամբ բոլոր հայ կազմակերպութեանց եւ միութեանց:

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի եւ Շրջ. Հայ Ազգ. Միութեան եւ մասնակցութեամբ Լիոնի հայ կազմակերպութեանց:

Կիրակի, Ապրիլ 28, ժամը 16ին ոգեկոչում Ազգ. Տան սրահին մէջ, 295, Ռիւ Պուալօ: Կը խօսին.— ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ (հայերէն) եւ Մէթր ՍՏԵՓԱՆ ՎԱՆԷՍԵԱՆ (ֆրանսերէն):

×

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կրընոպլի Հայ Ազգ. Միութեան եւ մասնակցութեամբ տեղւոյս հայ բոլոր կազմակերպութիւններուն, Կիրակի, Ապրիլ 28 ժամը 15·30ին, Ռիւ Ժէի սրահին մէջ:

Կը նախագահէ.— Կ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ, Կը խօսի.— Ս. ՍԻՍԼԵԱՆ:

Գեղարուեստական խնամուած բաժին Կապոյտ Խաչի կողմէ:

×

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Տէսինի Յուշարձանի Յանձնախումբին, Կիրակի, Ապրիլ 28:

Առաւօտ՝ հոգեհանգիստ Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ: Յետ պատարագի թափօր: Մեկնում եկեղեցիէն եւ ծաղկեպսակի զետեղում յուշարձանին՝ ժամը 12ին: Ներկայ կ'ըլլան Ռոնի երեսփոխան՝ Ժան Փոփէրէն եւ Տէսինի քաղաքապետ՝ Փիէր Մութէն:

Ցարդանքի խօսքը կ'արտասանէ փոխ–քաղաքապետ ԱՐՍԷՆ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

×

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Ազգ. Միութեան, Կիրակի, Ապրիլ 28, առաւօտեան ժամը 9ին հոգեհանգստեան պաշտօն Սէնթ Անտրէ լը Հօ եկեղեցւին: Ժամը 11·30ին ծաղկեպսակի զետեղում «24 Ապրիլ» փողոցը:

Կէսօրէ ետք ժամը 15·30ին հանդիսաւոր ոգեկոչում պետական թատրոնին մէջ:

Կը նախագահէ ՄԱՇՏՈՑ ՎՐԴ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ
Կը խօսի ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՍՏԻՈՐԵԱՆ
Գեղարուեստական խնամուած բաժին

×

ՌՕՄԱՆԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Հայ Ընկերակցական Միութեան, Կիրակի Ապրիլ 28 ժամը 10ին ծաղկեպսակի զետեղում Մեռեալներու Յուշարձանին, Շան տը Մարս:

Կէսօրէ յետոյ ժամը 4ին Սէն–Պերնար եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի Վալանսի Նարեկ խաչակիր ՔՀՆյ.ի եղպայրաց դասու լման կազմով:

QUATRA
vous présente
Le Vendredi 26 Avril à 21 h.

MUSIQUE CONTEMPORAINE
AVEC
A. BABADJANIAN - R. PETROSSIAN

RECITAL DE VIOLONCELLE
MEDEA ABRAHAMIAN
BOCCHERINI — FAURE — HOVANESSIAN
BAGDASSARIAN — GRANADOS — CASSADO

INVITATION

« LES VENDREDIS DE LA QUATRA »
MUSEE GUIMET, 6 Place d Iéna (Métro : Iéna)
SOIREE PROPOSEE ET REALISEE PAR LA QUATRA

il y a plusieurs manières
d'exposer du meuble
nous, nous avons choisi pour notre exposition
— le standing de fabrication
— la variété : style, rustique, contemporain
— l'agrément du lieu (30 minutes de Lyon par les bords de Saône)
ouvert le dimanche

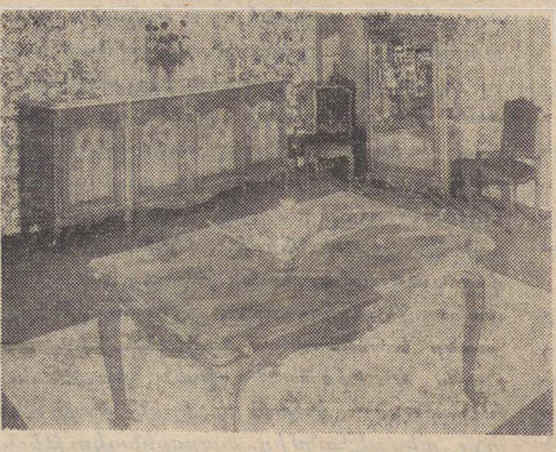

PARCIEUX
MEUBLES
PARCIEUX
TREVOUX
NEUVILLE
SAONE

Direction : V. MARKARIAN
route de neuville.... trévoux

ՇԱԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ
27
SAMEDI
27 AVRIL
1974

ՅԱՌԱՋ

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 0.80 F.

HARATCH
Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 150 Ֆ.	Վեցամսեայ	80 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 175 Ֆ.	Հատը	0,80 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.999
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
50e ANNÉE — N° 12.999

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 5000 ՀԱՅԵՐՈՒ ՑՈՅՑԸ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

ԲՈՂՈՔԻ ՑՈՅՑԸ ԿԱՏԱՐՈՒԵՑԱՒ ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ԵՒ ՄԱԿԻ ԿԵԴՐՈՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

Ապրիլ 26ի մեր թիւով, գաղութի լուրերուն մէջ արձագանգ հանդիսացած էինք խիստ դրական երեւոյթի մը, այն էր *Լիբանահայ Համալսարանականներու Միացեալ Մարմնի* մը ստեղծումը, որ կը համախմբէ ԲՈԼՈՐ հոսանքներու հայ գիտակից երիտասարդութիւնը եւ որու նպատակն է հետապնդել Հայկ. Դատը։

Այս մարմինը, արդէն իսկ գլուխ հանած է, փառաւոր կերպով, իր առաջին ձեռնարկը, որու մանրամասնութիւնները կը քաղենք «Ազդակ»ի Ապրիլ 23ի թիւէն։

1974 Ապրիլ 22ը հանդիսացաւ Լիբանանի Հայութեան բողոքի օրը։ Անցեալ մէկ շաբթուան ընթացքին իրականութիւն դարձած Լիբանահայ Համալսարանականներու Միացեալ Մարմինը այդ օրը տասը շաբաթներէ ի վեր սպասուած շարժումի ազդանշանը։ Անադմուկ կազմակերպութեամբ, Կիրակի գիշեր յատուկ կոչեր ցրուելով եւ Երկուշաբթի առտու ժողովրդային խաւերն ու երիտասարդութիւնը երկու կեդրոններու մէջ համախմբելով, Միացեալ Մարմինը կրցաւ հինգ հազարէ աւելի բազմութիւն մը մէկտեղել ու իրագործել բողոքի իր խաղաղ ցոյցը։

Եթէ Կիրակի օրուան կոչերը եւ զանոնք թաղէ թաղ ու տունէ տուն ցրուող երիտասարդութիւնը յանկարծ լարուած տրամադրութիւն մը ստեղծեցին մեր ժողովուրդին մօտ, Երկուշաբթի առտու Պուրճ Համուտի մարզադաշտին մէջ եւ Նահրի կամուրջին ներքեւ պարզուած պատկերները տուին փաստը այն գիտակից վճռակամութեան, որ պահանջատէր Հայութեան ազգային – քաղաքական զարթնումին բաղկերակը կը խորաչափէ։

Հոն էին ալեւորն ու պատանին, չափահասն ու երիտասարդը՝ առանց սեռի եւ գաղափարի խտրութեան։ Այն խրոխտութիւնը, որ հայասպանութեան ուրացումին դէմ ուղղուած էր հայկական բողոքի այս նախաձեռնութիւնը, ու այն փաստը, որ միակամ էր Հայութիւնը — հարազատութեան եւ հաւաքական խանդավառութեան փայլ մը կը դնէին բոլորին աչքերուն մէջ։

Իսկ երբ ժամը 11ին, տարբեր ուղղութիւններէ եկող ինքնաշարժներն ու դըպրոցական կամ մասնաւոր պըսերը գրաւեցին Պէյրութի Մարզական Աւանին հանդիպակաց մայրուղին, ու շրջապատեցին անոր աջ եզրին գտնուող Թրք. դեսպանատունն ու ՄԱԿի լիբանանեան կեդրոնին շէնքերը, անխրախուսած Հայութեան պահանջատէր ոգին էր որ կը տիրապետէր բաց տարածութեանց վրայ։

Միայն յուզումով ու վերանորոգ հաւատքով կարելի էր դիտել այն պըսերն ու ինքնաշարժները, որոնց պատուհաններէն դուրս երկարած կամ որոնց տանիքը բարձրացած հայ տղաքն ու աղջիկները, իրենց պարզած պաստառներով եւ «Արդարութիւն կ'ուզենք», «Ազատութիւն կը պահանջենք» եւ «Մեր հողերը, մեր հողերը» միաձայն պոռթկումներով՝ կենդանի եւ վարակիչ շունչ կուտային ցոյցին։

Եւ այդ շունչին հանդէպ անտարբեր չէին կրնար մնալ Ներքին Ապահովութեան այն ուժերը, որոնք Թուրք դեսպանին պահանջով բերուած էին հոն, եւ որոնք տուին փաստը Լիբանանցիի իրենց ասպընջականութեան, երբ դանդաղ դեսպանատան մասյլօրէն փակուած պատուհաններուն ետին ու մութ սենեակներուն մէջ ամօթահար պահուըտած Թուրք դեսպանին մօտ միջամտեցին ի նպաստ բողոքող Հայութեան, ակնկալելով որ Թուրք դեսպանը կ'ընդունի այսքան խաղաղ ցոյցով իրեն բերուած բողոքի յուշագիրը։

Երկու ժամուան կարճ ժամանակամիջոցը բաւարար եղաւ, որ Պէյրութի Թըրքական դեսպանատան առջեւ, Հայութեան պահանջատէրի գիտակցութիւնն ու քաղաքական կամքը ստանայ իր նոր մկրտութիւնը։ Մէկ կողմէ ՄԱԿի ընդհանուր քարտուղարին ուղղուած բողոքի յուշագիր մը յանձնելով, միւս կողմէ անգլերէն ու Թրքերէն լեզուներով, բարձրախօսի միջոցով կարդալով ու հանրային կարծիքին փոխանցելով Թուրք դեսպանին ուղղուած յուշագրին պատճէնը, ապա զայն զետեղելով իր ամրօրէն փակուած Թրքական դեսպանատան դուռին վըրայ, Լիբանանի Հայութիւնը հաստատեց որ ինք կրնայ միանաբար շարժիլ ցեղասպանութիւնը դատապարտելու ճիգին մէջ։ Բարձրախօսով կրկնուող «Մեր նպատակներուն մէջ յաջողեցանք» *յայտարարութիւնը, որ հանդիսացաւ ցոյցին եզրափակիչ կարգախօսը, կը ներշնչէ այն յոյսը, թէ Հայութեան միասնական բողոքը այլեւս ունի իր վարակիչ նախընթացը։*

«ԱԶԴԱԿ»

Ստորեւ կուտանք պատճէնը Թուրք դեսպանին ուղղուած յուշագրին։ Յիշենք թէ Լիբանահայ Համալսարանականներու Միացեալ Մարմինը կազմուած է հետեւեալ Միութիւններէ.—

Լիբանանահայ Համալսարաններու Ուսանողական Շարժում,

Հայկազեան Գոլէճի Հայկական Ակումբ,

Հայ Կաթողիկէ Ուսանողական Միութիւն,

Հ. Ե. Ը. Հայ Համալսարանականներու Ուսանողաց Միութիւն,

Հ.Մ.Մ. Համալսարանական Միութիւն,

Հ. Ց. Դ. Զաւարեան Ուսանողական Միութիւն,

Ռ. Ա. Կ. Փորթուգալեան Ուսանողաց Միութիւն,

Ս. Դ. Հ. Կ. Տխրունի Ուսանողաց – Երիտասարդաց Միութիւն,

Քրիստոնէական Ջանից Երիտասարդական Միութիւն։

×

ՅՈՒՇԱԳԻՐ՝ ԹՈՒՐՔ ԴԵՍՊԱՆԻՆ

Լիբանահայ Համալսարանականներու Միացեալ Մարմնին անունով կը փափաքինք յայտնել ձեզի եւ, ձեր միջոցով Թըրքական կառավարութեան, այն ափսոսանքն ու զայրոյթը, զորս զգաց ամբողջ աշխարհի Հայութիւնը ՄԱԿի Մարտ 6ի նիստին ցոյց տրուած վերաբերումին առիթով։ Վերատեսութեան առաջարկը, զոր բանաձեւեց ՄԱԿի Թուրք ներկայացուցիչը կ'առընչուի 30րդ պարբերութեան, որ հետեւեալն է. «ԻՆՉ ԿԸ ՎԵՐԱԲԵՐԻ ՆԵՐԿԱՅ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ, ԿԱՐԵԼԻ Է ԳՏՆԵԼ ՎԱՒԵՐԱԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ԲԱՒԱԿԱՆ ՀԱՐՈՒՍՏ ՇԱՐՔ ՄԸ, ՈՒՐ ԿԸ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ՋԱՐԴԸ, ԻԲՐԵՒ 20ՐԴ ԴԱՐՈՒ ԱՌԱՋԻՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ»։ Թուրք ներկայացուցիչը կը պահանջէր վերոյիշեալ յօդուածին փոփոխութիւնը։

Պր. Օլչայ իր ելոյթով պաշտօնապէս կը յայտարարէր որ Առաջին Համաշխարհային Պատերազմի ընթացքին ջարդի ո՛չ մէկ արարք գործադրուած է Թուրքերու կողմէ Հայերու վրայ, այլ ձեռք առնուած են կարգ մը ապահովութեան միջոցառումներ, ինչպէս աքսոր եւ տեղահանութիւն։

Ո՛չ միայն հայկական, այլ նաեւ օտար հեղինակաւոր անձեր, ինչպէս Ֆրանսացի (Հանրի Պարպի), անգլիացի (Արնոլտ Թոյնպի, Ճէյմս Պրայս, Հէրպըրթ Ա. – տամս, Կիպպոնս), գերմանացի (Եոհաննէս Լեփսիուս), ռուս (Մանթէլշթայմ) եւ ամերիկացի (Հէնրի Մորկընթաու) եւ ուրիշ ականաւոր քաղաքագէտներ եւ գըրողներ իրենց անձնական վկայութիւններն ու մեկնաբանութիւնները բերած են Հայկական ցեղասպանութեան մասին։

Միւս կողմէ կ'ուզենք հաւատալ որ ներկայ Թուրքիոյ ներկայացուցիչները կը մերժեն կրկնել Օսմանեան Կայսրութեան անցեալի սխալ արարքները եւ տրամադրութիւն ունին գործակցելու ՄԱԿի միւս ներկայացուցիչներուն հետ, ի նըպաստ համաշխարհային արդարութեան եւ իրաւունքներուն։ Հետեւաբար, նկատի ունենալով այն իրողութիւնը, որ ներկայ Թուրք կառավարութիւնը ժառանգորդն է Մուսթաֆա Քէմալի կողմէ հիմնուած Հանրապետութեան, կը պահանջենք Թուրք իշխանութիւններէ պատմական իրողութիւններու խեղաթիւրման անմիջական եւ պաշտօնական սրբագրութիւնը, որպէսզի չխաթարուի համաշխարհային սկզբունքներու բարձր հեղինակութիւնը։

Ժողովուրդները պէտք է կարենան վըստահիլ իրարու եւ հաւատք ունենան մարդկային իրաւանց եւ արդարութեան միջազգային գաղափարականին կերտումին։

ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ
ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ
ՄԻԱՑԵԱԼ ՄԱՐՄԻՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՐՈՒԱԾԸ

ՍՓԻՆՈԼԱ՝ ԵՐԿՐԻՆ ՆՈՐ ՂԵԿԱՎԱՐԸ

Ինչպէս հաղորդած էինք, մեր նախորդ թիւով, ապստամբական շարժում մը ծագած էր փորթուկալեան բանակին մէջ։ Կարգ մը հակասական լուրերէ ետք, կը հաստատուէր թէ զինուորական պետական հարուածը յաջողած է եւ իշխանութիւնը ձեռք առած է Զօր. Սփինոլա, որ կը խոստանայ ազատութեանց վերահաստատումը եւ մերձաւոր ընտրութիւններ։ Հանրապետութեան նախագահը՝ ծովակալ Թոմաղ եւ վարչապետ Մարչելօ Գայթանօ Մատէր կղզին աքսորուած են։ Ցարդ միայն վեց մեռեալի եւ 20 վիրաւորի մասին կը խօսուի։ Յիշենք որ մենատիրական վարչակարգը հաստատուած էր Փորթուկալի մէջ հանրապետական ձեւի տակ երբ 1928ին, Հանրապետութեան հռչակումէն 18 տարի ետք, իշխանութեան գլուխ կ'անցնէր Օլիվիէյրա Սալազար։ Բայց կարելի չէր, Փորթուկալի համար, որ վերջին շրջանին արդէն խախուտ կացութեան մէջ էր, որ Սալազարականութիւնը դեռ ապրէր, առանց Սալազարի։

Սպասողական վիճակ մը կը տիրէ ներկայիս։ Սփինոլա յանձնառու եղած է վերահաստատելու քաղաքացիական իրաւունքները եւ դեմոկրատ սկզբունքները։

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐԸ

Միթերան «պատմական» կը նկատէ Հինգշաբթի իրիկուան հանրաժողովը, որ տեղի ունեցաւ Փորթ տը Վերսայլ եւ ուր աւելի քան հարիւր հազար հոգի հաւաքուած էին, ծափահարելու համար ձախ պարագլուխները։ Միթերան, նախապէս դէմ առ դէմ չահեկան վիճաբանութիւն մը կ'ունենար Ժ ի ս ք ա ր տ'էսթէնի հետ, Եւրոպա Թիւ մէկ կայանէն, ուր Ժորժ Լըռուա կը վարէր զրոյցը։ Երկու ընդդիմադիրները կը խուսափէին՝ իւրաքանչիւրը իր Աքիլլէսի կրունկէն։ Այլ խօսքով, Միթերանի գործին չէր գար խօսիլ Հասարակաց Ծրագրին մասին, ինչպէս Ժիսքար չէր ուզեր ծանրանալ ցարդ իր վարած տնտեսական եւ ելմտական քաղաքականութեան վրայ։ Ու աւելի քան մէկ ժամ, մէկը կը փորձէր միւսը խօսեցնել տալ իր չուզած նիւթին մասին։ Միթերան, ապա, կը միանար Մառշէի եւ Ֆօռի եւ վարդն ի վեռին ամբոխը կ'ողեւորէր։ Միթերան յաջողեցաւ գրաւել տալ կեղծ թերթ մը, որ «Ֆրանս–Մաթէն» անունով եւ 1975 Յունուար 9 թուականով Ֆրանսայի մէկ տխուր պատկերը կը պարզէր, Միթերանի իշխանութեան ներքեւ։

Հինգշաբթի օր, Շապան փարիզեան արուարձանները կը շրջէր մինչ Ռուայէ հերոսաբար կը շարունակէր իր ընտրապայքարը յանուն բարոյական սկզբունքներու, դիմադրելով բոլոր ծաղրանքներուն եւ միջադէպերուն։

Քանի մը տողով

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ մըն ալ քանդուած է Զախայի մէջ, որ Քիւրտերու ձեռքն ինկած է։ Ըստ «Քիւրտիստանի Ձայնը» ձայնասփիւռի կայանին, իրաքեան զօրքերը եւ Պարզանիի Քիւրտերը բուռն բախումներ ունեցած են եւ իրաքեան ռմբակոծութեանց հետեւանքով քանդուած են տուներ, մզկիթներ եւ Հայոց եկեղեցին։ Ծանօթ է որ հոն կ'ապրին քրտախօս Հայեր։ Կ'ըսուի նաեւ թէ 18 քիւրտ կին եւ երախայ մեռած է։

ՕՏԵՍԱՅԻ մէջ Տիգրան Պետրոսեան երրորդ պարտութիւնը կրեց։ Կորչնոյ, Պետրոսեանի մրցակից ճատրակի ախոյեանութեան կիսա – եզրափակիչ մրցաշարքին, այժմ երեք կէտ ունի, իսկ Պետրոսեան մէկ կէտ։

ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ ոստիկանութիւնը «գրաւած» է Պէյրութի ամերիկեան համալսարանը եւ 61 ուսանող ձերբակալած է, ուսանողական ցոյցերու առթիւ։ Ներքին նախարարը հաղորդեց, թէ Պէյրութի այլ վայրերու մէջ ալ ուսանողներ ձերբակալուած են։

ՆԱԽԱԳԱՀ ՆԻՔՍԸՆ ամերիկեան Քոնկրէսին վաւերացման ներկայացուց ծրագիր մը, որ կը նախատեսէ 250 միլիոն տոլարի օժանդակութիւն մը Եգիպտոսի։ Այս գումարին մէկ մասը պիտի յատկացուի Սուէզի Ջրանցքի բացման աշխատանքներուն եւ Սուէզ ու Փորթ Սայիտ քաղաքներու վերակառուցման։

ՄԱԼԹԱՅԻ վարչապետը՝ Մինթոֆ Լոնտոնի մէջ երեք ժամուան տեսակցութիւն ունեցած է Ուիլսընի եւ Արտաքին նախարարին հետ։

ՄԱԿ-Ը ԵՒ ՑԵՂԱՅԻՆ ԲՆԱՋՆՋՈՒՄԸ

—o—

«Բոլոր մարդկային էակները կը ծնին ազատ եւ հաւասար՝ թէ՛ արժանիքներով, թէ՛ իրաւունքներով»:

Այս յայտարարութիւնը կատարած է ՄԱԿի Ընդհանուր Ժողովը, 1963ին, հաստատելով, թէ ցեղային, գոյնի կամ ազգային ծագումի ո՛չ մէկ խտրութիւն կը դնէր եւ յայտարարուած բոլոր օրէնքներէն ու ազատութիւններէն հաւասարապէս կրնային օգտուիլ բոլորը:

Բնականաբար, երբ ՄԱԿը այս որոշումը կուտար, կը մեկնէր մեր օրերու ցեղային բնաջնջումի իրողութենէն:

Արդարեւ, պատմութեան ընթացքին եւ մանաւանդ 20րդ դարուն, երբ քաղաքակրթութիւնն ու գիտութիւնը հսկայաքայլ յառաջդիմած են եւ կը յառաջդիմեն, տակաւին կը շարունակուի ցեղային բնաջնջումի բիրտ քաղաքականութիւնը:

Ցեղային բնաջնջում մը չի կատարուիր միայն զանգուածային կոտորածներով, ինչպէս ըրին Թուրքերը, տեղահանելով եւ ջարդելով միլիոնաւոր Հայեր:

Ցեղային բնաջնջում մը կարելի է նաեւ տնտեսական, ընկերային թէ մշակութային գետնի վրայ:

Ափարթիտը, որ «աֆրիքան» լեզուով բաժանում կը նշանակէ, որդեգրուած է Հարաւային Ափրիկէի Հանրապետութեան կողմէ: Սպիտակամորթներու եւ սեւամորթներու միջեւ ընկերային բաժանում մը կատարելով եւ մանաւանդ սեւամորթները կարգ մը իրաւունքներէ զրկելով, ան ոչ միայն կ'ոտնակոխէ մարդկային արդար իրաւունքները, այլ նաեւ ժամանակին հետ համընթաց՝ կ'իրագործէ իր բնաջնջումի վատ քաղաքականութիւնը:

Հակառակ անոր, որ վերջին տասնամեակներուն ափրիկեան շատ մը երկիրներ անկախութեան տիրացան, սակայն դեռ թարմ կը մնայ իշխանութեան հանդէպ ունեցած վախը, անշուշտ արդիւնք՝ աշխարհակալական քաղաքականութեան:

Ու դեռ կը շարունակուին վարչական այն ձեւերը, որոնք հիմնուած են սպիտակամորթ փոքրամասնութեանց կողմէ՝ իշխելու համար սեւամորթ մեծամասնութեանց վրայ, ոչ միայն Հարաւային Ափրիկէի Հանրապետութեան, այլ նաեւ Հարաւային Ռոտեզիոյ, Նայիմպիոյ (Հարաւ-արեւմտեան Ափրիկէ) կամ փորթուկալեան տիրապետութեան տակ գտնուող երկիրներու մէջ:

Մ. Նահանգներ եւս ունեցած են բնաջնջումի արարքներ, կոտորելով եւ բնաջնջելով ամերիկացի կարմրամորթները:

Ցեղային բնաջնջումի քաղաքականութեան մաս կը կազմեն նաեւ կրօնական հալածանքներն ու արգելքները, որոնք անուղղակիօրէն իրենց ազդեցութիւնը կ'ունենան ցեղի մը գոյութեան պահպանումին վրայ: Այս տեսակէտէն, Հայոց պատմութիւնը կը հանդիսանայ գըլխաւոր ապացոյցներէն մէկը: Ու տակաւին փոքրամասնութեանց տնհատներուն վրայ դրուած ուսման, արհեստներու կամ պաշտօններու զանազան արգելքները մեծապէս կ'օժանդակեն բնաջնջումի լուռ գործադրութեան:

Երբ փոքրամասնութեան մը անդամները նիւթապէս կամ հոգեպէս կը մատնուին նեղ կացութեան ու կը ստիպուին զաղթել ու բաժնուիլ իրարմէ, արդէն իսկ, կամայ թէ ակամայ, սկիզբ կ'առնէ բնաջնջման գործադրութիւնը:

Ակնարկ մը նետելով Թուրքիոյ գործադրած հայկական ցեղասպանութեան, պիտի տեսնենք, որ եթէ ան ամբողջովին չյաջողեցաւ, տակն եղաւ շնորհիւ մեր հաւաքականութեան, մեր ազգային բեղուն կեանքին, մեր բարքերու պահպանումին, մեր կրօնքին ու մեր աննկուն կամքին:

Ցեղային բնաջնջումը ո՛չ միայն արգելք մըն էր ազգերու միջեւ գոյութիւն ունեցող բարեկամութեան, մարդկային իրաւունքներու բռնաբարումին ինչպէս նաեւ ոճիր մըն է մարդկութեան դէմ:

ՄԱԿի Ընդհանուր Ժողովը 1963 Նոյեմբեր 23ին որդեգրեց ցեղային բնաջնջումի դէմ պայքարի անհրաժեշտ միջոցներու յայտարարութիւն մը: ՄԱԿի Ընդհանուր Ժողովի 1965 Դեկտեմբեր 21ի նիստին, այդ յայտարարութիւնը կը փոխարինուէր համաձայնութեամբ, իսկ չորս տարի ետք, 1969 Յունուար 4ին, համաձայնութիւնը ի զօրու կը դառնար 27 Պետութիւններու ստորագրութեամբ:

ՄԱԿի բնաջնջումի դէմ պայքարելու գլխաւոր եւ ազդու զէնքը համաշխարհային կարծիքն է: Ան կրնայ ժողովուրդներու ուշադրութեան յանձնել այն չարիքներն ու վտանգները, որոնք կ'ընկերանան անոր դէմ պայքարելու միջոցներ առաջարկել:

Իբրեւ եզրակացութիւն, լաւագոյնն է մէջբերել ՄԱԿի Համաձայնութեան համոզումը.

« Գերակշռութեան ամէն վարդապետութիւն՝ հիմնուած ցեղական խտրականութեան վրայ, գիտականօրէն սխալ է, բարոյականօրէն դատապարտելի եւ ընկերային գետնի վրայ անարդար ու վտանգաւոր եւ ոչինչ կրնայ արդարացնել ցեղային բնաջնջումը, ուր որ ալ ըլլայ, ո՛չ տեսականօրէն եւ ոչ ալ գործնականապէս »:

ԶԱՐԵՀ ՏԵՐՎԻՇԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

ՄԱՀԱՑԱԾ ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐ

Ժ.

ԳԷՈՐԳ ԵԱՂՈՒՊԵԱՆ

—o—

Մեր յօդուածաշարքը մասնաւորաբար նուիրուած էր յօրինող երաժիշտներու յիշատակին: Սակայն, կ'արժէ նաեւ նշել այս տարաբախտ ղեկավարին անունն ալ:

Կը վերադառնանք կրկին Պոլիս: 1920ի շրջանն է, ուր ինչպէս անդրադարձած ենք նախորդ յօդուածներով, գեղարուեստական մեծ շարժում մը ծնունդ առած էր:

Ռուսական յեղափոխութենէն ճողոպրած բազմաթիւ երաժիշտներ, պարուհիներ եւ զանազան արուեստագէտներ ապաստան գտած էին Պոլիս:

Այս ուժերով կարելի եղաւ հոն նուագել եւ կիրարկել մինչեւ այդ թուականը անծանօթ մնացած գործեր:

Երեւան եկաւ անուանի ղեկավար մը՝ Ժան Պուքինֆով, որ առաջին անգամ սարքեց համանուագային խումբ, կրցաւ բեմադրել Շէհէրազատ պարախաղը Քորսաքովի, տուաւ ունկնդրութիւնը Մոցարթի Ռըքիւէմին:

Զուգընթաց այս շարժումին ոտքի ելաւ նաեւ յոյն ղեկավար մը Ֆլորոս, որ թէեւ բնութեամբ հպարտ՝ սակայն յայտագրին մէջ անցուցած է Մանասի գործերէն ոմանք:

Հայ, յոյն եւ եւրոպացի ընտրանին կը լեցնէին սրահը:

Օր մըն ալ տեսանք յայտարարութիւններ որոնք կը կրէին անունը եւ նկարը Գէորգ Եաղուպեանի մը, որ Փարիզէն կուգար յանձնարարելի լաւ տիտղոսներով:

Բնական է որ Հայութեան կուրծքերը ուռեցան:

Կազմակերպեց ինքն ալ սենֆոնիք նուագահանդէսներու շարք մը:

Մեծ թիւով երաժիշտներ շրջապատեցին զինքը, կարեւոր թիւով ալ Հայեր:

Ոգեւորիչ էին իր նուագահանդէսները որոնք տեղի կ'ունենային Բերայի Սքէթինկ Թատրոնին մէջ: Միջոց մը փոքրիկ մրցակցութիւն մըն ալ ծայր տուած էր իր եւ Ֆլորոսի միջեւ, այս վերջինն ալ բաւական շրջապատ ունէր յոյն հասարակութեան մէջ:

Տեղական թերթերը շատ գովեստով արտայայտուեցան Եաղուպեանի մասին, երբ անգամ մը Սէզար Ֆրանքի համանուագն ալ ղեկավարեց:

Հայ երաժշտասէր տղաքը Սինանեանի ընկերակցութեամբ ամէն անգամ ներկայ կ'ըլլային այս ելոյթներուն:

Գէորգ Եաղուպեան շնորհալի ղեկավար էր, հասակով եւ արտաքինով հաճելի, շարժումներով տիրական, անհրաժեշտ բաներ՝ իշխելու համար նուագածուներուն վրայ:

Փորձերու ժամանակ անզիջող էր, խիստ, երբեմն դըեթէ կոպիտ. ընթացք՝ որ կը փոխարինէր խոկոյն գնահատական ժպիտով, երբ գոհ կը մնար:

Արեւելքցի նուագածուներ դժուարութեամբ կ'ենթարկուէին ղեկավարի բծախնդրութեան, բայց ինքը զանոնք սիրաշահելու ձեւն ալ գիտէր:

Մտերիմ ընկերութեան մէջ Եաղուպեան հեզահամբոյր մարդ էր սակայն:

Օր մը, շատ դժուար պայմաններու մէջ կայացած նուագահանդէսի մը երեկոյեան, մեր երգչախումբի հաւաքոյթին ներկայ եղաւ:

Գէորգ Կոստվարենց իրեն յանձնելով հաւաքոյթին նախագահութիւնը, կատակելով ըսաւ.— «Նուագախումբ կառավարելը դժուար չէ, տեսնենք պիտի կրնա՞ս այս մեր խնջոյքն ալ խանգարել»:

Եաղուպեան ամենայն պարզութեամբ կատակներով համեմեց հաւաքոյթը, սարքելով նոյնիսկ ընկերական սալոնի խաղեր, Ֆրանսայէն սորված:

Մեր օրիորդներուն շատ հաճելի բաներ էին ասոնք, եւ զուրգուրանքով կը շըրջապատէին զինքը:

Անգամ մը ստանձնեց նաեւ Անուշի ներկայացման մը ղեկավարութիւնը, որ կազմակերպուած էր Հինգ Սաներու կողմէ: Երաժշտութիւնը Վարդան Սարգըսեանի կողմէ շարադրուած եւ մշակուած էր:

1923ի քաղաքական փոթորիկը ցնցեց Հայութիւնը, այս խանդավառ շրջանն ալ անէացաւ:

Շատ աւելի ուշ, 1931–32ին կը վերագտնենք Եաղուպեանը, Փարիզ:

Այդ թուականներուն դժուար թէ կարենար իր ասպարէզին համեմատ գործածում մը գտնել:

Զինքը գտանք պատահական երաժիշտներէ բաղկացած խումբի մը գլուխը, որ պարբերական նուագահանդէսներ կուտար Լիւքսէնպուրկի պարտէզին մէջ, օժանդակութեամբ տարեց պատուական ղեկավարի մը՝ Ժորժ Ժըմէն:

Այս վերջինն էր որ մղեց զիս կազմակերպելու համար առաջին ելոյթս Եաղուպեանի օժանդակութեամբ, որով հետեւ անգամ մը, փորձի մը առիթով, իր բացակայութեան ես ղեկավարած էի խումբը:

Անցան տարիներ: Հայրենիքը իր դուռները բացած էր եւ բազմաթիւ Հայեր առաջին կարաւաններով ապաստան փնտռել կ'երթային հոն:

Երաժշտական շարժումն ալ սկսած էր յառաջդիմել հոն:

Եաղուպեան կարգ մը մտաւորականներու հետ գնաց Երեւան, իր ասպարէզին յարմար տեղ մը նկատելով Հայրենիքը:

Անուղղակի լսեցինք որ սկսած էր կիրարկել իր պաշտօնը:

Աննպաստ շրջանի մը մէջ էր սակայն Հայրենիքը: Տարիներ յետոյ արձագանգ...

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Ա.

Հակառակ այնքան ոստիկանական խըստութիւններու Պոլիս մանել, քանի մը չարաթ պտըտիլ, բանտարկուիլ ու յետոյ բանտէն ազատիլ, սովորական արարքներ չէին:

Եւ սակայն պատերազմին ջիղը՝ դրամը, կը պակսէր մինչեւ Ամերիկա ճամբորդելու համար:

Զօպանեան յաջողեցաւ պէտք եղած դըրամը ճարելու եւ Վահէ մեկնեցաւ դէպի Միացեալ Նահանգները:

Իր առաքելութիւնը յաջողութեամբ պըսակուեցաւ եւ քանի մը ամիս ետքը յաղթական վերադարձաւ Լոնտոն իբրեւ կեդրոնի լիազօր անդամ: Արփիար նոյնիսկ հեռացաւ Լոնտոնէն եւ գնաց Պրայթըն, ուրկէ կը շարունակէր խմբագրել «Նոր Կեանք»ը:

Բայց Վահէ իր դիրքը ամրացնելէ ետքը ուզեց «Նոր Կեանք»ն ալ իր ուզած ձեւովը խմբագրել եւ այս եղաւ պատճառ Արփիարի հետ վերջնական խզման: Արփիար բնականաբար չկրցաւ հանդուրժել իր վրայ դրուած այդ դրաքննութեան եւ թերթն ալ անցաւ Վահէի ձեռքը:

Արղուեան Փարիզ եկաւ «Նոր Կեանք»ի խմբագիր մը ճարելու: Նախ ինծի առաջարկեց այդ պաշտօնը՝ զոր մերժեցի: Այն ատեն զաղտնաբար Սուրէն Պարթեւեանը տարաւ Լոնտոն, իբրեւ Արփիարի յաջորդ:

Սուրէն Պարթեւեան մինչեւ այդ օրը թէ՛ իր գրութիւններուն եւ թէ իր ամէնօրեայ խօսակցութիւններուն մէջ հեղնած, քննադատած, դատափետած էր թէ՛ հայ յեղափոխականութիւնը եւ թէ հայ յեղափոխականները: Իր այս համոզումը այնքան ծանօթ էր ամէնուն որ երբ Սուրէն Պարթեւեան յանկարծ աներեւոյթ եղաւ Փարիզի սալայատակներուն վրայէն, ոչ ոք կրցաւ երեւակայել թէ Լոնտոն գացած էր յեղափոխական թերթի մը վարիչ ըլլալու համար:

«Նոր Կեանք»ի կրած այս խմբագրական փոփոխութիւնը պատճառ եղաւ որ ընդհատեմ անոր մէջ սկսած մէկ երգիծական վէպս «Փրոփականտիսթը», որովհետեւ Վահէ վճռած էր որ այլեւս զաւեշտական գրութիւններ չերեւան անոր մէջ:

Երբ յայտնուեցաւ «Նոր Կեանք»ի նոր խմբագրին ո՛վ ըլլալը՝ տեսնելու էր Զօպանեանի զայրոյթը:

Պարթեւեան դեռ նոր հրատարակած էր իր «Խարազան»ը որուն բացած վէրքը տակաւին կը կոտտար Զօպանեանի սրտին մէջ եւ երբեք չէր կրնար երեւակայել որ Վահէ, որուն այնքա՛ն աջակցած էր Արփիարը տապալելու համար, անոր յաջորդ պիտի կարգէր Սուրէն Պարթեւեանը:

Բայց եւ այնպէս Վահէ յաջողեցաւ Զօպանեանը իրեն կապուած պահել, չեմ գիտեր ի՛նչ վարպետութեամբ, եւ Զօպանեան «Անահիտ»ի մէջ ոչ թէ միայն դադրեցուց Պարթեւեանի դէմ իր յարձակումները, այլ սկսաւ կատաղօրէն դատափետել Արփիարը ջանալով զայն ծաղրելի դարձնելու:

Արփիարի դէմ բացած պայքարը այնքան տգեղ, այնքան անհարկի ու անիրաւ էր որ ստիպուեցայ «Անահիտ»ի աշխատակցութիւնս դադրեցնել: Ու այսպէս անաւարտ մնաց անոր մէջ սկսած մէկ վէպս «Գործի Մարդիկ»ը, որուն մէջ մէկ քանի պոլսական ծանօթ դէմքեր ներկայացուցած էի:

Այսպէս ուրեմն բոլոր այդ խնդիրները պատճառ եղան որ իմ երկու վէպերս անաւարտ մնան:

Արփիարի դէմ մղուած պայքարը՝ որ իմ ենթադրած սահմաններէս շատ հեռուն անցած էր՝ ստիպեց զիս բոլորովին հեռանալու Արշակ Զօպանեանէն ու Վահէ Արղուեանէն:

Նոյն միջոցին Լեւոն Բաշալեան ալ թողած էր Լոնտոնը եւ եկած Փարիզ հաստատուած:

Այն ատենն էր որ գաղափարը յղացանք փոքրիկ ամսաթերթ մը հրատարակելու, երգիծական ուղղութեամբ, հարուածելու համար մեր գաղափարի հակառակորդները: Այս տետրակին տպագրութեան ծախքը, ամէն մէկ թիւի համար 50 ֆրանք, ստանձնեցին եղբայրս՝ Հրանդ Օտեան, Լեւոն Բաշալեան, Տոքթ. Գ. Բօլօլեան, Գալփաքճեան եւ ուրիշ անձ մը՝ որուն անունը չեմ յիշեր:

Թերթին անունն էր «Ազատ Խօսք»: Արփիար՝ որ տակաւին Պրայթըն կը գըտնուէր, կ'աշխատակցէր մեզի: Առաջին թիւին մէջ իսկ «բաց նամակ» մը կար Աղեքսանդր Մանթաշեանի ուղղուած, որուն մէջ ամենայն յարձակում մը կ'ընէինք իրեն դէմ իբրեւ հայ մուրացկանութեան քաջալերիչ մը: Յետոյ ծայրէ ծայր յարձակումներ Արշակ Զօպանեանի, Մինաս Չերազի, Հախումեանցի, եւայլնի դէմ:

(91 – Շար.)

- ՀԱՅԱՍՏԱՆ -

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Երեւանի մէջ, Մարտ 29ին, տեղի ունեցած է Հայաստանի մանկավարժական ընկերութեան (հիմնուած 1970ին) երկրորդ համագումարը: Զեկուցումը կատարած է Խորհ. Միութեան Մանկավարժական Գիտութիւններու Ակադեմիայի Թղթակից - անդամ Ծ. Սիմոնեան:

Կը ներկայացնենք զեկուցումին գլխաւոր կէտերը:

Այժմ Հայաստանի մէջ կան 1.585 հանրակրթարաններ, 65 մասնագիտական - թեքնիք (պրոֆտեխուսումնարան), 64 մասնագիտական (տեխնիկում) ուսումնարաններ եւ 12 բարձրագոյն ուսման հաստատութիւններ (բուհ): Մանկավարժական ընկերութեան պարտականութիւնն է օգնել կրթական մարմիններուն, որպէսզի առանք անշեղ կերպով իրագործեն իրենց ծրագիրները:

Վերջին տարիներուն հիմնականին մէջ ձեւաւորուած է ընկերութիւնը: Հայաստանի բոլոր շրջաններուն եւ քաղաքներուն մէջ հիմնուած են 58 մասնաճիւղեր, 1.690 խմբակներով եւ մօտ 36.600 անդամներով: Ընկերութեան իրաւական ճիւղեր կը նկատուին 1870 ուսումնական, տնտեսական եւ այլ բնոյթի հաստատութիւններ ու ձեռնարկութիւններ: Ասոնց շարքէն են Բիւրականի աստղադիտարանը, Երեւանի պետական համալսարանը, մանկավարժական բարձրագոյն ուսումնարանները, գիտահետազօտական հիմնարկութիւնները, եւայլն: Վերջին քանի մը տարիներուն ընկերութիւնը կազմակերպած է 22.000 դասախօսութիւններ եւ գե-

գաւ թէ ինքն ալ աքսորուած էր ուրիշներու հետ:

Եաղուպեանն խիստ անհատականութիւն ունեցող մարդ էր, թերեւս չէր կրցած լեզու գտնել տեղւոյն իշխանութեան կամ արուեստագէտներու հետ:

Մնացեալը յայտնի չէ, կամ յայտնի է..

Այս քանի մը տողերով ոգեկոչելով զինքը, շատ փոքր վարձատրութիւն մըն է որ կուտանք իր յիշատակին:

×

Այս գրութեամբ կը վերջանայ մեր յօդուածաշարքը, որ նուիրուած էր սփիւռքի յօրինող երաժիշտներուն, որոնք բոլորն ալ հայ արուեստին պատիւ բերող անձեր եղած են: Եթէ մոռացումներ եղան, ներելի թող ըլլան:

Ի սրտէ կը մաղթենք որ երկար ժամանակի համար առիթ չստեղծուի մեզի այսպիսի գրութիւններ ստորագրելու:

Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

կուցումներու նուիրուած հաւաքոյթներ, ունկնդիրներու թիւը կէս միլիոնէ աւելի եղած է:

Զգալի կերպով աշխուժացած է ընկերութեան հրատարակչական գործունէութիւնը: Միայն վերջին երկու տարիներուն հրատարակած է գիտա - մանկավարժական եւ ուսումնա - դաստիարակչական բնոյթի 14 գիրք՝ 156.000 ընդհանուր տպաքանակով:

Միւս կողմէ, սակայն, դեռ անբաւարար գործունէութիւն ցոյց կուտան ընկերութեան մասնաճիւղերը, չկան հարցեր լուծելու սահմանուած տարրալուծարաններ: Պատշաճ բարձրութեան վրայ չէ դրուած Հանրապետական Խորհուրդի եւ գիտա - հետազօտական հաստատութիւններու, մանկավարժական բարձրագոյն ուսումնարաններու փոխադարձ կապն ու համագործակցութիւնը, որու հետեւանքով փորձառու մասնագէտներ դուրս մնացած են մանկավարժական գիտական աշխատանքներէ:

×

ԱԿՈՒՄԲՆԵՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ

Մարտ 29ին Երեւանի մէջ տեղի ունեցած է «Կուլտուր - լուսաւորական եւ գրադարանային հիմնարկների աշխատողների հանրապետական խորհրդակցութիւնը»: Ժողովին բացումը կատարած է Հայաստանի Մշակոյթի նախարարը՝ Ռ. Պարսամեան: Զեկուցումը կատարած է Լ. Բարսեղեան.

— Անցեալ տարի կազմակերպուած են 14.500 «Թեմատիկ երեկոներ», հանդէսներ, բանավէճեր, մօտ 35 հազար դասախօսութիւն: Ինքնագործ խումբերու ուժերով տրուած են մօտ 11.000 համերգ եւ ներկայացում:

1973ին զգալի կերպով ընդարձակուած է գրադարաններու ցանցը: Գրադարաններ բացուած են գիւղերու, քաղաքներու եւ նոր թաղերու, մեծ կառոյցներու մէջ: Ներկայիս երկրին մէջ կան 3.340 զանազան բնոյթի գրադարաններ, որոնց գիրքերու թիւը 42 միլիոն է:

×

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԵՐԳԻՉԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Փարիզի օփերայի երգիչ Ժեռար Սերգոյեան (պաս) «Դոն Կարլոս» օփերայի ներկայացումին, Երեւան, կատարած է Ֆիլիփ Բ.ի դերը, մեծ վարպետութեամբ՝ արժանանալով ունկնդիրներու գնահատանքին:

— Ժ. Սերգոյեանի նման պաս մը կրնայ զարդը դառնալ որեւէ մէկ օփերայի, աշխարհի մէջ, նկատել տուած է անոր խաղընկերը՝ Կ. Մարկոսեան:

Ֆրանսահայ երգիչը երգած է նաեւ «Ֆաուստ» եւ «Պարպիէ տը Սեվիյ» օփերաներուն մէջ, որոնք ներկայացուած են

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՎԻԷՆՆԱՅԻ Հայ Ուսանողական Միութիւնը, աջակցութեամբ տեղւոյն Հայ Տիկնանց Յանձնախումբին, քաղաքի «Հանդիպումի Տուն» սրահին մէջ, հայ եւ աւստրիացի հանդիսականներու ներկայութեան տօնած է Վարդանանքը: Միութեան ատենապետ Ռուբիկ Եաղուբեանի բացման խօսքէն ետք բանախօսած է գաղութին հոգեւոր հովիւը՝ Մեսրոպ Ծ. Վրդ. Գրիգորեան: Մխիթարեան վանքի ընդհ. աբբահայրը՝ Գրիգորիս Վրդ. Մանեան գերմաներէնով պատմականը ըրած է Վարդանանց հերոսամարտին: Ուսանողներէ կազմուած 20 հոգինոց երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ դաշնակահարուհի Սեդա Դանիէլի, ներկայացուցած է հինգ հայկական ժողովրդական երգեր: Ապա մեներգած են Վիէննայի երաժշտական ակադեմիայի շրջանաւարտներէն Անժէլ Կարապետեան (Տէսինէն), Էտնա Գավալճեան, Այտա Բաղրամեան եւ Ալ. Խաչեգարի (Թեհրանէն): 12 հոգիէ կազմուած պարախումբը ներկայացուցած է հայկական պարեր, պարուսոյց Տիկին Ամալիա Մովսէսեանի ղեկավարութեամբ:

ԹԵՀՐԱՆԻ Հայ Մշակութային «Արարատ» Միութեան նախաձեռնութեամբ, Ապրիլ 6ին եւ 8ին, Միութեան սրահին մէջ տեղի ունեցած են Արփինէ Փեհլիվանեանի զոյգ երգահանդէսները: Յայտագիրները կազմուած են հայ եւ օտար հեղինակներու դասական երգերէ:

ՌՈՒՍՏՐԻ (Միացեալ Նահանգներ) մէջ, վերջերս իր մահկանացուն կնքած է ծանօթ դերասան Եդուարդ Զաքրատ: Շուրջ 80 տարեկան, բնիկ Պոլսեցի Զաքրատ, վերջերս Ամերիկա հաստատուած էր: Լոյս ընծայած էր իր յուշերը առանձին հատորով:

Երեւանի մէջ: Համերգ մըն ալ տուած է Հայաստանի պետական սեմֆոնիկ նուագախումբի ընկերակցութեամբ: Յայտագիրը կազմուած էր եւրոպական դասական օփերաներու մեներգներէ:

×

ԺԱՊԱՒԷՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Ճափոնցի եւ խորհրդային նկարահաններ աւարտած են Հայաստանի նուիրուած ժապաւէնի մը պատրաստութիւնը: Ճափոնի մէջ ներկայացուելիք այդ ժապաւէնը պիտի պատկերացնէ Հայաստանի արդիւնաբերութեան զարգացումը, Երեւանը, ճարտարապետական յուշարձաններ, Սեւան, Էջմիածին, Գառնի, Սարդարապատ, գիտութեան եւ մշակոյթի բարգաւաճումը:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

—O—

Կիրակի, Ապրիլ 21ին, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ, իսկ կէսօրէ ետք ալ հանդէս մը տեղի ունեցաւ եկեղեցիին կից սրահին մէջ՝ Տանն Կիլիկիոյ երջանկայիշատակ կաթողիկոս՝ Սահակ Բ. Խապայեանի ծննդեան 125ամեակին եւ Եղիկի գիւղի Ս. Նշան տօնին առթիւ: Նախաձեռնուած էր Մարսէյլի Խարբերդի Եղիկի գիւղի Հայրենակցական Միութեան եւ Կանանց Յանձնախումբին կողմէ: Պատուոյ նախագահն էր Մարսէյլի երեսփոխան Ժան Մաս, իսկ նախագահը՝ Կ. Տէրտէրեան: Հայրենակիցներ եկած էին ոչ միայն Մարսէյլի զանազան վայրերէ, այլեւ Վալանսէ ու այլ քաղաքներէ:

Նախագահը հրաւիրեց ներկաները վայրկեան մը յոտնկայս լռութեամբ յարգելու յիշատակը Սահակ Բ. կաթողիկոսի, Խարբերդի եւ անոր ոսկեզօծ դաշտի 1915ի զոհերուն եւ նոր մեռած Ֆրանսայի Նախագահին յիշատակները: Ապա ոգեկոչեց Եղիգցի կաթողիկոսին հայրենասէր դէմքը չեշտելով, թէ Սահակ Բ. իր դժբախտ ժողովուրդին ցաւերն ու տառապանքները բաժնեց, մինոյն ժամանակ տարագիր Հայերու յոյսի եւ ներշնչումի աղբիւր հանդիսացաւ՝ անոնց սիրտին մէջ բոցավառելով հայրենիքի կայծը անմար, որ դարերու փոթորիկներուն դիմացեր է եւ դեռ պիտի դիմանայ: Խանդավառեց սերունդներ վաղուան լուսաւոր տեսլականով:

Յաջորդաբար խօսեցան Տօքթ. Միքայէլեան, Տիկին Էլիզ Յակոբեան եւ Շահան Քհնյ. Տէտէեան: Առաջինը պատմականը ըրաւ Խարբերդի Եփրատ գոլէժին, որ Հայութեան տուած է տիպար Հայեր, շատեր ողջակիզուած մեծ եղեռնին: Երկրորդը այցելած ըլլալով վերջերս Խարբերդ, իր տպաւորութիւնները ներկայացուց հետեւեալ ձեւով. «Խարբերդ 59 տարիներէ ի վեր չէ փոխուած, նոյնը մնացած է, ոչ մէկ յառաջդիմութիւն, բարեփոխում»: Շահան Քհնյ. անդրադարձաւ Սահակ Բ. կաթողիկոսի հայրենանուէր աշխատանքներուն, ներկայացնելով նաեւ անոր կենսագրական գիծերը. «Երախտագիտութեամբ կը խոնարհինք մեծ Հայուն անթառամ անունին առջեւ», եզրակացուց ան:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերին Հայ Արենոյշները գլխաւորութեամբ Տիկին Շահմիրեանի, Տիկին Մ. Տէր-Կարապետեան եւ երէցկին Տէտէեան հայերէն գեղեցիկ երգերով:

Կ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (119)

ԲՈՌ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

2.

— Ա՛յ, Մարկոնին, ձիով, անկիւնը, — շշնջաց յանկարծ Միքելլէն: Բոռը քաշ եկաւ իր կապոցի հետ դէպի ձիաւորը:

— Հնձուոր չէ՞ք ուզի, պարոն, — ասաց նա՝ ձեռքը պատուած գլխարկին տանելով ու մատը դնելով ձիու սանձին:

Պայմանական նշանն էր դա, եւ ձիաւորը, որ արտաքուստ մի գիւղական կառավարչի տեսք ունէր, իջաւ ձիուց ու սանձը գցեց կենդանու վիզը:

— Ի՞նչ կարող ես անել:

Բոռը գլխարկն էր ոլորում ձեռքում:

— Խոտ կը հնձեմ, ցանկապատ կը շինեմ, — սկսեց նա ու շարունակեց նոյն եղանակով. — գիշերը ժամը մէկին կլոր նկուղի մօտերքին: Հետներդ առէք երկու լաւ ձի ու սայլ: Ես կը լինեմ նկուղում: Բացի դրանից, կարող եմ եւ հող փորել, պարոն, այլեւ...

— Լաւ, ինձ միայն հնձուոր է պէտք: Այս կողմերում արդէն աշխատա՞ծ էք:

— Միայն մի անգամ, պարոն: Զմոռանաք, որ գալու էք լաւ զինուած: Հեծելախմբի կարող ենք հանդիպել: Անտառի արահետով մի գաք. միւս կողմից աւելի ապահով է: Եթէ լրտեսի հանդիպէք, խօսել պէտք չէ, զարկէք: Կ'աշխատեմ ձեզ զօհացնել, պարոն:

— Լաւ, բայց ինձ պէտք է փորձառու բանուոր: Ոչ, մանրուք չունեմ:

Նրանց մօտեցել էր մի մուրացիկ՝ քրքրուած շորերով ու ասում էր մի ողորմելի միապաղաղ ձայնով.

— Ողորմացէք Թշուառ կոյրիս, ի սէր Տիրամօր... Շուտով հեռացէք. մի հեծելախումբ է գալիս այստեղ... Ամենասուրբ կոյս Մարիամ Աստուածածին: Ձեզ են որոնում: Ռիվարեց, երկու վայրկեանից այստեղ կը լինեն... Բոլոր սրբերը ձեզ օգնական ու պահապան... Շտապեցէք: Բոլոր անկիւններում լրտեսներ կան: Աննկատ անց կենալ կարելի չէ:

Մարկոնին սանձերը դրաւ Բոռի ձեռքը:

— Շուտ: Շտապեցէք կամուրջը ու ձին թողէք: Այնտեղ կարելի է թաք կենալ խրամում: Մենք բոլորս էլ լաւ զինուած ենք ու մի տասը վայրկեան կը պահենք նրանց:

— Ոչ, չեմ ցանկանում, որ ձեզ բռնեն: Կանգնեցէք շարքով կողքիս ու կարգով կրակեցէք ինձնից յետոյ: Այժմ մօտենանք ձիերին. Նրանք կանգնած են ապարանքի սանդուխի մօտ. դանակները պատրաստ պահեցէք: Կը նահանջենք կռուելով: Եւ հէնց որ գլխարկս նետեմ գետին՝ արձակեցէք սանձերը ու ցատկեցէք մօտիկ եղող ձին: Այսպիսով ամէնքս էլ կը հասնենք անտառը:

Այնպէս կամաց ու այնպէս հանգիստ էին խօսում այս բոլորը, որ նոյնիսկ նրանց կից կանգնած մարդիկ չէին կարող երեւակայել, որ խօսակցութիւնը մի աւելի լուրջ բանի մասին է, քան հունձը: Մարկոնին իր մատակի սանձից բռնած մօտեցաւ կապուած ձիերին. Բոռը գնում էր նրա կողքից կաղալով, իսկ մուրացիկը նրանց յետեւից՝ ձեռքը կարկառած ու ողորմելի մուրալով: Միքելլէն մօտեցաւ նրան՝ սուլելով: Մուրացիկը նրան էլ հաղորդեց իրերի վիճակը, երբ անց էր կենում մօտով, վերջինս էլ գնաց ու հանգիստ իմաց տուաւ իրեն միւս երեք ընկերներին, որոնք ծառի տակ նստած հում սոխ էին ուտում: Երեքն էլ իսկոյն վեր կացան ու գնացին նրա յետեւից: Եւ դեռ ոչ ոք նրանց վրայ ուշք չէր դարձրել, որ եօթն էլ կանգնած էին արդէն ապարանքի սանդուխի մօտ՝ մի-մի արձանակ բռնած գաղտուկ ձեռքներին. իսկ բոլորովին նրանց մօտիկ կապուած էին ձիերը:

— Ոչինչ ցոյց մի տաք, քանի տեղիցս չեմ շարժուել, — ասաց Բոռը որոշ ու հանգիստ: — Կարելի է չճանաչեն մեզ: Երբ ես կրակ տամ, կրակեցէք դուք էլ կարգով: Մի խփէք մարդկանց. ջանացէք ձիերը վիրաւորել, որ չկարողանան յետեւներիցս ընկնել: Երեքդ կ'արձակէք, երեքդ կը լցնէք: Այսպէս, ուրեմն, երբ գլխարկս նետեմ գետին, էլ ամէն մարդ իր համար: Միայն ոչ մի պայմանով չմնաք:

— Ա՛մ, գալիս են, — ասաց Միքելլէն: Զարմանքի մի յիմար ու միամիտ արտայայտութեամբ Բոռը նայում էր նրանց, մինչդեռ բոլոր ամբոխը մեկանց թողել էր իր գործը:

Տասնհինգ զինուած ձիաւորներ դանդաղ մօտենում էին տօնավաճառի հրապարակին: Շատ դժուար էր խիտ ամբոխի միջից առաջանալը, եւ եթէ հրապարակի անկիւնների լրտեսները չլինէին, եօթը դաւադիրները հանգիստ կարող էին աչքից կորչել, քանի որ բազմութեան ուշքը զինուորներին էր դեռ: Միքելլէն մօտեցաւ Բոռին.

— Զփախչե՞նք:

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

ՊԱՏԱՐԱԳ

NOTRE-DAME

Կիրակի, Ապրիլ 28, Նոթր–Տամի Մայր տաճարին մէջ, ժամը 16ին նուիրուած Ապրիլեան նահատակներուն:

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի առաւօտ մասնաւոր պատարագ կը մատուցուի Ապրիլեան նահատակներու յիշատակին, ժամը 11ին, Ֆուրվիէրի մէջ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

Տէր եւ Տիկ. Ճիպրայէլ Պահատուրեան էջմիածնայ Ս. Աթոռի պայծառութեան 1000 ֆր. եւ անկար ծերերու 500: Այրի Տիկ. Սիրարփի Գ. Թովմասեան իր ամուսնոյն Գրիգոր Թովմասեանի յիշատակին եկեղեցւոյ 500, Տէր եւ Տիկ. Յովհաննէսեան (Ռոան) եկեղեցւոյ 700, Տիկ. Լուիզ Յովհաննէսեան 200, Տիկ. Գոհար Ոսկերիչեան եկեղեցւոյ 150 եւ Ազգատախնամին 50, Օր. Վերժին Կոստանեան, Պ. Յակոբ Բելթէքեան, Դանիէլեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկ. Գ. Տիւյմէճեան, Տէր եւ Տիկ. Տօնոյեան 100ական, ոմն եկեղեցւոյ, դպրոցին եւ Ազգատախնամին 100ական, այլ ոմն եկեղեցւոյ, դպրոցին եւ Ազգատախնամին 100ական, Տիկ. Ֆ. Միհալճեան 50, Պ. Անանիա Խաղնաճեան իր եղբօր՝ Յարութիւնի մահուան 3րդ տարելիցին առթիւ եկեղեցւոյ եւ դպրոցին 20ական, Տիկ. «Մայր» Քէչիչեան ուխտի մը առթիւ 35, Պր. Թէրզիպաշեան 50:

Իւղագին.— Այրի Տիկ. Ժամկոչեան 60, Էժտահարեան ընտանիք, Տիկ. Փ. Կարապետեան, Տիկ. Գարաօղլանեան 50ական, Տիկ. Նահապետեան 40, Տիկ. Յովակիմեան, Տիկ. Գլըճեան 30ական, Տիկ. Ս. Առաքելեան 25, Տիկ. Ն. Զալըքեան, Տիկ. Գույումճեան 20ական, Տիկ. Մ. Թավշանճեան, Տիկ. Ա. Խաչատուրեան, Տիկ. Շ. Օհաննէսեան, Տիկ. Գարայեան, Տիկ. Շ. Գրիգորոֆ, Պ. Կ. Մարգարեան 10ական ֆր.:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

24 տարեկան օրիորդ մը, սկսնակ էնժէնիէօր – շիմիստ, գիտական հետազօտութիւն, գործ կը փնտռէ փարիզեան շրջանին մէջ:

Գրել՝ ՃԱՆԻԿԵԱՆ
23, Rue Guynemer
92140 Issy les Moulineaux

Հ. Յ. Դ.

ՊԱՆԵԽՕ – ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. Արծիւ ենթակոմիտէի ժողովը այս Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8·30ին, սովորական հասցէին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանեէօ–Քաշանի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը Երեքշաբթի, Ապրիլ 30, ժամը 20·30ին Տիկին Հանչերեանի բնակարանը, 9 Ռիւ տէ Փռէ, Պանեէօ: Կարեւոր օրակարգ:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

4 Մայիս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 20·45ին «Սանթրոյի» սրահին մէջ, 8, Ռիւ Ժան Կուժոն

Կը նախագահէ ԳԵՂԱՄ ՔԵՐԷՍԹԷՃԵԱՆ

Կը խօսի՝ ԶԱՐԵՀ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ

նիւթ ունենալով

«Արդի ճկարչութեան ձգտումները»

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԱՌ ՈՐ ԱՆԿ Է

Ատամնաբոյժ՝ Օրիորդ Տանիէլ Մաթոսեան կը հաղորդէ թէ իր հասցէն է՝

193, Rue de Breteuil
MARSEILLE 6
Tél. 37-52-55

Կ'ընդունի ժամադրութեամբ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.—

Տիկ. Վարդուհի Դարբինեան իր թոռնիկին եւ ամուսնոյն՝ Նշան Դարբինեանի հոգիներուն համար 10, Յովհ. Զադարեան իր թոռան հոգեհանգիստին 5, Տէր եւ Տիկ. Քիւրտօղլեան եւ զաւակները իրենց մօր եւ մեծ մօր մահուան 16րդ տարեդարձին առթիւ 10, Մանուկ Իշխանեան դպրոցին 10, Ամերիկայէն Տիկ. Ազաւնի Մալխասեան իր ննջեցելոց համար 15, Տիկին Նուարդ Թըլխթըլեան իր հանգուցեալ ամուսնոյն ի յիշատակ 5, Տիկ. Թագուհի Յակոբեան իր ամուսնոյն եւ մօր յիշատակին 10, Պետրոս Սարաճեան իր կնոջ Սաթենիկ Սարաճեանի մահուան տարեդարձին առթիւ 50, նոյն առթիւ Տէր եւ Տիկ. Անտրէ Պաղտասարեան, Ալէն Պագրճեան, Տէր եւ Տիկ. Աճէմեան 20ական, Մատթէոս Յարութիւնեան ի յիշատակ հանգուցեալ Շարոյեանի 5, Տիկին Անահիտ Ազարեան 5, Տիկ. Լիւսի Փարաւոնեան 30:

ԱՊՐԻԼ 24Ը

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Ապրիլ 28, ժամը 9·30ին հանդիսութիւն Քափիթօլ սինեմային մէջ (Քանըպիէռ):

Կը նախագահէ.— Պ. ՄՈՒՇԵՂ ՃԻՅԷՐՃԵԱՆ

Կը խօսին.—

Dr. YVES TERNON

Me E. JAKHIAN

M. G. SARIAN

Մասնակցութեամբ բոլոր հայ կազմակերպութեանց եւ միութեանց:

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի եւ Շրջ. Հայ Ազգ. Միութեան եւ մասնակցութեամբ Լիոնի հայ կազմակերպութեանց:

Կիրակի, Ապրիլ 28, ժամը 16ին ոգեկոչում Ազգ. Տան սրահին մէջ, 295, Ռիւ Պուալօ: Կը խօսին.— ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ (հայերէն) եւ Մէթր ՍՏԵՓԱՆ ՎԱՆԼԵԱՆ (ֆրանսերէն):

×

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կրընոպլի Հայ Ազգ. Միութեան եւ մասնակցութեամբ տեղւոյս հայ բոլոր կազմակերպութիւններուն, Կիրակի, Ապրիլ 28 ժամը 15·30ին, Ռիւ Ժէյի սրահին մէջ:

Կը նախագահէ.— Կ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ, Կը խօսի.— Ս. ՍԻՍԼԵԱՆ:

Գեղարուեստական խնամուած բաժին Կապոյտ Խաչի կողմէ:

×

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Տէսինի Յուշարձանի Յանձնախումբին, Կիրակի, Ապրիլ 28: Առաւօտ՝ հոգեհանգիստ Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ: Յետ պատարագի թափօր: Մեկնում եկեղեցիէն եւ ծաղկեպսակի զետեղում յուշարձանին՝ ժամը 12ին: Ներկայ կ'ըլլան Ռոնի երեսփոխան՝ Ժան Փոփէրէն եւ Տէսինի քաղաքապետ՝ Փիէր Մութէն:

Յարգանքի խօսքը կ'արտասանէ փոխ–քաղաքապետ ԱՐՍԷՆ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

×

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Ազգ. Միութեան, Կիրակի, Ապրիլ 28, առտուան ժամը 9ին հոգեհանգստեան պաշտօն Սէնթ Անտրէ լը Հօ եկեղեցին: Ժամը 11·30ին ծաղկեպսակի զետեղում «24 Ապրիլ» փողոցը:

Կէսօրէ ետք ժամը 15·30ին հանդիսաւոր ոգեկոչում պետական թատրոնին մէջ:

Կը նախագահէ ՄԱՇՏՈՑ ՎՐԴ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Կը խօսի ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՏԱՒՈՐԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին

×

ՌՕՄԱՆԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Հայ Ընկերակցական Միութեան, Կիրակի Ապրիլ 28 ժամը 10ին ծաղկեպսակի զետեղում Մեռեալներու Յուշարձանին, Շան տը Մարս:

Կէսօրէ յետոյ ժամը 4ին Սէն–Պերնար եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի Վալանսի Նարեկ խաչակիր ՔՀՆյ.ի եւ դպրաց դասու լման կազմով:

ՊԱՏՈՒՈՅ ՃԱՇ

Առ ի երախտագիտութիւն

« ՀԱՅԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ » ԶՈՒԻՑԵՐԱԿԱՆ ՖԵՏԵՐԱՍԻՈՆԻՆ

կազմակերպուած

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ» ԿՈՂՄԷ

Կիրակի 5 Մայիս ժամը 12էն 17, ՊՕ–ՌԻՎԱԺ ՓԱԼԱՍ պանդոկին մէջ, Ուշի–Լօզան

ՀԱՅ ԵՒ ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԵՂԲԱՅՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿԵԼԻ ՊԱՀ ՄԸ

ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԿՈՆԴԱԿ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՍՐԲԱԶՆԱԳՈՅՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ Տ. Տ. ՎԱԶԳԷՆ Ա. Է

Ուղերձներ՝ «Հայերու Բարեկամներ, Զուիցերական Ֆետերասիոնի՝ պատուոյ նախագահին, Կեդր. Վարչութեան եւ Լօզանի Կոմիտէին նախագահներուն, Հ. Բ. Ը. Միութեան Զուիցերական խումբճակով Ընկերակցութեան պատուակալ վարիչ պատուիրակին եւ Զուիցերահայ Միութեան նախագահին կողմէ:

×

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օր. Սիրվարդ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ (Սոփրանօ), հայ ժողովրդական երգերով, Պր. Շարլ ԺՈՔԻԷ՝ (Թէնոռ)՝ զուիցերական ժողովրդական երգերով եւ Փարիզէն յատկապէս հրաւիրուած ՍՕՍԻ պարախումբը հայկական պարերով:

Ճաշագին՝ անձգլուխ 45 Զ. Ֆ.

Զուիցերահայ Երիտասարդաց Միութեան անդամներու եւ մինչեւ 20 տարեկան երիտասարդներու՝ 35 Զ. Ֆ.

Մասնակցիլ փափաքողները կրնան դիմել՝

U.G.A.B.

3, Chemin du Cap — 1006 LAUSANNE (SUISSE)

Հեռաձայն՝ Լօզան 28-20-86   Մանրամասն յայտագիր՝ դիմողներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Լուի Ս. Գէորգ եկեղ. Թաղական Խորհուրդը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները.—

Յակոբ Սիմոնեանի մահուան առթիւ Ս. Գինոսեան, Մ. Մելոյեան 50ական, Յակոբեան (Պլ. Օտոօ), Յ. Կէօնճեան, Ղ. Բալույեան 30ական, Ն. Ժամկոչեան Յ. Գորաճեան, Մ. Եմէնէճեան 20ական, Պ. Պապոչեան, Ա. Պէրպէրեան, Մ. Տիգամիսեան, Ս. Դանիէլեան, Յ. Տիգամիսեան, Ս. Գորգոյեան, Ալեքսանեան ընտ. 10ական

Տիրան Էնէզեանի մահուան առթիւ Ն. Մարկոսեան, Կ. Գոգայեան 100ական, Փալոսեան, Թորորոֆ, Ֆընտըղեան ընտ., Տէր–Մարգարեան, Ե. Փայաէրլեան, Թ. Ասլանեան 50ական, Տէրտէրեան, Ժ. Յովհաննէսեան 40ական, Յ. Կէօնճեան 30, երէցկին Միքայէլեան, Տ. Համբարձումեան, Կ. Միգիրեան, Մ. Եմէնէճեան, Գր. Նաճարեան, Տ. Յովհաննէսեան, Պ. Պէրպէրեան, Զագլաեան 20ական, Ս. Մելքոնեան, Հ. Սեմէրճեան, Ա. Սեմէրճեան, Ս. Դանիէլեան, Ս. Փարթամեան, Մ. Յակոբեան, մի ոմն 10ական:

Pour :

VENDRE
ACHETER
LOUER
GERER

Immeubles — Appartements — Villas — Locaux

J. TORANIAN
Conseil immobilier
Administrateur de Biens
FNAIM

ETUDE RIVE-GAUCHE
122, Bd Raspail
PARIS (6e)
Tél. : 548-67-61 — 222-70-63
544-19-46 — 544-11-25

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ
28
DIMANCHE
28 AVRIL
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
83, Rue d'Hauteville, 75010 Paris
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 150 Ֆ. Վեցամսեայ 80 Ֆ.
Արտասահման Տար. 175 Ֆ. Հատը 0,80 Ֆ.

50րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.000
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
50e ANNÉE — N° 13 000

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՇՈՒՐՋ 1500 ՀՈԳԻ ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻ ՇԻՐԻՄԻՆ

Ապրիլ 24 : Ոգեկոչման այս օրը կը սկսէր Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյ մէջ, ուր համախմբուած Հայութիւն մը, նախ կ'աղօթէր իր բիւրաւոր նահատակներու յիշատակին : Ապա, թափօր կազմելով, կ'ուղղուէր դէպի Ալընիւ Ֆրիէտլանտ : Շուրջ 1500 հոգիէ բաղկացած տպաւորիչ բազմութիւն մը հաւաքուած էր Շան զ'Էլիզէ, ուր ժամը 18.30ին ֆրանսական բանակի նախկին Հայ կամաւորներու եւ Ռազմիկներու Միութիւնը, ի յիշատակ մէկուկէս միլիոն հայ նահատակներու, ծաղկեպսակ մը զետեղեց Յաղթական կամարին Անծանօթ Զինուորի շիրիմին վըրայ :

Նախկին ռազմիկները իրենց զինանշաններով, հայ լեգէոնականներ եռագոյն դրօշակով նաեւ նախկին ռազմիկներու դրօշին առաջնորդութեամբ կազմուած թափօրը յառաջացաւ դէպի Յաղթական կամարը, հայկական դրօշներուն կ'ընկերանային հրաւիրուած օտար միութիւններու դրօշակները : Մինչ կը հնչէր փողերու մահազանգը, ծաղկեպսակը դետեղուեցաւ եւ բոցը արծարծուեցաւ Հայ Ռազմիկներու Միութեան իրեք ընկերներու կողմէ, ապա պահուեցաւ մէկ վայրկեանի լռութիւն :

Իրիկունը Սալ Կավօն ծայրէ ծայր լեցուած էր : Կարելի չէր անշուշտ ըսել թէ երիտասարդութիւնը մեծամասնութիւն կը կազմէր, գուցէ նաեւ անոր համար որ երիտասարդութեան մէկ որոշ խաւին մէջ, կը տիրէ այն համոզումը թէ նման հանդիսութիւնները ամուլ ձեռնարկներ են, որոնք տարիներէ ի վեր կը կրկնուին, առանց շօշափելի արդիւնք մը բերելու : Բայց այս երիտասարդութիւնն ալ պէտք է գիտակցի թէ միշտ ինք իրաւունք չունի, ինչպէս նաեւ միշտ իրաւունք չունին հիները : Ու ամէն ինչ որ Թուրքը կը խանգարէ չի կրնար աւելորդ ըլլալ : Նման երիտասարդներ էին նաեւ, որ անցեալ տարի մեզի հետ կը վիճէին, Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ բակը, աւելորդ համարելով հոն կառուցուած Ապրիլեան Յուշարձանը : Ու տեսնուեցաւ, հազիւ 24 ժամ ետք, թէ ցարդ Սփիւռքի մէջ, ոչ մէկ բան այնքան օգտակար եղած էր որքան այդ լուռ քարը, քանի 15 ամիս է, այսօր, որ Թուրքիա դեսպան չունի Փարիզի մէջ :

×

Պահ մը յոտնկայս լռութենէ ետք, բացման խօսքը արտասանեց Սամուէլ-Մուրատ վարժարանի տեսուչը՝ Հ. Խորէն Վ. Տիլիզեան :

Հայր Խորէն նախ դրական երեւոյթ մը նկատեց, որ մէկդի ձգած խտրականութիւն, հեռաւորութիւն եւ ամէն ինչ, հոս հաւաքուած, միասնաբար կը կատարենք մեր ուխտը մէկ տեսլականով : Տեսուչվարդապետը զուգահեռ մը ըրաւ Վարդանանց պատերազմի եւ Ապրիլ 24ի միջեւ, որոնք երկու ամէն յիշատակելի թուականները նկատեց մեր պատմութեան եւ որոնք հարազատ կերպով կը պատկերացնեն մեր ազգային նկարագիրը :

Թշնամին սխալեցաւ կարծելով թէ Հայը այլեւս պիտի չկարենայ իր մէջքը շըտկել, բայց բռնած է թէ ազգերը չեն մեռնիր՝ այլ անձնասպան կ'ըլլան, ու այսօր աշխարհի առջեւ հայ ժողովուրդը կայ ու կը մնայ : Ու մենք եւ գալոց սերունդները պէտք է շարունակենք պահել ու պահպանել այդ ոգին, պահ մը թափանցել մեր նահատակներու սրտին խորը եւ անկէ քաղել ճշմարիտ ճառագայթները :

Կի Քուլթան տը Սէսվալի ճառը, խորապէս սպաւորեց ներկաները : Մեր խընդրանքին վրայ, բանախօսը գրաւոր պատրաստած էր իր ճառը, որպէսզի կարելի ըլլայ զայն հրատարակել «Յառաջ»ի մէջ, ուրեմն, լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ շարթու ընթացքին :

Յաջորդ խօսողն էր Պ. Ս. Քարեան, որ յիշելէ ետք թէ Ապրիլ 24ը ամէնէն չարաշուք թուականն է մեր պատմութեան, առասպելական դրուագ մը պատմեց : Երկու երիտասարդներ կը կռուին ու բարձունքէն երիտասարդ աղջիկ մը կը դիտէ ու կ'երթայ դադրեցնելու կռիւը, վասնզի մեծ կաղնիին առջեւ տեսիլք մը ունեցած է ու երեւցած է ցեղապետը : Կռիւը դադրած է : Մենք ալ յարգելու համար նահատակներու յիշատակը, պէտք է ուխտենք չընել բան մը որ կրնայ վնասել մեր վերածնած հայրենիքին ու ազգային շահերուն : Պ. Քարեան անդրադարձաւ ՄԱԿի մարդկային Իրաւանց Յանձնախումբի վերջին դէպքերուն ու շեշտեց թէ ցորչափ Արեւմտեան Հայաստանը այրխացած կը մնայ, վերապրողներուն զաւակներուն կը մնայ կորիւններ դառնալ եւ տէր ըլլալ հայ ժողովուրդի իրաւունքներուն : Մեծերը շատ լաւ գիտեն թէ ի՞նչ անցած դարձած է : Ըլլայ Ֆրանսան, զոր կը սիրենք ոչ միայն որովհետեւ հոն կ'ապրինք այլեւ անոր համար որ մեծ գաղափարներու եւ մեծ սկզբունքներու օրրանն եղած է : Ինք է որ առաջինը ճըշդած է Մարդուն եւ Քաղաքացիին իրաւունքները : Ըլլայ Ամերիկա, որու դեսպանը, Մորկընթաու Թուրքիայէն վերադարձին, իր յուշերը հրատարակած է, բերելով իր վկայութիւնը : Ըլլայ մանաւանդ՝ Գերմանիան, որ դաշնակից էր Թուրքիոյ, բայց երբ գերմանական դատարանը անպարտ արձակեց Թալաաթը սպաննող՝ Սողոմոն Թէհլիրեանը, ատով իսկ դատապարտած եղաւ Թուրքիան :

Իր եզրակացութեան մէջ, Պ. Քարեան շեշտը դրաւ երկու կէտի վրայ՝ յիշատակը կուլայ, յոյսը կ'երգէ : Յոյսը մեզ չլքեց ու վերածնած հայրենիքին մէջ, Ծիծեռնակաբերդի դիմաց կայ Սարդարապատի յուշարձանը, մէկը յիշատակի, միւսը՝ հաւատքի, յոյսի : Թող մէկը ըլլայ մնայուն ազդարար մը եւ մաղթենք որ միւսը ըլլայ ուղեցոյց դէպի նոր յաղթանակ :

Դադարին, ու գեղարուեստական բաժինէն ետք, փակման խօսքը արտասանեց Հայրապետական Պատուիրակ Սերովբէ Արք., որ ծանրացաւ երկու հակադիր զգացումներու վրայ որոնք մեզ կը համակեն՝ սուգի եւ հպարտութեան : Սուգի, վասնզի մեծ էր մեր կորուստը բայց այդ սուգը միայն հայկական չէ : Անիկա կը տարածուի ամբողջ աշխարհի խղճին վրայ եւ 20րդ դարու այս առաջին ցեղասպանութիւնը փուշի պէս խոցուած է քաղաքակիրթ մարդոց խղճին մէջ : Հպարտութեան, որովհետեւ պէտք չէ կարծել թէ հայ ժողովուրդը հլու հնազանդ ենթարկուեցաւ տառապանքի, աքսորի, ջարդի : Եղան ինքնապաշտպանութեան հերոսական դրուագներ, որոնք պարծանք պիտի պատճառէին որեւէ ժողովուրդի : Օտար գրագէտ մը աշխարհի սեփականութիւնը դարձուց Մուսա տաղը, բայց կան նաեւ ուրիշ հերոսական թուականներ : Ու 59 տարիէ ի վեր, մեր ժողովուրդին ապրած կեանքը բարգաւաճում է ու վերելք և մեր փոքրիկ բայց շատ թանկագին հայրենիքը հպարտութիւններու հպարտութիւնն է, յոյսերուն յոյսը եւ կորիզն է ամբողջական Հայաստանի մը :

Յոտնկայս երգուած Հայ Մերով վերջ գտաւ այս հանդիսութիւնը :

×

Ընդհանրապէս, Ապրիլ 24ի առթիւ, չենք ծանրանար գեղարուեստական բաժնին վրայ եւ կը գոհանանք միայն մասնակցողներուն անունները յիշելով, ի բացառութիւն Սամուէլ-Մուրատ եւ Դպրոցասէր վարժարաններու միացեալ երգչախումբին, որու մասնակցութիւնը մասնաւոր իմաստ մը ունի այդ երեկոյթին : Այս անգամ սակայն, չենք կրնար շանդրադառնալ կարգ մը կէտերու, որոնց պատասխանատուն, ի յառաջագունէ կազմակերպիչ յանձնախումբն է :

Նախ ըսենք թէ նման հանդիսութեան մը բոլորովին աւելորդ է «ճոխ» գեղարուեստական բաժին մը : Այդ իրիկուն, մէկ հոգի չկայ, որ գեղարուեստական բաժնի համար գայ : Մեր կարծիքով, լիովին կը բաւէ մէկ-երկու արտասանող (նախընտրաբար նահատակ գրագէտներու եւ բանաստեղծներու գործերէն), մէկ դաշնակ եւ վերը յիշատակուած երգչախումբը : Անկէ զատ, աւելորդ չէ գուցէ երգչուհիի մը կամ երգիչի մը մասնակցութիւնը, պայմանաւ որ նախապէս ճըշդուի թէ ի՞նչ պիտի երգէ եւ մեզի չհրամցուի, բաւական ալ սպասցնելէ ետք, Անոյշի խելագարման տեսարանը, որ իր ներկայացուած ձեւով ալ, բաւական ծիծաղելի տպաւորութիւն մը թողուց : Բոլորովին աւելորդ էր նաեւ Սայաթ-Նովա նուագախումբը (բաղկացած... մէկ հոգիէ) Սայաթ-Նովայի սիրային երգերով :

Գուցէ ոմանք անարդար գտնեն որ քըննադատենք Յանձնախումբ մը, կազմուած բարի կամեցողութիւն ունեցող անձերէ, բայց որ, ըստ երեւոյթին ասկէ աւելի բան մը չի կրնար ընել : Որքան գիտենք, այս կազմակերպիչ յանձնախումբին անդամ են կազմակերպութիւններու եւ միութիւններու ներկայացուցիչներ : Այդ ներկայացուցիչները, յաճախ կը փոխուին, տըրուած ըլլալով որ հարկ կ'ըլլայ ժամանակ ունեցող անձեր գտնել եւ կը պատահի ուրեմն, որ երբեմն մէկ ժողովէ միւսն ալ նոյն մարդիկը չըլլան : Ուրեմն աւելի լաւ պիտի չըլլա՞ր, Փարիզի մէջ կազմել մնայուն մարմին մը, որու անդամները ներկայացուցչական բնոյթ ունենալով հանդերձ, մնայուն ըլլային եւ քիչ-շատ ձեռնհաս անձեր, որոնք լրջօրէն զբաղէին նըման ձեռնարկներու կազմակերպութեամբ : Նման ներկայացուցչական մնայուն մարմին մը, կրնար նաեւ Ապրիլեան հանդէսէն զատ, նախաձեռնարկ ըլլալ համազգային բնոյթ պահանջող այլ հանդիսութեանց : Եւ ասիկա, պէտք է ըլլայ, օրինակ Ապրիլեան 60ամեակին առթիւ, որու պատրաստութիւնը պէտք է սկսի վերամուտին իսկ :

×

Այս մատնանշումներէն անկախ եւ վերջացնելու համար, ըսենք նաեւ թէ այդ երեկոյին դրական կողմերն էին՝ Մխիթարեան վարժարանի երեք տղոց խմբական արտասանութիւնը, Տիկին Մատլէն Էքիզեանը, Օր Այտա Պասմաճեանը (դաշնակ) եւ մանաւա՛նդ վարժարաններու աշակերտներու երգչախումբը, որ Գէորգ Եանպէկեանի ղեկավարութեամբ, յաջողապար երգեց՝ Մայր Արաքսի, Իրբեւ Արծիւ, Զէյթունցիներ եւ Եանպէկեանի մէկ շատ յաջող յօրինումը՝ Սարդարապատ (խօսք՝ Պարոյր Սեւակի) : Ու այս տղաքն ու աղջիկները եկան անգամ մը եւս ըսելու՝ դուք երէկը կ'ողբաք, բայց դիտեցէք մեզի, ու վերջ տուէք լացի պատերուն, ահաւասիկ մե՛նք, այսինքն՝ Վաղը :

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐԸ

Ուրբաթ օր, Արտաքին նախարար Միշէլ Ժոպէր, իր դիրքը կը ճշդէր եւ մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին կ'ըսէր թէ պիտի քուէարկէ եւ կը թելադրէ որ ամէն ոք քուէարկէ Շապան-Տէլմասի համար : Իր բերած այս երաշխաւորութիւնը կրնայ օգտակար ըլլալ այն չափով որ՝ Ժոպէր մտերիմն ըլլալով Փոմփիտուի, այն տպաւորութիւնը կը թողու իր յաջորդութեամբ, թէ Ժիսքար Փոմփիտուի «հոգեւոր զաւակը» չէր :

Բայց եւ այնպէս Շապանի դիրքը կը տկարանայ եւ Լը Փուէն շաբաթաթերթի հրատարակելիք հանրային կարծիքի յաջորդ քննութիւնը հետեւեալ պատկերը կը պարզէ, Ա. շրջանին համար.— Միթերան՝ 42 առ հարիւր, Ժիսքար 31 առ հարիւր, Շապան՝ 18 առ հարիւր : Ինչ որ եթէ բան մը կը նշանակէ, կրնայ միայն նշանակել որ որքան իրար կ'անցնի, այնքան իրեն աննպաստ կը գործէ Պորտոյի քաղաքապետը : Այլեւս ջղագրգռուած ձեւով է որ կը յարձակի Ելմտական նախարարին վրայ, որ կը շարունակէ փայլուն ընտրապայքար մը վարել հակառակ շատ մը տկար կէտերու : Օրինակ առջի օր, շատ «Ջուր կը վերցնէր» երբ պատասխանելով Միթերանի, որ կ'անդրադառնար տուրքերու գրասենեակները հասած շըրջաբերականի մը, հրահանգելով որ առայժմ չճշդուին ֆօրֆէները, կ'ըսէր թէ այո՛, այդպէս եղած է եւ բնական է որ առկախուի նման բան մը ընտրական շըրջանին :

Ձախի պարագլուխը Նիս էր, ապա՝ Քորսիքա եւ հանգիստ շաբաթ օր մը անցընելէ ետք, Կիրակի օր կ'անցնի Լիլ, ապա՝ Պրըթանիա :

Ինչ կը վերաբերի ազգայնացումներուն, Միթերան կը շեշտէ թէ հասարակաց ծրագրին համաձայն, ազգայնացումի պիտի ենթարկուին միայն դրամատուները եւ ճարտարարուեստի 9 հաստատութիւններ (ի շարս որոնց՝ Մարսէլ Տասօ, Ռուսէլ եւայլն) : Այս կէտը եւ համայնավարներու ներկայութիւնը դահլիճին մէջ, երկու կնճռոտ հարցերն են, որոնք միշտ կը կրկնուին : Մնաց որ բոլոր թեկնածուներուն ներկայիս տուած խոստումները մեծ արժէք չունին, տրուած ըլլալով որ բոլորն ալ դրախտ մը կը խոստանան միամիտ քաղաքացիին, որ գիտէ թէ իր ապրած ամէնէն հանգիստ եւ համեմատաբար անհոգ շրջանը վերջ պիտի գտնէ Մայիս 20ին :

«ՊՐԱՒԴԱ» ամբաստանեց Թուրքիան, որ կը զինէ եւ զօրավիգ կը կենայ քիւրտ ըմբոստներուն Իրաքի մէջ : Խորհրդային թերթին համաձայն Թուրքիա որոշած է «տկարացնել Պաղտատի յառաջդիմական վարչակարգը». այս նպատակով Անգարա զէնք, ռազմամթերք եւ դրամ կը հայթայթէ «քիւրտ ծայրայեղներուն» :

Ա. Մ.

ՕՐՐԱՆ ՈՒ ՅՈՒՂԱՆ ՄՏԱՒՈՐ ՆՈՒԱՃՈՒՄՆԵՐՈՒ

Տասնըիններորդ դարու հայկական գրութօնքին մէջ՝ արեւմտահայ թէ արեւելահայ ճակատներու վրայ մեր մամուլը գրեթէ անվրէպ ծանրաչափն է ընկերային ընդհանուր հետաքրքրութիւններու եւ ազգային – մտաւոր կեանքի բոլոր արտայայտութեանց։

Հայ թերթը սովական տեղեկատու մը չէ։ Ճիշդ է որ մինչեւ 1870ական թուականներ խունկ կը բուրէ, արձագանգն է առաւելապէս ազգ.–եկեղեցական եւ պատրիարքարանային անցուդարձներու, սակայն յետին լուրին մէջ իսկ արթնութեան մը թրթիռը կայ։ Յայտնի է հանրային ինքնագիտակցութեան խլրտումը՝ որ 1840 – 1860 քսանամեակին արդէն յանգած է Ազգային Սահմանադրութեան պատմական շարժումին։

1830ական – 1860ական թուականներուն հայ երիտասարդութիւնը եւրոպական ոստաններէ իրեն հետ Պոլիս կը բերէ ընկերագիտական նոր համոզումներ, լայնատեսութիւն, քննական ոգի եւ քննադատական աւիւն։ Արեւմուտքը նոր հորիզոն մըն է հայ կեանքի համար, որ մինչ այդ ինքն իր մէջ էր ամփոփուած ու կը ճանչնար լոկ միխինարական առաքելութիւնները։ Ցեղաշրջումի մը աճապարանքը կայ շատերու մօտ. բարեշրջումի ճամբով նեղմտութիւններ քանդելու տրամադրութիւնը տիրական է մտաւորականութեան մօտ։ Պահպանողականներէ շատեր արգելակի դեր կը կատարեն, սակայն ազատական մտածողութիւնը հետզհետէ տիրական կը դառնայ։

Կը խուսափինք ծաւալումէ, սակայն չահեկանութենէ զուրկ չենք նկատեր 1832 – 1855 թուականներու արեւմտահայ եւ արեւելահայ մամուլի ամփոփ մէկ պատկերը ներկայացնել, անոնց ընդմէջէն լսելի դարձնելու համար ընկերայինմտաւոր մեր գրթօնքի «տոնաձայնը» եւ գաղափար մը տուած ըլլալու համար տիրող մտայնութեանց մասին։

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ՃԱԿԱՏԻ ՎՐԱՅ ամէնէն աւելի ուշադրութիւն կը գրաւեն պետութեան հետ բարի յարաբերութեանց մտահոգութիւնը, Հայոց կրօնական կեանքի ապահովութեան հարցը, համայնական խնդիրներու բարւոք լուծումը, ժողովրդային դաստիարակութեան եւ հանրային կրթութեան ծաւալումը, արտաքին աշխարհի հանդէպ նոր հետաքրքրութիւններ, մտաւոր – մշակութային չեշտուած հակում մը նորերու մօտ, ինքնաքննադատութեան առաջին փորձեր, հայրենասիրական զգացումի ատոհճանական արծարծումը...

Բոլոր այս հակումներուն եւ մտադրութեանց մէջ՝ յառաջապահ մտաւորականութեան եւ երիտասարդութեան հետ՝ Մամուլը պատասխանատու դիրքերու վըրայ է։ Ճիշդ է որ 1830–1850 քսանամեակի տիրական ուժերը պահպանողականութեան ներկայացուցիչներ են առաւելապէս, որոնց շուքը կ'երկարի նոյնիսկ մինչեւ 1860 – 1870... Սակայն հաստատելի է, որ մթնոլորտին մէջ դէպի «գարուն» զարգացող հոսանքներ կան։

Շրջանի բոլոր հրատարակութեանց մէջ հաւաքական մտածողութեան մը միտումը ակներեւ է. ու էականը ա՛յս է արդէն։

Ահաւասիկ անկատար այլ յատկանշական պատկերը օրուան հայ մամուլի, հրատարակութեան եւ դադարման թուականներով.

«Լրոյ գիր մեծի տէրութեան օսմանեան», պետական հրատարակութեամբ (1832 – 1840), Պոլիս: «Շտեմարան պիտանի գիտելեաց» (1839 – 1854), Իզմիր: «Ազդարար Բիւզանդեան» (1840 – 1841), Պոլիս: «Արշալոյս Արարատեան» (1840 – 1886), Իզմիր: «Յայտարար գիր լրոյ մեծի տէրութեան օսմանեան» (1841 – 1848), Պոլիս: «Հայրենասէր» (1843 – 1846): «Թագվիմի Վաքայէ», Թրքահայերէն (1843), Պոլիս: «Ճերիտէի Հաւատիս», Պոլիս, 1846: «Հայաստան», Պոլիս, 1846–1852: «Սուրհանդակ Բիւզանդեան», Պոլիս, 1847 – 1850: «Բանբեր Պարտիզակեան», Պոլիս, 1849: «Հայրենասէր», Նիկոմիդիա, 1850 – 1850: «Բանասէր», 1851–1853, Պոլիս: «Մասիս», Պոլիս, 1852 – 1907: «Մեճմուա'իհաւատիս» Թրքահայերէն, Պոլիս, 1852 – 1863: «Արփի Արարատեան», Իզմիր, 1853 – 1856: «Արծուի Վասպուրական», Պոլիս, ապա՝ Վան, 1855 – 1864: «Աւետաբեր», Պոլիս, 1855–1915, եւայլն եւայլն։

ԱՐԵՒԵԼԱՀԱՅ ՃԱԿԱՏԻ ՎՐԱՅ՝ «Կովկաս», Թիֆլիզ, 1846 – 1848: «Հիւսիսափայլ», Մոսկուա, 1858 – 1864: «Ծըռաքաղ», Մոսկուա, 1858–1862: «Արարատ», Թիֆլիզ, 1850 – 1851: «Մեղու Հայաստանի», Թիֆլիզ 1858 – 1886, եւայլն եւայլն։

Հայութեան երկու ճակատներուն վրայ ալ, շրջանի հանրային եւ մտաւորական ընտրանին Հայ Մամուլի ճամբով իջած է ասպարէզ՝ պայքարելու համար անթափանց նեղմտութիւններու եւ այլամերժ մոլեռանդութեան դէմ, ճամբայ հարթելու համար ազգային ինքնաճանաչումի եւ հաւաքական սթափումի։

Դաստիարակութեան բեմ մըն է մամուլը՝ առաւելապէս։ Եւ եթէ ժողովրդային խաւեր այս պարբերաթերթերէն կը ստանան կենսունակութեան իրենց աւիշը, նոր ու նորագոյն սերունդներ նորահաստատ վարժարաններու ցանցէ մը կ'ընգունին նախապատրաստութիւնը իրենց հաւաքական մտածողութեան։

1850ական թուականներուն յիսունէ աւելի ազգային վարժարաններ կան թրքական կեանքի մէջ. նուազ ծաւալուն թափով, սակայն շատ աւելի հայաշունչ դաստիարակութեան մը տենդով վարակուած է նաեւ Արեւելահայութիւնը, որ հաղորդուած է ռուս ազատականութեան ապրումներով, ընկերային սկզբնական եռուզեռով։

Վաղուան պատմագիրը վստահօրէն շատ աւելի հարազատ ու ամբողջական պատկերացումը պիտի կարենայ ընել 1850 – 1950 հարիւրամեակի ընկերային մեր վերածնունդին՝ եթէ հիմնուի Հայ Մամուլի վկայագրութեանց վրայ, քան սովորականօրէն պատմական բախտորոշ դէպքերու եւ թուականներու։

ՄԻՆԱՍ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՈՒՉԱՎԱՅԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՆՔԸ

———o———

Մոլտավիոյ նախկին մայրաքաղաքին՝ Սուչավայի մէջ գոյութիւն ունին յուշարձաններ, որոնք կառուցուած են Հայերու կողմէ ԺԶ. եւ ԺԷ. դարերուն։ Սուչավայի (Ռումանիա) հայ գաղութը սկիզբէն իսկ ունեցած է բարգաւաճ կեանք մը։ Հայերու կողմէ կառուցուած շինութիւններէն կանգուն մնացած են չորս յիշատակարաններ՝ Հաճկատար վանքը (1512), հիմնուած Տ. Տանովքեանի կողմէ, Ս. Խաչ եկեղեցին (1522), շինուած է Քրիսթեա Հանգոյեանի կողմէ, Ս. Սիմէոն եկեղեցին (1606) եւ ամէնէն գեղեցիկը՝ Զամքա վանքը, որ քաղաքին արեւմուտքը կը գտնուի։

Վանքին համակառոյցը իր քարէ շըրջափակին մէջ ունի Ս. Օգսէն եկեղեցին, զանգակատունի աշտարակը եւ աղօթարան մը։ Եկեղեցին ներսը գտնուող գերեզմանաքարի մը արձանագրութենէն պարզուած է, թէ եկեղեցին շինած է Ակոպրա անունով անձ մը, որ դուակն է եղած Ամիրայի եւ մեռած է 1612ին։ Նկատի առնելով Զամքայի շինութիւններուն ընդարձակութիւնը եւ անոնց իրարմէ տարբեր ըլլալը, հաւանական է, որ մէկէ աւելի անձեր նպաստած ըլլան անոնց կառուցումին։ Հայկական աւանդութիւն մը իբրեւ հիմնադիրներ ցոյց տուած է Օգսէն, Յակոբ եւ Գրիգոր եղբայրները։ 1606ին գնուած հողին վրայ առաջին եղբայրը շինած է եկեղեցին, երկրորդը՝ աղօթարանը եւ երրորդն ալ զանգակատան աշտարակը։

Հայ եպիսկոպոսները, որոնք Զամքա բնակած են, միաժամանակ վանահայրերը եղած են։ Անոնցմէ մէկը Ղազար Եպսկ. մեռած է Կաֆա 1629ին։ Հեղինակած է կարգ մը աշխատութիւններ, որոնց ձեռագիրները մնացած են Կերլա, Վիէննա եւ Պուքրէշ։

Եկեղեցին ներսէն թէ դուրսէն ճարտարապետական վայելուչ պարզութիւն մը ունի։ Ութանկիւն աշտարակը կառուցուած է ագիւսով ութանկիւն խարիսխի մը վրայ. ասիկա ալ քառակուսի հիմի մը վրայ դրուած է։ Աղօթարան – մատուռը Սուչավայի հայ թեմի առաջնորդարանը եղած է։ Զանգակատան աշտարակը քառանկիւն ձեւ ունի։ Աշտարակին գետնայարկը վանքին մուտքն է։ Առաջին յարկին կը գտնուի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մատուռը, իսկ երկրորդ յարկը բուն զանգակատունն է։

Ուշադրութեան արժանի է այս յիշատակարան համակառոյցին զարդարանքը։ Հիացում կը ստեղծեն պատուհաններու աղեղներն ու եզերազարդերը, խորանի որմնախորշերը, որոնք դեռ կոթական ոճէն բան մը կը պահեն իրենց վրայ։ Քարը կեանք կ'առնէ կարծես ծաղկեզարդուած։ Այսպէս, եկեղեցիի մուտքի դուռին եզերավարդերը կը կրեն Վերածնունդի վայելուչ գիծին ազդեցութիւնը։ Նախամուտի դրան քով դրուած է գերեզմանաքար մը, որ ճոխ զարդարանք մը ունի հիւսուած ցօղուններով, պարուրաձեւ գիծերով երկրաչափական եւ բուսական մոթիվներով։ Քարին մէջտեղը հայերէն հետեւեալ արձանագրութիւնը կայ. «Այս է գերեզմանաքարը Օգսէնի։ Աղօթեցէք անոր հոգիին համար»։

Զանգակատան աշտարակին եւ մատուռին ճակատը եկեղեցիին ճակատէն աւելի զարդարուն է։ Քարի զարդարանքը արուեստ մըն է, որ Հայերը ինքնատիպութեամբ զարգացուցած եւ չահագրգռական նորութիւններ ալ մտցուցած են Զամքային շինութիւններուն մէջ։

ԱՆԱՅԻՍ ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

«Նոր Կեանք»

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹ ՏՈՒՆ

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԶԱՐԹՕՆՔԻ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԺԹ. ԴԱՐՈՒՆ

———0———

Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան կազմակերպած հրապարակային դասախօսութեանց շարքին երկրորդը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 19ին, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին։

Դասախօսութեան նիւթն էր՝ Արեւմտահայ Ազգային Զարթօնքի Շարժումը ԺԹ. դարուն, զոր պիտի ներկայացնէր Պր. Ժիրայր Միրիճեան։

Օրուան նախագահ՝ Պր. Հրանդ Աճէմեան, իր բացման խօսքով նշեց դասախօսութեան նիւթին այժմէականութիւնը դիտել տալով որ դար մը առաջ մեր ժողո-

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Ա.

Այս պարսաւատետրը առաջին թիւէն ջերմ ընդունելութիւն գտաւ թէ՛ Փարիզի հայ գաղութին եւ թէ բոլոր արտասահմանի Հայերուն կողմէ։ Յայտնի է որ մեր մէջ հայհոյութիւնը, անիրաւ թէ արդարացի, միշտ ընդունելութիւն կը գտնէ։ «Ազատ Խօսք» միայն չորս թիւ հրատարակուեցաւ Փարիզի մէջ, որովհետեւ յետոյ վերադարձայ Եգիպտոս, ուր ընդհատաբար շարունակեցի «Ազատ Խօսք»ի հրատարակութիւնը՝ որուն ամբողջ թիւերը 70ի կը հասնին։

×

Արփիար, ա՛լ բոլորովին քաշուած Հնչակեան կուսակցութենէն, 91ի վերջերը եկաւ Փարիզ, նիւթական շատ անցուկ վիճակի մը մէջ։

Իր լայնեզր աղտոտ գլխարկովն ու մօրուքովը վտանգաւոր անիշխանականի այնպիսի կերպարանք մը ունէր որ մէկ քանի պանդոկապետներ մերժեցին սենեակ տալ իրեն եւ ի վերջոյ ստիպուեցանք երաշխաւոր մը գտնել որպէսզի կարելի ըլլար զինքը տեղ մը տեղաւորել։

Այդ միջոցին ես Ռիշըլիէօ փողոցը չորս սենեակէ բաղկացած փոքրիկ բնակարան մը կը նստէի առանձին։

Այդ բնակարանը բարեկամ մը վարձած ու կահաւորած էր եւ յետոյ գործի համար ստիպուած էր Փարիզէն հեռանալ եւ որովհետեւ տակաւին պայմանաժամուն լրանալուն վեց–եօթը ամիս կար, իմ տրամադրութեանս տակ դրած էր զայն։

Միայն թէ վարձքը ամբողջովին վճարած չըլլալով՝ դռնապանը գրաւի տակ առած էր կարասիները։

Որովհետեւ պարապ ննջարան մը կար՝ իմ կարգիս ես ալ զայն տրամադրեցի Արփիարին, գոնէ պանդոկի վարձքէն ազատելու համար։

Արփիար եկաւ հաստատուեցաւ այդ կնճռոտ բնակարանին մէջ, հետը բերելով երկու վերմակ, որոնք նոյնպէս գրաւի տակ առնուեցան։

Բայց միայն բնակարանը բաւական չէր. հարկ էր նաեւ փորերնիս կշտացնել եւ ասոր համար սկսանք մաքսանենգութեամբ տան մէջ գտնուած մանր մունր իրեղէնները փախցնելով վաճառել։

Ամէն առտու տունէն դուրս կ'ելլէինք վերարկունիս տարապայմանօրէն ուռեցուցած եւ կը վերադառնայինք բոլորովին թեթեւցած։ Սեղանի սպաս, գիրք, կերակուրի անօթներ, փոքրիկ հայելիներ, ըլնակ եւայլն կամաց կամաց դուրս կրեցինք՝ մինչեւ որ օր մը դռնապանը նըշմարեց Արփիարի վերարկուին տակէն կախուած կասկարայ մը։

Հարկ եղաւ խնդիրը անոյշ տեղը կապել դռնապանին մեծկակ հայելի մը նուիրելով իբրեւ կաշառք։

Ձմեռը վրայ հասած էր եւ կը մսէինք տան մէջ։

— Կարասիները դուրս չենք կրնար հանել, լաւ, ըսի Արփիարին, բայց կրնանք տեղւոյն վրայ սպառել։

— Ինչո՞ւ համար։

— Տաքնալու համար պարզապէս։

— Կարասիները գրաւի տակ առնուած ատեն մի առ մի չե՞ն արձանագրուած։

— Ոչ, տակաւին այդպիսի գործողութիւն մը չեղաւ, միայն ինծի արգիլեցին տեղափոխութիւն ընել կամ որեւէ կարասի դուրս հանել։

— Ուրեմն անպատեհութիւն մը չկայ։

Նախ աթոռները սկսանք վառել, յետոյ դարակները եւ այս ընթացքով թերեւս ամբողջ կարասիները կրակը նետուէին, եթէ ծանօթ մը չներկայանար եւ չառաջարկէր մնացած կարասիները ծախու առնել՝ վճարելով տանտիրոջ պահանջքը։

Սակարկութեան մասին դիւրաւ համաձայնեցանք եւ բնակարանի վարձքը ամբողջութեամբ վճարելէ ետքը 200 ֆրանքի մօտ գումար մըն ալ մնաց մեզի։

Արփիար, ինչպէս ըսի, մեծ սիրահար մըն էր անուշեղէնի։

Երբ միասին կը բնակէինք առտու մը մտաւ սենեակս ուրախութեամբ գոչելով։

— Երուանդ, մեծ գիւտ մը ըրի։

— Ի՞նչ, հայկական խնդրին լուծո՞ւմը գտար։

— Աւելի կարեւոր բան մը։

— Ըսէ տեսնենք։

— Պօղաչաճիի խանութ մը գտայ։

— Ո՞ւրտեղ...

— Բուն իսկ Փարիզի կեդրոնը, Ֆօպուր Մոնմարթրի մէջ...։

— Իրա՞ւ կ'ըսես։

— Եւ, շուտ, քեզ տանիմ ցուցնեմ։ Միայն թէ դժբախտութիւն մը կայ...։

— Ի՞նչ դժբախտութիւն։

— Պօղաչային հետ շաքար չեն տար կոր։

— Կարելի է պանիրով է։

— Ոչ, քիչ մը աղի կերայ, տանց իսպանիոլ է... ապուշ Ֆրանսացիները իրենց բերնին համը չեն գիտեր։

(92 – Շար.)

վուրդին արեւմտահայ զանգուածը Թրքահայաստանի մէջ կ'ապրէր ճակատագրական շրջան մը, որ ծնունդ պիտի տար մշակութային, ընկերային եւ քաղաքական մարզերէն ներս տեղի ունեցած ազգային զարթօնքի մը։ Անհայրենիք եւ պետականութենէ զուրկ մեր ժողովուրդը, ենթակայ՝ Թրքական բռնակալութեան, կը գտնուէր լինել–չլինելու ճակատագրական հարցականի առջեւ։ Այսօր, Թուրքիոյ մէջ ապրող մեր ժողովուրդի կեանքին պատկերը տարբեր չէ, իր ընդհանուր գիծերուն մէջ։

Ապա, ներկայացուց օրուան դասախօսը։

Այնուհետեւ, հրաւիրուեցաւ Ժ. Միրիճեան՝ ներկայացնելու համար իր նիւթը։ Դասախօսը նախ ընդհանուր ակնարկով մը պատկերացուց ԺԹ. դարը նախորդող շրջանի հայ ժողովուրդի կեանքը. մատնանշելով նախ Մխիթար Աբբահօր առաքելութեան բնոյթը, որ կը ձգտէր վերակենդանացնել եւ վերանորոգել մեր նախնիքներու լեզուն՝ մաքրելով զայն դարուն աղճատումներէն, ապա մեր ժողովուրդին փոխանցել իր պատմական, մշակութային, գրական անցեալը եւ, վերջապէս Հայը հաղորդակից դարձնել արեւմտեան մտքին ու մշակոյթին, փոխադարձաբար Եւրոպայի ծանօթացնելով հայ ժողովուրդը իր պատմութեամբ եւ արժէքներով։

Թուելէ ետք Մխիթարեաններու եզակի գործունէութեան կարեւոր կէտերը, որպէսզի ցոյց տայ անոնց դերին բարերար ներգործութիւնը մեր միտքին, լեզուին եւ դիմագիծին վրայ, շեշտեց, թէ արեւմտահայ զարթօնքի շարժումին մեծ ու փոքր կեդրոններ եղած են Վենետիկէն զատ Պոլիսը, Զմիւռնիան, առանց մոռնալու նաեւ Վիէննան, Փարիզը եւ քանի մը այլ կեդրոններ։

Յատուկ բաժնով մը ներկայացուց աշխարհաբարի (արեւմտահայերէն) զարգացման փուլերը, անոր առանձնայատկութիւնները։ Այսպէս ան անդրադարձաւ հայատառ Թրքերէն գրականութեան, աշխարհաբար – գրաբար լեզուապայքարին, որ վերջ գտաւ աշխարհաբարի յաղթանակով։ Արդի հայերէնը, որ հիմ ունեցաւ Պոլսոյ բարբառը, աշխարհաբարի մշակներու գնահատելի ջանքով ձերբազատեցաւ Թուրք եւ օտար բառերէ, Թրքերէն ոճերէ, եւ գրաբար բառերու եւ հոլովներու օգտագործումով, Ֆրանսերէնի համապատասխան հայերէն բառերու կազմութեամբ, նոր բառերու յօրինումով եւ այլ ազդակներով աստիճանաբար զարգացաւ կայուն քերականութեան մը հաստատումով եւս։ Յիշեց աշխարհաբարի մշակներու կատարած գրական աշխատանքները։

Ան յաջորդաբար ներկայացուց Զմիւռնիոյ եւ Պոլսոյ հայ գաղութները, անոնց դիմագիծը ԺԹ. դարու սկիզբները, զոյգ քաղաքներու Հայերու Թիւը զանազան ժամանակաշրջաններուն, անոնց աճին տնտեսական պատճառները, ժողովուրդին դասակարգային խմբաւորումները, ամիրաներու ղեկավար դերը Պոլսոյ հայ գաղութին մէջ։ Վերջապէս առանձին բաժինով մը պատկերացուց ազգային սահմանադրական շարժումը բաւական մանրամասնութեամբ։ ԺԹ. դարու առաջին երեք տասնամեակներու ազգային – ազատագրական շարժումները օսմանեան լուծի ենթակայ ժողովուրդներու մօտ, 1839ի Թանզիմաթը, 1848ի ֆրանսական յեղափոխութիւնը եւայլն, ժողովրդական խաւերու զարթօնքին նպաստեցին. այս շարժումին նպաստեց Եւրոպա ուսած մտաւորականութիւն մը, որ սահմանադրական շարժումին յառաջապահը դարձաւ։ Ներկայացնելէ ետք 1860ի Սահմանադրութեան եւ 1863ի վերափոխուած Սահմանադրութեան գլխաւոր կէտերը, պատկերացուց 1850–1880ի հայ գրականութիւնը եւ անոր բնոյթը։

Անդրադառնալով ազատագրական բնոյթի շարժումներուն, ան խօսեցաւ Զէյթունի 1862ի ապստամբութեան, անոր արձագանգներուն հայ իրականութեան մէջ, ապա 1860էն 1863ի միջեւ տեղի ունեցած ժողովրդական ընդվզումներուն Վանի, Քղիի, Զարսանճաքի եւ այլ վայրերու մէջ։ Ուսումնական, կրթական միութիւններ ծայր կուտան, հայ մամուլը կը ծաւալի եւ արտաքին քաղաքական դէպքեր, ինչպէս 1877–1878ի ռուս–Թրքական պատերազմը, Սան – Ստեֆանօ, Պերլինի բախտորոշ ազդակներ կը դառնան հայ քաղաքական մտքի ձեւաւորման մէջ։

Ներկայացնելէ ետք նաեւ հակիրճ գիծերու մէջ զանազան փոքր ու մեծ յեղափոխական խմբակցութիւններու կամ կազմակերպութիւններու կազմութիւնը գաւառի մէջ Թէ դուրսը, դասախօսը իր նիւթը փակեց եզրակացնելով, թէ 1890ին ձգտում մը ձեւաւորուեցաւ, այն է միահամուռ ցցուիլ Թրքական բռնակալութեան դէմ։

Ժ. Միրիճեանի շահեկան դասախօսութիւնը խոր տպաւորութիւն Թողուց ներկաներուն վրայ, որոնց եւ Տան վարչութեան անունով օրուան նախագահը շնորհակալութիւն յայտնեց յարգելի դասախօսին։

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

- ՀԱՅԱՍՏԱՆ -

"ԱՐԱՐԱՏ" ՅԱՂԹԱԿԱՆ

Հրազդան մարզադաշտին վրայ, Ապրիլ 21ին «Արարատ» 2ի դէմ 3 կէտով յաղթած է Մոսկուայի «Բանակայիններ»ու խումբին, Խորհ. Միութեան ախոյենութեան մրցաշարքին։

«Արարատ» դաշտ իջած է հետեւեալ կազմով՝ Աբրահամեան, Գէորգեան, Բոնդարենկօ, Յարութիւնեան, Մեսրոպեան, Անդրէասեան, Զանազանեան, Պօղոսեան, Իշտոյեան, Մարգարեան եւ Պետրոսեան։

Մրցումը սկսած է «Արարատ»ի յարձակումներով եւ 17րդ վայրկեանին Մարգարեան նշանակած է առաջին կոլը։ Մոսկուացիք անակնկալի եկած փորձած են հակազդել, սակայն Հայաստանի մարզիկները պաշտպանողական սքանչելի խաղ մը կիրարկելով կրցած են կեցնել «Բանակայիններ»ու բազմաթիւ յարձակումները։

Այսուհանդերձ, 34րդ վայրկեանին այս վերջինները կոլ մը արձանագրած են։ Երկու վայրկեան ետք նոր կէտով մը կիսախաղը վերջ գտած է 1–2 կէտով, ի նպաստ Մոսկուացիներուն։

Երկրորդ կիսախաղին Ղազարեան փոխարինած է Պետրոսեանը։ Հայ մարզիկները անմիջապէս յարձակողականի անցած են եւ Լ. Իշտոյեան նշանակած է հաւասարութեան կոլը։ Այնուհետեւ «Արարատ» տիրապետած է դաշտին։ 65րդ վայրկեանին Անդրէասեան գնդակը փոխանցած է Մարգարեանի, որ կոլով մը 3 կէտի բարձրացուցած է իր խումբին սէօրը։

Երեւանցիք շարունակած են իրենց յարձակումները եւ Պօղոսեան երկու անգամ վտանգաւոր պահեր ստեղծած է մրցակիցին բերդին առջեւ։

Մրցումը վերջ գտած է 2–3 կէտով, «Արարատ»ի յաղթանակով։

×

ԵՐԵՒԱՆԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԵԱՆ ՓՈԽԱԴՐԱԿԱՆ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒԹԻՒՆԸ

Ապրիլ 18ին գումարուած է Երեւանի քաղաքային կոմիտէի երկրորդ լիակատար նիստը, որու ընթացքին քննութեան առնուած է «բնակչութեան տրանսպորտային սպասարկման գործը»։ Նիստին բացումը կատարած է Երեւանի քաղաքային կոմիտէի առաջին քարտուղարը՝ Լ. Ղարիբջանեան, իսկ զեկուցումը կատարած է նոյն կոմիտէի երկրորդ քարտուղարը՝ Լ. Սահակեան։

Լիակատար նիստին ընթացքին հաստատուած է, որ 1971էն ցայսօր որոշ աշխատանք տարուած է բարելաւելու եւ զարգացնելու համար փոխադրական սպասարկութիւնը։ Աւելցած են հանրակառքերը, որոնք աւելի յարմարաւէտ են։ Հաստատուած են կարեւորութիւն ներկայացնող շարք մը երթուղիներ, հանրակառքերու հաւաքական կայաններ, նորոգութեան աշխատանոցներ եւայլն։ Սկըսած են մեթրոյի գիծերու հաստատման աշխատանքները։ Մեթրօն որոշ չափով պիտի լուծէ մայրաքաղաքի «տրանսպորտային պրոբլեմները»։

Ժողովը միաժամանակ նշած է, որ «ձեռք բերուած մակարդակը այնուամենայնիւ չի համապատասխանում աճող պահանջներին։ Քաղաքային տրանսպորտը շարունակում է աշխատել անրաւարար, որը եւ առաջ է բերում բնակչութեան արդարացի բողոքը։ Տարիներ շարունակ չեն կատարւում ուղեւորների ներքաղաքային փոխադրման պլանները, վատանում են տրանսպորտի տեխնիկա – տնտեսական եւ շահագործական ցուցանիշները, շատ ձեռնարկութիւններում անբաւարար է օգտագործւում շարժական կազմը։ Ամէն օր տրանսպորտի միջոցների 40 տոկոսը չի մասնակցում ուղեւորների փոխադրումանը»։

×

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Դիլիջանի երկրագործական Թանգարանին մէջ բացումը կատարուած է նկարչական ցուցահանդէսի մը։ Հոն ներկայացուած են Հայաստանի արուեստագէտներու արտասահմանէն նուէր ստացած նկարները։

×

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍՆԵՐ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Հայաստանի պետական ակադեմական երգչախումբը համերգներ տուած է Մոսկուայի մէջ։

Առաջին երգահանդէսին յայտագիրը կազմուած է հատուածներէ Կունոյի «Մահ եւ կեանք» օրաթորիայէ եւ Ֆօրէի «Ռէքույէմ»էն։ Համերգին մասնակցած է Լուսինէ Զաքարեան։ Երգչախումբը վարած է Յովհ. Չէքիջեան։

×

ՎԵՐԱԿԵՆԴԱՆԱՑԱԾ ՈՐՄՆԱՆԿԱՐՆԵՐ

Վերակենդանացած են Արագածի ստորոտը գտնուող Թալին վանքի եզակի որմնանկարները։ Հին ձեռագիրներու վկայութեամբ, ասոնք մեծ արժէք կը ներկայացնեն եւ կրնան որեւէ տաճարի զարդը դառնալ։

Նկարիչ Կարլէն Աւետիսեան եւ ընկերը Ռոբեր Յարութիւնեան քանի մը ամսուան մէջ անծանօթ նկարիչի մը գործը՝ «Քրիստոսի փառքը» նորոգած են եւ այս ձեւով դարերու փոշիներէն մաքրած են այս սքանչելի որմնանկարը։

— Հայաստան այն սակաւաթիւ երկիրներէն է, ուր դեռ մնացած են հին միջնադարեան որմնանկարներ, դիտել տուած է Կ. Աւետիսեան։ Ինչպէս կը հաստատեն հին պատմագիրները, Է. դարուն որմնանկարի հայ վարպետները հրաւէր կը ստանային զանազան երկիրներէ, որպէսզի որմնանկարներ գծեն։ Անոնք նկարազարդեցին Փոքր Ասիոյ բազմաթիւ եկեղեցիները, ինչպէս օրինակ Կապադովկիոյ աղօթատեղիները։

Կ. Աւետիսեան վերանորոգած եւ լոյս աշխարհ բերած է Է. դարու եզակի որմնանկարները Արուճի, Կարմրաւորի, Լմբատի եկեղեցիներուն եւ Հաղբատի վանքին (Ժ. դար)։

Ան է, որ վերակենդանացուցած է Երեբունիի միջնաբերդին տասնեակ մը որմնանկարները։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (120)

ԲՈՌ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

2.

— Ոչ, լրտեսները շրջապատած են մեզ, նրանցից մէկը ինձ ճանաչեց։ Հէնց նոր մարդ ուղարկեց կապիտանին յայտնելու, թէ ով եմ ես։ Մեր միակ փրկութիւնը նրանց ձիերը վերաւորելն է։

— Դրանցից ո՞րն է լրտեսը։

— Որին առաջին հարուածս տամ։ Պատրա՞ստ էք բոլորդ։ Ճամբան բաց են անում դէպի մեզ՝ վրայ ընկնելու։

— Ճամբից դէն, — պոռաց կապիտանը։ — Յանուն նորին սրբազանութեան։

Ամբոխը ետ քաշուեց վախեցած ու զարմացած, եւ զինուորներն արագ ուղղուեցին դէպի փոքրիկ խմբակը, որը կանգնած էր պալատի առաջ։ Բոռը հանեց ատրճանակը բաճկոնի տակից ու կրակ բացեց ոչ թէ մօտեցող զինուորներին, այլ լրտեսի վրայ, որ մօտենում էր ձիերին ու այժմ ընկաւ ցած՝ ծօծրակը ծակած։ Երկրորդ հարուածից անմիջապէս յետոյ պայթեցին վեց զէնքերն էլ, ու դաւադիրներն արագ մօտեցան կապած ձիերին։

Հեծելազօրի ձիերից մէկը երերաց ու ընկաւ, նրա յետեւից էլ մէկ ուրիշը՝ մի սուր խրխինջով։ Որից յետոյ վախեցած բազմութեան ճիչ ու աղաղակի միջից հընչեց հրամանատար սպայի տիրական, ամուր ձայնը։ Բարձրացել էր ասպանդակների վրայ՝ մերկ սուրը գլխից վեր բռնած։

— Յետեւի՛ցս, տղե՛րք։

Յանկարծ ճօճուեց Թամբի վրայ ու ընկաւ ետք։ Բոռը կրակե՛լ էր նրա վրայ՝ տեղն ու տեղը սպանելու դիտաւորութեամբ։ Արեան մի փոքր հոսանք վազում էր նրա համազգեստի վրայից, բայց նա յուսահատ ջանք էր անում դեռ իրեն պահելու, եւ ձիու բաշից բռնած պոռաց.

— Սպանեցէք այդ կաղ սատանին, եթէ չկարողանաք կենդանի բռնել։ Դա Ռիվարեցն է։

— Շուտ, ինձ նոր ատրճանակ, — ասաց Բոռը իրեններին, — եւ ճամբայ ընկէք։

Նետեց գլխարկը։ Ճիշդ վայրկեանն էր, կատաղած զինուորների սրերը փայլփլում էին արդէն բոլորովին մօտիկ։

— Թողէ՛ք զէնքերը։

Ու կարդինալ Մոնտանելլին յանկարծ երեւաց կռուողների մէջտեղում, եւ զինուորներից մէկը պոռաց սարսափահար.

— Ձերդ սրբազանութիւն, Աստուած իմ, կը սպանեն ձեզ։

Մոնտանելլին մի քայլ աւելի մօտ եկաւ ու կանգնեց Բոռի ատրճանակի բերանին։

Հինգ դաւադիրներն արդէն ձիերի վրայ էին ու քշում էին բլրոտ ճամբով։ Մարկոնին ցատկեց իր մատակի մէջքին։ Խթելու վայրկեանին նայեց ետ, ստուգելու համար, թէ պէտք չէ՞ Բոռին իր օգնութիւնը։ Ձին նրա ձեռքի տակ էր ու մի վայրկեանից նա ազատ կը լինէր։ Բայց երբ դուրս եկաւ կարմիր վերարկուով կերպարանքը, Բոռը յանկարծ ետ նահանջեց, ու ատրճանակը բռնած ձեռքը իջաւ ցած։ Այդ վայրկեանը վճռեց ամէն բան։ Իսկոյն շրջապատեցին նրան ու գետին գլորեցին։ Մի զինուորի սրի հարուածով զէնքը դէն էր շպրտուել։ Մարկոնին մտրակեց ձին։ Հեծելազօրի սմբակների ձայնը լսում էր իր թիկունքին, եւ անօգուտ էր սպասելը, որ իրեն էլ բռնեն։ Թամբի վրայ, երբ ետ դարձաւ, որպէսզի մի վերջին անգամ կրակի ամէնից աւելի մօտ եղող զինուորներին, տեսաւ, որ Բոռը արիւնաթաթախ դէմքով ընկած էր ձիերի, զինուորների ու լրտեսների ոտքի տակ։ Լսեց յաղթողների հայհոյանքը եւ յաղթանակի ու կատաղութեան ճիչերը։

Մոնտանելլին չնկատեց, թէ ինչ կատարուեց։ Իջաւ սանդուխից ու ջանք էր գործ դնում հանդստացնելու յուզուած ամբոխը։ Երբ ծռել էր վիրաւորուած լրտեսի վրայ՝ ամբոխի աղաղակը ստիպեց գլուխը բարձրացնելու։ Զինուորները անց էին կենում հրապարակի միջով, քաշ տալով իրենց յետեւից Բոռի ձեռքերից կապուած Թոկը։ Նրա դէմքը անկեանք էր՝ դրեթէ իր կրած տանջանքից ու սպառումից, ու դժուարութեամբ ջանք էր անում շունչ քաշելու։ Բայց նայեց կարդինալին, ու գունաթափ շրթունքների միջից ժպտալով շշնջաց.

— Շ–շնորհակալ եմ, ձ–ձերդ սրբազանութիւն։

. . . .

Հինգ օր յետոյ Մարտինին հասաւ Ֆլոքի։ Ստացել էր Ջեմմայից փոստով մի կապ տպուած շրջաբերականներ։ Պայմանաւորուած նշանն էր դա մի որեւէ ծայրայեղ դէպքի, եւ յիշելով պատշգամի վրայ Բոռի հետ ունեցած խօսակցութիւնը, իսկոյն գլխի ընկաւ, թէ ինչ էր պատահել։

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

Այրի Տիկին Հայկուհի Հիմինեան, այրի Տիկին Մոնիք Պէքարեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Հիմինեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Հարուտեան, այրի Տիկին Շնորհիկ Քաջարեան եւ զաւակները (Հայաստան), Տէր եւ Տիկին Տիգրան Դէվէճեան եւ զաւակը, այրի Տիկին Եսթեր Գրիգորեան, Տէր եւ Տիկին Հմայեակ Յարէթնազովեան եւ զաւակները խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց զաւկին, ամուսնոյն, եղբօր, կնքահօր եւ ազգականին՝

ՍՈՒՐԷՆ ՊԷՔԱՐԵԱՆԻ

ցաւալի մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 14, 53 տարեկանին:

Թաղումը կատարուեցաւ Ապրիլ 17ին Պօլէնի գերեզմանատունը:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՏԷՍԻՆ.— Այրի Տիկին Գրիգորեան – Թամամեան, զաւակները, թոռները ու ընտանեկան բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց մօր, մեծ–մօր եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻՆՈՍ ԹԱՄԱՄԵԱՆԻ

(Բալու Ուզունովա գիւղէն)

մահուան քառասունքին առթիւ, Կիրակի առաւօտեան Մայիս 5, տեղւոյն Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Պատուոյ անդամակցութեան

Պր. Փաթուկեան Գրիգոր 100

Պր. Ստեփան Ստեփանեան 100

Տիկ. Վարդանոյշ Օնպաշեան (Կրընոպլ) 100

ՆՈՒԷՐ

Տիկին Արաքսի Զագոյեան (Վիլէօր – պան) 20 Ֆր. կը նուիրէ Հայ Դատի Յանձնախումբին, իր ամուսնոյն Տրդատ Զագոյեանի յիշատակին:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերներ եւ ընկերուհիներ Ճէլլօյեանի իրենց հօր՝ Եսայի Ճէլլօյեանի մահուան առթիւ (Ս. Մորիս) եւ անոր յիշատակին 50 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին եւ 100 Ֆր. Ս. Մորիսի Կապ. Խաչի մասնաճիւղին:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կազմակերպուած Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Տիկնանց Օժանդակ Մարմնին կողմէ, Կիրակի, Մայիս 5ին ժամը 15ին Պօմոնի եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

Կը մասնակցի Նոր Սերունդի Հայաստան պարախումբը, գեղարուեստական բաժնին երկսեռ երիտասարդութեան կողմէ:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Լուի Ս. Գէորգ եկեղ. Թաղական Խորհուրդը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները.—

Բարսեղ Հորոյեանի մահուան առաջին տարելիցին առթիւ՝ Հորոյեան ընտ. 200, Ա. Մանուկեան 30, Վ. Մուրատեան 30, Ս. Գորգոյեան, Ս. Գինոսեան 10ական: Արամ Հէօտեյեանի հոգ. առթիւ Տիկին Է. Հէօտէյեան 30: Ալեքսան Ջերչեանի մահուան Ա. տարելիցին առթիւ՝ Տիկին Ա. Ջերչեան 100, Պատիկեան, Վաէզեան, Տօնիկեան 20ական, Սարգիսեան 10: Յ. Գատէիփճեանի մահուան առթիւ՝ Տիկին Գատէիփճեան 200: Օր. Եսթէրի Թաղման առթիւ՝ Պ. Պէրպէրեան 100: Ս. Նոնոյեանի մահուան առթիւ Ա. Նոնոյեան 20: Ե. Պոուշեանի հոգ. առթիւ (Սէն Ժերոմ) Ս. Մինասեան 30: Զանազան նուէրներ.— Տ. Ղազարեան 20, Յ. Տէրոյեան 10, Ա. Սուքիասեան 10, Վ. Փիլիկեան 10, Տ. Գատէիփճեան 30, Պ. Մակարեան, Ա. Ծառուկեան 10ական, Բանոյեան ընտ. 50 Ֆր.:

×

Կապ. Խաչի Տէսինի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է, այրի Տիկ. Նուարդ Ղազարեանէ փոխան ծաղկեպսակի, այրի Տիկին Հռիփսիմէ Գասպարեանի մահուան առթիւ 50 Ֆր. Կապ. Խաչի եւ 50 Ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման, Պր. Զաքարեանէ իր թոռան մկրտութեան առթիւ 70 Ֆր, Պր. Պահատուրեանէ 100 Ֆր. դպրոցին:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

Հ. Յ. Դ.

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. Արծիւ ենթակոմիտէի ժողովը այս Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

×

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ժողովը, այս Հինգշաբթի իրիկուն, ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանեէօ–Քաշանի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը Երեքշաբթի, Ապրիլ 30, ժամը 20.30ին Տիկին Հանչերեանի բնակարանը, 9 Ռիւ տէ Փոէ, Պանեէօ: Կարեւոր օրակարգ:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

4 Մայիս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 20.45ին «Սանթրոյի» սրահին մէջ, 8, Ռիւ Ժան Կուժոն

Կը նախագահէ ԳԵՂԱՄ ՔԷՐԷՍԹԷՃԵԱՆ

Կը խօսի՝ ԶԱՐԵՀ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ

նիւթ ունենալով

«Արդի նկարչութեան ձգտումները»

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Pour magasin de confection au Sentier M. Margossian cherche secrétaire.

Tél. : 236-20-53

ԳԱՐՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ՆՈՐ ԳԻՆ՝ ՓԱՐԻԶԷՆ - ՓԱՐԻԶ 2550 Ֆր.

(Օդանաւային սակերու յաւելման իբրեւ հետեւանք)

Այս գինին մէջն են.—

— Երթուդարձ օդանաւային տոմսը

— Բնակութիւն երկու հոգինոց սենեակ (բաղնիք) եւ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ՓԱՆՍԻՈՆ՝ Մոսկուա եւ Երեւան, Ա. կարգ:

Դիմել գրասենեակ՝ մանրամասնութեանց եւ պայմաններու համար:

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ SONIA COUMRYANTZ

TRIM VOYAGE
MONDOTOURS
2, Rue de Sèze — PARIS (9e)
Téléphone : 742-57-84 et 073-30-64
de 9 h. 30 à 18 h. — tous les jours

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ Լիոնէն մեկնումը օդանաւով
VOTRE AGENCE DE VOYAGES ARMENIENNE
agence de voyages SEVAN
50, Cours de la Liberté — LYON — Téléph. : 60-13-66
de 10 h. à 19 h. — tous les jours

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ JACQUES CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87, La Canebière, Marseille 1er Téléphone : 62-03-44 et 64-09-49
de 15 h. à 19 h. — tous les jours

Passez vos vacances en caravanes pliantes ou rigides

la bohème rigide 310 • 360 • 395 • 425 • 525
Cinq modèles standing. 10 versions. L'équipement de chacun vous étonnera par le nombre des accessoires et les solutions rationnelles que nous avons donné au problème confort. Ce sont vraiment des caravanes pour caravaniers difficiles.

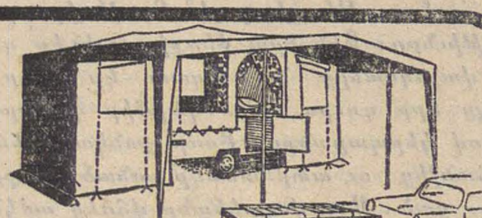

la bohème pliante • MAXI • MINI • PRIMA
Trois caravanes pliantes, tractables par les plus "petites cylindrées". Leur coque est celle d'une caravane rigide (double paroi avec isolation totale, toit couvercle en polyester). A l'étape, un vaste séjour encadré par deux grandes chambres séparées.

LES VACANCES C'EST la bohème UNE MARQUE DE RENOMMEE EUROPEENNE

super thomlac
THOMASSIAN Frères
Carrefour de l'Eléphant PALAISEAU T.928.03.88
N.20 Saint-Germain-les-ARPAJON T.490.17.79
NEUF–OCCASION–ACCESSOIRES–POSE D'ATTELAGES

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

LES VENDREDIS DE LA QUATRA

QUATRA 74

SOUS LE HAUT PATRONAGE
ET LA PRÉSIDENCE EFFECTIVE
DE SON PRÉSIDENT D'HONNEUR
ARNO BABADJANIAN

SALLE GAVEAU
VENDREDI 10 MAI 1974 A 21 HEURES

UNIQUE
CONCERT DE GALA
AVEC
MEDEA ABRAHAMIAN
ARNO BABADJANIAN
LYNE DOURIAN
RAFFI PETROSSIAN
AIDA BASMADJIAN
MARC BERKOVITZ
JEAN FRANÇOIS BLONDEAU
YVES COUESSE
MICHEL GASTAUD
IRINA GOSDANIAN
GERARD MASSON
RICHARD VIEILLE

RÉSERVATIONS PAR TÉLÉPHONE
924 - 15 - 50 LE MATIN
260 - 74 - 78 L'APRÈS-MIDI

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
30
MARDI
30 AVRIL
1974

LE NUMERO 0.80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 150 Ֆ.	Վեցամսեայ	80 ֆ.
Արտասահման	Տար. 175 Ֆ.	Հատը	0,80 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.001
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
50e ANNÉE — N° 13 001

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԹՈՒՐՔ ՔԱՐՈԶՉԱԿԱՆ ՄԵՔԵՆԱՆ ԴԱՐՁԵԱԼ ԳՈՐԾԻ ՎՐԱՅ

—o—

Ա.

Դադար չունի Թուրքերու քարոզչական մեքենան։

Հանրապետական կառավարութիւնը Ջըրդայնուած հայկական Ջարդերու մասին միջազգային մամուլի մէջ կատարուած հրատարակութիւններէն և ՄԱԿի Մարդկային Իրաւանց Ենթայանձնախումբի Տեղեկագրէն՝ կը փորձէ արդարացնել ցեղասպանութիւնը՝ յաչս օտարներու։

Արտաքին ճակատի վրայ կատարուած իր ձեռնարկները որոշ յաջողութիւն արձանագրեցին Մարտ 6ի Ծանօթ ժողովին մէջ, ուր կարգ մը Պետութեանց ներկայացուցիչներ ձայնակցեցան Թուրք պատուիրակին, ուրանալու համար Թրքական ցեղասպանութեան անհերքելի փաստը։

Ներքին ճակատին վրայ, Անգարա կը շարունակէ Թունաւորել անցեալի դէպքերուն անտեղեակ Թուրք նոր սերունդը, գայն գրգռելով Հայերուն դէմ։ Հետեւողական կերպով հրապարակ կը հանէ գըրքեր, որոնց հեղինակները գիտակցօրէն կը նենգափոխեն պատմութիւնը, իրար կը խառնեն սուտն ու իրաւը, կը խեղաթիւրեն ամէնէն հանրածանօթ դէպքերն անգամ, Հայութիւնը վարկաբեկելու եւ Ջարդարար կառավարութիւնները արդարացնելու համար։

Այս անգամ հրապարակ հանած են 335 էջէ բաղկացած Թուրքերէն պատկերազարդ գիրք մը, տպուած Պոլիս 1973ին։ Խորագիրն է Թիւրքլէրէ ճարշը ԷՐՄԷՆԻ ՔՈՄԻԹԷՃԻԼԷՐԻ (Թուրքերու դէմ ՀԱՅ ՔՈՄԻԹԷԹԷՃԻՆԵՐԸ)։ Հեղինակն է Ալթան Տէլիօրման, որ իր գըուելի գիրքը կը նուիրէ «սուրբ հոգիներուն այն հարիւր հազարաւոր առանց յուշարձանի, առանց արձանագրութեան, անգերեզման ու անտէր անմեղներուն, որոնք երեւ սեւցնող չարչարանքներով նահատակուեցան՝ իրենց արիւնով շաղելով հայրենի հողը»։

Ակներեւ է ակնարկութիւնը։ Հայ քոմիթէճիները վայրագօրէն Ջարդեր են գանուկլի պէս անմեղ հարիւր հազարաւոր Թուրքեր...։

Գունաւոր կողքի առաջին էջին վրայ կ'երեւան պատկերները Եանըքեանի, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Զինանշանին եւ Հընչակեան կուսակցութեան դրօշակին՝ երկու սպառազէն հայդուկներու պատկերով եւ «Ազատութիւն կամ մահ» արձանագրութեամբ։ Կողքի վերջի էջին վրայ տպուած են՝ տեսարան մը ցեղասպանութեան դէմ Ամերիկահայոց կատարած ցոյցերէն, քանի մը Թուրք դիւաններ, նկարները Սողոմոն Թէհլիրեանի եւ Պետրիացի Խոուար Ժորժի — Ենլտըզի մահափորձի մասնակիցներէն։

Գիրքը բաժնուած է երեսուն գլուխներու, որոնց իւրաքանչիւրին սկիզբը դըրուած է նիւթին հետ առնչուող անյաջող նկար մը։

Առաջին գլուխը յատկացուած է «Մկըրտիչ Գէորգ» Եանըքեանի, որ 1973 Յունուար 27ին Սանթապարպարայի մէջ սպաննած էր Թուրք հիւպատոս Մէհմէտ Պայտարն ու օգնականը՝ Պահատըր Տէմիրը։ Հեղինակը մանրամասնօրէն կը նկարագրէ դէպքը, յաւելեալ եւ ճոխացեալ պատմութիւններով զարդարուած։ Կ'ըսէ թէ Եանըքեան 1919ին Էրզրումէն Կիլիկիա գացեր է եւ իբրեւ կամաւոր ծառայեր է Փրանս.

դրուման բանակին մէջ։ Այնտեղ օր մը սուինահար սպաններ է Ատանայի կուսակալ Քէմալ պէյը, երբ անիկա կէսօրուան ճաշի երթալու համար սանդուխէն վար կ'իջնէր...։ Իբրեւ վկայ ցոյց կուտայ Մահմուտ Սայըն անուն Թուրք մը, որ Ատանայի մէջ կառքի վարորդ է եղեր այդ օրերուն եւ Թերթերու մէջ հրատարակուած պատկերէն ճանչցեր է Եանըքեանը...։ Վէ՞պ կը գրէ Թուրք հեղինակը Թէ պատմութիւն։

Ալթան Տէլիօրման Սանթա Պարպարայի դէպքէն անմիջապէս ետք կը սկսի պատմել հայ «քոմիթէճի»ներու արարքները, ալա թուրքա յերիւրանքներով։ Յեղափոխութեան ռահվիրայ եղեր է Տատեան գերդաստանը, որու Սան Սթեֆանոյի ապարանքին մէջ բնակեր էր (1878ին) ռուսական բանակի ընդհ. հրամանատարը։ Հայ երիտասարդներ Եւրոպայի մէջ կ'ուսանին եղեր, համաձայն մասնաւոր ծրագրի մը։ Ամերիկացի միսիոնէրները փոխանակ Իսլամներն ու Հրեաները քրիստոնեայ դարձնելու, Հայերուն «տինամիթ» շինել կը սորվեցնեն եւ զանոնք Թուրքերուն դէմ կը գրգռեն եղեր...։

Եւ այլ նման առասպելներ՝ միտք պղտորելու համար։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐԸ

ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ ԿԸ ՄՕՏԵՆԱՆ

—

ՓՈԽԱԴԱՐՁ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐԸ ԿԸ ՍԱՍՏԿԱՆԱՆ

—o—

Շապանի մեթասաներորդ ժամու փորձն է, համախմբում մըստեղծել իր շուրջ։ Կ'ուզէ այն համոզումը գոյացնել թէ առանց իրեն՝ չիք փրկութիւն։ Աջի (Ժիսքար) եւ Ձախի (Միթերան) բախումի առաջքն առնելու համար եւ մանաւանդ՝ «Ֆրանսայի համար», պէտք է որ շահի, ըստ իրեն։ Կը խորհի թէ հայրենիքը վըտանգուած է, ինչպէս էր 1958ին, ապա 68ին եւ այդ պարագաներու մէջ, մեծ համախմբում մը անհրաժեշտ է։ Ամէն պարագայի մէջ, յոգնած է, ձայնը քաշուած եւ հանրային կարծիքի քննութիւններու արդիւնքներն ալ լաւատես խանդավառութիւն մը չեն կրնար պարգեւել, թէեւ կ'ըսէ թէ կարեւոր չեն։ Պարզ է որ տարբեր կարծիք կ'ունենար եթէ արդիւնքներն ալ տարբեր ըլլային։

Շաբաթ օր յաջորդաբար այցելած էր Փրովէն, Մըլէօն եւ Շէլ, Կիրակի այցելութիւն մը կուտար վարչապետին քաղաքին՝ Սարպրուկ, ուր 17 վայրկեան կը խօսէր Մէսմէրի հետ։

Ժիսքար տ'Էսթէն Շաբաթ օր կ'այցելէր Նիս, Այաչիօ, Թուլոն եւ Մարսէյլ։ Այս վերջին քաղաքը կատարած իր այցելութեան առթիւ, իր Թեկնածութեան զօրավիգ եղող Տեղւոյն Կոմիտէն, ծաղկեպսակ մը կը դնէր Փրատոյի Մայր եկեղեցւոյ Ապրիլեան Յուշարձանին։ Կոմիտէին պատասխանատուն ալ, իր անունով ծաղկեպսակ մը կը դնէր «ի յիշատակ 1915ի ցեղասպանութեան հայ զոհերուն» մակագրութեամբ։

Ելմտական Նախարարը, որու դէմ յարձակումները կը սաստկանան, այլեւս յաղթականի պէս կը վարուի։ Կ'ուզէ «մեծ նախագահներուն ամէնէն երիտասարդն ըլլալ» ու առաջին օրերու ռոտածի շրջանէ մը ետք, սկսած է աւելի համարձակ ու ինքնավստահ ելոյթներ ունենալ։ Վստահեցուց Կասթոն Տէֆէռը, որ Պետութիւնը

հարկ եղած վարկերը պիտի տայ Թաղապետութեան ու աւելցուց. «իսկ եթէ ճակատագիրը աննպաստ ըլլայ ինծի, Թող չմոռնայ Շամալիէռի քաղաքապետարանը»։ Ժիսքար կ'ուզէ ամէնէն շատ խոստացողը չըլլալ այլ՝ ամէնէն շատ խոստումներ իրագործողը։

Միթերան, որ բնաւ յոգնութիւն չի մատներ, Կիրակի օր հիւսիսային Ֆրանսա պտըտեցաւ։ Լիլի մէջ, որ ընկերվարական բերդաքաղաք է, 10–12 հազար հոգի հաւաքուած էին, մէկ երրորդը՝ համայնավար։ Խիստ կերպով կը ձաղկէ Ժիսքար տ'Էսթէնը, որու կ'ուզէ պատմական անուն մը տալ՝ «Պարոն ամսական նուազ մէկ առ հարիւր»։

Առանձին ցրուած փաստաթուղթերու մէջ, ուր Լիլ արտասանած ճառը կ'ընդլայնուի, Ձախի պարագլուխը Ելմտական Նախարարութեան բարեփոխումը կը նախատեսէ։ «15 տարի է, Ֆրանսայի մէջ, Պետութեան մէջ Պետութիւն մը հաստատուած է» կ'ըսէ Միթերան, որ բարեփոխումը կը տեսնէ հետեւեալ ձեւով.—

Ա) Նախարարապետին ձեռքը պէտք է անցնի պիւտճէի իրաւարարութեան խակական իշխանութիւնը։ Բ) Ծրագիրը պէտք է նախապատուութիւն ունենայ։ Գ) Հետզհետէ ի յառաջագունէ հակակշռի տեղը պէտք է գրաւէ յետքննութիւնը։ Դ) Բնագրերու պարզաբանում։

× Երկուշաբթի առտու, Օռռոփ հրատարակած քննութիւն մը հետեւեալ պատկերը կը պարզէր Ա. շրջանին համար.— Միթերան՝ 43 առ հարիւր, Ժիսքար՝ 31 առ հարիւր, Շապան 17 առ հարիւր, Ռուայէ՝ 4 առ հարիւր։

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԻ ԳԱՐՈՒՆԸ

Ուրախութեան ցոյցեր, ընդհանուր խանդավառութիւն, այսպէս է որ Փորթուկալ կ'ունենայ իր գարունը։ Առաջին անգամ ըլլալով, Մայիս Մէկը պիտի տօնուի, մինչ Ընկերվարական կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը, որ չորս տարի է Փարիզ կ'ապրէր, Լիզպոն վերադարձաւ։ Մարիօ Սոարէս տեսնուեցաւ Զօր. Սփինոլայի հետ եւ ոմանք անկարելի չեն գտներ որ Սոարէս, երկրին վարչապետը ըլլայ։ Ամէն պարագայի մէջ, Սփինոլա խոստացած է որ մինչեւ մէկ տարի, հանրաքուէով, Փորթուկալ Սահմանադրական ժողով մը ունենայ։ Սփինոլա յայտարարած է թէեւ Ֆիկառոյի թէ միտք չունի ա լա տը Կօլ ապագաղթականացման մը ձեռնարկել։

Վախ կայ սակայն թէ այս յանկարծակի ազատագրումը իր անպատեհութիւններն ունենայ եւ մտանութիւններու շարք մը սկսի, վրէժ լուծելու համար եւ բանտերը միայն «վարձակալ» փոխած ըլլան։

Քանի մը տողով

ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ Գերմանիոյ Խորհրդարանը փոքր մեծամասնութեամբ մը քուէարկեց ազատ վիժումի օրինագիծը (239ի դէմ 247 ձայն, 9 ձեռնպահ)։

ՏԸՊԼԻՆԷՆ 30 քիլոմեթեր հեռու, մեծահարուստի մը տունէն աննախընթաց գողութիւն մը կատարուած է առջի օր։ 16 պաստառներ, մեծ վարպետներու որոնց ընդհանուր արժէքը 88 միլիոն (ներկայ) ֆրանք կը հաշուուի։ Ասոնց մէջ կան մէկ Վէրմէռ, որ առանձին երեք միլիոն անգլիական ոսկի գնահատուած է, ինչպէս նաեւ՝ Ռուպէնս, Կոյա, Վէլասքէզ, եւն.։ Ամբողջ գործողութիւնը, որ կատարուած է չորս հոգիի կողմէ (մէկը՝ կին) հազիւ եօթը վայրկեան տեւած է։ Անկարելի չի նկատուիր, որ այս արարքը քաղաքական

ընոյթ ունենայ թէեւ մինչեւ Երկուշաբթի, ոչ մէկ արձագանգ կար։

ՊԱՐՁԱՆԻԻ վիճակը երթալով ծանր բնոյթ կ'առնէ եւ Մոսկուայի քննադատութիւններէն ետք, այս անգամ իր ղղան է, նախարար իրաքեան կառավարութեան մէջ, որ իր հայրը կ'ամբաստանէ «բարձր դաւաճանութեան» յանցանքով։ Պարզանիի տղան կը շեշտէ. «Անոնք որ Քէրքիւքի քարիւղին մէջ կը տեսնեն Պարզանիի եւ Պաղտատի ընդդիմութիւնը, կը սխալին, Պարզանի ինքնավարութիւնը չընդունիր նոյնիսկ եթէ Պաղտատ ինքնավար քիւրտ Պետութեան մը մայրաքաղաքն ըլլայ»։ Գալով Մոսկուայի բռնած դիրքին, այլեւս կը նուիրագործէ Խորհ. Միութեան եւ Պարզանիի խզումը, մինչ ցարդ յարաբերութիւնները լաւ էին, քանի Մեհապատի քիւրտ Հանրապետութեան տապալումէն ետք, 1946, Պարզանի տասնեւմէկ տարի Հայաստան ապրած էր։ Այլեւս հաւանական կը նկատուի, որ Պաղտատ տնտեսական պաշարումի ենթարկէ քրտական գօտիները։

ԺԸՆԵՒԻ մէջ Քիսինկէր եւ Գրոմիկօ տեսնուեցան եւ խօսակցութեան առաջին նիւթն եղաւ Նիքսընի այցելութիւնը Մոսկուա, Յունիսին։

ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԸ չէ հանդարտած եւ կռիւները կը շարունակուին Սուրիոյ եւ Լիբանանի սահմաններուն վրայ։ Լիբանանեան բանակն ալ միջամտած է։ Իսրայէլացի 14 զինուոր մեռած է։

ԼԵՆԻՆԳՐԱԴԻ մէջ, Իլիուշին 18 օդանաւ մը ճզմուած է, 118 մեռեալ կայ։ Այերոֆլոթի օդանաւը Լենինգրադէն Կրասնոտար պիտի երթար։

ՓՐԱՆԿԱՅԻ մէջ, Չեխոսլովաքիա–Ֆրանսա ֆութպոլի հանդիպումը գոհացում տուաւ Ֆրանսացիներուն։ Արդարեւ, արդիւնքը՝ 3–3 անսպասելի էր։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Ապրիլ 22–23–25)

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

Դաշնակահարուհի Սվետլանա Նաւասարդեան, որ միջազգային կարգ մը մըրցումներու դափնեկիր եղած է, Հայաստանի պետական սենֆոնիք նուագախումբին ընկերակցութեամբ, նուագած է Մոցարթի եւ Պրամսի դաշնակի քոնչերթոները։ Նուագախումբը վարած է Դաւիթ Խանջեան։

Մոսկուայի «Մելոդիա» արուեստանոցը հրապարակ հանած է Ս. Նաւասարդեանի երկու սալերը, որոնք կը բովանդակեն Կոմիտասի պարերը, Ա. Բաբաջանեանի Վեց Պատկերները, Հայտընի, Պրամսի եւ Շումանի քանի մը ստեղծագործութիւնները։

×

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ

Լիբանանի «Քարաքալի» պարախումբը երկու ներկայացումներ տուած է Լենինականի եւ Կիրովականի եւ մէկ հատ ալ Երեւանի Հայֆիլհարմոնիայի մեծ դահլիճին մէջ։

Մեր Այցելուները

Խմբագրատուն այցելեցին.—

Պ. Աղասի Յովհաննիսեան, Թեհրանէն։

Տէր եւ Տիկին Լեւոն Ճլկուճի, Սելանիկէն։

Պ. Արսէն Աճէմեան, Ատիս-Ապապայէն։

«ՍՏԱՑԱՆՔ»

ԽՄԲ.— Անդրանիկ Ծառուկեան անհրաժեշտ սեպած էր պատասխանելու Շահան Շահնուրի «Լեզու Սրբազնագոյն» գրութեան, որ լոյս տեսած էր «Յառաջ»ի Մարտ 14ին թիւին մէջ (արտատպուած Պէյրութի «Զարթօնք»ի կողմէ, Մարտ 29ին)։ Ծառուկեանի պատասխան – յօդուածին խորագիրն իսկ (… Եւ Շահնուրի Գում-Գափուն) կը մատնէր առնուազն մակարդակի զգալի տարբերութիւն մը, իսկ բուն գրութեան, կ'անդրադառնայ Գրիգոր Քէօսէեան, Պէյրութի «Զարթօնք»ի Ապրիլ 21ի թիւին մէջ, ուրկէ կ'արտատպենք իր յօդուածը։

«Նայիրի»ի խմբագիր Պր. Անդրանիկ Ծառուկեան տկարութիւն մը ունի Շահան Շահնուրի հանդէպ,– զայն չկարենալ սիրելու տկարութիւնը, որ առաջին օրէն իսկ յայտնուեցաւ, աւելի քան քառասուն տարիներ առաջ, «քօղածածուկ» աղմկարարութեամբ։ Այդ անյիշատակ օրերէն ի վեր մշտանորոգ եւ յարաճուն թափով աճած է զինք կրծող կիրքը համապատասխան իր անկարողութեանը՝ տապալելու այդ վերսլլած կաղնին։ Ժամանակները փոխուած են, փոխուած է նաեւ ինքը, Պր. Ա. Ծառուկեանը, բայց անայլայլ մնացած է իր առելավառ մոլութիւնը հանդէպ «Նահանջ»ի հեղինակին, «Նահանջ»ին եւ … «Փաստաթուղթ»ին։ Կարելի է նաեւ նկատել տալ թէ «Նայիրի»ի խմբագրի կեանքին ծանօթ մէկ հաւատարմութիւնն է ասիկա, իր բոլոր շրջաններուն, երբ ան որպէս փոխադրամիջոց կը գործածէր «գեղին» թէ «բոսորագոյն»… թաքսիները, եւ կամ այն մտահպերանական պահերուն՝ երբ կը կռակէր որ իր մարմինը պատանքուէր եռանդոյնով թէ երբ կը տարփողէր փողփողուն միագոյնը («Հէյ ջա՛ն Երեւան…»)։ Ու այս բոլորը՝ միշտ ճանչնալով, գնահատելով Շահնուրի գրական տաղանդը։

Ժամանակ առ ժամանակ, սակայն, եւ ինքնապաշտպանման համար, ներքին գերճնշող շոգին կը բանար ապահովութեան դռնակ մը, ուրկէ դուրս կը ցայտէին խուրձ մը.. գնդասեղի փոքրիկ հարուածներ Շահնուրի դէմ։ Այդքան միայն։ Պր. Ծառուկեան Յոբ Երանելիի համբերութեամբ կը սպասէր այն գերերջանիկ օրուան, երբ վերջապէս պիտի կարենար իրականացնել իր երազներուն երազը, լոգքարի մը տակ առնել… հայութեան այդ թշնամին։ Այժմ հասած կը կարծէ ըլլալ պահը, շնորհիւ եղբայրական այն ձեռքին, զոր Շահնուր իրեն երկարած է փրկելու համար զայն իր տառապանքէն։ Այդ «ոսկեայ առիթը» վերջերս ի միջի այլոց «Զարթօնք»ի մէջ լոյս տեսած Շահան Շահնուրի յօդուածն է. «Լեզու Սրբազնագոյն»։

×

«Նայիրի»ի բոլոր ընթերցողները գիտեն թէ՝ Պր. Ծառուկեան «լեզուանի» եւ սրամիտ անձ մըն է։ Սրամտութիւնը ունի իր աստիճանները, առաջին, երկրորդ, երրորդը,– հասարակը, պարզը, փայլունը։ Մեր նպատակը հոս քննել չէ թէ ո՛ր աստիճանին եւ որակին կը պատկանի Պր. Ծառուկեանին սրամտութիւնը։ Սակայն բացորոշ է, որ Պր. Ա. Ծառուկեան սրամիտ անձ մըն է, եւ ինք լիովին եւ ինքնագոհ կը գիտակցի իր այդ յատկութեան։ Եւ իր այս յատկութիւնը, որ ամէնէն վտանգաւորն է զէնքերուն, գործածած է Շ. Շահնուրի դէմ դէմ, քանդումի իր այս անդրանիկ փորձին մէջ։ Կուտանք օրինակներ իր… սրամտութիւններէն («Նայիրի», 14 Ապրիլ 1974)։

— «Կը սղե՛մ, կը սղեմ, չեմ սղմեր…»։

— Կարծելու կամ արածելու մասին չէ»։

— «Ձեռքերո՞ւդ հետ ինչ լեզուով կը խօսի՞ս»։

— «Ականջիդ հետ ալ կը խօսի՞ս»։

— «Յետոյքի՞դ հետ ինչ լեզուով»։

— «Այս յօդուածդ ուրեմն դուն չես (գրողը), ինքն է» (յետոյքդ)։

— «Ասանկ բաներ կը փախցնէ երբեմն» (յետոյքդ)։

— «Յետոյքիդ վրայ ամուր մը նստած (այդ գիրքով՝ իրեն կը մնայ պապանձիլ եւ տալ որ տէրը խօսի)»։

Շփոթեցուցիչ կացութեան մը մատնուած ենք – սրամտութեան տարրական նախապայմանները ուսուցանել հրապարակագրի մը, որուն համբաւին ամուր մէկ մասը կը կարծուի հիմնուած ըլլալ ատոր վրայ։ Նախ, ինչ կը վերաբերի վրէժխնդրական յօդուածներու, Ֆրանսացիները կ'ըսեն, – «վրէժխնդրութիւնը կերակուր մըն է, զոր պէտք է պաղ ուտել»։ Այսինքն, առանց ինքզինքէն ելլելու կամ գլուխը կորսնցնելու, սառնամօրէն։ Պր. Ա. Ծառուկեան յայտնապէս ջղայնացած է եւ այդ գերագրգիռ վիճակին մէջ յափած է ուտելիքը այդ աստիճանի «տաքտաք», կարծես… «միսիր պուղտային» ըլլար։ Իսկ այդ խռովայոյզ հոգեկան կացութեան մէջ զուարթախոհութիւն փորձելը կանխորոշ ձախողութեան դատապարտուած քայլ մըն է։ Այլապէս միտքը ուր թէ փութ – չի խօսիր, այլ կը խօսի…։ Հիւմըրը կը գտնուի այդ վիճակին հակարեւեռին վրայ։ Ան պէտք ունի որոշ ինքնամոռացման մը, հեռաւորութեան մը, ինքնագիտակցութեան մը։ Շ. Շահնուրի գործածած Ֆանթեզին փոխ առնելով, «Նայիրի»ն կարծած է ձեռք ձըգել «դիւրին» եւ արտաքնապէս նոյնքան յաջող արդիւնք մը (այժմ չենք խօսիր խորքին մասին)։ Քաֆքայէն փոխ առնելով պատկեր մը ըսենք թէ՝ կան մարդիկ որոնք իրենց վարպետին ձեռքէն մտրակը փոխ առնելով եւ իրենք զիրենք ճաղկելով հաւասարած կը կարծեն ըլլալ անոր։ Իսկ ինչ կը վերաբերի… աշակերտական այդ «սրամտութեան» խորքին, մեր միտքը կուգայ Շահնուրէն տող մը, որուն վերնագիրն է «Ստացանք»։

— «Ստացայ հարուած մը իմ այն ծանօթէս, որուն լաւ կողմերը միայն կը ճանչնայի։ Ան յանկարծ ի յայտ բերաւ նկարագրի այնպիսի ապականութիւն մը, որ ստացած հարուածիս տակ պահ մը թրթռվեցի ու ակնարկս պղտորեցաւ…։

Ինչպէ՞ս չնախանձէի հնախոյզին վրայ, որ երկար եւ ապարդիւն պեղումներէ վերջ երբ կը հասնի իր մէկ խրամատին, եւ երբ հոն վերջապէս կը նշմարէ աւերակի սկզբնաւորութիւն մը, անհուն բերկրանքի եւ երջանկութեան նշաններ ցոյց կուտայ, բացագանչելով.

— Օ՜հ… պէտքարան մըն է»։

×

Ընթերցողները այժմ հարց պիտի տան թէ ինչո՛ւ զարմանալ այս վիվլուկը Շահնուրի շուրջ, որուն, ի դէպ, գործածած մի քանի փակագիծներուն շնորհիւ ծանօթ եղանք նաեւ թէ ո՛ւր կը գտնուէր «Նայիրի»ի խմբագրին Աքիլլէսի… կրունկը։

Պր. Ա. Ծառուկեան իր շաբաթաթերթին մէջ կ'արտատպէ Գրիգոր Զօհրապի մէկ յօդուածը, գրուած 1892 թուին, ուր գրագէտը մի քանի ճշդումներ կ'ընէ։ Վեր առնելէ ետք «ռուսահայուն» արժանիքները, Զօհրապ կ'ըսէ թէ ան ծիծաղելի կը դառնայ երբ կը փորձէ գոյներու, ճաշակի եւ տարազի պատգամներ արձակել պոլսեցիին։ Այս գրութիւնը «հոյակապ յօդուած» անուանելէ ետք Պր. Ա. Ծառուկեան կ'ըսէ թէ կեանքը լուծած է ռուսահայ-թրքահայ հարցը ու կ'արձակէ քիչ մը հապճեպ վճիռ մը.– «Կը մնայ երկու լեզուներուն խնդիրը, ու երկրորդ դար մը եւս, ու կը փակուի այդ հարցն ալ՝ երբ շքեղ մեր արեւմտահայերէնը երթայ բազմիլ թագուհի գրաբարին մօտ որպէս… թագաւոր»։

Այս… թաղաւորական թաղումը արեւմտահայ գրականութեան գլխի մը կողմէ կը վրդովեցնէ Փարիզի «Յառաջ» օրաթերթի խմբագրուհին՝ Արփիկ Միսաքեանը, որ կը գտնէ թէ պիտի չուզէր տեսնել Ա. Ծառուկեանը այդ «յուղարկաւորութ թափօրին» մէջ։ Սակայն Արփիկ Միսաքեան կը դնէ նաեւ հարց մը սեղանին վրայ.— Սփիւռքի ժողովուրդին հետ Հայաստան պէտք է ներգաղթէ արեւմտահայերէնն ալ։

Այս վարկածը, որ առնուազն նոյնքան արժանի է ուշադիր քննարկման՝ որքան արեւմտահայերէնին կաթողիկոսական թաղումի մը անտեղի գուշակութիւնը, ի՞նչ հակադեցութիւն կը խորհիք որ պէտք է ձգէր որեւէ լրջամիտ, նախանձայոյզ եւ բարեկամական գրչի մը մօտ։ Առնուազն լուրջ յօդուածով մը հասնիլ այն եզրակացութեան թէ՝ նման կարելիութիւն մը հնարին կամ անհնարին է, բաղձալի է կամ անբաղձալի՝ այսինչ կամ այնինչ պատճառներով եւ մտահոգութիւններով։ Սակայն՝ ո՛չ։ Որպէս պատասխան Պր. Ծառուկեան խօսեցնել կուտայ… մեռելները, այս պարագային՝ Շաւարշ Միսաքեանը։ Ու հոս կը ցցուի Պր. Ծառուկեանի երկրորդ կարկառուն յատկանիշը, զոր մենք խոնարհաբար ընդունած ենք։ Ան մեր ժամանակակից լրագրութեան մէջ մեծագոյն յօդուածագիր – հէքեաթագիրն է։ Դուք ըսէք ամէնէն համով… (այլեւս նողկանք կը զգանք աւելցնելու նաեւ… հոտով), ուրեմն համով եւ համեմով «մասալ»ներ պատմողը։

×

Ի՛նչ կ'ընէ մեր հէքեաթագիրը։ Ո՛չ, չի պատասխաներ Արփիկ Միսաքեանի, ոչ իսկ զայն կը մեղադրէ, այլ աղջկան «մեղքը» կը փաթթէ… հօրը վզին։ Կրնար բարձրանալ մինչեւ մարդուս առաջին մեղքը, մինչեւ Ադամ եւ Եւան, բայց այս անգամ չէ ըրած։ Ու Շաւարշ Միսաքեանի բերնին մէջ դնելէ ետք հետեւեալ խօսքը՝ «Հանրապետութեան շրջանին ես «Յառաջ»ը արեւմտահայերէնով լոյս ընծայած եմ Երեւանի մէջ» (խօսք՝ որուն միակ վկան ինքն է), թափ կուտայ երեւակայութեան, համով… համեմով կը շարէ բառեր, կը մագլցի Լիբանանեան գեղատեսիլ բլրակներն ու լեռներն ի վեր, հոնկէ կը դիտէ ջուրի գլգլան հոսանքները, կը հետեւի անոնց ընթացքին և վայրէջքին ու կը տեսնէ թէ — ո՜վ հրաշք — երբ գետին ջուրը ծովուն մէջ մտնէ… կը կորսուի անոր մէջ։ Եւ անշուշտ ժողովրդային զանգուածը — ընթերցասէր, ընթերցող կամ ոչ — որ տրամաբանութենէ աւելի բառերով կ'առաջնորդուի, ինքն ալ կ'երթայ կորսուիլ այս բառերու աւազանին մէջ, հիացիկ եւ երջանիկ։

Չուշանար հերքումը, անդուլ եւ հրաթափող։ «Յառաջ կը ճշդէ. «Շաւարշ Միսաքեան երբեք չէ խմբագրած Երեւանի «Յառաջ»ը։ Ի՞նչ պիտի ընէր ոչ հէքեաթագիր խմբագիր մը։ Պիտի արտատպէր նաեւ հերքումը (*) (պարտադիր օրէնք մը լրագրութեան մէջ, դեռ չենք խօսիր պարկեշտութեան մասին), եւ ապա պիտի փորձէր լրջանալ։ Բայց ի՞նչպէս։ Ի՞նչպէս կրկին մագլցիլ լեռները, ի՞նչպէս ծովուն մէջ… արքայաբար անհետ կորսուած գետին ջուրերը զտել եւ հոսանքն ի վեր զանոնք բարձրացնել մինչեւ իրենց զուլալ եւ բիւրեղեայ ակը։ Եւ մանաւանդ — կարեւորագոյնը — ի՞նչպէս կարենալ ընթերցողները թօթուել իրենց երջանիկ թմբիրէն։ Ի՞նչպէս, ի՞նչպէս։ Բայց ահա հրաշքը, Շ. Շահնուր իրեն կը նետէ փրկութեան լաստը, «լեզու սրբազնագոյն», ուր Շահնուր լուրջը եւ Ֆանթէզին իրարու միացուցած քիչ մը կը քաշքշէ «Անդրանիկ»ը։ «Նահանջ»ի հեղինակը դէմ է դասալքութեան։ «Նայիրի» կը պատասխանէ, ու պարպելէ ետք տոպրակը, Շահնուրին կ'ուղղէ հարցումներ, հարցումներուն հարցումը, գերագոյնը, խոստովանահօր մը հանդամանքով եւ դատաւորի շեշտով։ Թողութիւնը, նոյնիսկ սարկաւագի խնկարկումը Շահնուրին, կը սպասէ ետքը, երբ Շահնուր գրէ «յօդուած մը կամ գիրք մը» — «եւ ԱՆԳԱՄԻ ՄԸ ՀԱՄԱՐ պատմես մեզի խորունկներո՛ւդ խորունկէն, թէ ինքդ Շահնուր, ի՞նչ կը զգաս, ԲԱՆ ՄԸ ԿԸ ԶԳԱ՞Ս երբ ըսուի հայրենի հո՛ղ, հա՛յ մարդ, հա՛յ ժողովուրդ»։ (Ընդգծումները՝ մեզմէ)։

Չենք շարունակեր մէջբերումը, որովհետեւ անկէ ետք հէքեաթագիրն է որ դարձեալ կ'իշխէ, որ կը բարձրանայ Ողիմպոսի բարձունքները, հոնկէ կը խօսի Երեւանի եւին բլուրի վրայ ծագող արեւներու մասին, Արարատին գագաթ մըթնշաղի անուրջներու մասին եւ դեռ Արագածին տրուող լուսաբացի ողջոյնի մասին…

Այս բոլոր խօսքերը եւ մէջբերումները ըրած ենք հարցադատօրէն։ Այո՛, վերի հարցումը Պր. Ծառուկեանը ուղղած է Շահան Շահնուրին։ Կ'երդնունք որ ուղղած է…

— Կրնայ ըլլալ… սակայն Պր. Ծառուկեանը կատակասէր մարդ մըն է, գիտէք նաեւ թէ կը սիրէ ընել սրամտութիւններ…

— Այս անգամ այդ իսկ չէ…

— Աւա՜ղ, մարդը զուարթախոհ անձ մըն էր, եւ ըսել թէ եօթանասունինոց խակ դեռ չկայ…։

×

Սակայն պահն է որ «քառասուն տարիներէ ի վեր» ստեղծուած «շփոթը» փարատի, պայծառանայ վերջնականապէս, որ ամէն ոք իր հանգիստը գտնէ եւ վերջին հոգեհանգիստներն ալ կատարուին։ Ասոր համար մենք է որ այլեւս հարց կուտանք։

— Ահա գրող մը, որ անձնապէս, «քառասուն տարիներէ ի վեր» շփոթի մատնուած է։ Նոյնիսկ անդուլ աշխատանք տարած է նոյն շփոթութեանը մէջ պահելու իր անմիջական շրջապատը ու, մինչեւ իսկ, Հայաստանի կարգ մը անտեղեակ մտաւորականները, ամէն անգամ որ հոն… «գնում-գալիս» է։ Ուզած է ըլլալ փաստաբանը «Հէ՛ք Վահագն»ներու, բայց շա՛տ դանդաղօրէն։ Լքած է իր զոհերը, որոնց միակ մեղքը կը կայանայ իրենց անչափելի անմեղութեանը մէջ։ Նախընտրելի է որ Սփիւռք – Հայաստան իրար չանցընէ եւ այն ալ՝ քառասուն տարիներու հաշւոյն։ Խօսի, գրէ, աշխատի մինա՛կ իր անունով, իսկ երբ հարցը վերաբերի Շահնուրին՝ կրնայ նաեւ գործածել… ծածկանուն։ Շահնուրէն իր բոլոր պահանջածը, – եթէ խտացնենք, հաւատարմագիր մըն է, բայց չենք գիտեր որուն հաշւոյն։ Յամենայն դէպս պահանջուածը սխալ հասցէի ուղղուած է։

Իր բովանդակ կեանքին ընթացքին, Պր. Ծառուկեան շաբաթէ շաբաթ, տարուէ տարի, տասնամեակէ տասնամեակ հետախուզած է, հաւաքած, դիզած՝ կարծիքներ, վկայութիւններ Շ. Շահնուրի դէմ, որպէսզի օր մը պայթեցնէ այդ ռումբը… տիեզերական չափանիշով։ — Թէ՝ «Նահանջ»ի հեղինակը ոչի՛նչ կը զգայ Հայաստան ըսելով, թէ «Յարալէզներ»ու հայրը իր սրտին տակ չունի Հայաստանի սիրտ, թէ «Թէրթիս կիրակնօրեայ թիւր»ին, «Բաց տոմար»ին «Կրակը կողքիս»ին ստեղծագործ միտքը հեռո՛ւ է ամէն ինչէ, որ Հայը կը խռովէ, կը տագնապեցնէ այս երկնակամարին տակ։ Բայց արդեօք յանուն ո՛ր սրբութեան դեռ այնքան պինդ գամուած կը մնայ… Իր Աքիլլէսի կրունկին վրայ։ Օ՛ն, անդր, յառաջ։ Մենք ճշմարտութիւնը շատ աւելի կը սիրենք քան բոլոր Շահնուրները աշխարհի եւ ամէնազգի։ Կը սպասենք, կը սպասենք։ Մինչ այդ, ժամանակն է որ Պր. Ա. Ծառուկեան ինքզինք աւելի յարգէ, կապէ իր լեզուն, կղպէ բամբասանքին ապրդատացութիւններու ծորակը, վերջ տայ ականջէ ականջ պառաւական փսփսուքներու։

«Ազգային – գրական» պիտակուած շաբաթաթերթի խմբագիրը որ տառացիօրէն եօթը պորտ մաղէ անցուցած է Շահնուրը նացխական ցեղակրօնութեամբ մը, կարծելով գտնել բաներ, որոնց միա՛յն ինք տեղեակ է, ինչո՛ւ մնաց պապանձումն Զաքարիայի երբ դեռ միայն վերջին երկու տարիներուն յաջորդաբար Շահնուրէն լոյս տեսան երկու նոր հատորներ – հինի վերամշակում եւ նոր գրութիւն։ Ի վերջոյ ի՛նչ է «գրական – ազգային» թերթի մը պարտականութիւնը, որուն խմբագիրը մեզի կը ներկայանայ որպէս խղճմտանքի ոստիկանապետ։ Հրատարակուած այդ հատորներուն մէջ գտա՞ւ զինք մտալլկող քանի մը հարցումներուն պատասխանը արդեօք։ Գտա՞ւ թէ չգտաւ։ Երկու պարագային ալ լաւագոյն առիթն էր արտայայտուելու, գովելու կամ խարազնելու Շահնուրը Յիսուսի մը կողքին։ Ի՛ր Յիսուսին, որուն ինքնութեանը վրայ սկսած ենք կասկածիլ այլեւս։ Ինչո՞ւ զաւազիր այս լռութիւնը, այդ հրատարակութիւններուն առթիւ։

Մինչ այդ, թող թոյլ տրուի բանալ էջ մը Շահան Շահնուրէն եւ կարդալ երկու տող, մի միայն երկու պարզ տողեր որպէս «ներքին լոյս»։

— «Իմ առաջին, ամենամեծ հիասթափութիւնս լացի այն օրը՝ երբ ինծի ըսուեցաւ թէ Աստուած Հայ չէ»։

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

(*) Բառին բովանդակ իմաստով ապշեցուցիչ խեղաթիւրում մը կատարած է

LE GENOCIDE ARMENIEN
et la séance du 6 mars de la Commission des Droits de l'Homme

(Suite 4)

M. JEMIYO (Nigéria) dit que sa délégation appuie la déclaration faite par le représentant de la Turquie et souhaite que l'attention du Rapporteur spécial soit attirée sur le paragraphe 30 de l'étude sur le génocide (E/CN. 4/Sub. 2/L 583).

M. HOFFMAN (Etats-Unis d'Amérique) dit que dans la déclaration qu'il a faite au sujet de l'étude sur le génocide, le représentant de la Turquie a soulevé un point très délicat qui peut constituer un précédent gênant. D'une part, le Secrétariat doit avoir la plus grande latitude possible pour préparer ses rapports ; d'autre part, il faut, particulièrement dans le cas de questions aussi délicates qu'une étude sur le génocide, éviter des déclarations auxquelles on puisse reprocher d'être fondées sur des informations de sources partiales. M. Hoffman pense, comme le représentant de la Turquie, que les trois sources citées au paragraphe 30 de l'étude semblent traiter du sujet uniquement du point de vue arménien ; le point de vue d'un gouvernement engagé dans une guerre mondiale et soumis à de violentes attaques n'a pas été présenté. Lorsqu'on se sert de données historiques aux fins d'une telle étude, il faut veiller à présenter un aperçu équilibré de la question.

M. PESHKOV (République socialiste soviétique de Biélorussie) dit que puisque la Sous-Commission n'a pu adopter certains chapitres de son projet de rapport, ou le rapport dans son ensemble, le document doit lui être renvoyé pour qu'elle puisse achever sa tâche.

SRIMIVASAN (Inde) dit que le mieux serait peut-être que la Commission attire l'attention du Rapporteur spécial sur les observations faites pendant la séance en cours pour qu'il puisse s'en servir et s'y référer à l'avenir lors de la rédaction de rapports intérimaires.

Mme WEISS (Autriche) dit que la Sous-Commission a accompli un travail d'une importance considérable et note avec un intérêt particulier ses études sur le problème de la discrimination à l'encontre des populations autochtones, sur les droits des personnes appartenant à des minorités ethniques, religieuses et linguistiques et sur le problème de l'applicabilité aux personnes qui ne sont pas des ressortissants du pays dans lequel elles vivent des dispositions internationales en vigueur relatives à la protection des droits de l'homme. La délégatioin autrichienne regrette que la Sous-Commission n'ait pas été en mesure d'adopter certaines parties de son rapport et ne peut donc qu'approuver la décision qu'elle a prise d'inscrire à l'ordre du jour de sa prochaine session une question relative à l'examen de ses méthodes de travail. Elle partage le point de vue exprimé par divers orateurs à propos des paragraphes 28 à 30 du rapport intérimaire sur l'étude de la question de la prévention et de la répression du crime de génocide et exprime l'espoir que le Rapporteur spécial en tiendra compte dans la préparation des rapports ultérieurs.

M. MARTINEZ COBO (Equateur) croit pouvoir affirmer, en tant que membre de la Sous-Commission, que celle-ci s'est normalement acquittée de la tâche qui lui était assignée. Cependant, par suite d'un fâcheux contretemps, le quorum requis pour qu'elle puisse adopter certains chapitres du projet de rapport ainsi que le rapport dans son ensemble n'a pas été atteint à sa dernière séance. Elle n'en a pas moins adopté neuf chapitres du rapport ainsi que toutes les résolutions pertinentes. Le représentant de l'Equateur ne voit donc pas qu'il y ait lieu de renvoyer le rapport devant elle. Le travail accompli par la Sous-Commission sur le droit à l'autodétermination et sur l'exploitation de la main-d'œuvre par un trafic illicite et clandestin est particulièrement remarquable. Le représentant de l'Equateur reconnaît, toutefois, que la partie historique de l'étude sur le génocide n'est pas bien équilibrée et il attire l'attention sur certaines inexactitudes concernant le rôle de l'Eglise catholique dans les guerres de religion et la condition des population indiennes autochtones d'Amérique latine à l'époque coloniale. Il déclare, enfin, que sa délégation appuie le projet de résolution contenu dans le document E/CN. 4/L. 1281.

M. ERMACORA (Autriche) reprend la présidence.

M. GANJI (Iran) approuve les études préliminaires entreprises par la Sous-Commission et exprime l'espoir qu'elles seront terminées lors de sa prochaine session. La délégation iranienne note avec satisfaction que la Sous-Commission a abordé l'étude du problème de l'exploitation de la main-d'œuvre par un trafic illicite et clandestin, examiné la question des droits des personnes appartenant à des minorités ethniques, religieuses et linguistiques, adopté une résolution priant le Conseil économique et social de l'autoriser à nommer un groupe qui se réunirait avant chacune de ses sessions afin d'examiner les faits nouveaux survenus dans le domaine de l'esclavage et de la traite des esclaves, et décidé de demander à la Commission de l'autoriser à inscrire à l'ordre du jour de sa prochaine session une question relative aux devoirs de l'individu envers la communauté. Quant au projet de résolution contenu dans le document E/CN. 4/L. 1281, la délégation iranienne n'aura aucune peine à l'appuyer étant entendu que la Sous-Commission accordera à cette question une priorité élevée à sa prochaine session.

Le représentant de l'Iran comprend le point de vue exprimé par le représentant de la Turquie. Il estime, cependant, qu'il convient d'accorder une certaine latitude aux personnes nommées par des organes des Nations Unies pour effectuer des études, étant entendu qu'elles doivent respecter certaines normes et tenir compte des points de vue exprimés dans les organes en question.

(à suivre)

«Նայիրի»ն: Որպէսզի «ջախջախիչ» փաստով մը ցոյց տայ թէ Շահնուր որքա՜ն թշնամի է նաեւ Սովետական Հայաստանին, բրած է «տառացի» մէջբերում մը Շահնուրի մէկ գործէն որ ժամանակին, երեսունական թուականներուն, լոյս տեսած է «Զուարթնոց»ի մէջ:

Ա. Ծառուկեան ապաւինած է իր ընթերցողներուն տգիտութեանը, ինքզինքին թոյլատրած վարկաբեկիչ անպարկեշտութիւն մը: Շահնուրի գրչին վերագրուած է բառ մը եւ միտք մը, որ պատանիներու մօտ կը սեպուի մոլութիւն, իսկ տարեցներու մօտ... յամեցող սովորութիւն: «Հայաստանը սիրող» մեր խմբագիրը յայտնապէս... *երազախառը* եղած է (այս է ճշդիւ Շահնուրի գործածած բառը եւ ոչ թէ...»: Այս մէ՞կն ալ չի կարօտիր ճշդումի մը, «Նայիրի»ի մէջ:

- ՀԱՅԱՍՏԱՆ -

«ԵՐԵՒԱՆԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ»

«Երեւանի Համալսարան» պարբերականի 1000րդ թիւին տպագրութեան առթիւ երեկոյթ մը տեղի ունեցած է համալսարանի մեծ սրահին մէջ:

1924ին է, որ լոյս տեսած է համալսարանի պարբերականին անդրանիկ թիւը: Պարբերականը զանազան անուններ ունեցած է՝ «Նոր ուսանող», «Նոր կադրեր», «Հարուածային ուսանող», «Սովետական ուսանողութիւն» եւ ապա՝ «Երեւանի Համալսարան»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՊՐԻԼ 24Ը ՍԷՆ-ՄՕՐԻՍԻ ՄԷՋ

—o—

Սէն-Մօրիսի փոքրաթիւ գաղութն ալ ոգեկոչեց յիշատակը մեր մէկուկէս միլիոն նահատակներուն: Ապրիլ 21ին, Նորակառոյց կաթողիկէ եկեղեցիին մէջ տեղի ունեցաւ հայածէս պատարագ: Պատարագիչն էր Յովհաննէս Քհնյ. Կարապետեան:

Ժամը 17ին տեղի ունեցաւ յուշատօնը նոյն եկեղեցիին մէջ, հովանաւորութեամբ Լիոնի Հայ Ազգ. Միութեան եւ մասնակցութեամբ Սէն-Մօրիսի բոլոր հայ կազմակերպութեանց:

Նախագահ Տիգրան Զէքեան խօսելէ ետք Մեծ Եղեռնի մասին դիտել տուաւ, թէ մեր ժողովուրդը ո՛չ միայն գարմանեց իր վէրքերը, այլեւ իր ներկան լուսաւոր հիմերու վրայ դրաւ:

Տիկին Շաքէ Խաչատուրեան արտասանեց Սիամանթոյի «Պարը»:

Մաշտոց Վրդ. Յովսէփեան շեշտեց, թէ Թուրքիոյ 1915ի ղեկավարները հին երազ մը իրագործել ուզեցին Հայերը բնաջնջելով: Թաթիհի օրերէն սկսած էր Հայաստանը իր հարազատ բնակչութենէն պարպելու քաղաքականութիւնը, որ փոքր եւ մեծ թափով գործադրութեան դրուեցաւ այլ եւ այլ առիթներով, ինչպէս 1895–96ին, 1909ին եւ, վերջապէս 1915ին: «Հայ երիտասարդ, ո՛ւր ալ գտնուիս տէր կանգնէ պապենական ժառանգութեանդ. գիտցիր, որ դարերու անցեալ ունեցող ազգի մը զաւակն ես. տէր կանգնիր քու ժողովուրդիդ քաղաքական դատին, եղիր միակամ եւ համերաշխ», եզրակացուց բանախօսը:

Խ. Մխսեան Յովհ. Շիրազի «Տանգէական»ը արտասանեց:

Ֆրանսերէն բանախօսեց Ժիւլ Մարտիրոսեան, որ առաջին համաշխարհային պատերազմի իրադարձութեանց շրջագիծին մէջ պատկերացուց Թուրքիոյ գործադրած ցեղասպանութիւնը, «Ի. դարու առաջին ցեղասպանութիւնը»: Ապա արտայայտուեցաւ Թուրքերու ի գործ դրած աշխատանքներուն, որպէսզի հրապարակային ոչ մէկ դատապարտում կատարուի իրենց ոճիրին համար. դժբախտաբար, նենգ դիւանագիտութիւնը մեծ դեր կը խաղայ այս գետնի վրայ. այսուհանդերձ, յուսահատելու չէ, մեր ժողովուրդը դարերու անցեալ ունի, քալեր է պատմութեան ուղիներու վրայէն, հասեր է ներկայ ժամանակներուն եւ վճռական պայքարի ճամբով անկասկած տէր պիտի դառնայ իր արդար իրաւունքներուն:

ՀԻՒՍԷՅՆԻԿՑԻ

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (121)

ԲՈՌ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

2.

Ճամբին ջանք էր գործ դնում իրեն համոզելու, որ Բոռին մասնաւորապէս ոչինչ պատահած լինել չէր կարող եւ որ յիմար բան էր այդ տեսակ մի ջղային ու քմայքոտ մարդու մանկական անհասատութեանը կարեւորութիւն տալը: Բայց որչափ ուժեղ պայքարում էր այդ մտքի հետ, այնքան աւելի ամուր էր ենթարկւում:

— Ենթադրում եմ բանն ինչ է. անշուշտ, բռնել են Ռիվարեցին: — Ասաց նա՝ մտնելով Ջեմմայի սենեակը:

— Ձերբակալուել է անցած Հինգշաբթի Բրիսիգելլայում. յուսահատօրէն պաշտպանւում է, վիրաւորում է կապիտանին ու մի լրտեսի:

— Դիմադրութի՛ւն՝ ու զէնքո՛վ. վատ է:

— Միեւնոյն է: Արդէն այնպէս է կոտրուած նրա անունը, որ մի աւելորդ հարուածով դրութիւնը չի փոխուի:

— Ի՞նչ կ'անեն նրան՝ ձեր կարծիքով: Ջեմման աւելի գունատուեց:

— Կարծում եմ, — ասաց նա, — որ պէտք չունենք նրանց անելիքին սպասելու:

— Ուրեմն կարծում էք, կարող ենք այնպէս սարքել, որ փախչի՞:

— Պարտաւոր ենք:

Շուռ եկաւ ու սկսեց սուլել՝ ձեռքերը մէջքին դրած: Ջեմման չէր խանգարում նրա մտածումը: Նստել էր անշարժ, գլուխը դրած աթոռի թիկունքին ու աչքերը յառած՝ հեռուն՝ անթարթ ու տրագիկ: Երբ նրա դէմքը այդ արտայայտութիւնն էր ստանում, նա նմանւում էր Դիւրերի «Տխրութեանը»:

— Դուք տեսա՞ք նրան, — հարցրեց Մարտինին՝ կանգ առնելով մի վայրկեան:

— Ոչ, հանդիպելու էինք այստեղ, յաջորդ առաւօտը:

— Այո, միտքս է: Ո՞ւր է այժմ:

— Բերդում: Խիստ հսկողութեան տակ, եւ ինչպէս ասում են՝ շղթայուած:

Մարտինին արհամարհանքի մի շարժում արաւ:

— Է՜, այդ մէկ է: Լաւ աղոցին ոչ մի շղթայ չի դիմանայ: Միայն թէ վիրաւորուած չլինի:

— Կարծեմ, այնքան էլ չի վնասուել ձերբակալուելիս: Բայց ճշմարիտը դեռ չգիտենք: Կարծում եմ, ամէնից լաւ է հարցնենք Միքելլէին: Ներկայ է եղած ձերբակալմանը:

— Ի՞նչպէս է, որ նրան էլ չեն բռնել: Մի՞թէ ձգել փախել է՝ վտանգի մէջ թողնելով Ռիվարեցին:

— Իր մեղքը չէ, կռուել է բոլոր միւսների հետ ու բառացի կերպով կատարել, ինչ որ պայմանաւորուած են եղել: Այդպէս էլ արել են բոլորը: Միայն մէկը նրանցից մոռացել է վերջին վայրկեանին ամէն բան, կամ սխալուել է: Ինքը Ռիվարեցը: Այդտեղ ինչ-որ մի անհասկանալի բան կայ: Սպասեցէք մի վայրկեան, կանչեմ Միքելլէին:

Ելաւ սենեակից ու վերադարձաւ Միքելլէի ու մի լայնաթիկունք լեռնցու հետ:

— Մարկոնին է, — ասաց նա: — Դուք լսած էք նրա մասին. մաքսանենգներից մէկը: Հէնց նոր է եկել եւ գուցէ կարողանայ մի որեւէ նոր բան մեզ հաղորդել: Միքելլէ՛, ահա՛ Ջեզարէ Մարտինին, որի մասին խօսել եմ ձեզ հետ: Պատմեցէք նրան, ինչ կատարուել է ձեր աչքի առաջ:

Միքելլէն մի կարճ հաշիւ ներկայացրեց հեծելախմբի հետ իրենց ունեցած բախման մասին:

— Ես չեմ հասկանում, ինչ որ պատահեց, — ասաց նա: — Մեզնից ոչ մէկը չէր թողնի նրան, եթէ կարողանայինք ենթադրել, որ նրան բռնելու են: Բայց նրա հրամանները շատ որոշ էին: Մեզնից ոչ մէկի գլխով չէր կարող անցնել, երբ նա իր գլխարկը գցեց գետին, որ նա թոյլ կը տայ զինուորներին իրեն մօտենալու: Կանգնած էր բոլորովին ձիու կողքին, ու տեսայ, թէ ինչպէս կապը քանդեց. ես դեռ նրան մի լիքը ատրճանակ էլ տուի ձի նստելուց առաջ: Միակ բանը, որ կարող եմ ենթադրել, այն է, որ երեւի կաղութեան պատճառով գայթեց, երբ հեծնում էր ձին: Բայց հէնց այդ դէպքումն էր կարող էր կրակել:

— Ոչ, բանն այն է, — ասաց Մարկոնին, — որ ձին չհեծաւ: Ես վերջինը բարձրացայ ձիս, որովհետեւ ձիս փախենում է հրազէնի ձայնից: Նայեցի ետ՝ տեսնելու համար, թէ արդէն ազատուեց. եւ հիանալի կերպով կարող էր խոյս տալ, եթէ չլինէր կարդինալը:

— Ա՜, — բացականչեց Ջեմման:

— Կարդինա՛լ, — կրկնեց նրա հետ Մարտինին զարմացած:

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղը խոր ցաւով կը ծանուցանէ իր անդամուհիին՝

ՏԻԿԻՆ ՎԵՐԺԻՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Շաբաթ Ապրիլ 27:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի օր:

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Քերովբէ Կիւմիւշեան, զաւակներն ու ընտանեկան բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր եւ ազգականին՝

ՔԵՐՈՎԲԷ ԿԻՒՄԻՒՇԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, այս Կիրակի առաւօտ (Մայիս 5) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Այրի Տիկին Եսթեր Գրիգորեան, Տէր եւ Տիկին Հմայեակ Յարէթնազովեան 80 Փր. կը նուիրեն Կապ. Խաչի եւ 20 Փր. «Յառաջ»ի, իրենց զարմիկին Սուրէն Պէճարեանի մահուան առթիւ:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Յարութիւն Համբարձումեանի մահուան 3րդ տարելիցին առիթով, այրի Տիկին Տալիթա Համբարձումեան 50 Փր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Լուի Ս. Գէորգ եկեղ. Թաղական Խորհուրդը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները.—

Ճանիկ Տօնապետեանի մահուան Ա. տարելիցին առթիւ՝ Տէր եւ Տիկ. Տօնապետեան 100, Տիկ. Ն. Պապուչեան 50 եւ Օր. Վ. Պապուչեան 50: Ս. Մանոյեանի մահուան 6րդ տարելիցին առթիւ՝ Պր. Պ. Մանոյեան 40: Յ. Կազիկեանի մահուան 12րդ տարելիցին առթիւ՝ Տիկ. Զ. Կազիկեան 40: Հոգ. Ռուբէն Պասմանեանի՝ Պ. Ժ. Կազիկեան 20: Հոգ. Զարեհ Գազէզեանի՝ Պ. Վ. Գազէզեան 20: Հոգ. Գաբրիէլեան եւ Ահարոնեան գերդաստանի Տ.Տ. Գ. Գաբրիէլեան 20: Հոգ. Խաչերեան գերդաստանի՝ Տիկ. Հ. Խաչերեան 20 Փր.

×

Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները.—

Սրբուհի Նունոյեանի թաղման առթիւ Պր. Արշակ Նունոյեան 30 Փր., Մարգարեան ընտանիք 50, Մանկասար Սարգիսեան, Ներսէս Մսրլեան, Վ. Տէր-Կարապետեան 20ական, Տէր եւ Տիկին Մանուկեան եւ Տէր եւ Տիկին Նշ. Տէրտէրեան 40ական Փր., այրի Տիկին Աննա Թահմիզեան 10: Կիւլլիւ Հայալեանի թաղման առթիւ Կ. Հայալեան 15, Միսաք Զէօրտիւքեան, Օհ. Վէրտիեան, Աթ. Կէչիճեան, Յ. Շորճեան, Յ. Պըճրնեան 10ական, Գր. Էզտիկ Օղլու 30, Տիկ. Գ. Հայալեան, Ներսէս Մսրլեան 20ական, Գալլեան, Գաբրիէլեան եւ Տիրացուեան 5ական: Սիմոն Թաղուշեանի թաղման առթիւ Տիկին Աննա Թահմիզեան 50, Յովհ. Թահմիզեան 20, Բ. Տէվէճեան, Վր. Տէր-Արթինեան եւ Պետրոս Մսրլեան 10ական: Ստեփան Խաչատուրեանի թաղման առթիւ Տիկին Աննա Տէր-Մարտիրոսեան 10, Պր. Սեդրակ Իսկէնտէրեան 30 Փր.:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ալֆորվիլի Հայ Մարզականին տարեկան պարահանդէսը Մայիս 11ին: Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

"ՅԱՌԱՋ" կը նուիրեն

Պուք-Պէլ-Էռէն Տէր եւ Տիկին Վ. Գամպէրեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրեն Տէր եւ Տիկին Յուսիկեանի, Սէն-Լուի (Մարսէյլ):

Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ-Ի

Յիշատակին նուիրուած հանդիսութիւնը, նախաձեռնութեամբ Էսաեան Սանուց Միութեան՝

ՅՈՒՆԻՍ 30ԻՆ

Հ. Յ. Դ.

ՊԱՆԵՕ - ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. Արծիւ Ենթակոմիտէի ժողովը այս Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. կոմիտէն:

×

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ժողովը, այս Հինգշաբթի իրիկուն, ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. կոմիտէն:

×

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի իր ընկերները այս Ուրբաթ (Մայիս 3) երեկոյեան ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

×

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը Մայիս 4 Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Գ. Իփէկեան ակումբը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ: Բացակաները նկատի կ'առնուին:

ՄԱՅԻՍ 28Ը

Վալանսի մէջ, Մայիս 25ին, Սանթը Սոսիալ Փրոթեսթան:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանեէօ-Քաշանի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը Երեքշաբթի, Ապրիլ 30, ժամը 20.30ին Տիկին Հանչերեանի բնակարանը, 9 Ռիւ տէ Փռէ, Պանեէօ: Կարեւոր օրակարգ:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

4 Մայիս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 20.45ին «Սանթրոյի» սրահին մէջ, 8, Ռիւ Ժան Կուժոն

Կը նախագահէ ԳԵՂԱՄ ՔԷՐԷՍԹԷՃԵԱՆ

Կը խօսի՝ ԶԱՐԵՀ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ

նիւթ ունենալով

«Արդի նկարչութեան ձգտումները»

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Pour magasin de confection au Sentier M. Margossian cherche secrétaire.

Tél. : 236-20-53

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կազմակերպուած Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Տիկնանց Օժանդակ Մարմնին կողմէ, Կիրակի, Մայիս 5ին ժամը 15ին Պոմոնի եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

Կը մասնակցի Նոր Սերունդի Հայաստան պարախումբը, գեղարուեստական բաժնին երկսեռ երիտասարդութեան կողմէ:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

QUATRA

vous présente
Le Vendredi 3 Mai à 21 h.

POP CONCERT QUATRA

avec

LES CLUSTERS

ET EN DEUXIEME PARTIE

ARA BABADJANIAN

Au piano

ARNO BABADJANIAN

INVITATION

« LES VENDREDIS DE LA QUATRA »
MUSEE GUIMET, 6 Place d Iéna (Métro : Iéna)
SOIREE PROPOSEE ET REALISEE PAR LA QUATRA

ՊԱՏՈՒՈՅ ՃԱՇ

Առ ի երախտագիտութիւն

« ՀԱՅԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ » ԶՈՒԻՑԵՐԱԿԱՆ ՖԵՏԵՐԱՍԻՈՆԻՆ

կազմակերպուած

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ» ԿՈՂՄԷ

Կիրակի 5 Մայիս ժամը 12էն 17, ՊՕ-ՌԻՎԱԺ ՓԱԼԱՍ պանդոկին մէջ, Ուշի-Լօզան

ՀԱՅ ԵՒ ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԵՂԲԱՅՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿԵԼԻ ՊԱՀ ՄԸ

ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԿՈՆԴԱԿ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՍՐԲԱԶՆԱԳՈՅՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ Տ. Տ. ՎԱԶԳԷՆ Ա. Է

Ուղերձներ՝ «Հայերու Բարեկամներ, Զուիցերական Ֆետերասիոնի՝ պատուոյ նախագահին, կեդր. Վարչութեան եւ Լօզանի Կոմիտէին նախագահներուն, Հ. Բ. Ը. Միութեան Զուիցերական Լիազօրեալ Ընկերակցութեան պատուակալ վարիչ պատուիրակին եւ Զուիցերահայ Միութեան նախագահին կողմէ:

×

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օր. Սիրվարդ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ (Սոփրանօ), հայ ժողովրդական երգերով, Պր. Շարլ ԺՈՔԻԷ՝ (Թէնոր)՝ զուիցերական ժողովրդական երգերով եւ Փարիզէն յատկապէս հրաւիրուած ՍՕՍԻ պարախումբը հայկական պարերով:

Ճաշագին՝ անձգլուխ 45 Զ. Ֆ.

Զուիցերահայ Երիտասարդաց Միութեան անդամներու եւ մինչեւ 20 տարեկան երիտասարդներու՝ 35 Զ. Ֆ.

Մասնակցիլ փափաքողները կրնան դիմել՝

U.G.A.B.
3, Chemin du Cap — 1006 LAUSANNE (SUISSE)
Հեռաձայն՝ Լօզան 28-20-86 Մանրամասն յայտագիր՝ դիմողներուն:

"ՖՐԱՆՍԱ - ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆ"

Ընկերակցութիւնը սիրով կը հրաւիրէ իր անդամները

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Երեքշաբթի, 7 Մայիս, երեկոյեան ժամը 9ին

U. C. J. G.
14, Rue de Trévise — Paris 9e Métros : Cadet et Montmartre
Vahé TCHILINGUIRIAN et Kévork KEVORKIAN
Présentent

DIX JOURS EN ARMENIE

Avec le précieux concours de BERDJ MESROBIAN
(*Professeur à l'Université d'EREVAN*)

PROGRAMME

PREMIERE PARTIE
- Introduction
- Place Lénine
- Exposition Nationale
- Hripsimé
- Etchmiadzine
- Marché Municipal
- Le Stade Hrasdan
- Le Soir

DEUXIEME PARTIE
- Jardin de l'Amitié
- Garni
- Keghart
- Usine de Textile
- Gare - Dzidzernagaperte
- Dilidjan
- Sevan
- Quartier de l'Opéra

ENTR'ACTE

TROISIEME PARTIE
- Quartier Soundoukian (Erévan) Erebouni
- Université - Bibliothèque Ochagan
- Institut Pédagogique Puragan
- Ecole Groupskaya Zevartnotz
- Philarmonia